

Міністерство освіти і науки України
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Україна)

Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Білостоцький технологічний університет (Польща)
Євразійський національний університет імені Л.М. Гумільова (Казахстан)
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
(Україна)

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
(Україна)

Національний університет «Запорізька політехніка» (Україна)
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
(Україна)

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
(Україна)

Університет ISMA (Латвія)
Університет «Північ» (Хорватія)
Університет «Туран-Астана» (Казахстан)
Школа ділового адміністрування, економіки та інформаційних систем
Університету Пассау (Німеччина)

ЗБІРНИК

Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції
«СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

09 червня 2022 року

ПОЛТАВА
2022

УДК 330.34-021.87”363”:342.77

С 76

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу
Національного університету імені Юрія Кондратюка заборонено

Редакційна колегія:

Карпенко Є.А., к.е.н., доцент;
Комеліна О.В., д.е.н., професор;
Крекотень І.М., к.е.н., доцент;
Кульчій І.О., к.держ.упр., доцент;
Птащенко Л.О., д.е.н., професор;
Чичкало-Кондрацька І.Б., д.е.н., професор;
Чижевська М.Б., к.е.н., доцент.

Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах воєнного стану : матеріали
С 76 Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 09 червня 2022 р. – Полтава :
Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2022. – 393 с.

ISBN 978-966-616-186-7

У збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції розглянуто теоретичні, методологічні й практичні аспекти, виклики та загрози розвитку економічних суб’єктів та держави в умовах воєнного стану.

Визначено цільові орієнтири сталого розвитку та менеджмент в умовах воєнного стану. Досліджено проблеми та перспективи забезпечення фінансової стабільності національної економіки в умовах воєнного стану. Висвітлено сучасний стан та перспективи розвитку міжнародної економічної діяльності України. Розкрито особливості управління соціально-економічними процесами в умовах воєнного стану. Досліджено особливості бухгалтерського обліку, аудиту, контролю й оподаткування суб’єктів господарювання в умовах воєнного стану, а також розкрито питання теорії та практики співпраці влади, бізнесу та громадських інституцій у контексті цілей сталого розвитку.

Збірник розраховано на фахівців із фінансів, економіки та менеджменту, працівників органів державної влади й місцевого самоврядування, науковців, викладачів, аспірантів і студентів.

УДК 330.34-021.87”363”:342.77

С 76

*Матеріали друкуються мовою оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори*

ISBN 978-966-616-186-7

© Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Volodymyr Onyshchenko, Doctor of Sciences (Economics), Professor, rector,
Olha Komelina, Doctor of Sciences (Economics), Professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Ukraine)

Andreas König, Dr., Professor
University of Passau (Germany)

Jonathan Bundy, Ph.D., Professor
Arizona University (USA)

Carolin Häussler, Dr., Professor
University of Passau (Germany)

**EXTREME EXOGENOUS CHALLENGES FOR THE SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF RUSSIAN
AGGRESSION**

30

Васильєва О.О., д.е.н., доцент

Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)

Горошкова Л.А., д.е.н., доцент

Національний університет «Києво-Могилянська академія» (м. Київ, Україна)

**ВПЛИВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОЇ СФЕРИ:
УПУЩЕНА ВИГОДА ТА ЇЇ ОЦІНКА**

33

Краснокутська Н.С., д.е.н, професор; Гао Лян, аспірантка

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
(м. Харків, Україна)*

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗА
СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

35

Шевченко О.В., д.е.н., доцент

Київський національний економічний університет (м. Київ, Україна)

**ЗМІНИ ПРИНЦИПІВ ФІНАНСУВАННЯ ГРОМАД УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДІЇ
РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

36

Kasinska A., Doctor of Economic Sciences, Professor

Pylyp Orlyk International Classical University (Ukraine)

Schmitt C., Doctor of Sciences, Professor

University of Passau (Germany)

**MILITARY EVENTS IN UKRAINE AS A FACTOR INFLUENCING THE STATE
OF THE NATURAL RESERVE FUND**

38

Болдирєва Л.М., д.е.н., доцент; Шульга М.В., аспірант

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В ГАЛУЗІ ЛОГІСТИКИ

39

<p>Радченко Л.П., к.е.н., доцент; Соляр В.В., к.е.н., доцент <i>Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди</i> <i>(м. Харків, Україна)</i> Решетняк Н.Б., к.е.н., доцент <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»</i> <i>(м. Харків, Україна)</i></p>	<p>ЗАГРОЗИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА ВАЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ</p>	<p>41</p>
<p>Базарна О.В., доктор філософії <i>Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана</i> <i>(м. Київ, Україна)</i> Белова Г.С., студентка <i>Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку (м. Одеса, Україна)</i></p>	<p>ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ГРОМАДАМИ</p>	<p>43</p>
<p>Комеліна О.В., завідувач кафедри менеджменту і логістики, д.е.н., професор, Крайнев В.М., аспірант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p>	<p>ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	<p>46</p>
<p>Карпенко А.В., д.е.н., професор; Карпенко Н.М., к.держ.упр., доцент <i>Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)</i></p>	<p>ДІЯЛЬНІСТЬ КЛАСТЕРІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ</p>	<p>48</p>
<p>Urekeshova A.B. <i>L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)</i></p>	<p>DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET IN THE CONDITIONS OF THE FORMATION OF THE DIGITAL ECONOMY OF KAZAKHSTAN</p>	<p>50</p>
<p>Zasorina Hanna, PhD student <i>Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine)</i></p>	<p>SOLVING SIGNIFICANT PROBLEMS OF HUMAN CAPITAL IN THE CONTEXT OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS – 2030 DURING THE RUSSIAN FEDERATION INVASION OF UKRAINE</p>	<p>52</p>
<p>Амеліна І.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p>	<p>ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ ЯК ОДНА ІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СФЕР МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА</p>	<p>53</p>
<p>Белов І.С., Анясатор Кеннеді, студенти; Амеліна І.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p>	<p>ПЛАНУВАННЯ ЯК ФУНКЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА</p>	<p>55</p>

Гнилосир А.М., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> МАРКЕТИНГОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ Є COVID-19	57
Гришко В.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	58
Десятник І.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	59
Дубовик В.Ю., Анясатор Кеннеді, студенти; Амеліна І.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> РОЛЬ КОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ	60
Іванова В.Р., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ПОБУДОВА СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ В РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ	62
Калашник Є., Фіголь Т., студентки; Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ	63
Кондратьєва Г.В., аспірантка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	65
Коритченко Я.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НЕОБАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	67
Корнійко К.В., студентка, Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	68

<p>Лимар К.О., Беза Л.Є., студентки, Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)</p>	70
<p>УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ</p>	
<p>Логачов Р.С., Нікітенко О.М., студенти, Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)</p>	71
<p>НОВІ МОЖЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ</p>	
<p>Максименко М.Я., Фіголь Т.М., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)</p>	73
<p>ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТА ЙОГО РОЛЬ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА</p>	
<p>Марченко О.В., студентка, Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)</p>	75
<p>ПОНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ</p>	
<p>Марченко О.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)</p>	77
<p>ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЙ МАЙБУТНЬОГО У НЕСТАБІЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ</p>	
<p>Марченко В.О., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)</p>	79
<p>НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА</p>	
<p>Овсієнко А.Ю., студентка; Христенко О.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)</p>	81
<p>СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ</p>	
<p>Odeh Yezhovvok, student; Gryshko V.V., PhD in Economics, Associate professor <i>National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Poltava, Ukraine)</i></p>	82
<p>MARKETING MANAGEMENT IS THE WAY TO FIND OUT THE OPPORTUNITIES WHICH ARE PROFITABLE</p>	
<p>Плинокос Д.Д., к.е.н., доцент Кривохлябова О.В., старший лаборант <i>Національний університет «Запорізька Політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)</i></p>	83
<p>ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ</p>	

<p>Прушковська А., студентка; Христенко О.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ</p>	85
<p>Пшенна М.В., студентка; Амеліна І.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> РОЛЬ КОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ</p>	87
<p>Решетняк Н.Б., к.е.н., доцент <i>Національний технічний університет «Харківський політехнічний університет»</i> <i>(м. Харків, Україна)</i> Єгорова Ю.В., к.е.н., доцент <i>Харківський національний університет будівництва та архітектури</i> <i>(м. Харків, Україна)</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ НА НАЦІОНАЛЬНУ ТА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ</p>	89
<p>Соколов А.В., к.н.держ.упр., доцент <i>Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)</i> СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	90
<p>Струць О.Р., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ</p>	91
<p>Харченко Ю.А., к.т.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ESG-СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ</p>	92
<p>Христенко О.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА</p>	94
<p>Цвілій С.М., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)</i> ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ВИДІВ ТУРИЗМУ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД</p>	96
<p>Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики; Шабіб Карім, студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ЗАСТОСУВАННЯ СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ</p>	97

Юсупов М., Мусієнко Ю.С., студенти; Христенко О.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА 99

Щуров І.В., к.т.н., докторант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
**ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ ЦІЛИЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ** 101

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Варналій З.С., д.е.н, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)
**ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД** 103

Онищенко С.В., д.е.н, професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
(м. Полтава, Україна)
**ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ВІЙНИ** 105

Птащенко Л.О., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
(м. Полтава, Україна)
Наміг Агагейдар Огли Ісазаде, доктор філософії, асоційований професор
*засновник, член правління Міжнародного науково-освітнього та навчального
центру, (м. Таллін, Естонія)*
**ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИВАННЯ В ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР У
ПЕРІОД ВІДБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ** 107

Шаяхметова К.О., д.е.н, професор
Університет «Туран-Астана» (м. Нур-Султан, Казахстан)
Карпенко Є.А., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
**ЗАКОНОДАВЧІ ВИМОГИ ДО ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ФІЗИЧНИМИ
ОСОБАМИ-ПІДПРИЄМЦЯМИ В УКРАЇНІ ТА КАЗАХСТАНІ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ** 109

Андрущенко М.М., магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)
**ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ
В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ** 110

- Бикова М.В., студентка; Глушко А.Д., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВИ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ 111
- Білько С.С., аспірант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ КІБЕРАТАК 113
- Вергал К.Ю., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 115
- Вертебний І.В., студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ 117
- Власенко В.А., Колічнук Д.В., студентки; Вовченко О.С., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ 119
- Вовченко О.С., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 121
- Глушко А.Д., к.е.н., доцент; Кондратенко В.Р., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 122
- Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Білан І.О., студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
СТАН ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ТА ЗАХОДИ З ПІДТРИМКИ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 124
- Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Волкова Є.І., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 125

- Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Кенийз Ю.Ю., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
 Кравченко О.В., к.е.н., доцент
Сумський державний університет (м. Суми, Україна)
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 126
- Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Лоза А. В. студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 128
- Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Тибирца Ю. Б., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ 130
- Єгоричева С. Б., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ДОВІРА У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 131
- Іваннікова Ю.О., студентка; Птащенко Л.О., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЕЗЗБИТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 133
- Карпенко Є. А., к.е.н., доцент; Дунаєва А.С., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 135
- Карпенко Є.А, к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
 Шаукерова З.М. к.е.н, в.о. ас. професора
Казахський агротехнічний університет ім. С. Сейфуліна
(м. Нур-Султан, Казахстан)
ВИМОГИ ДО АУДИТОРІВ ТА АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ 137
- Коба О. В., к.т.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 139

Коба О. В., к. т. н., доцент; Кошляк Д.І., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	141
Кокиза А.М. магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент <i>Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)</i> ОБЛІК ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ	144
Котенко Н.В., Дорохова Т.О., студенти; Карпенко Є.А., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i> ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	145
Косташ А.І., аспірант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i> СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	147
Маслій О.А., к.е.н., доцент; Белкіна М.О., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i> ТЕНДЕНЦІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	148
Маслій О.А., к.е.н., доцент; Загорулько Т. А., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i> ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	151
Маслій О.А., к.е.н., доцент; Максименко А.П., аспірант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i> МІНІМІЗАЦІЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕЗЕРВІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	153
Мойсак Т.А., магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент <i>Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)</i> ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТА ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	155
Оксанич М.Р., студентка; Маслій О.А., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	157

<p>Перегінець Ю.Я., студентка; Вовченко О.С., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> НАЛЕЖНА ПЕРЕВІРКА КЛІЄНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ</p>	159
<p>Петровська А.В. магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент <i>Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)</i> ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ</p>	161
<p>Свистун Л.А., к.е.н., доцент; Куріпта К.Ю., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ</p>	162
<p>Солдатова М.І. магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент <i>Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)</i> БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА</p>	164
<p>Таран М.М. магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент <i>Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)</i> ЗАРОБІТНА ПЛАТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	165
<p>Туз В. Ю. студентка; Маслій О.А., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ВИТРАТИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА ОБОРОНУ У ВОЄННИЙ ЧАС</p>	167
<p>Філонич О.М., к.е.н., доцент, перший проректор-проректор з науково-педагогічної роботи та економічного розвитку, Карпенко Є.А, к.е.н., доцент; Кречотень І.М, к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> АВТОМАТИЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	169
<p>Фурманчук О.С., к.е.н., доцент; Лісна А.І., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	170
<p>Фурманчук О.С., к.е.н., доцент; Моргун А.О., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	172

- Фурманчук О.С., к.е.н., доцент; Решотка І.В., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 174
- Юхимець А. Г., Ріжко А. А., Михайлець Л. В. студенти; Карпенко Є. А. к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ФАКТОРИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ 177
- Янкова А.О. магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)
ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ 179

СЕКЦІЯ 3

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

- Камінська Т. М., д.е.н., професор
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків, Україна)
РОЛЬ ПОСЛУГ У РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 181
- Савченко М.В., д.е.н., професор
Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна),
 Чичкало-Кондрацька І.Б., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
РОЛЬ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ 182
- Шевченко Л. С., д.е.н., професор
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)
МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТРАТЕГІЯ АДАПТАЦІЇ 184
- Рончевич А., доктор філософії, професор
Університет «North» (Хорватія)
 Левченко І.В., доктор філософії, асистент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 185

Рященко В., д.е.н., професор <i>Інститут менеджменту та інформаційних технологій (ISMA) (Латвія)</i> Титаренко Л.М., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка Імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	УКРАЇНА В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ МОДЕЛІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА	186
Андрієцька Т.Р., Перегінець Ю.Я., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ: СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ	187
Андріяш А.С., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ З УКРАЇНИ ДО КРАЇН ЄС	189
Андрусенко А., Роман К.Р., Леунова А. В., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ	191
Бабюр Н.Е.А., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна)</i>	ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ В ПРОСУВАННІ ТРЕВЕЛ-БЛОГУ	192
Бакало Н.В., к.е.н. доцент; Потлов М.М., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	ОСНОВНІ ТРЕНДИ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ	194
Бараненко Ю.В., Підошва Д.Г., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ	196
Батрак К.Ю., Броннікова А.Ю., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	198
Безрукова Н.В., к.е.н., доцент, Геращенко Д.І., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	РОЗВИТОК БІРЖОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	200

<p>Белодєд М.Ю., Сергієнко Т.А., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> РОЛЬ ДЕРЖАВИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД</p>	202
<p>Біловод Р.Т., викладач <i>Полтавський державний аграрний коледж управління та права</i> <i>(м.Полтава, Україна)</i> РОЛЬ МВФ У ВЗАЄМОВІДНОСИНАХ З УКРАЇНОЮ</p>	204
<p>Білоусова А.Ю., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ЕТАПИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТА В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ</p>	205
<p>Буряк А.А., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН З УКРАЇНОЮ: АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ, ТЕНДЕНЦІЙ ТА РИЗИКІВ В УМОВАХ НОВОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОРЯДКУ</p>	206
<p>Власенко В.А., Колінчук Д.В., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> МІГРАЦІЙНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ</p>	208
<p>Деримарко К.С., студентка; Титаренко Л.М., к.е.н, доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ</p>	210
<p>Квятко Т.М., к.е.н., доцент <i>Державний біотехнологічний університет</i> <i>(м. Харків, Україна)</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ</p>	211
<p>Красун Я.А., Мартосенко Ю.М., студентки <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ЕКСПОРТ ЗЕРНОВИХ ТА ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР З УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ</p>	212
<p>Лашко В.Л., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м.Полтава, Україна)</i> СУЧАСНІ СВІТОВІ ТРЕНДИ У СФЕРІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ</p>	214

Лобач Д.А., Храмова А.А., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	216
Матяш Є.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м.Полтава, Україна)</i>	
КРОС-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЯХ	В 218
Маховка В.М., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м.Полтава, Україна)</i>	
ВІЙСЬКОВИЙ ТУРИЗМ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	220
Москаленко Д. П., Одинець Є. В., студенти, Чичкало-Кондрацька І.Б., д.е.н., професор <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК	221
Олешко К.В., Шапіро М.В., магістранти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА СВІТОВОМУ АВТОМОБІЛЬНОМУ РИНКУ	222
Пальчик Т.А., Сторожук Л.М., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м.Полтава, Україна)</i>	
ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЙОГО ВИМІР В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	224
Потькало.К.О., Ширмовська Т.О., студентки <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ВИКЛИКИ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	226
Свічкарь В.А., к.е.н., доцент; Горяєва Н.М., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
РОЛЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСАХ	227
Сепіта А.І., студентка; Бакало Н.В. к.е.н. доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
НЕТРАДИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ	229

- Сторчова В.А., Ширяєва А.О. студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м.Полтава, Україна)
СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ 230
- Туренко В.Ю., Вовк Д.С., студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
МЕХАНІЗМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЄВРОСОЮЗУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ 231
- Удовіченко О.О., студентка; Білоусова А.Ю., к.е.н., доцент кафедри
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПОПИТ НА ОКРЕМІ ВИДИ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ 233
- Челембієнко К. С., аспірант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ДІЯЛЬНІСТЬ ТУРОПЕРАТОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 234
- Черницький Б.Г., студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАН 235
- Ширмовська Т.О., Потькало.К.О., студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ВИКЛИКИ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 237
- Ширяєва А.О., Сторчова В.А. студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ТА ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ 238
- Шумський І.К., к.ю.н., старший викладач
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 239

СЕКЦІЯ 4
ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

- Bauchadze B., Academic Doctor of Business Management
Shota Rustaveli Batumi State University (Batumi, Georgia),
Chichulina K., PhD, Assistant Professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Poltava, Ukraine)
ENTERPRISE RESOURCES: MODERN CLASSIFICATION TRENDS 240
- Dubischev V., Doctor of Sciences (Economics), Professor DSc; Chornovol N., student
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Poltava Ukraine)
BEHAVIORAL ECONOMY IN THE DIMENSIONS OF MAINSTREAM ECONOMIC THEORIES 241
- Ostapenko V.M., Ph.D., Associate Professor; Ivanova D.S., student
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Kharkiv, Ukraine)
BASIC CONCEPTS OF UKRAINIAN BUSINESS STIMULATION DURING MARTIAL LAW 243
- Внукова Н.М., д.е.н, професор
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
(м. Харків, Україна)
ЗМІНИ ФІНАНСОВОГО МОНИТОРИНГУ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД 245
- Ащаулов І.О., студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ 246
- Биба В.В., к.т.н. доцент; Плюйко Ю.В., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 247
- Биба В.В., к.т.н., доцент; Шапіро М.В., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 248
- Бикова І.Д., магістрант; Кулакова С.Ю., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
(м. Полтава, Україна)
РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 249
- Богдан Б.В., магістрант; Скрильник А.С., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ВЕКТОРИ ПРИСКОРЕННЯ ТЕМПІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ КРИЗИ 250

Бондаренко А.В., магістрант; Хадарцев О.В., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
ДІАГНОСТИКА РИЗИКОСТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ІНДИКАТОРИ ВИЗНАЧЕННЯ	252
Бут М.М., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	254
Валявський С.М., к.е.н., доцент; Сидоренко Д.О., магістрант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦУКРОВИХ ЗАВОДІВ	256
Валявський С.М., к.е.н., доцент; Хурса В.В., магістрант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ БІОЕНЕРГЕТИКИ В СИСТЕМІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	258
Васюта В.Б., к.т.н., доцент; Житник О.М., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
ТОРГОВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	260
Васюта В.Б., к.т.н., доцент; Даніленко А.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
УКРАЇНСЬКЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	263
Височанський І.О., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
ОБҐРУНТУВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	264
Галкіна А.С., Даніленко А.В., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	266
Гречкосій Д.А., Мурейко В.В., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	
ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	267

<p>Григор'єва О.В., к.е.н, доцент; Кривошей Д.С., магістрант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	269
<p>Даніленко А.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ</p>	270
<p>Даніленко А.В., Белозьорова Д.В, студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>СУЧАСНІ МЕТОДИ РЕКЛАМУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ В МЕРЕЖІ INTERNET ЯК ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ</p>	272
<p>Даніленко А.В, Галкіна А.С, студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ</p>	274
<p>Добровольська А.А., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В УКРАЇНІ</p>	275
<p>Добрянська В.В., к.т.н., доцент; Даніленко А.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ КРИЗ ТА КАТАСТРОФ</p>	276
<p>Добрянська В.В., к.т.н., доцент; Литвин О.М., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ФРАНЧАЙЗИНГ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ КРИЗ</p>	278
<p>Довгополик Д.О., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ</p>	279
<p>Доля А.Ю., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	280

Дуброва К.О., Коваленко В.В., студенти <i>Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	282
ЕКОНОМІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Жовнір Н.М., к.е.н., доцент; Добропас А.В., Ковальов В.В., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	284
АДАПТАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ	
Жовнір Н.М., к.е.н., доцент; Соколенко Т.М., Копаїгора І.С., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	286
ОПЛАТА ПРАЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	
Заруба М.О., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	287
СУЧАСНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	
Іваницька С.Б., к.е.н., доцент; Борисов Д.Р., Архіпова А.І., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	289
РИНОК ПРАЦІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Іваницька С.Б., к.е.н., доцент; Житник О.М., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	291
ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ПІД ПРИЗМОЮ ВОЄННОГО СТАНУ	
Карась Ю.М., аспірант <i>Полтавська державна аграрна академія</i> (м. Полтава, Україна)	293
АУТСОРСИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Кулакова С.Ю., к.е.н, доцент; Богдан Б.В., магістрант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	295
КІБЕРРИЗИКИ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Кулакова С.Ю., к.е.н., доцент; Миколаєнко М. Ф., магістрант <i>Національний університет «Полтавська Політехніка Імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	297
ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Кулакова С.Ю., к.е.н., доцент; Хурса В.В., магістрант <i>Національний університет «Полтавська Політехніка Імені Юрія Кондратюка»</i> (м. Полтава, Україна)	299
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	

Кулакова С.Ю., к.е.н, доцент; Шапіро М.В., магістрант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	301
Кулик П.С., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	302
Кунатенко М.О., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ОПТИМІЗАЦІЙНІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВА	303
Курилех Д.С., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ЕКОНОМІКА ЯПОНІЇ	305
Курило Б.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ У ВОЄННИЙ ЧАС	306
Кушніренко Є.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	307
Лаптева О.С., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	308
Левкова І.М., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	309
Лук'янова А.Ю., Черноус Я.В., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС: ПОДАТКОВІ НОВАЦІЇ	311
Ляшенко Д.В., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)</i>	
КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	313

<p>Марчук І.М., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> МАЛИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	314
<p>Марчук І.М., студентка; Жовнір Н.М., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ</p>	315
<p>Міняйленко І.В., к.е.н., доцент; Кулябка А.А., магістрант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	316
<p>Міняйленко І.В., к.е.н., доцент; Коротченко Є.А., магістрант; Щур-Дунець О.І., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ГЕОЛОГОРОЗВІДКИ</p>	317
<p>Міняйленко І.В., к.е.н., доцент; Харченко Я.О., магістрант <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ</p>	319
<p>Миколаєнко М.Ф., магістрант; Скрильник А.С., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ: ІНСТРУМЕНТИ ТА МОДЕЛІ</p>	320
<p>Михайлов Д.О., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> АВТОМОБІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ США</p>	322
<p>Мозуль А.Р., студентка <i>Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ПЛАН МАРШАЛЛА ДЛЯ УКРАЇНИ</p>	323
<p>Молько А.О., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i> ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ</p>	324

<p>Москаленко Д.П., Одинець Є.В., студенти <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	326
<p>Никифорова А.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ВИКОНАННЯ ДЕРЖБЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</p>	328
<p>Никифорова А.В., студентка <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДАТКІВ ТА ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ У ВОЄННИЙ ЧАС</p>	329
<p>Олешко К.В., магістрант; Галайда Т.О., старший викладач <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС</p>	331
<p>Олешко К.В., магістрант; Кулакова С.Ю., к.е.н., доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС</p>	333
<p>Отрошенко В.М., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ</p>	335
<p>Петрін В.П., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>МАШИНОБУДІВНИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ</p>	337
<p>Пивоваров В.О., студент <i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ВАЛЮТНИЙ КУРС В УКРАЇНІ</p>	338
<p>Плюйко Ю.В., магістрант; Кулакова С.В., к.е.н. доцент <i>Національний університет «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка»</i> <i>(м. Полтава, Україна)</i></p> <p>ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ</p>	340

- Помінова І.І., к.е.н., доцент
Державний біотехнологічний університет (м. Харків, Україна)
 Кривошей Д.С., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 341
- Подкопова Д.Є., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЗМІНИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ЗА ЧАС ВІЙНИ 342
- Потькало К.О., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 344
- Садова Н.О., Іванов Ю.Ю., студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 345
- Сензерліхт М.В., здобувач ступеня доктора філософії з економіки
Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)
ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІ ЯК ОДИН З ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 346
- Сергієнко Т.А., Белодед М.Ю., студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ 348
- Сидоренко Д.О., магістрант; Кулакова С.Ю., доцент, к.е.н.
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
НАСЛІДКИ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ДЛЯ БІЗНЕСУ 349
- Терещенко А.О., студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА 350
- Туз В. Ю., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПОДАТКОВА РЕФОРМА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 352

- Туз В. Ю., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ДИНАМІЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ ЗАДАЧ 353
- Туренко В.Ю., Вовк Д.С., студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ 355
- Фарзалієв Сахіб, к.т.н., доцент, завідувач кафедри технології, організації й управління будівельного виробництва
Азербайджанський архітектурно-будівельний університет (м. Баку, Азербайджан)
 Чичуліна К.В., к.т.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ЕЛЕКТРОМОТОР» 356
- Чижевська М.Б., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
 Романовська Н.І., к.е.н., доцент, Венгер В.В., д.е.н., с.н.с.
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», (м. Київ, Україна)
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ 360
- Чичуліна К.В., к.т.н., доцент; Бикова І.Д., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
(м. Полтава, Україна)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ 362
- Чорновол Н.С., Горбунова М.Р., студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ПІДТРИМЦІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ 364
- Чорноус Я.В., Лук'янова Я.В., студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ДИНАМІКА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 366
- Шевченко О.М., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ДЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ 368

Шевченко О.М., к.е.н., доцент; Шумейко Д.Ю., Сохань Т.Д., студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна) 369

РИНОК ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шивела І.А., магістрант; Хадарцев О.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна) 370

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІРЖОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Ширмовська Т.О., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна) 372

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ширмовська Т.О., Потькало К.О., студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна) 373

ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Ширяєва А.О., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна) 374

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Щербініна С.А., к.е.н., Кіт А.А., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна) 375

ПРОГНОЗУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

СЕКЦІЯ 5

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СПІВПРАЦІ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

РОЛЛНІК-Садівська Є., доктор філософії, асоційований професор, заступник декана факультету менеджменту
Білостоцький технологічний університет (м. Білосток, Польща)

Глебова А.О., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна) 377

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бондар-Підгурська Оксана Василівна, д.е.н., доцент кафедри менеджменту
Полтавський університет економіки і торгівлі
(м. Полтава, Україна)
Хоменко Ірина Іванівна, с.н.с
Центр досліджень інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України
(м. Київ, Україна)

- Коновалова Надія Сергіївна, головний спеціаліст відділу зовнішньоекономічної діяльності
Національний технічний університет України «Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського»
(м. Київ, Україна)
РЕАЛІЗАЦІЯ «ЯКІСНОЇ ОСВІТИ» ЯК ОДНІЄЇ З ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА УСПІШНІ ПРАКТИКИ 378
- Гришко В.В., д.е.н., професор; Земляной Я.М., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ВПРОВАДЖЕННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ КСВ У ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ : ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ 379
- Глебова А.О., к.е.н., доцент; Герасименко К.О., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЦИФРОВА ОСВІТА І ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ: СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ І ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 380
- Кузьменко О. В., к.п.н., доцент; Решетняк Н.Б. , к.е.н., доцент
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
(м. Харків, Україна)
ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНИМИ ДЕРЖАВАМИ 382
- Кульчій І.О., к.д.у., доцент; Тітенко Д.В., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
РЕАЛІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ 384
- Лахижа М.І., д.н.держ.упр., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 385
- Собірай Д. О, магістр; Гришко В.В., д.е.н., професор,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛІ 4 «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ І СПРАВЕДЛИВОЇ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ ТА ЗАОХОЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ УСЬОГО ЖИТТЯ ДЛЯ ВСІХ» В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 387
- Трегубенко Г.П., старший викладач; Чернопол Н.С., Горбунова М.Р., студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ 388

Трегубенко Г.П., старший викладач

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(м. Полтава, Україна)

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ІННОВАЦІЙНИЙ
КАДРОВИЙ АСПЕКТ**

389

Фесенко А.Б., студент; Лахижа М.І. д.н.держ.упр., професор

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(м. Полтава, Україна)

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В
ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЄС**

390

Хассан Амір, магістрант; Глебова А.О. , к.е.н., доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(м. Полтава, Україна)

**ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПАРТНЕРСЬКИХ
ВІДНОСИН – МОЖЛИВІСТЬ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
: 16 «МИР ТА СПРАВЕДЛИВІСТЬ», 17 «ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ СТІЙКОГО
РОЗВИТКУ»**

392

СЕКЦІЯ 1

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

UDC 338

Volodymyr Onyshchenko, Doctor of Sciences (Economics), Professor, rector,
Olha Komelina, Doctor of Sciences (Economics), Professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Ukraine)
Andreas König, Dr., Professor
University of Passau (Germany)
Jonathan Bundy, Ph.D., Professor
Arizona University (USA)
Carolin Häussler, Dr., Professor
University of Passau (Germany)

EXTREME EXOGENOUS CHALLENGES FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF RUSSIAN AGGRESSION

Extreme exogenous challenges because of the Russian invasion of Ukraine on February 24, 2022, require examination of the reaction of organizations and development of innovative approaches for their adaptation in the conditions of war. The combination of management approaches of regional development and sustainability in Ukraine [1-2] and integrate them with the perspectives of organizational adaptation to crisis (Jonathan Bundy and Andreas König) [3-4], open innovation (Carolin Häussler) [5], and natural resource management and conservation (Christine Schmitt) [6] is relevant.

The literature analysis on the response of organizations to extreme situations of challenges and emergencies [5-6], as well as new research on the consequences of armed conflict for sustainability and regional development, in particular in Ukraine [7-8], allow us to draw some important conclusions. From the organizational point of view a crisis is an event which members of the organization and interested parties perceive as very noticeable, unexpected, acute and potentially destructive [9]. The crises are especially complex not only because of their potential seriousness of management, economic, social, and environmental consequences, but also because they are very ambiguous, undermine fundamental assumptions and require unconventional solutions. Scientists have investigated various crises, such as the NASA crisis against the backdrop of the explosion of the Challenger oil spill and the consequences of the BP Deepwater Horizon oil spill. In fact, it is about exploring how crises arise, how members of the organization and stakeholders understand the crises and their determinants. Successful anti-crisis management now is one of the most important conversations of science about management and organization. However, only a few studies have studied how organizations respond to the extremely systematic destruction of events like war.

On our opinion, in the conditions of the military situation in the country it is expedient to investigate the manifestations of the crisis of governance at the level of the state, territories, business. This makes it possible to determine the mechanisms which, as a whole, should ensure the desired economic and social stability and the preservation of the ecosystem. The assessment of the events taking place in Ukraine because of the Russian invasion testifies to the large-scale crisis in social, ecological, and economic spheres. According to the Ministry of Economy of Ukraine for 10 regions of Ukraine, where fighting is taking place, half of the GDP of the country, where key positions were occupied by the territories of Kharkiv, Kyiv regions, Mariupol. Now, total losses of

Ukraine's economy due to war, including direct losses and indirect losses (GDP reduction, investment cessation, labor force outflow, additional defense, and social support costs, etc.), vary from \$564 billion to \$600 billion. This is the destruction of the model of sustainable development of Ukraine, which the country has formed for the last decades.

Thus, we have an unprecedented crisis, the consequences of which go far beyond its borders and affect the system of international political and economic relations in general. The established mechanisms of development management of the country, which have consistently introduced Ukraine in the conditions of key directions of European integration of the country defined in the decrees of the President of Ukraine and realization of goals of sustainable development, are being changed.

In the traditional model of sustainable development there is interaction of population, state authorities and local self-government bodies, business structures and scientific institutions, public associations with the purpose of improving economic, social, and cultural conditions of life. In a military condition, the situation regarding the application of existing experience in the use of traditional mechanisms and crisis management instruments in conditions of uncertainty, is completely overcome for all stakeholders of sustainable development. The war also violates the entrepreneurial potential of organizations and communities, which requires organizations to seek innovative ways of preserving and restoring.

In this situation, organizations need to introduce integrated management methods in conjunction with behavioral approaches to strategic management, focusing not only on the economic consequences of crisis, but also on social and cognitive factors that also shape organizational results and behavior. Corporate reputation, social assessments, relations between organizations and stakeholders, quality of corporate governance remain important.

It is vital, firstly, to diagnose the crisis parameter: monitoring of external and internal environment, detection of deviations of parameters from the norm and probability of threat, ability to react quickly to changes and forecasts of possible directions and identification of factors influencing the crisis development, scale of potential losses. Secondly, develop the concept of overcoming the crisis, develop situational plans or scenarios and implement strategic guidelines in practice.

Diagnosis of crisis parameters. Establishing a procedure for determining the damage and losses caused to Ukraine because of the armed aggression of the Russian Federation (Cabinet of Ministers resolution No. 326 of 20 March 2022) is aimed at defining the procedure of assessing damages and losses, as well as the direction of it carrying out.

However, the scientific-practical and methodical approaches of its realization need to be developed. Representatives from non-governmental organizations, independent information and analysis centers and non-governmental organizations will be involved in the preparation of such methods and in the evaluation of damage and loss.

The creation of the National Council for the Restoration of Ukraine from the consequences of the War (Decree of the President of Ukraine No. 266/2022, dated April 21, 2022) will allow to assess the scale of consequences and losses of human, economic, ecological potential of Ukraine in general and its territories. Equally important is the assessment of economic losses of enterprises. This approach includes loss of all forms of ownership by enterprises because of destruction and damage of their property, as well as loss of profits from inability or interference in the conduct of economic activity. At present, certain steps are defined to assess such losses, which are completed by submitting an online claim for property damage in the electronic system "DIYA". In the future, compensation may be awarded against the recently established Government Asset and Infrastructure Restoration Fund.

But there is no assessment of the social and environmental consequences of the Russian invasion of Ukraine. Destruction of large cities of Ukraine because of military events (Kyiv, Kharkiv, Sumy, Chernihiv, Donetsk, Lugansk, Mariupol), tightly integrated into the system of resettlement of Ukraine, is accompanied by movement of a considerable number of populations,

occurrence of crisis phenomena in social and environmental spheres. According to UN data, the scale of external and internal population movements in Ukraine is estimated at 13,4 million people. This could not but have an impact on the development of organizations and their stability. Thus, as a result of hostilities, every organization in Ukraine has suffered casualties and related social and economic losses. Large-scale aggression and military operations cause great damage to the biosphere (Rogozian, etc., 2020). Studies on sociology and sustainable development management assess the impact of the war on the environment and its sustainability (Smith, 2017), and used to determine an algorithm for assessing environmental losses and readiness for changes in organizations that ensure their functioning.

Thus, the new challenges in the development of Ukraine, which is an investigation of Russian aggression, should be studied, evaluated and used for adaptation of organizations in such conditions. These approaches will provide an opportunity to justify innovative mechanisms and tools to improve the management of organizations and the challenges associated with such large-scale unpredictable crises.

Reference

1. Komelina, O.V., Fursova, N.A. (2020). Social determinants of sustainable development of the country (security aspect). Sustainable geospatial development of natural and economic systems in Ukraine: collective monograph. Poland: Bilostok. Pp. 17-40.
2. Onishchenko, V.O., Redkin, O.V., Komelina, O.V., Tolkachov, D.M. (2017). Project management. Theory and practice of professional management of business projects and development programs: Manual. [3 parts]. Poltava. 800 p.
3. J. Bundy, MD Pfarrer, CE Short, WT Coombs, W. Timothy Coombs. (2017). Crises and crisis management: Integration, interpretation, and research development. *Journal of management*. 43 (6). 1661-1692. URI : <https://doi.org/10.1177/0149206316680030>
4. L. Schaedler, L. Graf-Vlachy, A. König. (2021). Strategic leadership in organizational crises: A review and research agenda. *Long Range Planning*, 10/5. URL: <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2021.102156>
5. Experimenting with Open Innovation in Science (OIS) practices: A novel approach to co-developing research proposals. (2021). URL: <https://doi.org/10.23726/cij.2021.1328>.
6. S. Brackhane, A. Reif, E. Zin, CB. Schmitt. (2020). Global Ecology and Conservation. Are natural disturbances represented in strictly protected areas in Germany? *Global Ecology and Conservation*. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2020.e01436>
7. Rohozian, Y., Hrechana, S., Kuzmenko, O., Derzhak, N., Kuchmenko, V., & Plietnov, M. 2020. Sustainable development management of local territories in the eastern Ukraine in conditions of military conflict: Identification criteria. *European Journal of Sustainable Development*, 9(3), 425-425. URL: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n3p425>
8. Budnikevich, I., Kolomytseva, O., Krupenna, I., Rohozian, Y., & Zablodska, D. (2021). Positioning of the Amalgamated Territorial Communities of Ukraine through the Sustainable Development in the Conditions of Military Actions. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1231>
9. A. König, L. Graf-Vlachy, J. Bundy, L.M. Little. A blessing and a curse: How CEOs' trait empathy affects their management of organizational crises. (2020). *Academy of Management Review*. 2020, VOL. 45, NO. URL: <https://doi.org/10.5465/amr.2017.0387>

Васильєва О.О., д.е.н., доцент

Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)

Горошкова Л.А., д.е.н., доцент

Національний університет «Києво-Могилянська академія» (м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОЇ СФЕРИ: УПУЩЕНА ВИГОДА ТА ЇЇ ОЦІНКА

Збройна агресія РФ проти України призвела до значних матеріальних збитків: руйнування інфраструктури, знищення та пошкодження майна підприємств усіх форм власності. Особливо відчутними є збитки для підприємств малого та середнього бізнесу, для яких є характерним високий рівень ризику й нестабільності доходів внаслідок вагомої залежності від зовнішніх чинників. Малий та середній бізнес за своєю природою орієнтовані на використання доступних ресурсів, що, в першу чергу, можуть бути втраченими чи пошкодженими. Розвиток малого бізнесу, який виконує ряд специфічних соціально-економічних функцій, є локомотивом багатьох економік світу, надзвичайно важливий у відбудові економіки України у післявоєнний час. Кабінетом Міністрів України 20 березня 2022 року була прийнята постанова № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації», в якій затверджено процедуру визначення розміру шкоди та збитків за 15 напрямками. Одним із напрямів є економічні втрати підприємств – напрям включає втрати підприємств усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна, а також упущену вигоду від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності.

Відповідно до Постанови № 326 основними показниками, за якими оцінюються шкода та збитки є: вартість втраченого, знищеного чи пошкодженого майна; упущена вигода (доходи, які підприємство могло б реально одержати за звичайних обставин, якби його майно не було знищене чи пошкоджене). При визначенні упущеної вигоди доцільно користуватись наступними критеріями: звичайності обставин, розумності витрат, компенсаційності відшкодування. Умовою для визначення упущеної вигоди є підтвердження її реальності та матеріальності, обґрунтований розмір передбачуваного доходу або прибутку. Методика визначення упущеної вигоди залежить від характеру та виду діяльності суб'єкта господарювання. Якщо підприємство стабільно функціонує тривалий період, в основу визначення розміру відшкодування може бути покладено фінансові звіти за 3-5 років, якщо ж відсутня інформація про тривалу діяльність, доцільно використовувати сценарний аналіз, за допомогою якого можна з певною ймовірністю оцінити упущену вигоду. Експертна оцінка може бути виконана шляхом побудови математичної моделі на принципах інформаційної достатності за умови використання облікових та фінансових документів. Оцінка суми упущеної вигоди може визначатись із використанням прямого, оціночного або гібридного підходів, в залежності від специфіки суб'єкта господарювання.

При визначенні упущеної вигоди доцільно враховувати особливості ведення бізнесу в аграрній сфері. Сільськогосподарська галузь – найбільш вразливий сектор з точки зору упущеної вигоди внаслідок війни, а також найбільш складний об'єкт для розрахунку суми упущеної вигоди з огляду на значну кількість факторів, що повинні бути враховані. Загальними факторами впливу на величину упущеної вигоди є: матеріальні збитки від руйнування (знищення) або пошкодження будівель, споруд, технологій і т. ін.; матеріальні збитки від пошкодження наявних матеріальних запасів внаслідок обставин непереборної сили під час війни (відсутність електро-, водо- та теплопостачання та ін.); зниження рівня ефективності діяльності підприємства; втрати у вигляді недоотриманого прибутку від погіршення економічних умов щодо здійснення основного виду діяльності (прямих матеріальних збитків – немає, але внаслідок воєнних дій виникла ситуація істотного скорочення діяльності або взагалі її припинення).

Поряд із перерахованими факторами, для аграрної сфери мають бути враховані

особливості організації бізнесу у сільському господарстві. Зниження прибутковості може мати місце внаслідок таких додаткових факторів: втрата або пошкодження основних засобів: будівель, споруд, інфраструктури і т. ін. спеціального призначення, внаслідок чого виникає необхідність в оренді аналогічних або відмова від зберігання (розраховується для кожного окремого випадку. Наприклад, аграрне підприємство, яке втратило елеватор, буде або продавати зерно з під комбайна (недоотримає вигоду внаслідок нижчої ціни), або орендувати інше спеціально обладнане приміщення (додаткові витрати). Втрата або пошкодження сільськогосподарської техніки та транспорту, внаслідок чого виникає необхідність в оренді аналогічних або відмова від транспортування продукції до споживача або переробника (розраховується для кожного окремого випадку, наприклад, аграрне підприємство, яке втратило автомобіль-цистерну для транспортування молока на молокопереробне підприємство, вимушене або винаймати авто, або продавати молоко безпосередньо у господарстві, втрачаючи на ціні (додаткові витрати або недоотримання прибутку). Додаткові витрати в разі втрати або пошкодження шляхів сполучення для забезпечення виробництва та реалізації продукції (додаткові витрати на альтернативне транспортування за період потреби у такому – визначається на основі даних щодо термінів відновлення транспортного сполучення і вартості альтернативної доставки).

Втрата або пошкодження переробних потужностей: руйнування або неможливість використання (безпосередні збитки); збитки внаслідок того, що втрата потужностей призвела до необхідності продавати сировину замість продуктів переробки (зерно – замість борошна; насіння соняшника – замість олії і т. ін.). Втрати сільгоспідприємств, що є орендодавцями сільськогосподарської техніки (у разі знищення, пошкодження або втрати такої техніки, вони змушені будуть або припинити свою діяльність, або їм треба компенсувати період простою до відновлення технологічного парку. Кількісні та якісні втрати поголів'я сільськогосподарських тварин та птиці. Збиток розраховується в розрізі окремих видів тварин з урахуванням як прямих, так і непрямих (опосередкованих) збитків, або збитків, термін настання яких пролонгований в часі (корови: м'ясні, м'ясо-молочні, вік тварини – рівень продуктивності, втрати репродуктивного стада і, як наслідок від недоотримання молодняка і т. ін.; свині: втрата тварини, в разі, якщо це свиноматка, то збиток полягає і в тому, що збиток буде додатковим від недоотримання приплоду; птиця: втрати м'яса, яєць і т. ін.; вівці: втрати безпосередньо тварин, а також недоотримання їх шерсті і т. ін.). Втрати пасовищ, як джерела кормової бази (на поточний період і перспективу з урахуванням термінів відновлення). Втрата посівного матеріалу (повністю або частково) і очікуваного впливу на прибуток підприємства (перерахунок через середню врожайність в попередні роки з використанням цін поточного року). Втрата багаторічних рослин (садівництво, виноградарство і т. ін.) і втрати від неотриманого (недоотриманого) врожаю в найближчий сезон. Непридатність сільгоспугідь впродовж певного часу для здійснення сільськогосподарської діяльності (час на розмінування, осушення затоплених ділянок, звільнення територій від окупантів і т. ін.). Знищення (пошкодження) внаслідок військових дій посівів озимих культур. Порушення термінів весняно-польових робіт і, як наслідок, недоотримання очікуваного врожаю. Зменшення обсягів внесення добрив та інших агротехнологічних заходів. Втрата або пошкодження систем зрошення. Зміна профілізації у рослинництві внаслідок неможливості забезпечити попередній профіль (додаткові витрати на придбання посівних матеріалів та забезпечення нової агротехнології). Втрати внаслідок руйнування або пошкодження тепличного господарства (вартість відновлення або перепрофілювання підприємства в разі неможливості відновлення) [1].

На наш погляд, упущена вигода в результаті збройної агресії може мати місце і без прямих матеріальних збитків, а в результаті скорочення або припинення діяльності аграрного підприємства під час війни, що потребує додаткового нормативного врегулювання.

Список використаних джерел

1. Горошкова Л.А., Антонюк Д.А., Васильєва О.О. Методологічні засади оцінки упущеної вигоди. *Економічний вісник університету*. 2022. Вип. 52. С. 181-191.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЗА СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Політичні, економічні та соціальні виклики сьогодення особливо загострили питання відповідальності бізнесу перед суспільством, а також держави перед бізнесом, людьми та світом в цілому. Якщо ще півроку тому питання безпеки розглядалися здебільшого в контексті вирішення екологічних проблем забруднення середовища або глобального потепління, то сьогодні як ніколи раніше найбільш важливим є питання безпеки життя через військову агресію та ядерну загрозу.

Як свідчить вже тепер набутий досвід України, особливо уразливим в контексті військової агресії є соціально незахищене населення, мешканці місць, які втратили житло, а першочерговою зоною відповідальності бізнесу та місцевої влади стає як їх життєзабезпечення, так і забезпечення потреб армії. Без імплементації цих цілей не можна взагалі розмірковувати про стійкий розвиток як на рівні підприємств, так і на рівні держави. З цих позицій важливим завданням стає дослідження ролі бізнесу у досягненні цілей стійкого розвитку (ЦСР) як взагалі, так і в напрямку потреб безпеки.

Вважається, що запровадження ЦСР створює передумови для набуття конкурентних переваг у частині розширення ринків збуту, зростання рентабельності діяльності, залучення кваліфікованого персоналу. За даними глобального дослідження корпоративної репутації 2021 GlobalRepTrak-100, 78,0% споживачів висловлюють готовність придбати продукцію соціально відповідального підприємства; 70,0% – працювати на ньому; 64,0% – підтримати таке підприємство під час кризи [1]. Зважаючи на таку високу лояльність споживачів, на наш погляд, варто також висловити гіпотезу, що існує зворотний зв'язок і підприємства, які декларують імплементацію ЦСР, теж готові підтримати своїх співробітників і споживачів під час підвищеної воєнної небезпеки.

У рамках дослідження імплементації цілей сталого розвитку нами обрана вибіркова сукупність із 15 промислових підприємств, що функціонують на ринку України у сфері виробництва харчових продуктів і реалізують заходи соціального спрямування (ПрАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна», ТОВ «Дельта Вілмар Україна», ПрАТ «Карлсберг Україна», ПП «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед», ПрАТ Куп'янський молочноконсервний комбінат, ТДВ Одеський завод мінеральної води "Куяльник, ПрАТ «Київська кондитерська фабрика Рошен», ПрАТ «Київський маргариновий завод», ПрАТ «Оболонь», ПрАТ Охтирський пивоварений завод, ТОВ «ОЛСІДЗ БЛЕК СІ», ПрАТ «Опілля», ТОВ Сандора, ТДВ Свалявські мінеральні води, ТОВ «ТЕРРА ФУД»).

За даними офіційної не фінансової звітності проаналізовано впровадження ЦСР у діяльність підприємств та визначено залежність між активністю впровадження соціально спрямованих заходів у практику бізнесу й ефективністю їх діяльності. Дослідження проведено в такій послідовності: визначено цілі сталого розвитку та соціально спрямовані практики, що найбільшою мірою реалізують підприємства; встановлено зв'язок між активністю імплементації ЦСР у практику діяльності та рентабельністю діяльності.

За результатами проведених розрахунків зроблено такі висновки. Досліджені підприємства здебільшого впроваджують практики в рамках досягнення таких цілей: ціль 3 (міцне здоров'я), ціль 8 (гідна праця й економічне зростання), ціль 12 (відповідальне споживання і виробництво). До основних практик належать придбання устаткування та медичного обладнання, підтримка співробітників у занятті спортом, їх медичне страхування, заходи, спрямовані на розвиток відповідального споживання. Наразі із досліджених підприємств активними залишаються 10, інші розташовані в районах проведення воєнних

(бойових) дій, на тимчасово окупованих територіях та тих, що в оточенні. Практики, що реалізують підприємства під час війни включають матеріальну та фінансову допомогу Збройним Силам України, підрозділам територіальної оборони, волонтерам і районним адміністраціям, Червоному Хресту в Україні та країнах-сусідах, які приймають біженців, допомогу населенню продуктами харчування, вихід з ринку росії [2].

Відзначено, що для кількісного вимірювання соціальної активності досліджувані підприємства використовують такі показники: кількість проведених заходів, упроваджених проєктів; обсяг коштів, інвестованих у соціальні проєкти, чисельність осіб, які пройшли навчання або отримали допомогу. Оскільки для вимірювання реалізації ЦСР досліджувані підприємства використовують різні метрики, з метою формалізації цієї діяльності розраховано коефіцієнт активності впровадження ЦСР за формулою:

$$k = \frac{K_{\phi}}{K_{\max}},$$

де k – активність упровадження цілей сталого розвитку, коефіцієнт;

K_{ϕ} – цілі, про реалізацію проєктів і заходів за якими повідомило підприємство, од.;

K_{\max} – цілі сталого розвитку, од. ($K_{\max} = 17$).

Для визначення залежності між активністю впровадження соціально спрямованих заходів у практику господарювання й ефективністю діяльності підприємства використано метод парного кореляційного аналізу. Суть цього методу полягає у встановленні зв'язку між факторною та результативною ознаками, за які в дослідженні прийнято коефіцієнт активності впровадження ЦСР у практику діяльності (x – факторна ознака) та рентабельність діяльності (y – результативна ознака).

Розрахунки здійснено за даними 2020 року. Згідно з розрахунками коефіцієнт кореляції становив 0,54, що свідчить про помітний прямий зв'язок між досліджуваними характеристиками та доцільність проведення досліджень з імплементації цілей сталого розвитку в контексті формування цінності підприємства надалі. На жаль, емпіричне підтвердження або спростування такого зв'язку під час воєнного стану поки що неможливе через відсутність даних.

Список використаних джерел

1. GlobalRepTrak 100. Глобальні лідери репутації. URL: <https://reputationcapital.blog/2021/04/2021-global-reptrak-100-globalnye-lidery-reputacii/?lang=uk>
2. Каталог внеску бізнесу у перемогу України. URL: <https://csr-ukraine.org/catalog-actions-of-companies-in-the-russian-ukrainian-war/>

УДК 330

Шевченко О.В., д.е.н., доцент

Київський національний економічний університет (м. Київ, Україна)

ЗМІНИ ПРИНЦИПІВ ФІНАНСУВАННЯ ГРОМАД УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДІЇ РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження в Україні воєнного стану позначається на всіх сферах соціально-економічної діяльності громад та регіонів України. Громади постали перед новими викликами і проблемами організації господарської системи. Раніше, отримавши у результаті реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади більше повноважень

та ресурсів для вирішення питань самоврядного розвитку, громади мали право самостійно розпоряджатися більшим обсягом фінансових коштів. Громади не завжди мали можливості їх використати повною мірою, а відтепер виклики воєнного часу зумовлюють необхідність акумулювання ресурсів і витрачання їх на інші, найнеобхідніші цілі. Нині кошти повинні бути зосереджені на потребах забезпечення стабільності розвитку і убезпечення від зниження життєвого рівня населення.

Різна інтенсивність і час ведення бойових дій на території України зумовлюють потребу у диференціації територіальних громад залежно від стану громади, забезпечення функціонування сфер життєдіяльності, потреб на відновлення економіки. У поточний період часу для аналітичних досліджень та розроблення практичних рекомендацій щодо організації життєдіяльності доцільно виокремити на карті України різні типи територіальних громад. Такими типами можуть бути: постраждалі звільнені громади – окремі громади півночі і північного сходу України; тимчасово окуповані без активних бойових дій – громади на півдні України; громади з умовно стабільним розвитком – громади всієї іншої частини України; громади, на території яких ведуться бойові дії – окремі громади сходу та півдня України. Умови існування і забезпечення громадами своєї життєдіяльності значно різняться. Відсутність повної інформації про ситуацію в громадах четвертого типу ускладнює аналітичні дослідження їх становища, тому зосередимось на громадах трьох інших типів.

До низки завдань, що їх виконували громади у мирний час, додалися завдання щодо організації власної системи оборони, забезпечення сталості логістичних перевезень в аспекті доставки товарів і надання послуг, надання допомоги найбільш нужденним верствам населення. У громадах, що постраждали від бойових дій, виникає потреба у відбудові, реновації споруд або повністю кварталів чи навіть населених пунктів. У багатьох громадах виникає питання розміщення і забезпечення критичних побутових потреб для внутрішньо переміщених осіб.

Необхідність фінансування додаткових потреб місцевого розвитку обумовили ініціювання і реалізацію урядом України зміни у розподілі коштів у місцевих бюджетах. Окремі з них було вжито. Зокрема, типову класифікацію видатків місцевих бюджетів доповнено кодами: «видатки, пов'язані з наданням підтримки внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні», та «допомога внутрішньо переміщеним та/або евакуйованим особам у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні за рахунок коштів резервного фонду місцевого бюджету». Додамо, що оскільки значна кількість внутрішньо переміщених осіб працевлаштовані, це зумовлює і переміщення податкової бази таких платників податків. І оскільки податок на доходи фізичних осіб та єдиний податок складають переважаючу частку надходжень до місцевих бюджетів, то чинник зміщення податкової бази також має бути враховано при плануванні місцевого бюджетного процесу і розрахунку надходжень.

Вказані нові завдання зумовлюють зростання нагальних потреб у перегляді системи фінансування місцевого розвитку. Тим більше що урядом було скорочено планові дотації громадам та областям України на 55 млрд. грн. (що мало складати 12 % доходів місцевої влади). Значні обсяги гуманітарної допомоги певним чином покривають потреби внутрішньо переміщених осіб, однак на знаходження житла (будівництво або відновлення житла, або тимчасове розміщення громадян) для них потрібні кошти, причому з різних джерел. Тобто, для вказаних вище першого-третього типів громад варто виділити такі групи завдань, що потребують фінансування: реалізація повсякденної життєдіяльності, відбудова зруйнованої інфраструктури та проведення оборонних робіт, забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб. Джерелами коштів можуть виступати як місцеві бюджети і субвенції, так і кошти міжнародних фінансових організацій, що є донорами для відновлення місцевої економіки України. Доцільно створити фінансовий фонд у підпорядкуванні Міністерства розвитку громад та територій України, у якому акумулювати кошти міжнародних організацій для відновлення економіки, та здійснювати контроль за їх цільовим і ефективним

використанням. Кошти з такого фонду сприятимуть забезпеченню потреб місцевого розвитку.

Таким чином, нові проблеми і завдання територіальних громад щодо організації і забезпечення самоврядного розвитку потребують швидких змін традиційних механізмів свого вирішення. У зв'язку з недостатністю джерел місцевих бюджетів для забезпечення і поточних повсякденних, і нових потреб громад доцільно акцентувати увагу на залученні коштів міжнародної фінансової допомоги. Кошти міжнародних фінансових організацій та індивідуальних допомог доцільно акумулювати в одному фонді у підпорядкуванні Мінрегіону і проводити моніторинг їх використання. Для кожного із запропонованих типів громад має бути розроблена власна система фінансування. Таку систему варто унормувати у стратегічних документах розвитку громад і розробити плани заходів з її реалізації.

Узгоджені дії центральних органів виконавчої влади, територіальних громад, міжнародних організацій щодо створення системи фінансування громад здатні спільно посприяти відновленню місцевої економіки у середньостроковій і короткостроковій перспективах.

UDC 330

Kasinska A., Doctor of Economic Sciences, Professor
Pylyp Orlyk International Classical University (Ukraine)
Schmitt C., Doctor of Sciences, Professor
University of Passau (Germany)

MILITARY EVENTS IN UKRAINE AS A FACTOR INFLUENCING THE STATE OF THE NATURAL RESERVE FUND

One of the important aspects in the implementation of sustainable development concept is the harmonious coexistence of economy and nature.

Under the current social and economic conditions caused by the war in Ukraine, preservation of land and the natural reserve fund is of particular importance.

The main goal for the national and regional nature parks functioning, apart from nature conservation, is the creation of conditions for organized tourism, recreation and other types of recreational activities in natural conditions with the maintenance of the natural complexes and objects protection regime, scientific research of natural complexes and their changes under the condition of recreational use, environmental education, and educational work. Creation and functioning of national parks in Ukraine is aimed at generating profits through the provision of services to tourists and vacationers (hotels, motels, campsites, picnics, beaches, tour guides, etc.), without allowing, at the same time, the violation of landscape complexes and biodiversity, and ensuring balanced socio-economic and ecological development of protected areas.

Among all external factors of influence, military events are the most disruptive, damaging for organizations and underresearched.

The regional landscape park "Kinburn Spit", located in the Mykolayiv region, is surrounded by the waters of the Black Sea, the Dnieper-Buzsk estuary, and the Yagorlitsky bay and attracts 3-5 thousand tourists every year during the summer period. The regional landscape park "Kinburn Spit", which was transformed by the decree of the President of Ukraine from 2009 in the most of its area into the National Natural Park "Biloberezhzhya Svyatoslava", as the establishment was transformed into the enterprise

The National Natural Park "Biloberezhzhya Svyatoslava" has now suffered considerable damage because of the war in Ukraine.

1) There are uncontrolled fires and unexploded bombs on the territory of the national park as well as replaced areas.

2) There are uncontrolled activities within park territories which result in losses of administrative buildings and natural resources.

3) The ecological network with elements of international, national and local significance is destroyed;

4) The environmental consequences of military interventions are intensifying.

5) The incidence of poaching on the territories of national nature parks is increasing.

Analysis of the situation and systematic research of the state of natural reserves of the Mykolayiv region, in particular the National Natural Park "Biloberezhzhya Svyatoslava" will allow to propose a scenario for the development of protected areas and objects within the National Natural Park after the end of the war.

Therefore, it is important to study how the National Natural Park "Biloberezhzhya Svyatoslava" adapts to extreme exogenous challenges and crisis overall in the context of the sustainable development strategy implementation.

Reference

1. Korolchuk A.V. Conceptual Bases of Sustainable Development. Sustainable Development - XXI century. Discourses 2020: Collective Monograph / National University. Kiev-Mohyla Academy"/ Edited by Prof. Khlobystov. Kyiv 2020. 469 p.

2. Stadnytskyi J. Methodological principles of assessment of the economic effect of formation and development of national nature parks: *Proceedings of the international scientific-practical conference dedicated to the 20th anniversary of the Carpathian National Nature Park-Yaremche, 2000.*

УДК 658.7

Болдирєва Л.М., д.е.н., доцент; Шульга М.В., аспірант
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В ГАЛУЗІ ЛОГІСТИКИ

За сучасних умов господарювання, незважаючи на зростання інтересу до цифрових послуг і продуктів, цифровізації в галузі логістики і ланцюга поставок приділено мало уваги. На разі відбувається всеохоплююча «логіка цифровізації» в галузі логістики і ланцюга поставок (L&SC). Саме технологічні інновації відіграють все більшу роль у галузі логістики і управлінні ланцюгами поставок.

Колектив науковців досліджуючи розвиток розуміння інституційної взаємодії, завдяки яким цифровізація виникає та проявляється в L&SC зробили висновки про те, що:

цифровізацію в галузі логістики і ланцюга поставок треба сприймати як соціальну конструкцію, де логіка цифровізації може змінюватися, як показують дослідження протягом певного проміжку часу;

процес виникнення, становлення і прояв логіки цифровізації в логістичній галузі, висвітлюється через детермінанти цифрових і технологічних досягнень у L&SC [1].

Інший науковець [2] акцентує увагу на тому, що існують ситуації, які призводять до конфлікту інтересів між транспортними компаніями і логістикою роздрібною торгівлі продуктами харчування. У той час як останнім доводиться стикатися з короткостроковими піками обсягів перевезення окремих сухих продуктів, транспортні компанії стикаються з невизначеністю щодо майбутніх комісій у виробничому секторі. З іншого боку, транспортна потужність значно перевищує попит.

Ріттер і Педерсен дали визначення поняттю «цифровізації». Так, на їх думку? цифровізація – це використання нових технологій з процесів для отримання конкурентної переваги і потенціалу для трансформації сектору L&SC [3]. Інші науковці наголошують на

тому, що цифровізація – впровадження цифрових продуктів і послуг впровадження нових технологій [4; 5].

Критичні моменти в соціальній конструкції цифровізації можуть виникати, коли учасники L&SC відчули себе залишеними або не в змозі контролювати можливості та зміни в цифровому світі технології, які можуть мати негативні наслідки.

Однак через процес розуміння і звуження масштабів та значення цифровізації в галузі логістики, товаровиробники автоматично залучаються до соціальної конструювання цифрових процесів і практик і, на основі їхнього відчуття консенсусу та їх логіки, можуть почати вживати колективних дій.

Отже, впровадження цифровізації в L&SC як соціальної конструкції містить логіку: «логіку цифровізації». Розгляд цифровізації з точки зору інституцій полягає в тому, що з'являється та поширюється інституційна логіка у форматі підтримки цифрових технологій.

Варто зазначити, що останнім часом розвиток галузі логістики відбувся за рахунок використання штучного і розширеного інтелекту, розширеної аналітики і автоматизації.

Проте, на жаль, транспортно-логістична галузь відстає в напрямі цифровізації, якщо порівняти зі сферами телекомунікацій, банківських послуг, роздрібною торгівлю, тощо.

Як і раніше, багато транспортно-логістичних компаній застосовують ручну працю, неефективно використовуються вже наявні активи (в світі близько 50 % вантажних транспортних засобів повертаються назад порожніми після доставки вантажу).

Серед важливих інноваційних логістичних трендів вагоме місце займає управління ланцюжком поставок в режимі реального часу. Ланцюжки поставок в режимі реального часу включають схеми переміщення транспорту, погодні умови в певній місцевості до стану доріг або під'їзних шляхів до портів, що дозволяє оптимізувати маршрути доставок.

Варто зауважити, що технологія інтернет речей, сенсорів IoT, іншими словами GPS-трекер є ключовим активом для відстеження поставок. Підключені пристрої IoT дозволяють складам відстежувати інвентар, транспортні засоби і обладнання за допомогою хмарних служб. Без сумніву, за останні роки складські операції зазнали значних змін, тож одним з очевидних нововведень – це складська робототехніка, яка швидко розвивається. Мобільний складський робот Boston Dynamics, Handle, є одним із чудових прикладів: компанія розробила повністю автономного робота з невеликим розміром, великим радіусом дії та системою розширеної зони огляду, що дозволяє їй розвантажувати вантажівки, складати піддони і переміщувати ящики по всьому складу.

Однією з найцікавіших тенденцій логістичних технологій, за якою варто стежити є технологія цифрових двійників або цифрових близнюків. На часі фізичний і цифровий світи вже можна об'єднати в один, що дозволить взаємодіяти з цифровою моделлю фізичного об'єкта або його частинами так само, як і з їхніми фізичними аналогами. Головною метою використання цифрових двійників є точне прогнозування, запобігання проблем до їх виникнення і ефективного планування на майбутнє.

Прогнозуючи майбутнє, варто розуміти, що використання цифрових близнюків у галузі логістики сприятиме більш ефективному прийняттю управлінських рішень, що в свою чергу, призведе до значних змін в ланцюгах поставок і логістичних процесах.

В галузі логістики цифрові двійники розширяють переваги IoT, які вже застосовуються сьогодні. У секторі транспортування цифрові близнюки можуть бути використані для збору даних про товари та упаковки та використання цієї інформації для виявлення потенційних слабких сторін та постійних тенденцій для поліпшення майбутніх операцій.

Така технологія також може використовуватися для складів і приміщень для створення точних 3D-моделей своїх центрів і експериментів зі змінами планування чи введення нового обладнання. Окрім того, логістичні центри здатні створювати цифрових близнюків і використовувати їх для тестування різних сценаріїв і підвищення ефективності.

Отже, логістика п'ятого рівня є Інтернет-логістикою, підтримку якої забезпечують сучасні мережеві технології, спрямовані на стратегічне управління ланцюгами поставок, використовуючи бізнес-модель віртуального підприємства.

Список використаних джерел

1. David M. Herold, Marek Ćwiklicki, Jasmin Mikl. The emergence and adoption of digitalization in the logistics and supply chain industry: an institutional perspective. *Journal of Enterprise Information Management*. 2021. Vol. 34 № 6. P. 1917–1938. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JEIM-09-2020-0382/full/pdf?title=the-emergence-and-adoption-of-digitalization-in-the-logistics-and-supply-chain-industry-an-institutional-perspective>
2. Dominic Loske. The impact of COVID-19 on transport volume and freight capacity dynamics. An empirical analysis in German food retail logistics. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*. 2020. Vol. 6. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2590198220300762>.
3. Ritter, T. and Pedersen, C.L. Digitization capability and the digitalization of business models in business-to-business firms: past, present, and future. *Industrial Marketing Management*. 2020. Vol. 86. P. 180 – 190.
4. Mathauer, M. and Hofmann, E. Technology adoption by logistics service providers. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*. 2019. Vol. 49. №. 4. P. 416 – 434.
5. North, K., Aramburu, N. and Lorenzo, O.J. Promoting digitally enabled growth in SMEs: a framework proposal. *Journal of Enterprise Information Management*. 2019. Vol. 33 №. 1. P. 238 – 262.

УДК 339.97

Радченко Л.П., к.е.н., доцент; Соляр В.В., к.е.н., доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
(м. Харків, Україна)
Решетняк Н.Б., к.е.н., доцент
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
(м. Харків, Україна)

ЗАГРОЗИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ТА ВАЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

В сучасному глобалізованому світі розвиток національних економік і суспільств більшості країн світу відбувається на підставі нової парадигми - забезпечення сталого розвитку (англ. - sustainable development), зорієнтованого на досягнення оптимального балансу між трьома складовими – економічною, соціальною та екологічною. Це збалансований розвиток країни і регіонів, при якому економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, інші види людської життєдіяльності пов'язані здатністю екосистем відновлюватися.

Принципові положення переходу України до сталого розвитку знайшли місце в «Стратегії сталого розвитку України до 2030 року», в якій визначено, що метою Стратегії є забезпечення високого рівня та якості життя населення України, створення сприятливих умов для діяльності нинішнього та майбутніх поколінь та припинення деградації природних екосистем шляхом впровадження нової моделі економічного зростання, що базується на засадах сталого розвитку. Досягнення цієї мети відповідає світоглядним цінностям і культурним традиціям українського народу та міжнародним зобов'язанням України [1, с.9; 5]. Визначення національних цілей сталого розвитку українського суспільства до 2030 року конкретизується поетапними змінами та орієнтирами.

Війна, яку 24.02.2022 Росія розпочала проти України, викликала суттєві загрози сталого розвитку в нашому суспільстві. В умовах війни були знищені не тільки важливі інфраструктурні об'єкти та підприємства, житлові комплекси, важливі об'єкти культурної

спадщини об'єкти комунальної та соціальної сфери в багатьох містах і селищах України. Економіка втратила значну частку потенціалу створення доданої вартості та отримала суттєві структурні зміни. Різко змінилась кількість економічно активного населення. Близько 2,5 млн українців виїхало за кордон, мільйони громадян перемістилися до Західної України або знаходяться в місцях бойових дій, значна кількість людей загинула. Зупинений рух авіаційного, морського транспорту, залізничний рух на території ведення бойових дій. Через бойові дії та логістичні обмеження виникла неможливість для ведення бізнесу, наприклад, мариупольського металургійного комплексу, неможливість проведення сільськогосподарської діяльності, неможливість збуту продукції на експорт тощо. У зв'язку з агресією Росії лише у березні порівняно з даними за лютий 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт - більш ніж втричі [4, 6]. Як наслідок, скоротився обсяг національного виробництва, відбулась втрата персоналу, втрата ринків збуту, падіння рівня життя населення, мають місце значні екологічні втрати. Також мобілізація резервів на початку війни має певну межу, товарні запаси необхідно поповнювати, не є безмежними й харчові та грошові запаси людей.

Для наближення Перемоги необхідно долати ці загрози уже в умовах воєнного стану. Це важливо не тільки для забезпечення Збройних сил України усім необхідним, а й для створення умов життєдіяльності населення та для формування основ майбутнього повоєнного відновлення. Необхідно «перезапустити» економіку в умовах воєнного стану, хоча це може породжувати нові виклики. Наприклад, разом із застосуванням фіскальних важелів економічного пожвавлення (зменшення податкового навантаження, виплати пенсій, заробітної плати бюджетникам) посилюватиметься й складова емісійного фінансування дефіцитів [3]. Слід також мати на увазі, що підтримка та допомога, в тому числі фінансова, від іноземних партнерів та міжнародних організацій не може бути швидкою.

В цих умовах найбільш важливими напрямками додання труднощів та загроз розвитку української економіки є наступні.

По-перше, забезпечення споживання населення, оскільки споживання, задоволення необхідних потреб, є і метою, і свого роду двигуном для економіки. В цьому плані український уряд здійснює важливу підтримку рівня доходів населення через збільшення виплат військовим, підтримку виплат представникам бюджетної сфери, пенсіонерам, особам, що вимушено втратили роботу. Забезпеченню платоспроможності населення також сприяє безперебійна робота банківських установ, обслуговування не тільки за допомогою готівки, а й банківських карток. Попри всі воєнні та логістичні труднощі важливо безперебійно забезпечити пропозицію необхідних товарів та послуг в усіх регіонах, на яких відбуваються воєнні дії, чи які безпосередньо не зачепила війна.

По-друге, збереження людського потенціалу є важливою умовою функціонування економіки, як в умовах воєнного стану, так і в період відновлення в післявоєнний період. Збільшення робочих місць, надання можливості роботи на дистанційній основі, працевлаштування людей різних професій серед тимчасово переселених осіб у сфері виробництва товарів, сільського господарства, торгівлі, будівництва, відновлювальних робіт чи у сфері послуг, культури тощо – все це стримує вплив людей з країни.

По-третє, адаптація підприємництва до діяльності в умовах воєнного часу та стимулювання бізнесу. На це націлені запроваджені урядом засоби підтримки у податковій та регуляторній сферах, які слід посилити можливостями у вивезенні виробництв, придбанні обладнання, налагодженні постачання та збуту. Стосовно здійснення сільськогосподарської діяльності, до запровадженої урядом програми компенсації відсотків за кредитами на покриття будь-яких витрат, доцільно розробити програми державно-приватного партнерства [3].

По-четверте, зовнішньоекономічні зв'язки охоплюють ембарго на торгівлю товарами з Росії та потребують активної регуляторної діяльності з іншими країнами відповідно воєнному стану та потреб української економіки.

По-п'яте, ефективне використання гуманітарної підтримки та допомоги міжнародних партнерів на підтримку економіки, зокрема запропонований Європейською комісією план допомоги Україні на повоєнну відбудову, що передбачає довгострокові реформи й інвестиції, а також короткотермінову макрофінансову допомогу в обсязі 9 млрд. євро у 2022 році [2].

Отже, використання можливостей підтримки економіки в умовах воєнного періоду буде створювати основи її відновлення в повоєнний період та подальшого виконання стратегічних завдань сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Аналіз державних стратегічних документів щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року. URL: http://iser.org.ua/uploads/files/ISED_Report-UKR_Web_Final.pdf
2. Єврокомісія пропонує виділити Україні макрофінансову допомогу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3486185-evrokomisia-proponue-vidiliti-ukraini-makrofinansovu-dopomogu>
3. Жаліло Я.А. Як швидко "перезапустити" економіку у воєнних умовах. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/17/684234/>
4. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
5. Закон України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A>
6. Щодо економічного становища в умовах воєнного стану та напрямів його покращення. URL: <https://economics.org.ua/index.php/blog/377-economika-vv>

УДК 330

Базарна О.В., доктор філософії

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (м. Київ, Україна)

Белова Г.С., студентка

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку (м. Одеса, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ГРОМАДАМИ

Надзвичайно актуальним є питання посилення фінансової спроможності громад і залучення додаткових фінансових ресурсів та інвестицій для реалізації проектів розвитку в об'єднаних територіальних громадах. Нині у світі використовується широкий спектр механізмів фінансування місцевого розвитку. Водночас кожна громада має унікальний набір можливостей та проблем, тому мусить застосовувати індивідуальний підхід до вибору механізмів фінансування свого розвитку. Використання органами місцевого самоврядування (ОМС) наявних інструментів по залученню додаткових фінансових ресурсів та інвестицій дозволить: посилити фінансову спроможність громади; покращити якість і розширити спектр послуг, що надаються різним групам мешканців громади [1].

Конкурентоспроможність країни або регіону визначається двома головними факторами: наявним ресурсним, інвестиційним, інноваційним потенціалом, їх ефективне та результативне використання; ефективна система державної підтримки для залучення інвестицій та розвитку інновацій. Чинна правова система України включає більше 100 законів та інших нормативних актів, які регулюють інвестиційну діяльність та які створюють правову основу для інвестиційної та інноваційної діяльності у країні. До базових законодавчих актів, які формують правову основу інституційного забезпечення, належать такі: Конституція України; Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»; Закон України «Про Кабінет Міністрів України»; Закон України «Про місцеві державні адміністрації»; Закон України «Про інвестиційну діяльність»; Закон України «Про

інноваційну діяльність»; Закон України «Про режим іноземного інвестування»; Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»; Закон України «Про державно-приватне партнерство»; Закон України «Про концесію»; Закон України «Про загальні принципи створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон»; Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»; Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)»; Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері передачі технологій»; Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», Закон України «Про співробітництво територіальних громад».

Крім того, до ключових документів, які приймаються виключно на регіональному та місцевому рівнях, належать такі: Стратегія розвитку області (міста, району); Програма залучення інвестицій; Програма розвитку інновацій; Програма соціально-економічного розвитку на відповідний рік. Крім того, приймаються розпорядження міського голови, голови районної державної адміністрації, рішення сесій відповідного рівня, які стосуються різних аспектів інвестиційного та інноваційних процесів з урахуванням особливостей конкретних адміністративно-територіальних одиниць [2].

Оцінка ефективності інвестиційних проєктів є одним з найбільш важливих етапів в процесі управління інвестиціями. Тому, наскільки якісно виконана така оцінка, залежить правильності ухвалення остаточного рішення. У процесі здійснення оцінки ефективності для отримання об'єктивних результатів необхідно враховувати наступні моменти:

1) оцінка ефективності інвестиційних проєктів повинна здійснюватися на основі зіставлення об'єму інвестиційних витрат, а також сум планованого прибутку і термінів окупності інвестованого капіталу;

2) оцінка об'єму інвестиційних витрат повинна охоплювати всі використовувані ресурси, задіяні при реалізації проєкту;

3) оцінка окупності засобів, що інвестуються, повинна здійснюватися на основі показника чистого грошового потоку, який формується за рахунок сум чистого прибутку і амортизаційних відрахувань в процесі експлуатації інвестиційного проєкту;

4) в процесі оцінки суми інвестиційних витрат і чистого грошового потоку повинні бути приведені до справжньої вартості за допомогою дисконтної ставки, яка повинна бути диференційована для різних інвестиційних проєктів.

Ефективність інвестованого капіталу, оцінюється шляхом порівняння грошового потоку (cashflow), який формується в процесі експлуатації інвестиційного проєкту і початкової інвестиції. Проєкт визнають прибутковим, якщо забезпечується повернення всіх інвестицій при прийнятій для всіх інвесторів нормі і прибутковості. обов'язковим є приведення до справжньої вартості, як інвестованого капіталу, так і суми грошового потоку. Приведення здійснюється диференційовано по кожному етапу подальшого інвестування.

Процес дисконтування всіх грошових відтоків і приток здійснюється по дисконтних ставках, які вибираються залежно від особливостей інвестиційного проєкту. Для розрахунку показника ефективності інвестицій як ставки відсотка, яка вибирається для дисконтування, можуть бути використані: середньозважена вартість капіталу; середня депозитна або кредитна ставка; індивідуальна норма прибутковості; рівень ризиків та ліквідності інвестицій і т. п.

Залежно від основних принципів оцінювання ефективності інвестиційних проєктів використовується ряд методів, які умовно можна поділити на такі, в яких використовується дисконтування, і такі, в яких дисконтування не використовується.

До методів, в яких використовується дисконтування відносять:

- метод розрахунку чистого приведенного доходу (NPV);
- метод визначення індексу рентабельності інвестицій (PI);
- метод визначення внутрішньої норми прибутковості інвестицій (IRR);
- дисконтований термін окупності (Ррд).

До методів, які не передбачають використання концепції дисконтування відносять:

- метод визначення терміну окупності інвестицій (PP);
- метод визначення середньої норми прибутку на інвестиції (ARR) [3].

Ресурси на розвиток об'єднаної територіальної громади розділено на внутрішні (корпоратизація комунальних підприємств, державно-приватне партнерство, співробітництво територіальних громад, використання внутрішніх ресурсів громади, землі населених пунктів) і зовнішні (кошти фондів, субвенцій з державного бюджету України, міжнародна технічна допомога).

Проекти, які сприяють залученню інвестицій в громаду фінансуються за рахунок різних джерел, наприклад з державного бюджету України, грантові механізми (міжнародна технічна допомога¹) та інвестиції підприємств і підприємців, які розташовані на території відповідної громади (приватні суб'єкти господарювання). Багато центральних органів виконавчої влади України розміщують інформацію про проекти і програми міжнародної технічної допомоги, зокрема, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (<http://www.me.gov.ua>), Міністерство розвитку громад та територій України (<http://www.minregion.gov.ua>), Міністерство молоді та спорту України (<http://dsmsu.gov.ua/index/ua>), Міністерство інфраструктури України (<http://mtu.gov.ua/>).

Ключова проблема для успіху на таких конкурсах – підготувати проектну заявку відповідно до вимог донора. Це не так просто зробити з першого разу, оскільки вимагає певного розуміння логіки донора та навичок щодо підготовки проектів. І тут у нагоді може стати досвід місцевих чи регіональних громадських організацій, які працюють з донорами та вміють писати проектні заявки. У партнерстві органів місцевого самоврядування та громадських організацій можуть бути створені конкурентоздатні проекти, які зможуть отримати фінансування від донорів. Ще один важливий фактор – відповідність проектною заявкою стратегічному плану розвитку громади чи регіону (тобто наявність такого плану є аксіомою). Донори, зазвичай, надають перевагу проектам розвитку, які мають високі шанси на життєздатність на етапі після завершення донорського фінансування. Отримати донорську підтримку можна, як правило, на конкурсних засадах. Оголошення про можливість подання заявок оприлюднюються на сайтах відповідних посольств або донорських організацій, чи зазначених вище українських ресурсних центрів. Це спрощує пошук, у т.ч. і для представників громад [1, С. 60].

Доступний на сьогодні зовнішній ресурс для розвитку громад – міжнародна технічна допомога, або так звана донорська допомога. Надається Україні, зокрема і на цілі місцевого/регіонального розвитку, Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом (два найбільші донори), а також Канадою, ФРН, Швецією, Швейцарією, Японією, Туреччиною, Данією, а також організаціями системи ООН, Світовим банком, ЄБРР, ОЕСР. Може бути у формі як грошових коштів (безповоротні гранти), так і консалтингових послуг, обладнання, матеріалів, які надаються українським реципієнтам на безповоротній основі. Пріоритетні напрямки надання такої допомоги визначаються стратегічними документами самих «донорів», які часом прислухаються до запитів української сторони. Особливо акцентовані можливості для громад та регіонів у міжнародних програмах, які були підготовлені за останні два роки на підтримку реформи децентралізації та нових громад і які найближчим часом почнуть працювати в Україні: програма USAID «Decentralization Offering Better Results and Efficiency»; програма ЄС «U-Lead»; проекти Ради Європи, Королівства Швеції, Королівства Данії, Королівства Нідерландів, Швейцарської конфедерації, Фінляндії, Канади.

¹Міжнародна технічна допомога – це ресурси, які, відповідно до міжнародних договорів, надаються донорами (урядами іноземних держав, уповноваженими ними організаціями, а також міжнародними організаціями) на безоплатній та безповоротній основі для вирішення пріоритетних завдань суспільної трансформації та економічного розвитку. Надається у вигляді майна, робіт чи послуг, інтелектуальної власності, а також фінансових ресурсів. Цей механізм відіграє важливу роль у забезпеченні потреб економічного розвитку багатьох територій у країнах, що розвиваються чи знаходяться в стані трансформації.

Слід розуміти, що отримати донорську підтримку можна, як правило, на конкурсних засадах. Оголошення про можливість подання заявок оприлюднюються на сайтах відповідних посольств або донорських організацій. Зведену інформацію про такі можливості збирають на своїх сайтах і українські ресурсні центри. Це спрощує пошук, у т.ч. і для представників громад. Ключова проблема для успіху на таких конкурсах – підготувати проектну заявку відповідно до вимог донора. Це не так просто зробити з першого разу, оскільки вимагає певного розуміння логіки донора та навичок щодо підготовки проектів. І тут у нагоді може стати досвід місцевих чи регіональних громадських організацій, які працюють з донорами та вміють писати проектні заявки. У партнерстві органів місцевого самоврядування та громадських організацій можуть бути створені конкурентоздатні проекти, які зможуть отримати фінансування від донорів. Ще один важливий фактор – відповідність проектної заявки стратегічному плану розвитку громади чи регіону (тобто наявність такого плану є аксіомою). Донори, зазвичай, неохоче підтримують проекти, які переслідують короткотермінові цілі «латання дір», надаючи перевагу проектам розвитку, які мають високі шанси на життєздатність на етапі після завершення донорського фінансування [4].

Список використаних джерел

1. Борщ Г.А., Вакуленко В.М., Гринчук Н.М., Дехтяренко Ю.Ф., Ігнатенко О.С., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Юзефович В.В. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / [Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович]. К.: 2017. 107с.
2. Децентралізація. Модуль 7. Залучення інвестицій в ОТГ. URL: <https://politosvita.ba.org.ua/decentralization/modul-7-zaluchennya-investytsij-v-otg/>
3. Лаврова Ю.В. Економіка підприємства та маркетинг. Конспект лекцій, Харків, 2012. URL: <https://buklib.net/books/37178/>
4. Ткачук А.Ф. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук, Маркіян Дацишин. К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 152 с.

УДК 330

Комеліна О.В., завідувач кафедри менеджменту і логістики, д.е.н., професор
Крайнев В.М., аспірант кафедри менеджменту і логістики
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія російської федерації проти України створила загрозу її існування як незалежної європейської держави, актуалізувала проблему перегляду організаційно-економічного механізму оптимізації ресурсних потоків (людських, фінансових, економічних тощо) в умовах кардинальної зміни векторів і сили впливу політико-економічних факторів та соціальних змін, а їх перегрупування вимагає, поряд з традиційними результатами, забезпечення передумов досягнення єдиної мети – Перемоги. Аналітичні огляди різних джерел інформації щодо оцінювання масштабів і наслідків вторгнення РФ в Україну показують величезні втрати людських, фінансових, економічних ресурсів та можливостей.

За даними Hugs.fund за січень – квітень 2022 р. дефіцит бюджету України склав майже 147 млрд. грн. або близько 5 млрд. доларів США. У продовж декількох місяців у результаті військових подій загальне скорочення обсягів надходжень у Державний бюджет України та джерел їх забезпечення є результатом істотного погіршенні бізнес-середовища та податкоспроможності підприємств, зниження рівня самозайнятості, платоспроможності та

рівня життя населення. Наприклад, якщо у березні 2022 р. внески до бюджету склали 103 млрд. грн., то у квітні – 76 млрд. грн.[1]

За дослідженнями консалтингової компанії Advanter Group станом на 13 квітня 2022 р. бізнес-середовище України характеризувалося такими даними: 21,6 % підприємств повністю зупинили роботу; 34,3 % - майже призупинили свою діяльність; 19,1 % - працюють частково; 10,6% - зменшили обсяги робіт. На тлі таких тенденцій слід відмітити, що лише 5,9% підприємств практично не змінили результати діяльності; у 4,7% підприємств відбулося зростання обсягів робіт; у 3,8% підприємств обсяги робіт зросли суттєво. Отже, проблеми перебудови менеджменту підприємств потребують значної уваги та пошуку нових бізнес-моделей, адаптованих до кардинально нових вимог воєнного часу. Більшого того, складною є економічна ситуація політичних партнерів України, що несуть колосальні витрати на її військову та економічну підтримку, перебудову економічної системи в умовах глобальних викликів [2].

За інформацією Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців із загальної кількості українців, що мешкали на підконтрольній Україні території (36,5 млн. осіб станом на 30.06.2021р.) через війну покинули свої домівки 13,4 млн. осіб, з них 7,7 млн українців – внутрішні біженці, 5,7 млн українців виїхали за кордон (станом на 06.05.2022 р.). Особливої уваги потребує аналіз ситуації локальних ринків праці тих територій, які найбільше потерпали від військових подій. Зокрема яскраво виражений локальний характер має ситуація із забезпеченням кадрами у м. Київ: залишилися на робочому місці 18% зайнятих; дистанційно працюють 27% зайнятих; не працюють (евакуація, окупація) – 55% [3].

За такої ситуації менеджмент як суб'єктів господарювання, так і системи державного і регіонального управління потребує істотних змін. Діяльність державних виконавчих та законодавчих органів та установ, приватних підприємств, самозайнятих осіб має максимально об'єднатися в єдиний пул заради успішного забезпечення та переможного ведення бойових, дій. Водночас, керівництво підприємств, основна діяльність яких безпосередньо не спрямована на забезпечення завдань оборони держави, має докладати всіх зусиль для продовження своєї діяльності.

Основні завдання сучасного менеджменту підприємств України в умовах воєнного стану можуть бути зведені до таких:

по-перше, збереження керованості підприємством в умовах порушення комунікацій з працівниками, контрагентами, державними регуляторами через введення режиму воєнного стану, зміни рівня доступності логістичних маршрутів та обмеження мобільності руху людей, руйнування транспортної інфраструктури. Цей фактор стає головним чинником збереження життєздатності підприємств та перебудови їх діяльності у нових умовах. Як показує практичний досвід управління підприємством в умовах воєнного стану, необхідним є оперативне визначення короткострокових пріоритетів у системі управління підприємством: забезпечення фінансово-економічної стійкості, організація чітких дієвих каналів комунікацій, оперативне облаштування робочих місць по-за основною локацією підприємств (релокація), своєчасне повідомлення контрагентів про ситуацію щодо стану виробництва та можливості виконання зобов'язань за контрактами; зрозумілі обґрунтовані управлінські дії, спрямовані на збереження кадрового потенціалу та оптимізація діяльності;

по-друге, збереження кадрового потенціалу у зв'язку із воєнними подіями та реальним скороченням кадрового забезпечення, що підтримує стійкість функціонування підприємств, реалізацію ключових бізнес-процесів та запровадження нових. Загроза втрати професіоналів (висококваліфікованих працівників) з високою вірогідністю призводить до згорання діяльності будь-якого підприємства навіть у мирний час. Окрім цього, психологічний стан в умовах війни вимушує людей, перш за все, думати про збереження свого здоров'я і життя, своїх рідних. Керівництво та адміністрація підприємств має обов'язково враховувати перелічені фактори, прикладати максимальних зусиль для підтримання нормального психологічного стану працівників, з розумінням підходити до

обмеження їх працездатності або неможливості виконання своїх обов'язків у певний період часу, контролювати загрози у місці локації підприємства та вживати заходів для інформування працівників про майбутні та існуючі загрози. Дотримання таких позицій в умовах зміни ситуації щодо підбору та навчання персоналу є важливою умовою для покращення існуючих та створення нових бізнес-процесів;

по-третє, адаптація та оновлення бізнес-процесів. Війна приносить багато страждань, втрат, але в умовах колосальної підтримки українського народу світовою спільнотою для України відкрилось «вікно можливостей». Відбувається безпрецедентний розвиток нових бізнес-зав'язків із західними країнами, опанування передових європейських та світових моделей управління підприємствами, відкривається ширший доступ до логістичних, виробничих, інформаційних та економічних потужностей країн Європейського Союзу. Отже, актуалізуються завдання запровадження інноваційного менеджменту підприємств з метою отримання доступу до необхідних та нових можливостей ведення бізнесу в умовах війни та після Перемоги.

Вказані завдання відображають найбільш загальні ключові процеси в управлінні в умовах воєнного стану. Будь-яка адаптована під військовий час модель менеджменту підприємства, що дасть змогу продовження діяльності підприємства, має вважатися за прийнятною. При цьому роль держави полягає у вчасному впровадженні регуляторних змін та має допомогти у виконанні цих завдань, створити сприятливі умови для бізнесу і разом наблизити Перемогу.

Список використаних джерел

1. Економічні наслідки війни в Україні відчують далеко за її межами. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60619288>
2. HUG'S - інвестиційний консультант. @hugschat.
3. Advanter Group. URL: <https://advanter.ua/>

УДК 330.341.1

Карпенко А.В., д.е.н., професор
Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)
Карпенко Н.М., к.держ.упр., доцент
Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ КЛАСТЕРІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Суттєві зміни в світовій економіці, спричинені науково-технічною революцією та глобальними економічними проблемами початку ХХІ ст., з появою можливостей використання могутнього технологічного та енергетичного потенціалу, ознаменували виведення людства на новий рівень розвитку. Майже кожна фахова спільнота зазначає про важливість ключових досягнень четвертої промислової революції (штучний інтелект, інтернет речей, блокчейн, VR/AR-технології тощо), що забезпечують у ХХІ столітті розвиток світової економіки. Відповідне поширення процесів інноваційного розвитку призводить до збільшення частки у суспільних витратах розумової праці та відповідно – до зростання попиту на знання. Разом з цим, світова спільнота все більше починає відчувати безповоротність ряду загроз, які здатні спричинити тяжкі наслідки для розвитку людства. Для мінімізації існуючих ризиків та зрівноваження трьох вимірів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного у 2015 р. Генеральною Асамблеєю ООН було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань [1]. Попри регламентацію зазначеного документу та суттєві зусилля проактивних спільнот світу вирішити затверджені завдання та досягти цілей повноцінно не вдається. Важким викликом останніх років були наслідки пандемії COVID-19, які спричинили значні втрати людських життів і ресурсів.

Світова конкуренція за вплив та ресурси загострює проблеми сталого розвитку. Особливо складними є наслідки військових конфліктів. Реалії повномасштабного вторгнення російської армії в лютому 2022 р. на територію України стали несумісними з досягненням цілей сталого розвитку. Суттєва консолідація українського суспільства разом з світовими спільнотами частково вирішують питання гуманітарної допомоги, проте важливим залишаються напрями підтримки розвитку економіки, щоб у населення були можливості власними силами забезпечувати себе.

Попередньо накопичені проблеми в економіці України, які поглиблювалися тривалий період через неузгодженість власників великого капіталу, політичної еліти та влади відносно стратегічного розвитку держави, а також відсутність чіткої ринково-орієнтованої національної ідеї, яка б змінювала культурно-ментальні риси вітчизняного людського капіталу [2] стали додатковими чинниками негативних наслідків опору військовій агресії. Крім того, попри важливість малого і середнього бізнесу в ринковій економіці, в Україні він не отримував належної підтримки та не зміг повноцінно об'єднатися в дієві кластери. Європейська практика підтверджує суттєву роль кластерів в економічному розвитку. Зокрема, 2950 кластерів забезпечують через різноманітні економічні активності до 39% робочих місць й до 55% фондів заробітних плат ЄС, учасники кластерів є значно більш інноваційними – утримують 87% всіх патентів ЄС, близько 50% експортних індустрій також відносяться до кластерів [3, с. 11].

Дослідження процесів кластерного розвитку дозволяє констатувати, що беззаперечною є важливість у розширенні кластерної спільноти та підвищенні її ефективності через формування ефективної взаємодії людського капіталу. Оскільки кластер є добровільним *галузевим територіальним об'єднанням організації зі співпраці у ланцюжку доданої вартості для підвищення власної конкурентоспроможності, тому важливим є менеджмент спільноти та кластеру здатних продемонструвати та побачити спільні зиски*. “Саме людський ресурс є тією основою, яка забезпечує пошук спільних інтересів та розвиток різноманітних форм співробітництва серед владних установ регіону, підприємств та інституцій” [4]. Тобто створення та розвиток кластерів ґрунтується на постійному діалозі, розширенні знань, формуванні відповідальності та довіри між всіма учасниками об'єднання.

В Україні кластерний розвиток неодноразово започатковувався, проте не мав тривалої практики реалізації. Суттєвим стримуючим чинником розвитку кластерів є відсутність нормативно-правових актів, програм кластерного розвитку тощо. Підґрунтям для кластерного розвитку виступає інноваційна екосистема, яка в свою чергу і розвивається кластерами. Великий інноваційний потенціал окремих регіонів, наявність сучасних інноваційних розробок, позитивна й важлива роль кластерів, як рушіїв змін протиставляється загальній слабкості інноваційних екосистем в сенсі інфраструктури, пасивності та відсутності лідерства серед університетів і органів влади, переважну неготовність МСП до активних дій в розвитку інновацій [5, с. 4].

Обставини сьогодення, коли в країні проголошено військовий стан та чиниться опір повномасштабній агресії російської армії, поширеною стала консолідація різних спільнот українців. Зокрема, мова йде про територіальні органи оборони та різні волонтерські групи. Разом з цим, у бізнесовому середовищі в цей час значно триваліше відбувається розуміння та бажання поєднувати не лише зусилля, а й активи. Суттєвим поштовхом до дій є переважно такі обставини, коли є чітке розуміння втрати традиційних своїх бізнесів. Тобто жорсткість умов ринкового середовища, пов'язаних з конкуренцією, а в даному випадку з втратою стабільності (споживачів, постачальників, логістичних компаній тощо), пришвидшує бажання об'єднуватися. Крім поточних об'єктивних обставин воєнного стану, важливими перешкодами залишаються питання лідерства, довіри та відповідальності. Тобто те, що свідомо та дуже швидко проявляється у суспільстві в умовах суттєвих загроз, консолідація зусиль і ефективна реалізація потенціалу важко просувається в бізнесовому середовищі.

Не останнє місце в зазначеному займає прозора, чітка та зрозуміла регламентація взаємовідносин, система підпорядкованості, розподілу повноважень і відповідальності,

результатів. Відсутність або обмежена визначеність зазначеного спотворює суттєву обережність у стосунках, виконанні робіт, залученості до проєктів тощо. Відповідно при відносно рівних можливостях, компетентності, швидкості виконання робіт та наявності вільного часу рівень залучення до процесів, особливо на початковій стадії створює для окремих учасників більш вигідні позиції й виводить їх у лідери, але інші, не ставши повноцінною командою й не отримавши достатніх зисків у подальшому знижують свою активність. Згодом, така конкуренція без достатніх обсягів ресурсів призводить до падіння зацікавленості в об'єднанні у визначених межах. Тобто в спільноті, коли серед учасників сформовано низький рівень стимулів до співпраці вона є нежиттєздатною. Тому для розвитку кластера актуальним завжди є спільні цінності, знання, діалог, відповідальність і довіра.

Список використаних джерел

1. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. 2017. 176 с.
2. Karpenko A. V. Strategy of innovations' commercialization in Ukraine. *Scientific letters of Academic Society of Michal Baludansky*. Košice. 2016. № 6. P. 55–58.
3. Національна програма кластерного розвитку до 2027. Концепції, орієнтири розвитку, рекомендації. Проєкт. 2020. 74 с. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/proyekt-nacziionalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027/>
4. Ульянченко Ю. О. Інституціональні фактори інноваційного розвитку регіонів на основі кластерного підходу. *Публічне управління: теорія і практика*. 2010. №2. С. 184-189.
5. Розвиток інноваційних екосистем в регіонах Запоріжжя та Харкова. Аналітичний звіт. 2021. 46 с.

UDC 331.5

Urekeshova A.B.

L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)

DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET IN THE CONDITIONS OF THE FORMATION OF THE DIGITAL ECONOMY OF KAZAKHSTAN

The modern world economy is moving to a new model of economic growth – the digital economy. In this process, the countries of the post-Soviet space lagged somewhat not only from developed countries, but also from individual countries with an average level of economic development. One of the reasons for the lag is ignoring the inseparability of labor and capital. Capital cannot develop sustainably without satisfying adequate requirements of the labor market by society. Under these conditions, Kazakhstan's integration into the international labor market can lead to an imbalance of labor resources: the outflow of qualified personnel abroad and the influx of cheap, uneducated labor into the country. The effective use of labor potential is one of the most important tasks of the formation of a socially oriented state, carried out within the framework of state policy in Kazakhstan. Therefore, the issue of transforming the labor market and increasing the level of social protection of the population is the main agenda in the modern conditions of the development of the world economy [1]. One of the main trends in the economic development of the last decade is the penetration of digital technologies into various spheres of society. Digital transformation is aimed at simplifying human life, improving the quality of life and increasing economic indicators. Digital economy refers to the economic activity of creating, distributing and using digital technologies and related products and services. The transition to the digital economy has a significant impact on the labor market, associated with a large-scale transformation of the needs for specialists and an increase in the efficiency of the labor market. The introduction of digital technologies automates many operations of labor activity, which causes significant changes in personnel needs and requirements for them, and also creates an effective and fast job search, including the possibility of remote work [2].

In Kazakhstan, the main emphasis was placed only on one of the components of the information society – on the formation and development of "electronic government", as evidenced by high international ratings. However, the task of forming an information society is certainly broader than just the development of "electronic government" and the telecommunications industry. In this regard, the country has adopted the state programs "Information Kazakhstan – 2020" and "Digital Kazakhstan". Digitalization of economic sectors involves the transformation of traditional sectors of the economy of the Republic of Kazakhstan using advanced technologies and capabilities that increase labor productivity and capitalization. At the same time, the "transition to a digital state" means a radical transformation of the functions of the state in providing services to the population and business. At the same time, the "implementation of the digital Silk Road" involves the consistent development of high-speed and secure infrastructure for data transmission, storage and processing. In addition, the "development of human capital" covers all the processes of creating a so-called creative society to ensure the transition to a knowledge-based economy. Finally, the "creation of an innovation ecosystem" provides the necessary conditions for the development of technological entrepreneurship and innovation, strong ties between business, science and the state [3].

The trajectory is supposed to follow two development vectors: "digitalization of the existing economy" and "creation of the digital industry of the future" with the consistent development of human capital, the creation of innovative development institutions and a digital ecosystem. In general, digitalization of industry, electric power, transport, logistics, agriculture, trade, financial technologies, non-monetary settlements and internal activities of state bodies is expected. And finally, the creation of "smart" cities — smart cities. The practice of the development of advanced countries shows that the financial sector is the most important element of a stable economy, and the speed and quality of changes depend on its condition. In the modern economy of Kazakhstan, electronic payments and e-commerce have become an integral part of the financial sector. The financial industry has traditionally been a world leader in the introduction and use of innovative technologies and digital services for customer interaction [4].

One of the main elements is the involvement of the population in the formal financial system. To increase the availability of financial services, especially payments, non-banking ecosystems are developing: electronic money systems, mobile operators are implementing solutions for paying for goods and services from the subscriber's account. These solutions are limited by the ecosystem of service providers, which makes it difficult to implement them en masse. Mobile payments are more developed in countries such as Sweden and Kenya, despite the difference in approaches: banking and non-banking platforms. The experience of countries such as England, Sweden, Austria, Singapore, South Korea, and Australia shows that the creation of technological platforms to provide interdepartmental remote identification of the population, the introduction of open platforms in the financial sector, the construction of an integrated digital environment, interaction and communication between financial institutions, clients and government agencies can qualitatively improve the level of services in the financial sphere.

The above indicators correspond to the global trend of digitalization, transformation of the industry and creation of conditions for ensuring universal recognition of financial and other services. Modern technological trends are radically changing the paradigm of providing financial services, new directions and directions are emerging, business models are being born, the cost of financial services is falling, the inherent risk of the industry is being eliminated. Thus, there is a transformation of the labor market in the direction of changing the requirements for employees related to their personal development and the desire for personal growth, which will allow them to be mobile in a changing economic reality. Thus, it is necessary to focus on the need for high-quality training of qualified personnel in demand in the labor market and in the real sector of the economy. In conclusion, we note that digitalization is a natural stage of the historical development of society, which is based on global systems of monetary, financial and economic relations, the infrastructure of the next scientific and technological revolution [5].

References

1. Tulegenova M., Tulebayeva A., Transformation of the labor market in Kazakhstan in the conditions of transition to the digital economy. *Bulletin of KazNU. Economic Series*. 2019. Vol. 127 (n. 1). Pp. 266-273.
2. Kushzhanov N.V., Aliyev U.Zh. Digital transformation of the economy in the EAEU. *Reports of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan*. 2018. No. 1. p. 44.
3. Ayupova Z.K., Kusainov D.U., Rakhimova G.D. On the development of the digital economy in the Republic of Kazakhstan. *Greater Eurasia: development, security, cooperation*, 2021.
4. Isaeva G.K., Kupeshev A.Sh., Kuleshova A.K., Kuralbayeva A.Sh. The role and influence of digital technologies on the economic transformation of Kazakhstan. *russia: trends and prospects of development*. 2019. Pp. 54-56.
5. Saparalieva K.S. The current state of the digital economy within the framework of entrepreneurship development in the Republic of Kazakhstan. *Youth collection of scientific articles "Scientific aspirations"*. 2018. Pp. 143-145.

UDC 330.3

Zasorina Hanna, PhD student
Vasyl' Stus Donetsk National University (Vinnytsia, Ukraine)

SOLVING SIGNIFICANT PROBLEMS OF HUMAN CAPITAL IN THE CONTEXT OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS – 2030 DURING THE RUSSIAN FEDERATION INVASION OF UKRAINE

The transition of countries to post-industrial economies, the rapid development of scientific and technological progress, the deepening of globalization processes, and the complexity and variability of socio-economic relations deepen the gap between countries. This inequality is the cause of many problems, such as hunger, poverty, poor health, education and inequality in access to these services. Therefore, the relevance of sustainable development of countries through the prism of human capital is growing. Because high-quality human capital is one of the main factors in the economic, social and innovative development of the state. For the state to have quality human capital, it must be developed. The development of human capital is influenced by many factors: migration, ecology, research, the size and efficiency of investment distribution, the effectiveness of reforms and more. The most important factors are investment (in healthcare, education and science) and effective reforms.

The UN Sustainable Development Goals determine the direction in which countries need to move to overcome the major challenges of today. At present, human capital is one of the focal points of the 2030 Global Goals. Implementing human capital development reforms in each country can solve problems or improve the situation for four purposes at once: goal № 3 Good health and well-being; goal № 4 Quality education; goal № 9 Industry, Innovation and Infrastructure; goal № 16 Peace, justice and strong institutions.

Improvements for the above purposes will be the basis for improvement and other goals. Solving problems in goals № 4 and № 9 will increase the country's scientific potential. The creation of new technologies will have a positive effect on improving the environmental situation in industrial regions. This will reduce the number of people suffering from cancer and diseases of the lungs and respiratory tract. Technological and innovative development and quality education will lead to economic growth, create favourable working conditions and increase incomes. Thus, Goal № 1 in the 2030 Sustainable Development Goals will be addressed. People with higher incomes will be able to provide for themselves.

Significant results can already be seen in the sustainable development goals: reducing the number of impoverished people, partially overcoming hunger, reducing inequalities in access to health care and education, and so on. But with the start of a full-scale attack by the Russian

Federation on Ukraine, there is a threat not only of nullifying the achievements of previous years but also of exacerbating existing problems and the emergence of new ones. Almost 2,000 schools and hospitals in Ukraine have already been destroyed or damaged, and the population in the occupied territories does not have access to medicines, medical care, clean water and proper sanitation. Thousands of children do not have the opportunity to continue their education. Already, world leaders are sounding the alarm over a new food crisis that will primarily affect Africans and an energy crisis around the world.

Thus, the development of human capital and sustainable development are very interrelated. The development of human capital is a factor in the sustainable development of countries and the world. The implementation of reforms aimed at human capital development can solve and influence the solution of problems of almost all goals. Unfortunately, the full-scale invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine can nullify all the achievements of the country and the world, exacerbate existing problems and cause new ones.

УДК 658.152

Амеліна І.В., к.е.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ ЯК ОДНА ІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СФЕР МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Інноваційно-інноваційна діяльність традиційно представляється як напрям науково-технічного прогресу (його високотехнологічна складова) та процес впровадження результатів досліджень і розробок у практику. Однак значення «інновації» ширше. Сфера інновацій є комплексною, вона включає не тільки практичне застосування науково-технічних розробок і винаходів, а й зміни в продукті, процесах, маркетингу, організації. Інновація виступає як явний чинник змін, як результат діяльності, втіленої в новий або вдосконалений продукт, технологічний процес, нову послугу та новий підхід до задоволення суспільних потреб [1].

Сучасні підприємства, що працюють у складному соціально-економічному середовищі, повинні постійно створювати та впроваджувати різноманітні інновації для забезпечення ефективної діяльності в умовах ринкової економіки. Потреба в інноваціях впливає із загальної закономірності розвитку та прогресу індивідуального та суспільного відтворення. Вихід з економічної кризи неможливий для будь-якого підприємства без здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, спрямованої на оновлення виробництва на принципово новій, конкурентній основі [2].

Інноваційна стратегія компанії є невід'ємною частиною стратегії управління інноваціями та підприємництва. Він визначає, на якій товарно-ринковій комбінації компанія має зосередитися з інноваційними діями, чи потрібно їх починати взагалі, в якій мірі та в якій формі. Інноваційна стратегія доповнює функціональні стратегії, зокрема виробничі, кадрові та фінансові, а також стратегію збуту (маркетингу) [1].

Основним завданням інноваційного менеджменту, як однієї з функціональних сфер організаційного менеджменту, є забезпечення його ефективного функціонування та розвитку в довгостроковій перспективі, обґрунтування та вибір перспективних напрямків діяльності, створення або залучення інновацій, які істотно відрізняють продукти чи послуги від подібних. продуктів. Стратегічне управління інноваційним розвитком передбачає визначення місця та ролі інновацій у реалізації загальної стратегії підприємства, яка розробляється для досягнення довгострокових цілей (завоювання частки ринку, забезпечення високих темпів економічного розвитку тощо) в умовах конкуренції. [2].

Стратегічне управління дає змогу побачити майбутній цільовий стан компанії та розробити конкретні дії для переходу з майбутнього в сьогодні. Створена стратегія організаційного розвитку дозволяє покращити координацію зусиль та координацію цілей окремих підрозділів для досягнення загальної мети компанії. Детальний аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів, що здійснюється в процесі формування стратегії, дозволяє краще орієнтуватися і адаптуватися до змін і нових економічних умов у майбутньому. Наявність інноваційної стратегії прискорює інноваційний розвиток компанії та надає їй конкурентні переваги на основі технологічного лідерства, якості продукції та послуг [1].

Крім того, розвиток інновацій пов'язаний з великим ризиком, оскільки від моменту виникнення ідеї до її реалізації в об'єкті певної форми та властивостей проходить значний проміжок часу, протягом якого може зникнути потреба в інновації або можуть виникнути вимоги, змінити. Тому аналіз нововведень і прогнозування майбутніх розробок необхідно проводити постійно, що вимагає значних часових і фінансових ресурсів [2].

Інноваційна політика забезпечує реалізацію стратегічних цілей компанії з урахуванням її наявних і потенційних ресурсних варіантів та з урахуванням ринкової ситуації. Вона спрямована на досягнення цілей компанії та створення механізмів їх реалізації.

Щоб вирішити ці проблеми, вона повинна бути насамперед стратегічною; по-друге, бути нерозривно пов'язаним із ринковою ситуацією; по-третє, розглянути ресурсні можливості компанії; по-четверте, на основі системного та цілеспрямованого підходу до його формування; по-п'яте, забезпечити безперервність і комплексність інноваційної діяльності компанії, охоплення нею всіх внутрішніх елементів; по-шосте, забезпечити наступність інноваційної політики та сучасних досягнень науково-технічного прогресу.

Інноваційна політика є частиною загальної корпоративної політики, що сприяє взаємодії наук

Інноваційна політика є частиною загальної політики підприємства, яка регулює взаємодію науково-технічної, виробничої та господарської діяльності при впровадженні інновацій. Управління цією взаємодією має базуватися на певних нормах і правилах, у тому числі: організаційно-правових процедурах, розвитку функціональних сфер діяльності підприємства; Основні фактори та механізм впровадження інновацій; Механізм коригування інноваційних напрямків.

Управління інноваціями включає стратегічні та оперативні аспекти і повинно бути спрямоване, з одного боку, на створення або оперативне залучення інновацій, які дозволять зберегти та зміцнити ринкові позиції компанії в довгостроковій перспективі, а з іншого боку, на системну та цілеспрямовану діяльність, спрямовану на вдосконалення існуючих. подовжуються технології, прийоми та методи роботи, завдяки яким буде продовжено життя інновації.

Розробка ефективних організаційних форм управління інноваціями підвищує чутливість компанії до змін і здатність гнучко реагувати на сигнали зовнішнього середовища.

Такі структурні утворення можуть переживатися зі звичайною механістичною структурою і бути постійними осередками ініціації змін; можуть формуватися стихійно у формі внутрішнього підприємництва або у формі організаційних центрів. Вибір організаційних форм інновацій залежить від ступеня мінливості ринку, на якому працює компанія: висока варіативність використовує адаптивні структури (дизайн і матриця), низька - спеціальні підрозділи, що працюють на майбутнє, або штаб-квартира, якщо інноваційний проект виходить на ринок. етап реалізації.

Тому інноваційний менеджмент є невід'ємною частиною виробничо-господарської діяльності підприємства, що несе поштовх до розвитку на основі нових підходів до вирішення спільних виробничих завдань. Оптимальне поєднання виробничої та інноваційної діяльності дає змогу не тільки постійно вдосконалювати виробничий процес і продукцію, а й діяти проактивно, визначати нові перспективні напрямки чи форми бізнесу, диверсифікувати діяльність для задоволення нових потреб суспільства.

Список використаних джерел

1. Коваль А. А. Методичні підходи до розробки стратегії інноваційного розвитку підприємств України. URL: https://abc.vvsu.ru/books/issled_sist_upr/page0004.asp.
2. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи. URL: http://bookss.co.ua/book_rozvitok-socialnoekonomichnih-vidnosin-v-umovah-transformaci-ukrani_782/6_tehnologiya-menedzhmentu.

УДК 338.26

Белов І.С., Анясатор Кеннеді, студенти; Амеліна І.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ПЛАНУВАННЯ ЯК ФУНКЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Планування – це спосіб досягнення мети на основі збалансованості та послідовності виконання операцій, це свого роду інструмент прийняття управлінських рішень. Планові рішення можуть бути пов'язані з постановкою цілей і завдань, виробленням стратегії, розподілом і перерозподілом ресурсів, визначенням стандартів діяльності в майбутньому періоді. У прийнятті таких рішень полягає процес планування в широкому сенсі. У вузькому – плануванням є складання спеціальних документів – планів, що визначають конкретні кроки організації щодо досягнення поставлених цілей.

Найважливішими цілями, які переслідуються в плануванні на підприємстві, як правило, є: обсяг продажів товарної маси, прибуток і частка на ринку. На нинішньому етапі розвитку для більшості підприємств головною метою планування є отримання максимального прибутку. За допомогою планування керівники підприємств забезпечують напрямок зусиль усіх працівників, які беруть участь у процесі виробничо-господарської діяльності, на досягнення поставлених цілей [1].

Відомий вчений у сфері управління П. Друкер, підкреслив, що результативність є наслідком того, що «робляться потрібні і правильні речі». А ефективність – наслідок того, що «ці речі створюються правильно» [2]. Планування в цьому випадку виконує велику роль, вирішуючи питання про те, якими повинні бути цілі організації, що повинна робити організація і як це робити. Саме за допомогою планування керівництво підприємства прагне встановити основні напрями для прийняття рішень, які забезпечать цей процес як єдине ціле.

Таким чином, сутність планування, як функції менеджменту підприємства, полягає в обґрунтуванні цілей і шляхів їх досягнення на основі виявлення комплексу завдань і робіт, а також визначення ефективних методів, способів і ресурсів усіх видів, необхідних для виконання цих завдань та встановлення їх взаємозв'язку. Планування є основною ланкою та організаційним початком всього процесу реалізації цілей підприємства.

Розглядаючи планування у вузькому розумінні, його можна визначити як систематизовану підготовку рішень. Планування, з цієї точки зору, означає системну підготовку до формування майбутнього стану підприємств.

Головний сенс планування полягає у підвищенні ефективності діяльності промислового підприємства шляхом цільової орієнтації та координації всіх процесів, виявлення ризиків і зниження їх рівня, підвищення гнучкості й адаптованості до змін [2].

Призначення планування як функції менеджменту полягає в намаганні завчасно врахувати за можливістю всі внутрішні та зовнішні фактори, що забезпечують сприятливі умови для нормального функціонування і розвитку підприємств. Воно передбачає розробку комплексу заходів, які визначають послідовність досягнення конкретних цілей з урахуванням можливостей найефективнішого використання ресурсів кожним виробничим підрозділом і всією фірмою.

До завдань планування як до процесу практичної діяльності відносяться:

формулювання складу майбутніх планових проблем, визначення системи очікуваних небезпек або передбачуваних можливостей розвитку підприємства;

обґрунтування висунутих стратегій, цілей і завдань, які планує здійснити підприємство в майбутній період, проектування бажаного майбутнього організації;

планування основних засобів досягнення поставлених цілей і завдань, вибір або створення необхідних коштів для наближення до бажаного майбутнього;

визначення потреби ресурсів, планування обсягів і структури необхідних ресурсів і термінів їх надходження;

проектування впровадження розроблених планів і контроль за їх виконанням.

Тому планування повинно забезпечити взаємозв'язок між окремими структурними підрозділами фірми, які включають всю технологічну ланку: наукові дослідження і розробки, виробництво та збут.

Ця діяльність опирається на виявлення та прогнозування споживчого попиту, аналіз й оцінку наявних ресурсів та перспектив розвитку господарської кон'юнктури. Звідси випливає необхідність зв'язку планування з маркетингом та контролем з метою постійного коригування показників виробництва і збуту слідом за змінами попиту на ринку [1].

Об'єктом планування на підприємстві є його діяльність, під якою розуміється виконання ним своїх функцій. Основними видами діяльності підприємства є:

господарська діяльність (головним завданням якої є отримання прибутку для задоволення соціальних і економічних потреб власника і членів трудового колективу);

соціальна діяльність (забезпечує умови для відтворення працівника і реалізації його інтересів: оплата праці, безпека умов праці і т.д.);

екологічна діяльність (спрямована на зниження і компенсацію негативного впливу його виробництва на природне середовище).

Розглянемо, предмет, об'єкти і етапи планування на підприємстві. В якості предмета планування виступають відносини, що складаються між учасниками виробничого процесу з приводу встановлення і реалізації пріоритетів, пропорцій та комплексу заходів, що забезпечують їх досягнення.

Функціонування системи планування на підприємстві передбачає чітку взаємодію її основних підсистем – комплексів планових розрахунків, які взаємоузгоджуються за часом, змістом та функціональними сферами діяльності підприємства. Кожен з цих комплексів має цілком відмітне місце у системі планування, що визначається насамперед особливостями вибору підприємством способу своєї ринкової поведінки та періодом маневрування.

Планування як функція управління є прагнення враховувати завчасно всі зовнішні і внутрішні чинники, які забезпечують відповідні умови для нормального функціонування та розвитку підприємства. Воно також визначає розробку комплексу заходів, що встановлюють послідовність досягнення конкретних цілей з урахуванням можливостей найбільш результативного використання ресурсів кожним виробничим підрозділом і підприємством в цілому. Тому планування покликане забезпечити взаємозв'язок між окремими структурними підрозділами підприємства, які містять весь технологічний ланцюжок. Така діяльність ґрунтується на виявленні і прогнозуванні попиту споживачів, аналізі та оцінці наявних ресурсів і перспектив розвитку кон'юнктури. Звідси випливає необхідна ув'язка планування з маркетингом і контролем для постійного коректування показників виробництва і збуту в зв'язку зі змінами попиту на ринку. Планування охоплює як поточний, так і перспективний часовий період і здійснюється у вигляді прогнозування і програмування.

Список використаних джерел

1. Дослідження систем Небава М.І., Ратушняк О.Г. Менеджмент організацій і адміністрування навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2019. 105 с. URL: http://posibnyky.vntu.edu.ua/rat_1/index.htm .

2. Кравченко В.О. Менеджмент: навч. посіб. Одеса. Атлант, 2018. С. 25 URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/485/1/Кравченко%20В.О.%20Менеджмент%20навчальний%20посібник.pdf>.

МАРКЕТИНГОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ Є COVID-19

На сьогодні однією з найсерйозніших небезпек для людства в глобальному вимірі, яка характеризується негативним впливом на світову економіку, являється підвищення рівня смертності населення через появу епідемій. Хоча великі епідемії виникають рідко, проте масштаби втрат від них такі, що світова економіка відчуває їх вплив протягом десятиліть.

Оцінити економічний збиток від важкої епідемії непросто. У 2016 р. група економістів запропонувала гіпотетичну модель поширеності вірусу грипу, що описує залежність економічних втрат від кількості загиблих. Але потрібно розуміти, що існують як прямі втрати від передчасної смертності та непрацездатності, так і непрямі від зниження обсягів ВВП, торгівлі, паніки інвесторів і споживачів, підвищених витрат на охорону здоров'я.

Варто зазначити, що карантинні заходи торкаються практично всіх галузей бізнесу України та світу. Від ізоляції найбільше постраждали авіакомпанії, туризм, державні установи, підприємства, що займаються виготовленням продуктів харчування, торгово-розважальні центри, індустрія розваг та інші [1]. Вимушене введення карантину з метою скорочення масштабів розповсюдження епідемії призвело до суттєвих трансформацій на ринку праці. Національний ринок праці швидко відреагував на розвиток кризи та скорочення ділової активності в більшості видів економічної діяльності починаючи з квітня 2020 р. Аналіз офіційних даних Державної служби зайнятості України показує, що ця тенденція залишається актуальною й до теперішнього часу.

Серед основних кризових трендів можна назвати, в першу чергу, значне зростання кількості безробітних осіб. Багато середніх і великих компаній в 2020 році скоротили свій штат від 15 до 40%, понад 15% штатних співробітників переведені на віддалену роботу.

Офіційні дані Державної служби зайнятості України свідчать, що кількість безробітних в період з березня по серпень 2020 року коливались від 350 до 520 тисяч осіб. Так, у березні офіційно зареєстрованих безробітних в Україні було 349 тис. осіб, у квітні цей показник зріс до 457 тис., в травні – до 511 тис. І тільки з липня почалося зменшення рівня безробіття. Варто зазначити, що за експертними оцінками, реальна кількість людей, які втратили в цей період роботу сягає значно більших обсягів.

Звісно, що це все негативно впливає на сферу маркетингу, але також можна розглянути й позитивний вплив цієї ситуації, яка в певній мірі являється ґрунтом для його розвитку. На думку Ф. Котлера, всесвітньо визнаного класика теорії маркетингу, роль маркетингу в період кризи зростає і саме маркетингологи допомагають компанії вижити за рахунок перебудови продуктової політики, пошуку нових ніш та резервів.

Негативний вплив на маркетингову діяльність, під час пандемії, значною мірою проявляється в недостатньому фінансуванні даної сфери – скорочуються витрати на рекламу, збут, розроблення нових товарів, дослідження ринку тощо. Такий крок вважається нормальною реакцією для підприємства, під час фінансово-економічної кризи. Проте відомо, що результати маркетингових інвестицій носять довгостроковий характер, тому різке зменшення витрат на маркетинг під час кризи може привести організацію до збитків, а можливо, і до банкрутства.

Список використаних джерел

1. Сайт Української правди. Хроніки кризи бізнесу: кого в Україні найбільше накриє шторм коронавірусу (19.03.2020) URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/03/19/658296/> (дата звернення 20.03.2022)

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Успішний міжнародний та вітчизняний досвід використання державно-приватного партнерства (далі ДПП) є свідченням того, що ДПП є інструментом партнерської, рівноправної та взаємовигідної співпраці між органами державної влади чи місцевого самоврядування та бізнесом, у рамках якої спільні зусилля спрямовуються на реалізацію проектів, які дозволяють вирішити важливі для територіальної громади соціально-економічні проблеми.

Особлива зацікавленість регіональної і місцевої влади у використанні та розвитку ДПП може бути пов'язана з перевагами цього механізму для залучення ресурсів, особливо в умовах воєнного стану, де є значний дисбаланс між потребами розвитку та наявними бюджетними ресурсами. Фаховий підхід до використання ДПП може забезпечити використання внутрішніх ресурсів розвитку на регіональному і місцевому рівнях, що матиме позитивний вплив на реалізацію державної регіональної політики.

В Україні на сьогоднішній день є всі умови для успішної реалізації проектів у сфері ДПП, тим більше відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» напрямками застосування державно-приватного партнерства можуть бути, зокрема житлово-комунальне господарство, виробництво та впровадження енергозберігаючих технологій, будівництво та капітальний ремонт житлових будинків, повністю чи частково зруйнованих внаслідок бойових дій, встановлення модульних будинків та будівництво тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб тощо [1]. Також потрібно відмітити, що в основі реалізації проектів ДПП лежить досягнення наступних цілей: залучення до реалізації інвестиційних проектів фінансових ресурсів, що до цього перебували «у тіні»; стимулювання діалогу та взаємодії між бізнесом та владою; використання досвіду та професіоналізму приватного сектору при збереженні державного контролю над активами; зниження (або утримання) вартості плати за послуги, поліпшення якості послуг тощо.

Інший позитивний ефект реалізації проектів ДПП може полягати у підвищенні ефективності витрат шляхом отримання переваг від інновацій, які впроваджуються приватним партнером. Також приватні оператори можуть зменшити витрати, пов'язані з експлуатацією та утриманням устаткування, за рахунок економії на масштабах виробництва, впровадження інноваційних технологій, більш гнучкої системи закупівель або через скорочення накладних витрат.

Залучення приватного сектору до впровадження того чи іншого проекту може не потребувати виділення коштів з державного чи місцевого бюджету. Витрати ж на обслуговування у багатьох випадках можуть бути покладені на споживачів шляхом встановлення обов'язку сплачувати вартість певних послуг. За умови широкої інформаційної кампанії, спрямованої на отримання підтримки такого рішення населенням, вартість послуг може бути визначена у розмірі, близькому до фактичних витрат на їх надання.

Таким чином, участь приватного інвестора здатна забезпечити більш ефективне використання фінансових ресурсів територіальної громади та залучити досвід приватного партнера для ефективної реалізації проектів ДПП, особливо в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Державне регулювання підприємницької діяльності полягає у постійному моніторингу та вдосконаленні правового регулювання господарських відносин між органами державної влади та суб'єктами господарювання, які б задовольняли вимоги часу та потреби агентів. Також направлене на запобігання прийняттю економічно недоцільних регуляторних актів, захисту прав та свобод бізнесу, слідкування за дотриманням добросовісної економічної конкуренції, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання.

Державної політика передбачає створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, рівноправного доступу суб'єктів підприємництва усіх форм власності до фінансових, матеріальних, інноваційних, інформаційних, природних та інших ресурсів. Органи державного управління будують свої відносини з підприємцями, використовуючи податкову та фінансово-кредитну політику (включаючи встановлення ставок податків і процентів по державних кредитах, податкових пільг, цін і правил ціноутворення, цільових дотацій, валютного курсу, розмірів економічних санкцій); державне майно, ліцензії, концесії, лізинг, соціальні, екологічні та інші норми і нормативи; науково-технічні, економічні та соціальні республіканські регіональні програми; договори на виконання робіт і поставок для державних потреб.

Не допускається прийняття державними органами актів, які визначають привілейоване становище суб'єктів підприємницької діяльності однією з форм власності щодо суб'єктів підприємницької діяльності інших форм власності. Має забезпечувати належне втручання у діяльність монополій, оскільки лише держава має механізми забезпечення регулювання їх діяльності, контролю за ціноутворенням та дотриманням чинного законодавча. Відповідно діє Антимонопольний комітет, який здійснює наглядову та контролюючу функцію.

Держава має потребу в розвитку підприємництва, відкритті нових суб'єктів господарювання, оскільки ринкова система забезпечує її матеріальними ресурсами, послугами і товарами, фінансовою підтримкою державних програм, зменшує рівень безробіття та соціальної напруженості і т.п. У свою чергу, підприємництво має потребу в державі, оскільки йому необхідне законодавство, що регламентує правила економічної діяльності, її безпеки, захисту і стабільності, а також функціонування монетарної системи, стабільної економічної і соціальної інфраструктури. Підприємництво покладається на конституційний захист і державну підтримку підприємництва як основного інституту суспільства, що забезпечує одержання прибутку, зайнятість населення і підвищення його життєвого рівня.

Зараз держава намагається допомогти бізнесу вийти з кризового стану, послаблюючи податкове навантаження, надаючи пільгове кредитування, спрощуючи процедуру відкриття та закриття бізнесу, а також зменшуючи рівень перевірок, адже лише при тісній взаємодії бізнесу та влади, можна отримати позитивні зрушення в економічному, соціальному та екологічному житті суспільства.

Список використаних джерел

1. Григоруک А.А., Палюх М.С., Литвин Л.М., Літвінова Т.Д. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / За ред. Григорука А.А., Палюха М.С. Тернопіль, 2002. 304 с.
2. Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: навчальний посібник. К.: Знання-Прес, 2002. 214 с.

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ

Вченими доведена важливість комунікацій і інформаційного забезпечення в управлінні діяльністю підприємства. Діяльність керівників, яка направлена на досягнення цілей підприємства, вимагає ефективного обміну інформацією. Якщо члени трудового колективу не зможуть обмінюватися інформацією, вони не зможуть працювати разом, формулювати цілі і досягати їх. Проте комунікації – це складний процес, що складається з взаємозалежних кроків. Кожен із цих кроків є потрібним для того, щоб зробити думки однієї особи зрозумілими іншій особі обличчя, лице.

Комунікаційний процес починається тоді, коли відправник вирішує повідомити якийсь факт, ідею одержувачу. Ця інформація є важливою для відправника, і він вважає, що її можна використати для досягнення певних цілей, обговоривши це попередньо з іншою зацікавленою людиною. Для цього він так подає інформацію (ідею), щоб вона була своєчасно прийнята одержувачем і дала йому змогу правильно інтерпретувати ситуацію. А це можливо лише в тому разі, коли ідея буде передана у вигляді зручного для сприйняття повідомлення за допомогою такого засобу (каналу), який мінімізує її спотворення, забезпечить потрібну швидкість передавання і дасть змогу без особливих зусиль розкодувати надіслану інформацію [1].

Невід'ємним атрибутом процесу управління діяльністю підприємства є організаційні комунікації. Завдяки ним менеджери своєчасно отримують інформацію про стан керованого об'єкта і можуть оперативнo втрутитись у розвиток подій, скеровуючи їх у потрібне русло.

Організаційні комунікації – комунікації, які виникають між організаціями, а також між підрозділами, рівнями, ланками всередині організації.

Вони з'єднують елементи організації у єдине ціле, даючи змогу координувати їх дії, аналізувати успіхи та невдачі, виправляти допущені помилки, доручати нові завдання; отримувати інформацію про стан ринку та поведінку на ньому підприємства, повідомляти про свої наміри партнерів і споживачів та впливати на їх поведінку тощо.

У менеджменті організаційні комунікації поділяють на декілька видів залежно від визначених завдань, правил і процедур їх здійснення.

Зовнішні комунікації спрямовані на:

отримання якомога повнішої і достовірнішої інформації про зовнішнє середовище через аналіз даних, опублікованих у засобах масової інформації та офіційних документах, конфіденційні джерела, чутки тощо;

повідомлення споживачам, партнерам, конкурентам про стан справ на підприємстві та формування в них позитивного сприйняття її діяльності засобами public relations, цілеспрямованої реклами товарів, публікації щорічних звітів тощо.

В обох випадках, залежно від обставин, можна використовувати різні методи комунікації – як письмові, так і усні. Інформація, що надходить із зовнішніх джерел, є здебільшого письмовою. Це офіційні матеріали щодо змін у законодавстві, рішення уряду, інформація органів статистики, податкової служби тощо.

Внутрішні комунікації підприємства виникають між рівнями, підрозділами та працівниками організації, їх поділяють на формальні і неформальні [2].

Формальні комунікації – це обмін інформацією за каналами, передбаченими організаційною структурою фірми: вертикальними, горизонтальними та діагональними.

Вертикальні комунікації. Здійснюються від керівника до підлеглого (низхідні комунікації) і від підлеглого до керівника (висхідні). Низхідні комунікації здебільшого мають форму наказів, розпоряджень, вказівок і використовуються для ознайомлення працівників з цілями, завданнями та політикою фірми, для інструктування щодо роботи, пояснення її важливості та зв'язку з іншими видами робіт тощо. Висхідні комунікації служать засобом зворотного зв'язку між керівництвом фірми та її працівниками. Вони допомагають менеджерам проаналізувати виконання їхніх розпоряджень, наслідки їх реалізації, виявити недоліки, порушення. Найчастіше вони мають форму звітів про результати поточної діяльності, які надсилаються на вищі рівні управління за встановленою періодичністю.

Горизонтальні комунікації. Виникають між працівниками одного управлінського рівня (один підрозділ або суміжні). Обмін думками різних фахівців, які працюють над однією і тією ж проблемою, сприяє всебічному вивченню її, прийняттю обґрунтованого рішення й узгодженню дій, необхідних для його реалізації. Такі консультації підвищують впевненість працівників у правильності прийнятих рішень.

Діагональні комунікації. Є різновидом горизонтальних. Існують між різними управлінськими рівнями не у формі прямого підпорядкування, а з метою узгодження дій лінійних і функціональних або штабних керівників [3].

Неформальні комунікації. Це обмін інформацією каналами, не передбаченими організаційною структурою. Вони можуть здійснюватися спонтанно, а можуть провокуватися навмисне з метою пересвідчитись у достовірності офіційної інформації чи визначити реакцію підлеглих на зміни, що відбуваються чи плануються в організації, щоб за необхідності розробити заходи для подолання опору цим змінам.

Неформальні комунікації можуть бути вертикальними, горизонтальними та діагональними. Але їм не притаманна усталеність, вони виникають спорадично, час від часу і з випадковими особами.

Як свідчить досвід, керівникам підприємств доцільно використовувати як формальні, так і неформальні канали надходження інформації, оскільки це дає змогу сформулювати повне уявлення про стан справ у організації, прийняти виважене рішення для розв'язання проблемних ситуацій.

Отже, формуючи організаційні комунікації, менеджери підприємства повинні забезпечувати їх різноманітність і комплексність, дбати про активне залучення до них усіх працівників організації. Завдяки цьому підвищується інформованість членів організації щодо суті й умов ведення господарської діяльності, що значно полегшує менеджерам здійснення їх управлінських функцій.

Список використаних джерел

1. Дослідження систем управління. URL: https://abc.vvsu.ru/books/issled_sist_upr/page0004.asp. Назва з екрану.
2. Кондратюк К.В., Бурий С.А. Технологія менеджменту. URL: http://bookss.co.ua/book_rozvitok-socialnoekonomichnih-vidnosin-v-umovah-transformaci-ukrani_782/6_tehnologiya-menedzhmentu
3. Кравченко В.О. Менеджмент [Електронний ресурс]: навч. посіб. Одеса. Атлант, 2013. С. 25 URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/485/1/Кравченко%20В.О.%20Менеджмент%20навчальний%20посібник.pdf>.

ПОБУДОВА СУЧАСНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ В РІЗНИХ ГАЛУЗЯХ ЕКОНОМІКИ

В даний час розроблено багато ERP-систем для управління бізнесом, зокрема в Україні активно впроваджуються такі системи фірми Microsoft. Зазвичай до ERP ще доєднуються CRM, системи документообігу, хмарні технології та ін. Всесвітньо відома компанія Microsoft допомагає бізнесу зв'язати усі процеси, надати клієнту повноцінну стратегію й отримати максимальний результат. Часто, за побажанням клієнтів, до продукту додаються нові функції. Наприклад, хмарна версія Office 365 є сучасним інструментом для поліпшення бізнес-процесів компаній. Зараз важливо постійно працювати над стратегією змін в компанії, тобто потрібно впроваджувати не лише бізнес-системи, а й систему комунікацій, яка надає можливість побудувати сучасне робоче місце кожного працівника. Оптимальним варіантом для компаній є поступове впровадження окремих рішень, на першому етапі достатньо стандартного функціоналу. Потім бажано оцінити результати новацій, виконати аналіз, а потім рухатися далі. Темпи впровадження залежать від особливостей компанії, зазвичай це кілька років. На сьогодні більшість українських компаній автоматизували основні процеси виробництва, тепер черга побудови процесів пошуку, мотивації та розвитку персоналу. Взаємовідносини з працівниками не менш важливі порівняно з клієнтами, тому варто впроваджувати системи управління людським досвідом, наприклад, Human Capital Management і Learning Management System на базі CRM-платформи Microsoft Dynamics 365. Актуальність таких систем зростає під час дистанційної роботи щоб забезпечити більш керований зв'язок з працівниками. Таким чином, можна реалізувати гасло Microsoft «надання можливості кожній людині та організації на планеті досягти більшого». Отже, контроль усіх процесів виробництва допомагає не лише конкретній компанії а й усім споживачам, які отримують якісні товари чи послуги.

Найстарший іноземний банк країни, французький Credit Agricole, в кінці 2021 р. презентував нову стратегію розвитку в Україні на п'ять років AIR 2025. За останні два роки портфель кредитів МСБ збільшився на 60%, а в сегменті корпоративного бізнесу на 30%. На найвищому рівні банк зафіксував власні зобов'язання перед клієнтами, співробітниками та суспільством. Головною метою є етична діяльність, прозорість і відповідальність, досягнення лідерства на цільових ринках, підтримка експертизи працівників, розвиток інновацій, вдосконалення взаємовідносин з клієнтами. Банк буде прагнути стати надійним партнером, а не просто фінансовою установою. Він вже пропонує комплексні бізнес-рішення, підтримує перехід клієнтів на відновлювальні джерела енергії та планує досягти 10% частки кредитного портфеля корпоративного бізнесу, а також планує зменшити власний прямий вуглецевий слід на 25% і стати визнаним учасником трансформації енергетичного сектору України.

До 2018 р. Україна була єдиною країною в Європі й однією з небагатьох у світі, де жителі не мали доступу до швидкісної мобільної передачі даних стандарту 4G. Потім ситуація суттєво змінилася завдяки консолідації зусиль усіх мобільних операторів і регулятора. Як результат, в кінці 2021 р. завершилося покриття швидкісним інтернетом чотирьох шляхів міжнародного значення (1830 км автодоріг). Враховуючи поступову адаптацію бізнесу до нових умов господарювання телеком-оператори оперативно запропонували готові рішення для організації дистанційних робочих місць та керування бізнес-процесами у будь-якому місці. Головними драйверами таких послуг стали Big Data і хмарні рішення. Будівництво мереж 4G продовжується, адже відомо що збільшення на 10% мобільного широкосмугового доступу до інтернету сприяє зростанню ВВП країни на 3%.

Отже, застосування новітніх комп'ютерних технологій та сучасного обладнання для автоматизації бізнес-процесів прискорить розвиток країни в післявоєнний час.

Калашник Є., Фіголь Т., студентки
Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Соціальна відповідальність підприємства є важливою соціально-економічною та управлінською складовою системи управління національною економікою. Саме тому розглядати її потрібно як управлінську проблему та невід'ємну частину стратегічного управління підприємством. В Україні соціальна відповідальність підприємства розглядається в контексті «соціального партнерства», «благодійності», «соціального діалогу». У разі спрямування коштів на благодійну діяльність запроваджено пільгове оподаткування прибутку. Проте підтримка соціальних проектів з боку компаній та державних органів влади є слабкою, відсутні стимули щодо їх реалізації, наявна пасивність громадськості, бізнес-організацій, індивідів відносно пошуку шляхів побудови взаєморозуміння у даній сфері та недовіра до соціальних проектів бізнесу [1].

Соціальна відповідальність українських компаній та організацій переважно спрямована на трудові відносини і заходи щодо захисту здоров'я та безпеки споживачів. Менш поширеними є заходи щодо захисту природних ресурсів та взаємодії з громадою: лише третина компаній здійснює соціальні інвестиції в розвиток громади, половина – не проводить заходів з охорони навколишнього середовища.

Необхідність розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні зумовлена низкою чинників, а саме:

низький рівень корпоративної культури та, як наслідок, фінансова й економічна слабкість більшої кількості суб'єктів в Україні, діяльність яких спрямована на виживання;

недотримання правових норм і деформація правової свідомості, прагнення оминати закон, а не дотримуватися його;

низький рівень поінформованості суспільства про роль бізнесу через його порівняно коротку сучасну історію та практику реалізації ним власної соціальної відповідальності;

нерозуміння бізнесом та суспільством основних завдань і механізмів реалізації СВБ через термінологічну (нормативну) невизначеність;

закритість більшості українських суб'єктів господарювання для широкої громадськості, детальні відомості про діяльність є закритою інформацією для внутрішнього користування;

дисбаланс складових реалізації політики соціальної відповідальності українськими компаніями [2].

Можна виділити такі показники, що перешкоджають впровадженню соціальної відповідальності у практику господарювання:

дефіцит фінансових ресурсів;

недосконалість (відсутність) нормативноправової бази;

відсутність стимулів;

відсутність прозорих механізмів контролю за використанням коштів, спрямованих на соціальну відповідальність;

відсутність спеціальних навичок та знань;

відсутність бачення потенційних вигід від впровадження соціальної відповідальності [3].

Більшість компаній переходять від благодійної діяльності до соціальних інвестицій, спрямованих на вирішення найбільш гострих соціальних проблем у сфері освіти, охорони здоров'я та праці, що дозволить не тільки підтримувати баланс інтересів бізнес-спільноти з інтересами держави і суспільства, а й буде мати позитивний ефект від управління соціальним інвестуванням як для самих організацій, так і для суб'єктів соціальної сфери [4].

Перспективи розвитку програм соціальної відповідальності в Україні пов'язані з:

формуванням державних механізмів стимулювання системного вдосконалення соціальної відповідальності суб'єктів господарювання;

збільшенням кількості суб'єктів господарювання, що розробляють, реалізують власні стратегії соціальної відповідальності, добровільно складають і щорічно оприлюднюють нефінансову звітність;

використанням кращих практик соціальної відповідальності українського бізнесу щодо етичної поведінки, покращення умов праці;

захистом і вдосконаленням соціально-трудових прав робітників;

дотриманням сучасних стандартів безпеки праці та розвитку людини;

захистом прав споживачів;

підвищенням рівня зайнятості, у тому числі серед вразливих груп населення;

покращенням життя громад, зниженням диспропорцій регіонального розвитку;

розвитком соціальної відповідальності бізнесу в українському суспільстві як загальноновизнаною тенденцією;

забезпеченням сталого економічного і соціального розвитку країни;

підвищенням конкурентоспроможності економіки;

зменшенням безробіття, послабленням соціальної напруги, підвищенням рівня життя населення та формуванням середнього класу;

більш раціональним використанням природних ресурсів та зниженням рівня забруднень;

активізацією інвестиційних та інноваційних процесів;

полегшенням інтеграції до економічного і соціального простору ЄС [2].

Наразі в Україні соціальна відповідальність знаходиться на низькому рівні. Проте останніми роками спостерігається деяка активізація стосовно даної сфери, що свідчить про те, що країна має перспективи щодо розвитку соціальної політики на підприємствах. Отже, для підвищення рівня соціально активних компаній необхідно на законодавчому рівні затвердити відповідні документи (закони, стратегії, концепції), які будуть спонукати підприємства до реалізації у своїй діяльності соціальних програм.

Список використаних джерел

1. Топішко І.І. Соціальна відповідальність підприємства в Україні: проблеми забезпечення та шляхи підвищення. *Причорноморські економічні студії*. 2016. №12. С. 97-98.

2. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». 2015. С. 150-154.

3. Запухляк В. М. Проблеми та перспективи розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. С. 98.

4. Яблонська І. В. Корпоративна соціальна відповідальність як напрям розвитку сучасного менеджменту. Державний університет «Житомирська політехніка». URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/184.pdf>.

Кондратьєва Г.В., аспірантка
Науковий керівник – д.е.н., проф. О.В. Комеліна
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЛАНУВАННЯ СТАЛОГО ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Живими свідками нової біди ХХІ століття стають українці – повномасштабне і таке віроломне та безглузде вторгнення росії в Україну, в яке важко було повірити, змусила майже весь світ переглянути свої життєві цінності та принципи. Війна – це завжди великий стрес для країни та перевірка державних інституцій на ефективність прийнятих ними управлінських рішень, які будуть гарантувати не тільки безпеку, а й сталий розвиток країни в цілому. Прагнення до перемоги є рушієм та символом розвинутої, сильної й мирної держави. За своєю суттю це «прагнення» є дороговказом для всієї України на шляху перетворення в сучасну розвинену країну.

І хоча війна не піддається повному контролю, проте вона дає можливість виявити сильні та слабкі зони розвитку у сфері державного управління та публічного адміністрування, а також є поштовхом до пошуку нових рішень політичного та практичного характеру, тобто політико-управлінських рішень. Під політичними рішеннями розуміється вибір варіанта політичної діяльності з метою задоволення суспільних потреб, де вибір і обґрунтування певної програми політичних дій спрямовані на реалізацію загального інтересу соціальних груп, суспільства, держави. Такі рішення мають на меті захист країни та людей від руйнівних наслідків війни [1]. Більшість цих рішень буде закладатись в процесі відбудови країни та планування розвитку територій відповідно до трансформаційних перетворень суспільства на шляху досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) [2].

Повоєнна відбудова України та подальший розвиток має максимально охопити організацію управління сталого територіального розвитку на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу як на державному, регіональному, місцевому так і локальному рівні. В процесі визначення ЦСР, відповідних завдань та показників на довгострокову перспективу необхідно враховувати глобальні орієнтири розвитку, принципи сталого розвитку та суспільну думку щодо бачення майбутнього розвитку. Світовий досвід свідчить, що суспільний прогрес значною мірою залежить від підтримання балансу між цілями підтримки економічного зростання територій, конкурентоспроможності бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Для досягнення довгострокових цілей необхідно послідовно виконувати визначені коротко та середньострокові завдання. Передумовами досягнення всіх без винятку цілей розвитку є якісне планування та ефективне управління, викорінення корупції, суспільна підтримка, прозора влада, участь населення у прийнятті рішень та контролюванні їх виконання.

Організації всі без виключення у своїй повсякденній роботі мають враховувати цілі та принципи ЦСР, як зовнішні загальні установки, орієнтири, маяки, які визначають лише напрям, чого прагнути та якими для цього слід бути. Цілі та Принципи ЦСР мають бути локалізовані та подані у вигляді конкретних заходів, які організаціям доцільно передбачати в процесі планування територіального розвитку.

Забезпечення сталого майбутнього України можливе шляхом вироблення та впровадження на загальнодержавному рівні стратегічних і цільових основ державного регулювання сталим розвитком країни. Відповідно, дослідження концептуальних підходів до забезпечення сталого розвитку в Україні, визначення сучасних векторів сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації набуває особливої актуальності. Основними принципами у відбудови держави має бути:

- Відновлення критичної інфраструктури, забезпечення енергетичної безпеки країни (ЦСР – 7, 9, 11). Планування відновлення територій України має бути ефективним, у частині відновлення життєдіяльності міст, сільських територій та їх громад органи влади наділені відповідними повноваженнями. Представники влади мають приймати якісні, ефективні, довгострокові системні рішення. Головною складовою цих рішень має бути економічний розвиток, проте для комфортного та якісного життя потрібно завжди пам'ятати про необхідність балансу економіки з безпекою довкілля та потребами суспільства, де дії та заходи мають мультисекторальні вигоди. Найкращий міжнародний досвід відбудови міст після масштабного руйнування свідчить, що лише інтегрований підхід за принципами сталого розвитку може відновити добробут населення, соціальне та культурне життя (ЦСР – 9) [3]. Впровадження ресурсоефективного виробництва, споживання в усіх галузях та надання пріоритету природноорієнтованим рішенням для;

- У процесі відбудови України громади, як ключові учасники цього процесу, мають право вирішувати та планувати процеси відновлення відповідно до визначених власних пріоритетів. Представники влади на місцях повинні забезпечити якісну участь громадськості використовуючи інструменти прямої демократії, зокрема через участь у прийнятті рішень (громадські обговорення, слухання, робочі групи). Важливим аспектом є сприяння розвитку представників влади та громад у вигляді підвищення спроможності щодо територіального розвитку, аспектів сталого розвитку (ЦСР – 16);

- Збереження екологічного контролю у процесі дерегуляції бізнесу. Деретуляція бізнесу повинна відбуватися з дотриманням кращих європейських правил ведення господарської діяльності з ефективним контролем і притягненням до відповідальності за порушення[4,5];

- Стійкий та сталий розвиток міст та регіонів ґрунтується на принципах сталого розвитку: розвиток сталої мобільності, забезпечення інклюзивності публічних просторів;

- Декарбонізація і децентралізація енергетики. Зелена відбудова має включати прискорену відмову України від викопного палива, в першу чергу його імпорту. Україна має поставити задачу переходу на 100% відновлюваних джерел енергії до 2050 року та поступово повністю відмовитися від використання атомної енергії для електрогенерації. Будь-які інвестиції в енергетику мають базуватися на необхідності відмови від викопного палива;

- Розвиток стійких та децентралізованих агропродовольчих систем в частині забезпечення як продовольчої, так й екологічної безпеки України. На сьогодні система, в основі якої лежить великомасштабне та монокультурне виробництво, централізовані логістика та переробка стає мішенню для агресора, що одночасно порушує усю усталену систему із відповідними системними наслідками для ланцюгів постачання в Україні та світі. Відтак Україна у своєму післявоєнному відновленні має пріоритетно розвивати та підтримувати більш адаптивні (гнучкі), сталі й децентралізовані агропродовольчі системи. Для формування таких продовольчих систем необхідно дотримуватись таких пріоритетів: пріоритет локальним продовольчим системам; диверсифікація малих та середніх агропідприємств, фермерських господарств, їх кооперація; розвиток сільських територій; сталі рішення для агровиробництва; виробництво та переробка за принципами циркулярної економіки; прозорий ринок сільськогосподарських земель;

- Забезпечення збереження екосистем та природного багатства України: відновлення природних територій, які постраждали внаслідок військових дій. За попередніми підрахунками Міністерство екології та природних ресурсів України зафіксували, що з початку російської воєнної агресії було задокументовано 231 екологічний злочин [6].

- Відбудова українських територій має ґрунтуватися на найкращих доступних технологіях та практиках, що дозволить нашій країні відійти від радянського минулого і перейти у світле й безпечне майбутнє (ЦСР – 7). Як показує досвід країн, відновленню передують політичне рішення, що базується на геополітичній доцільності та національному патріотизмі щодо визначення моделі розвитку.

Список використаних джерел

1. Політична діяльність як рушійна сила політичного процесу. URL: <https://cutt.ly/hHpIQiy>.
2. Як буде відбудовуватись Україна? Від знання про ризики – до сталого відновлення. URL: <https://cutt.ly/NHpIZJ9>.
3. Принципи зеленої післявоєнної відбудови України. URL: <https://cutt.ly/dHpZ9nZ>.
4. Миськевич Т. Організація та планування сталого територіального розвитку післявоєнного відновлення України. URL: <https://cutt.ly/TNhwSuy>.
5. Мінекономіки хоче зберегти дерегуляцію бізнесу і після війни. URL: <https://cutt.ly/sNhwB2s>
6. Екодія. URL: <https://cutt.ly/0Hp3GW5>.
7. Хаєцька О.П. Аналіз динаміки ВВП України та інших країн світу. URL: www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/60.pdf.

УДК 658.5

Коритченко Я.В., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ НЕОБАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В Україні активно розвиваються необанки, так за два роки sportbank з нуля залучив понад 300000 клієнтів, але він ще суттєво відстає від лідера ринку. Першим партнером був невеликий Оксі Банк, а другим Таскомбанк. Він є єдиним, що працює з двома банківськими ліцензіями. Така назва банку надає можливість диференціюватися. Здоровий стиль життя стає модним трендом, клієнти дізнаються про банк через спортивні товариства. Банк два роки є спонсором дистанції 10 км в Run Ukraine, фінансує триатлон Iron Way і марафон Дука Gonka. Учасники цих змагань отримують кешбек під час сплати реєстраційного внеску та інші можливості. Фонд N1, який створено для інвестування в технологічні проекти, вклав в проект близько 7,5 млн. дол, його доля в капіталі банку складає 38%. За цей час розробники реалізували лише третину від задуманого, вони мають проекти з рітейлом, планують вихід до інших країн та ін.

Нові карти sportbank відкриває через додаток, без відвідування відділення. Отримати картку можна в мережах Фокстрот, Кредитмаркет, Цитрус або відділеннях Таскомбанк чи за допомогою доставки Smart Delivery. Щоб оновити дані клієнт передає фото через месенджер, але незабаром ця опція стане доступною в додатку. Програми лояльності необанку побудовано навколо спортивної тематики. Наприклад, активним клієнтам з оборотом понад 25000 грн за місяць подаровано 5000 річних абонементів в Sport Life. Також діє унікальний на ринку кешбек – 10% для оплати спортивних товарів та послуг, а для деяких категорій навіть 20%. Навесні 2022 р. банк планує створити каталог товарів, а згодом відкрити маркетплейс для торгівлі товарами партнерів. Головним продуктом sportbank безперечно є кредитна картка. В неї ефективна ставка дещо вище ніж у лідера ринку topo – 58,4% проти 44,3%, але більш тривалий пільговий період 120 днів, а в topo 62 дні. Нові сервіси для клієнтів запускаються щомісяця, їх тестують близько 3000 бета-тестувальників. Опитування задоволеності й очікувань серед них в додатку Google Play дають поки 3,7 балів з 5. Серед найбільших негативів є те що, клієнт в додатку вже бачить наявність коштів але не може оперативно їх використати. Інколи трапляються збої в процесингу TAS Link, інколи – Таскомбанк.

Співробітництво з Оксі Банком завершується, 100000 своїм клієнтам банк запропонував перейти в Таскомбанк приваблюючи новими продуктами, підвищеними

ставками за депозитами тощо. В 2021 році sportbank розповсюджував картки тільки Таскомбанк, понад 200000 штук, але стратегічною метою є нарощування кредитного портфеля, на який припадає дві третини загального доходу. Наприклад, кредити фізособам в Таскомбанк за півріччя 2021 р. виросли на 21%, з них 14% забезпечив sportbank, а решту izibank та роздрібний бізнес комерційного банку. Таскомбанком реалізовано ідею стати платформою для необанків, всі банки працюють за рівних умов, інакше ніяких стартапів не буде. Кожен необанк має власну стратегію, клієнтів та технологічну платформу.

Власник monobank оцінює його в 1 млрд. дол., а sportbank тоді коштує близько 60 млн. дол., але власники ще нічого не продають, а хочуть вивести бізнес в прибутки щоб отримати іншу вартість банку. Щоб вийти на беззбитковість sportbank повинен збільшити кредитний портфель вдвічі, за планами це повинно статися в 2022 р. Далі колаборація з великим рітейлером і вихід в східноєвропейську країну, наприклад, Болгарію, де немає власних необанків. Також потрібно швидко подолати межу – 1 млн. клієнтів й стати банком №1 в спортивній екосистемі, зокрема в кіберспорті. В 2021 році змагання в Києві онлайн переглянули мільйони глядачів, які є потенційними клієнтами банку. Банк готовий запропонувати платіжну інфраструктуру для організаторів, кіберспортсменів і глядачів.

Отже, sportbank динамічно розвивався протягом двох років, а зараз шукає перспективні напрямки щоб збільшити кількість активних клієнтів, які використовують нові сервіси.

УДК 330

Корнійко К.В., студентка; Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Економічні, соціальні, екологічні та політичні зміни, що відбуваються у сучасному міжнародному просторі, а також обраний Україною вектор євроінтеграції до європейської спільноти передбачає перехід вітчизняних підприємств до більш високих європейських стандартів. При цьому варто враховувати нові концепції розвитку, зокрема прийнятті норми сталого розвитку країн світу, їх пріоритети та принципи, які передбачають урахування потреб сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Затверджена парадигма сталого розвитку містить вимоги до захисту довкілля, соціальної справедливості, відсутності расової та національної дискримінації і спрямована на підвищення рівня життя населення.

Дослідження питань сталого розвитку повинно охоплювати не лише макрорівень, а й мікрорівень, тобто кожне окремо взяте підприємство, оскільки саме з них починається досягнення триєдиної рівноваги сталого розвитку. Мінливість зовнішніх умов господарювання, недосконалість законодавчої та нормативної бази, нерозуміння підприємствами та органами державної влади концепції сталого розвитку, жорстка конкуренція, постійні ризики та загрози ускладнюють умови функціонування та інноваційного розвитку підприємств.

Відповідно у таких умовах традиційні методи управління підприємством стають неактуальними та неефективними [1]. Нівелювання зростаючих загроз потребує створення внутрішнього механізму управління розвитком підприємства відповідно до потреб ринку та з урахуванням стратегічних цілей соціального та екологічного розвитку. Тим паче, що сьогодні концепція сталого розвитку набуває все більшого значення в управлінні підприємством та передбачає створення такої системи управління, яка збалансовано узгоджує економічний, екологічний та соціальні напрями його розвитку [2].

Однією із головних викликів збереження стійкості та розвитку підприємства в нестабільному середовищі є забезпечення ефективного управління розвитком на засадах економічності, екологічності, соціальних стандартів. Управління підприємством має відбуватись таким чином, щоб гарантувати його сталий розвиток, не дивлячись на негативний вплив всередині чи ззовні і має включати наступні ознаки:

- швидка адаптація на зміни зовнішнього середовища, що загрожують сталому розвитку;

- формування якісної організаційної структури управління, заснованої на принципах сталого розвитку;

 - володіння необхідними ресурсами для прийняття рішень в області сталого розвитку;

- застосування сучасних методів та прийомів управління в межах концепції сталого розвитку;

- відповідність системи управління міжнародним стандартам в області сталого розвитку;

- наявність інформаційної бази і сучасних засобів її обробки, достатніх для введення політики сталого розвитку [3].

Процес управління сталим розвитком підприємства має бути цілісним та системним, що дозволить реалізувати ефект синергії. Можна виділити наступні етапи управління сталим розвитком підприємства:

- діагностика (аналіз) поточного стану розвитку;

- визначення місії та цілей розвитку підприємства (місія повинна передбачати зростання економічного потенціалу, реалізацію соціальної відповідальності, збереження природного середовища);

- розроблення альтернативних шляхів досягнення цілей економічного, соціального та екологічного розвитку;

- моделювання розвитку підприємства, яке полягає в розрахунку прогнозних показників реалізації сценаріїв розвитку та порівнянні їх із фактичними;

- вибір найбільш ефективного напрямку розвитку економічної, екологічної та соціальної складових підсистем підприємства;

 - вибір інструментів стимулювання сталого розвитку підприємства;

 - реалізація та контроль ефективності сталого розвитку підприємства.

Можна визначити наступні складові частини механізму стимулювання сталого розвитку:

- інвестиційні (тобто, інвестиційні ресурси та програми);

- інституційні (які включають національні механізми та правові норми підвищення потенціалу сталого розвитку);

 - податкові (податкові зміни та рівень оподаткування);

 - інноваційні (раціональне та ощадливе використання наявних ресурсів).

Досягненню цілей сталого розвитку сприяють фактори зовнішнього та внутрішнього середовища та їх ефективне використання.

Проведені дослідження дають нам підставу запропонувати таку логічну схему розроблення методів управління сталим розвитком підприємства як:

- проведення декомпозиції управління сталим розвитком підприємства;

- запровадження методів якісного та кількісного аналізу результатів управління сталим розвитком з одночасним обмеженням кількості аналізованих показників.

Відповідно механізм управління сталим розвитком підприємства повинен включати такі елементи:

- оцінку існуючих процесів на підприємстві з погляду його сталого розвитку;

- вибір стратегічного напрямку сталого розвитку підприємства;

- визначення додаткових тактичних пріоритетів сталого розвитку;

- оцінка стратегічного й тактичного напрямів розвитку з позиції його сталості;

розроблення плану заходів щодо вдосконалення механізму управління сталим розвитком відповідно до визначених стратегічних і тактичних пріоритетів.

Отже, досягнення підприємствами стану сталого розвитку є надзвичайно складним, важливим та вкрай необхідним завданням. Подальший економічний рух може відбуватися лише через дбайливе ставлення до навколишнього середовища, досягнення та підтримання соціальних гарантій людини, що закріплені на законодавчому рівні. Чітке та безпомилкове виконання принципів стійкого розвитку підприємства призведе до налагодження економічної системи району, міста, країни, що відбиватиме ступінь екологічної зрілості суспільства, допомагатиме в прийнятті правильних рішень для розв'язання існуючих екологічних, соціальних, енергетичних проблем, підвищення рівня життя населення.

Список використаних джерел

1. Гончарова С.Ю., Гончаров А.Б., Аграмакова Н.В. Формування моделі управління сталим розвитком підприємства (організації). *Бізнес Інформ*. 2015. № 1. С. 372-377.
2. Степаненко Т.О. Теоретичні та методичні засади сталого розвитку підприємства. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 31(70). С. 136-141.
3. Демиденко Л.М. Концептуальні підходи до забезпечення стійкого розвитку підприємства. *Наук. праці Полтавської аграрної академії. Сер: Економ. науки*. 2013. Вип. 2(7). С. 92-96.

УДК 330

Лимар К.О., Беза Л.Є., студентки
Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ПЕРСОНАЛУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Із початком повномасштабної війни в Україні проблема мотивації персоналу підприємства набула нових напрямів. Навіть ті, хто знаходиться у безпеці та продовжує працювати, часто відчувають тривогу та безпорадність. Мотивація в таких умовах виступає чудовим способом підняти моральний дух персоналу, тому що працівник, про якого піклується менеджмент підприємства буде добре вмотивований, працюватиме заради добробуту та процвітання, відповідальніше ставитиметься до своїх обов'язків, докладатиме до виконання роботи більше зусиль, що в свою чергу призведе до досягнення високих показників діяльності підприємства [1]. Мотивація як відомо є однією з провідних функцій управління, представляє собою сукупність взаємопов'язаних елементів (потреба, мотив, стимул, винагорода, мета), які впливають на поведінку людини та дозволяють підвищити продуктивність праці, у результаті чого досягаються стратегічні цілі підприємства. Ключова мета мотивації полягає у спонуканні людини до активних дій, працювати й розвивати розпочату справу, виявляти інтерес до роботи та її результатів, завдяки яким вона задовольняє свої індивідуальні потреби, а також потреби загальні (колективну, підприємства) [2].

Мотивація трудової діяльності не може бути дієвою без задоволення матеріальних потреб, орієнтації на матеріальний інтерес працівників. Матеріальне заохочення особливо важливе під час воєнного стану, оскільки багатьох працівників непокоїть питання особистої фінансової безпеки. Провідна роль у матеріальній мотивації трудової діяльності належить заробітній платі як основній формі доходу найманих працівників. Ефективним стимулом до праці також є запровадження системи додаткових виплат, таких як виплата річних премій заздалегідь. Актуальною є організація фінансової підтримки працівникам та їх сім'ям, які

постраждали через військові дії. Коли ж підприємство не в змозі стимулювати працівників додатковими фінансовими виплатами, доцільно застосовувати нематеріальні способи мотивації персоналу.

Щодо нематеріальної сторони мотивації, то її видами є похвала, грамоти, дошка пошани, навчання тощо. Варто застосовувати не лише матеріальну мотивацію, а й моральну, яка в деяких випадках є більш дієвою та раціональною в порівнянні з грошовою винагородою за виконану роботу. Створення міцних стосунків всередині колективу забезпечить комфортну атмосферу та допоможе зосередитися на роботі. Нематеріальною мотивацією також може слугувати виділення основних потреб та проблем, що хвилюють працівників, шляхом проведення спеціальних досліджень. Переконайтеся, чи в безпеці співробітники, чи не потрібна комусь допомога. З тими, хто просить підтримки, рекомендовано провести індивідуальну розмову [3].

Отже, особливий підхід до кожного працівника, індивідуальні заходи матеріального та морального стимулювання до продуктивної праці допоможуть підвищити продуктивність праці та досягти як особистих, так і бажаних результатів підприємства. Моральна та матеріальна мотивація персоналу є одним з ключових чинників повернення до нормальних умов діяльності підприємств під час воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Орлов О.Г., Федюніна О.Р. Мотивація в управлінській діяльності. *Actual priorities of modern science, education and practice*, 2022. С. 368-370.
2. Щербак В.Г., Коваленко М.Ю. Мотивація персоналу в сучасних умовах підприємництва в Україні. *Вісник КНУТД*, № 3 (123), 2018. С. 108-110.
3. Колот А.М. Мотивація персоналу : підручник. К. : КНЕУ, 2002. С. 49-63.

УДК 330

Логачов Р.С., Нікітенко О.М., студенти
Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

НОВІ МОЖЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

Військові дії на території нашої держави завдають нищівних руйнувань економіці, лише за прогнозами Світового банку, валовий внутрішній продукт України за результатами 2022 року скоротиться на 45 відсотків. А це означає, що суттєво зменшиться і фінансова спроможність переважної більшості громадян. Для того, щоб не дати вітчизняній економіці зупинитися, необхідно, щоб продовжував працювати бізнес. На щастя, останнім часом спостерігається поступове пристосування підприємців до нових умов та відновлення їх роботи.

За результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації, у квітні суттєво скоротилась кількість непрацюючих підприємств – наразі таких 26 відсотків, тоді як місяць тому їх було 42 відсотки. З-поміж опитаних малих бізнесів 17 відсотків вже відновили роботу після тимчасового припинення і ще 23 відсотки готуються до відновлення [1].

На сьогодні для підприємництва навіть, під час війни, з'являються нові можливості. Головне – це бажання адаптуватися до нових умов та правильно формувати вектор своєї господарської діяльності, переорієнтовуючись на ті сфери, які зараз працюють на ринку ефективно. З метою підтримки розвитку підприємництва була прийнята низка правок у законодавстві. Зокрема, якщо під час дії воєнного стану у ФОП немає можливості своєчасно сплатити податки та збори, подати звітність (за винятком податкової), зареєструвати

податкові та акцизні накладні тощо, то підприємець звільняється від фінансової та адміністративної відповідальності.

Фізичні особи, що перерахували протягом 2022 року пожертвування або благодійні внески неприбутковим організаціям, мають право на податкову знижку у розмірі витрат, які не перевищують 16% загального річного оподаткованого доходу. Також скасовано санкції за невикористання реєстраторів розрахункових операцій, до того ж 31.12.2024 зменшено ПДВ на внутрішні перевезення авіатранспортом із 20% до 7%.

Від мита та ПДВ звільняються товари, що імпортуються підприємствами для вільного обігу (крім алкогольних напоїв, тютюнових виробів).

З 1 березня 2022 по 31 грудня року, в якому припинено чи скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за землі державної і комунальної власності).

За 2022-2023 роки не нараховується та не сплачується загальне мінімальне податкове зобов'язання, а також припиняються планові та позапланові перевірки бізнесу.

Особливої уваги слід приділити змінам у законодавстві, що стосуються саме ФОП, так для ФОПів першої, другої, третьої груп встановлюються наступні пільги:

ФОПи першої та другої груп повністю звільняються від ЄСВ (сплата Єдиного податку не скасовується, але є добровільною);

підприємства та ФОПи третьої групи звільняються від сплати ЄСВ за найманих працівників, які були призвані до лав Збройних сил України та інших захисних формувань, зокрема тероборони;

звільнення від сплати податку на землю та орендної плати за землю державної і комунальної власності на всіх територіях, де ведуться бойові дії;

замість ПДВ і податку на прибуток дається ставка 2% від обороту та спрощений облік;

відтермінується сплата податків для всіх підприємств, які не спроможні їх заплатити [2].

Президент України анонсував виплату 6,5 тисяч гривень найманим працівникам, які втратили роботу через військове вторгнення росії. Ці виплати будуть здійснені за програмою «Підтримка», так само, як і виплати за вакцинацію.

Великий бізнес зможе скористатися спрощеною системою оподаткування та сплачувати єдиний податок, так, як це нині робить малий бізнес. Для цього ліміт річного обігу підприємства чи компанії не повинен перевищувати 10 млрд. грн., а обмеження щодо кількості працівників знято.

Під час воєнного стану та протягом 30 днів після його завершення роботодавці мають змогу отримувати компенсацію в розмірі 6500 грн. щомісячно за кожного працевлаштованого вимушеного переселенця.

Програму «Доступні кредити «5-7-9%» розширено для того, щоб будь-який бізнес України, незалежно від обсягів річного доходу, протягом дії воєнного стану та 1 місяця після його припинення міг отримати кредит під 0% на суму до 60 млн. грн. Після спливу зазначеного строку і до кінця строку кредиту кредитна ставка становитиме 5% [3].

За сприяння державних і місцевих органів влади створюються умови для безоплатного переїзду підприємств, відповідних площ для розміщення виробництва, переміщення і розселення персоналу, підбору працівників у місцях дислокації після переїзду.

На сьогодні діють різноманітні грантові програми для допомоги бізнесу, серед яких «EU4Business», «Гранти швидкого реагування» Українсько-данського молодіжного дому та «Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH», Програма Федерального міністерства економіки та енергетики Німеччини для менеджерів «Fit for Partnership with Germany», Європейський банк реконструкції та розвитку, Creative Europe – Креативна Європа, EUREKA, Офіс розвитку МСП – портал для підприємців, Портал ProAid, Український фонд стартапів та інші [4, 5].

Існує зараз низка сфер, де можна спробувати налагодити або розпочати свою господарську діяльність: продукти харчування екстратривалого зберігання, безпека інформації, крипто валюти, мілітаристський одяг та аксесуари, сільське господарство (виращування фруктів та овочів на продаж), освіта (курси іноземних мов), сфера краси (перукарня чи манікюрний салон), продаж товарів через інтернет тощо.

Отже, військовий стан привносить зміни у функціонування бізнесу в Україні. Підтримка з боку уряду та населення, допомога від іноземних партнерів дає можливості працювати надалі, формувати нові вектори свого сталого розвитку. Без збільшення кількості підприємств не можливе наповнення бюджету країни, створення робочих місць, формування купівельної спроможності населення. Кожен із підприємців, хто працює в тилу, допомагає нашій країні вистояти у цій нелегкій боротьбі, тим паче, що більшість підприємців соціально відповідальні та наймають на роботу переселенців, допомагають волонтерським організаціям, військовим та намагаються підтримати громаду власного міста.

Список використаних джерел

1. Час до роботи: як ввімкнути бізнес у часи війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/biznes-pid-chas-viyni-yak-rozpochati-u-chim-ce-mozhe-zagrozhuvati-novini-ukrajina-11802603.html>
2. Бізнес під час війни: яку підтримку запропонувала влада і як виживає бізнес BBC news Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453>
3. Тил працює - Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану Офіційний веб портал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>
4. Грантові програми Національна платформа малого та середнього бізнесу. URL: <https://platforma-msb.org/category/donory-msb/grantovi-programy/>
5. Допомога поруч: як бізнес-коуч і навчають підприємців під час війни Mind. URL: <https://mind.ua/openmind/20241501-dopomoga-poruch-yak-biznes-kouchi-navchayut-pidpriemciv-pid-chas-vijni>

УДК 657.633:005

Максименко М.Я., Фіголь Т.М., студенти

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТА ЙОГО РОЛЬ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Реалізація стратегічного курсу України на побудову соціально орієнтованої економіки європейського типу і забезпечення її інтеграції до світового економічного простору потребує суттєвого підвищення ефективності механізму управління підприємствами й одного з його важливих елементів – системи внутрішнього контролю. Це зумовлено тим, що підприємства, як правило, не мають достатнього досвіду розробки і реалізації системи внутрішнього контролю, які забезпечують упевненість керівництва підприємств у тому, що всі керуючі впливи досягли своєї мети і всі вказівки виконуються.

Контроль є об'єктивно необхідною складовою господарського механізму управління при будь-якому способі виробництва. Контроль сприяє зменшенню схильності до ризику і виступає в системі управління елементом не лише зворотного, а й прямого зв'язку між структурними підрозділами підприємства, між керованою і керуючою системами, між лінійними і функціональними підрозділами.

На підприємстві внутрішній контроль і організація контролю належать до різних функцій управління. А саме: контроль – до контрольної, а організація контролю – до організаційної функції управління.

Призначення технології внутрішнього контролю полягає у безперервному спостереженні за процесами й об'єктами, якими управляють, їх дослідженні, вимірюванні та порівнянні. На основі його даних здійснюється коригування прийнятих рішень, планів, норм і нормативів. Завдяки внутрішньому контролю, можливе оперативне усунення негативного впливу так званих ситуативних негараздів. Маються на увазі певні порогові ситуації, коли відбуваються зміни у структурі або технології діяльності підприємства, її реорганізації, трансформації діяльності як у цілому, так і в окремих її складових.

Найбільш повним є таке визначення: «внутрішній контроль» – це система заходів, визначених управлінським персоналом підприємства та здійснюваних на підприємстві з метою найбільш ефективного використання усіма працівниками своїх обов'язків щодо забезпечення та здійснення господарських операцій. Внутрішній контроль визначає закономірність цих операцій та їх економічну доцільність для даного підприємства.

Система внутрішнього контролю – це політика і процедури внутрішнього контролю, прийняті управлінським персоналом суб'єкта господарювання з метою забезпечення правильного та ефективного ведення господарської діяльності, збереження активів, запобігання шахрайству та помилкам, а також виявлення їх, забезпечення точності і повноти облікових записів, своєчасної підготовки достовірної фінансової інформації.

Внутрішній контроль є одним із важелів управління підприємствами. Це пояснюється тим, що внутрішній контроль гнучко трансформувався у сучасних умовах в ефективний інструмент в системі менеджменту підприємства, тому що:

по-перше, його складовими є контрольне середовище, контроль облікової системи, контрольні процедури;

по-друге, виявлення ризиків і робота у напрямку їх зниження, виявлення причин і умов, які сприяють виникненню нестач, надлишків, суттєвих викривлень фінансової звітності та здійсненню зловживань, шахрайства, стають факторами удосконалення управління;

по-третє, він забезпечує коригування управлінських рішень відповідно до визначених орієнтирів і загальної стратегії.

Необхідність посилення внутрішнього контролю на різних рівнях управління сучасними підприємствами зумовлена посиленням конкурентної боротьби на зовнішньому ринку і пов'язана не лише із загальною макроекономічною нестабільністю, а й з дією негативних факторів, що виникають унаслідок підвищених ризиків господарської політики, слабкості стратегічного планування, не завжди кваліфікованого управління.

Функції контролю глибоко інтегровані з іншими функціями управління, а, окрім того, існує інформаційна інтеграція всередині функції контролю.

Мета внутрішнього контролю визначає його основні функції:

інформаційну – забезпечення власника, керівництва підприємства достовірною інформацією для прийняття управлінських рішень;

планування – дозволяє одержати достатню кількість доказів; сприяє раціоналізації витрат на проведення перевірки; забезпечує добрі взаємини з керівництвом, робітниками у процесі перевірки та сприяє якісному виконанню робіт;

діагностичну – дозволяє виявляти та систематизувати (за рівнями впливу на розвиток підприємства) основні причини негативних явищ: кризи, банкрутства;

координаційну – забезпечення безперервності процесу внутрішнього контролю шляхом досягнення узгодженості в роботі всіх суб'єктів внутрішнього контролю і персоналу підприємства через механізм налагодження раціональних зв'язків (комунікацій) між ними;

організаційно-розподільчу – полягає в організації взаємодії та розподілу обов'язків або повноважень між суб'єктами внутрішнього контролю;

превентивну – виявлення і дослідження фактичного стану справ, зіставлення його з поставленою метою, оцінка ефективності діяльності, вжиття заходів з усунення виявлених порушень;

нагляду – забезпечення визначення головних моментів при перевірці якості внутрішнього контролю. Виявлено, що особливості системи внутрішнього контролю, які застосовуються у тих чи інших умовах, визначаються функціональним аспектом контролю.

Слід відмітити, що у теорії управління розглядають три стадії управлінської діяльності та виокремлюють процес контролю як особливу стадію процесу управління. У вузькому розумінні науковці пов'язують контроль з будь-якою функцією управління або розглядають як перевірку діяльності будь-кого. Дещо ширший зміст вкладають у поняття «контроль в управлінні», коли трактують його як перевірку дотримання й виконання нормативно поставлених завдань, планів та рішень. Отже, внутрішній контроль у господарській діяльності можна розглядати як функцію, вид діяльності та складову частину управління.

У теорії внутрішнього контролю розглядають декілька напрямів його здійснення: технологічний, адміністративний та бухгалтерський. Технологічний – це контроль за технологічними процесами, що здійснюються на підприємстві; адміністративний – контроль за діяльністю посадових осіб. Бухгалтерський контроль виступає одночасно і засобом, і об'єктом контролю.

Таким чином, внутрішній контроль як функція управління полягає в перевірці результатів діяльності підприємства та не залежить від особливостей і специфіки виробництва. Як окрема та самостійна діяльність внутрішній контроль на підприємстві здійснюється для визначення певних помилок і відхилень у його роботі. Проведення певного роду робіт на кожному з етапів управління, що тісно пов'язані між собою, характеризують внутрішній контроль як складову частину процесу управління економічною безпекою підприємства. Водночас, досліджуючи всі аспекти контролю, можна стверджувати, що у процесі реалізації його слід розглядати як практичну діяльність.

Список використаних джерел

1. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Основи аудиту: Навч. посіб. К.: «Каравела» Львів: «Новий світ - 2010», 2012. 504 с.
2. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: Підруч. 4-те вид. стер. К.: Знання-Прес, 2012. 253 с.

УДК 330

Марченко О.В., студентка; Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ПОНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ

Сучасні підходи до управління підприємством засвідчують зміну вектору направленості від забезпечення максимально можливого прибутку будь-якими методами та способами до орієнтування на сталий розвиток бізнес-одиниці. Відповідно реалії сьогодення доводять, що забезпечення сталого розвитку підприємства не можливе без реалізації ним соціальної відповідальності, яка має не менше значення, ніж розвинута економічна інфраструктура, політична стабільність в державі, розроблення проєктів інноваційного розвитку.

Стейкхолдери, які оточують підприємство, не тільки працівники, але й інші учасники взаємовідносин очікують від нього не лише економічно відповідальних та правомочних дій, але й участі в розв'язанні соціальних, екологічних та інших проблем міста чи регіону, в якому воно здійснює свою діяльність. Суспільство в цілому зацікавлене в тому, щоб кожне

підприємство формувало стратегію своєї діяльності, яка б орієнтувалась на сталий розвиток. Як наука, так і практика переконують, що на сталий розвиток може розраховувати лише той бізнес, який здатен і має усі можливості до виконання своїх соціальних обов'язків і правових норм в економічній, соціальній, екологічній та інших сферах, життєво важливих для розвитку не лише економіки країни чи регіон, але й всього суспільства.

Діяльність будь-якого бізнесу відбувається першочергово з метою отримання максимального прибутку шляхом створення та реалізації товарів, виконання робіт чи надання послуг для задоволення потреб споживачів. Але зараз споживач більш прискіпливо звертає на приховані негативні наслідки діяльності підприємства, бо можуть мати місце різні катастрофи (забруднення навколишнього середовища, річкових вод чи атмосферного повітря), використання не екологічно чистих ресурсів для виготовлення продукції, використання застарілого обладнання, що спричиняє занадто великі витрати енергетичних та паливних ресурсів, не відповідність міжнародним стандартам та відсутність сертифікатів на продукцію тощо.

Дуже часто корпоративну соціальну відповідальність ототожнюють лише із доброчинністю (благодійністю) або з модернізацією застарілого обладнання. Проте це не так, адже корпоративна соціальна відповідальність не просто благодійність, яка має ситуаційний характер, не передбачає лише закриття неефективних забруднюючих виробництв, а включає організаційне управління, яке спрямоване на сталий розвиток, забезпечення гідної оплати праці та якісних умов праці для персоналу, захист інтересів споживачів, соціальні інвестиції та розроблення відповідної стратегії, яка б містила усі напрями реалізації соціальної відповідальності. Не варто забувати і про забезпечення соціального звітування про проведені акції, виділені кошти на різні проекти тощо.

Сьогодні прогресивний бізнес розуміє, що в сучасних умовах господарювання варто керуватись не тільки принципом отримання максимального прибутку, але й повинні вносити свій внесок у створення суспільних благ в більш широкому сенсі, ставитися до свого персоналу, партнерів, постачальників та інших осіб у відповідності до соціально-етичних норм [1].

Усвідомлення бізнесом своєї соціальної відповідальності є одним із запорук його успішного сталого розвитку, формування гармонійних відносин із суспільством, недопущення його розшарування, зменшення різного роду бізнесових конфліктів.

На сучасному етапі розвиток політики корпоративної соціальної відповідальності на практиці формує нові підходи. Серед великого бізнесу росте число активних учасників впровадження і реалізації соціальної відповідальності, яка не передбачає лише благодійність, хоча й включає її в себе, адже за приблизними підрахунками, витрати бізнесу на благодійність становлять приблизно 3% від доходу.

Окрім цього, сучасна роль великого підприємництва в рамках вже діючих програм корпоративної соціальної відповідальності значно перевищує ці загальні дані за відсотком доходів, що виділяються на різного роду соціальні заходи.

Варто зазначити, що сьогодні переважна більшість підприємств, не дивлячись на їх розмір чи організаційно-правову форму в тій чи іншій формі беруть участь у реалізації ними соціальної відповідальності [2].

За останні роки розвиток корпоративної соціальної відповідальності пройшов шлях від організаційно-управлінської наряду корпорацій до стандартних технологій впровадження в практику різними бізнес структурами, які створюють спеціальні підрозділи або вводять посаду фахівця з впровадження системи корпоративної соціальної відповідальності, впровадження кодексів корпоративної соціальної відповідальності, пронизаної духом соціальної активності, екологічної відповідальності, розроблення проектів соціального інвестування, підготовка і публікація офіційних соціальних звітів (навіть розміщення їх на своїх сайтах), це все далеко не повний перелік управлінських інновацій, що нині широко застосовуються в практиці підприємств [3].

Треба зазначити, що корпоративна соціальна відповідальність не має загальноприйнятого визначення, кожен науковець, практик, менеджер, керівник підприємства має власне уявлення щодо сутності та практичної реалізації КСВ.

Єдине, в чому сходяться усі позиції, що корпоративна соціальна відповідальність є інструментом, за допомогою якого підприємство регулює вплив своєї діяльності на суспільство, через затвердження своїх соціально-екологічних принципів і цінностей як у рамках своїх власних внутрішніх методів і процесів, так і у взаємовідносинах з іншими стейкхолдерами. Корпоративна соціальна відповідальність є добровільною ініціативою, жоден законодавчий акт не змушує підприємство реалізовувати у певному напрямі соціальну відповідальність, немає визначеної та затвердженої форми соціального звіту [4].

Вважаємо, що сучасний стан розвитку КСВ в Україні потребує: розробки та впровадження чітких законодавчих норм, які б регулювали усі питання, що стосуються КСВ; проведення роз'яснювальної роботи з інформування Топ-менеджменту підприємств про принципи роботи на засадах КСВ; впровадження системи податкових пільг та інших заохочувальних заходів для підприємств, які реалізують спеціальні соціальні програми; затвердження чітко визначеної форми соціального звіту для будь-якого підприємства.

Отже, корпоративна соціальна відповідальність виступає однією з головних конкурентних переваг успішно функціонуючого підприємства, сприяє його сталому розвитку. Реалізація КСВ примножує ринкову вартість бізнесу за рахунок колективного інтелектуального капіталу та гудвілу, підвищення конкурентоспроможності продукції, товарів, послуг і сприяє вирішенню соціальних, екологічних та економічних проблем суспільства.

Список використаних джерел

1. Корягіна Т.В. Тенденції розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 4/2011. С. 30-32
2. Мельник М.І. Інститут соціально орієнтованого бізнес-середовища в економічних відносинах: цілі та інструменти стимулювання. *Регіональна економіка*. 2010. №1. С. 15-19.
3. Колот А.М. Корпоративна соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів. *Економічна теорія*. 2013. № (4). С. 5-26.
4. Commission of the European Communities. Green Paper. URL: <http://eur-lex.europa.eu>

УДК 338.28:(004.08+621.377.6)

Марченко О.В., к.е.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрі Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЙ МАЙБУТНЬОГО У НЕСТАБІЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ УМОВАХ

Сучасні умови господарювання, які характеризуються мінливістю та непрогнозованістю, а також нестабільністю соціальних процесів, вимагають постійного перегляду та удосконалення управління людьми в процесі праці.

Суспільство ХХІ століття переживає серйозні перетворення, нові технології постійно здійснюють техніко-технологічні «прориви». Деякі робочі опції, як правило, зникають, а на появу нових очікується в найближчі 5 років. Під впливом науково-технічного прогресу та новітніх змін в техніці і технологіях є потреба в спеціалістах з цифровими компетенціями. Американська платформа Venture Beat представила список технічних спеціальностей, які будуть найбільш популярними в найближче десятиріччя. Професії щороку додаються до

переліку у зв'язку технологічними інноваціями, які стрімко набирають обертів в своєму розвитку. У нестабільних соціальних умовах формування вузько орієнтованих навичок втрачає свою доцільність і виникає потреба формування так званих “гнучких навичок” (soft skills).

Сучасна вища школа має не нав'язувати знання, а “прокачувати” навички. Серед осяновних в найближчому майбутньому це – емпатія, креативність, вміння працювати в команді, ставити перед собою задачі та планувати їх досягнення. В перспективі персонал та роботодавці шукатимуть форми співпраці, максимально комфортні для обох сторін. Спостерігається розвиток так званої “віддаленої” праці і “гнучкого” графіка робіт, а також поява нових викликів, пов'язаних із забезпеченням ефективної командної роботи. У 2030-му на ринку праці, ймовірно, спостерігатимуться дисбаланси, пов'язані з невідповідністю потреб ринку в окремих спеціальностях і прагнень сучасної молоді обирати престижні й модні професії [1, с. 9].

Серед головних трендів роботи майбутнього – видозміна низки професій і посад унаслідок тотальної діджиталізації та роботизації рутинних процесів. Персонал із цих професій витіснитиметься у сфери, пов'язані з прийняттям рішень, креативом, спілкуванням із людьми, або в низькооплачувані робітничі професії. Значна кількість питань, таких наприклад, як робота на цифрових освітніх платформах, як системо утворювальних субстанціях і матрицях цифрової економіки; інституціональні аспекти функціонування цифрової освіти в умовах віртуальної реальності; цифрова трансформація професій та спеціальностей в контексті становлення Суспільства 5.0, залишаються недостатньо дослідженими й потребують подальшого вивчення. Відсутнє чітке уявлення того, на які зміни чекати молодому поколінню, що вже сьогодні стоїть перед вибором майбутньої професії в умовах становлення та розвитку цифрового та соціального підприємництва [2, с. 98].

У сучасному глобально діджиталізованому світі кількість крос-культурних контактів постійно зростає. Міжнародна торгівля, міграційні процеси, туризм, визначні соціокультурні та спортивні події активізують крос-культурній взаємодії як у побутовій, так і у професійній сферах. У “до-Інтернет” епоху ці процеси поширювались поступово, то розвиток цифрових технологій став справжнім проривом. Знання і розуміння перелічених запитів на професії майбутнього допоможе вибудувати ефективніші плани підготовки до роботи в найближчій перспективі. Стрімкий розвиток соціальних потреб і технологій унеможливорює точне передбачення подальших варіантів розвитку суспільства в умовах становлення соціального підприємництва, а отже, складним стає визначення жорстких принципів у навчанні, які можна було б вважати визначальними. Діджитал-перспективність професій майбутнього пов'язана з необхідністю розкриття у сучасної молоді потенціалу використання цифрових розробок. Талановитим працівникам, які володіють відповідними здібностями, світовий ринок праці розширює можливості їх застосування в новітніх галузях економіки. Робота спеціалістів стає все більш віртуальною і може виконуватись у будь-якому місці та в будь-який час за допомогою персональних мобільних пристроїв з глобальною комунікацією в режимі реального часу.

Список використаних джерел

1. Зайцева-Чіпак Н. О., Саприкіна М. А., Гондюл О. Д. Дослідження: Future of work 2030. Як підготуватись до змін в Україні. Career Hub. 2021. 124 с. URL: <https://careerhub.in.ua/future-of-work-inukraine-2030/https://careerhub.in.ua/wpcontent/uploads/-2021/07/Future-of-Work-research-Ukr.pdf>.
2. Andrusiak N. O., Kraus N. M., Kraus K. M. Digital Cubic Space as a New Economic Augmented Reality. *Science and innovation*. 2020. Vol. 16 (no. 3). Pp. 92–105. DOI: 10.15407/scine16.03.092.

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Серед багатьох факторів, які впливають на роботу в воєнний час, важливим є правильне формування структури та змісту виробничої програми для оптимального планування виробничої діяльності підприємства. Досвід багатьох провідних та успішних підприємств розвинених промислових країн показує, що в умовах ринку з його жорсткою конкуренцією процес планування виробничо-господарської діяльності підприємств – це найважливіша умова їхнього виживання, економічного зростання та процвітання.

Виробнича програма підприємства є основним розділом перспективного та річного бізнес-плану розвитку підприємства, в якому визначається виготовлення у плановому періоді необхідного обсягу та випуску продукції за номенклатурою, асортиментом та якістю в натуральному та вартісних виразах, що складається відповідно до вимог поставленого плану продажів [1, с. 76]. Головною метою виробничої програми є реалізація виробничої стратегії, тобто максимальне задоволення потреб замовників у виробництві високоякісної продукції необхідного обсягу та у встановлені у договорах терміни поставок.

Ефективний збут виготовленої продукції дасть можливість підприємству якнайшвидше досягти поставлених цілей, зробити його конкурентоспроможним та прибутковим. Сам процес розроблення виробничої програми підприємства має бути комплексним, обґрунтованим, узгодженим, результативним, адекватним, гнучким та відповідати сформульованій меті та місії підприємства [2, с.17]. Виробнича програма є центральною ланкою системи фінансово-господарських планів розвитку підприємства, відображає специфіку процесу виробництва, а також формує основні показники його діяльності, які визначають рівень конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Виробнича програма підприємства має вирішувати такі проблеми:

- 1) забезпечення високих і стійких темпів росту випуску продукції підприємства як у кількісному, так і в якісному вираженні;
- 2) формування номенклатури та асортименту продукції, що випускається залежно від сформованого попиту на неї;
- 3) оновлення номенклатури та асортименту продукції залежно від стадій життєвого циклу товару;
- 4) підвищення якості та надійності, поліпшення дизайну продукції, що виготовляється;
- 5) врахування перебігу військових дій та конкурентів;
- 6) найбільш повне використання виробничих потужностей підприємства.

При розробленні виробничої програми підприємства використовуються натуральні, умовно-натуральні, трудові, вартісні та якісні методи вимірювання, відповідно до яких здійснюється планування, облік, контроль собівартості, обсягів продажу, номенклатури, асортименту, трудомісткості, якості продукції, що випускається.

До методики складання виробничої програми відносять рівневе прогнозування, ситуаційне планування, лінійне програмування тощо.

Рівневе прогнозування – це процес передбачення очікуваного обсягу продажів і прибутку по трьох точках: максимальний, ймовірний, мінімальний. Даний метод допомагає збільшити число планових альтернатив і підготуватися до можливих негативних наслідків, дає реальне значення показників, що дозволяє уникнути складання недостатньо обґрунтованих проектів, сприяє розробці системи раннього попередження або ситуаційних планів, щоб запобігти зниженню планових і фактичних показників діяльності підприємства.

Процес ситуаційного планування виконується зазвичай у такому порядку:

1) встановлюються ключові фактори середовища, що впливають на плановані результати діяльності підприємства; в якості критеріїв для відбору показників використовуються як масштаби можливого впливу на виробництво, так і ймовірність виникнення самого процесу;

2) складається нормативний план, з найбільш ймовірного допущення комплексного впливу системи виробничих факторів на планований результат; він стає головним компонентом розроблення комплексного всеохоплюючого плану виробничої діяльності всієї організації;

3) відбирається для кожного продукту кілька визначальних або основних припущень, відмінних від найбільш вірогідною ситуації, і складається автономний план, який не входить до комплексний; в якості допущення можуть бути прийняті не тільки найгірші варіанти, але і повинні бути передбачені різні випадковості; ситуаційний план не розробляється в деталях, він наказує, що повинен робити кожен виконавець в тій чи іншій ситуації і яких наслідків можна очікувати при їх настанні;

4) визначається ситуація переходу до даного плану в процесі поточної виробничої діяльності, уточняється точка або момент перемикавання з нормального плану дій на ситуаційний, передбачений при виникненні непередбачених обставин.

Ситуаційне планування дає деякі переваги як у процесі розроблення виробничої програми підприємства, так і особливо при її здійсненні в нестабільних ринкових умовах. Керівники та виконавці планів отримують можливість швидко діяти в несприятливій ситуації, яка була заздалегідь запланована, наприклад, при зміні попиту на товар вступає в дію ситуаційний план скорочення його випуску.

Станом на сьогодні доступні різноманітні методи оптимізації виробничої програми. Загалом, їх об'єднують у дві великі групи: традиційні та економіко-математичні.

В основу бухгалтерсько-аналітичного методу покладено зіставлення граничного доходу і граничних витрат. У контексті максимізації прибутку підприємство має збільшувати обсяг виробництва до того часу, поки граничний дохід вищий за граничні витрати, і притікнути розширення виробництва, як тільки граничні витрати почнуть перевищувати граничний дохід. Графічний метод оптимізації виробничої програми передбачає побудову графіка граничних витрат і граничного доходу на одиницю продукції. У точці перетину кривої граничних витрат з прямою граничного доходу досягається максимальний прибуток. Сутність статистичного методу полягає в дослідженні залежності граничного доходу і граничних витрат від обсягу виробництва на підставі масових статистичних даних. Метод інтегральних показників передбачає поступове формування плану оптимальної виробничої програми до виконання встановленого критерію оптимальності та характеризується відносною простотою.

Економіко-математичні методи дозволяють розробити економічні моделі, що відображають залежність кількісних параметрів (показників) від впливу основних факторів, підготувати кілька варіантів плану й обрати оптимальний. Наприклад, лінійне програмування об'єднує теорію і методи вирішення вказаного класу задач, в яких визначається сукупність значень змінних величин, які задовольняють заданим лінійним обмеженням і максимізують (мінімізують) деяку лінійну функцію.

Таким чином, використання сучасних методів управління для розроблення виробничої програми за умов нестабільного ринкового становища у воєнний час підвищить стійкість та забезпечить фінансову стабільність підприємства.

Список використаних джерел

1. Причепа І. В., Руда Л.П. Економіка та організація виробництва: самостійна та індивідуальна робота студентів: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2017. 186 с.
2. Формування виробничої програми підприємства: маркетинговий аспект: монографія / В.І. Гринчуцький, Т.І. Сабецька. Тернопіль, 2014. 225 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Застосування соціально-психологічних методів є одним з варіантів здійснення управлінських дій щодо персоналу, який базуються на використанні закономірностей соціології і психології. Об'єктом дії цих методів є групи людей і окремі особи.

Слід відмітити, що менеджмент відстежує насамперед соціально-економічні взаємовідносини осіб, що виникають в управлінні. Внаслідок чого формується не проста мережа людських відносин. Організації виступають не тільки виробничо-економічними одиницями, але й середовищами, в яких відбуваються процеси формування особи як працівника. Через це важлива роль в менеджменті належить соціальним та психологічним методам управління. Саме вони дають можливість впливати на духовні інтереси людей, врегульовувати індивідуальні відносини, а також мають відношення щодо формування і розвитку трудового колективу.

Соціально-психологічні методи управління можуть вирішувати наступні завдання:

- проведення аналізу професійної компетентності працівника;
- задовільний підбір і розстановка робочих кадрів;
- врегулювання взаємовідносин у трудовому колективі;
- підвищення стимулу працездатності підлеглих;
- виховна робота серед працівників і покращення дисципліни;
- раціоналізація робочих процесів та ін. [1].

На практиці вирішення всіх перелічених вище пунктів потребує утворення на підприємствах спеціалізованих соціально-психологічних відділів (служб, бюро, лабораторій і т. д.).

Діяльність таких бюро на підприємствах проходить по трьом основним напрямкам:

- 1) аналіз груп і окремих колективів, а саме чітке визнання проблем, проведення спостереження, отримання та обробка даних щодо їх вирішення;
- 2) соціальне проєктування – створення рекомендацій щодо розвитку окремих груп в соціальному плані;
- 3) консультації – процес надання інформації менеджерам підприємств, навчання підлеглих.

Соціальні методи дають можливість встановити приналежність та місце працівників у відповідній робочій групі, а також проявити лідерів і надати їм підтримку, поєднати мотивацію підлеглих з кінцевими результатами функціонування підприємства, гарантувати ефективні комунікації та знаходження варіантів вирішення конфліктів у трудовому колективі.

Метою психологічних методів є формування сприятливого психологічного клімату. Вони зазвичай спрямовані на конкретну людину і, є персоніфікованими та індивідуальними. Їх використання передбачає вивчення внутрішнього стану людини, індивідуальності, розуму, почуттів, поведінки задля спрямування внутрішнього потенціалу особи на вирішення певних завдань підприємства.

Належне використання соціально-психологічних методів потребує від менеджера знань соціальної психології, соціології, психології, досвіду і навичок спілкування з людьми.

Соціальні відносини і методи управління, які їх відображають, тісно пов'язані з іншими методами управління: соціальним і психологічним плануванням, регулюванням тощо.

Метод регулювання передбачає широкий інформаційний вплив у двох аспектах: інформування та нормування.

Інформування включає доведення до відома працівника і пояснення йому тих дій, які потрібно виконати, декількома шляхами:

–пряме інформування – коли керівник повідомляє про завдання, основні стани і показники діяльності;

–створення орієнтовних ситуацій – тобто представлення певної управлінської ситуації, яка має декілька варіантів розвитку подій;

–особистий приклад керівника – коли інформація доводиться до співробітників у демонстраційній формі, тобто здійснюється на практиці [2].

Використання таких засобів позитивно впливає на ефективність діяльності, але потребує високого рівня професійної підготовки самого керівника.

Нормування охоплює сукупність способів, які ґрунтуються на встановленні норм, регламентації дій працівників. До них належать:

1. Дозвіл – спосіб впливу на виконавців шляхом нормативних документів, в яких описуються дії, необхідні для виконання ними певної діяльності. Головним чином це дії, реалізація яких спрямована на підвищення ефективності, але пов'язана з певним ризиком. Наприклад, дозвіл на розробку нових туристичних маршрутів.

2. Заборона – протилежний попередньому спосіб впливу: нормативно заборона встановлюється на дії виконавця, які можуть негативно вплинути на систему управління і викликати небажані наслідки. Наприклад, у ситуації відмови туриста від подорожі. Залежно від рівня управління, характеру порушень передбачається відповідальність винних, яка може бути: дисциплінарною, адміністративною, громадянсько-правовою, кримінально-правовою.

3. Припис – нормативний документ, який містить опис дій виконавця, які необхідно обов'язково виконати для забезпечення ефективної діяльності.

За невиконання таких норм може передбачатися дисциплінарна відповідальність.

Таким чином, головна мета застосування соціально-психологічних методів – формування в колективі сприятливого соціально-психологічного клімату. Завдання будь-якого керівника полягає в тому, щоб виховувати і підтримувати високі почуття власної гідності у своїх підлеглих. Люди з високим рівнем такого почуття відрізняються послідовністю дій, легше справляються зі своїми внутрішніми конфліктами, проявляють високий рівень самоконтролю. Це – врівноважені, тактичні, спокійні і незалежні люди. Вони постійно підвищують свій рівень загального розвитку, ретельно виконують покладені на них обов'язки тощо.

Список використаних джерел

1. Бердник А.А. Мотивування персоналу підприємства в сучасних умовах господарювання. *Технології та дизайн: економіка, фінанси, менеджмент*. 2013. № 1 (6). URL: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/td/2013_1/13baasug.pdf (дата звернення: 15.05.2022)

2. Войнаш Л.Г. Кадрова політика підприємства в сучасних умовах розвитку національної економіки. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2011. № 1 (10). URL: <https://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2011/1/6.pdf> (дата звернення: 15.05.2022)

УДК 658.8

Odeh Yezhovok, student; Gryshko V.V., PhD in Economics, Associate professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Poltava, Ukraine)

MARKETING MANAGEMENT IS THE WAY TO FIND OUT THE OPPORTUNITIES WHICH ARE PROFITABLE

Marketing management is a process of controlling the marketing aspects, setting the goals of a company, organizing the plans step by step, taking decisions for the firm, and executing them to get the maximum turn over by meeting the consumers' demands. A person who is a marketing manager must do a deep study to have the idea of actually what is marketing management and how

to make it better in your firm's favor. Marketing management is based on product, place, price, and promotion to attract consumers.

These four Ps are decided by the management of the company according to the demand of customers what they want to buy, with suitable market prices and easy to find either in stores or online. Marketing management has to deal and make inflow of these elements for business survival.

Marketing management is of importance as it helps to stand competent in highly thriving competition in the market. This also helps to develop strategies to improve profits and reduce the cost of products. Marketing management has become the major source of exchange and transfer of goods.

A good company is recognized by its reputation in the market. The marketing includes selling, buying, exchanging, transporting goods which build its reputation. If a company falls well on these parameters, it stands firm and gains a clear and good reputation among the public which is the sole of a business and cannot be denied.

If a good reputation is built, it will be beneficial for the company for its growth and promotion. When it comes to reputation, good and reputable companies do not compromise for this at all and try. Companies with a good reputation get more opportunities to grow and get more tenders to make them market competent and economically strong.

Marketing management decides the ways to beat the market competition and make good sales. They develop plans to advertise their products in an affected way and when the products are advertised, they are on the radar to be viewed and known by the public.

Advertisements help to spread the product description to a great level through friends and family. Suppose when a girl came to know about the flat 50 percent sale on the clothing brands she will tell her friends and family, spreading the advertisement of that brand's products lively [1]. The marketing management helps to promote new ideas which are depending upon the benefits and offers for the public to be grabbed quickly.

Marketing management stays up to date and evaluates the reviews of the products launched in the market. They work for the development of products by taking into account the raw materials, technologies, and good innovations that they could get good reviews and popularity in public. Products are passed through different processes to make sure that they are able to be delivered to the market for customer use.

The products of a company cannot be sold without being easily available and advertised. Marketing management makes sure that either their products are known by the public.

Marketing management is the backbone to run a successful and reputable business as it does perform different tasks to achieve their company's goals that have been set previously in the company mission statement. This information talks about the importance of marketing management as it is dealing with different internal and external factors to earn meaningful outcomes.

References

1. Marketing-management. URL: <https://www.wrike.com/marketing-guide/marketing-management/>

УДК 330.34

Плинокос Д.Д., к.е.н., доцент

Кривохлябова О.В., старший лаборант

Національний університет «Запорізька Політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)

ОРИЄНТИРИ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У воєнний та повоєнний час, при відновленні та відбудови України особливого значення набувають довгострокове планування та менеджмент заснований на доктрині сталого розвитку. В Україні основні цілі сталого розвитку були затверджені указом

Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 [1].

Доктрина сталого розвитку приділяє провідне значення якійсь освіті та освіті протягом всього життя. Безперечно одним з основних поточних завдань є збереження системи освіти та вихід у післявоєнний час з більш стійкою та конкурентоспроможною моделлю розвитку кожного університету.

Одним з напрямків забезпечення стійкого розвитку закладів вищої освіти може стати міжнародний вектор розвитку. Серед основних напрямів розвитку міжнародної діяльності ми можемо визначити: участь у міжнародних програмах мобільності, отримання грантів та фінансування для проведення досліджень, впровадження спільних наукових та освітніх проєктів. Ці та інші форми міжнародної активності дають змогу не тільки вирішити поточні фінансові питання в університетах, але й закласти довгостроковий стратегічний напрям стійкого розвитку сфери освіти.

Україна у 2022 році перебуває в центрі політичної та суспільної уваги всіх країн світу. З одного боку Україна розглядається як країна, що потерпає від невинувато жорстокої агресії з боку росії, країна яка зазнала нищівних руйнувань інфраструктури, економіки, екології внаслідок воєнних дій. З іншого боку, Україна розглядається, як країна, перспективна для розвитку та відбудови в разі Перемоги. Зокрема процес відбудови треба і необхідно розпочинати за новими стандартами якості, з врахуванням стратегічних цілей сталого розвитку та за участі провідних фахівців та науковців світу. Все це спонукає вже зараз університети з розвинутих країн шукати контакти і можливості для встановлення довгострокових зв'язків з Україною та українськими університетами.

Університетський сектор в країнах ЕС та США більш мобільний та гнучкий, і як правило, керується принципом випередження бізнесу у створенні інновацій та розвитку перспективних напрямів розвитку. Крім того університетський сектор на сьогоднішній день має можливості залучення за допомогою он-лайн технологій українських вчених до роботи в провідних університетах як в науковій, так і викладацькій діяльності.

Маючи таку унікальну ситуацію перед керівництвом закладів вищої освіти України постає декілька надважливих завдань, по-перше використати це «вікно можливостей», по-друге зберегти кадровий потенціал своїх університетів.

В такому випадку в університетському середовищі необхідно виявляти особисте лідерство для реалізації можливостей та згуртування колективів університетів. Це повинно бути лідерство як з боку вищого керівництва так і з боку керівників середньої ланки, - завідуючих кафедр та лабораторій, або навіть лідерство у малих групах, науковців та викладачів. Для управління в складних умовах війни для університетів мова йде саме про лідерство і лідерські якості. Ми використовуємо таке поняття лідерства, як процес, за допомогою якого людина впливає на групу осіб для досягнення спільної мети [2].

Тобто, лідер – це людина, яка веде за собою. Лідер в університеті повинен мати не тільки візію і бачити високі цілі розвитку університету або проєкту, але й вміння прокласти шлях до цієї мети, а можливо й мати певні підприємницькі навички. Саме від лідерських якостей залежить злагоджена робота, здатність заохотити та підтримати креативний процес та спонукати до виконання повсякденних завдань. Це повинна бути саме мотивація до роботи за рахунок певних позитивних мотиваторів, що спираються не на задоволення базових потреб (в зв'язку з обмеженістю матеріальних ресурсів на цьому етапі), а задоволення потреб більш високого порядку, потреб в суспільному визнанні та самореалізації. Саме наявність високої мети, досяжність цілей, та покроковий план впровадження допоможуть науковцям згуртуватися задля реалізації нових проєктів. Посилення адміністративного впливу та авторитарні методи управління можуть мати негативний вплив на цьому етапі, так як наука та інноваційний розвиток цілком залежать від вільного розвитку та свободи мислення. Вкупі з обмеженістю ресурсів для матеріального стимулювання, при жорсткій адміністративній системі, така позиція може мати катастрофічні наслідки саме для розвитку науки в університеті та розвитку стратегічних

планів пов'язаних з міжнародною активністю. Саме політика вільного розвитку та особистого лідерства керівників та лідерів малих (неформальних) груп дозволить залучати велику кількість активних співробітників у проекти та перспективні міжнародні активності. Саме у проєктній діяльності різних колективів в університеті, з залученням міжнародних партнерів, ми вбачаємо можливості для розвитку як університету, так і всієї системи освіти.

Цікаве дослідження опублікували науковці Саймон Заех та Урс Балдегер, які визначили основний вплив трансформаційного лідерства на результативність запуску проєкту, розвитку стартапу. В зв'язку з тим, що стартапи існують в ризикованому середовищі, та діють в умовах відносної невизначеності то роль лідера для успішного запуску проєкту підвищується. Важливим є гнучкість, кваліфікація та досвід засновника або лідера. Завдяки трансформаційному лідерству засновник може повідомити про своє бачення, яке може мотивувати співробітників і дати їм глибше розуміння їх внесок у успіх проєкту. Завдяки трансформаційному лідерству, командній роботі та командному духу стимулюється, і створюється оптимізм. Співробітники відчують підтримку та впевненість у цьому і шанси на успіх посилюються. Трансформаційний лідер, однак, не тільки створює і передає бачення, але також представляє свою віру в те, що поставлені цілі можна досягти спільними зусиллями [3]. Саме така позиція потрібна зараз лідерам в університетському секторі. Саме така позиція допоможе знайти та реалізувати проєкти за участю міжнародних партнерів. Лідери змін, повинні розуміти, що перехід до будь-яких минулих форм співробітництва, роботи, міжнародної діяльності для України неможливий в принципі. Наша перемога та розвиток можливі лише за умови перемоги у війні та можливості швидкої трансформації всіх сфер економіки і суспільного життя, а особливого значення набувають освіта і наука, яка розвивається на рівні міжнародних стандартів та вимог. Забезпечення високих міжнародних стандартів ми вбачаємо в розвитку міжнародного співробітництва з провідними університетами на основі впровадження проєктів.

Таким чином питання особистого лідерства та розвитку міжнародної проєктної наукової діяльності на основі вільного вибору, оптимістичного бачення майбутніх змін дозволить університетам отримати поштовх від міжнародних партнерів для відновлення та забезпечити в Україні стратегічний розвиток університетів на основі цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
2. Northouse, Peter G. (2016). *Leadership: Theory and practice*. 215 p.
3. Zaech, Simon & Baldegger, Urs. (2017). *Leadership in start-ups*. *International Small Business Journal*. Vol. 35(2). Pp. 157–177.

УДК 330.341.1

Прушковська А., студентка; Христенко О.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Загальновідомо, що підприємництво сприяє економічному зростанню держави через його позитивний вплив на національну економіку. У міжнародній практиці існують декілька моделей та видів інноваційного підприємництва. Досить цікавим є підхід запропонований українськими вченими С.В. Тютюнниковою та О.А. Фрідман [2], які моделі інноваційного підприємства розділяють на моделі відкритих інновацій та моделі закритих інновацій.

Відповідно до моделі відкритих інновацій підприємства активно залучають ресурси із зовнішнього середовища, користуються послугами консалтингових компаній, передають їм

функції, пов'язані з інноваційною діяльністю. Тоді, як модель закритих інновацій передбачає здійснення інноваційної діяльності підприємствами виключно за рахунок власних сил та коштів. Таку модель інноваційного підприємництва сповідують переважно великі високоприбуткові підприємства, які в своєму штаті мають спеціалізовані структурні підрозділи, які займаються інноваційною діяльністю, науково-дослідні лабораторії тощо [2].

Відкрита модель інноваційного підприємництва інтегрована в зовнішнє бізнес-середовище та активно взаємодіє з іншими підприємствами-партнерами при здійсненні інноваційної діяльності. Відкрита модель інноваційного підприємництва включає в себе два різновиди:

- відповідає моделі відкритих інновацій і таким нелінійним моделям інноваційного процесу, як: G4 – японська модель передового досвіду, яка спирається на паралельну діяльність інтегрованих груп і передбачає розвиток вертикальної (усередині підприємства) і горизонтальної (між підприємствами) інноваційної співпраці; G5 – модель стратегічних систем і мереж, що передбачає створення та функціонування внутрішніх і зовнішніх інноваційних мереж, що забезпечують ефективну співпрацю їх учасників у інноваційному процесі;

- має характеристики еталонної інноваційної бізнес-моделі диригування, яка, як визначає Л. Федулова, започаткована на співробітництві з іншими компаніями на основі системи управління взаємовідносинами або управління мережею партнерів, кожний з яких зацікавлений у найкращих результатах. Диригенти розподіляють ризик і прибуток зі своїми партнерами, але зіштовхуються з небезпекою перетворення партнера в конкурента (приклади компаній: Apple, Boeing). Особливість моделі: технологічна перевага координатора [3].

Закрита модель інноваційного підприємництва при здійсненні інноваційної діяльності орієнтується виключно на внутрішнє середовище підприємства та також має два різновиди:

- відповідає моделі закритих інновацій і таким лінійним моделям інноваційного процесу, як G1 і G2, що передбачають самостійне здійснення підприємством інноваційного ланцюжка: інноваційна ідея – інтелектуальний продукт-новація – дослідний зразок – дослідна партія – серійна інноваційна продукція; лінійна спряжена модель G3, що включає прямі та зворотні зв'язки учасників певних стадій інноваційного процесу в межах підприємства;

- має характеристики еталонної інтеграційної інноваційної бізнес-моделі, що передбачає повний контроль підприємством інноваційного процесу з метою одержання лівової частки прибутку. Компанії беруть на себе більшу частину інвестицій і відповідно ризиків (приклади компаній: BMW, Intel). Особливістю моделі є значні первинні витрати [3].

Слід зазначити, що нинішній етап розвитку є цифровим, який характеризується широким впровадженням інформаційних технологій у всі сфери народного господарства. Саме тому традиційні моделі бізнесу B2B і B2C доповнюються моделями eB2eB («електронний бізнес електронному бізнесу»); eB2eC («електронний бізнес електронному споживачу»). Цифровізація бізнес-процесів є основою формування цифрових бізнес-моделей інноваційного підприємництва [1], які є e-варіантом мережі відкритої моделі інноваційного підприємництва, впровадження якого в бізнес-практику передбачає застосування сучасних ІТ-технологій, інтернет-ресурсів підприємництва та інноваційної діяльності.

Таким чином, у сучасній міжнародній практиці найчастіше виділяють дві моделі інноваційного підприємництва: відкриту та закриту. Перша передбачає активну співпрацю підприємства з іншими організаціями, бізнес-структурами, інвесторами при здійсненні інноваційної діяльності. Закрита модель інноваційного підприємництва передбачає реалізацію інноваційних проектів підприємством власними силами та коштами, без залучення сторонніх структур.

Список використаних джерел

1. Лісова Р.М. Вплив діджиталізації на бізнес-моделі: етапи та інструменти цифрової трансформації. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/24_2_2019ua/24.pdf (дата звернення: 18.05.2022)

2. Тютюнникова С.В., Фрідман О.А. Трансформації інноваційного підприємництва в умовах становлення цифрової економіки <http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/07/26-47.pdf> (дата звернення: 18.05.2022)

3. Федулова Л.І. Бізнес-моделі інноваційного розвитку підприємств торгівлі. *Вісник КНТЕУ*. 2017. №3. С. 48-62.

УДК 65.012:45

Пшенна М.В., студентка; Амеліна І.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ

В даний час на багатьох українських підприємствах існує необхідність в інтегрованій методичній і інструментальній базі для підтримки основних функцій менеджменту – планування, контролю, обліку і аналізу, координації різних аспектів управління бізнес-процесами. Це підтверджується, наприклад, зростанням інтересу з боку багатьох вітчизняних компаній до програмного забезпечення планування і обліку на підприємстві. Проте тільки впровадження хай і найбільш просунутих (і дорогих) програм не може сприяти створенню чіткої картини функціонування того або іншого господарюючого об'єкту.

Сучасні методи аналізу і прогнозування залишаються невживаними, а менеджмент виявляється не в змозі скласти навіть середньострокові плани. Причому вживаний менеджерами і аналітиками інструментарій розрізняється по підрозділах, що може викликати утруднення в координації і недостатність інформації у керівництва. Проблему ув'язки управлінської інформації в єдине ціле в рамках окремої узяті компанії вирішує контролінг [1]. За періодом дії контролінг поділяється на оперативний і стратегічний.

Відзначимо, що необхідно ретельним чином зважувати необхідність впровадження того або іншого інструменту. Наприклад, навряд чи підприємству, що діє на монопольному ринку (або в умовах олігополії), потрібні інструменти для докладного аналізу конкурентів. У подібних випадках система бюджетування є найбільш відповідним методом планування. Використання ж такої системи в компаніях, повністю залежних в отриманні доходів від творчого потенціалу співробітників, часто дає негативний ефект із-за зниження мотивації [2].

Сутність оперативного контролінгу полягає у формуванні засобів і методів ефективного управління поточними цілями підприємства. Основним завданням є допомога менеджерам в досягненні запланованих цілей, які виражаються у вигляді кількісних значень рівнів рентабельності, ліквідності і прибутку [1].

Оперативний контролінг орієнтований на короткостроковий результат, тому його інструментарій принципово відрізняється від методів і методик стратегічного контролінгу [2]. Головною метою оперативного контролінгу є створення такої системи управління, що ефективно допомагає досягти поточних цілей підприємства, а також оптимізує співвідношення «витрати – обсяг – прибуток».

Основні інструменти оперативного контролінгу [1]:

АВС-аналіз;

бюджетування;

аналіз співвідношення «витрати – обсяги – прибуток»;

управління за відхиленнями.

АВС-аналіз полягає у виявленні та оцінюванні кількісних значень небагатьох величин, частка яких у загальній сукупності вартісних показників найбільша, здійснюється з метою селективного добору найцінніших для підприємства постачальників і клієнтів,

найважливіших видів сировини та матеріалів, найбільш вагомих елементів витрат, найрентабельнішої продукції, найефективніших напрямів капіталовкладень. Кінцева мета – концентрування уваги на пріоритетних напрямках зниження собівартості продукції, а також визначення реальних шляхів підвищення обсягів реалізації [1].

Оскільки в структурі собівартості продукції більшості вітчизняних підприємств найвагоміша частка припадає на витрати з придбання сировини й матеріалів, суб'єктам господарювання доцільно здійснювати АВС-аналіз саме цього елемента витрат як за окремими постачальниками, так і за видами сировини й матеріалів. В останньому разі аналіз спрямований на добір видів сировини (матеріалів, комплектуючих), на які у вартісному вираженні припадає найбільша частка у структурі собівартості за даним елементом витрат [2].

При АВС-аналізі сировини здійснюється класифікація окремих її видів:

А-сировина – види сировини, на які припадає понад 50% витрат у загальній структурі закупок;

В-сировина – види сировини, відповідна частка яких перевищує 25%;

С-сировина – інші, незначні за внеском у собівартість види сировини.

Найбільші резерви зниження витрат за елементом «сировина» виявляються під час аналізу А-сировини.

Заходами для розкриття таких резервів можуть бути:

обчислення норм витрат за методом нуль-базис бюджетування;

підбір економічніших технологій;

переговори з постачальниками щодо зниження закупівельних цін; пошук альтернативних постачальників;

посилений контроль за збереженням сировини тощо.

Бюджетування – інструмент оперативного контролінгу. Бюджетування найефективніше при фінансовій структурі підприємства, організованій у вигляді центрів фінансової відповідальності (ЦФВ) (які виділяються, ґрунтуючись на організаційній структурі підприємства). Як правило, виділяють чотири типи ЦФВ (залежно від того, на які показники може впливати безпосередньо цей центр відповідальності і його керівник): центр прибутку, центр доходу, центр витрат, центр інвестицій. Бюджет – це план діяльності організації, виражений в кількісних показниках. Форми бюджетів організація розробляє сама з урахуванням власної специфіки, нормативно вони не встановлені [2].

Аналіз співвідношення «витрати – обсяги – прибуток» (аналіз точки беззбитковості) ґрунтується на зіставленні трьох величин – витрат підприємства, доходу від реалізації й прибутку, залежність яких дає змогу визначити виторг від реалізації (обсяг реалізації), що за відомих величин постійних витрат підприємства і змінних витрат на одиницю продукції забезпечить беззбитковість діяльності або запланований фінансовий результат [1].

Переваги такого виду аналізу: дає змогу визначити обсяг продажу, при якому досягається беззбитковість виробництва або заданий фінансовий результат; простота, наочність і оперативність методу.

Недоліки методу: поділ витрат підприємства на змінні, які лінійно залежать від обсягу продукції, і постійні, які від нього не залежать, що на практиці зробити складно; будь-яка зміна наявних у моделі чинників (змінних і постійних витрат, обсягу реалізації й ціни) може суттєво змінити кінцевий результат; графічне вирішення моделі стає неможливим при кількості видів продукції більше ніж три.

Список використаних джерел

1. Рудницький В.С., Рудницький Т.В. Види сучасного контролінгу. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12475/1/44_221-25_Vis_722_management.pdf.
2. Хайлук С.О. Закордонний досвід використання системи контролінгу в управлінні фінансами підприємств. URL: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_EK/Khailuk_14.pdf

Решетняк Н.Б., к.е.н., доцент

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний університет»
(м. Харків, Україна)*

Єгорова Ю.В., к.е.н., доцент

Харківський національний університет будівництва та архітектури (м. Харків, Україна)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ НА НАЦІОНАЛЬНУ ТА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Історія розвитку людського суспільства демонструє, що політична, соціальна, культурна та інші сфери країни у кінцевому підсумку визначаються станом її економіки. Сьогодні в Україні існує нагальна потреба у дослідженні функціонування економіки в умовах військового конфлікту та урахуванні його впливу на економіку інших країн.

Військові дії на початку ХХІ століття в таких країнах як Ірак, Грузія, Лівія, Афганістан показали, що сьогодні головний принцип ведення війни – нанесення максимальних збитків ворогу у найкоротший термін з метою запобігання значних людських та матеріальних втрат. При цьому сучасні збройні протистояння у світі мають свою специфіку, тактику та інтенсивність, що відповідно впливає на їхні економічні наслідки. Зазвичай вони проводяться у формі швидких військових операцій, які супроводжуються намаганням зруйнувати економічний потенціал супротивника шляхом повітряних атак та артилерійських обстрілів. В результаті цього відбувається ослаблення, руйнування або втрата логістичних зв'язків, що негативно відображається на бізнесі, виробництві, постачанні палива та товарів першої необхідності, зовнішній торгівлі, експортно-імпортних операціях.

Вплив військових дій в першу чергу відображується на внутрішньоекономічній ситуації в країні – інфляція, безробіття, скорочення інвестування, руйнування інфраструктури і т.ін. З початку військового конфлікту економіка України зазнала істотних втрат та структурних змін, зокрема: ринків збуту, робочої сили, платоспроможного попиту та виробництва, економічних взаємозв'язків. За прогнозами аналітиків Світового банку очікується, що внаслідок російського вторгнення економіка України в цьому році скоротиться на 45% [1]. В умовах глобалізації навіть локальні військові конфлікти можуть викликати значні негативні наслідки: коливання на світовій фондовій та товарній біржах, швидке зростання цін на стратегічні ресурси, тривалу затримку розвитку деяких галузей економіки, масовий відтік біженців. Зростання ризику та невизначеності для підприємців та інвесторів призведе до падіння ціни активів, погіршення умов фінансування та передбачуваного відтоку капіталу із країн, що розвиваються. Внаслідок вторгнення Росії в Україну перспективи розвитку світової економіки значно погіршилися. Так, МВФ погіршив свій прогноз перспектив розвитку наступних країн, зокрема реальний ВВП скоротиться: США з 3,3% у 2022 р. до 2,4% у 2023 р., Європи з 2,8% у 2022 р. до 2,4% у 2023 р., Великобританії з 3,7% у 2022 р. до 1,2% у 2023 р., Канади з 3,9% у 2022 р. до 2,8% у 2023 р., Японії з 2,4% у 2022 р. до 2,3% у 2023 р. [2].

Отже, питання подолання негативного впливу збройної агресії Росії проти суверенної України постає не лише перед нашою державою, а й усім світом. Велике значення у цьому контексті відіграють міжрегіональні внутрішні та зовнішні зв'язки, специфіка розвитку окремих регіонів України, їхні можливості перебудуватися на тлі нових викликів.

Список використаних джерел

1. Новини ООН. URL: <https://news.un.org/ua/story/2022/04/1421682>. (дата звернення 11.05.2022).
2. Доповідь ООН „Перспективи розвитку світової економіки”, квітень 2022 р. URL: [mf.org/ua/News/Articles/2022/04/19/blog-weo-war-dims-global-economic-outlook-as-inflation-accelerates](https://www.un.org/News/Articles/2022/04/19/blog-weo-war-dims-global-economic-outlook-as-inflation-accelerates). (дата звернення 14.05.2022).

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Приєднавшись до глобального процесу сталого розвитку, Україна взяла курс на досягнення високих темпів економічного зростання та перехід до нової якості соціально-економічного розвитку. Парадигму сталого розвитку пов'язують із підвищенням якості життя людини, у тому числі за рахунок інновацій, як технологічних, так і соціальних. В програмному документі «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», що був схвалений у 2015 році Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, затверджено 17 Цілей сталого розвитку, досягнення яких в Україні сьогодні значно ускладнене внаслідок збройної агресії РФ. Окупація територій нашої країни, незаконне присвоєння загарбниками власності багатьох підприємств, гуманітарна катастрофа, спричинена припиненням водопостачання та електропостачання, порушення логістичних ланцюгів доставки продовольства поставили під загрозу життя та продовольчу безпеку не тільки для мешканців України, а й усього світу.

Криза, спричинена війною, не тільки зруйнувала звичний спосіб життя українців, але й відкрила нові можливості для подальшого розвитку. Насамперед, вважаємо, що ці можливості пов'язані із соціальними інноваціями, що передбачають незвичні способи вирішення та пом'якшення суспільних проблем, створюють нові соціальні цінності для подолання соціальних викликів у період війни. Соціальні інновації впливають на: підвищення якості життя та працевлаштування вразливих категорій населення, розвиток сільських та міських територій, зниження нерівності і досягнення соціальної справедливості та ін., загалом сприяючи сталому розвитку [1]. Інноваційним інструментом соціальних перетворень та міцного розвитку громади є соціальне підприємництво, яке покликане розв'язувати сучасні проблеми суспільства, при цьому здійснюючи комерційну діяльність, тим самим створюючи робочі місця [2].

Метою соціального підприємництва є: зміна існуючого небажаного соціального стану на більш бажаний; вирішення соціальної проблеми через досягнення потрібного результату – соціально-еколого-економічного ефекту. Економічна ефективність виражається в незалежності і прибутковості, соціальна ефективність – у досягненні соціальних результатів, екологічна ефективність – у енерго- та ресурсозбереженні [3].

Соціальний ефект діяльності соціальних підприємців в умовах воєнного стану досягається через: здійснення підприємницької діяльності та спрямування доходів від такої діяльності на підтримку певної соціальної місії (наприклад, частина прибутку спрямовується на фінансування потреб Збройних Сил України), залучення громадян до участі в соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем (наприклад, організація харчування для вимушених переселенців з окупованих територій, доставлення продуктів харчування та ін.), реакцію бізнесових структур на виклики воєнного стану, зокрема, залучення коштів для соціальних проєктів, націлених на подолання гуманітарної катастрофи. Отже, в період війни саме соціальна складова, соціальне підприємництво є стратегічними пріоритетами сталого розвитку та подолання наслідків збройної агресії.

Список використаних джерел

1. Васильєва О.О. Соціальні інновації у формуванні людського капіталу. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 65. С. 138-143.
2. Лункіна Т.І., Іваненко Г.Ю. Особливості розвитку соціального підприємництва: закордонний досвід. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 142-147.

3. Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Крисько Ж.Л. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. Ч. 2. С. 129-132.

УДК 331.101.3:658

Струць О.Р., студентка

Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики В.В. Гришко
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У сучасних умовах діяльності підприємств, визначну роль у ефективності їх функціонування відіграє персонал, оскільки стосунки між людьми не лише впливають на рівень соціальної привабливості, а й формують загальну оцінку діяльності суб'єктів господарювання та впливу на суспільство. Ефективне використання кадрового потенціалу потребує відповідної організації мотивації.

Визначаючи основні проблеми мотивації працівників, ми звернулися до результатів дослідження, проведеного науковцем Т.А. Костишиною у монографічній роботі «Управління персоналом: теоретичні аспекти та стратегії розвитку» [1]. Оприлюднені результати дослідження показали, що для більшості працівників, головним мотиватором залишається рівень заробітної плати. До не менш важливих чинників, які мотивують працівників є цікаві завдання та комфортна обстановка. Репутація компанії, наявність гнучкого графіку та зручне місцезорозташування роботи мають найменшу питому вагу у загальних мотивах працівників.

Серед додаткових чинників, що впливають на мотивацію трудового персоналу, найважливішими є корпоративне навчання (25%), медична страховка для членів сім'ї (15%) та оплата транспортних витрат (13%).

Дослідивши особливості системи мотивації праці на промисловому підприємстві та ознайомившись з результатами дослідження Т.А. Костишиної щодо головних та додаткових мотиваторів, ми визначили основні проблеми мотивації працівників:

- низький рівень оплати праці;
- використання «примусової» мотивації;
- значна перевага матеріального мотивування.

Більшість промислових підприємств України не готові підвищувати рівень заробітної плати до таких країн як Польща, Угорщина, Словаччина. Навіть на тих підприємствах, де менеджери з персоналу усвідомлюють важливість оплати праці, зарплата підвищується не більше ніж на 3-10% щорічно, що не може перекрити навіть річну споживчих цін. Така тенденція не є винятком навіть для великих міжнародних промислових підприємств.

Навіть у сучасних умовах господарювання ще використовується метод примусової мотивації, який пережив себе і є неефективним методом. Примусова мотивація заснована на примушуванні працівника виконувати завдання, поставлене керівництвом. Як правило, надмірне використання примусової мотивації обмежує бажання і потреби працівників. Інструментами цього методу є різноманітні розпорядчі документи, такі як накази, розпорядження тощо [2].

Сьогодні значно зросла соціальна мотивація, але це не означає абсолютного зниження ролі матеріальних стимулів, які довгий час залишаються основними. Серед нематеріальних інструментів особливе значення завдяки своїй ефективності мають «empowerment», коучинг, зворотній зв'язок, планування кар'єри тощо.

Таким чином, аналіз існуючих проблем у системі мотивації працівників промислових підприємств показав, що наразі основними проблемами у цьому питанні є: низький рівень

оплати праці, використання примусової мотивації, значна перевага матеріального мотивування. Така ситуація вимагає необхідності у запровадженні ефективної системи мотивування, яка б допомогла підприємству розвивати як своїх працівників, так і розвиватися в цілому. Сучасна система мотивації має бути орієнтованою на результат, бути справедливою, простою та зрозумілою для кожного співробітника. Розробка ефективної мотиваційної моделі передбачає необхідність чіткого розуміння бажаних результатів, при цьому важливою є система мотивації, яка тісно пов'язана з життєвим циклом промислового підприємства.

Список використаних джерел

1. Костишина Т.А., Писаренко В.П., Нестуля О.О., Нестуля С.І. Управління персоналом: теоретичні аспекти та стратегії розвитку: монографія. Полтава, 2014. 604 с.
2. Носань Н.С., Коршуков Р.В. Управління мотивацією персоналу на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-56>

УДК 338.245

Харченко Ю.А., к.т.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ESG-СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Корпоративна соціальна відповідальність, дотримання принципів сталого розвитку зараз в тренді. До суспільства в цілому і бізнесу зокрема поступово приходить усвідомлення власної відповідальності перед навколишнім середовищем, з'являється потреба вирішити глобальні проблеми. Об'єднання світового соціально відповідального бізнесу навколо України є важливим кроком для перемоги! Важливо зрозуміти, що фінансова підтримка бізнесом країни-агресора є таким же злочином, як і війна.

В серпні 2019 році впливова лобістська організація «Круглий стіл бізнесу» (КСБ), яка об'єднує CEO найбільших компаній США й сприяє здійсненню державної політики в підтримку бізнесу, запропонувала впровадження нової мети бізнесу – служити не тільки акціонерам, а усім зацікавленим особам (клієнтам, співробітникам, постачальникам, громадам та ін.). Відповідну заяву підписали керівники 243 великих корпорацій Америки. Ними впроваджується нова стратегія ESG (Ecological, Social, Governance), тобто кожна компанія повинна забезпечувати не тільки фінансовий результат для акціонерів, але й демонструвати позитивний внесок для суспільства.

Щоб виміряти вклад бізнесу в розвиток суспільства використовуються 17 цілей стійкого розвитку, які прийняті на засіданні Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 р. За цими показниками (ліквідація бідності та голоду, здоров'я, якісна освіта, гендерна рівність, чиста вода та енергія, достойна робота, інновації й інфраструктура, зменшення нерівності, стійкі міста й громади, відповідальне виробництво й споживання, боротьба з кліматичними змінами, збереження екосистем моря та суходолу, мир й правосуддя, партнерство з метою стійкого розвитку) можна скласти матрицю й оцінити стійкість того чи іншого бізнесу за термінами стратегії ESG.

Всесвітній економічний форум закликав в 2020 році створити єдиний стандарт звітності з ESG на базі 55-ти універсальних показників та рекомендацій. Фактично на даний час існує близько 2000 окремих індикаторів звітності ESG й приблизно 600 різних рейтингів. Головна парадигма стійкого розвитку передбачає, що компанії з низькими показниками ESG будуть мати труднощі з залученням фінансування. Перерозподіл капіталу вже розпочався, станом на кінець 2021 року активи фондів, що інвестують в соціально відповідальні

компанії, за даними Morningstar, досяг 1,7 трлн. дол. До 2025 року на ESG-компанії буде припадати третина всіх глобальних активів – 53 трл. дол. (дані Bloomberg Intelligence), які знаходяться під управлінням. Отже, можна зробити висновок, що в світі незабаром планується перехід до моделі «капіталізму зацікавлених сторін». Процес ще повільний, але піонери цього руху вже кілька років наполегливо підвищують стійкість бізнесу в термінах ESG.

З 1 березня 2021 р. ЄС зобов'язує управителів активами й інших учасників фінансового ринку надавати звіт з ESG. НБУ теж в минулому році розробив власну стратегію, згідно з нею українські банки розпочнуть впровадження в корпоративне управління практики ESG з 2022 р., а у 2023 р. публікувати звіти. Деякі банки в 2021 році виконали пілотні проекти з оцінювання ESG-практик власних корпоративних клієнтів. Українські експортери та компанії, що залежать від доступу до міжнародних ринків капіталу не зможуть ігнорувати сучасні новації. Не можна побудувати бізнес на довготермінову перспективу без врахування в роботі принципів ESG.

Звітність з ESG в Україні складають понад 20 великих компаній. Наприклад, за даними аналітичної компанії Sustainalytics (група Morningstar), ESG-ризик ДТЕК, оцінюється як середній (133 місце з 613 в категорії Utilities) з показником 26,6. В той же час ризик Metinvest (31,5) і Ferrexpo (32,5) є високими, але вони входять в першу 20-ку своєї категорії, в якій 130 компаній. Для порівняння в іноземні компанії – Arcelor Mittal 37, а Posco 41,8 (дуже високий).

ДТЕК в ESG-стратегію інтегрувала 12 з 17 цілей стійкого розвитку ООН. В 2019 р. першою в Україні випустила «зелені» облігації на 325 млн. євро на 5 років з ставкою 8,5%. За 2020 рік витрати на реалізацію програми склали 3 млрд. грн (соціальні виплати та пільги співробітникам, заходи з охорони праці, навчання персоналу, екологічні програми та ін.). Metinvest звітує по ESG за 2020 рік про такі витрати: 450 млн. дол. на екологічні проекти, 100 млн. дол. – охорону праці й промислову безпеку, 3 млн. дол. – розвиток персоналу.

Згідно з даними Sustainalytics, ESG-ризик українських компаній МХП (27,5) і Астарти (27,4) є середніми, це 96-й та 91-й показник серед 565 виробників продуктів харчування. Щоб прискорити процес впровадження вимог ESG компанія Астарта в 2021 р. створила відділ з стійкого розвитку. Компанія Фармак оцінила свої ESG-показники самостійно. Компанія МХП зобов'язалася до 2030 року стати вуглецево-нейтральною.

За перший місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають. За оцінками НБУ, під час війни економіка України втрачає 50% «невиробленого» ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд грн. І це без втрат від руйнувань. Чимало підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони або припинити роботу. Однак навіть ті бізнеси, які відносно далеко від обстрілів, потерпають через проблеми з логістикою та нестачу сировини. Як свідчить опитування ЄБА, лише 17% компаній працюють у повному обсязі, а кожна третя не працює. Третина підприємців планує відновити діяльність. Компаніям, що надають послуги та мають іноземних клієнтів, представникам інтелектуальних та креативних професій легше виїхати та відновити роботу у відносно безпечному місці. Аграрні, виробничі та логістичні підприємства мають територіальну прив'язку, тож вони обмежені в мобільності. Навіть в умовах війни бізнес повинен працювати там, де це можливо, платити податки та давати країні ресурс для продовження оборони.

За умов воєнного стану соціально-відповідальний бізнес працює за кількома напрямками. Є перші результати за березень-квітень 2022 року:

фінансова допомога – сума перерахованих коштів на підтримку армії склала понад 2 млрд грн на спеціальний рахунок НБУ та в інші профільні фонди; також компанії та організації передавали продукти харчування і перераховували частину або всю суму прибутку за місяць/день на допомогу ЗСУ;

гуманітарна допомога – загалом більше 3 млрд грн, бізнес надавав продукти громадам, організував процес евакуації населення, допомагав з логістикою, передав понад 60 тисяч літрів палива для транспорту, фармбізнес забезпечував населення на території бойових дій ліками та ін.;

сплата податків наперед – десятки компаній перерахували авансом податки на суму майже 4 млрд грн, більшість з них це ІТ-компанії;

інформаційний спротив – це робота над розповсюдженням правди про війну у всьому світі, проведення інтернету й ТБ у бомбосховища й укриття тощо;

піклування про власних співробітників – організація релокейту працівників у західні області, створення можливостей для віддаленої роботи в офісах, намагання зберегти робочі місця й заробітну плату;

ІТ-підтримка – надання безкоштовного доступу до існуючих сервісів й створення нових, які є актуальними для сьогодення українців (повідомлення про повітряну тривогу, волонтерство, допомога аграріям та ін.).

Таким чином, корпоративна соціальна відповідальність (КСО) – це бажання й усвідомлена необхідність підприємствами України активно здійснювати прямий та опосередкований вплив на економічну, екологічну та соціальну системи, в які вони вбудовані. Така відповідальність вітчизняного бізнесу у воєнний час допоможе прискорити нашу перемогу!

УДК 330.341.1

Христенко О.В., к.е.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасному світі інноваційна діяльність становить фундамент ефективності та стабільності економічного зростання підприємства. Особливого значення нині набувають питання з вирішення проблем, пов'язаних з інноваційним розвитком економіки, усунення застарілих методів керування, вдосконалення структурних та організаційних відносин, тощо. Значну увагу в наш час надають спроможності підприємств здійснювати стратегічне планування інноваційного розвитку з можливістю не лише отримати прибуток, а й протистояти чинникам впливу зовнішнього середовища.

Стратегічне планування є відносно самостійною підсистемою інноваційного менеджменту та охоплює комплекс характерних правил, потоків, засобів, правил, що спрямовані на розробку та реалізацію планів. Формування стратегічного плану відбувається спираючись на підсумки досягнення попередніх ступенів інноваційного менеджменту.

Планування як процес визначає сукупність дій та рішень в конкретній послідовності досягнення цілей з огляду на потужності та можливості використання ресурсів найбільш раціонально, як окремим підрозділом підприємства, так і організацією в цілому. Таким чином, даний процес вимагає узгодження дій окремих структурних підрозділів, враховуючи весь технологічний ланцюг [1].

Процес стратегічного планування істотно відрізняється від інших видів планування. Його головна відмінність – вектор спрямування, оскільки базується на прийнятті управлінських рішень, порівнюючи стан, що існує з майбутнім, на відміну від традиційного планування, де зв'язок спирається на теперішній стан з минулим. Таким чином, стратегічне планування – це планування на перспективу, з урахуванням найбільш радикальних можливостей змін.

Загалом стратегічне планування вирішує наступні питання: «Що робити?», «Хто буде робити?», «Коли це слід робити?», «Які методи досягнення цілей слід використати?».

Мета стратегічного планування інноваційного розвитку – формування упорядкованості заходів, щодо ефективної діяльності підприємства з міцними конкурентними позиціями на ринку.

Реалізація мети можлива за умови дотримання ключових принципів стратегічного планування:

встановлення цілей та їх реалізація – усі завдання та шляхи їх реалізації, визначені наперед. Їх спрямування безпосередньо стосується формування і досягнення цілей;

багатоваріативність, альтернативність, селективність – принцип ґрунтується на реакції відносно змін середовища через перехід на визначені завчасно альтернативні варіанти;

системність, комплексність, глобальність, збалансованість – спрямованість стратегії на висвітленні всіх аспектів моніторингу, зв'язки між ними, зосередження на зміні ситуації всередині та за межами компанії, складова планування, що формує систему рішень;

послідовність, наступність – зміни стратегії повинні здійснюватись згідно конкретного регламенту, враховуючи особливості результатів;

безперервність – процес діяльності підприємства, що забезпечує уникнення перешкод, які можуть повернути організацію на початкові позиції;

наукове і методичне обґрунтування – застосування загальнонаукових і методичних підходів допомагає створювати конкретні проекти відповідно до зовнішніх та внутрішніх параметрів середовища;

досяжність і реалістичність – стратегічні плани враховують експлуатаційні характеристики об'єкта та можливість досягнення певних параметрів для розробленого матеріалу;

динамічність, гнучкість, реакція на ситуацію – прийняття до уваги властивостей часу та їх зміни в процесі діяльності;

ефективність, соціальна орієнтованість – реалізація плану з можливим перевищенням передбачених показників та участь у вирішенні проблем виробничого та соціального характеру;

кількісна та якісна визначеність – формування ключових орієнтирів, зважаючи на сутність завдань, що необхідно виконати;

довгостроковість заходів – зосередження уваги на вирішенні проблем довгострокової перспективи [2].

Таким чином, дотримуючись зазначених принципів підприємство підвищує свої конкурентні позиції, якнайшвидше досягає цілі, підносить інноваційну діяльність, забезпечує прийняття рішень на всіх стадіях циклу, здійснює контроль та координує ефективність отриманих результатів.

Планування стратегії інноваційного розвитку передбачає зміни в процесі діяльності, зокрема вирішення проблем, що пов'язані з удосконаленням системи управління, підвищенням кваліфікації працівників, запровадженням нових технологій, розвитком маркетингу, розширенням каналів збуту, зміною асортименту продукції, розширенням номенклатури товару або повною переорієнтацією виробництва та ін.

Організація процесу стратегічного планування та його управління зводиться до створення умов, необхідних для реалізації задумів, що забезпечують розвиток підприємства.

Слід відмітити, що велика кількість закордонних підприємств звертається до стратегії інноваційного розвитку в разі криз та безнадійних ситуацій. Саме стратегічне планування допомагає змінити підприємство та удосконалити його. Основні передумови для переходу підприємства до стратегічного планування інноваційного розвитку наступні:

посилення інноваційних потужностей;

продуктивність та пришвидшення процесу опанування змін;

необхідність інтеграції напрямів діяльності;

посилення конкурентних переваг, створення або підтримка лідируючих позицій;

потреба інформування умов зовнішнього середовища;
потреба гнучкої системи керівництва;
налагодження зв'язків з досвідченими організаціями вітчизняного та
інтернаціонального бізнесу;
потреба висококваліфікованих кадрів;
розвиток практичних науково обґрунтованих напрямів досягнення цілей.

Отже, стратегічне планування інноваційного розвитку – необхідна умова для підприємств, що шукають вихід зі складних ситуацій або прагнуть зайняти бажану конкурентну позицію на ринку. Процес полягає у виявленні і формуванні комплексу цілей, завдань і напрямів, що формують уяву про бажаний стан підприємства в перспективі.

Список використаних джерел

1. Єфремов О.С. Особливості стратегічного планування інноваційного розвитку підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 4 (Т. 2). URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_4_2/pdf/069-074.pdf
2. Бреус С.В., Шатненко Л.О. Стратегічне планування інноваційного розвитку промислового підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. №18. С. 292-301. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/41.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-41>

УДК 338.46

Цвілий С.М., к.е.н., доцент

Національний університет «Запорізька політехніка» (м. Запоріжжя, Україна)

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ВИДІВ ТУРИЗМУ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Види туризму мають велике значення для прогнозування цільових орієнтирів сталого розвитку туристичної сфери. Вони допомагають дослідити попит на туристичні послуги і сформувані тренди на ринку, реалізовувати комплексні продукти, вирішувати проблеми територіального розміщення об'єктів інфраструктури, планувати розвиток матеріальної бази. До традиційних видів туризму доцільно віднести: рекреаційний; екскурсійний; оздоровчий; діловий; освітній; сільський; науковий; екологічний; релігійний; шопінг-туризм та інші альтернативні форми [1].

За воєнних дій в Україні сучасні тренди світової туристичної індустрії перебувають в умовах пасивної трансформації під впливом новітніх факторів та змін у навколишньому середовищі підприємств та глобальних правил бізнесу. Зараз відбувається формування парадигми туризму на поточне сторіччя, що вимагає від галузі інноваційності та використання творчих підходів, нестандартних рішень, готовності до переходу на інший рівень надання послуг. Тому поряд з існуючими видами туризму, з'являються світові тренди туристичної індустрії, які повинні більше задовільнити зростаючі потреби споживачів даної послуги. Поява нових напрямів була затребувана вже після тривалої пандемії COVID-19 та пролонгованих карантинних обмежень.

До світових трендів розвитку туристичної індустрії віднесено: workations (поєднання роботи, навчання й відпочинку); соло-туризм (подорожі наодинці); онлайн-тури (поєднання реального відчуття та віртуального враження); bleisure (поєднання бізнес-подорожі та відпочинку); міні-подорожі (подорожі вихідного дня); внутрішній туризм (відвідування локацій в межах країни); велнес-туризм (туризм здорового способу життя для відновлення фізичних та духовних сил). Вітчизняна війна, без сумніву, докорінно змінює всі обставини функціонування міжнародної туристичної індустрії, готує спільноту мандрівників до того, що перспективні тренди або вже з'явилися, або знаходяться в стані зародження, і потрібно негайно дослідити вектор розвитку потреб споживачів туристичних послуг.

В цьому сенсі цікавими є результати досліджень від глобальної консалтингової компанії The Future Foundation, в яких вказано на трансформацію типів мандрівників, зокрема виділено шість нових типів, які з'являться до 2030 р.: 1) фанати соціальних мереж (Social Capital Seekers), які будуть планувати відпустку з урахуванням онлайн-аудиторії, в значній мірі ґрунтуючись на туристичні огляди і рекомендації знайомих; 2) шанувальники культурного досвіду (Cultural Purists), які розглядають подорожі як шанс зануритися в чужу, часом дискомфортну культуру, тоді як насолода відпусткою залежить від досвіду; 3) прихильники етичних принципів (Ethical Travellers), які будуть планувати поїздки у відповідності з етичними переконаннями, такими як необхідність зниження парникових викидів або поліпшення життя інших людей; 4) шукачі простих рішень (Simplicity Searchers), які виберуть комплексні пропозиції, щоб уникнути необхідності самостійної організації турів; 5) мандрівники за необхідності (Obligation Meeters), які запланують подорож у зв'язку з подією або завданням і тому будуть обмежені в часі та бюджеті; 6) мисливці за нагородою (Reward Hunters), які насолоджуються подорожами, сприймаючи їх як якусь нагороду або досвід «must have», який стане ефективним вкладенням коштів, часу та енергії робочих буднів [2]. Також в післявоєнному періоді цілком можливою є поява ще одного цільового орієнтиру розвитку вітчизняного туризму, а саме: «Ukraine – won the war» (Україна, що перемогла війну).

Список використаних джерел

1. Кукліна Т.С., Цвілий С.М., Журавльова С.М. Загальні тенденції розвитку світового туризму: від коронавірусу до військової агресії. *Науковий журнал «Підприємництво та інновації»*. Київ : Міжнародний університет фінансів; Одеса : ВД «Гельветика», 2022. Випуск 23. С. 12-15.

2. Чаркіна Т.Ю. Теоретико-методологічні основи формування системи антикризового управління пасажирським комплексом залізничного транспорту. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Харків. 2021 р. 565 с.

УДК 330

Чайкіна А.О., к.е.н., доцент кафедри менеджменту і логістики; Шабіб Карім, студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ СТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В сучасних умовах, коли в Україні введено військовий стан та постійні зміни в світі негативно впливають на психічне і фізичне здоров'я людини, із високою вірогідністю розвивається стрес серед персоналу підприємства. Підвищений темп роботи, швидкість змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі, перевантаження присутні у всіх сферах життя сучасної людини. Особливо це стосується бізнесу та роботи менеджерів, адже зазвичай на менеджері відповідальність не лише за успіх компанії, але й за правильну побудову робочого процесу у колективі. Звичайно стрес як атрибут сучасного суспільства, має різну форму прояву, але через повсякденне напруження, яке накопичується, людина може підірвати власне здоров'я, знизиться рівень її працездатності та в кінці навіть може перерости у хронічну хворобу.

За статистикою, людина проводить на робочому місці приблизно 60% усього часу за день, особливо це стосується менеджменту підприємства, який через постійну втому та напруження може відчувати професійний стрес. Перш ніж говорити про боротьбу зі стресом на підприємстві, слід визначитися з поняттям «стрес» і причинами, що його викликають. Існують три підходи до визначення стресу. Перший підхід розглядає професійний стрес як

такий, що створений негативним ставленням або негативним кліматом трудового середовища, трактується як незалежна причина порушення здоров'я (так званий інженерний підхід). Другий підхід визначає стрес у термінах фізіологічних наслідків широкого ряду захисних та негативних стимулів. За цим підходом стрес – це залежна змінна, фізіологічна відповідь на небезпечне середовище (так званий фізіологічний підхід). Третій підхід розглядає професійний стрес в умовах динамічної взаємодії людини та її робочого середовища (психологічний підхід).

Перші два підходи є емпіричними, оскільки інженерний і фізіологічний підходи концептуально ґрунтуються на відносно простій схемі «стимул-реакція», практично ігноруючи індивідуальні відмінності в психологічній природі, процесах сприйняття і пізнання, які можуть бути фундаментальними. Саме психологічний підхід відповідно є найбільш прийнятним для визначення стресу та причин, що його викликали.

Існує багато причин професійного стресу. До них належать як організаційні фактори, так і особливості кожної людини. В основному стреси на підприємствах пов'язані безпосередньо з діяльністю на роботі. Крім цього, практично в будь-якому вигляді професійної діяльності поширені такі причини стресу: дефіцит часу і висока відповідальність, а також страх зробити помилку; неясні перспективи професійного зростання та розвитку кар'єри, кризи її завершення; розмиті обов'язки, межі повноважень та відповідальність; соціальна значимість, престиж професії та прагнення до її відповідності внутрішнім запитам особистості; напружений психологічний клімат у створенні, робочої групи; стресогенна внутрішньофірмова політика та стиль менеджменту; проблема розподілу часу; конфлікт роботи з особистим життям [1].

Ще один фактор стресу – це рівень захопленості. Якщо людині не подобається його робота, якщо вона не викликає інтересу, то це призводить до постійного незадоволення і накопичення негативних переживань. До виникнення стресу на підприємстві можуть також призвести несприятливі умови праці, а саме погане освітлення приміщення, шуми, погана вентиляція, незручне робоче місце. З особистих факторів найбільш значущими є низький рівень стресостійкості, погана адаптація, особливості характеру, принципи та стимули дій, а також проблеми в інших сферах життя, які людина переносить на роботу.

Вчені вважають, що за відсутності інших об'єктивних причин, розумова і фізична втома протягом дня, дратівливість, депресія, пригніченість, підвищення артеріального тиску – це все прояви стресу на роботі. Цим проявам можна і треба протистояти [2].

Внаслідок постійних стресів, майже 80% менеджерів мають хворобу, яку називають синдромом хронічної втоми. Симптоми цього захворювання: швидка стомлюваність, слабкість вранці, «пісок» в очах, часті головні болі, безсоння, конфліктність, схильність до самотності. Стрес, що його переживає менеджер, впливає на досягнення основних цілей підприємства: її успіх, процвітання, сталий розвиток, отримання прибутку, конкурентоспроможність на ринку, так як професійне вигорання, хронічна втома персоналу не дозволяє працювати ефективно та продуктивно, а відповідно результативність виконання планових показників падає.

Крім того, стрес завдає значних збитків, які характеризують дані компанії International Association for Human Values:

- 40% плинності кадрів відбувається через стресу;
- 60-80% нещасних випадків на роботі спричинені стресом;
- 60% прогулів відбуваються з вини стресів.

Уникнути стресу важко, але іноді цього й не потрібно – багато психологів вважають, що невеликі стреси навіть корисні. Проте дуже важливо розуміти механізми виникнення стресу, знати стресори (фактори, що викликають стрес) та вміти керувати потоком стресових ситуацій. Тому на підприємстві важливо діагностувати стресові ситуації та вживати заходів щодо їх нейтралізації.

Незважаючи на відсутність однозначного та загальноприйнятого визначення «стрес-менеджменту» більшість практиків розуміє під цим терміном «управління собою в момент стресу» або «методи подолання наслідків стресу» [3], який включає в себе три основні напрямки:

- профілактику факторів, що викликають стрес (стресорів);
- зменшення напруги від неминучих стресорів;
- організацію системи подолання їх негативних наслідків.

Місія стрес-менеджменту полягає в тому, щоб допомогти людям зберігати їх ефективність та забезпечувати їхню безпеку при здійсненні ними діяльності в зонах низької компетентності та некомпетентності. У стрес-менеджменті професійної діяльності можна виділити два основні рівні: управління стресами на рівні організації та управління стресами на рівні окремої особистості.

Управління стресом включає такі заходи: визнання факту наявності стресу, створення розгалуженої системи заходів щодо його усунення та профілактики. У зарубіжних країнах раніше усвідомили проблему стресу у професійній діяльності менеджерів і вже розроблено різні методи боротьби зі стресом: стимулювання працівників до заняття спортом (включення в соціальний пакет працівника оплати занять у спортивному залі, басейні); доведення до відома працівників конкретних простих методик, які допомагають впоратися зі стресом, включаючи релаксацію та медитацію; створення кімнат відпочинку; створення можливості отримати психологічну допомогу чи консультацію; арт-терапія [4].

Отже, менеджер сьогодні має як ніколи застосовувати методи у боротьбі зі стресом, оскільки персонал має працювати ефективно, забезпечуючи виконання усіх завдань. Лише при активній взаємодії усього колективу можна подолати негативні наслідки стресу, налагодити дієву систему його профілактики та усунення.

Список використаних джерел

1. Батченко Л.В., Гончар О.О. Актуалізація стрес-менеджменту в процесі організаційних змін. *Ефективна економіка*. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6436>
2. Гончар М.Ф., Кабан Х.В. Стрес-менеджмент на підприємстві: характеристика та способи вирішення із застосуванням коучингу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. Вип. 727. С. 28–33.
3. Кузьмін О.Є. Стреси як об'єкт менеджменту: сутність, класифікація та фактори формування. *Бізнес Інформ*. 2017. № 3. С. 413 – 418.
4. Самолюк Н.М., Самолюк Н.Н. (2016). Професійні стреси: причини та методи запобігання *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 165-175.

УДК 331.1

Юсупов М., Мусієнко Ю.С., студенти; Христенко О.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

Персонал є одним з ключових елементів внутрішнього середовища підприємства. Саме від роботи працівників залежить формування та функціонування всіх інших елементів внутрішнього середовища підприємства. Тому питання управління персоналом виходить на головне місце в управлінській теорії та практиці.

Слід відмітити, що управління персоналом здійснюється з метою збереження конкурентоспроможних працівників, які здатні забезпечити процвітання організації, та провести «очищення» організації від працівників, які їй не відповідають.

Сучасними тенденціями розвитку людських ресурсів є такі:

- зростання попиту на кваліфіковану працю, а отже, підвищення ціни трудових послуг, які вона створює;
 - значне посилення ролі людського фактора у виробництві продукції підприємства;
 - перехід до стратегічного управління підприємством, який вимагає високої творчої віддачі від кожного співробітника.
- За цих умов перед керівниками постають такі першорядні завдання, як:
- найкраще використання кваліфікації працівників для реалізації цілей господарської діяльності;
 - досягнення найповнішої корисної віддачі та водночас найвищого рівня мотивації персоналу до праці.

Іншою тенденцією сучасного розвитку виробничих підприємств є швидка змінюваність зовнішнього середовища, звідки випливає необхідність постійного узгодження якісних та кількісних характеристик персоналу з новими вимогами. Відповідною реакцією виробничих підприємств на зазначені тенденції розвитку людських ресурсів має стати посилена увага до розроблення та впровадження дієвих систем оцінювання персоналу [1]. Для цього необхідно: систематично застосовувати сучасні методи оцінки; розширювати доступ працівників до результатів його оцінки; активно залучати працівників до процесу оцінки через застосування самоаналізу їх діяльності, а також розробляти заходи, спрямовані на поліпшення самого процесу оцінювання.

Важливим аспектом удосконалення системи управління персоналом підприємства є те, що сам процес удосконалення доцільно здійснювати у розрізі її суб'єктів, процесів та об'єктів. Процес удосконалення полягає у переході від існуючого стану до цільового під впливом впровадження комплексу заходів, які дозволяють підвищити інтелектуальний та професійний рівень працівників, що забезпечить стабільний розвиток та конкурентоспроможність підприємства в цілому [2].

Ще одною стороною ефективного управління персоналом виробничого підприємства є правильно підібрана система мотивації праці. Важливо зазначити, що мотивація праці є основним важелем підвищення продуктивності праці працівників, тобто стимулом до більш ефективної їх діяльності на підприємстві.

Мотивація праці відіграє важливу роль у підвищенні продуктивності праці та налагодженні трудової роботи колективу. Саме тому правильно підібрані форма та шляхи мотивації трудової діяльності призведуть до підвищення рентабельності праці та сталого економічного розвитку підприємства. Важливим аспектом мотивації трудової діяльності на підприємстві є її економічна доцільність, тобто темпи росту продуктивності праці повинні перевищувати темпи росту затрачених ресурсів на мотивацію працівників до праці.

Ефективний керівник повинен завжди дбати про своїх працівників і мотивувати їх до праці, але не лише нагородами та преміями, потрібно використовувати і такі мотивуючі засоби, як: прохання, порада, навіювання, примус, психологічне підкорення групі, покарання, критика, осуд, наказ, вказівка, розпорядження та ін. Необхідно формувати в кожного працівника почуття власника, залучати людей до праці згідно з їхніми можливостями [3].

Потрібно, щоб метою управління персоналом стало спонукання до розвитку здібностей працівників для більш інтенсивної та продуктивної праці. Вважається, що керівник повинен не наказувати своїм підлеглим, а спрямовувати їх зусилля, допомагати розкриттю їх здібностей, формувати навколо себе групу однодумців.

Отже, управління персоналом виробничого підприємства – насамперед максимальне зближення очікувань підприємства та інтересів працівника, відмова від політики мінімальних вкладень у персонал підприємства і відведення вирішальної ролі системи

управління персоналом підприємства у формуванні кадрової політики та механізму її реалізації. Також важливим фактором щодо підвищення ефективності управління персоналом на підприємстві є наявність та зміст політики розвитку персоналу, яка повинна передбачати наявність адаптаційних програм, систем і програм навчання, підвищення кваліфікації та можливості саморозвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Шляга О.В., Білоус А.С. Підходи до оцінки персоналу на підприємствах. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_5_126.pdf
2. Опанасюк Ю.А., Рудь А.В. Удосконалення системи оцінки персоналу на підприємстві. *Вісник Сумського державного університету. Сер. Економіка*. 2012. №1. С. 134-140.
3. Клімова О.І. Управління трудовими ресурсами. *Економічні науки*. 2007. Вип. 5. С. 24-28.

УДК 338.1:338.43

Щуров І.В., к.т.н., докторант
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ ЦІЛИЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

*Війна в Україні нагнітає тривимірну кризу: продовольчу, енергетичну та фінансову – з руйнівними впливами на найбільш вразливі прошарки людей, країни та економіки світу”
Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш*

За висновками багатьох експертів енергетична війна в Україні почалася у 2021–2022 рр. Причиною цього стала системна реалізація росією стратегії глибокої енергетичної кризи в Україні через блокування постачання енергоносіїв. Водночас військовий напад росії на Україну призвів до безпрецедентної глобальної енергетичної кризи, що спровокувало прискорення темпів реалізації політики багатьох країн світу та ЄС до швидкого переходу на безвуглецеві технології. Отже, війна в Україні стала визначальною причиною для прискореного зеленого переходу з метою зменшення її залежності від російського імпорту енергоносіїв.

За оцінками експертів, збитки в енергетичному секторі України станом на травень 2022 р. становлять близько двох мільярдів доларів за рахунок прямих втрат, недоотриманих доходів, скорочення споживання електроенергії, призупинення багатьох промислових підприємств (на 30%), а також зменшення видобутку природного газу (на 15%) і вугілля (на 30%). На початку 2022 р. встановлена потужність об'єктів ВДЕ на контрольованій території досягла 9,5 ГВт, а обсяг інвестицій в галузь перевищував 12 млрд доларів США. Проте, переважна частина об'єктів ВДЕ була створена у Херсонській, Миколаївській, Запорізькій, Одеській, Дніпропетровській областях. На сьогодні майже половина усіх об'єктів відновлювальних джерел енергії знаходиться або в зоні бойових дій, або на тимчасово окупованих або суміжних територіях, частина об'єктів призупинила свою діяльність через пошкодження обладнання, ліній електропередач, небезпеки для персоналу та неможливості доступу на об'єкти.

Подальший розвиток ВДЕ в Україні стане ключовим фактором сталого розвитку енергетики у післявоєнний період. Військові події посилили глобальні енергетичні виклики, що супроводжуються кризовими процесами у соціальній, економічній, екологічній,

інфраструктурній сферах, більшість з яких пов'язані із зміною доступу споживачів до надійних, стійких, доступних і сучасних джерел енергії за критеріями технічної надійності, безпеки, економічної ефективності та екологічної прийнятності. Слід враховувати, що перспективи подальшого розвитку української енергетичної системи визначають чотири ключові глобальні тренди: декарбонізація, децентралізація, цифровізація та впровадження нової корпоративної політики на засадах соціальної та екологічної відповідальності бізнесу, уряду, споживачів. Отже, методологічно важливо визначити специфіку системних процесів трансформації економіки України під впливом глобальних енергетичних викликів та відповідних змін в її енергетичному секторі, що визначає траєкторію сталого розвитку економіки, енергетичну стабільність та добробут населення. Реалізація такого методологічного підходу має стратегічно важливе значення, а його розроблення та поетапна реалізація дають змогу визначити стратегічні вектори трансформації економіки України та попередити подальшу дестабілізацію економіки країни під впливом цих глобальних трендів.

Загальні умови економічного розвитку України визначаються не лише її внутрішньою економічною ситуацією, а і дією сукупності політичних факторів, зміною правого забезпечення розвитку як країни у цілому, так і її енергетичного сектора. За таких обставин важливо сформувані чітке розуміння глибини та напрямів трансформації економічної системи України у цілому та на цій основі здійснити уточнення стратегічних пріоритетів розвитку української енергетичної системи з урахуванням стану енергетичної безпеки країни та її територій. Ключові завдання подальшої трансформації енергетичного сектора України полягають у забезпеченні успішності європейської інтеграції, подальшої синхронізації енергетичних систем і ринків з європейськими, реалізації моделі сталого розвитку у цілому.

Системний вплив зазначених глобальних трендів на економічну систему країни посилює прояв енергетичних викликів та зростання попиту на «чисту енергію», прискорює попит на розробку нових технологій в енергетиці, актуалізує завдання щодо заміщення існуючих технологій на нові, більш перспективні, викликає необхідність перегляду економічних трансформацій бізнесу та територій під впливом енергетичних викликів, конкурентоспроможність яких безпосередньо визначається специфікою теплової генерації, а також доступністю сучасних джерел енергії для всіх споживачів, їх економічною, екологічною та соціальною ефективністю. Особливо важливо під час посилення суспільного попиту на чисту енергію урахувати європейський досвід так званої «справедливої трансформації» територій, функціонування яких тривалий час пов'язано із видобуванням вичопного палива.

Перехід на безвугільне майбутнє (декарбонізація економіки) потребує розв'язання стратегічно важливих завдань: досягнення балансу між застарілими технічними системами забезпечення енергетичних потреб України та інноваційними технологіями; перехід від традиційної до збалансованої моделі розвитку енергетичної системи з позицій вимог моделі декарбонізації економіки; досягнення балансу між завданнями реалізації цілей сталого розвитку, станом навколишнього природного середовища, економікою бізнесу, енергетичною безпекою країни у цілому.

Список використаних джерел

1. Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року: резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25.09.2015 р. № 70/1.
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
3. Європейський зелений курс. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzevе-spirvobitnictvo/klimatyevropejska-zelena-ugoda>
4. Стратегія енергетичної безпеки України: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 р. № 907-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

УДК 336.02 (477)

Варналій З.С., д.е.н., професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

В умовах воєнного стану особливої загостреної актуальності набувають питання забезпечення та зміцнення національної, зокрема, фінансової безпеки. Поняття «забезпечення» та «зміцнення» не є тотожними, хоча і дуже багато спільного. На нашу думку, забезпечення фінансової безпеки держави – це основа, перший ступінь (етап, стадія) стану фінансової безпеки, яка характеризується певною гарантією, необхідним, достатнім рівнем (запасом) небезпеки та захисту від ризиків та загроз. Щодо зміцнення фінансової безпеки держави, то це вже другий ступінь (етап, стадія), більш якісний рівень стану фінансової безпеки, який характеризується більш надійнішим, постійним, тривалішим (довгостроковим), могутнішим, стійкішим, впливовішим рівнем фінансової безпеки. Ось чому в умовах війни, як і в повоєнний час, ми маємо говорити не стільки у забезпеченні фінансової безпеки держави, скільки про її зміцнення.

Водночас, слід зазначити, що забезпечення фінансової безпеки України реалізується завдяки відповідному механізму, який є цілісною системою, що реалізується на основі розробки відповідної наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведення адекватної фінансової політики, визначення об'єктів, наявності необхідних інститутів зміцнення безпеки, визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз, застосування засобів, способів і методів забезпечення безпеки. Державна стратегія фінансової безпеки та комплексна фінансова політика України мають перебувати у тісному взаємозв'язку і взаємодії. Зважаючи на те, що фінансова безпека держави не може перебувати в статичній фазі (на систему безпеки впливає конкретна ситуація, що складається на певному етапі соціально-економічного і політичного розвитку суспільства), то механізм забезпечення фінансової безпеки має свої особливості. В основі системи забезпечення фінансової безпеки повинен бути постійно діючий в часі і просторі ефективний механізм, який активно сприймає вплив зовнішніх чинників, у тому числі військову агресію [1].

24 лютого 2022 року Україну розбудила відкрита повномасштабна війна російської федерації проти України. В умовах війни як ніколи посилюється роль і значення системи забезпечення національної безпеки, зокрема, фінансової безпеки держави.

Саме в такій ситуації ми маємо говорити про імперативність (безумовність, обов'язковість) зміцнення фінансової безпеки України в умовах війни. У більшості словниках імператив визначається як принцип, який носить характер беззаперечної повинності та базуються на глибоких морально-етичних переконаннях, безумовне моральне веління. В юриспруденції імператив – це обов'язковість.

Війна, будь-яка, завжди є масштабним шоком для національної безпеки країни. В Україні це є: суттєві втрати людського капіталу (втрати серед військових та цивільного населення), за попередніми даними понад 2500 цивільного населення загинули, у тому числі понад 240 дітей, понад 350 дітей поранено; обстріли цивільного населення, житлових будинків, дитячих садків, шкіл, коледжів, університетів, зокрема, пошкоджено понад 550 навчальних закладів, повністю знищено 72 закладів; відбуваються масові міграційні процеси, з «перспективою» не 100% повернення (понад 4 млн біженців виїхали з України, близько 7 млн тимчасово внутрішньо переміщених осіб); залишаються потенційні ризики нової військової агресії тощо [2].

Війна також є масштабним шоком для економіки, зокрема, для фінансів України. За оцінкою Міністерства економіки України та KSE (Київська Школа Економіки), станом на 2 травня 2022 року, загальні втрати економіки нашої країни через війну, враховуючи як прямі втрати, так і непрямі втрати коливаються від \$564 млрд до \$600 млрд. Загалом з початку російсько-української війни пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 195 заводів та підприємств, 231 медзаклад, 543 дитсадки, 295 мостів та мостових переходів, 151 об'єкт складської інфраструктури. Крім того, за час воєнних дій пошкоджено чи зруйновано щонайменше 97 релігійних та 144 культурних об'єктів. Внаслідок війни пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 23,8 тис кілометрів доріг, 33,7 млн квадратних метрів житлового фонду [3].

Відбувається втрата державним бюджетом значної частини традиційних надходжень у вигляді податків, акцизів та митних платежів, значні матеріальні збитки; закрито майже 40% бізнесів; у період воєнного стану економіка України втрачає 50-60% "невиробленого" валового внутрішнього продукту; понад 30% сільгоспкультур не були посіяні; понад 23 тис. км доріг публічного призначення зруйновано (13 % від загальної протяжності) тощо.

Дефіцит держбюджету у 2022 році мав становити 3,5%, водночас війна кардинально змінила наші плани. Сьогодні надходження до державного бюджету зменшилися на 70% від митних органів та на 30% від податкових органів. Щомісячна потреба бюджету становить 5 млрд доларів США протягом наступних кількох місяців [4].

Все це в значній мірі впливає на рівень зміцнення фінансової безпеки України. У цьому контексті головними цілями та завданнями фінансової безпеки України в умовах війни є: різні форми фінансово-економічної допомоги підприємництву та населенню; сприяння відродженню ринку праці, внутрішньої релокації бізнесу; спрощення податкової системи України, яка має бути легкою в адмініструванні тощо.

Необхідно також ставити питання щодо виключення російської федерації з групи FATF та зарахування її до «чорного списку» FATF на підставі недотримання росією загальних принципів FATF, порушення стандартів FATF та негативний вплив її на безпекову ситуацію в Україні та світі. Події, що відбуваються нині вказують на те, що росія порушує стандарти FATF, знецінює глобальні зусилля запобіганню щодо фінансування тероризму, відмивання грошей, а також поширення зброї масового ураження тощо.

У повоєнний час ми маємо говорити про відбудову України, яка відкриває унікальну можливість модернізувати країну та убезпечити її майбутнє. Особливе значення в процесі відбудови України належить міжнародній допомозі. Враховуючи те, що Україна рухається до вступу до ЄС, доцільним є створення під егідою ЄС окремої Агенції, яка мала б значну автономію в питаннях координації та управління допомогою та програмою реконструкції, ефективно сприяла б заохоченню та допомозі у надходженні технологій та іноземного капіталу переважно у вигляді грантів, а не кредитів тощо. Необхідно також активізувати комплекс заходів щодо протидії або подоланні інституціональних деформацій, зокрема, тіньової економіки, корупції, рейдерства, офшорізації тощо.

Все це свідчить про те, що в умовах війни та повоєнний період підвищується роль і значення дослідження імперативів ефективного зміцнення фінансової безпеки, захисту фінансових інтересів України від внутрішніх та зовнішніх, реальних та потенційних загроз.

Список використаних джерел

1. Варналій З.С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації. Київ : Знання України, 2020. 423 [1] с.
2. Варналій З.С. Фінансова безпека України в системі сталого розвитку економіки в умовах війни // Фінансові інструменти сталого розвитку економіки: мат. IV Міжн. науково-практ. конф. (22 травня 2022 р.). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2022. С.35-39.
3. Загальні втрати економіки, понесені в ході війни, складають \$564-600 млрд. URL:<https://kse.ua/ua/about-the-school/news/>
4. Сергій Марченко взяв участь в онлайн-дискусії “Відбудова економіки України” Atlantic Council. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/news>

Онищенко С.В, д.е.н., професор
*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», (м. Полтава, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Уже 100 днів Україна потерпає від бруталної, відкритої та широкомасштабної військової агресії росії. Війська агресора атакують українські міста, здійснюють обстріли цивільного населення, інфраструктури, житлових будинків, дитячих садків, шкіл, коледжів, університетів.

Сьогодні Україна ціною життя своїх кращих синів і доньок боронить не лише європейські цінності, вона боронить Європу від страшної навали! Вбито тисячі українців, посеред Європи, у 2022 році, в XXI сторіччі. Навіть фактичну кількість загиблих і поранених встановити наразі неможливо через відсутність доступу до огляду місць подій та через активні бойові дії окупаційних військ, які ведуться в українських містах.

Війна, будь-яка, завжди є масштабним шоком для національної безпеки країни. В Україні це є: суттєві втрати людського капіталу (втрати серед військових та цивільного населення), за попередніми даними понад 2500 цивільного населення загинули, у тому числі понад 240 дітей, понад 350 дітей поранено; обстріли цивільного населення, житлових будинків, дитячих садків, шкіл, коледжів, університетів, зокрема, пошкоджено понад 550 навчальних закладів, повністю знищено 72 закладів; відбуваються масові міграційні процеси, з «перспективою» не 100% повернення (понад 4 млн біженців виїхали з України, близько 7 млн тимчасово внутрішньо переміщених осіб); залишаються потенційні ризики нової військової агресії тощо [2].

Українці виборють своє право на існування, незалежність української нації, свій суверенітет й безпеку. На сьогодні очевидна актуальність проблематики безпеки, яка перетворилася не тільки на науку – безпекологію і є порівняно новою галуззю знань, а й набула нового розуміння свого змісту. Безпека – це найважливіша категорія й необхідна передумова збалансованого функціонування системи суспільних відносин, що забезпечує захищеність, життєдіяльність і дієздатність держави, суспільства, особи від внутрішніх і зовнішніх загроз [3].

Безпека є загальною, історичною та суспільною категорією, що включає всю історію і все майбутнє людства, має найголовніше значення для існування як окремої особи, так і суспільства загалом. Вихідними категоріями під час визначення безпеки є стан, властивість, інтереси, загрози інтересам. Для них усіх спільне те, що вони характеризують стан об'єкта стосовно загроз різноманітного походження. Отже, характер загрози є організаційною ознакою в цій групі понять. Особливості передумов виникнення, рівень вияву та ступінь впливу загроз визначають характер безпеки. Україна в XXI столітті стикнулася з глобальними загрозами – воєнною небезпекою, небувалим порушенням російською федерацією міжнародного права, посягання на територіальну цілісність та суверенітет незалежної країни, руйнування системи збалансованих відносин між людьми/народом стосовно їх життєзабезпечення та життєдіяльності, руйнування принципів безпеки, свободи та демократії.

Проблема економічної безпеки завжди виникала на найвищому рівні управління та регулювалися за допомогою різних державних інститутів. Відповідно до чинного нормативно-правового забезпечення України під економічною безпекою розуміють стан розвитку економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства й держави [4]. Діалектичні підходи та інституційні умови формування економічної безпеки держави останнім часом базувалися на вдосконаленні відносин захищеності й полягали у безперервному процесі посилення функціональної основи життєздатності та всестороннього захисту національної економіки.

Оскільки, війна є масштабним структурним шоком для економіки України, одним із проявів якого стала втрата державним бюджетом значної частини традиційних надходжень у вигляді податків, акцизів та митних платежів. Частина цих втрат замінена пільговим фінансуванням від міжнародних партнерів та прямим фінансуванням бюджету центральним банком, що матиє інфляційний та девальваційний ефект, але надзвичайні обставини вимагають надзвичайної реакції. Іншими словами, в умовах війни... “ми не питаємо, як ми будемо платити за неї – ми це вирішуватимемо після її завершення” [5].

Загальні втрати економіки України через війну, за спільними оцінками Мінекономіки та KSE, враховуючи як прямі втрати, так і непрямі втрати (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо), коливаються від \$564 млрд до \$600 млрд. Загальна сума прямих задокументованих збитків українських підприємств вже сягає \$11.3 млрд. За останній тиждень цей показник збільшився на \$591 млн. З початку війни росії проти України пошкоджено чи зруйновано щонайменше 227 підприємств, заводів та фабрик [6].

Забезпечення безпеки національної економіки України є необхідною передумовою виживання держави, як з теоретичної, так і з практичної точки зору, через те що війна спричинила й шалену міграцію населення близько 6 млн українців, зростання інфляції та бюджетного дефіциту, гострої кризи державних фінансів, грошової і банківської системи, відтоку капіталу та загострення соціальної напруги населення. Значна кількість підприємств зруйновано інші вимушені змінити ринки збуту, порушено ланцюги поставок через окупацію південних регіонів, неможливість реалізовувати продукцію чи надавати послуги у звичних об'ємах, у зв'язку з чим негативний ефект сучасних кризових явищ, пов'язаних з війною, для економічної безпеки є катастрофічним. Глобальний масштаб загроз та небезпек економіці України вимагають невідкладних структурних змін, посилення спроможності державних інститутів, верховенства права, забезпечення дотримання прав інвесторів та зменшення корупційних ризиків задля економічного відродження та забезпечення безпеки національної економіки.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
2. Варналій З.С. Фінансова безпека України в системі сталого розвитку економіки в умовах війни // Фінансові інструменти сталого розвитку економіки: мат. IV Міжн. науково-практ. конф. (22 травня 2022 р.). Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2022. С.35-39.
3. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення: монографія / С. В. Онищенко. – К.: Знання України, 2017. – 450 с.
4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738.
5. When the war is over: необхідні кроки з економічного відновлення України/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://lb-ua.translate.goog/blog/ievhen_stepaniuk/509330_when_war_over_neobhidni_kroki_z.html?_x_tr_sl=uk&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=op,sc
6. Загальні втрати економіки, понесені в ході війни, складають \$564-600 млрд // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mind.ua/news/20242128-zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-infrastrukturi-cherez-agresiyu-uf-vzhe-perevishchue-1055-mlrd-kseinstitu>.

Птащенко Л.О., д.е.н., професор
*Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», (м. Полтава, Україна)*
Наміг Агагейдар Огли Ісазаде, доктор філософії, асоційований професор
*засновник, член правління Міжнародного науково-освітнього
та навчального центру, (м. Таллін, Естонія)*

ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ В ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР У ПЕРІОД ВІДБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сьогодні, коли в Україні триває війна але кожен з українців немає жодного сумніву в перемозі, розглядаються питання, пов'язані з необхідністю відбудови національного господарства України, зруйнованого російським агресором. На відбудову потрібні будуть значні інвестиційні ресурси. Розміри збитків від руйнувань зростають щодня, і за попередніми розрахунками, на відновлення України після війни з росією потрібно буде щонайменше 1 трлн доларів [1].

Звертаючись до історизму варто зазначити, що під час Другої світової війни Україна зазнала найбільше втрат у порівнянні з іншими союзними республіками – понад 42 % усіх матеріальних втрат Радянського союзу. Проте, згідно п'ятирічного плану відбудови й розвитку народного господарства, економіка України отримала лише 15 % всесоюзних капіталовкладень [2].

Основним завданням відбудови було відновлення та подальше піднесення важкої індустрії, залізничного транспорту, відродження вугільної промисловості, металургійних заводів Донбасу і Придніпров'я, хімічної промисловості, що несло в собі приховану загрозу посилення диспропорцій і деформацій в економіці України [3], в той час як інші сектори промисловості й сільське господарство українці мали відновлювати за рахунок підвищенні продуктивності праці на 36 %.

Повномасштабна війна, що триває в Україні з 24 лютого 2022 року, принесла ще більше руйнувань, ніж Друга світова. Усвідомлюючи необхідність швидкого відновлення економіки й соціального сектора, урядом формується План відбудови національного господарства України. В цей період досить активно розвиватиметься будівництво, оскільки рашистами зруйновані не лише окремі будинки, а й знищені цілі міста, об'єкти соціальної сфери та промислової інфраструктури. Більшість з цих об'єктів не підлягають відновленню, тобто будувати доведеться з нуля. Немає жодного сумніву, що Планом відбудови будуть охоплені всі галузі національної економіки, але на наше глибоке переконання, пріоритетними напрямками повинні стати розвиток військово-промислового комплексу та енергетичного сектора. Це зумовлене необхідністю посилювати військову міць та забезпечувати повну енергетичну незалежність України, але вимагатиме значних інвестиційних ресурсів. Автори підтримують ідею необхідності розроблення Плану Маршалла 2 для відбудови національного господарства України, оскільки без інвестиційної підтримки країн світу відбудуватися буде вкрай важко, при цьому не розраховуючи на добровільні репарації рф.

Роблячи акцент на такій стратегічно важливій галузі для національної економіки як енергетика, ми вважаємо, що особливої уваги посадовців та фахівців потребують такі перспективні й актуальні напрями розвитку енергетичного сектора як зелена енергетика та видобування літію. Зокрема, на сайті Міністерства енергетики України розміщено лише такі блоки енергетичного сектора як електроенергетика, ядерна енергетика, нафтогазова та вугільна промисловість [4]. Проте, з впевненістю можна зазначити, що Стратегія енергетичної безпеки України буде переглянута з урахуванням досвіду українців у протистоянні агресору та світових тенденцій на ринку енергетики.

Зазначимо, що в довоєнні часи дещо активізувалася програма видобутку природного газу «Тризуб», котрою передбачалося видобуток сланцевого газу, відкриття другої «унікальної» Шебелинки, освоєння родовища шельфу Чорного моря на ділянці «Дельфін».

Проте, необхідно активніше розробляти нові родовища, оновлювати технології вже існуючих.

Стосовно розвитку зеленої енергетики, варто зазначити, що у довоєнний період ця галузь розвивалася досить непоганими темпами. Так, у 2019 році Україна увійшла у ТОП-10 країн світу за темпами розвитку зеленої енергетики, а в 2020 – у ТОП-5 європейських країн за темпами розвитку сонячної енергетики. На початку 2022 року загальна потужність об'єктів зеленої енергетики становила біля 9656 МВт. Однак вторгнення РФ не лише зупинило розвиток галузі, а й завдало руйнівних збитків. Підприємства опинилися на межі банкрутства. За даними Української вітроенергетичної асоціації, в Україні припинили роботу понад 2/3 вітрогенераторів [5]. На відновлення цієї галузі також необхідні інвестиційні ресурси.

Ще одним перспективним напрямом розвитку енергетичного сектора України, в який можна буде залучити потужних інвесторів, є розробка родовищ літію. За попередніми оцінками, в Україні є значні запаси літію, які не поступаються багатим родовищам Південної Америки та Африки. Загалом це 4 об'єкти – 2 родовища (Шевченківське, Полохівське) та 2 ділянки (Добра, Крута балка). Попит на літій, який є основним компонентом літій-іонних акумуляторів, останнім часом зростає, адекватно попиту на електромобілі, системи накопичення енергії (energy storages) тощо, а ціна на цей метал має тенденцію до зростання.

Україна є досить цікавою за обсягами запасів та покладів літію. До цього літій в нас ніколи не добувався, родовища практично не розроблялися. Були проведені певні геологічні дослідження та апробовані запаси цього металу. Експерти вважають, що найближчі 20 років можуть змінити світову економіку. У січні 2022 року заступником голови Офісу президента Ігорем Жовквою було заявлено, що саме літієм Україна може зацікавити Ілона Маска та отримати інвестиції від одного з найбагатших підприємців планети [6]. На підтвердження інвестиційної привабливості галузі з видобутку літію, наведемо такі дані. В 2019 році електрокари склали лише 1% автопарку, вже до 2030 року ІЕА очікує зростання їхньої кількості до 140-245 млн.

Оскільки електрокари допомагають знизити забруднення повітря і викиди парникових газів, низка країн оголосила про наміри заборонити використання двигуна внутрішнього згоряння у найближчі 20-30 років. Ця політика сприяє попиту на електрокари. У березні 2021 року швейцарський інвестбанк UBS спрогнозував, що електрокари можуть досягнути цінового паритету з автомобілями на двигуні внутрішнього згоряння 2025 року, а частка продажів електромобілів може сягнути 20% у 2025 році та 50% у 2030 році. До 2040 року повний перехід на електромобілі може стати реальністю [6].

Тож актуальність видобутку літію буде підвищуватися, а відповідно цей сегмент енергетичного сектора України є досить привабливим для інвестора. Крім залучення іноземних компаній для відновлення й розбудови енергетичного сектора, не дивлячись на велику фінансову підтримку країн світу й міжнародних організацій, слід також й вишукувати інші можливі джерела інвестиційних ресурсів. Зокрема, емісія Україною міжнародних облігацій та облігацій державної внутрішньої позики, збір коштів на краудфандінгових платформах тощо.

Список використаних джерел

1. ЦЕС спільно з партнерами підраховує збитки від російської агресії URL: <https://ces.org.ua>
2. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX–XX ст. Історичні нариси. К. 2002. С 744-771.
3. 3. Бажан О. Г. Особливості відбудовчого періоду в Українській РСР у другій половині 40-х – на початку 50-х років XX ст. Наукові записки. Том 41. Історичні науки. С. 20-28.
4. Енергетичний сектор: виклики і можливості для розвитку URL: <http://mpe.kmu.gov.ua> > article
5. Зелена енергетика в Україні на межі банкрутства URL: <https://www.epravda.com.ua>
Літій: чи допоможе український метал світовому ринку електрокарів URL: <https://www.radiosvoboda.org>.

Шаяхметова К.О., д.е.н, професор
 Університет «Туран-Астана» (м. Нур-Султан, Казахстан)

Карпенко Є.А, к.е.н., доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
 (м. Полтава, Україна)

ЗАКОНОДАВЧІ ВИМОГИ ДО ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ-ПІДПРИЄМЦЯМИ В УКРАЇНІ ТА КАЗАХСТАНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Важливим елементом сучасної системи господарювання є мале підприємництво. Сектор малого бізнесу здійснює істотний вплив на економіку країн світу і виступає невід’ємним суб’єктом ринку [1]

В умовах сьогодення як в Україні, так і в Республіці Казахстан громадяни можуть займатися підприємницькою діяльністю створивши юридичну особу, або здійснюючи діяльність як фізична особа-підприємець (далі ФОП). Разом з тим законодавчі вимоги до організації обліку у ФОП у цих країнах мають суттєві відмінності. Також різним є і визначення бухгалтерського обліку, який у Казахстані ведуть як юридичні, так і фізичні особи, а в Україні лише юридичні (табл. 1)

Таблиця 1

Сутність бухгалтерського обліку за законодавством України та Казахстану

Країна	Сутність бухгалтерського обліку
Республіка Казахстан	Бухгалтерський облік – це впорядкована система збору, реєстрації та узагальнення інформації про операції та події приватних підприємців та організацій, яка регламентована законодавством Республіки Казахстан про бухгалтерський облік та фінансову звітність, а також обліковою політикою [2]
Україна	Бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [3]

В Казахстані найбільш лояльні вимоги до організації обліку існують лише для ФОП-суб’єктів малого бізнесу, які застосовують спеціальний податковий режим та не є суб’єктами приватних монополій і платниками ПДВ. Вони можуть не вести бухгалтерський облік і не подавати фінансову звітність, але наявність первинних документів для них обов’язкова. Всі інші приватні підприємці зобов’язані вести бухгалтерський облік, затверджувати облікову політику та подавати фінансову звітність у складі бухгалтерського балансу, звіту про прибутки та збитки, звіту про рух грошових коштів, звіту про зміни у капіталі та пояснювальної записки. Слід відмітити, що приблизно аналогічний склад фінансової звітності передбачений для юридичних осіб України.

ФОП в Україні зобов’язані мати первинні документи, які є основою для складання податкової звітності. Також для них існують додаткові податкові вимоги щодо обліку товарних запасів, які містяться у Порядку ведення обліку товарних запасів для фізичних осіб – підприємців, у тому числі платників єдиного податку [4]. А от ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності для українських підприємців законодавством не передбачено. На нашу думку таке спрощення обліку обумовлене вимогами сьогодення і сприятиме збільшенню кількості фізичних осіб-підприємців в Україні у поствоєнний період.

Список використаних джерел

1. Коба О.В., Головань Ю.В., Кононенко А.С. Оподаткування суб’єктів малого підприємництва в Україні та за кордоном. *Причорноморські економічні студії*. Випуск 27.

2018. С. 132-136.

2. Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы: Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 28 ақпандағы N 234 Заңы. URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000234>

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

4. Порядок ведення обліку товарних запасів для фізичних осіб – підприємців, у тому числі платників єдиного податку: наказ Міністерства фінансів України від 03.09.2021 № 496 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/re37033?an=1>

УДК 657.6

Андрущенко М.М., магістрант факультету обліку та аудиту

Подольчук О.А., к.е.н., доцент

Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Успішність діяльності суб'єктів господарювання незалежно від організаційно-правової форми залежить від організації ефективного управління. Неодноразово в наукових публікаціях доведено, що бухгалтерський облік впливає на прийняття управлінських рішень, оскільки отримана облікова інформація засвідчує дані про діяльність підприємства і дає можливість здійснювати в подальшому планування та контроль. Бухгалтерський облік забезпечує систематизацію інформації в первинних документах, облікових регістрах та звітних формах про наявність ресурсів, джерела їх формування, напрями використання, про здійснювані господарські процеси та операції, їх характер і обсяги, про формування доходів, витрат та результати діяльності, про запозичені та залучені кошти і стан заборгованості по розрахунках тощо. Таким чином облікова інформація є основою для трансформації даних у відповідності до запитів користувачів [2, с. 44].

Звітність підприємства є важливим джерелом інформації для власників суб'єктів господарювання, акціонерів, управлінці, контрагентів та інших учасників ринку. Звітність традиційно поділяється на фінансову, податкову, статистичну та внутрішню.

Суб'єкти господарювання, що надають інформацію про свою діяльність та її результати, формують певний масив облікового і, відповідно, економічного інформаційного простору. Кожне підприємство в процесі діяльності використовує інформацію зовнішнього середовища і утворювану всередині самого суб'єкта господарювання. Показники обліку, узагальнені у фінансовій звітності, стають чинником, здатним впливати на рішення суб'єктів щодо їхніх намірів і подальших дій. Отже, облікова інформація певною мірою формує економічний інформаційний простір і водночас залежить від нього [4].

Проте, на сьогоднішній день в умовах глобалізації, загострення світової фінансово-економічної кризи ситуація стрімко змінюється, а криза довіри посилюється, бізнес надає дедалі більшого значення своїй репутації. Більшість власників і керівників підприємств приходять до розуміння того, що для успішного ведення бізнесу недостатньо приділяти увагу виключно фінансовим показникам діяльності [3, с. 418]. В Україні за останні роки спостерігається стала тенденція до розробки і впровадження звітності про сталий розвиток.

Мета звітності зі сталого розвитку – це формування та розкриття суттєвої інформації фінансового та не фінансового характеру про вплив компанії на економіку, навколишнє середовище і суспільство, ефективність її діяльності у поєднанні з екологічними та соціальними аспектами, що забезпечує досягнення цілей сталого розвитку з урахуванням запитів зацікавлених сторін [1, с. 348].

Таким чином, підготовка звітності зі сталого розвитку, що характеризує результати діяльності, потребує відповідного обліково-аналітичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Будько О.В. Формування концептуальних основ звітності зі сталого розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 346-351.
2. Podolianchuk O.A. Accounting and information support of tax calculations. *The scientific heritage*. 2020. № 51. P. 44-54.
3. Рудницький В.С., Рудницька О.В. Характеристика структури і змісту звітності сталого розвитку підприємства. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 1. С. 416-424.
4. Сардарчук І.І. Обліково-інформаційне забезпечення внутрішньогосподарського контролю. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2956/1/89.pdf>.

УДК 336.1

Бикова М.В., студентка; Глушко А.Д., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВИ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Питання забезпечення ефективності діяльності завжди було актуальним з огляду на те, що лише ефективно працююче підприємство може нарощувати вартість. Нестабільні умови функціонування підприємств, спричинені, спочатку, пандемією COVID-19 та воєнним станом в Україні на сьогоднішній день створюють нові проблеми щодо забезпечення ефективності їх діяльності. Тому проблематика оцінювання ефективності діяльності як основа інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової стабільності суб'єкта господарювання є безперечно актуальною.

Операційна діяльність – це основна діяльність, яка забезпечує значну частку доходу підприємства та стосується операцій, що пов'язані з виробництвом та збутом продукції, виконанням робіт, наданням послуг [1]. Обсяг грошових потоків, що утворився в результаті операційної діяльності має найрегулярніший характер і являє собою головний показник достатності грошових коштів для погашення своїх зобов'язань, виплату дивідендів та підтримання ефективності підприємства [2].

Ефективність операційної діяльності – це максимальна вигода, яка досягається при відношенні величини отриманого результату до затраченої кількості матеріальних ресурсів, що забезпечили цей результат. Аналіз наукових підходів до порядку проведення оцінювання ефективності операційної діяльності дозволив виокремити наступні етапи (рис. 1).

Перший етап оцінювання ефективності операційної діяльності передбачає аналіз доходів та витрат операційної діяльності підприємства з використанням такого методичного інструментарію як: горизонтальний (трендовий) аналіз (полягає у порівнянні кожної позиції звітності з аналогічною позицією попереднього періоду), вертикальний (структурний) аналіз (визначає структуру фінансових показників з виявом впливу кожної позиції звітності на результат у цілому), порівняльний (просторовий) аналіз (ґрунтується на порівнянні значень окремих груп аналогічних фінансових показників між собою).

На другому етапі оцінювання ефективності операційної діяльності відбувається розрахунок показників рентабельності операційної діяльності, зокрема таких як: рентабельність активів, рентабельність основних виробничих фондів, рентабельність продукції, рентабельність продажу, чиста рентабельність витрат, рентабельність операційних витрат, рентабельність іншої операційної діяльності та валова рентабельність. Зазначені показники дозволяють визначити рівень результативності операційної діяльності [3, 4].

Рис. 1. Етапи оцінювання операційної діяльності підприємства

Третій етап передбачає здійснення факторного аналізу валового прибутку: досліджується вплив на зміну валового прибутку таких факторів, як ціна продукції, обсяг виробництва, структура продукції, рівень та структура витрат. На четвертому етапі доцільно провести CVP-аналіз, на основі якого здійснюється обґрунтування обсягів виробництва та цінової політики суб'єкта господарювання.

Перелічені методи оцінювання ефективності операційної діяльності можна доповнювати інструментарієм SWOT-аналізу, PEST-аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, XYZ-методу, ABC-методу, нормативного методу, діаграми Парето, методу оцінки ефективності бізнес-процесів, методу KPI тощо [5].

Дотримання порядку проведення аналізу ефективності операційної діяльності дозволить забезпечити точність і достовірність результатів, а також максимальну ефективність управлінських рішень, які будуть прийматися на їх основі.

Отже, ефективність операційної діяльності є необхідною передумовою розвитку підприємства та нарощення його вартості в довгостроковій перспективі [6].

В ринкових умовах господарювання підвищується роль оцінки системи управління з точки зору ефективності та результативності [7], а фінансові результати є основою для розрахунку ресурсного потенціалу [8]. Враховуючи нестабільність бізнес-середовища, виникнення нових загроз для функціонування необхідність систематичного моніторингу ефективності операційної діяльності є обов'язковою умовою забезпечення фінансової стабільності кожного суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел

1. Никифорчин М.Д. Суть та основні поняття операційної ефективності в діяльності підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2013. Вип. 3. С. 88–92. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_03/22.pdf.
2. Пенська І. О. Організація планування операційної діяльності на підприємствах. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2021. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/102.pdf.

3. Дмитренко А. І. Діагностика прибутковості підприємства за нормативною бухгалтерською звітністю Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія : Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. 2018. № 2. С. 26-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvifnunge_2018_2_5.

4. Правдюк Н. Л. Рентабельність операційної діяльності: обліково-аналітичний аспект. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 12. С. 124-141. URL : <http://efm.vsau.org/storage/articles/February2020/wk6jACGvCJYh4qjw76.pdf>.

5. Швець Ю.О. Теоретико-прикладні засади оцінки ефективності операційної діяльності підприємств машинобудування та способи її покращення. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського: науковий журнал. Серія: Економіка і управління*. Т 30 (69), №6, Ч.1. С. 76-81.

6. Архіпов Н. М. Види ефективності операційної діяльності підприємства торгівлі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 18(1). С. 21-26. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_18%281%29__6

7. Карпенко Є.А., Івченко Є.І. Формування системи показників оцінки ефективності діяльності підприємств роздрібною торгівлі: процесний підхід. *Культура народів Причорномор'я: науковий журнал*. Симферополь: ТНУ ім. Вернадського, 2011. № 215. С. 58-62.

8. Dmytrenko A., Furmanchuk O. Ways to Improve the Methodology of Analysis of the Financial Condition of the Enterprise. *Економіка і регіон*. 2021. № 1 (80). С. 100-105.

УДК 336.025

Білько С.С., аспірант

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ КІБЕРАТАК

Стрімкий розвиток процесів цифровізації став джерелом не лише нових можливостей, але й ризиків та загроз, в першу чергу інформаційній безпеці національній економіці. Поряд з традиційними загрозами, таким як промислове шпигунство, навмисне і ненавмисне розголошення конфіденційної інформації та комерційної таємниці працівниками, недобросовісні дії конкурентів, включаючи шкоду діловій репутації, втручання сторонніх осіб в інформаційні системи і мережі, порушення цілісності баз даних тощо [1], створюється ряд додаткових загроз інформаційним ресурсам і технологіям в економіці, методи діагностики і протидії яким поки що відпрацьовані не в повній мірі. В першу чергу, це загрози, які пов'язані з кібератаками, розкриттям персональних даних, впливом шпигунських програм і вірусів, фішингом, загрозами, пов'язаними з оновленням комп'ютерних програм тощо. Це актуалізує питання забезпечення інформаційної безпеки національної економіки.

Слід відмітити, що згідно з Національним індексом кібербезпеки (NCI), який вимірює готовність країн до запобігання кіберзагрозам та управління кіберінцидентами, Україна на кінець 2021 року піднялася на 24 місце серед 160 країн та поліпшила свою позицію на 4 пункти у порівнянні з 2019 роком. За можливостями кіберзахисту національного інформаційного простору Україна наближається до Швейцарії (23 місце) та Великобританії (22 місце). Водночас згідно з Глобальним індексом кібербезпеки (GCI) Україна посідає 78 місце, а за рівнем розвитку інформаційних технологій – 79 місце (рис. 1). Представлена інфографіка підтверджує наявність потенційних можливостей підвищення рівня інформаційної безпеки національної економіки.

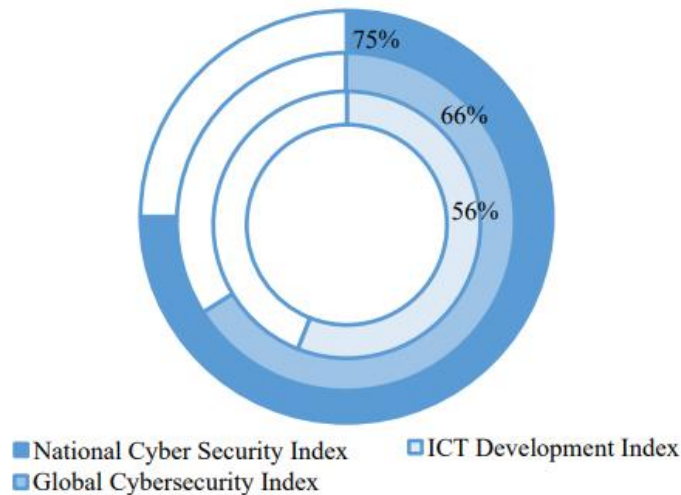

Рис. 1. Позиції України у світових рейтингах з кібербезпеки
* Побудовано автором за [2]

Водночас, у світових рейтингах за кількістю кібератак Україна займає друге місце, що свідчить про необхідність підвищення рівня захисту інформаційного середовища. Так, згідно з офіційними даними компанії Microsoft 19% усіх кібератак, зафіксованих у 2021 році, було скоєно проти України (на першому місці США – 46%). Для порівняння, частка Бельгії, Німеччини та Японії не перевищує 3% [3].

При цьому основними видами кібератак, які становлять найбільшу загрозу інформаційній безпеці національній економіці визначено програми-вимагачі, інсайдерські атаки, фішинг, цільові кібератаки та DDoS-атаки.

Програми-вимагачі або шифрувальники здійснюють шифрування інформації на девайсах компанії, що може призвести до повної зупинки бізнесу. В окремих випадках інформація не підлягає відновленню.

Інсайдерські атаки є одними з найскладніших видів кіберзагроз, оскільки безпосередньо пов'язані з людським фактором. Інсайдером зазвичай виступає співробітник компанії, який наносить шкоду як цілеспрямовано, так і випадково. Цей вид кібератаки складно передбачити.

Фішинг є однією з найпоширеніших та найефективніших атак. Полягає в розсилці кіберзловмисником листів зі шкідливими файлами або посиланнями, які при відкритті заражають ПК. З цього розпочинається проникнення в мережу організації.

Цільові кібератаки, DDoS-атаки – це атаки на обчислювальну систему з метою доведення її до відмови, створення таких умов, за яких користувачі системи взагалі не мали можливості отримати доступ до системних ресурсів, що надаються, або значно його обмежити.

Останній вид кібератак часто застосовується російським агресором для приховування деструктивних дій. Зокрема, останню масштабну та тривалу DDoS атаку на українські банки та державні сайти було здійснено 15 лютого 2022 року. За офіційними даними жодного витоку даних, спотворення чи знищення елементів ІТ-інфраструктури, фінансових втрат не зафіксовано [4].

Перелічені види загроз інформаційній безпеці спричиняють найбільші фінансові втрати і, безперечно, впливають на рівень фінансової безпеки та стабільності національної економіки в цілому.

У 2020 р. втрати світової економіки у результаті кібератак склали понад 1 трлн дол США, що становило 1% світового ВВП. У порівнянні із 2018 р., даний показник зріс на понад 50%. Згідно з офіційними даними компанії McAfee, серед опитуваних компаній лише 4% не стикались із кібератаками протягом 2021 року. Решта, 96% компаній, стали жертвами

кібератак в тій чи іншій мірі. Адже, навіть не зазнавши прямих фінансових втрат від кіберзлочинів, зіткнулися з їх негативним впливом на продуктивність працівників, розподіл робочого часу, імідж фірми в цілому. Найбільш небезпечними для бізнесу є кібератаки, спрямовані на викрадення інтелектуальної власності та кібершпигунство, які часто супроводжуються ще й вимогами про викуп. Близько $\frac{2}{3}$ усіх матеріальних збитків від кібератак пов'язані саме з фінансовими злочинами та втратою інтелектуальної власності [5].

Таким чином, з урахуванням зростання зовнішніх та внутрішніх загроз інформаційній безпеці національної економіки, підвищення рівня фінансових втрат у випадку їх реалізації, необхідність формування безпекоорієнтованого інформаційного середовища є актуальною проблемою в аспекті забезпечення фінансової стійкості національної економіки України.

Список використаних джерел

1. Onyshchenko, S., Hlushko, A., Yanko, A. Role and importance of information security in a pandemic environment. *Economics and Region*. 2020. Volume 2 (77), 103-108.
2. Офіційний сайт NCSI Project Team. URL: <https://ncsi.ega.ee/country/ua/>
3. Microsoft Digital Defense Report. October, 2021. Homepage. URL: <https://www.microsoft.com/en-us/security/business/microsoft-digital-defense-report>
4. Офіційний сайт Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Україна успішно відбила найбільшу DDoS-атаку в своїй історії. Лютий, 2022. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/ukrayina-uspishno-vidbila-naibilshu-ddos-ataku-v-svoyii-istoriyi>
5. Economic Impact of Cybercrime – No Slowing Down. Report of the Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2018. URL: <https://www.csis.org/analysis/economic-impact-cybercrime>.

УДК 336

Вергал К.Ю., к.е.н., доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава, Україна)

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з основних тенденцій розвитку світової економіки в останні роки стала бурхлива цифровізація, яка через впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в усі сфери життя спричинила виникнення нових організаційних форм, підходів та моделей організації бізнесу у торгівлі, логістиці, виробництві, державному управлінні, соціальній сфері тощо. У класичному розумінні «цифрова економіка» – це діяльність, в якій ключовими факторами (засобами) виробництва є цифрові дані та їх використання, що дозволяє суттєво збільшити ефективність / продуктивність у різних видах економічної діяльності [2, 3]. Однак, в умовах воєнного стану, представлення даних у цифровому вигляді, їх обробка та використання в великих обсягах стає засобом значної економічної переваги, що сприяє підтримці бізнесу, підвищує підприємницьку мобільність та організацію бізнесу на територіях, де не ведуться воєнні дії.

Пріоритетом у забезпеченні спроможності економіки воєнного часу є цифровізація та спрощена система вчинення регуляторних та реєстраційних дій у сфері підприємництва. Протягом лютого-червня 2022 року, основними інструментами такої підтримки стали:

- платформа цифрової взаємодії для допомоги релокації бізнесу (ДП «Прозорро.Продажі») [1];
- Єдиний державний реєстр, в якому міститься інформація про компанії та ФОП та реалізовано можливість проведення нагальних реєстраційних дій;
- Державний реєстр обтяжень рухомого майна у формі прикладного програмного інтерфейсу;

- додаток «Дія. Бізнес», який дозволяє отримати підприємцям онлайн консультації від експертів, які мають чималий досвід роботи у малому та середньому бізнесі;
- урядова програма з працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, яка дозволяє зареєструвати дані про працевлаштовану особу через портал Дія;
- аграрна платформа Міністерства аграрної політики та продовольства України по збору актуальних потреб аграріїв під посівну онлайн agrostatus.org;
- онлайн-платформа для покращення логістичних маршрутів аграріїв в умовах воєнного стану prodsafety.org;
- чекліст від ініціативи UA Anti-crisis, що допомагає зібрати інформацію про ресурси, побудувати стратегію та зробити конкретні кроки для запуску бізнесу;
- законопроект про дерегуляцію ведення бізнесу в Україні, який дозволяє подати декларації онлайн – через додаток чи портал «Дія» або Єдиний державний вебпортал електронних послуг;
- національна платформа продовольчої безпеки від Держпродспоживслужби;
- платформа Biz For Ukraine з пошуку міжнародних проєктів підтримки українських підприємців
- платформа Keep Going для інформаційної, фінансової допомоги та експертної підтримки власників мікро- та малого бізнесу;
- торговельно-сервісна платформа LITERPROM для онлайн розміщення готової продукції легкої промисловості вітчизняних виробників;
- інформаційна сторінка від LIGA360 та LIGA ZAKON з інформацією для бізнесу під час війни;
- універсальний платіжний сервіс для бізнесу – безоплатний мобільний застосунок «Жабка», що дозволяє приймати безготівкові оплати у будь-якій соціальній мережі або месенджері;
- платформа підтримки підприємців (маркетплейс) Do Business with Ukrainians;
- національна платформа ProdUkraine для організації співпраці українських торговельних мереж з іноземними виробниками та постачальниками;
- онлайн сервіс «Є-Товар», який дозволяє постачальникам і виробникам завантажувати каталоги продуктів і товарів;
- онлайн платформа для бізнесу «Один одному» від Національної електронної біржі, яка дозволяє обмінюватися фахівцями, обладнаннями, технологіями, ресурсами для вирішення бізнес-задач;
- волонтерських проєкт на підтримку українського бізнесу UA business global за для онлайн освітньої підтримку підприємців;
- онлайн платформа Leleka, яка поєднує український бізнес та іноземних клієнтів;
- «Декларація – послуга для підприємців на порталі Дія, що дозволяє онлайн отримати ліцензію, сертифікат, посвідчення, рішення, дозвіл або висновок;
- віртуальний центр Дія. Бізнес – гаряча лінія щодо працевлаштування та підприємництва;
- чат-бот з відповідями на питання щодо трудових відносин під час війни від Міністерства економіки України;
- безкоштовні онлайн курси та воркшопи для підприємців ReStart Meetings, СМС-Ukraine;
- інформаційний сайт Головного сервісного центру МВС України для забезпечення інформаційної підтримки на час війни.

Важливою особливістю впровадження вищезазначених інструментів є спільні ініціативи від державних органів, бізнес-структур, волонтерів, громадських організацій, університетів, ІТ-компаній, що в комплексі забезпечує їх ефективну реалізацію, що дозволило за час війни зареєструвати 28442 ФОПи та 4584 компанії та відновити кількість продажів товарів з 7% в перші дні війни до 85 % від довоєнних показників [4], евакуювати 156 підприємств. Зростанню показників сприяли і рішення української влади щодо зниження

податкового навантаження, безвідсоткове кредитування бізнесу «5-7-9 відсотків», допомога у розмірі 6500 грн для тих, хто втратив роботу через війну.

Список використаних джерел

1. В Україні запустили платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу / Prozorro.Продажі. 2022. 11 квіт. URL: <https://prozorro.sale/news/v-ukrayini-zapustili-platformu-cifrovoyi-vzayemodiyi-dlya-dopomogi-v-relokaciyi-biznesu>
2. Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки // Фінансовий простір. - 2017. - № 3. - С. 13-23. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2017_3_4
3. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні та світі // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 6. С. 105–110.
4. Тренди економічного фронту: як працює бізнес під час війни. Дані Опендатабот. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/trendi-ekonomichnogo-frontu-ak-pracue-biznes-pid-cas-vijni-opendatabot>

УДК 336.7

Вертебний І.В., студент
Науковий керівник Онищенко С.В. д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ФІНАНSOVA ГРАМОТНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Вперше на рівні держави проблема фінансової освіченості населення була піднята у США. Причому зміст поняття «фінансова грамотність» сьогодні у Сполучених Штатах трактується дуже широко, включаючи, окрім питань ведення домашньої бухгалтерії, управління кредитами, пенсійного планування тощо навіть дії пов'язані з управлінням грошовими доходами і витратами під час стихійних лих, терористичних актів або ж у випадку раптової хвороби. Крім того, популяризація освітніх економічних питань здійснюється досить активно, починаючи з початкової школи.

Фінансова грамотність – це сукупність теоретичних знань, а також здатність населення використовувати свої знання на практиці. Фінансова грамотність складається з ефективного управління власними фінансами, здійснення обліку доходів та витрат, уміння орієнтуватися в особливостях різноманітних фінансових продуктів та послуг, мати актуальну інформацію щодо ситуації на фінансових ринках, приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових продуктів і послуг та нести відповідальність за такі рішення [1, с. 100].

Фінансова грамотність розкриває знання про фінансові ринки, особливості їх функціонування та регулювання, професійних учасників і пропонує ними фінансових інструментів, продуктів та послуг, вміння їх використовувати з повним усвідомлення наслідків своїх дій і готовність прийняти на себе відповідальність за прийняті рішення. Багато людей фінансово безграмотні: живуть у борг, досить часто беруть кредити та не контролюють витрату грошей. Для них гроші це лише засіб для споживання.

Фінансова грамотність є один із чинників, що підвищує фінансовий добробут людини, разом з іншими чинниками, як-от її дохід і зовнішнє середовище.

Так, знання основних понять фінансової грамотності надає змогу громадянам (членам домогосподарства) уникнути великої кількості помилок, наприклад при складанні сімейного бюджету, та повисити рівень обізнаності населення (кожної особистості) та допоможе вирішити ті чи інші задачі у цілій низці фінансово-економічних питань.

На сьогоднішній день вітчизняні домогосподарства, зокрема їх учасників, тобто громадян нашої країни, не можна назвати фінансово обізнаними, оскільки питання про правильне інвестування коштів чи планування надходжень/витрачання на довгострокову перспективу, майже не торкалися в епоху коли зростали наші батьки. Тому як свідчення цього є те, що гроші й на разі зберігаються в гаманця чи, якщо виплати заробітної плати відбуваються на банківську картку, залишаються на банківській картці, а такі шляхи як примноження свого капіталу за допомогою депозитів чи взагалі інвестування (купівля-продаж акції, облігацій) до сих пір залишаються дивними та невідомими для більшості громадян нашої країни.

Саме тому вони не звикли примножувати свій капітал, а численні обвали і кризи тільки зміцнили недовіру до банків. Українці не користуються різними фінансовими послугами. І не тому, що такої потреби немає, просто не розуміють, як усе це працює, і навіть не здогадуються про них.

В Україні такі установи, як освітні заклади, громадські організації, Міністерство освіти і науки України, Національний банк України, центри зайнятості та банківські установи, займаються фінансовою освітою громадян. Проте, рівень довіри населення України до вітчизняного фінансового сектору є вкрай низьким, відбувається системна зміна інформаційного контенту щодо фінансових продуктів та інструментів, а системна криза в країні у більшості негативно позначається саме на добробуті домогосподарств.

Останні дослідження показали, що рівень фінансової грамотності українців, тобто обізнаність про послуги, що надаються фінансово-кредитними установами збільшився та зараз майже дорівнює середньому по ОЕСР: 79% українців мають інформацію про мінімум п'ять фінансових продуктів. В той же час рівень використання нашими співгромадянами фінансових послуг залишається меншим, ніж в країнах ОЕСР. Дослідження показало, що тільки 57% українців користувалися фінансовими послугами протягом останніх 2 років, що є меншим у порівнянні з 60% у 2018 році. Слід зазначити, що на сьогодні середній рівень користування фінансовими послугами у країнах ОЕСР є значно вищим [2].

Пандемія COVID-19, так звана «коронакриза», та військове вторгнення Російської Федерації на територію України дестабілізують значну частину світової економіки, наслідки неадекватної фінансової освіти виявляють лінії розлому суспільства, не готового до подолання серйозних фінансових ризиків.

Зараз, можливо, більше, ніж будь-коли, всім – робітникам, менеджерам та студентам – потрібні навички фінансової грамотності, щоб справлятися з незвіданою економічною невизначеністю у довгостроковій перспективі. У цей період невизначеності критично важливо мати можливість продумати та приймати такі правильні фінансові рішення для свого власного майбутнього та своєї сім'ї. На жаль, численні дослідження та опитування лише підтверджують глобальне нерозуміння необхідності фінансової грамотності, незважаючи на взаємозв'язок цих знань та свого власного благополуччя. Половина респондентів має недостатні знання для проходження тестування з фінансових питань, які необхідні для розуміння базових економічних понять.

Отже, фінансова грамотність є важливим елементом комплексу питань з фінансової стабільності та справедливо розглядається поряд з наглядом та захистом прав споживачів фінансових послуг [3]. Освіта в цій галузі може сприяти глобальному економічному зростанню та сталому розвитку шляхом покращення доступу до фінансових послуг та підвищення добробуту населення.

Підвищення рівня фінансової грамотності в усьому світі, також може допомогти подолати соціально-економічні розриви та нерівність між країнами та всередині самої країни, таким чином це призведе до створення більш всебічного суспільства для населення. Політика у сфері фінансової освіти може сприяти досягненню більш широких економічних та соціальних результатів шляхом підвищення стійкості споживачів, зокрема домогосподарств до великих фінансових потрясінь.

Список використаних джерел

1. Романовська Ю. А. Фінансова грамотність населення в Україні / Ю. А. Романовська, В. А. Урбанович // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 2(2). – С. 99–103.
2. Україна підвищила рівень фінансової грамотності. Інформаційна агенція «Financial club». Веб-сайт. URL: <https://finclub.net/ua/news/ukraina-pidvyshchyla-riven-finansovoi-hramotnosti.html>
3. Онищенко С.В. Діалектика взаємодії фінансової інклюзії та фінансової безпеки в Україні / С.В. Онищенко, Р. Штанько // Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 27 жовтня 2021 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2021. С.17-19.
4. Єгоричева С. Б. Фінансова інклюзія в рамках системи протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму / Є.Б. Єгоричева // Фінансовий простір. 2018. № 4 (32). С. 80-87. [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/7067>
5. Bagelot Walter. Lombard Street: A Description of the Money Market. oll.libertyfund.org. Retrieved from <http://oll.libertyfund.org/simple.php?id=128>

УДК 336.7

*Власенко В.А., Колічнук Д.В., студентки, Вовченко О.С., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах злочинної військової агресії російської федерації проти України та вчинення країною-окупантом терористичних актів проти українського народу, найголовнішим є забезпечення консолідації усього українського суспільства та злагодженої і безперервної роботи усіх державних органів разом з установами приватного сектору. У зв'язку з цим, Державна служба фінансового моніторингу України спрямовує свої зусилля на забезпечення ефективної міжвідомчої координації системи фінансового моніторингу та розроблення методичних рекомендацій щодо виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу на період воєнного часу, зокрема, щодо належно управління ризиками легалізації (відмивання) злочинних доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення (табл. 1).

Крім цього, в умовах ведення воєнних дій, коли виникає підвищений рівень ризиків легалізації злочинних доходів, що створює передумови для збільшення загрози дестабілізації вітчизняної економіки та світової господарської системи і сповільнення темпів їх соціально-економічного розвитку, було впроваджено:

- спрощений механізм ідентифікації та верифікації для покупців облігацій внутрішньої державної позики “Військові облігації”;
- підвищений ліміт для спрощених моделей верифікації (з 40 тисяч гривень до 400 тисяч гривень на місяць);
- індикатори ризиковості підозрілих фінансових операцій для внутрішнього використання СПФМ;
- листи до суб'єктів державного фінансового моніторингу щодо рекомендацій в частині реалізації ними превентивних дій, зокрема в частині посилення заходів з фінансового нагляду у відповідних юрисдикціях з моніторингу фінансових операцій осіб та підприємств, що підпорядковуються (підконтрольні чи знаходяться у власності) та пов'язані з резидентами країни-агресора.

Таблиця 1

Основні новації у сфері фінансового моніторингу на період дії воєнного стану

Нормативний акт	Основні положення	Зміни на період дії воєнного стану
Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" [1].	Фінансові операції є пороговими, якщо їх сума дорівнює чи перевищує 400 тисяч гривень.	Банки не зобов'язані встановлювати джерела походження коштів (у сумі 400 тис гривень та більше), навіть якщо такий клієнт не надав необхідних даних. При цьому, такими коштами можна розпорядитися лише для допомоги ЗСУ та гуманітарної допомоги українцям.
Постанова Правління Національного банку України "Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)" [2].	Організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів.	Зупинення на період дії воєнного стану проведення планових та позапланових виїзних перевірок. Спрощений механізм ідентифікації та верифікації покупців облігацій внутрішньої державної позики "Військові облігації".
Наказ Міністерства фінансів України «Про внесення зміни до пункту 4 наказу Міністерства фінансів України від 04 червня 2021 року № 322» [3].	Порядок розроблено для забезпечення подання/отримання суб'єктами первинного фінансового моніторингу інформації, необхідної для їх обліку як суб'єктів, інформації про фінансові операції, що	Наказ передбачає відтермінування набрання чинності вказаного наказу у строк до першого понеділка четвертого місяця після припинення чи скасування воєнного стану. У разі прийняття зазначеного наказу,
	підлягають фінансовому моніторингу. Визначаються загальні засади функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи "е-кабінет системи фінансового моніторингу".	суб'єкти первинного фінансового моніторингу матимуть змогу більш ретельно підготуватися до процесу подання повідомлень про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу.

Джерело: Розроблено авторами за даними [1-3].

Варто відмітити, зазначені вище зміни нормативно-правового забезпечення національної системи фінансового моніторингу дають підстави віднести її сьогодні до більш ліберальної, європейської моделі, за якої установи не обов'язково повідомляють спеціальні органи про всі операції, коли суми перевищують встановлену межу. В той час як система фінансового моніторингу, хоч і завжди відносилася до систем змішаного типу, проте функціонувала з використанням правил американської моделі (значно жорсткішої).

Цілком ймовірно, після закінчення війни та скасування дії воєнного стану на території України, учасники фінансового моніторингу продовжать працювати в межах запропонованих змін. Адже такі заходи, з урахуванням ризик-орієнтованого підходу та форензік-аудиту при здійсненні фінансового моніторингу, спрямовані на забезпечення стабільності економічних суб'єктів та фінансової системи країни вцілому [4].

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

2. Про затвердження Положення про порядок організації та здійснення нагляду у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій): Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2020 р. № 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0090500-20#Text>.

3. Про внесення зміни до пункту 4 наказу Міністерства фінансів України від 04 червня 2021 року № 322: Наказ Міністерства фінансів України від 7.04.2021 № 113. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE37779>.

4. Єгоричева С.Б., Карпенко Є.А., Вовченко О.С. Форензик аудит як інструмент управління фінансової безпекою та метод протидії шахрайству у банках України Збірник наукових праць XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Академічна й університетська наука: результати та перспективи», 09 грудня 2021 року – Полтава: Полтавська політехніка 2021. – 374 с С.19-23

УДК 336.71

Вовченко О.С., к.е.н., доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(м. Полтава, Україна)

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок повномасштабної війни на території України вітчизняна банківська система зустріла стійкою, добре капіталізованою, ліквідною та прибутковою. Про це свідчать ключові маркери змін впродовж 2021 року: досягнення історично найвищого прибутку банків – 77,5 млрд грн.; зростання середньої рентабельності капіталу сектору – до 35%; скорочення частки непрацюючих активів на 11 в.п. – до 30%; зниження рівня кредитних ризиків за рахунок належного резервування та консервативних кредитних стандартів [1].

Продовження ефективної, злагодженої та професійної роботи команди Національного банку України під час війни забезпечило стабільну та безперебійну роботу як банківського сектору, так і всієї фінансово-кредитної системи, що стало міцним підґрунтям для надійної фінансової оборони країни. Мінімізація негативного впливу російської військової агресії на банківську систему України та підтримка її стабільної діяльності регулятором досягаються завдяки поєднанню трьох ключових факторів:

1) НБУ та комерційні банки заздалегідь розробили плани забезпечення безперервності бізнесу та впровадили їх одразу після початку війни;

2) незважаючи на удари від кризи, викликані COVID-19, вдалося накопичити значний запас міцності завдяки виваженій макроекономічній та фінансовій політиці;

3) з першого дня війни НБУ запровадив низку заходів із підтримки банків та тимчасових адміністративних обмежень для уникнення відпливу капіталу, основні з них:

– використання адміністративних обмежень на валютному та готівковому ринках, рефінансування – як основних монетарних інструментів (замість класичних облікової ставки та норми обов'язкового резервування);

– ліквідність визначено ключовим та єдиним показником роботи банків під час активної фази війни;

- стимулювання активного кредитування бізнесу та введення кредитних канікул для неплатоспроможних позичальників;
- скасування проведення у 2022 році щорічної оцінки стійкості банків;
- незастосування до банків та відповідальних осіб банківських груп заходів впливу за порушення економічних нормативів, лімітів відкритої валютної позиції, строків подання та опублікування звітності та відтермінування запровадження низки вимог нормативно-правових актів Національного банку.

Остаточна ефективність вказаних заходів та кінцевих втрат фінансового сектору від російської агресії насамперед залежатиме від тривалості воєнних дій. Зокрема, за результатами першого кварталу можна визначити наступні перешкоди для подальшої стабільної діяльності банківського сектору: виникнення чистого збитку у сумі 160 млн.грн., що зумовлено формуванням банками резервів під активні операції через очікуване погіршення якості активів унаслідок воєнних дій; зростання обсягу готівки та скорочення темпів використання безготівкової інфраструктури; необхідність залучення більшої кількості зовнішнього фінансування на розвиток економіки в умовах зростання інфляції та ін. Запорукою швидкого відновлення стабільної банківської системи України є подальше проведення регулятором антикризової політики, залучення масштабної міжнародної підтримки та інтеграція в Європейський союз.

Список використаних джерел

1. Річний звіт Національного банку України за 2021 рік. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2021-rik>.

УДК 336.143(477)

Глушко А.Д., к.е.н., доцент; Кондратенко В.Р., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
 (м. Полтава, Україна)

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану податкова система України зазнала кардинальних змін. Адже саме вона виступає одним із головних інструментів підтримки національної економіки в періоди посилення зовнішніх і внутрішніх загроз та небезпек.

Забезпечення стабільних податкових надходжень до державного бюджету є необхідною умовою функціонування країни в умовах воєнного стану. Водночас, з метою підтримки вітчизняних суб'єктів господарювання, Верховна Рада України прийняла ряд Законів України, направлених на зменшення податкового навантаження для забезпечення адаптації національної економіки до реалій воєнного стану та швидкого відновлення після війни.

На сьогоднішній день особливі умови оподаткування передбачені наступними Законами України:

- № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану»;
- № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану».
- № 7190 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану».

Згідно Законом № 2118-IX, який набрав чинності з 7 березня 2022 року передбачено зупинення перебігу строків, визначених податковим законодавством; мораторій на всі види

податкових перевірок; звільнення від відповідальності за порушення податкового законодавства [1].

Закон № 2120–ІХ, який набрав чинності 17 березня доповнив і частково уточнив прийняті зміни зокрема: дозволено деякі види податкових перевірок; запропоновано пільги з єдиного податку, плати за землю; уточнено особливості застосування податкових пільг для благодійників; визначено особливості формування податкового кредиту та реєстрації податкових накладних тощо [2].

Фізичні особи-підприємці, самозайняті особи та члени фермерського господарства з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний соціальний внесок за себе. Також, роботодавці-фізичні особи-підприємці, платники єдиного податку 2 та 3 групи, а також юридичні особи, які належать до 3 групи платників єдиного податку мають право за власним рішенням не сплачувати ЄСВ за найманих працівників, які були призвані під час мобілізації на військову службу. У такому випадку, за цих працівників сплата ЄСВ буде здійснюватися з державного бюджету.

Верховна Рада України також запровадила низку податкових пільг щодо благодійної допомоги державним органам, підприємствам, організаціям тощо, яка стимулює громадян допомагати державі під час воєнного стану:

1) не оподатковується ПДВ гуманітарна допомога у вигляді пального, яке передане Збройним силам України або територіальній обороні;

2) не оподатковується податком на доходи фізичних осіб і військовим збором цільова благодійна допомога, надана учасникам бойових дій та особам, які проживають на території бойових дій або які вимушено покинули місце проживання у зв'язку з бойовими діями та нецільова благодійна допомога, яка надається особам, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації;

3) до податкової знижки фізичної особи зараховуються сума коштів та вартість майна, пожертвованого неприбутковим організаціям, у розмірі, який не перевищує 16% суми річного оподаткованого доходу такої особи. За загальним правилом податкова знижка становить до 4% річного оподаткованого доходу;

4) особи, які провадять незалежну професійну діяльність та фізичні особи-підприємці на загальній системі оподаткування можуть віднести на витрати усю суму коштів або вартість майна передану у якості благодійної допомоги державним органам, підприємствам, організаціям тощо [2].

Отже, нові положення податкового законодавства покликані не тільки зменшити податкове навантаження на бізнес, стабілізувати важливі сегменти економіки, а й стимулювати благодійну допомогу Збройним силам України та іншим державним органам, підприємствам, організаціям, діяльність яких є критично важливою у період воєнного стану.

Водночас, зниження податкового навантаження неминуче призводить до зменшення податкових надходжень. Так, за оперативними даними Державної казначейської служби, у квітні 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло 76,2 млрд. гривень, що майже на 30% менше ніж у березні. Для порівняння, у квітні 2021 року до загального фонду державного бюджету надійшло 94,1 млрд грн. Серед платежів, справляння яких контролюють податкові та митні органи, основні надходження були отримані за рахунок: податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів – 15,6 млрд. грн; податку на доходи фізичних осіб та військовий збір – 9,7 млрд. грн; податку на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів – 7,9 млрд. грн; рентної плати за користування надрами – 6,5 млрд. грн; податку на прибуток підприємств – 5,7 млрд. грн; акцизного податку з ввезених на митну територію України товарів – 4,2 млрд. грн [3].

Надходження єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування у квітні 2022 року становили 29,7 млрд. грн. В цілому за січень-квітень 2022 року до державного бюджету надійшло 412,5 млрд грн, у тому числі до загального фонду – 365,9 млрд гривень [4].

Таким чином, в умовах воєнного стану національна економіка зазнала безпрецедентного виклику: з одного боку, виникла необхідність посилення державної підтримки всіх секторів господарювання, а з іншого – зросла потреба у наповненні державного бюджету. Адаптація податкової системи до реалій сьогодення, використання податкового інструментарію для підтримки бізнесу є необхідною умовою забезпечення функціонування національної економіки.

Список використаних джерел

1. Закон України № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 3.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>

2. Закон України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL : <https://www.mof.gov.ua/>

4. Доходи державного бюджету. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>

УДК 336

Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Білан І.О., студент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

СТАН ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ТА ЗАХОДИ З ПІДТРИМКИ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Активними гравцями фінансового сектору, а отже й головними інвесторами учасників економічних відносин в національному господарстві, є банки [1]. Банківська система залишається стійкою і ліквідною. В кінці лютого обсяг коштів населення на рахунках зріс, внаслідок надходження значних виплат на рахунки клієнтів, у тому числі заробітних плат. Стримує вплив депозитів доступність безготівкових розрахунків та обмежена робота банків окремих регіонах.

Банки мають запас високоліквідних активів для забезпечення усіх безготівкових розрахунків і розрахунків за депозитами населення, а також Національний банк за потреби здійснює підкріплення банків готівкою без обмежень.

Водночас з метою подальшого підтримання належного рівня ліквідності в банківській системі Правління Національного банку ухвалило такі рішення:

1. Припинити проведення тендерів із розміщення депозитних сертифікатів строком на 14 днів;

2. Надалі здійснювати тендери з надання рефінансування банкам, у тому числі бланкового, в межах постанови Правління НБУ від 24 лютого 2022 року № 22 "Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану" [2]. Тендери оголошуватимуться залежно від розвитку ситуації (зараз вони відбуваються щоденно);

3. Скасувати лютневе рішення щодо збільшення нормативів обов'язкового резервування.

Офіційний курс зафіксовано та введено низку тимчасових валютних обмежень. Так, уповноваженим установам заборонено здійснювати торгівлю валютними цінностями, крім низки випадків. Крім того, Національний банк ввів заборону на здійснення транскордонних валютних платежів. Відповідні діє є необхідними для забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи країни та зменшити вплив іноземної валюти з країни.

Платежі Уряду України здійснюються без обмежень згідно із законодавством про воєнний стан, запас ліквідності є цілком достатнім для фінансування видатків та погашення зобов'язань. Багато українських підприємств продовжують сплату податків до державного бюджету, а деякі навіть сплатили їх заздалегідь.

По друге, Національний банк терміново перерахував частину прибутку до розподілу в сумі майже 19 млрд грн до Державного бюджету України для фінансового забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану.

По-третє, міжнародні організації та країни-партнери взяли зобов'язання із виділення значних обсягів фінансування на зміцнення обороноздатності, підтримання економіки України та гуманітарні питання.

Отже, додатковим і не менш значущим джерелом фінансування державного бюджету на потреби української армії є кошти, зібрані організаціями та громадянами як України, так і інших країн, на рахунках Національного банку України. Крім того, 1 березня Міністерством фінансів України було розміщено "військові" ОВДП, що дало змогу залучити до державного бюджету 8,1 млрд грн.

Список використаних джерел

1. Птащенко Л. Розвиток cashless есоному на фінансовому ринку як важливого елемента економічної безпеки України. *Економіка і регіон*. 2021. № 3 (82). С. 102–107
2. Постанова Правління № 18 від 24 лютого 2022 року "Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану" // URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2022р).

УДК 336

Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Волкова Є.І., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Стабільне функціонування банківського сектору забезпечує загальну макроекономічну стабільність ринкової економіки [1]. У період дії воєнного стану НБУ продовжує реалізацію спрямованих на підтримання фінансової стійкості заходів у монетарній політиці та регулюванні фінансового сектору. З метою запобігання виведенню капіталу за кордон і недопущення виникнення макроекономічних дисбалансів з 4 квітня 2022 р. тимчасово скорочено граничні строки розрахунків за експортно-імпортними операціями з 365 до 90 календарних днів. З 14 квітня поточного року регулятор дозволив банкам продавати готівкову іноземну валюту населенню. Курс купівлі не має бути нижчим, а курс продажу може відхилитися не більше ніж на 10 % від офіційного курсу НБУ на день здійснення операції. Рада НБУ 15 квітня 2022 р. ухвалила Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану, що діятимуть до нормалізації функціонування економіки й фінансової системи. Документ передбачає, зокрема: збереження власної інституційної, фінансової та операційної незалежності регулятора для належного виконання ним власних функцій; подальшу підтримку стабільної роботи банківської системи; активну протидію агресії на фінансовому фронті; сприяння залученню зовнішнього фінансування й запровадження реформ в Україні.

Що стосується бюджетно – податкової сфери, то кінець квітня 2022 року став найтяжчим періодом із початку війни. На початку лютого НБУ перерахував до держбюджету частину свого прибутку за минулий рік. Бізнес відгукнувся на заклик влади

авансово сплатити податки. У березні державний бюджет вдалося поповнити за рахунок резерву авансової сплати дивідендів державних підприємств і банків. Також суб'єкти перейшли всі на спрощену систему оподаткування зі сплатою єдиного податку 2 % від доходу без обмеження обсягу доходу й кількості найманих працівників. «Військовий» єдиний податок поповнюватиме місцеві бюджети, що зумовить необхідність оперативного коригування системи міжбюджетного вирівнювання. Також для фінансової стійкості буде важливим залученням міжнародних партнерів.

До податкової політики були внесені деякі зміни, а саме: ВРУ 01 квітня 2022 р. ухвалила за основу проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування суб'єктів господарювання, пов'язаних економічними зв'язками з державою-агресором», що передбачає застосування при оподаткуванні в Україні міжнародних компаній, підрозділи яких досі працюють у рф, коефіцієнта 1,5 до ставок податку на прибуток підприємств, екологічного податку, ренти та податку на майно; ВРУ 01 квітня 2022 р. ухвалила четвертий пакет податкової реформи, згідно якого скасовано обмеження обсягу доходу для перебування платників на спрощеній системі оподаткування єдиного податку третьої групи за ставкою 2 % від доходу [2].

Отже, комплексне впровадження зазначених заходів сприятиме безперервному фінансуванню видатків державного бюджету, забезпечить додаткове фінансування Збройних сил України, збереження ресурсної бази банківської системи й забезпечення її ліквідності, сприятиме задоволенню підвищеного попиту на валютному ринку.

Список використаних джерел

1. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану». URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.05.2022р).
2. Yehorycheva S., Vovchenko O. Financial stability of banks and its monitoring in Ukraine. *Економіка і регіон*. 2020. № 4. С. 70-77

УДК 336

Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Кенийз Ю.Ю., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)
Кравченко О.В., к.е.н., доцент
Сумський державний університет (м. Суми, Україна)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні українська економіка стикнулася з небаченим за всю свою історію шоком. Повномасштабне військове вторгнення північних сусідів завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Знизилося виробництво основних видів продукції, зокрема тієї, що становить основу експортного потенціалу України. Крім того, заблоковані порти, а відтак і лівова частка зовнішньої торгівлі. Нищиться транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей. Вітчизняна економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність нашої держави успішно відбудуватись після їх закінчення. Часто тиражовані засобами масової інформації висловлювання окремих експертів про нібито неминучий повоєнний економічний бум в

Україні та «приреченість» нашої держави на членство в ЄС і стрімку відбудову зруйнованих міст чи модернізацію інфраструктури (або навіть про її перетворення на інноваційну «мекку» майбутньої Європи) потребують критичного осмислення. Дійсно, передумови для цього є. Але без адекватних дій з боку влади, що полягатимуть у впровадженні відповідних інструментів економічної політики, значний потенціал повоєнного відродження може бути нівельованим.

Так, протягом першого місяця війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн, а решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність якщо не до мирних, то принаймні до спокійніших часів) [2]. Більше 10% орних земель країни виявились не доступними для проведення посівної кампанії, що суттєво вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету. І якщо фермери відносно швидко призвичаїлися до важких умов і знаходять варіанти зберігання, транспортування необхідних ресурсів та забезпечують інші важливі речі, щоб посівна відбувалася, то менш гнучким агрохолдингам складніше адаптуватися до нових реалій [3]. Станом на початок квітня понад 50% українців втратили роботу. Насамперед це стосується працівників великих старопромислових підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України [4].

Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів (які забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, передусім за рахунок металургійної та аграрної продукції) становитимуть орієнтовно 3-5 млрд доларів щомісяця (і це без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури внаслідок системних бомбардувань) [5]. Враховуючи зазначене уряд в екстреному порядку запровадив низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва [6].

Національний банк робить все необхідне для забезпечення безперебійності як безготівкових, так і готівкових розрахунків та підтримання безперебійного функціонування банківської системи держави в умовах воєнного стану. Офіційний курс зафіксовано та введено низку тимчасових валютних обмежень. Так, уповноваженим установам заборонено здійснювати торгівлю валютними цінностями, крім низки випадків. Зокрема, обмеження не поширюються на операції з купівлі іноземної валюти для придбання товарів критичного імпорту за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України, а також валютних операцій для проведення мобілізаційних та інших заходів у сферах забезпечення національної безпеки та оборони. Крім того, Національний банк ввів заборону на здійснення транскордонних валютних платежів. Винятком до відповідної заборони є розрахунки та отримання готівки з використанням платіжних карток за кордоном та низка інших операцій. Відповідні дії наразі є необхідними для забезпечення надійного та стабільного функціонування фінансової системи країни та максимального забезпечення діяльності Збройних Сил України, а також безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури. Після нормалізації економічної ситуації у мінімально достатні терміни повноцінну роботу валютного ринку буде відновлено, валютні обмеження будуть скасовані до довоєнного рівня.

Проте цей процес може бути поетапним. Платежі Уряду України здійснюються без обмежень згідно із законодавством про воєнний стан, запас ліквідності є цілком достатнім для фінансування видатків та погашення зобов'язань.

По-перше, багато українських підприємств продовжили сплату податків до державного бюджету, а деякі навіть сплатили їх заздалегідь. За даними Міністерства фінансів України, у лютому 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло 104,6 млрд грн, що еквівалентно перевиконанню місячного розпису на 29,3% або 23,7 млрд грн. За запланованого дефіциту в сумі 66,2 млрд грн в перші два місяці 2022 року профіцит загального фонду становив 13,1 млрд грн, а державного бюджету України загалом – 24 млрд грн.

По-друге, Національний банк терміново перерахував частину прибутку до розподілу в сумі майже 19 млрд грн до Державного бюджету України для фінансового забезпечення функціонування держави в умовах воєнного стану.

По-третє, міжнародні організації та країни-партнери взяли зобов'язання із виділення значних обсягів фінансування на зміцнення обороноздатності, підтримання у економіки України та гуманітарні питання [7].

Так як процес успішної діяльності та розвитку підприємств в ринковій економіці залежить від рівня її економічної стабільності [8], тому першочерговим завданням є вирішення проблеми забезпечення фінансової стабільності економіки України в умовах воєнного стану

Список використаних джерел

1. Борщевський В. Економічний індивідуалізм дасть опір тоталітаризму сусіда. *День*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/ekonomichniy-individualizm-dast-opir-totalitarizmu-susida> (дата звернення: 11.05.2022р).
2. Самаєва Ю. Як працює тил. *Дзеркало тижня*. 2022. 31 березня. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/jak-pratsjuje-til.html> (дата звернення: 11.05.2022р).
3. Через бойові дії неможливо провести посівну на 3,5 млн гектарів сільгоспземель. *Agravery*. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/cerez-bojovi-dii-nemozливо-provesti-posivnu-na-35-mln-gektariv-silgospzemel> (дата звернення: 11.05.2022р).
4. Максимов В. Стало відомо, скільки українців втратили роботу через війну. *Today. Ua*. URL: <https://ukraine.today.ua/ru/stalo-uzvestno-skolko-ukrayntsev-poteryaly-rabotu-uz-za-vojny> (дата звернення: 11.05.2022р).
5. Даценко В. Транспортна блокада Росії. *Light*. *Дзеркало тижня*. 2022. 8 квітня. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/transportna-blokada-rosiji-light.html> (дата звернення: 11.05.2022р).
6. Реун А. Податково-митна реформа 2.0. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/business/podatkovovo-mitna-reforma-20.html> (дата звернення: 11.05.2022р).
7. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. Стан фінансового сектору України та заходи НБУ з підтримки його безперебійного функціонування в умовах воєнного стану. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/stan-finansovogo-sektoru-ukrayini-ta-zahodi-nbu-z-pidtrimki-yogo-bezperedbiynogo-funktsionuvannya-v-umovah-voeyennogo-stanu> (дата звернення: 11.05.2022р).
8. Shtepenko K., Svystun L., Krekoten I. Business Planning and Assessment of Its Impact on the Enterprise Financial Stability. *Економіка і регіон*. 2020. № 4. С. 78-84.

УДК 336

Дмитренко А.В., д.е.н., доцент; Лоза А. В., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За сучасними реаліями України забезпечення соціально-економічної безпеки регіону є розглядається як головна стратегічна мета державного управління [1]. В основі системи забезпечення фінансової безпеки повинен бути постійно діючий в часі і просторі ефективний механізм, який активно сприймає вплив зовнішніх чинників, у тому числі військову агресію [2].

Економіка України знаходиться під впливом війни і зазнає серйозних втрат, як людських, так і економічних. На сьогоднішній день відмічаємо зруйновану інфраструктуру,

скорочення звичайної економічної діяльності, зростання боргових зобов'язань країни, виїзд працездатного населення за кордон, безробіття, зростання цін на паливо-мастильні матеріали. Значні фінансові кошти направляються для військових потреб, а не на розвиток системи освіти і охорони здоров'я. Інфляція може бути зупинена за допомогою контролю ціни і раціонального використання товарів і збереження виробництва. А завдяки евакуації підприємств до мирних територій уряду вдалося уникнути гіперінфляції. Відбувається збільшення боргу держави, через запозичення більше, ніж звичайних коштів для підтримки військової сфери, закупівлю зброї, амуніції, продуктів. У свою чергу спостерігається підвищення ціни на паливно-мастильні матеріали через руйнування ланцюга постачання, руйнування нафтопереробних заводів і підвищення світових цін на паливо через введення санкцій проти Росії. Зниження туризму, іноземних інвестицій і розвитку бізнесу у країні може привести до зменшення ВВП.

Для забезпечення фінансової стабільності необхідно: задовольнити попит населення на певні види товарів через збільшення виробництва. Робота заводів дасть можливість для створення робочих місць. При відбудові інфраструктури підприємства зможуть отримати дохід і платити податки державі. А коли люди і держава витратять гроші на відбудову після війни, це створить попит на роботу будівельних підприємств (розбомблені будівлі потрібно відбудувати). Допомога інших країн повинна бути спрямована на процес відбудови. Значний відсоток ВВП витрачається на озброєння.

Війна в Україні є «Катастрофою» для світу. Україна – один із найбільших виробників соняшникової олії, пшениці, кукурудзи. 39% електрики Євросоюзу виробляє з газу і нафти. Тому війна впливає на їх рівень життя. В Україні підприємства евакуюються. 30% землі не засіяні. У свою ж чергу держава має платити зарплати, виплати і доплати. Західні Кампанії, такі як Нестле і Карлсберг мають великі операції в Україні, які були перервані війною. Україна хоче інтегруватися в Євросоюз і бути процвітаючою, демократичною, сильною і економічно вільною країною. Світ зараз більш взаємопов'язаний, так як національне багатство залежить від торгівлі.

Отже, потенційні можливості економіки становлять: економічний ріст; збільшення рівня інновацій, так як уряд інвестує в нові технології (реактивні літаки); збільшення зайнятості жінок на ринку праці; запровадження сучасних технологій. Потрібно змінити економіку, щоб відновити комфортне виживання, звернутися до лідерів бізнесу, створити безпеку для робітників (переведення, проживання, стабільна робота). Економічно доцільним буде освоїти кредитні лінії для міського бізнесу, закінчити незавершене будівництво з урахуванням планів на майбутнє, стимулювати ріст робочих місць за рахунок зменшення податків. Одним із найбільш пріоритетним заходом щодо зміцнення фінансової безпеки України повинне бути забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом розробки та впровадження виваженої грошово-кредитної політики.

Список використаних джерел

1. Danylyshyn V.M., Onyshchenko S.V., Maslii O.A. Socio-economic security: modern approach to ensuring the socio-economic development of the region. *Економіка і регіон*. 2019. № 4 (75). С. 6-13.
2. Варналій З.С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
3. Дмитренко А.В, Падусенко В.В., Стародуб К.О. Основні загрози фінансової безпеки України та шляхи їх вирішення. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи»*. 15 жовтня 2019 року. Полтава. С. 136-139.

ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У перший тиждень війни було досить складно та фінансова стійкість економіки України у податковій сфері визначалася наявними резервами громадян, бізнесу та самої держави. У той же час було дуже важлива впровадження комплексу заходів підтримки для подальшого утримання фінансової стійкості. Було знижено податкове навантаження, були схвалені три, так звані, пакети безпрецедентно радикальної та ліберальної податкової реформи за для спрощення та полегшення адміністрування. Усе це було для сприяння фінансової стійкості економіки за часів воєнного стану. Дуже важливим у подальшому є моніторинг виконання державою міжнародних правових норм.

Водночас почалася переорієнтація бюджетної сфери на першочергове задоволення потреб безпеки й оборони. Також уряд почав забезпечувати фінансування соціальної, медичної та освітньої сфер. Дуже позитивним є переведення інформації в цифрову форму, а також низку процесів, зокрема процедур отримання допомоги в рамках «eПідпримка».

В умовах гострої обмеженості бюджетного ресурсу під час воєнного стану зростає значення фінансово-економічної обґрунтованості управлінських рішень, що дозволяє досягати балансу фіскальної достатності, економічної ефективності та соціальної справедливості. У свою чергу НБУ під час воєнного часу реалізував низку важливих заходів у монетарній політиці та регулюванні фінансових секторів, спрямованих на підтримання фінансової стійкості. Комплексне впровадження цих заходів сприяє безперервному фінансуванню видатків державного бюджету, забезпечує додаткове фінансування Збройних сил України, збереження ресурсної бази банківської системи та підвищення її ліквідності, підтримку на необхідному рівні обсягу міжнародних резервів, амортизує об'єктивні труднощі тимчасового перебування українців за кордоном та сприятиме підвищенню обізнаності суспільства щодо заходів державної підтримки населення у фінансовій сфері. НБУ наголосив, що фінансуватиме лише критичні випадки уряду в обмежених обсягах у період воєнного часу. Такий підхід дасть змогу мінімізувати ризики високої інфляції та порушення макрофінансової стабільності й сприятиме швидшому відновленню ринкових засадах функціонування економіки та фінансових ринків у повоєнний час [1].

Також Україна сумлінно виконує свої зобов'язання перед кредиторами навіть у ситуації воєнного стану та зберігає за собою статус надійного партнера. Було здійснено інтенсивні перемовини з міжнародними партнерами для отримання фінансової допомоги. Україна повністю здатна обслуговувати свої зобов'язання в наступні кілька років, але це залежить від доступу до офіційного пільгового фінансування від міжнародних фінансових організацій та інших країн-партнерів. Усі великі Міжнародні фінансові організації оголосили готовність надавати Україні фінансову підтримку в довгостроковій перспективі [2]. Ефективним є застосування методів управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, які зарпоновані Птащенко Л.О. [3].

Отже, можна зробити такі висновки, за період воєнного стану Україна є досить фінансово стійкою, дивлячись на створені умови. Зроблено усе, щоб міг жити навіть маленький бізнес у сфері оподаткування. Багато країн світу створили резерви допомоги Україні в довгостроковій перспективі, що означає поступове відновлення держави та фінансово стійкої економіки.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань діяльності Національного банку України : Закон України від 19 жовтня 2019 р. № 1811-IX // URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2022р).
2. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 23 лютого 2022 р. № 1928-IX // URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2022р).
3. Liana Ptashchenko, Daria Korniienko. Tools for assessing of business receivables and payables. Економіка і регіон, № 2, 2020 С. 37 - 42.

УДК 336.71

Єгоричева С. Б., д.е.н., професор

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ДОВІРА У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військові дії на території будь-якої країни порушують умови функціонування бізнесу, логістичні зв'язки, транспортне сполучення, безпеку матеріальних засобів та ін. Особливо небезпечні такі впливи для банківського сектору, який потерпає від невизначеності, невпевненості, сумнівів у можливості збереження коштів та інших цінностей, своєчасності проведення операцій, виконання зобов'язань, узагальнюючи – від зниження або повної втрати довіри.

Довіра є складною категорією, яка вивчається широким спектром наук – етикою, соціологією, психологією, інституціональною економікою. Можна говорити про те, що сучасне суспільство функціонує як система багаторівневої взаємної довіри. Довіра лежить в основі більшості процесів соціальної, у тому числі, ділової комунікації. Відомий польський науковець П. Штомпка уточнює, що довіра – це очікування добросовісної поведінки з боку інших щодо нас. Воно виступає свого роду ставкою щодо майбутніх непередбачуваних дій інших суб'єктів [1]. Складовими довіри є надійність партнера, почуття єдності, що проявляється у наявності спільних цілей і принципів, передбачуваність. Отже, довіра базується на знанні контрагента і здатності передбачати, прогнозувати чи впливати на його діяльність, що підтверджується досвідом взаємодії з ним [2].

Становище банків як фінансових посередників об'єктивно потребує наявності довіри між сторонами як депозитних, так і кредитних угод, які є тривалими у часі і відбуваються в умовах невизначеності. Запорукою формування значної частини банківських ресурсів є довіра фізичних осіб до фінансових інститутів, а її послаблення або втрата (так звані «набіги вкладників») призводять до втрати банком ліквідності з перспективою неплатоспроможності. З іншого боку, у процесі кредитування банк передає залучені ресурси у користування, довіряє їх позичальникам, сподіваючись на виконання ними своїх кредитних зобов'язань, адже саме слово «кредит» походить від латинського *credere*, що означає вірити, довіряти.

Підтримання та зміцнення довіри в банківській системі відбувається завдяки спільним зусиллям самих банків, центрального банку, аналітичних та рейтингових агенцій, засобів масової інформації, а також і самих клієнтів, рівень фінансової й правової грамотності яких поступово підвищується. Довіру до банків складно оцінити кількісно, втім, з одного боку, певним її індикатором вважається динаміка обсягів вкладів домогосподарств, а з іншого – вона може бути виміряна у результаті соціологічних досліджень. В Україні у передвоєнний період ці показники дещо суперечили один одному. Так, за даними опитування Центру Разумкова щодо довіри до інститутів суспільства, проведеному у серпні 2021 року, комерційні банки мали достатньо низький баланс довіри-недовіри як різниця між часткою тих, хто довіряє, і тих, хто не довіряє суспільному інституту: -52,5 (для порівняння:

Національний банк України –31,0; Верховна Рада України –56,4; Збройні Сили України +43,5) [3].

У той же час, за період 2018-2021 років обсяги депозитів домогосподарств збільшилися з 495,3 млрд. грн. до 794,1 млрд. грн., тобто більш, ніж у 1,6 рази [4].

Будь-які кризи і форс-мажорні обставини змушують людей більше турбуватися про власну фінансову безпеку, намагаючись збільшувати обсяг ліквідних коштів у своєму розпорядженні. Тому у перші дні військової агресії відбувалося масове зняття готівки з поточних рахунків, яке «підігрівалося» і небажанням багатьох торговельних підприємств здійснювати розрахунки за товари і послуги платіжними картками. У цій ситуації стабільність функціонування банківської системи і довіра до неї була підтримана рішучими діями Національного банку, який забезпечив безперервне функціонування системи електронних платежів, постійне, без обмежень, підкріплення готівкою кас комерційних банків, надання рефінансування в обсязі 51,5 млрд. грн. для підтримки ліквідності банківської системи.

Одночасно НБУ проводив переконливу інформаційну кампанію щодо небезпеки, що супроводжує готівкові операції під час воєнного стану, підтверджуючи стабільність та ефективність функціонування платіжних систем і звертаючись до торговельних мереж із закликом припинити непатріотичні дії, які наражають всіх на додаткові ризики. Комплекс цих дій мав позитивний результат, що проявився у зростанні обсягів депозитів на кінець березня 2022 року, порівнюючи з початком цього місяця, на 66 млрд. грн. На середину травня, за інформацією Голови Національного банку Кирила Шевченка, загальний обсяг коштів на рахунках громадян та бізнесу зріс, якщо порівняти з початком війни, на 90 млрд. грн. в еквіваленті, а гривневі вклади населення – на чверть. Цьому сприяла і можливість безперешкодного користування платіжними картками вітчизняних банків громадянами, які вимушені були тимчасово виїхати за кордон, а також дозвіл ритейлерам здійснювати видачу готівкових коштів покупцям через свої POS-термінали, що зменшило навантаження на банкомати. Надання цієї послуги для своїх клієнтів забезпечили 25 банків-емітентів, й лише за березень обсяг таких операцій склав 3,8 млрд. грн.

Важливим було і прийняте державою рішення щодо надання повної гарантії повернення банківських вкладів у разі виведення банку з ринку протягом дії воєнного стану та наступних трьох місяців. Після цього гарантована державою сума становитиме 600 тис. грн., що означає її підвищення втричі [5]. Репутаційний ризик, з якими стикнувся один із системних банків України – Альфа-Банк у зв'язку із запровадженням санкцій до його російських власників, було нівельовано передачею довіреній особі належних їм акцій.

Довіра до банківської системи в умовах воєнного стану підтримується і тим, що на даний час загалом по країні працює біля 80% відділень банків, а банківський сектор, незважаючи на воєнні ризики, залишається стійким, високоліквідним і операційно прибутковим. Це дозволяє банкам продовжувати кредитування бізнесу, насамперед, аграрного. Довіра кредиторів до позичальників щодо своєчасного і повного виконання ними своїх зобов'язань при цьому підтримується державними програмами пільгового кредитування (у тому числі, зміною умов програми «Доступні кредити 5-7-9%» з можливістю будь-якому бізнесу отримати кредит під нульову відсоткову ставку у сумі до 60 млн. грн.) та програмами надання державних гарантій, зокрема, до 80% загальної суми зобов'язань для малих і середніх підприємств - сільськогосподарських товаровиробників. Обсяг наданих за період воєнного стану кредитів становить уже більше 18,5 млрд. грн.

Унікальна ситуація успішного функціонування банківського сектору в умовах воєнного стану, збереження взаємної довіри стали результатом спільних зусиль НБУ та банків щодо створення запасу міцності та завчасної розробки планів забезпечення безперервної діяльності.

Список використаних джерел

1. Sztompka P. Trust: A Sociological Theory. NY: Cambridge University Press, 1999. 214 p.
2. Єгоричева С.Б. Роль інституту довіри у стабілізації банківської системи України. *Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації* : Збірник наукових статей учасників Шостої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава: «Скайтек», 2015. С. 44-47.
3. Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriientsii-gromadian-ukrainy>.
4. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 01.04.2022 № 2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>.

УДК 338

Іваннікова Ю.О. студентка; Птащенко Л.О., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЕЗБИТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Для впевненості у майбутньому підприємство повинно володіти певними методиками, що допоможуть стабілізувати діяльність бізнесу, дозволять визначити ступінь залежності підприємства від тих чи інших факторів і визначити межу, за якої підприємство ще може продовжувати свою діяльність, і нижче якої – вже не може. Однією з них є методика забезпечення безбитковості підприємства. Володіння теорією й практикою цієї методики дозволить бізнесу налагодити стабільну діяльність в складних умовах, спричинених війною в Україні.

Безбитковість основної діяльності підприємства розглянута у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, які подають різноманітні підходи, щодо визначення досліджуваного поняття. Зокрема, на переконання Овсянкіної А.Ю. «безбиткова господарська діяльність – це вирішальна умова функціонування підприємств у транзитивній та ринковій економіці, яка створює засади для їх безперервної діяльності та усталеного розвитку» [1, с.133].

Поддєрьогін А.М. характеризує рівень безбитковості роботи підприємства зазначає, що «це рівень його ділової активності, за якою загальний дохід рівний сукупним витратам (перевищення вартості продаж над загальними змінними витратами співпадає з загальними постійними витратами). Для підприємства визначити точку безбитковості означає розрахувати ту мінімальну кількість продукції і послуг, яку слід виробити і реалізувати для покриття своїх постійних витрат» [2, с.151].

Гаркуша А.М., Цуканова О.В., Горошанська О.О. розглядаючи особливості механізму безбитковості діяльності підприємства вважає, що «істотне значення для керівництва підприємства має інформація про зміни обсягу виробництва сукупних витрат і прибутку. Знання залежності між зазначеними показниками дає змогу керівництву визначити критичні рівні випуску, наприклад рівень, при якому прибуток буде максимальним, або рівень, при якому не буде ні прибутку, ні збитків. В останній ситуації виникає необхідність визначення кількості продукції або товару, яку необхідно продати, щоб опинитися «в нулі», або обсяг реалізації у вартісному вираженні. Такий обсяг реалізації називають безприбутковим оборотом, або точкою безбитковості, а також «критичною точкою», «мертвою точкою», «порогом рентабельності». Щоб забезпечити цю рівноважну ситуацію, необхідно, щоб потрібна величина маржинального доходу відповідала сумі постійних витрат» [3]. Таким

чином, автором наголошено на існуванні, при здійсненні виробництва та реалізації продукції, прибутку, витрат діяльності, які є факторами, що визначають критичний обсяг виробництва.

Низка вчених, аналізуючи беззбитковість діяльності підприємства, визначають її як «точку беззбитковості», тобто рівень фізичного обсягу продажу при заданій ціні протягом окремого періоду часу (місяць, квартал, рік), за рахунок якого підприємство покриває витрати. Відповідно, дохід та подальший прибуток у підприємства виникає за точкою беззбитковості. Точка беззбитковості демонструє, за якого обсягу виробництва й реалізації продукції виручка від реалізації дорівнює витратам на виробництво.

Для підприємства має сенс виробляти продукцію, якщо проєкт дозволить забезпечити виробництво і реалізацію товару в обсязі, що перевищує поріг беззбитковості, тільки тоді проєкт починає приносити прибуток. За обсягів випуску продукції, що нижчі порогу беззбитковості, підприємство понесе збитки.

На думку відомого вітчизняного науковця Терещенка О.О. «точка беззбитковості характеризує обсяг реалізації продукції за якого прибуток підприємства дорівнює нулю, тобто виручка від реалізації продукції відповідає валовим затратам на її виробництво та реалізацію». Точку беззбитковості називають також точкою «порогового» прибутку чи точкою рівноваги [4].

В цілому, узагальнюючи результати дослідження необхідно відмітити, що беззбитковість основної діяльності підприємства – це господарський стан підприємства у відповідності до якого рівень сукупних доходів та витрат підприємства однаковий. Проте беззбитковість діяльності не є самоціллю підприємства, а лише та відправна точка, яка дає нові напрями для подальшого розвитку підприємства.

Аналіз стану розробки теоретичних основ беззбитковості свідчить про існування загально визнаного підходу до визначення поняття беззбитковості як режиму господарської діяльності підприємств, за яким одержані доходи перевищують витрати від діяльності, або дорівнюють їм. На цій основі слід виділити два базові аспекти сутності категорії беззбитковості. Перший аспект полягає у тому, що беззбитковість – це режим діяльності підприємства, за яким доходи дорівнюють витратам; другий аспект – це режим діяльності підприємства, що забезпечує перевищення доходів над витратами. Така двохаспектна сутність категорії беззбитковості уможливорює її визначення у вузькому і широкому розумінні. Вузьке розуміння характеризує стан підприємства, коли воно не одержує прибутку і не несе збитків. Тобто беззбитковість виступає межею, що відокремлює зону прибутків від зони збитків (має назву «точка беззбитковості», «критична точка», «поріг рентабельності»), але не забезпечує розвиток підприємства. Широке розуміння поняття характеризує ситуацію, коли підприємство не тільки відшкодовує свої витрати, але й отримує прибутки [1, с.135].

Тобто беззбитковість характеризує такий стан підприємства, коли воно працює без збитків, тобто прибутково, одержуючи прибуток, який є основою його розвитку. Це розкриває зв'язок категорії «беззбитковість» з категорією «відтворення виробництва», яка має дві форми прояву: просте відтворення і розширене. Ці дві форми відтворення у результаті тісного зв'язку з категорією беззбитковості зумовлюють двохаспектний зміст останньої: по-перше, досягнення підприємством рівня беззбитковості (у вузькому розумінні) створює умови лише для його безперервного функціонування з відтворенням на простій основі; по-друге, беззбитковість у широкому розумінні створює підґрунтя для відновлення діяльності підприємства на розширеній основі, тобто його розвитку. Такий підхід збагачує зміст категорії беззбитковості як режиму господарської діяльності підприємства, що характеризує відтворювальний процес виробництва на простій або розширеній основі.

Таким чином, теоретичні аспекти забезпечення беззбитковості операційної діяльності підприємства дають можливість оволодіти інструментарієм проведення аналізу беззбитковості та цільового планування прибутку. Можливість підприємства впливати на обсяг прибутку від реалізації, змінюючи обсяги виробництва продукції, залишки

нереалізованої продукції, її рентабельність, є досить суттєвими критеріями успішного бізнесу. Користуючись результатами аналізу безбитковості можна визначити доцільність виробництва тих чи інших видів продукції (робіт, послуг), мінімальних цін або обсягів реалізації, які забезпечують безбиткову діяльність. Аналіз дає можливість гнучкого планування витрат, визначити, наскільки успішно підприємство працює (у разі його прибутковості) і наскільки глибокою є криза (у разі збитковості).

Список використаних джерел

1. Овсянкіна А.Ю. Діапазон безпеки, його зв'язок з безбитковістю господарської діяльності підприємства. *Вісник ХНУ ім. Каразіна. Сер.: „Економічні науки”. Зб. наук. пр.* Х.: Вид. ХНУ, 2011. № 650. С. 133–136.
2. Фінансовий менеджмент: [Підручник] / за ред. А.М. Поддєрьогіна. К.: КНЕУ, 2005.
3. Гаркуша Н.М., Цуканова О.В., Горошанська О.О. Методи та моделі прийняття рішень в аналізі та аудиті: навч. посібник. К. 2010. 492 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: [Навч. посібник]. К.: КНЕУ, 2012. 412с.

УДК 336.225-021.321:334.722"364"

Карпенко Є. А., к.е.н., доцент; Дунаєва А.С., студентка
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Складна економічна ситуація в Україні вимагає активізації розвитку малого бізнесу. Для того, щоб система оподаткування малих підприємств була ефективною. Вона повинна бути сприятливою та спрощеною для суб'єктів цього сектору економіки та забезпечувати податкові надходження в обсягах, необхідних для повної реалізації державних соціальних функцій, що є особливо важливим на регіональному та місцевому рівнях.

Відповідно до Податкового кодексу України [1] системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва представлені двома формами: загальною та спрощеною.

Загальна система оподаткування застосовується в Україні з моменту виникнення підприємницької діяльності. Її використовують будь які суб'єкти господарювання, окрім тих, які подали заяви про застосування спрощеної системи оподаткування або відмовилися від спрощеної системи оподаткування. Умови роботи на загальній системі оподаткування встановлені ст. 177 Податкового кодексу України [1] і передбачають сплату податку на прибуток за ставкою 18%.

Спрощена система оподаткування була запроваджена в 1998 році для суб'єктів малого підприємництва з метою стимулювання розвитку малого бізнесу [2]. Це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених пунктом 297.1 Податкового кодексу України, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених XIV главою, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [3].

Спрощена система оподаткування передбачає поділ платників податків на чотири групи, а єдиний податок сплачується за ставками, розмір яких залежить від групи платника податку [3].

Характеристика вимог до 1-3 груп платників єдиного податку наведена нами у табл. 1.

До четвертої групи відносяться сільськогосподарські товаровиробники, а саме юридичні особи, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий рік дорівнює або перевищує 75 % та фізичні особи - підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства [1].

Таблиця 1

Характеристика 1-3 груп платників податків, що обрали спрощену систему оподаткування

Група	Обсяг доходу за рік	Ставка	Кількість працівників	Види діяльності	ФОП / юридичні особи
1	До 167 МЗП*	Не більше 10% прожиткового мінімуму	Без найманих працівників	роздрібний продаж товарів на ринках та/або господарська діяльність з надання побутових послуг населенню	ФОП
2	До 834 МЗП	Не більше 20% МЗП	До 10	надання послуг платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства	ФОП
3	До 1167 МЗП	- 3 % доходу (для платників ПДВ) - 5 % доходу	Не обмежено	Всі, окрім видів діяльності, перелічених у статті 291	ФОП та юридичні особи

Примітка. МЗП – мінімальна заробітна плата, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року

Після введення на території України правового режиму воєнного стану відбулися зміни у системі оподаткування з метою підтримки малого підприємництва.

Основні зміни в системі оподаткування платників єдиного податку в умовах воєнного стану узагальнено на рисунку 1.

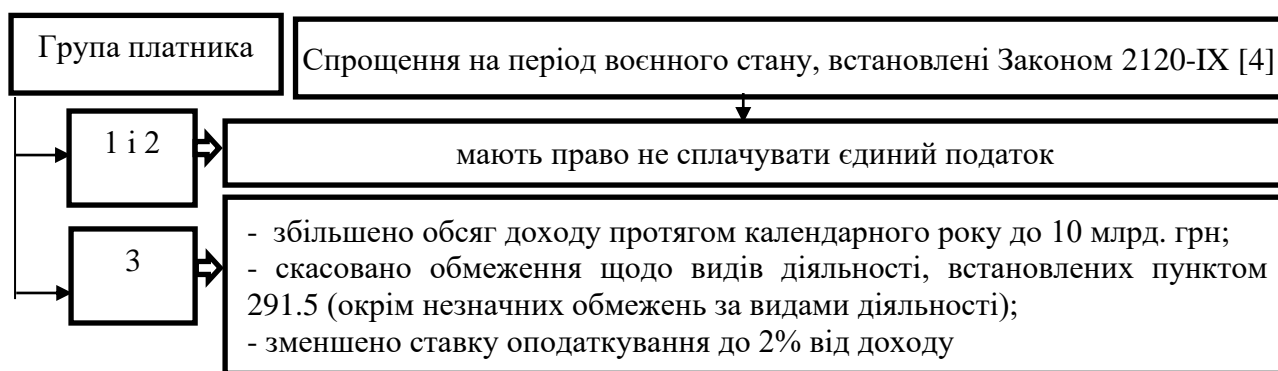

Рис. 1. Зміни в системі оподаткування платників єдиного податку в умовах воєнного стану

Відмітимо, що перехід на ставку єдиного податку в розмірі 2% є добровільним, тому ФОП та підприємства, які бажають обрати ставку єдиного податку 2% мають подати відповідну заяву до податкового органу.

Залишатися платником єдиного податку за ставкою 2% можна до останнього дня місяця, у якому буде закінчено/скасовано воєнний стан. Як тільки воєнний стан закінчиться, тих хто перейшов на такий варіант спрощеної системи оподаткування автоматично, з наступного місяця, переведуть на ті умови оподаткування, на яких платник податків перебував до переходу [4].

На нашу думку, зміни, які відбулися в системі оподаткування в умовах воєнного стану є позитивними, адже сприяють розширенню кола платників єдиного податку та підтримання суб'єктів малого підприємництва у цей складний період. Загалом можна зробити висновки

що на час війни та для післявоєнного етапу розбудови країни держава частково лібералізувала та дерегулювала податкову політику. Про це свідчить суттєве зменшення адміністративного та податкового навантаження на бізнес, яке дозволяє залишати більше коштів в обороті суб'єктів господарювання.

Разом з тим динамізм податкових змін, притаманний українській податковій політиці, дещо ускладнює підприємницьку діяльність та змушує платників податків постійно слідкувати за оновленням податкового законодавства.

Одночасно позитивним є наявність спрощеної системи оподаткування для окремих юридичних та фізичних осіб, адже «спрощена система оподаткування – найбільш дієвий напрям державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні» [5].

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. N 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 01.05.2022).

2. Коба О.В., Шинкар Ю.Л. Порівняльний аналіз загальної та спрощеної системи оподаткування: особливості застосування, проблеми та напрями їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 25, Ч.1. С. 116-119.

3. Верига Ю.А., Карпенко Є.А., Соболь Г.О., Кулявець Н.О. Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва: навчальний посібник. К.: «ЦУЛ», 2014. 272 с.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. N 2120-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 01.05.2022).

5. Коба О.В., Васюк Н.С. Особливості застосування загальної та спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва. *Науково-практичний журнал «Економічні студії»*. Випуск 4(26). 2019. С. 67-70.

УДК 657.6:331.108.43–044.247

Карпенко Є.А., к.е.н., доцент

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

(м. Полтава, Україна)

Шаукерова З.М., к.е.н., в.о. ас. професора

Казахський агротехнічний університет ім. С. Сейфуліна (м. Нур-Султан, Казахстан)

ВИМОГИ ДО АУДИТОРІВ ТА АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Жодна цивілізована країна в умовах сьогодення не може існувати без такого інституту, як аудит. Саме він є тим інструментом, який суттєво підвищує довіру суспільства та окремих користувачів до фінансової звітності підприємств. У країнах, що не мають багаторічного досвіду професійних традицій в аудиті, аудиторська діяльність визначається як інструмент стабілізації економіки [1].

Розуміючи надзвичайно важливу роль аудиторських фірм для суспільства в Республіці Казахстан аудиторська діяльність підлягає ліцензуванню, а в Україні інформація про усіх суб'єктів аудиторської діяльності узагальнюється в Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності. Разом з тим законодавчі вимоги до набуття статусу аудитора та реєстрації аудиторських фірм дещо різняться в цих країнах. В Україні порядок атестації аудиторів та вимоги до аудиторських фірм законодавчо закріплені в Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2], а в Республіці Казахстан - в Законі Республіки Казахстан «Про аудиторську діяльність» [3].

Основною різницею між поняттям «аудитор» за українським та казахським законодавством є те, що в Україні наголос робиться на наявності практичного досвіду та включенні в Реєстр аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, тоді як в Республіці Казахстан на перший план висувається вимога про отримання свідоцтва про присвоєння кваліфікації «аудитор» (рис. 1).

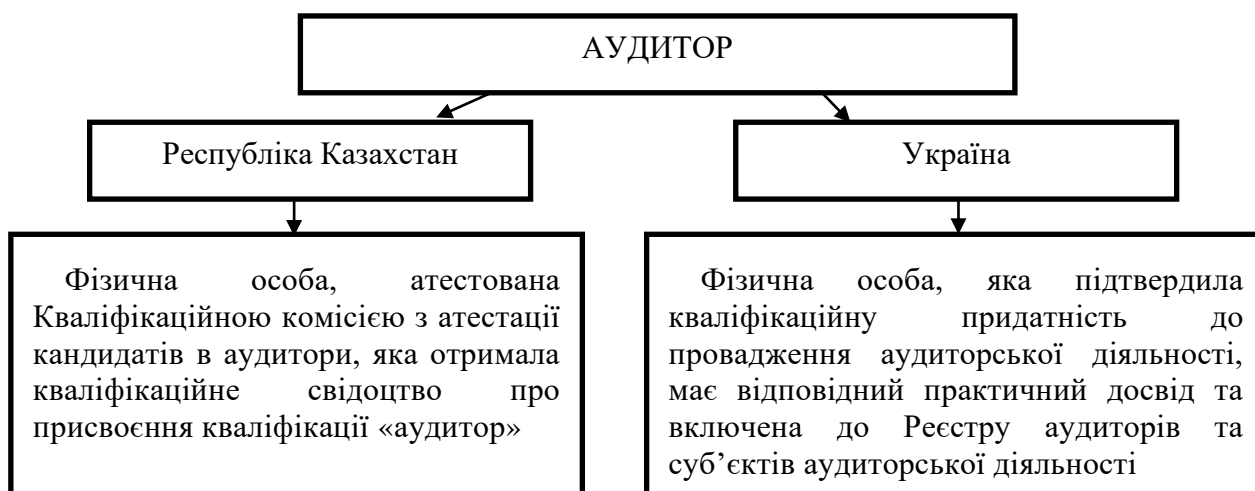

Рис. 1. Сутність терміну «аудитор» за законодавством України та Республіки Казахстан

В Україні аудитором може бути визнана фізична особа, яка має вищу освіту; підтвердила високий рівень теоретичних знань та професійну компетентність шляхом успішного складення теоретичного та кваліфікаційного іспитів; пройшла практичну підготовку із провадження аудиторської діяльності (працевлаштування/стажування у суб'єкта аудиторської діяльності не менше трьох років).

В Республіці Казахстан до атестації на присвоєння кваліфікації «аудитор» допускаються особи, які мають вищу освіту та трудовий стаж не менше трьох років в економічній, фінансовій, контрольно-ревізійній чи правовій сферах або в галузі науково-викладацької діяльності з бухгалтерського обліку та аудиту у закладах вищої освіти [3].

Як бачимо, вимоги, яким повинна відповідати особа, що має бажання стати аудитором, як в Україні, так і в Республіці Казахстан є схожими і доволі суворими, що унеможливує потрапляння на ринок аудиторських послуг низькокваліфікованих кадрів.

На нашу думку перевагами законодавства Республіки Казахстан є те, що визнається вагомість науково-педагогічних працівників, які можуть без наявного практичного досвіду роботи в аудиторських фірмах здавати екзамени на отримання кваліфікації «аудитор» маючи науково-педагогічний стаж.

Щодо мінімального стажу роботи, то він ідентичний як за українським, так і за казахським законодавством і становить три роки. Але можливість отримання такого стажу є більш ліберальною саме в Республіці Казахстан, так як дозволяється отримання практичного досвіду в декількох сферах, тоді як в Україні – лише у суб'єктів аудиторської діяльності.

Обійтися без стажування в аудиторській фірмі в Україні можуть лише ті особи, які має вищу освіту та досвід роботи на посадах бухгалтера, ревізора, юриста, фінансиста, економіста, асистента (помічника) аудитора не менше 15 років. Вони можуть отримати атестат аудитора лише за результатами успішної здачі кваліфікаційного іспиту.

На відміну від України, коли аудитор може працювати в декількох аудиторських фірмах або здійснювати свою діяльність як фізична особа-підприємець, у Казахстані він може працювати лише у складі однієї аудиторської фірми та бути учасником лише однієї аудиторської фірми.

Порівнюючи вимоги до створення аудиторських фірм в Україні та Республіці Казахстан слід відмітити, що вони є більш лояльними в Україні, адже в Законі [2] немає обмежень щодо організаційно-правової форми суб'єкта господарювання. Також дозволяється фізичним особам, які не є аудиторами, та юридичним особам, що не є аудиторськими фірмами, бути засновниками або учасниками аудиторської фірми. Проте загальний розмір їх частки у статутному капіталі такої аудиторської фірми не може перевищувати 30 %. Посадовою особою, яка відповідно до установчих документів здійснює керівництво аудиторською фірмою в Україні, може бути лише аудитор.

За законодавством Республіки Казахстан чітко визначено, що аудиторська фірма може бути створена виключно у формі товариства з обмеженою відповідальністю зі статутним капіталом, який стовідсотково сформовано аудиторами. Також передбачено, що в аудиторській фірмі повинно працювати не менше двох аудиторів.

В Україні мінімальні кількісні вимоги щодо числа аудиторів, які працюють в аудиторській фірмі, встановлені лише для тих аудиторських фірм, які мають право проводити обов'язковий аудит річної фінансової звітності.

Відмітимо, що на відміну від українського законодавства, в Республіці Казахстан аудиторська фірма повинна бути членом професійної організації і не може бути учасником іншої аудиторської фірми-резидента Республіки Казахстан.

Спільним моментом є те, що як в Україні, так і в Республіці Казахстан інформація про аудиторів та аудиторських фірм заноситься до Реєстру, який ведеться уповноваженим органом.

Список використаних джерел

1. Карпенко Є.А., Соболев Г.О. Сертифікація аудиторів як чинник інтеграції України у світову економіку. Інфраструктура ринку. 2021. № 51. С. 304–309. URL: <http://reposit.nupr.edu.ua/handle/PoltNTU/9861> (дата звернення: 16.05.2022).

2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#n50> (дата звернення 16.05.2022 р.)

УДК 336:64

Коба О. В., к.т.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, підступно розпочата росією на території України, завдає руйнівних втрат населенню, економіці, інфраструктурі країни. Загальна сума прямих збитків інфраструктури України станом на 19.05.2022 р. внаслідок військової агресії Росії сягнула понад 97,4 млрд. доларів (і це тільки задокументовані за допомогою відео або фото, надісланих українцями в межах проекту «Росія заплатить» [1, 2], втрати). Справжні втрати значно вище, але їх складно зафіксувати і задокументувати. Також дана оцінка не враховує розмір шкоди внаслідок бойових дій природним ресурсам, тваринному господарству, запасам компаній, рухомого майна, військового майна, майна телеком-операторів тощо.

Загальні втрати економіки України через війну, враховуючи як прямі, так і непрямі втрати (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо), коливаються від 564 до 600 млрд. дол. [3].

Станом на 19.05.2022 р. в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 23,8 тис. кілометрів доріг, 38,6 млн. м² житлового фонду, пошкоджено або зруйновано 591 дитячий садочок, 1067 закладів середньої, передвищої та вищої освіти, 574 медичних закладів, 219 підприємств, 92 адміністративні будівлі, 295 мостів та мостових переходів, 12 військових аеродромів, 12 аеропортів та 2 порти, 108 релігійних та 179 культурних споруд. Найбільші втрати в загальній сумі прямих задокументованих збитків інфраструктури становлять втрати житлового фонду (33877 млн. дол.), доріг (29879 млн. дол.) та активів підприємств (10709 млн. дол.) [1]. Загальна оціночна вартість пошкоджених та зруйнованих об'єктів може складати до 1 до 54,3 млрд. дол. [1, 2]. Вартість відновлення їх буде значно більшою, оскільки включатиме ще й витрати на демонтаж зруйнованих будівель.

Внаслідок ведення бойових дій суттєво ускладнюються умови діяльності суб'єктів господарювання, зокрема підприємств будівельної галузі. Вони зазнають значних матеріальних збитків через руйнування транспортних шляхів, знищення техніки, пошкодження будівельних майданчиків, об'єктів незавершеного будівництва тощо. Кадровий потенціал більшості підприємств будівельної галузі внаслідок мобілізації, загибелі працівників, відтоку частини персоналу до Європи погіршується.

Більшість будівельних підприємств, в першу чергу, тих, що знаходяться в районі активних бойових дій, на окупованих територіях не зможуть поновити свою діяльність, а ті, яким це вдасться, в умовах воєнного часу не працюватимуть на повну потужність (можна прогнозувати, що така потужність складатиме приблизно 50 %-60 % довоєнних обсягів виробництва). При цьому у 2022 році можна прогнозувати збільшення активності будівельної діяльності у Західній Україні, оскільки у зв'язку з переселенням значної частини населення в цю частину країни попит на нове житло зріс у порівнянні з 2021 роком на 30-50%. Також внаслідок переведення на захід України малого і середнього бізнесу з постраждалих від бойових дій територій збільшився попит на площі та приміщення для нього.

Питання відновлення зруйнованої інфраструктури України після завершення бойових дій знаходяться в центрі уваги професійної спільноти, уряду, громадськості. На звільнених територіях вже зараз розпочинається активне відновлення об'єктів критичної інфраструктури, лікарень, шкіл, житлових будинків. Однак для відновлення ефективної діяльності будівельної галузі мають бути створені максимально сприятливі умови.

Першочерговим завданням є дерегуляція та спрощення процедур, що діють у будівельній галузі. Розглядається можливість отримання європейських технологій, спрощення процедури ввезення необхідних матеріалів, будівельної продукції без сертифікації, будівельної техніки з країни Європи. Для стимулювання нового будівництва житла обговорюється механізм видачі державою грошових коштів у вигляді цінного паперу, який особа, що втратила житло, зможе використати для оплати нового житла на первинному чи вторинному ринку.

З метою дерегуляції галузі планується запровадити наступні зміни:

- прийняття в експлуатацію окремих категорій об'єктів на підставі фотофіксації, здійсненої замовником, що дозволить пришвидшити цю процедуру, адже пересування країною в умовах воєнного часу ускладнене;
- запровадження спеціальної процедури будівництва об'єктів за типовими проєктами, зокрема в частині отримання відхилень від чинних ДБН;
- виведення процедури закупівлі будівельних матеріалів, конструкцій, техніки з системи ProZorro;
- зниження вимог до сертифікації будівельних матеріалів;
- зменшення вимог до змісту проєктної документації на будівництво та до проведення експертизи проєктів будівництва;
- розширення переліку об'єктів капітального ремонту, будівельні роботи на яких можна проводити без розроблення проєктної документації (за дефектним актом);

- спрощення процедури виділення земельних ділянок та зміни їхнього цільового призначення.

- оперативне розроблення будівельних норм та внесення змін до них.

Таким чином, передбачається максимально спростити дозвільні процедури та знизити регуляторний вплив на ринок для швидкого відновлення економіки та роботи бізнесу в умовах воєнного стану.

Наступним кроком на шляху відновлення стабільної діяльності будівельної галузі мають стати налагодження логістичних маршрутів між Україною та Європою, що дозволить збільшити обсяг потрібних будівельних матеріалів, конструкцій, техніки.

Важливим є спорудження нових об'єктів з урахуванням вимог європейських стандартів, дотриманням принципів енергоефективності та «зеленої економіки». При зведенні нових об'єктів житлового призначення також обов'язково створювати бомбосховища або в самій будівлі, або поруч із нею.

Одним із стратегічних завдань відбудови країни є забезпечення пропозиціями зростаючого попиту на працівників будівельних професій, до чого слід готуватися вже зараз, передбачаючи збільшення обсягів державного замовлення на підготовку відповідних фахівців під час вступної компанії до закладів професійної, фахової та вищої освіти у 2022 році.

Для забезпечення ефективності діяльності будівельної галузі необхідно забезпечити впровадження сучасних засобів механізації, передових інноваційних технологій; залучення висококваліфікованих кадрів та фінансування країн-партнерів, проведення моніторингу якості об'єктів під час їх будівництва та експлуатації. Здійснення цих кроків дозволить в максимально стислі терміни відновити діяльність будівельної галузі і реалізувати план відновлення країни.

Список використаних джерел

1. KSE Institute (аналітичний центр при Київській школі економіки) URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/kse-spilno-z-ministerstvom-ekonomiki-ta-ofisom-prezidenta-zapuskaye-sayt-dlya-zboru-danih-pro-zbitki-naneseni-ukrayini-u-viyni/> (дата звернення: 15.05.2022).

2. Росія заплатить: проект KSE Institute спільно з Офісом Президента України, Міністерством економіки. URL: <https://damaged.in.ua/> (дата звернення: 15.05.2022).

3. Ми разом - проти російської агресії: текстові публікації Верховної Ради України від 03 травня 2022р. / Верховна Рада України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/222355.html> (дата звернення: 15.05.2022).

УДК 338:58

Коба О. В., к. т. н., доцент; Кошляк Д.І., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аграрна галузь України – це одна з пріоритетних сфер як зовнішньої, так і внутрішньої економіки, адже продовольча безпека держави актуальна завжди, а тим більше в умовах воєнного стану. Україна має потужний агропромисловий потенціал, володіє сприятливими кліматичними умовами і якісними земельними ресурсами, наявність яких не лише забезпечує продовольчу безпеку та незалежність держави, а й дозволяє здійснювати вагомий внесок у вирішення світової проблеми голоду.

У 2019–2020 рр. в рейтингу найбільших експортерів зернових культур Україна посіла 2 місце за обсягом поставок ячменю, 4 — кукурудзи, 5 — пшениці [1]. В сукупності за обсягами експорту всіх зернових культур її випереджали лише США.

Тому війна, розпочата росією, не тільки завдала значних втрат економіці України, її аграрній галузі, а і й викликала загрозу глобальної продовольчої кризи у світі. Це пов'язано з тим, що діяльність аграрної галузі України в умовах воєнного стану значно ускладнюється. Через окупацію окремих областей, склади та зерносховища заблоковані, що призводить до значних проблем з логістикою та сировиною. Чимало полів і доріг заміновані. Найявна значна нестача ПММ та необхідних запасних частин. Деякі господарства та їх техніка зруйновані чи сильно пошкоджені. Господарствам не вистачає оборотних коштів на насіння, добрива тощо. Через ці обставини до 30% посівних площ в Україні у 2022 році залишаться незасіяними.

Робота агропромислового комплексу в умовах воєнного стану потребує відповідної державної підтримки та певних особливостей у законодавчому регулюванні.

У зв'язку з чим в Україні запроваджено механізм кредитування суб'єктів аграрної галузі в рамках удосконаленої «Доступні кредити 5-7-9%». Додаткове фінансування отримали близько 2500 суб'єктів господарювання.

Фінансова підтримка держави для сільськогосподарських виробників у 2022 році буде здійснюється з урахуванням наступного [2, 3]:

- надається виключно малим та середнім аграрним виробникам з оборотом не більше 20 млн. євро в рік, що є еквівалентом підприємства, яке обробляє до 10 тис. га;
- передбачає компенсацію відсоткової ставки за залученими кредитами;
- максимальна сума кредиту, на який поширюється компенсація відсоткової ставки становить 50 млн грн;
- кредитування надається для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період дії воєнного стану;
- фінансуються лише суб'єкти підприємництва - сільськогосподарські товаровиробники у значенні, наведеному в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» [4];
- термін дії кредиту становить 6 місяців;
- максимальний розмір державної гарантії за портфельними кредитами до 80%.

Також із введенням в дію Закону України «Про забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану» [5] запроваджено заходи, що мають сприяти діяльності аграрної галузі в умовах воєнного часу.

Так, дозволено використання всіх доступних сільськогосподарських угідь для проведення посівної кампанії, створено передумови для ведення сільськогосподарського виробництва на землях державної власності, продовжено на рік орендні земельні, при цьому орендна плата не може перевищувати 8% нормативної грошової оцінки ділянок. Заборонено на період воєнного часу здійснювати безоплатну передачу земель державної, комунальної власності у приватну власність та інші операції з земельними ділянками сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності. Надано право виробникам, які не можуть розпочати польові роботи, передавати на рік право землекористування виробникам, які забезпечені необхідними матеріально-технічними, фінансовими та трудовими ресурсами. Це дозволить додатково залучити близько 20 тис. га земель комунальної власності і 300–400 тис. га земель державної власності.

Внесено зміни також до оподаткування суб'єктів господарювання аграрної галузі [6]. Передбачено тимчасове припинення нарахування та сплати плата за землю за земельні ділянки, що розташовані в районах бойових дій або на окупованих територіях. Сільськогосподарським виробникам, що є платниками єдиного податку 4 групи, надано право перейти до сплати єдиного податку в розмірі 2%.

У зв'язку призупиненням страховими компаніями страхових виплат по залізничним вантажам та суднам через небезпеку пересування вантажних кораблів по Чорному морю,

руйнування і пошкодження залізничних шляхів виділено кошти з резервного фонду державного бюджету для відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок збройної агресії росії проти України та воєнних дій на території України.

З метою кадрового забезпечення здійснюється бронювання військовозобов'язаних працівників сільськогосподарських товаровиробників.

Для збереження безпеки працівників на полях започатковано проєкт Military.feodal.online, який допомагає оперативно передавати інформацію про замінування до органів ДСНС та ЗСУ.

З метою підтримки аграрної галузі, скасовано додаткові процедури із сертифікації насіння, спрощено маркування імпортованих харчових продуктів і кормів, змінено умови експорту та ліцензування дозволених груп товарів, полегшено доступ виробників сільгосппродукції, зокрема, до пального, пестицидів та агрохімікатів, скасовано ліцензування експорту кукурудзи й соняшникової олії, спрощено реєстрацію сільськогосподарських машин та механізмів у період воєнного стану.

Узагальнення досвіду розвинутих країн щодо державної підтримки розвитку аграрного потенціалу дає змогу констатувати, що головною метою такої підтримки є функціонування аграрного сектору на засадах сталого розвитку для забезпечення економічної й соціальної безпеки держави [7].

Робота агропромислового комплексу в умовах воєнного стану є надважливою складовою економіки України. Тому і представники галузі, і держава закумулювали всі зусилля та злагоджено працюють на забезпечення максимального можливого в таких умовах урожаю й вирішення проблем продовольчої безпеки.

Список використаних джерел

1. Міністерство економіки України. Київ, 2022 р. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 15.05.2022).
2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо державної підтримки сільгосптоваровиробників: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2022 року № 98 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/98-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2022).
3. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 378: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 року № 98 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/378-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.05.2022).
4. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 15.05.2022).
5. Про забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 р. № 2145-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text> (дата звернення: 15.05.2022).
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2120-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 15.05.2022).
7. Свистун Л.А., Попова Ю.М., Штепенко К.П. Особливості державного регулювання аграрного сектору в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8371>

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Фінансові результати діяльності підприємств є їх результативним показником, який розраховується шляхом зіставлення доходів та витрат, що виступає у формі прибутку чи збитку.

Формування фінансових результатів підприємства відбувається у три етапи, що виступають основними бізнес-процесами: постачання, виробництво та збут, для здійснення яких потрібен капітал власників. Капітал, який приймає грошову форму, використовується підприємцями для придбання засобів виробництва, предметів праці, найму робочої сили. Тож прибуток (збиток) є результатом роботи всього капіталу, авансованого власниками у підприємницьку діяльність [3, с. 23].

Тема обліку фінансових результатів є завжди актуальною та предметом суперечок для багатьох науковців у сфері бухгалтерії й управління підприємством. Вивчаючи наукові публікації, присвячені даній тематиці, спостерігається відсутність єдиного трактування поняття «фінансові результати», переважно розглядаються поняття «прибуток», «збиток», «доходи» і «витрати». Це пояснюється тим, що жоден нормативний документ не містить визначення даної категорії. [2, с. 224].

Підтримуємо думку науковців, що фінансові результати – це підсумковий показник діяльності підприємства, який визначається порівнянням доходів і витрат за її видами і проявляється як чистий прибуток (позитивний результат) або непокритий збиток (негативний результат) [2, с. 227].

Зазвичай, фінансовий результат за звітний період визначається порівнянням доходів звітного періоду і витрат, що були понесені для отримання даних доходів. При цьому доходи та витрати відображають в обліку на дату їх виникнення, а не на дату надходження або сплати грошових коштів.

Для відображення фінансових результатів застосовується рахунок 79 «Фінансові результати». Даний рахунок містить три субрахунки: 791 «Результат операційної діяльності»; 792 «Результат фінансових операцій»; 793 «Результат іншої звичайної діяльності». За кредитом рахунку 79 «Фінансові результати» відображаються суми в порядку закриття рахунків обліку доходів, за дебетом – суми в порядку закриття рахунків обліку витрат, також належна сума нарахованого податку на прибуток. Сальдо рахунку при його закритті списується на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» [1].

Визначаючи фінансовий результат діяльності необхідно врахувати класифікацію доходів і витрат. Тому одним із напрямків удосконалення обліку фінансових результатів є чітке визначення класифікаційних ознак результатів діяльності за її видами з чітким визначенням складу субрахунків.

Список використаних джерел

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 05.05.2022).
2. Podolianscuk O. Accounting and taxation of the activity results of enterprises. Theoretical and practical aspects of the development of modern scientific research: Scientific monograph. Part 1. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. P. 222-243.
3. Прохар Н.В., Ночовна Ю.О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Трудові відносини та порядок оплати праці в Україні регулюється Кодексом законів про працю України та Законом України «Про оплату праці». Проте, в умовах воєнного стану, організація праці та вимоги до оплати праці, як й інші сфери економічного життя країни, зазнали суттєвих змін. Ці зміни закріплені в Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного часу» [1], який в умовах воєнного стану має пріоритет над іншим законодавством у галузі праці, а тому норми законодавства про працю, які суперечать цьому закону не застосовуються.

Основні зміни у сфері трудових відносин в умовах воєнного стану узагальнені нами на рис. 1.

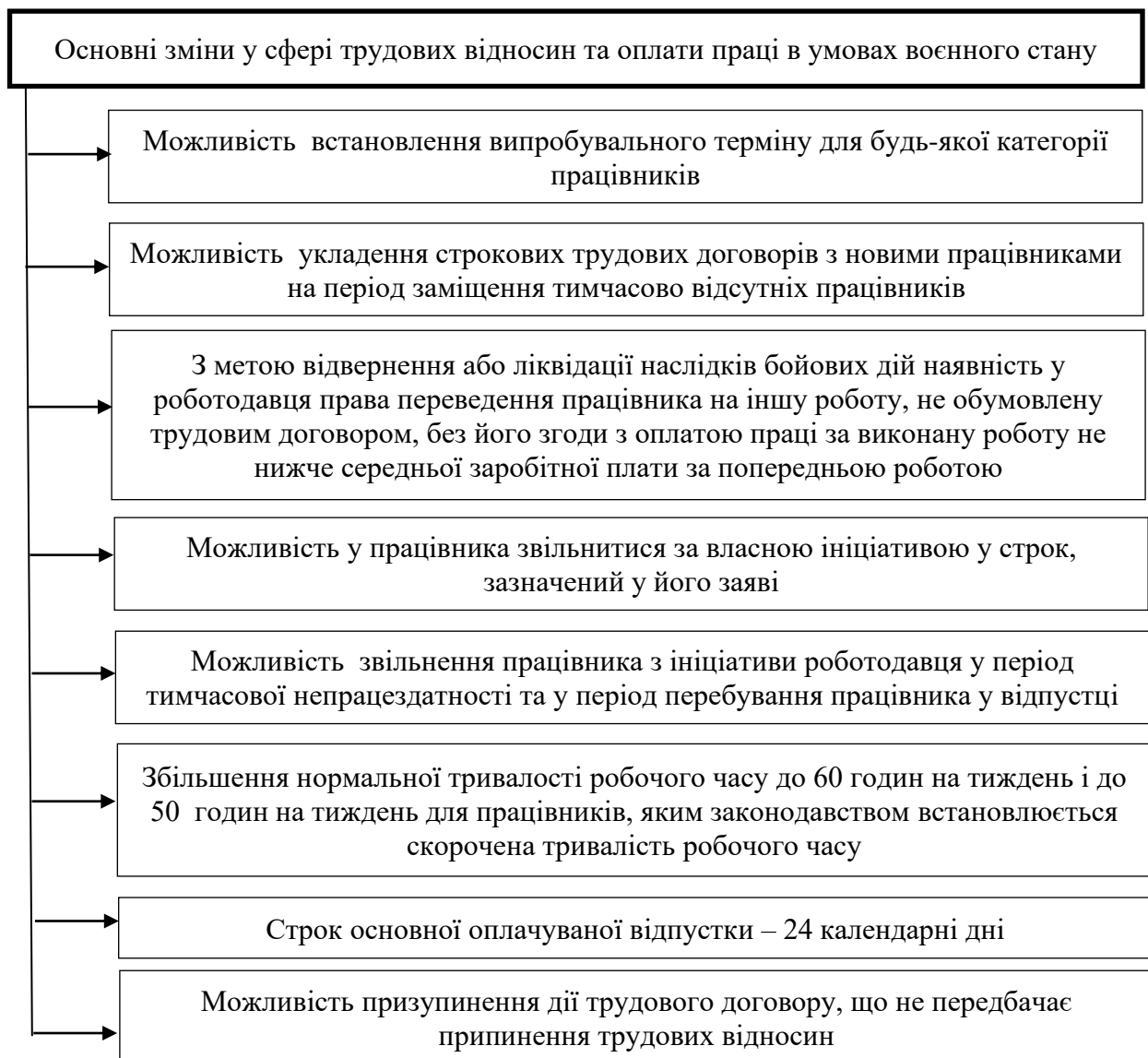

Рис. 1. Основні зміни у сфері трудових відносин та оплати праці в умовах воєнного стану

Також Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного часу» [1] призупинено дію статей 53 (щодо тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів), 65, 67, 71-73 (щодо святкових і неробочих дні) Кодексу законів про працю України (таблиця 1).

Таблиця 1

Особливості встановлення та обліку часу роботи та часу відпочинку в умовах воєнного часу

Обмеження	У мирний період	В умовах воєнного часу
Максимальна норма часу на тиждень	40 годин	60 годин
Обмеження граничних норм надурочних робіт	Не повинні перевищувати для кожного працівника 4 годин протягом 2 днів підряд і 120 годин на рік	Відсутнє
Скорочення роботи на одну годину напередодні святкових і неробочих днів	Передбачене статтею 53 КЗпПУ	Відсутнє
Перенесення вихідного дня на наступний після святкового або неробочого	Передбачене статтею 67 КЗпПУ	Відсутнє
Компенсації за залучення до робіт у вихідні, святкові і неробочі дні	Передбачені статтею 72 КЗпПУ	Відсутні

Ще однією зміною в організації трудових відносин є те, що у період дії воєнного стану дозволяється застосування праці жінок (крім вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року) за їхньою згодою на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах. Працівники, які мають дітей, можуть залучатися за їхньою згодою до нічних і надурочних робіт, робіт у вихідні, святкові і неробочі дні, направлятися у відрядження [1].

Також в умовах воєнного стану відбулися зміни і в Порядку обчислення середньої заробітної плати [2], яку використовують для розрахунку середньоденного заробітку при оплаті відпускних.

Позитивним є те, що внесені зміни дозволили виключити з розрахункового періоду той час, за який відсутня інформація про нараховану заробітну плату працівника у зв'язку з проведенням бойових дій під час воєнного стану.

Друга зміна передбачає те, що для обчислення середньої заробітної плати враховується сума не більша фактичної нарахованої суми премії чи іншої заохочувальної виплати, якщо період відпрацьований не повністю.

Загалом, не дивлячись на зміни, які відбулися, навіть в умовах воєнного часу «бухгалтерський облік є основою інформаційної системи підприємства, а питання оплати праці є важливими і мають багато проблемних моментів» [3].

Список використаних джерел

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного часу: Закон України від 15.03.2022 р. N 7160 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення 10.05.2022).

2. Порядок обчислення середньої заробітної плати: Закон України від 08.02.1995 р. N 100 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-95-%D0%BF#Text> (дата звернення 10.05.2022).

3. Карпенко Є.А. Облік та оподаткування оплати праці найманих працівників та членів фермерських господарств. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя: Запорізька державна інженерна академія, 2017. Випуск 2 (08). Ч.2 . С. 112-116

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сучасний світ швидко змінюється. Він стає багатополярним, більш складним і динамічним, з новими можливостями і викликами для розвитку України. На сьогодні Україна стала центром світової політики, світовим брендом демократії та боротьби з тероризмом. Все українське стає не лише в пізнаванім, а й модним, сучасним та свідчить про підтримку та прагнення підтримки миру й глобальної рівноваги в цілому світі. Та, на жаль, ціною такого визнання українського народу є значний рівень падіння соціально-економічного розвитку України в 2022 році.

Війна Російської Федерації з Україною спричинила катастрофічну гуманітарну кризу та поставила під загрозу стабільність геополітичних відносин. Прогнозується, що економічний випуск у регіоні Європи та Центральної Азії скоротиться більш ніж на 4,1% у 2022 році — це серйозний світовий шок і регіональна рецесія за два роки. Більше того, війна посилила занепокоєння різким уповільненням глобального зростання.

Економічний вплив конфлікту відбився через багато глобальних каналів, включаючи товарні та фінансові ринки, торговельні та міграційні зв'язки та довіру. Сусідні країни в регіоні Європи та Центральної Азії, ймовірно, зазнають значної економічної шкоди через їх міцні торговельні, фінансові та міграційні зв'язки з Україною та Росією.

Через війну Україна стала безпрецедентним випадком долання фінансової, економічної, гуманітарної та соціальної катастроф, з одночасним, на тлі утримання економіки України від дефолту. Дослідники з Centre for Economic Policy Research [1] — світової мережі економістів, оцінили загальну вартість відновлення України після війни у понад 200-500 мільярдів євро та 220-540 мільярдів доларів, що приблизно відповідає розрахункам Уряду.

За неповних три місяці війни економіка України втратила від 30 до 50% своєї продуктивності потужності, втрати зосереджені в основному на сході України. Людські втрати (загиблі та поранені) кожного дня поки триває війна збільшуються. Фабрики і заводи знищені. Порти, дороги, залізниці, елеватори, складські приміщення, матеріально-технічне центри забезпечення, склади, лінії електропередач і телекомунікаційні мережі сильно пошкоджені або знищені. Житловий фонд та комерційна нерухомість фактично знищена в багатьох великих містах (наприклад, Харків, Маріуполь, Чернігів, Луганськ, Донецьк), в той час як інші міські території зазнали значну (непоправну) шкоду.

Та не лише економіка зазнала непоправної шкоди та потребує розробки відновлювальної стратегії, а й соціальна інфраструктура (школи, дитячі садки, лікарні тощо) зазнали аналогічного впливу. З тих чи інших причин, не засіяно 30% посівів. Найпроблематичнішим, є факт, що приблизно 30% працівників (в т.ч професіонали, такі як лікарі, інженери, техніки тощо), стали безробітними та мають потребу у пошуку нової роботи. Соціальна інфраструктура потребує системних заходів по відновленню, більшість населення потребують перекваліфікації, підтримки для відновлення свого бізнесу чи «м'яких» умов ведення фінансово-господарської діяльності.

За оцінками американських та вітчизняних експертів, економічна активність знизилася на 30% до 50% лише у перший місяць війни. Опитування керівників фірм свідчать, що логістичні проблеми та нестача ресурсів (включаючи робочу силу) є основними викликами для ведення бізнесу. Лише 1% компаній не повідомляють про збитки.

Враховуючи війну, що триває, оцінка збитків є неточною, але ймовірно, становить сотні мільярди доларів.

Україна за три місяці війни стала безпрецедентним експериментом у веденні соціально-економічних відносин в умовах повної невизначеності. Більшість секторів економіки зазнали непоправної шкоди, які будуть відновлюватись роками. Невдовзі після початку війни уряд запровадив спрощене оподаткування (наприклад, замінено весь податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість і податок на соціальне страхування з 2% податку з продажу; були скасовані імпорتنі податки) та соціальні трансферти (наприклад, матеріальна допомога переселенцям), які можуть отримувати основний дохід при мінімальному оформленні документів.

За оцінкою KSE Institute [2], загальний обсяг знищеної чи пошкодженої житлової нерухомості складає близько 26 млн кв. м.

Відтак, статистика невтішна: за перший тиждень квітня прямі втрати економіки України досягли показника 80,4 млрд доларів, або 2,4 трлн гривень, і ця сума зростатиме. Фіскальний дефіцит зріс, оскільки податкові надходження впали на 80% (в основному економічна активність знизилася) та урядові видатки воєнного часу різко зросли. Фіскальний дефіцит в основному фінансується за рахунок міжнародної допомоги (близько 3 мільярдів доларів від МВФ та двосторонньої допомоги державних позик) і Національного банку України (приблизно 0,6 мільярда доларів).

Вся соціально-економічна система України, як ніколи, потребує системної стратегії соціально-економічного розвитку в після воєнний період. Україна активно позиціонує себе як надійний партнер, в якого можна вкладати інвестиції в будівництво, в розвиток соціальної інфраструктури, в налагодження спільного бізнесу.

Прагнення стати частиною Європейського Союзу та НАТО зобов'язує не просто відновлювати економіку країни, а створювати її за стандартами цих світових організацій. Війна спровокувала віднайти значний внутрішній потенціал країни, гордитись своїм корінням, з шанобою ставитись до аграрного сектору економіки, подивитись по іншому на необхідність формування спеціалістів в сфері будівництва, інженерії, ІТ технологій та багатьох інших, які створюють додатну вартість та дають можливість відновлювати український соціально-економічний потенціал.

Список використаних джерел

1. Centre for Economic Policy Research – URL: <https://cepr.org/sites/default/files/news/BlueprintReconstructionUkraine.pdf>
2. Науково-дослідницький KSE Institute – URL: <https://kse.ua/ua/kse-department/kse-institute/>

УДК 368:338.1

Маслій О.А., к.е.н., доцент; Белкіна М.О., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ТЕНДЕНЦІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, розв'язана російською федерацією, що призвела до гуманітарної, економічної, демографічної, інфраструктурної кризи, є головним джерелом загроз для безпеки економічної системи України та впливає на всі сфери національної економіки. До таких загроз можна віднести скорочення ВВП через зменшення обсягів експорту, сплачених податків, прибутковості бізнесу, обмеження діяльності митного контролю, різкий відтік

населення за кордон і ризик його неповернення, недоотримання коштів до бюджетів усіх рівнів, дефіцит фінансових ресурсів у банківській системі тощо. У сучасних умовах численних викликів, ризиків та загроз страхові послуги відіграють важливу роль в управлінні ризиками. Страховий ринок як частина фінансового ринку сприяє мінімізації загроз економічній та фінансовій безпеці як на мікро-, так і на макрорівні, посткризовому відновленню та економічному розвитку.

Виклики економічній стабільності України, спровоковані повномасштабним вторгненням росії, призвели до відчутних змін у діяльності усіх сфер економіки, зокрема страхового ринку. За результатом опитування, проведеного НБУ [1], станом на березень 2022 року, більшість страховиків продовжувало свою діяльність евакуювавши співробітників у безпечніші регіони та забезпечивши віддалену роботу персоналу. Проте страхові компанії в Україні зіткнулися з низкою принципово нових викликів. У зв'язку з тимчасовим захопленням територій, фізичним знищенням об'єктів нерухомості, переміщенням суб'єктів бізнесу скорочується кількість центрів обслуговування клієнтів страховиків. Для ризикового страхування проблемними є організація врегулювання страхових випадків у регіонах, де ведуться бойові дії, проведення оглядів транспортних засобів, отримання та належне оформлення оригіналів документів для подання страховику з метою отримання страхової виплати, виклик поліції на місце ДТП тощо. Водночас компанії, що займаються страхуванням життя, повідомляють про суттєве зниження страхових внесків та фіксовані обмеження діяльності, пов'язані з труднощами організаційної комунікації та роботи співробітників, ускладненим доступом до офісів та оригіналів документів. Усе це робить процес здійснення страхових виплат важчим і довшим, особливо у випадках, пов'язаних зі смертю застрахованих осіб на окупованих територіях.

В умовах воєнного стану Національним банком як регулятором страхового ринку були надані рекомендації [1] по спрощенню процедури врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, шляхом використання електронних документів, їх копій у випадку неможливості чи ускладнення можливості отримання оригіналів, інших засобів дистанційного врегулювання страхових випадків. Основною метою розвитку страхового ринку є посилення надійності страхового захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб, скорочення державних витрат на попередження та ліквідацію наслідків стихійних лих, техногенних аварій, катастроф та інших надзвичайних подій. Використання сучасної ринкової інфраструктури та фінансових інструментів забезпечують порівняно стабільне функціонування ринку страхових послуг, що сприяє залученню інвестиційних ресурсів у національну економіку [2].

На сьогодні важко кількісно оцінити втрати страхового ринку, пов'язані з впливом війни, проте вони, беззаперечно, колосальні. У першу чергу, військовий конфлікт загрожує значним падінням платежів, яке на сьогодні у значній кількості страховиків уже становить 50-90%. Крім того, спостерігається тенденція до зменшення кількості повноцінно діючих страхових компаній (рис. 1).

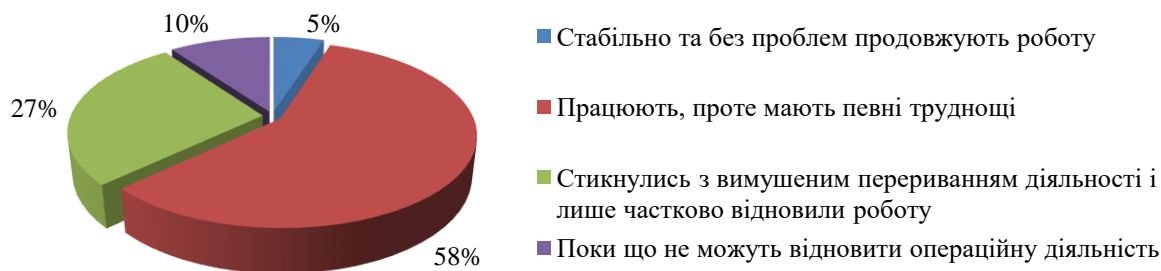

Рис. 1. Результати опитування страховиків-учасників Асоціації «Страховий бізнес» щодо їх діяльності в умовах воєнного стану

*Складено за даними НВ Бізнес [5]

Втрата величезної кількості об'єктів страхування: приміщень, устаткування, житла, автівок тощо, необхідність у їх відновленні, а також падіння рівня життя та доходів населення з великою долею ймовірності спричинить ситуацію, за якої витрати на страхування будуть недоцільними, стануть елементом «розкоші» у повоєнний період.

У той же час змістяться і акценти на страховому ринку: у пріоритеті будуть обов'язкові види страхування, банківське страхування (іпотека, застава, від нещасних випадків), страхування КАСКО та добровільне медичне страхування.

Існує також висока вірогідність появи нових видів страхування, таких як страхування вторинних військових ризиків (вибухів мін у полях та лісах з пошкодженням техніки, смертям або інвалідності громадян), ремонтно-відновлювальних та будівельно-монтажних робіт тощо. Рациональним буде введення розстрочки з оплати страхових платежів і перегляд цінової політики внаслідок суттєвого зниження платоспроможного попиту [5].

Страхування спрямовано на захист майнових інтересів і безпеку як фізичних осіб, так і суб'єктів господарювання, тому його роль в умовах сучасного непередбачуваного економічного, соціального, технологічного та екологічного середовища постійно зростає [7].

Повністю оцінити вплив війни на ринок страхування поки що неможливо, тож існує висока необхідність у проведенні подальших досліджень, які будуть ґрунтуватися на аналізі та оцінці наслідків впровадження воєнного стану, наданні рекомендацій щодо методів та заходів відновлення повноцінної діяльності страхового ринку України, що, в свою чергу, сприятиме оздоровленню всієї економічної системи держави.

Список використаних джерел

1. Національний банк України: офіційний веб-сайт. URL : <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 16.05.2022).
2. Романовська Ю.А. Аналіз страхового ринку України. *Економіка і суспільство*. Вінниця, 2016. №7. С. 830-837. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/139.pdf (дата звернення: 16.05.2022).
3. Війна. Все, що відбувається з економікою, бізнесом в Україні та світі. *Forbes*. 2022. URL : <https://forbes.ua/news/viyna-vse-shcho-vidbuvaetsya-z-ekonomkoyu-biznesom-v-ukraini-ta-sviti-03032022-4086> (дата звернення: 17.05.2022).
4. Onyshchenko S., Maslii O., Ivanyuk B. The impact of the external environment on the economic security of Ukrainian business. *Economics and Region*. 2020. №1 (76). С.22-29. URL : <https://doi.org/10.2991/mdsmes-19.2019.30>
5. Черняхівський В. План Маршалла для українського страхового ринку. *НВ Бізнес*. 2022. URL : <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-povini-50237940.html> (дата звернення: 17.05.2022).
6. Пугач О. Моделювання загроз системі економічної безпеки національної економіки з позицій їх своєчасного виявлення та передбачення. *Економіка і регіон*. 2015. № 3 (52). С. 103–109.
7. Єгоричева С.Б., Таранець Б.В. Інноваційний розвиток українського страхового ринку. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 3 С. 66-72.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Унаслідок широкомасштабної агресії росії проти України значно підвищився рівень усіх ризиків, що впливають на стабільність національної фінансової системи. Втрати ВВП України у 2022 році будуть суттєвими (за різними оцінками прогнозується падіння ВВП від 10 до 40%), а інфляційний тиск залишається високим через руйнування виробничої й транспортної інфраструктури та зростання вартості виробництва. Як наслідок, обсяги бюджетних видатків на підтримку поступового відновлення бізнесу та економіки стрімко зростають. За оцінками Мінфіну втрати державного бюджету України становлять близько 2 млрд. грн на добу. Окрім цього втрати інфраструктури лише протягом першого місяця війни становили 119 млрд. доларів, або 4,25 млрд. доларів на день. Так, за попередніми оцінками військові, економічні, бізнесові та соціальні витрати вже перевищують 565 млрд. доларів [3].

У таких умовах проблема забезпечення соціально-економічної безпеки держави набуває неабиякої ваги, адже за часів значних соціальних потрясінь економічна безпека розглядається у нерозривному зв'язку із соціальною складовою. При цьому саме від фінансового забезпечення базових соціальних потреб людей залежить рівень соціально-економічної безпеки в умовах війни.

Аналізуючи джерела фінансового забезпечення соціально-економічної безпеки України в умовах війни, варто відмітити, що основними з них є: міжнародна фінансова підтримка, благодійні внески громадян, бізнесу та міжнародних корпорацій, а в подальшому конфісковані фінансові ресурси країни-агресора на території інших країн. При цьому звичні джерела фінансування, зокрема бюджетне фінансування, кредитування й самофінансування, є обмеженими і недостатніми зважаючи на обсяги втрат. Підтвердженням цього є наявний дефіцит загального фонду державного бюджету України, який за I квартал 2022 року становить 67,5 млрд грн (близько 2,3 млрд доларів). Близько 30% загального бюджету, або 32,5 млрд.грн., становлять дивіденди, виплачені державними підприємствами (без урахування 19 млрд. грн. доходів НБУ на кінець лютого), тобто це джерело наразі вичерпано, а решта 70% доходу може суттєво знизитися через падіння економічної активності [2].

Стосовно соціальних наслідків війни у зв'язку з ускладненим фінансовим забезпеченням соціально-економічної безпеки України, очікується суттєве зменшення доходів населення, зростання вторинних витрат, падіння приватного споживання, зростання безробіття. Через воєнні дії близько 27 % населення (близько 6,48 мільйона людей) залишили своє постійне місце проживання, зокрема 36 % населення віком 18–24 роки та 34 % віком 25–34 роки. Зрештою, це може призвести до дефіциту робочої сили в Україні та уповільнення повоєнного відновлення економіки. Разом із цим через обмеження можливостей зайнятості та у зв'язку зі зміною місця проживання погіршилася ситуація у сфері зайнятості й доходів зайнятого населення. Так, за результатами соціологічних опитувань у березні 2022 року 38 % респондентів не мали роботи, 57 % були працевлаштовані, з них 45 % мали роботу і працювали, решта не працювали при збереженні робочого місця. Станом на 17 березня 2022 року про відсутність змін або додаткове залучення персоналу порівняно з довоєнним періодом повідомили лише 17 % підприємств, а 19 % підприємств до роботи залучали лише близько 10 % персоналу [1]. Більш детально актуальну інформацію та динаміку основних показників безробіття в Україні наведено у таблиці 1.

Зростання безробіття в умовах війни в Україні, яке здебільшого незареєстроване, спричинене знищенням інфраструктури, закриттям підприємств у зонах бойових дій та міграцією робочої сили. Тривалість бойових дій визначатиме результат внутрішньої та зовнішньої міграції. Якщо внутрішньо переміщені особи не працюватимуть дистанційно або не будуть працевлаштовані за тимчасовим місцем перебування через труднощі з пошуком роботи, про що свідчить скорочення потреби роботодавців у працівниках з 53,2 тис. осіб у лютому 2022 року до 33,5 тис. осіб у березні 2022 року та відповідно зростання навантаження на одне вільне робоче місце в 1,5 рази за березень 2022 року до 9 осіб на одну вакантну посаду, соціальні проблеми та загрози соціально-економічній безпеці України будуть різко зростати, а їх вплив на макроекономічні показники може бути абсолютно небезпечний.

Таблиця 1

Динаміка показників безробіття в Україні протягом 2021-2022 рр.

Показник	01.2021	06.2021	12.2021	01.2022	02.2022	03.2022
Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець звітного періоду, тис. осіб	488,0	344,8	295,0	315,4	313,8	286,9
жінки	268,3	210,6	170,1	174,9	174,7	170,5
молодь у віці до 35 років	146,8	93,2	78,3	81,5	80,6	72,7
Кількість зареєстрованих безробітних, які отримують допомогу по безробіттю на кінець звітного періоду, тис. осіб	417,9	293,3	260,5	278,1	275,8	250,5
Потреба роботодавців у працівниках на заміщення вільних робочих місць (вакантних посад) на кінець звітного періоду, тис. осіб	51,7	71,8	41,0	50,0	53,2	33,5
Навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) на кінець звітного періоду, осіб	9,0	5,0	7,0	6,0	6,0	9,0

Отже, наразі Україна переживає економічну, міграційну кризу та гуманітарну катастрофу.

З метою забезпечення соціально-економічної безпеки на мінімально достатньому рівні в умовах воєнного стану було розроблено та введено в дію низку нормативно-правових актів, створено координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань, що приділяє особливу увагу співпраці з громадянами.

При цьому саме налагодження зворотного зв'язку між владою і суспільством в умовах нових викликів і загроз під час війни для вчасного реагування на загострення соціальних проблем є необхідною умовою забезпечення соціально-економічної безпеки на рівні особи, суспільства і держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Центр економічної стратегії [Електронний ресурс]. URL: <https://ces.org.ua/category/research-list/>

2. Офіційна веб-сторінка Національного банку України [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about>
3. Офіційна веб-сторінка Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>.
4. Комеліна О.В., Онищенко С. В., Матковський А. В., Пугач О.А. Економічна безпека держави: оцінювання та стратегічні орієнтири забезпечення : монографія. Полтава: ПолтНТУ, 2013. 202 с.
5. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: [монографія]; в 3-х т. Т. 3; за заг. ред. В. О. Онищенко та Г. В. Козаченко. Полтава: ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2019. 399 с.

УДК 338

Маслій О.А., к.е.н., доцент; Максименко А.П., аспірант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

МІНІМІЗАЦІЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ З ВИКОРИСТАННЯМ РЕЗЕРВІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

В умовах воєнного стану існує гостра необхідність розробки дієвих безпекових рішень в економічній сфері для відновлення економічної активності, боротьби з бідністю та безробіттям, достатнього фінансового забезпечення армії, подолання міграційної кризи тощо. Аналізуючи досвід подолання економічної кризи, зумовленої пандемією COVID-19, варто відзначити, що попри всі збитки від карантинних обмежень, багато у чому національна економіка України пройшла швидку трансформацію на засадах дистанціювання, цифровізації, аутсорсу та сервітизації, а розвинута інфраструктурна система, зокрема пошти, швидкісного мобільного Інтернету, онлайн-банкінгу – посприяла цьому, що в умовах сьогодення багато в чому дозволяє зберігати економічну активність та оперативно реагувати на численні виклики в умовах воєнного стану. Саму тому, розглядаючи економічні загрози викликані війною та воєнним станом, високим рівнем ризиковості діяльності, варто звернутися до недавнього досвіду та оцінити потенціал мобільності та позабюджетні резерви української економіки, а також можливості запобігання та протидії сучасним загрозам.

Обмеження обох режимів – надзвичайного стану під час пандемії та воєнного стану – призвели до виникнення схожих загроз та викликів для економічної безпеки держави, що зумовлені неможливістю працівників виконувати свої обов'язки в силу об'єктивних причин, таких як загроза життю, збільшення бюджетних витрат та скорочення ділової активності. Загроза життю людей, жорсткі заходи для його збереження, обмеження прав і свобод, можливості ведення бізнесу, загальноекономічна стагнація, падіння доходів, зменшення доступу до освіти та перекваліфікації – спільні загрози економічній безпеці держави під час війни та під час пандемії. Проте, на відміну від пандемії, в умовах воєнного стану ці проблеми загострюються можливістю реального знищення активів, потребою у логістичній перебудові бізнесу з урахуванням обмежень спричинених бойовими діями. Зважаючи на наявність спільних загроз варто звернути увагу на досвід та резерви, що були виявлені під час пандемії, аби мінімізувати нові загрози в умовах війни.

В умовах карантинних обмежень ключову роль у збереженні економічної активності відіграли резерви цифровізації економіки. Так, приріст електронної комерції через пандемію за 2020 рік склав 33% при прогнозних 15%. Що стосується сервітизації, то порівнюючи з 2019 роком роздрібний продаж у квітні 2020 року зменшився на 15 %, у травні 2020 року – ще на 3,1%, а приріст показників на 15,7 % відбувся лише у жовтні. Це означає, що українській економіці потрібно щонайменше 7 місяців для відновлення показників сервітизації після шоку. Вже у квітні 2021 році відбулося зростання відповідного показника цифровізації ще на 15% [5],

за рахунок відтермінованого попиту та оптимістичних настроїв зумовлених вакцинацією населення, тому реальний час на перебудову після такого шоку може складати і більше року.

Що стосується загальноекономічних показників, то обсяг ВВП України у 2020 році через жорсткі карантинні обмеження скоротився на 3,8 %, а вже протягом 2021 року відбулося його зростання на 3,4% [6], тим підкріплюючи тезу, що на відновлення економіки після першого шоку знадобилося не менше року завдяки поступовому зменшенню карантинних обмежень, винайденню вакцини та залученню значних прихованих ресурсів. На відміну від пандемії економічні наслідки воєнного стану значно масштабніші, тому спад ВВП у 2022 році за різними оцінками може становити від 20% до 45% [7, 8], що вказує на необхідність залучення значно більших резервів ніж ті, що були використані протягом 2020-2021 роки. Тому, на відновлення втраченої економіки, інфраструктури, повернення інвестиційної привабливості можуть знадобитися цілі десятиліття.

З кожним наступним місяцем війни загроза зростання безробіття зростає через фізичне знищення підприємств та галузей, зменшення обсягів зовнішньої торгової активності, розгортання спіралі бідності у зв'язку зі зменшенням купівельної спроможності, попиту, доступу до інвестиційних ресурсів, привабливості підприємницької діяльності, її можливості та доступності тощо. Окремо варто виділити, що через воєнні дії на території України та тимчасову окупацію окремих територій найбільших втрат зазнаються саме ті галузі, які забезпечували найвищі показники експорту України, а саме: аграрний сектор і металургія. Це пов'язано з тимчасовою окупацією частин Луганської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей, блокуванням портів, руйнацією ПрАТ «Металургійний комбінат «Азовсталь», масовим мінуванням Київської, Чернігівської, Сумської областей, які перебували під окупацією, що ускладнює проведення посівної кампанії у 2022 році, відсутністю логістики та інфраструктури для наземного вивезення аграрної продукції, що загрожує світовою гуманітарною кризою.

За таких умов галузь інформаційних технологій є найбільш стійкою та перспективною з точки зору забезпечення економічної безпеки держави. Але із збільшенням числа охочих приєднатися до неї, зниженням заробітної плати, зниженням ділової активності в Україні, має бути забезпечена державна підтримка ІТ-галузі, зважаючи на зростання цифрової злочинності в умовах інформаційної війни.

У свою чергу напрацьовані заходи окремих підприємств, держави, інституцій під час пандемії у розрізі резервів діджиталізації, сервітизації, аутсорсу виробництва та надання послуг залишаються актуальними і у воєнний час. Диверсифікована логістика, розвинута поштова інфраструктура, інструментарій соціальних мереж та Інтернету, методологія ведення цифрового бізнесу і зараз активно використовується в бізнесі, гуманітарних та волонтерських проєктах. Завдяки цьому після коронакризи забезпечено порівняно швидке економічне відновлення, що уповільнило настання катастрофічних наслідків для економічної безпеки держави, дозволило перейти до, так званої, військової економіки як особливої форми народного господарства та дозволяє функціонувати національній економіці України в умовах високого ризику та стресу.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 2259-IX від 12.05.2022. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України № 1755-IX від 21.09.2021. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text>.

3. Комеліна О.В., Онищенко С. В., Матковський А. В., Пугач О.А. Економічна безпека держави: оцінювання та стратегічні орієнтири забезпечення : монографія. Полтава: ПолтНТУ, 2013. 202 с.

4. Пугач О. Моделювання загроз системі економічної безпеки національної економіки з позицій їх своєчасного виявлення та передбачення. *Економіка і регіон*. 2015. № 3 (52). С. 103–109.

5. Annual e-commerce growth rate in Central and Eastern Europe as of 2020, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/1167234/e-commerce-growth-in-cee-region/>

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua..>

7. Europe and Central Asia Economic Update: War In The Region. The World Bank. 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/europe-and-central-asia-economic-update>.

8. Warren M. War in Ukraine and inflation slow growth in EBRD regions. The European Bank for Reconstruction and Development. 2022. URL: <https://www.ebrd.com/news/2022/war-in-ukraine-and-inflation-slow-growth-in-ebrd-regions.html>

УДК 336

Мойсак Т.А., магістрант; Подоляничук О.А., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТА ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Важливою ділянкою в діяльності суб'єктів господарювання є процес нарахування та оплати праці. Будь-які недоліки в роботі бухгалтера з оплати праці можуть призвести до негативних наслідків і значно вплинути на фінансовий стан підприємства.

Оплата праці сільськогосподарських підприємств та її облікове забезпечення завжди знаходяться у центрі уваги вітчизняних науковців, адже має певні особливості, пов'язані зі специфікою діяльності.

Досить часто категорія «оплата праці» ототожнюється із трактування «заробітна плата». Це пов'язано із тим, що у нормативно-правових актах вживаються ці два терміни як слова-синоніми. Проте, вважаємо, що це є недоречним, адже це порушує принципи єдності юридичної термінології.

З цього приводу відзначимо думку вчених, що оплата праці, як обліково-аналітична категорія, характеризує трудовий дохід працівника, який формується під впливом кількості та якості затраченої корисної праці і виплачується працедавцем у вигляді заробітної плати в грошовій або натуральній формі. Така думка автора підкреслює розмежування взаємопов'язаних, але не ідентичних понять «оплата праці» і «заробітна плата» [1, с. 122].

При порівнянні співвідношення оплати праці і заробітної плати, вдалою є думка про те, що всі дефініції взаємопов'язані, доповнюють одна одну і характеризують певні взаємовідносини зацікавлених сторін та зміст розрахунків між ними (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок визначень «оплата праці», «заробітна плата», «поточні виплати працівникам»

Джерело: [2, с. 226]

Згідно з Кодексу Законів про працю на сільськогосподарських підприємствах час від часу можуть траплятися випадки, які дещо відрізняються від нормального режиму роботи на підприємстві, тому оплата цих випадків має свої особливості (табл. 1).

В умовах військового стану роботодавець має право змінювати умови оплати праці з врахуванням положень прийнятого Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [3]. Тому на сьогодні усі доплати і надбавки аграріями можуть не застосовуватися.

Облік заробітної плати потребує своєчасних оперативних і точних даних, адже вона пов'язана не лише з розрахунками із працівниками, а й – з бюджетом та фондами страхування. Тому, правильно організований облік забезпечує об'єктивність відображення інформації та своєчасність формування усіх форм звітності (фінансової, статистичної, податкової, спеціальної).

Таблиця 1

Особливі випадки оплати праці на сільськогосподарських підприємствах

Випадки оплати праці	Умови оплати праці
оплата праці з виготовлення продукції, визнаної браком не з вини працівника	здійснюється оплата за зниженими розцінками. Місячна заробітна плата працівника в цих випадках не може бути нижчою за дві третини тарифної ставки встановленого йому розряду (окладу)
робота в нічний час	оплачується у підвищеному розмірі, що встановлюється генеральною, галузевими(регіональними) угодами і колективним договором, але не нижче ні 20,0% тарифної ставки (окладу) за кожен годину роботи у нічний час. Годинами нічної роботи вважається час із 22 до 6 години
оплата простою, допущеного не з вини працівник	проводиться з розрахунку не нижче двох третин тарифної ставки (окладу) такого працівника. Про початок простою, крім простою структурного підрозділу чи всього підприємства, працівник повинен попередити власника або уповноважений ним орган, бригадира, майстра, інших посадових осіб. Якщо простій пов'язаний з виникненням виробничої ситуації, небезпечної для життя і здоров'я працівника, то за ним зберігається середній заробіток на весь період такого простою.
робота у святковий і неробочий день	оплачується в подвійному розмірі: 1) відрядникам за подвійним відрядними розцінками; 2) працівникам, праця яких оплачується за погодинними ставками – в розмірі подвійної погодинної або денної ставки; працівникам, які отримують місячний оклад, – у розмірі одинарної погодинної або денної ставки понад оклад, якщо робота здійснювалася в межах місячної норми робочого часу, і в розмірі подвійної погодинної або денної ставки понад оклад, якщо робота здійснювалася понад місячну норму
оплата праці в понаднормовий час	здійснюється в подвійному розмірі годинної ставки за погодинною системою оплати праці, за відрядної системи оплати праці – доплата у розмірі 100% тарифної ставки працівника відповідної кваліфікації

Джерело: [4, с. 153]

Це в свою чергу забезпечує оцінку зарплатних показників, можливість порівняння номінальної та реальної заробітної плати, аналіз податкових надходжень до бюджетів та перспективи податкової політики [2, с. 227].

Таким чином, при обліковому відображенні розрахунків з оплати праці необхідно продовжувати документування нарахування заробітної плати та здійснювати її

оподаткування. Також важливим є своєчасність виплат, перерахування податків і зобірів до бюджету задля уникнення в подальшому штрафних санкцій.

Список використаних джерел

1. Мельник Т.Г. Теоретичні підходи до системи обліку та аналізу розрахунків з оплати праці. *Управління розвитком*. 2010. №2(78). С.121-124.
2. Подолянчук О.А. Облік та оподаткування розрахунків за поточними виплатами працівникам. *Theoretical and practical aspects of the development of the European Research Area: monograph / edited by authors*. – 1st ed. – Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2020. С. 220-246.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України №2136 від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 05.05.2022).
4. Шепель І.В. Організація обліку і контролю оплати праці на аграрних підприємствах та запропоновані шляхи їх удосконалення. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 35. С. 151-158.

УДК 338

Оксанич М.Р., студентка; Маслій О.А., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

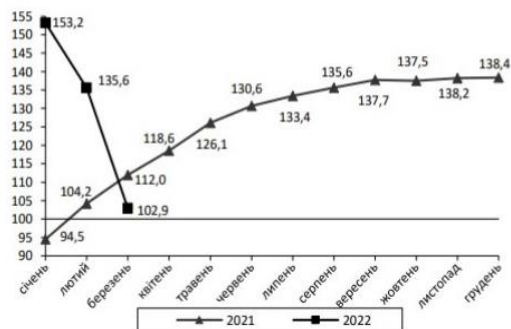
У сучасних умовах воєнного стану відбувається загострення проблем, пов'язаних із забезпеченням довоєнних показників зовнішньої торгівлі через блокування портів та порушення логістичних шляхів. Тому дослідження й моніторинг показників платіжного балансу України та торговельного балансу в його складі, зокрема, є актуальним питанням в системі регулювання національної економіки в умовах війни.

Платіжний баланс – це балансовий рахунок міжнародних операцій, що відтворює співвідношення надходжень і платежів, якими супроводжуються здійснювані державою зовнішньоекономічні зв'язки. Контроль над станом платіжного балансу країни потрібно проводити постійно, тому що він «...є актуальним із позицій своєчасного уникнення дисбалансу в економіці країни та забезпечення стабільного економічного розвитку» [1].

Співвідношення вартості експорту та імпорту товарів утворює торговельний баланс. Економічне значення профіциту або дефіциту торговельного балансу стосовно конкретної країни залежить від її положення в світовому господарстві, характеру її зав'язків з партнерами і загальної економічної політики. Друга частина платіжного балансу – баланс послуг, або так званий баланс «невидимих» операцій. У цій частині платіжного балансу відображаються платежі й надходження з транспортних перевезень, страхування, усі види зв'язку, міжнародного туризму, що динамічно розвиваються, а тому їх роль і вплив на обсяг та структуру платежів і надходжень країни постійно зростає [3]. Третя складова платіжного балансу – баланс руху капіталів і кредитів, що відображає співвідношення вивозу і ввозу державних і приватних капіталів, наданих і отриманих міжнародних кредитів. За економічним змістом ці операції поділяються на дві категорії: міжнародний рух підприємницького та позичкового капіталу.

Аналізуючи показники торговельного балансу України після вторгнення Росії на її територію варто відзначити, що експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт – більш, ніж втричі. За даними Державної служби статистики, в березні порівняно з лютим сезонно скориговані обсяги експорту товарів скоротилися на 57,9%, а імпорту – на 75,8% [4].

Темпи зростання (зниження) експорту товарів
(у % до відповідного періоду попереднього року,
наростаючим підсумком)

Темпи зростання (зниження) імпорту товарів
(у % до відповідного періоду попереднього року,
наростаючим підсумком)

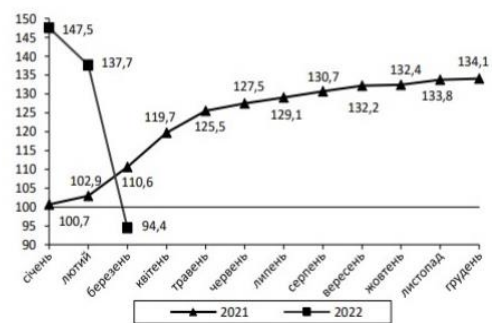

Рис. 1. Динаміка показників торговельного балансу України
Джерело: Державна служба статистики України [4]

Згідно з рис. 1 за I квартал 2022 року негативне сальдо торговельного балансу України склало 31,6 млн дол. При цьому експорт товарів становив 14,1 млрд дол (на 2,9% більше, ніж у січні-березні 2021 року), а імпорт – 14,13 млрд дол (на 5,6% менше, ніж за перші три місяці 2021 року) [5]. Причиною різкого скорочення експорту є повномасштабна війна, внаслідок якої у країні знищена значна частина інфраструктури, заблоковані порти, порушена транспортна логістика, відсутні паливно-мастильні матеріали та інші необхідні ресурси. Це найголовніші фактори, які значно впливають на зменшення обсягу експорту товарів.

При цьому повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило більш різке зниження імпорту товарів порівняно з їх експортом, а з іншого боку, зумовило зростання вторинних доходів за рахунок гуманітарної допомоги.

Знищення металургійних підприємств та сільськогосподарської інфраструктури суттєво ускладнює відновлення можливостей експортоутворюючих галузей національної економіки України у майбутньому. Залишків базових сільськогосподарських культур в Україні достатньо для забезпечення експорту сільськогосподарської продукції, тому у відповідь на зазначені виклики з метою мінімізації загроз продовольчій безпеці низки країн Азії та Близького Сходу, в які надходила переважна частка українського експорту зернових, та зростання активу торговельного балансу України розроблено комплекс заходів, направлених на збільшення пропускнуєї спроможності залізничного, автомобільного і річкового транспорту на західному кордоні України, із залученням виробників, трейдерів та транспортних компаній.

Отже, моніторинг показників торговельного балансу України в умовах воєнного стану дозволяє виявляти критичні відхилення окремих показників з метою формування своєчасних заходів щодо мінімізації загроз економічній безпеці держави в зовнішньоекономічній сфері.

Список використаних джерел

1. Веріга Г. В. Платіжний баланс і валютний курс: діалектика взаємозв'язку. *Бізнес-Інформ*. 2013. №2. С. 231-235.
2. Пугач О.А. Світовий досвід упередження загроз економічній безпеці національної економіки. Серія. Економічні науки. Випуск 12. Частина 3. 2015. С.43-46. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/117.pdf
3. Методологічні підходи та практика складання платіжного балансу. URL : www.economy.nauka.com.ua/ (дата звернення: 15.05.2022)
4. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.05.2022)
5. Статистика зовнішнього сектору. *Національний банк України*. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external> (дата звернення: 17.05.2022)

НАЛЕЖНА ПЕРЕВІРКА КЛІЄНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Як свідчить досвід розвинених держав, дієвим методом боротьби з фінансуванням терористичної діяльності, незаконною торгівлею зброєю, злочинною діяльністю є організація ефективної системи фінансового моніторингу, яка дає змогу підвищити рівень фінансової безпеки країни. У науковій літературі фінмоніторинг тлумачать із позиції регулюючої функції та інструменту запобігання злочинам у сфері фінансів, тобто його розглядають як засіб контролю й елемент ефективної боротьби зі злочинною фінансовою діяльністю. Законом України від 06.12.2019 № 361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначено, що фінансовий моніторинг є сукупністю заходів, які вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1].

Довготривала політична й соціально-економічна криза в Україні, яка сьогодні супроводжується військовими діями, зростанням тіньового сектору і значним рівнем корупції, вимагає посилення державного нагляду то контролю за незаконними фінансовими операціями та прийняттям рішучих заходів у боротьбі з легалізації злочинних доходів, тобто підвищення ефективності фінансового моніторингу.

Законодавство передбачає, що СПФМ зобов'язані спрямовувати до ДСФМ повідомлення про фінансові операції, які згідно з нормативно-правовими актами підлягають обов'язковий фінмоніторинг або які містять імовірність легалізації злочинних коштів чи спрямування ресурсів на ведення терористичної діяльності. Як засвідчують дані, наведені на рис. 1, за 2020-2021 роки ДСФМУ отримала майже вдвічі меншу кількість звернень щодо сумнівних фінансових операцій порівняно з 2019 роком. Таке скорочення обсягу надісланих повідомлень пов'язане з ухваленням нової редакції базового закону, згідно з якою було зменшено кількість критеріїв до операцій, за якими необхідно проводити фінансовий моніторинг.

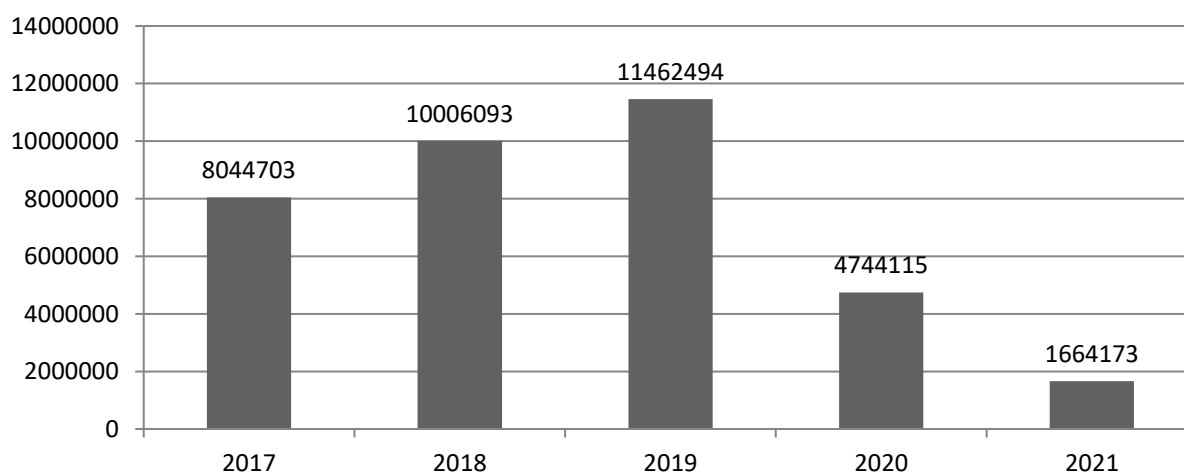

Рис. 1 Динаміка інформування СПФМ про фінансові операції протягом 2017-2021 рр.
Джерело: побудовано за даними [2].

Оперативному виявленню підозрілих фінансових операцій сприяє проведення належної перевірки клієнтів («customer due diligence»), що охоплює наступний комплекс заходів:

1. Ідентифікацію та верифікацію клієнта;
2. Встановлення кінцевого бенефіціарного власника (КБВ) клієнта. При цьому, СПФМ заборонено покладатися виключно на дані з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Відтак, СПФМ зобов'язаний здійснити всі належні заходи щодо встановлення КБВ;
3. Встановлення мети та характеру майбутніх ділових відносин або проведення фінансової операції;
4. Проведення на постійній основі моніторингу ділових відносин та фінансових операцій клієнта, що здійснюються у процесі таких відносин, щодо відповідності таких фінансових операцій наявній у СПФМ інформації про клієнта, його діяльність та ризик (у тому числі, в разі необхідності, про джерело коштів, пов'язаних з фінансовими операціями);
5. Забезпечення актуальності отриманих та існуючих документів, даних та інформації про клієнта.

Залежно від ступеня ризику СПФМ може застосовувати спрощені заходи належної перевірки (simplified due diligence) – у випадку низького ризику, що може передбачати зменшення частоти та обсягу дій з моніторингу ділових відносин та збору додаткової інформації щодо ділових відносин; або посилені заходи (enhanced due diligence) – при високому ризику.

В сучасних умовах актуальною є можливість СПФМ здійснювати процедуру належної перевірки клієнтів шляхом їх віддаленої верифікації за допомогою BankID (який поки доступний обмеженому колу банків), відеоверифікації, верифікації за допомогою кваліфікованого електронного підпису; шерінг е-паспорта шляхом інтеграції з ДІЯ та за допомогою спрощених моделей. Зокрема, у 2021 році кількість успішних ідентифікацій через систему BankID Національного банку України зросла в чотири рази.

Крім цього, оновлений Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1] містить нововведення, які стосуються проведення операцій з віртуальними активами. При проведенні фінансової операції з віртуальними активами на суму, що дорівнює або перевищує 30 000 гривень повинна здійснюватися їх належна перевірка. Варто відмітити, що нині криптовалюта є унікальною передумовою трансформації технологій у давно наявних фінансових системах, тому вирішення питання законодавчого регулювання її обігу сприятиме підвищенню ефективності фінансового моніторингу, зменшуючи частку тіншової економіки, що пов'язана з інвестиціями у віртуальні активи громадян та підприємств, та забезпечить можливість надання учасникам ринку віртуальних активів безпечних та якісних послуг.

Таким чином, здійснення належної перевірки своїх клієнтів суб'єктами первинного фінансового моніторингу є важливим та необхідним аспектом для проведення ефективного фінансового моніторингу, оскільки це дає змогу виявити потенційні ризики для СПФМ бути використаними з метою легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму та вжити відповідні заходи для запобігання настанню таких ризиків.

Ще одним інструмент управління фінансовою безпекою та метод протидії шахрайству, ефективним механізмом первинного моніторингу є форензік-аудит [3].

Нові технології мають потенціал швидше, дешевше та ефективніше протидіяти відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, тому інноваційні навички, методи та процеси, а також новітні способи використання усталених технологічних процесів можуть допомогти регуляторам, наглядовим та регульованим структурам подолати багато з актуальних проблем з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

2. Інфографіка за 2021 рік. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua>.

3. Єгоричева С.Б., Карпенко Є.А., Вовченко О.С. Форензик аудит як інструмент управління фінансової безпекою та метод протидії шахрайству у банках України Збірник наукових праць XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Академічна й університетська наука: результати та перспективи», 09 грудня 2021 року – Полтава: Полтавська політехніка 2021. – 374 с С.19-23

УДК 657

Петровська А.В., магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З КОНТРАГЕНТАМИ

У процесі фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання постійно виникає потреба в проведенні розрахунків із контрагентами, що містять у собі значні економічні ризики. Здатність підприємства здійснювати всі свої зобов'язання відносно до контрагентів у повному обсязі є запорукою створення довірчих та працездатних партнерських взаємовідносин з ними. Відображення інформації щодо розрахунків у звітності дає змогу визначити ступінь ліквідності підприємства на звітну дату, показники платоспроможності, ступінь ефективності кредитної політики, здійснюваної підприємством, показники фінансової стійкості підприємств, що характеризують незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування [4, с. 21].

Відносини між підприємствами, організаціями й установами, а також між ними і населенням, що зумовлені дією ринку, мають характер грошових розрахунків. Ці відносини ґрунтуються на використанні грошей у їхніх функціях – коштів обігу і коштів платежу. При цьому підприємство водночас є постачальником для одних і покупцем для інших [1, с. 243]. Тому, основою розрахунків з контрагентами є система відносин з покупцями та замовниками, постачальниками та підрядниками, а також іншими приватними особами, власниками та державними органами.

Організація обліку розрахунків з контрагентами включає: вибір форми розрахунків; розробку картотек контрагентів; установа порядку первинного обліку розрахункових операцій та оперативного контролю за станом розрахунків з контрагентами; вибір методики та техніки ведення синтетичного та аналітичного обліку розрахунків із покупцями та замовниками і кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги [2, с. 61].

Для обліку розрахунків з контрагентами за товари, роботи і послуги передбачені рахунки: 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», 37 «Розрахунки з іншими дебіторами», 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 68 «Розрахунки за іншими операціями»; для обліку розрахунків з державними органами за податками і зборами – 64 «Розрахунки за податками і платежами»; для обліку розрахунків з працівниками підприємства за розрахунками по заробітній платі – 66 «Розрахунки за виплатами працівникам»; для обліку розрахунків з власниками – 67 «Розрахунки з учасниками» [3].

Таким чином, розрахунки з контрагентами в системі обліку визначають виникнення різних об'єктів. Це призводить до висновку, що основою своєчасності здійснення розрахунків з контрагентами є вчасне формування якісної інформації щодо розрахунків, що є можливим за умови організації належного обліку.

Список використаних джерел

1. Бержанір І.А., Бержанір А.Л., Ящук Т.А. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 2 (19). С. 240-244.
2. Візіренко С.В., Івацький К.В. Організація обліку розрахунків з контрагентами. 2020. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. Вип. 23. С. 58-63.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 05.05.2022).
4. Спіцина Н.В., Момот Т.В., Акімова Н.С. Обліково-аналітичне забезпечення системи управління розрахунками за товарними операціями: монографія. Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2019. 281 с.

УДК 336

Свистун Л.А., к.е.н., доцент; Куріпта К.Ю., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Життєздатність економічних суб'єктів залежить від швидкості їх адаптації до нестабільної економічної ситуації в країні, адекватності реагування на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища [1]. В умовах складного фінансового стану багатьох виробничих організацій важливим стає процес формування фінансових ресурсів, оскільки характер діяльності нині впливає на здатність організацій конкурувати. Таким чином, фінансовий розвиток організацій у вітчизняній економіці здійснюється через управлінський механізм формування грошових ресурсів, який є напрямом і сутністю організації фінансів.

Кожному діловому циклу передують залучення фінансових ресурсів, необхідних для його здійснення. Фінансові ресурси підприємства є частиною коштів у вигляді доходів та амортизаційних відрахувань, зовнішніх надходжень та прострочених платежів, призначених для виконання фінансових зобов'язань та здійснення витрат на забезпечення розширеного відтворення. Виробничо-фінансова діяльність підприємств починається з формування фінансових ресурсів [2].

Необхідним елементом ефективного функціонування будь-якого бізнесу, незалежно від його виду діяльності, організаційної форми та організаційно-правової форми, повинні бути достатні фінансові ресурси в умовах затяжних криз та економічної нестабільності. У такій ситуації бізнес призводить до зменшення оборотних активів, нецільового використання ресурсів, що належать підприємству, зменшення виробничих потужностей та збільшення ймовірності банкрутства. Розумне формування та ефективне використання фінансових ресурсів підприємств для отримання планових доходів є основою національної економічної та фінансової стабільності в умовах економічної кризи [3].

Компанії вступають у фінансові відносини задля утворення й застосування фінансових ресурсів, відповідна достатність та результативне використання яких є передумовою плідного функціонування будь-якого підприємства.

У сучасних умовах структура фінансових ресурсів суб'єкта господарювання має забезпечувати поєднання власних та позикових джерел фінансування, що сприяє підвищенню рентабельності власного капіталу, платоспроможності, фінансової стійкості, зниження фінансового ризику та середньозваженої вартості фінансових ресурсів. Збільшення частки власних фінансових ресурсів і самофінансування є найкращим способом досягнення організацією цих цілей. Проте аналіз динаміки структури фінансових ресурсів українських підприємств у 2013–2020 рр. свідчить про протилежне (рис. 1.1.).

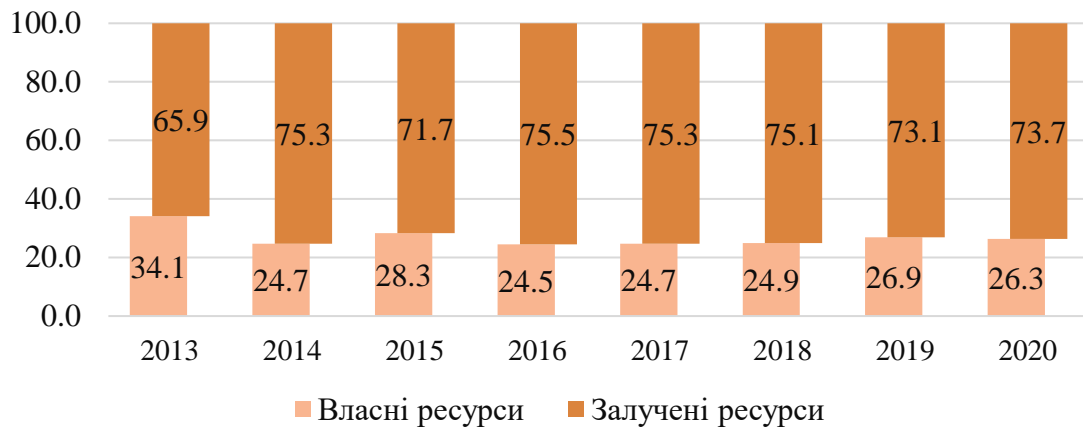

Рис. 1. Динаміка структури фінансових ресурсів підприємств України 2013–2020 рр., %, [4].

Дані свідчать про постійне урізання частки власних фінансових ресурсів та підвищення залежності суб'єктів господарювання від зовнішніх джерел фінансування, що супроводжується загальним погіршенням фінансового стану українських підприємств. За останні 8 років частка власних фінансових ресурсів знизилась на 7,8%, а частка залучених фінансових ресурсів навпаки зростає. Фінансування для залучення коштів означає, що суб'єкт господарювання не може гарантувати ефективний розвиток самостійно залучених коштів, обминути необгрунтованої кредиторської заборгованості та вчасно розплатитись із зобов'язаннями. Крім того, переважання позикових коштів над власними вказує на недостатній рівень фінансової стійкості.

Підприємство, яке використовує лише власні фінансові ресурси, має досить високу фінансову стійкість, але це підприємство зменшує темпи свого розвитку в майбутньому без використання додаткових джерел фінансування. Тому при формуванні фінансових ресурсів підприємства необхідно враховувати велику кількість внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на його функціонування.

При залученні фінансових ресурсів можна використовувати такі стратегії як внутрішньої, так і зовнішньої орієнтації:

1. Використовувати власні кошти для розширення частки ринку. Ця стратегія підходить для великих і вузькоспеціалізованих підприємств, які працюють на нестабільних ринках. Вона є низькорентабельною.

2. Згрупувати грошові ресурси великих і середніх підприємств та реалізувати ідею захоплення нових ринків.

3. Застосувати всі доступні джерела фінансування (кредити, емісія акцій тощо) для розробки та впровадження перспективних інноваційних програм для МСП різних галузей. Стратегія ризикована, але прибуткова.

4. Залучити допоміжне фінансування від великих компаній – споживачів продукції, з якою вони працюють.

5. Перехресне фінансування (одиниці, що акумулюють кошти, які розподіляються на тих, кому не вистачає коштів).

Зовнішнє позиціонування базується на залучених коштах (облігаційні позики та банківські позики), а внутрішнє — на власних (статутний капітал і прибуток). Формування фінансових ресурсів з різних джерел дає можливість підприємству інвестувати в нове виробництво, забезпечити розширення та технологічну трансформацію існуючих основних фондів, фінансові дослідження, розробку та впровадження тощо.

Загалом стратегія фінансування визначає: взаємозв'язок внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування; ціну, яку підприємство може заплатити за ці кошти; розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів між корпоративними відділами.

Отже, у формуванні фінансових ресурсів підприємств важливу роль відіграє їх збалансованість та оптимальна структура. Усі компанії залежать від відносин зі своїми партнерами, попиту на продукцію, галузевих тенденцій, економіки країни та інших незалежних від компанії факторів. Крім того, внутрішні фактори, до яких відносять стан основних фондів підприємства та рівень їх механізації, обмеженість виробничих потужностей, рівень кваліфікації працівників та інші, враховують певні особливості при формуванні розміру та структури фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Hlushko A.D., Skryl V.V. A comprehensive approach to the diagnosis of crisis status of business entities in a pandemic condition. *Економіка і регіон*. 2021. № 3 (82). С. 108-114.
2. Фінанси підприємств: навч. посіб.; за ред. Г. Я. Аніловської, І. Б. Висоцької. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 440 с.
3. Журавльова Т. О. Формування фінансових ресурсів підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 42–45.
4. Державна служба статистики України [Онлайн]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
5. Горідько, О. В., Якимова, В. І., & Фоміних, В. І. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств та їх оптимізація. *Вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського*. 2017. С. 282-286.

УДК 657

Солдатова М.І., магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Метою діяльності будь-якого виробничого підприємства є отримання прибутку, який є джерелом формування його фінансових ресурсів, сприяє економічному розвитку та збільшує ринкову вартість. Прибуток є складною та багатогранною економічною категорією, що найповніше зображає фінансові можливості підприємства та його здатність до розширення виробничої діяльності підприємства. Саме прибуток спонукає підприємство здійснювати нововведення, що стимулює інвестиції, нарощувати випуск продукції і забезпечувати зайнятість [1, с. 26].

Прибуток підприємств вважається однією з найбільш складних економічних категорій, складність визначення зумовлена різноманітністю інтересів, які він відображає [2, с. 118].

Нормативне трактування прибутку спонукає науковців до пошуків сутності цієї категорії, власного трактування його змісту, складових елементів та чинників, що на нього впливають. Неоднозначність підходів до тлумачення прибутку пояснюється тим, що ця категорія визначається з різних позицій: з економічної, фінансової та бухгалтерської.

Підтримуємо думку, що прибуток – це позитивний результат діяльності суб'єкта господарювання, який залишається у його розпорядженні, в тому числі і для реінвестування діяльності з метою сталого розвитку [4].

Враховуючи методика обліку доходів, витрат і результатів діяльності [3] можна сформулювати послідовність визначення прибутку підприємства:

- закриття рахунків доходів і витрат на фінансовий результат за окремими видами діяльності;
- визначення кінцевого сальдо по рахунку 79 «Фінансові результати» та списання на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»;
- використання нерозподіленого прибутку на: поповнення статутного, пайового та резервного капіталу, покриття збитків минулих років, виплати власникам дивідендів чи відсотків на вкладений капітал.

В наукових дослідженнях виокремлено різні підходи відображення в обліку нерозподіленого прибутку, що підтверджує важливість методики його формування, використання та відображення в системі рахунків. Існують пропозиції щодо створення нового стандарту (положення) бухгалтерського обліку 36 «Прибуток нерозподілений», який би узагальнював основи методології обліку прибутку.

Таким чином, достовірність інформації про результат діяльності підприємства у вигляді прибутку залежить від дотримання всіх методологічних засад ведення обліку доходів та витрат. Об'єктивність визначення величини прибутку дасть можливість оцінити подальші перспективи розвитку діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Денисенко М.П., Захарова Ю.І. Заходи підвищення прибутковості підприємства. *Агросвіт*. 2020. № 1. С. 24-28.
2. Дорош Н.І., Кізенко Є.С. Особливості бухгалтерського обліку та оподаткування прибутку підприємств. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 2 (76). С. 117-125.
3. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 20.11.2021).
4. Подолянчук О.А. Особливості бухгалтерського обліку та оподаткування прибутку підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. №1 (59).

УДК 657

Таран М.М., магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)

ЗАРОБІТНА ПЛАТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ефективність діяльності суб'єктів господарювання багато в чому залежить від правильної організації трудових відносин.

Бухгалтерська служба підприємства здійснює узагальнення інформації про нараховану заробітну плату найманим працівникам та проводить відповідні розрахунки в частині її оподаткування. Тому бухгалтер повинен постійно враховувати новачі трудового законодавства та системи оподаткування.

В усі часи заробітна плата була об'єктом наукових досліджень, адже для роботодавця вона є значним елементом витрат, для працівника – складовою частиною доходу. Заробітна плата в системі обліку є одним із важливих об'єктів [2].

Організація оплати праці в Україні здійснюється згідно з чинними нормативно-правовими актами; генеральною угодою на державному рівні; галузевими та регіональними угодами; колективними договорами; трудовими договорами; іншими внутрішніми нормативними документами господарюючих суб'єктів.

Війна суттєво змінила умови праці та виплати заробітної плати.

Мільйони людей змушені були приймати рішення щодо порятунку свого життя, життя своїх дітей та батьків миттєво. Сотні підприємств України фактично одномоментно втратили зв'язок зі своїми працівниками. Керівництву підприємств потрібно було швидко приймати рішення щодо внесення змін в організацію виробничих процесів. Питань з якими стикнулись підприємства під час війни у сфері трудових відносин виявилось безліч [5].

Тепер при організації трудових відносин потрібно враховувати норми Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [3], який є на сьогодні пріоритетним перед звичайними нормами трудового законодавства. Основні зміни, на які необхідно звернути увагу бухгалтерам, узагальнено в таблиці 1.

Основні зміни норм трудового законодавства в умовах воєнного стану

Показник	Мирний час	Воєнний стан
Максимальна норма часу за тиждень	40 год	60 год
Обмеження граничних норм надурочних робіт	+	-
Скорочення роботи на 1 годину напередодні святкових і неробочих днів	+	-
Перенесення вихідного дня на наступний після святкового або неробочого дня	+	-
Компенсації за залучення до робіт у вихідні, святкові і неробочі дні	+	-
Тривалість щорічної відпустки	залежно від категорії працівників (до 56 календарних днів)	24 календарні дні
Тривалість відпустки без збереження заробітної плати	до 15 календарних днів	необмежена кількість днів (оскільки триває період карантину)

Джерело: сформовано за [3]

З метою проведення виплат найманим працівникам, в період воєнного стану, їх умовно можна класифікувати по певних категоріях:

- мобілізовані;
- добровольці територіальної оборони;
- евакуйовані або залучені дистанційно;
- залучені до суспільно корисних робіт;
- ті, хто продовжують виконувати трудові обов'язки у штатному режимі;
- тимчасово позбавлені можливості працювати без альтернативної зайнятості [4].

В умовах воєнного стану у підприємства можуть складатися такі умови роботи:

- ідеальна ситуація – підприємство працює у звичайному режимі (на жаль, таких дуже мало);

- умови для роботи є, але частина працівників евакуйовалась;
- підприємство має в штаті мобілізованих та добровольців Територіальної оборони;
- обсяги робіт значно скоротилися;
- підприємство не може працювати зовсім [1].

Відповідно, при нарахуванні заробітної плати кожній групі найманих працівників необхідно враховувати умови роботи підприємств та норми Кодексу Законів про працю в частині положень періоду воєнного стану.

Нарахований (виплачений) роботодавцем дохід у вигляді заробітної плати в умовах воєнного стану оподатковується як зазвичай: податком на доходи фізичних осіб (18%), військовим збором (1,5%) та є базою нарахування єдиного внеску (22%). Виплати працівникам потрібно здійснювати двічі на місяць. Податки, пов'язані з оплатою праці необхідно сплачувати своєчасно.

У разі неможливості виплати заробітної плати через воєнні дії виплата заробітної плати може бути призупинена, до моменту відновлення можливості підприємства здійснювати основну діяльність. При цьому роботодавець звільняється від відповідальності щодо порушення строків оплати праці, якщо саме він доведе, що таке порушення сталося внаслідок ведення бойових дій чи інших обставин. Разом із цим, відповідальність за порушення термінів сплати податків та подання звітності не застосовується за умови, якщо

всі обов'язки будуть виконані протягом 90 днів після закінчення дії воєнного стану.

Таким чином, основним документом, який регламентує трудові відносини під час воєнного стану, є Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Тому бухгалтерська служба суб'єктів господарювання повинна забезпечити належний облік розрахунків за виплатами працівникам у відповідності до вимог чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Овчаренко Р. <https://aktiv.ua/ua/materials/articles/oplata-truda-v-usloviyah-voennogo-polozheniya> (дата звернення: 03.05.2022).
2. Подолянчук О.А. Облік заробітної плати та її оподаткування. URL: <1/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%9E.%D0%90..PDF> (дата звернення: 03.05.2022).
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України №2136 від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 03.05.2022).
4. Робота під час війни: заробітна плата, робоче місце, гарантії, відповідальність, державна підтримка. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/robo-pid-chas-viyny-zarobitna-plata-roboche-mistse-harantii-vidpovidalnist-derzhavna-pidtrymka/> (дата звернення: 03.05.2022).
5. Салова Н. Права працівників під час воєнного стану. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/12044_prava-pratsvnikv-pd-chas-vonnogo-stanu (дата звернення: 03.05.2022).

УДК 338.2

Туз В. Ю., студентка; Маслій О.А., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ВИТРАТИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ НА ОБОРОНУ У ВОЄННИЙ ЧАС

В умовах воєнного стану важливо забезпечити оперативне, належне та безперервне виконання бюджетів усіх рівнів як основного внутрішнього джерела фінансування потреб армії та населення.

Бюджетний механізм проявляється через систему встановлених державою форм, методів організації бюджетних відносин та руху бюджетних потоків відповідно до бюджетної політики [1]. Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво необхідних потреб мешканців територіальних громад у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади ухвалюють низку швидких, ефективних, оперативних рішень. При цьому пріоритетним напрямом видатків державного бюджету України з початку повномасштабної війни є витрати на оборону України (табл. 1).

Порівняно з 2021 роком видатки на оборону України у 2022 році зросли. Найвищі темпи зростання мали видатки на фінансування діяльності РНБО (+49%) та на оновлення озброєння – близько 28,5 млрд. грн., що на 25% більше ніж в попередньому році. За абсолютними обсягами серед оборонних видатків найбільшу частку складають видатки Міністерство оборони України – 133,488 млрд.грн у 2022 році, що на 9,9% більше, ніж у попередньому році. Серед усіх видатків на Міністерство оборони України найбільше припадає на забезпечення діяльності ЗСУ, підготовку кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів та членів їх сімей – 99,887 млрд.грн, а також розвиток, закупівлю, модернізацію та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання – 28,438 млрд.грн.

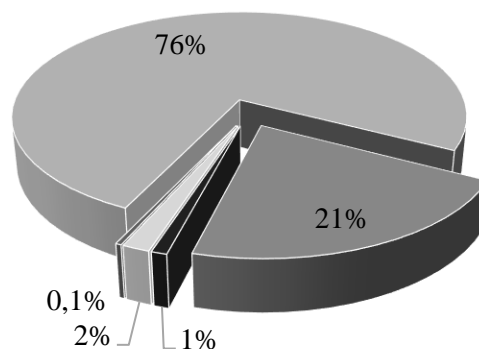
Таблиця 1

Видатки державного бюджету України на оборону у 2021 та 2022 рр.

Відомство	2021 (млн. грн)	2022 (млн. грн)	Темп приросту, %
Рада національної безпеки і оборони України	260,236	388,133	+49
Міністерство оборони України	121 468,043	133 488,435	+9,9
Апарат Міноборони і Збройні Сили України	120 147,443	132 162,055	+10
Керівництво та військове управління ЗСУ	388,266	464,091	+19,5
Забезпечення діяльності ЗСУ, підготовка кадрів і військ, медичне забезпечення особового складу, ветеранів та членів їх сімей	93 518,137	99 887,394	+6,8
Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання	22 592,439	28 438,102	+25,9
Будівництво (придбання) житла	1 101,000	1 230,286	+11,7
Утилізація боєприпасів, ракетного палива, ОВТ та іншого військового майна, забезпечення живучості та вибухопожежобезпеки арсеналів	2 547,602	2 142,183	-15,9
Державна спеціальна служба транспорту	1 320,600	1 326,380	+0,4
Міністерство внутрішніх справ України	98 862,822	99 784,646	+0,9
Апарат МВС	14 913,151	13 460,502	-9,7
Національна гвардія України	13 981,364	14 098,636	+0,8
Державна служба з надзвичайних ситуацій	16 463,157	16 866,789	+2,5
Державна прикордонна служба України	14 225,590	14 864,497	+4,5
Національна поліція України	35 497,138	36 696,690	+3,4
Служба безпеки України	15 290,135	16 153,026	+5,6
Головне управління розвідки МО України	4 009,193	4 480,310	+11,8
Служба зовнішньої розвідки України	4 010,993	4 460,993	+11,2
Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України	4 024,043	4 077,216	+1,3
Управління державної охорони України	1 654,811	1 825,798	+10,3

* за даними Міністерства фінансів України [3]

Структура витрат державного бюджету на оборону у 2022 році відображена на рис. 1.

- Керівництво та військове управління ЗСУ
- Забезп. діяльн. ЗСУ, підгот. кадрів і військ, мед. забезп. особ. складу, ветеранів та членів їх сімей
- Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військ. техніки, засобів та обладн.
- Будівництво (придбання) житла
- Утилізація боєприпасів, ракетного палива, ОВТ та ін. військ. майна

Рис. 1. Структура витрат державного бюджету України на оборону у 2022 році

В умовах воєнного стану для перерозподілу коштів у бюджеті рішення Верховної Ради України не потрібні, адже згідно з Бюджетним кодексом України Кабінет Міністрів України має право на власний розсуд розпоряджатися коштами, спрямовуючи їх на найбільш необхідні потреби, збільшуючи, зокрема, видатки на оборону.

Отже, протягом тривалого часу фінансуванню оборони приділялось недостатньо уваги і лише після 2014 року з початком військової агресії на сході України їх частка у структурі державного бюджету почала зростати. У зв'язку з хронічною недофінансованістю оборонних потреб, тих видатків, які були спрямовані на безпеку України протягом 2014-2021 рр. виявилось недостатньо для забезпечення всіх потреб на оборону та захист держави з початком повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року, у зв'язку з чим оборонна галузь України потребує підтримки від міжнародних партнерів.

Список використаних джерел:

1. Онищенко С.В., Бережна А. Ю., Філонич О. М. Бюджетний механізм: методологічні підходи та практика бюджетної децентралізації. Проблеми економіки. 2021. № 1 (47). С. 107-122.
2. Інтернет-портал Українська правда URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2022/04/5/685230/>
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
4. Matkovskiy A.V., Pugach A.A. Analysis the Threats to Economic Security of Ukraine in Modern Conditions of Functioning the National Economy. European Applied Sciences. Germany. № 2, 2014. 196 p.
5. Інтернет-портал АРМІЯІНФОРМ URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/03/v-absolyutnyh-czyfrah-byudzheta-oboronnogo-vidomstva-na-2022-rik-najbilshyj-za-vsyu-istoriyu-nezalezho-yi-ukrayiny-oleksandr-zavitnevych/>

УДК 334.012.64:004 (045)

Філонич О.М., к.е.н., доцент, перший проректор-проректор з науково-педагогічної роботи та економічного розвитку

Карпенко Є.А, к.е.н., доцент; Кречотень І.М, к.е.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

АВТОМАТИЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Рівень ефективності управління бізнесом значно зростає завдяки зростанню результативності процесу обліку за умов своєчасності інформації, що спричиняє потребу використання комп'ютерного програмного забезпечення для автоматизації облікової інформації [1]. Тому, в умовах сьогодення більшість вітчизняних підприємств при веденні обліку використовують спеціалізовані бухгалтерські програми, найбільш популярними серед яких є російські інформаційні системи 1С:Підприємство та Вас бухгалтерія (як аналог 1С). Не дивлячись на те, що відповідно до Рішення РНБО «Про застосування, скасування і внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [2] ці програмні продукти перебувають під санкціями і заборонені до використання державними установами, підприємствами та організаціями України, багато комерційних підприємств все ще продовжує користуватися ними. Вважаємо, що в умовах збройної агресії Російської федерації проти України це є неприйнятним і неприпустимим, а тому кожен свідомий суб'єкт господарювання повинен здійснити перехід на вітчизняні рішення з автоматизації бухгалтерського обліку, серед яких, зокрема, можемо виділити такі як IT enterprise та Master бухгалтерія, BookKeeper

SaaS, Дебет Плюс.

Вітчизняним підприємством ТОВ «Айті інтерпрайсес» було запропоновано рішення з автоматизації обліку - IT enterprise та MASTER. MASTER - це платформа для ведення бухгалтерського й управлінського обліку, яка зорієнтована на підприємства малого та середнього бізнесу. Перевагою цієї бухгалтерської платформи є те, що в ній враховано специфіку бізнесу та окремо запропоновано галузеві рішення для ведення обліку комунальними підприємствами, медичними закладами, агропідприємствами, (в тому числі тими, що спеціалізуються на послугах зі збереження зерна), підприємствами сфери послуг гостинності, торговельними підприємствами. Для бюджетних установ запропоновано конфігурацію «MASTER:Бюджетні установи», яка забезпечує планування та фінансування, бухгалтерський облік, облік заробітної плати в одному програмному продукті. ERP система «IT enterprise» зорієнтована на великі підприємства і дозволяє автоматизувати податковий та бухгалтерський облік з використанням як національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, так і міжнародних стандартів фінансової звітності.

Сервіс BookKeeper SaaS являє собою рішення автоматизації бухгалтерського обліку на сучасній програмній платформі A2v10, де наявний повний функціонал для вирішення актуальних завдань малого і середнього бізнесу, що дозволяє скласти необхідні операції та розрахунки, сформувати регламентовані звіти, а також подати електронну звітність до державних органів.

Дебет Плюс - це програмний комплекс для автоматизації бухгалтерського та оперативного обліку, в якому наявні конфігурації для бюджетної сфери, комунальних некомерційних підприємств, сільськогосподарських, виробничих підприємств різних галузей промисловості і зокрема хлібопекарської промисловості та електропостачання. Серед переваг програмного комплексу «Дебет Плюс» можемо виділити кросплатформеність, легкість масштабування та гнучкість у налаштуванні під потреби й особливості будь-якого суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел

1. Alla Dmytrenko, Solod V.S. The automated accounting system as an organizational and technical component of the accounting policy of PJSC "Firm "Poltavpivo". Економіка і регіон. № 4. 2021. С. 107-112.
2. Про застосування, скасування і внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій): рішення Ради національної безпеки і оборони України № 184/2020 від 14.05.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0017525>

УДК 654.4

Фурманчук О.С., к.е.н., доцент; Лісна А.І., студентка
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією росії проти України постраждали всі. Не став винятком і український бізнес, який фактично зупинився через неможливість функціонувати. Строки зобов'язань за договорами настають, а можливості їх виконати фізично немає. Тож кожного підприємця турбує питання, як йому діяти в даних умовах. В умовах воєнного стану стало актуальним питання форс – мажорів. Форс-мажор є найвідомішим інструментом кризового договірної реакції. Кожен суб'єкт господарювання повинен чітко усвідомлювати, що форс-мажор не дозволяє уникнути виконання зобов'язань, в тому числі фінансових (наприклад, орендних платежів).

Натомість, обставини непереборної сили дозволяють відтермінувати зобов'язання або звільнити від відповідальності суб'єкта господарювання за їх невиконання в період існування таких обставин (штрафні санкції, збитки).

Напад росії є форс-мажором для кожного договору по всій Україні. Майже кожен населений пункт так чи інакше відчув вплив війни. У таких умовах виконавці зобов'язань (їх працівники) вимушені дбати передусім про власну безпеку, і вже після цього - про виконання зобов'язань. Тому, при наявності будь-яких сумнівів, потрібно звертатися до ТПП за сертифікатом про форс-мажор із доказами/обґрунтуванням наявності вищезгаданих умов.

За першої можливості після настання форс-мажору, до отримання сертифіката ТПП, необхідно невідкладно звернутися до контрагента та повідомити про наявність обставин непереборної сили та тимчасову неможливість виконання зобов'язань.

До воєнного стану ведення фінансово-господарської діяльності було ключовим елементом. Дана діяльність зумовлює виникнення різних видів зобов'язань та великої кількості кредиторів. Система процесів та зв'язків діяльності між підприємствами створює необхідність у правильній класифікації та оцінці поточних зобов'язань для успішної реалізації господарських цілей та місій, а також для забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

У літературних джерел та проведених дослідженнях існує загальноприйняте визначення поточних зобов'язань. Однак, різні автори висловлюють різні точки зору, щодо цього визначення. Дослідженням питань зобов'язань, їх класифікації та групування у своїх працях розглядали: Т.А. Бутинець, М.В. Кужельний, М.І. Должанський, Н.І. Чабанова, В.Г. Швець, П.В. Завгородній, Н.М. Ткаченко, С.І. Травінська, Н.С. Абалмасова, Х.Андерсон, Джон Дж. Уальд, Д. Колдуелл та інші вітчизняні і зарубіжні вчені.

Праці даних вчених стали основою подальшого дослідження поточних зобов'язань, їх первинного обліку та впливу відображення зобов'язань на фінансовий стан підприємства, визначення проблем правильності оцінки та класифікації.

У своїх працях Качалін В.В. зазначив, що поточні зобов'язання – це зобов'язання, для ліквідації яких використовуються поточні активи, які могли б бути використані в звичайній діяльності підприємства.

Травінська С.І. розглядає поточні зобов'язання як зобов'язання, що підлягають погашенню на вимогу кредиторів, а також та частина зобов'язань, яка буде погашена протягом операційного циклу або одного року, починаючи з дати балансу.

Абалмасова Н.С., Терещенко В.С. підкреслюють, що поточні зобов'язання - це короткострокові фінансові зобов'язання, які повинні бути погашені протягом поточного операційного циклу підприємства чи протягом року з дати складання бухгалтерського балансу, а також що зобов'язання, які оплачуються на вимогу кредиторів або, як очікується, вони будуть ліквідовані протягом дванадцяти місяців.

В Україні наведені поняття є новими і поки що малодослідженими. Однак вітчизняні науковці дещо не погоджуються із класифікацією зарубіжних вчених і розглядають її з прив'язкою до національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Згідно із НП(С)БО 11 поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. Поточні зобов'язання відображаються у 3 розділі пасиву балансу «Поточні зобов'язання».

Поточні зобов'язання включають: кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги; короткострокові кредити банків; поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; короткострокові векселі видані, тощо.

Із метою бухгалтерського обліку поділ зобов'язань відбувається у такий спосіб: довгострокові, поточні, забезпечення, непередбачені, доходи майбутніх періодів.

Щоб визнати зобов'язання мають бути дотримані дві обов'язкові умови:

1. Оцінка їх може бути достовірно визначена.
2. Існує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення.

Якщо користувачі потребують інформації про поточні зобов'язання, то за приведеними ознаками її доречно задати у розгорнутому та узагальненому форматі.

Для класифікації зобов'язань виокремлюють наступні ознаки: економічний зміст, контрагенти, характер виникнення, забезпеченість, терміни погашення, відображення в балансі. Щодо поточних зобов'язань, то їх класифікують за видами, терміном погашення та за виконанням умов погашення. снує ймовірність зменшення економічних вигод внаслідок їх погашення. Зобов'язання з'являються через існуючі борги господарюючого суб'єкта чи при передачі певних активів чи надання послуг іншому підприємству у майбутньому. Відображення поточних зобов'язань у балансі здійснюється за сумою погашення.

Також важливу роль у формуванні облікової політики будь-якого господарюючого суб'єкта виконує оцінка зобов'язань. При оцінці зобов'язань важливим є використання різних принципів. Одним із головних принципів є принцип обачності, завдяки якому, передбачається застосування у бухгалтерському обліку різних методів оцінки. Запобігання зниженню сум визнаних зобов'язань відбувається за допомогою методів оцінки.

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовуються наступні види оцінок: за історичною собівартістю, за поточною вартістю, за сумою погашення та за теперішньою вартістю.

Таким чином за результатами дослідження поняття поточних зобов'язань можна зробити наступні висновки:

1. Класифікація поточних зобов'язань дає можливість глибше зрозуміти їхню сутність, а також допомагає внутрішнім та зовнішнім користувачам отримувати інформацію про зобов'язання із метою їх оптимізації.

2. Слід розширювати критерії поняття поточних зобов'язань, щоб краще визначити та дослідити це визначення.

3. Контроль за здійсненням розрахунків із постачальниками та підрядниками – це майбутнє підприємства та його платоспроможність, тому удосконалення та постійні перевірки даного процесу є основними.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31 січня 2000р. № 20 / Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 11.05.2022).

2. Бухгалтерський облік/ А.П. Макаренко та ін. Запоріжжя: ЗДІА, 2020. 602с. Бержанір І. А., Бержанір А. Л., Ящук Т. А. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 2. С. 240–244.

3. Плаксієнко В.Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. Вищих навч. закл.] / В.Я. Плаксієнко, Ю.А. Верига, В.А. Кулик. Є.А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.

УДК 336.02

Фурманчук О.С., к.е.н., доцент; Моргун А.О., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Високий рівень економічного розвитку належить до основних умов забезпечення національної безпеки країни. Однією з найважливіших ознак економіки є економічна безпека, яка визначає стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, незалежність,

конкурентоспроможність і здатність підтримувати та задовольняти потреби громадян і суспільства, захищати державу та її інтереси.

В результаті повномасштабної агресії Росії проти України суттєво зріс рівень усіх загроз для економічної стабільності держави. Тиск інфляції залишається досить високим через припинення роботи об'єктів виробничої та транспортної інфраструктури, відбувається збільшення витрат виробництва. Таким чином, швидкими темпами збільшується кількість витрат на поступове відновлення економіки та підтримку бізнесу.

Фіксація валютного курсу на початок війни та обмеження руху капіталу істотно зменшили тиск на валютний ринок. Рівень міжнародних резервів НБУ залишається допустимим, але експортний потенціал зараз надзвичайно обмежений, в основному через проблеми з логістикою. Ціни на енергоносії, особливо на природний газ, різко зросли. Через війну ми також маємо невтішні прогнози щодо глобального зростання та зменшення світової торгівлі.

Члени Ради з фінансової стабільності (РФС) акцентують увагу на стійкості фінансової системи в нинішніх умовах, чому допомогли реформи у фінансовому секторі за останні роки та своєчасні антикризові заходи регуляторних органів від початку війни. Ліквідність у банківській сфері досить висока: з початку військових дій обсяг коштів клієнтів у всіх валютах зріс на 41 млрд грн. Також зростають позики бізнесу в національній валюті. Найбільші банки готові надати 68 млрд грн комерційних позик, переважно виробникам сільськогосподарського сектору та для здійснення державних програм.

Воєнний стан та вимушені зміни умов праці вимагають впровадження нових підходів до управління на різних рівнях економіки. Серед проблем з якими стикаються досвідчені керівники сучасних бізнес-організацій можна виділити такі: труднощі управління співробітниками в умовах дистанційної роботи; необхідність розробки та втілення нових програм, підтримка та досягнення ефективності в умовах невизначеності, збільшення дефіциту і без того обмежених ресурсів, реформування бізнесу, швидкі зміни попиту, необхідність забезпечення безпеки співробітників, виробничих процесів та самої продукції.

В цілому, велика кількість економічних ризиків, хоча й знаходяться на досить високому рівні, проте залишаються під контролем державних установ.

Для полегшення адміністрування, зменшення податкового навантаження в Україні, затверджено три «пакети» податкових реформ. В воєнний час ці зміни мають допомогти при стабілізації економіки. Не менш важливим етапом є організація постійного спостереження за їх виконанням для своєчасного вирішення проблем. Кардинальне оновлення митної та податкової політики прискорить відновлення роботи підприємств та сприяє наповненню бюджету країни.

В даний час відбувається збільшення видатків з бюджету саме на забезпечення першочергових потреб безпеки та оборони. В тому числі держава дбає про фінансування медичної та освітньої сфер. Надходження допомоги в рамках програми «Підтримка» має найбільш позитивний вплив при диджиталізації низки економічних процесів.

Для збереження фінансової стабільності національної економіки, фінансування державного бюджету Національним банком шляхом емісій має бути мінімальним. Щоб цього досягти необхідно докладати як можна більше зусиль для отримання офіційного фінансування від міжнародних партнерів на пільгових умовах, а також, в умовах воєнного стану, слідкувати за дотриманням максимальної економії грошових ресурсів і міжнародних резервів.

У Національному банку України зазначають, що фінансування буде здійснюватися лише у випадку критичних видатків влади в обмежених кількостях на період воєнного стану. Даний підхід дає можливість зменшити ризики високої інфляції й буде сприяти прискореному відновленню ринкових засад функціонування економіки та фінансових ринків у післявоєнний період.

Головною умовою кращої якості економічного зростання є забезпечення економічної безпеки такими принципами як:

- нездатність держави-агресора контролювати стратегічно важливі сфери економіки, ефективно застосування механізму спеціальних обмежувальних заходів (санкцій);
- демонополізація та дерегуляція економіки, простота та покращення податкової системи, захист економічної конкуренції;
- розвиток оборонно-промислового комплексу як потужної високотехнологічної галузі економіки;
- використання іноземних інвестицій в основних сферах економіки, особливо в енергетичній і транспортній галузях, в якості засобу забезпечення національної безпеки;
- гарантія цілісності та збереження інфраструктури в кризових умовах, що становлять загрозу національній безпеці;
- юридичний захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб України, порушених Росією, в міжнародних інституціях;
- продуктивне використання коштів отриманих з бюджету, міжнародної економічної допомоги, активний контроль за станом державного боргу та здійснення дій щодо його зменшення;
- прозорість грошово-кредитної політики, регулювання та нормалізація банківської системи.

Уже зараз відбувається зростання дефіциту бюджету. Тому терміново стає потреба фінансової підтримки держави зі сторони наших міжнародних партнерів. Міністерство фінансів України зараз співпрацює з міжнародними організаціями щодо питань надання грошової допомоги. Світовий банк та країни-союзники створюють фонд допомоги для України. Велика кількість інших держав уже надали нам, або ж повідомили про готовність надати, безповоротну допомогу.

Одним із інструментів пом'якшення фінансових проблем та пожевлення економічної ситуації в країні є зовнішні запозичення [4]. Тому здатність України повністю виконати свої зобов'язання протягом наступних кількох років буде залежати від доступу до офіційного пільгового фінансування від міжнародних фінансових організацій та інших країн-партнерів.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (редакція від 24.11.2021 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 14.09.2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
3. Актуальні проблеми зміцнення економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 16 квітня 2021 р.) / за заг. ред. В. С. Бліхара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 184 с.
4. Skryl V.V., Shtepenko K.P. The Influence of Government Debt on the Financial Position of the State. *Економіка і регіон*. 2021. № 2 (81). С. 73-80.

УДК 336.02

Фурманчук О.С., к.е.н., доцент; Решотка І.В., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення фінансової стабільності економіки України є актуальним, як з теоретичної, так і з практичної точки зору, особливо в сучасних реаліях, де спостерігається

нестабільний розвиток економіки, що зумовлено рядом внутрішніх і зовнішніх факторів [4]. Сучасний світ характеризується посиленням напруження на фінансових ринках, що формує особливі виклики для забезпечення стійкості національних економік. Стійкістю фінансової системи країни можна вважати її здатність протистояти загрозам, адаптуватися до їх дії, безперебійно функціонувати до і під час кризи, а також швидко відновлюватися після кризи до бажаної рівноваги [2].

Україна зіткнулася із загостренням зовнішніх ризиків, пов'язаних із різким зростанням мінливості глобальної економіки, яке спостерігалось у першому півріччі 2020 року в умовах поширення пандемії COVID-19, що, на думку багатьох експертів, робить високо ймовірним розростання повномасштабної глобальної економічної кризи. Наразі триває агресія проти України, яка формує власні виклики щодо фінансової системи.

На сьогоднішній день в Україні у результаті введення воєнного стану склалася кризова ситуація у виробничій та соціальній сфері, фінансово-бюджетній та банківській системах, зокрема, зниження виробництва, зростання безробіття, загострення соціальної напруги, значний державний борг та дефіцит державного бюджету, зниження діяльності банківських установ, інфляція та ін. Війна актуалізує умовні зобов'язання держави з підтримки оборони країни, безпечного існування її громадян, функціонування національного бізнесу, що потребує додаткових витрат державного бюджету.

В умовах воєнної економіки можливості Уряду фінансувати потреби державного бюджету за рахунок податкових доходів об'єктивно обмежуються внаслідок фізичного руйнування виробничого потенціалу економіки та знищення її трудових ресурсів. Тому структура джерел зміщується на користь позик та міжнародної допомоги країн-партнерів і міжнародних організацій, підвищується частка грантів. Частину потреб доводиться фінансувати за рахунок монетизації державного боргу. Потенційно вагомим новим джерелом ресурсів державного бюджету України в майбутньому мають стати конфісковані активи та репарації від РФ. З початку війни Уряд покрив 50% своїх додаткових потреб за рахунок зовнішніх позик і грантів, 45% — за рахунок викупу державних облігацій Центральним банком і лише 5% — за рахунок позик комерційних банків України [3].

Відкрите вторгнення російських окупаційних військ в Україну створює загрози економічній безпеці не тільки цих обох країн, але й країн, які приймають ті чи інші рішення на підтримку однієї чи іншої сторони. На першій декаді війни економічні збитки України сягали 120–150 млрд. дол. США, станом на сьогоднішній день після знищення цивільної інфраструктури втрати України сягають біля 500 млрд. дол. США.

Основними міжнародними фінансовими організаціями (МФО), які є кредиторами України є Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Діяльність МВФ та Світового банку в Україні відображає цілу низку важливих аспектів та особливостей політичних дій цих інститутів. Можна сказати, що без значних кредитів, наданих міжнародними фінансовими інститутами, новий політичний режим, який виник в Україні після перевороту в лютому 2014 р., не утримався б при владі через державний дефолт і пов'язані з ним серйозні соціальні потрясіння [1].

Міжнародні організації та країни-партнери взяли зобов'язання із виділення значних обсягів фінансування на зміцнення обороноздатності, підтримання економіки України та гуманітарні питання. За оцінками Національного банку, сумарно міжнародна фінансова, технічна та гуманітарна підтримка сягне понад 15 млрд. дол. США в еквіваленті, з них більше 5 млрд. дол. – безпосередньо до бюджету. Оперативно відреагувала група Світового банку та очікується фінансування від МВФ. Надання Україні кредиту МВФ стало унікальною подією історії Фонду; ніколи раніше МВФ не виділяв фінансування країнам, які перебувають у стані відкритого внутрішнього збройного конфлікту. Це суперечить внутрішнім правилам організації, так як існує небезпека, що отримані країною-позичальником гроші будуть спрямовані на фінансування воєнних дій, що, по суті, відбувається в Україні. Для аналізу економічного стану, можливостей та передвоєнних

реалій України доцільно розглянути динаміку показників за двох часових проміжків: з 2000–2013 рр. та 2014–2021 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз стану України після окупації частин територій Луганської, Донецької областей, АРК

№	Вихідні дані	Середнє за 2000–2013рр.	Середнє за 2014–2021рр.
1	Чисельність населення, млн. чол.	47,01	42,66
2	Чисельність ЗС, тис. чол.	262,21	243,93
3	Розмір номінального ВВП, млрд. дол.	108,75	128,89
4	Витрати на оборону	1,99	4,20
5	Розмір ВВП по ППС, дол.	272,35	367,68
6	Середньорічний курс грн./дол	6,21	24,14
7	Обсяг експорту, млрд. дол.	42,31	46,28
8	Обсяг імпорту, млрд. дол.	49,56	42,82
9	Обсяг державного боргу, млрд. дол.	37,70	79,14
10	Імпорт від обсягу ВВП, %	45,02	34,56
11	Експорт від обсягу ВВП, %	40,58	35,92
12	Відношення витрат на оборону від ВВП	1,90	3,22
13	Обсяг імпорту, млрд. дол.	49,56	42,82
14	Обсяг державного боргу, млрд. дол.	37,70	79,14

Під час оцінювання економічного стану треба обов'язково взяти до уваги економічні та політичні втрати України від окупації частин територій Луганської, Донецької областей та АРК, що вже несуть у собі втрати туристичного, експортного, промислового характеру.

Проведений аналіз свідчить про те, що економічний стан України, що опинилась під тиском військової агресії з боку Росії оцінюють як «середньої тяжкості». ВВП падає через різке зниження виробництва та торгівлі, курс регулюється Національним банком України, нові кредити майже не видаються банками. Варто також відмітити роботу банківської системи в період воєнного стану адже саме вона є кровоносною системою економіки. Перш за все, банки забезпечують платежі населення та бізнесу. По-друге, вільні кошти бізнесу та значна частка заощаджень населення зберігаються на рахунках у банках[2].

Україна після початку військової агресії з боку РФ постійно отримує фінансову допомогу від урядів – Світового банку, ЄБРР та МВФ. Загальна сума траншів від зазначених інституцій становить 4,325 млрд. дол. Частково це грантова допомога, яку Україна не повертатиме. Але більша частина – кредити з мінімальними відсотками, які Україна погашатиме після завершення війни.

Список використаних джерел

- 1 Мірненко В.І., Ткач І.М., Рихтюк В.Л. Воєнна економіка : підручник Київ : НУОУ, 2019. 332 с.
2. Савельєв А., Запара Д., Новіченко С., Деменко М., Доска О., Третяк В., Власов А. Структура інформаційно-розрахункової системи підтримки прийняття рішення «Аргумент – 2021». *InterConf*. 2021. № 49. С. 631–642.
3. Основні методологічні аспекти воєнно-економічного забезпечення обороноздатності держави: теорія та практика. *Системи обробки інформації: наук.-тех. журн.* Харків: ХНУПС, 2019. № 3(51). С. 165–175.
4. Analysis of Threats Spread of Ukraine Financial Security in a Pandemic / S.V. Onyshchenko, O.A. Maslii, Ye.S. Kalenichenko, M.M. Kotelevets. *Economics and Region*. 2020. № 4 (79). P. 85-94.

ФАКТОРИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [1].

Від об'єктивності, доцільності тих чи інших альтернативних способів, які обрані підприємством в обліковій політиці, суттєво залежить правильність розрахунку фінансового результату та достовірність фінансової звітності підприємства. Тому розроблення і прийняття облікової політики підприємства має ґрунтуватися не тільки на глибокому і всебічному вивченні ринкового середовища, потенційних перспектив розвитку підприємства, нормативної бази діяльності, а й на інформації, одержаної після ґрунтовного проведення розрахунків та оцінки фінансових наслідків вибору того чи іншого варіанту облікової політики.

Важливим при формуванні облікової політики є визначення системи факторів, які впливають на її формування.

Більшість науковців поділяють фактори впливу на внутрішні, що залежать від організації фінансово-економічної діяльності підприємства, і зовнішні, на які підприємство відповідно вплинути не може (рис. 1).

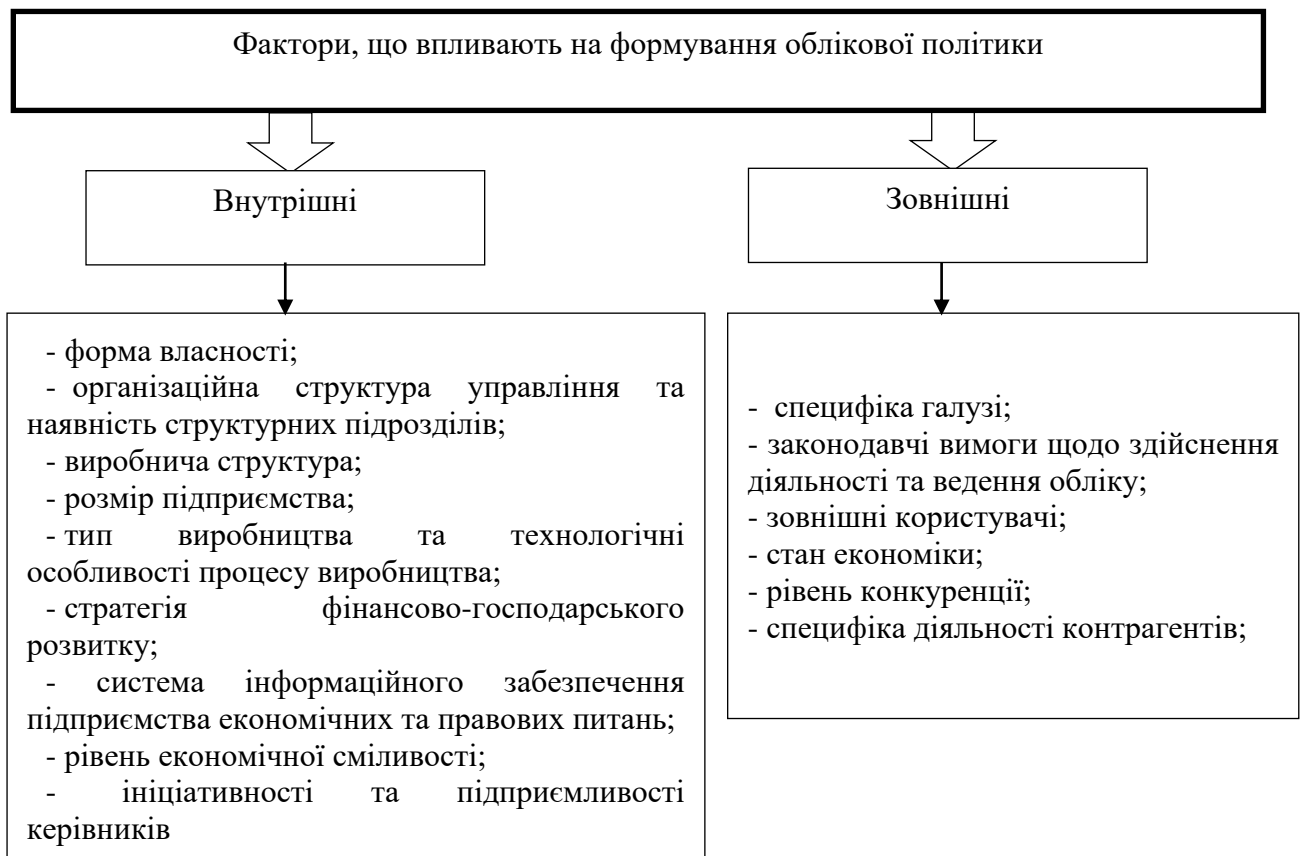

Рис. 1. Фактори, що впливають на формування облікової політики

Усвідомлюючи різноманіття внутрішніх факторів впливу, Чабан Г.В., Бурлаков О.О. [1] фактори впливу на формування облікової політики поділяють за трьома напрямками:

1) фактори, обумовлені формулюванням стратегічної мети і завдань діяльності суб'єкта господарювання;

2) фактори, викликані організацією технологічного процесу, організацією роботи облікового апарату, руху облікових інформаційних потоків;

3) фактори, зумовлені методологією обліку.

Облікова політика має велике значення для всіх видів підприємницької діяльності. Від уміло сформованої облікової політики багато в чому залежать ефективність управління.

На нашу думку система облікової політики сільськогосподарського підприємства повинна включати такі елементи: розпорядчий документ про облікову політику (наказ або розпорядження), робочий план рахунків бухгалтерського обліку (як додаток до розпорядчого документу про облікову політику; форми первинних облікових документів для оформлення господарських операцій, по яким не передбачені типові форми і документи для внутрішньої бухгалтерської звітності; графік документообігу; внутрішні положення по інвентаризації активів і зобов'язань.

На сьогодні на багатьох сільськогосподарських підприємствах взагалі відсутній розпорядчий документ про облікову політику, або ж він містить суттєві недоліки, такі як:

– формальний підхід до розробки розпорядчого документу, відсутність положень щодо обліку біологічних активів;

– наявність положень, закріплених в розпорядчому документі про облікову політику, які суперечать чинному законодавству;

– наявність в розпорядчому документі методів обліку, щодо яких національними П(С)БО не надано альтернативних варіантів;

– відсутність додатків до розпорядчого документу про облікову політику, на які є посилання по тексту.

– не розробляється облікова політика щодо формування обліку, а саме: не наводиться в ній або додатках до неї робочий план рахунків, графік документообігу, перелік облікових реєстрів, що застосовуються на підприємстві, тощо.

Наголосимо, що специфікою діяльності сільськогосподарських підприємств є наявність у них біологічних активів, які оцінюються за первісною або ж справедливою вартістю. Тому обов'язковим елементом облікової політики сільськогосподарської підприємства, на відміну від інших суб'єктів господарювання, є вибір варіанту оцінки біологічних активів та опис порядку їх оцінки за справедливою вартістю (якщо обрано цей варіант).

Ще одним моментом, який повинні врахувати сільськогосподарські підприємства, це специфічність витрат, які формують виробничу собівартість сільськогосподарської продукції. Тому, розробляючи перелік статей калькулювання, як додаток до розпорядчого документу про облікову політику, потрібно врахувати специфічність їх складових.

В Робочий план рахунків необхідно ввести субрахунки для накопичення витрат рослинництва та тваринництва, а також розмежування витрат минулих років під урожай поточного року, витрат поточного року під урожай майбутніх років.

У сучасних умовах особливо актуальним стає питання раціональної організації бухгалтерського обліку та формування адекватної облікової політики [3]. На нашу думку врахування факторів, що впливають на облікову політику сільськогосподарських підприємств та усунення недоліків у формуванні облікової політики сприятиме обґрунтованості статей обліку й прийняттю правильних рішень користувачами бухгалтерської звітності.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. N 996-XIV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 06.05.2022).

2. Чабан Г.В., Бурлаков О.О. Аналіз факторів впливу на формування облікової політики в системі управління підприємством. *Економічний вісник університету*. 2017. Випуск № 32/1. С. 38-45.

3. Koba O. Documenting the Purchase of Fuels and Lubricants by the Enterprise / O. Koba, L. Svystun // *Економіка і регіон*. – 2021. – № 1 (80). – С. 106-112.

УДК 657

Янкова А.О., магістрант; Подолянчук О.А., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, Україна)

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Запорукою ефективного функціонування підприємства є раціональна система управління витратами, у складі якої важливе місце займає система обліку. Інформація про витрати є ключовою при ціноутворенні на готову продукцію, при прийнятті ефективних управлінських рішень з метою забезпечення рентабельності підприємства.

Пошук ефективних, доцільних та раціональних методів управління сільськогосподарською діяльністю повинен орієнтуватися на своєчасне та достовірне обліково-аналітичне забезпечення [2].

За твердженнями науковців, які ми підтримуємо, управління витратами це діяльність пов'язана з проведенням аналітичної оцінки формування витрат за видами діяльності та видами продукції (товарів, робіт, послуг), ефективності використання ресурсів, пошуком їх економії для визначення так званого «ефекту», рентабельності та конкурентоспроможності. Витрати не можуть розглядатися окремо від таких показників як прибуток і дохід, оскільки ефективно управління витратами забезпечує умови досягнення позитивних результатів діяльності суб'єктів господарювання. Тому управління витратами (рис. 1) можна характеризувати як систему взаємопов'язаних елементів (суб'єкт, об'єкт, завдання, інструменти, методи), якій притаманні відповідні функціональні аспекти (організація, планування, облік, контроль, аналіз, регулювання). Облік виконує найважливішу інформаційну роль, оскільки забезпечує послідовність виконання усіх інших функцій [3].

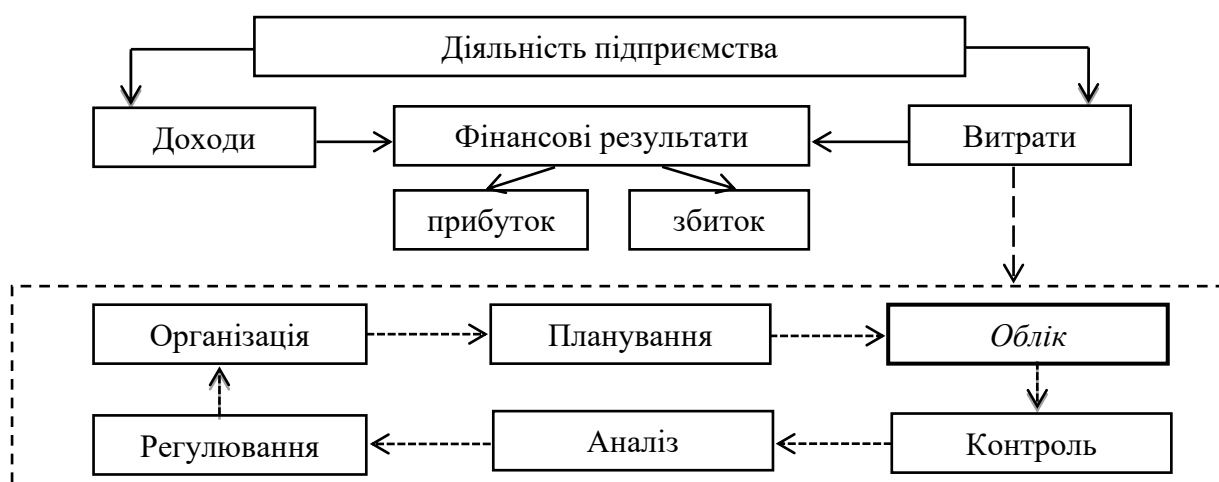

Рис. 1. Система управління витратами [3]

Таким чином, для управлінських потреб не існує інформації більш доступної та достовірної, ніж інформація бухгалтерського обліку. Адже вона формується на сонові систематичного та суцільного документування всіх господарських операцій [1, с. 72].

Список використаних джерел

1. Іщенко Я.П. Облікове забезпечення управління витратами у сільському господарстві: монографія. Вінниця: Вид-во ПП «ТД Едельвейс і К», 2011. 276 с.
2. Овчарова Н.В., Кравченко О.В., Бобошко Р.М. Формування обліково-аналітичного забезпечення управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 3. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/650/625> (дата звернення 03.05.2022).
3. Подолянчук О.А. Облік в системі управління витратами. *Ефективна економіка*. 2018. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2018/47.pdf (дата звернення 03.05.2022).

СЕКЦІЯ 3

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

УДК 239.56(477)

Камінська Т. М., д.е.н., професор
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

РОЛЬ ПОСЛУГ У РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Реструктуризація експорту України в умовах війни на користь послуг обумовлена такими обставинами. По-перше, кількість варіантів постачання послуг через кордон більша, ніж товарів. Торгівля може відбуватися з території однієї країни до території іншої країни (наприклад транспорт, зв'язок). Можливі комерційна присутність постачальників послуг на території інших країн (банківські, страхові, консалтингові послуги), або переміщення споживачів послуг до країн їх надання (освіта, медицина, туризм) чи переміщення надавачів послуг, певних професіоналів (інженерів, юристів, консультантів), до країн їх споживання. Диверсифікація послуг відбувається скоріше, ніж товарів, що сприяє зниженню ризиків у форс-мажорних обставинах.

По-друге, на відміну від обміну товарами акти виробництва та експорту послуг співпадають. Це означає, що посилюється динаміка трансакцій, зменшується кількість бюрократичних перешкод, витрат виробництва та обігу. За інших умов, послуги забезпечують більшу конкурентоспроможність національної економіки. За потенціал можуть свідчити дані Державної Митної Служби України про зростання валової виручки від експорту електроенергії за січень-квітень 2022 р. у 2,6 рази, до 141 млн, дол.[1]

По-третє, реструктуризація експорту України на користь послуг дозволяє нашим підприємцям брати участь у транснаціоналізації бізнесу, коли материнські компанії зосереджені в Україні. Це відповідає сучасній тенденції розвитку міжнародної торгівлі і дозволяє вітчизняним гравцям розробляти власні стратегії завоювання глобальних ринків. Одночасно це сприяє лібералізації торгівлі, що відповідає принципам і правилам СОТ.

По-третє, саме інтелектуальні та інформаційні послуги стають точкою розвитку та постіндустріалізації України, вони гальмують падіння ВВП в умовах війни і, навпаки, сприяють новітньому розвитку. Вже відомо, що 95% ІТ-компаній України зберегли свої контракти з 24.02.2022 р. з надання послуг і надалі суттєво підтримують наш експорт. Це свідчить також про те, що потрібна структурна перебудова експорту продуктів третинного сектору економіки України від відносно матеріальних послуг, які більш притаманні індустріальній економіці, до абсолютно нематеріальних послуг, а також від офлайн- до онлайн-послуг.

Взагалі динамічний експорт послуг допомагає вирівнюванню торговельного балансу України та скороченню питомої ваги у ньому сировинних товарів, які дуже залежні від кон'юнктури ринку та надзвичайних ситуацій. Відповідно до даних Державної служби статистики України, негативне сальдо торговельного балансу складало у 2021 р. 4727,5 млн дол. [2]. Причому воно зросло порівняно з 2020 р. на 8,8 %. Звичайно, що за період військових дій воно ще більше збільшиться. Утім сальдо власне послуг в Україні було у 2021 р. позитивним.

Список використаних джерел

1. Чергові митні новели в умовах воєнного стану. URL: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>
2. Державна служба статистики України URL: http://www.ukrstat.gov.ua/albom/albom_2022/zmist_al.htm

Савченко М.В., д.е.н., професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
(м. Вінниця, Україна),
Чичкало-Кондрацька І.Б., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

РОЛЬ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ

Глобалізація, як і будь-який складний та багатоаспектний комплекс суспільних процесів, має як переваги, так і недоліки. Серед перших – прогрес у галузі технологій, зв'язку та транспорту. Серед других – зокрема посилення світової нерівності між країнами, окремими регіонами, транснаціональними корпораціями і навіть особами, надприбутки яких перевищують ВВП деяких країн.

Що стосується України, то вона посідає 44-ге місце в індексі глобалізації у 2021 р. [1] з показником 73,93 (KOF Globalization Index 2021), який розраховується Швейцарським економічним інститутом за трьома основними групами показників – економічними (передусім обсяги інвестицій, а також експорту й імпорту), соціальними (персональні контакти) і політичними (представленість різних груп інтересів у формі офіційних організацій, інтегрованість країни у глобальні політичні процеси тощо). Однак у цьому рейтингу не відображено якісний бік глобалізації.

Про те, що Україна досі належно не конвертує свою відкритість у добробут, свідчить її 49-те місце в Глобальному інноваційному індексі у 2021 році з показником 35,6 (Global Innovation Index 2021), вона знаходиться в групі країн з рівнем доходів нижче середнього (Lower middle-income group) [2].

Україна у 2021 році посіла 54-те місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings). Для порівняння, у 2017 році ми були на 60-ій позиції. У дослідженні окремо виділяють цифровий рейтинг, в якому Україна на 58-му місці, та рейтинг кадрового потенціалу, в якому ми зросли до 42-го місця. Цей рейтинг оцінює, наскільки країни розвивають, залучають та утримують висококваліфіковані кадри, які забезпечують підприємствам додану вартість.

За Індексом людського розвитку (Human Development Index) Україна згідно останнього рейтингу посідала вкрай низьке, як для європейської держави, 74-те місце з показником 0,779 і мала негаразди з транспарентністю, від якої, зокрема, прямо залежить успіх боротьби з корупцією [3].

Якщо серед викликів, які у 2021 році стояли перед нашою країною, був контроль над епідемією коронавірусу, замороження збройного конфлікту на сході України, сприяння економічному відновленню та впровадженню приватно-державного партнерства, запуск повномасштабного ринку енергетики та землі, а також активізація внутрішнього фондового ринку та накопичувальної пенсійної системи. То зараз, безумовно головний виклик – це військові дії на території України та значні руйнування інфраструктури, житлового фонду.

Підбиваючи підсумки нашого дослідження слід зазначити, що на даному етапі місце України в глобальній економіці суттєво змінюється, наша країна починає відігравати дуже важливу роль в глобальних трансформаціях, які вже відбуваються або потреба в зміні яких вже стала очевидною. Виділимо найсуттєвіші, на нашу думку, впливи України на глобальний світ:

1) Зміни у геоекономіці. Про це, наприклад, свідчить: участь Президента України в G7 8 травня 2022 р. (з питань оборонної та фінансової підтримки України, посилення санкцій проти Росії); виключення Росії з Ради Європи та деяких міжнародних організацій (Всесвітньої туристичної організації та ін.) або зменшення її впливу в міжнародних інституціях (ООН, Рада безпеки ООН та ін.), не допущення до участі в міжнародних

форумах, конференціях (зокрема Міжнародному економічному форумі в Давосі 2022 р.). Верховна Рада України наполягає на тому, щоб Росію, як країну-терориста, виключили з усіх міжнародних та міжпарламентських організацій.

2) Тенденції до розширення НАТО (зокрема за рахунок Швеції та Фінляндії, які подали відповідні заяви), створення нових стратегічних альянсів і договорів про співробітництво (наприклад, між Туреччиною та Казахстаном) та інше.

3) Активізація євроінтеграційних процесів України (Україна заповнила та передала керівництву ЄС першу та другу частини відповідей на спеціальну анкету-опитувальник, що є обов'язковою умовою для отримання статусу офіційного кандидату на членство в ЄС). Європарламент схвалив заяву на вступ України до ЄС.

4) Роль України в стратегічному об'єднанні країн ЄС та інших демократичних країн світу. Безпрецедентна підтримка України провідними країнами світу (наприклад запровадження ленд-лізу від США, велика підтримка Великобританії, Польщі, країн Балтії на різних напрямках, активні дії керівництва ЄС та окремих країн Євросоюзу щодо допомоги Україні).

5) Створення нових можливостей для виходу українських підприємств на зарубіжні ринки (Велика Британія, ЄС, Канада, США скасовують для України імпорتنі мита та відкривають свої ринки).

6) Диверсифікація в постачанні нафти і газу до країн ЄС. Наприклад, ними планується отримувати нафту з Катару, скраплений газ із США.

7) Побудова нових логістичних ланцюгів постачання Україною продукції сільського господарства (наприклад через Болгарію, Туреччину). За даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), припинення або обмеження постачання зерна та іншої продукції АПК з України через військові дії вже викликало глобальну продовольчу кризу, зокрема в країнах Африки, Азії.

8) Міжнародні організації та окремі країни надають фінансову допомогу на оборонні потреби, відновлення економіки та виплати постраждалим від війни. Наприклад 7 березня 2022 р. Рада виконавчих директорів Світового банку схвалила пакет додаткової підтримки бюджету для України під назвою «Фінансування на відновлення в умовах надзвичайної економічної ситуації в Україні» на суму 489 мільйонів доларів. Світовий банк також створив багатосторонній донорський трастовий фонд (MDTF) для сприяння передачі грантових ресурсів від донорів в Україну з внесками від Великобританії, Данії, Латвії, Литви та Ісландії в розмірі 134 мільйонів доларів США. Світовий банк закликає надавати додаткові грантові внески до MDTF. Крім того, Японія надала до пакету підтримки 100 мільйонів доларів паралельного фінансування.

9) Є можливість, щоб МВФ та інші міжнародні організації, списали зовнішні борги Україні через надзвичайну ситуацію.

10) Саме ситуація в Україні та активні дії керівництва нашої країни, наших дипломатів в напрямі міжнародної співпраці дозволили виявити проблеми, прогалини у міжнародному праві, в діяльності міжнародних організацій (зокрема ООН) та сформуванню розуміння у світової спільноти щодо необхідності глобальних змін, формування нової глобальної структури, зокрема щодо питань безпеки.

Список використаних джерел

1. Top 50 countries in the Globalization Index 2021. Available at: <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-country/>
2. Global Innovation Index 2021. Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
3. The 2021 IMD World Competitiveness Ranking. Available at: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/>
4. Latest Human Development Index Ranking 2020 Available at: <https://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking>

Шевченко Л. С., д.е.н., професор
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТРАТЕГІЯ АДАПТАЦІЇ

Під час російсько-української війни, розпочатої агресором 24 лютого 2022 р., а фактично у 2014 р., головним джерелом стійкості та конкурентоспроможності підприємств стала здатність якомога швидше адаптуватися до нових умов ведення бізнесу. Цю стратегію визнали актуальною більшість підприємців.

Реалізації стратегії сприяли:

1) релокація бізнесу: на 13.05.2022 р. за державною програмою з релокації 510 українських підприємств перемістили свої потужності з областей, де тривають бойові дії, на безпечні території: загалом 20% перевезли підприємства в інші регіони України; 4,4% переїхали за кордон. Хоча більшість представників МСБ відкинули ідею релокації свого підприємства: 71% не перевозили свій бізнес та не планують цього робити; 61% вітчизняних компаній, що продовжують працювати, не потребують фізичного переміщення своїх потужностей;

2) зміна бізнес-моделі, запуск нових бізнес-процесів, бізнес-напрямів або послуг;

3) вихід на нові ринки, зокрема іноземні: 13% підприємців шукали нових клієнтів за межами України, 9% шукали фінансування в інших країнах [1];

4) використання державної допомоги під час релокації підприємств (підтримка з постачання сировини, пошуку нових ринків збуту продукції, підбору працівників тощо); податкові послаблення, зокрема на митниці; пільгове кредитування; налагодження логістичних шляхів; грошова підтримка як переселенців і тих, хто втратив роботу, так і роботодавців, та ін. Сферою відповідальності власників бізнесу при цьому є збереження робочих місць та своєчасна сплата податків.

Війна навчила також новим прийомам менеджменту, особливо лідерству. Саме у військових можна повчитися управлінню, яке враховує не тільки здібності, але й характер людини; спрямовує організацію на застосування нових технологій задля випередження конкурента або противника; використовує нові підходи до розвитку персоналу. Завдання командира полягає в тому, щоб організувати підготовку солдатів якомога наближено до фактичних бойових дій, щоб детально відтворити елементи битви. Завдання лідера бізнесу – створити команду з людей, які «мають бойовий досвід» у бізнесі і можуть поділитися цим досвідом з іншими заради зростання «бойової готовності» фірми. Водночас лідери бізнесу потребують правильної стратегії, а «відсутність стратегії та плану дій є подібною до передачі своєї зброї ворогові чи конкурентові<...> Коли всі члени команди розуміють стратегічні наміри лідера, це сприяє формуванню сильної групи, яка є гнучкою та лояльною під час кризи або змін. Стратегія, що базується на спільних цінностях, може стати ключовою конкурентоспроможною зброєю»[2].

Список використаних джерел

1. Діденко С. Бізнес відновлює роботу: 510 підприємств переїхали за програмою релокації. URL: <https://ua.news/ua/byznes-vozobnovlyaet-rabotu-510-predpryyatyj-pereehaly-programme-relokatsyy/>.

2. Яких уроків лідерства бізнес може навчитися в українській війни? URL: <https://uculeadership.com.ua/knowledgebase/yakyh-urokiv-liderstva-biznes-mozhe-navchytysya-v-ukrayinskoyi-vijny/>.

Рончевич А., доктор філософії, професор
Університет «North» (Хорватія)
Левченко І.В., доктор філософії, асистент
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС ПІД ЧАС ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

За період воєнних дій на території України вітчизняний бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії COVID19. Обсяги завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни продовжуються. За оцінками Національного банку України, під час війни економіка втрачає 50% "невиробленого" ВВП, таким чином кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд грн. [1].

Не дивлячись на всю ситуацію, бізнес повинен працювати там, де це можливо, платити податки та надавати країні ресурс для продовження оборони. Наприклад, аграрії Одеської області до 21 березня засіяли понад 22 тис. га площ із 750 тис. га запланованих. У Миколаївській області польові роботи розпочалися у тих районах, де не ступала нога окупантів [2].

ІТ-галузь очікувано виявилася найбільш стійкою. Карантин добре підготував компанії до найгіршого випробування – війни. Багато ІТ-компаній мали офіси за кордоном, тож після початку війни частина працівників переїхала туди. Утім, більша частина ІТ-фахівців залишається в Україні і працює в безпечних регіонах [2].

Металургійний ринок перебуває у скрутному становищі через залежність від експорту продукції морем. Більшість підприємств галузі зосереджені у південно-східній частині України, де тривають активні бойові дії. Деякі заводи, наприклад, "Азовсталь" у Маріуполі, почали консервувати ще в перший день війни, 24 лютого. "Запоріжсталь" та "Запоріжжкокс" перебувають у режимі гарячої консервації, а "Запоріжвогнетрив" – у режимі тимчасової консервації технологічного обладнання [2].

Логістичний ринок зазнав значних втрат, бо чимало територій були відрізані від сполучення. У компанії "Нова пошта" повідомили, що за перший тиждень війни обсяги доставки впали на 95%. Якщо до війни "Нова пошта" щодня перевозила близько 1 млн. посилок, то в перший тиждень бойових дій цей показник упав у 20 разів – до 50 тис. посилок на день [2,3].

Найбільш актуальні способи підтримки великого бізнесу – це анонсовані податкові пільги. Серед пропозицій бізнесу можливий такий варіант, як скасування переліку критичного імпорту як суттєвої перепони для ведення розрахунків з постачальниками та покупцями, сприяння поживленню імпорту та експорту, логістична підтримка та спрощення митних процедур. Для експортних підприємств надзвичайно важливим є відновлення відшкодування ПДВ з експорту. Компанії потребують відновлення здійснення розрахунків з іноземними контрагентами для поповнення власних обігових коштів та забезпечення виробництв сировиною.

Список використаних джерел

1. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorityty-zavdannya>
2. Едварда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
3. Українська економіка під час війни. Що далі? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/>

Рященко В., д.е.н., професор
Інститут менеджменту та інформаційних технологій (ISMA) (Латвія)
Титаренко Л.М., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка Імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

УКРАЇНА В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ МОДЕЛІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Формування інформаційно-технологічної моделі світового господарства потребує якісного розвитку наявних та створення нових об'єктів і ланок інфраструктури, яким притаманні внутрішня єдність і спільне функціональне призначення. Для України важливим є вивчення гео економічного простору, в якому належить функціонувати національному господарству, тенденцій його подальшого розвитку, врахування динамічності світової системи, з'ясування сутності глобальних трансформацій та їхнього впливу на національні економіки різних країн. Перш за все необхідно виявити закономірності трансформації національної економіки, які впливають на формування цілісної системи економічної взаємодії зі світовою господарською системою, на її характер, визначити умови та моделі включення національної економіки в глобальну світову систему, основні параметри і орієнтири такого включення та участі в світовому відтворювальному процесі.

В ХХІ ст.. виробничі інфраструктури багатьох національних економік, в т. ч. й України в міжнародному поділі праці пов'язані з передовими виробничо-технічними комплексами. Такі умови підсилюють сприйнятливість національного господарства до новітніх тенденцій розвитку світового господарства [1]. Міжнародна кооперація дозволяє розміщувати галузеві виробничі потужності по різних регіонах світу. Технологічна кооперація завершує і зміцнює процес міжнародної кооперації, сприяє створенню хоча і винесених за національні рамки, але тісно пов'язаних, узгоджених один з одним виробництв.

Україна сьогодні повинна розробити стратегію яка віддавала б перевагу розвитку вигідної для неї співпраці і сприяла б формуванню іміджу держави як надійного і передбачуваного партнера [2]. Зовнішньоекономічна політика країни повинна спиратися виключно на національні інтереси держави. Відродження та розвиток України в повоєнний період і її гідне місце в світі можливі лише при концентрації основних зусиль на досягненні стратегічної мети - формування потужної демократичної держави - регіонального лідера, здатного гарантувати безпеку і високий соціально-економічний рівень життя своїх громадян. Саме ця мета повинна стати єдиною об'єднуючою ідеєю для українського суспільства. Всі інші ідеї або проекти неминуче призведуть до розколу і розпаду України, про що не раз свідчила українська історія. Сьогодні держава, переживаючи своєрідний перелом у своїй історії, може подолати усі протиріччя на користь своєї державності, зосередивши зусилля в таких сферах:

У цілому, враховуючи вплив інтеграційних чинників на політичну, економічну та соціальну сфери держави, перспективнішим залишається вступ України до Європейського Союзу. На цьому шляху країна зробила вже багато зусиль та повинна вдосконалюватися,, проводити реформи, долати економічну та технологічну відсталість щоб у найближчій перспективі стати членом цієї спільноти

Список використаних джерел

- 1.. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf.
2. Членство в ЄС за рік: як зробити це можливим для України <https://www.euointegration.com.ua/experts/2022/03/3/7135170/>

МІЖНАРОДНІ РОЗРАХУНКИ: СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ

В умовах глобалізаційних перетворень та поглиблення взаємозв'язків між країнами, Україна, як країна з відкритою економікою, є її активним учасником. Залучення нашої країни до міжнародної торгівлі дає змогу не лише більш ефективно використовувати наявні в країні ресурси, а й долучатися до процесів науково-технічного прогресу, задоволення її населення продукцією чи послугами іноземних контрагентів, спектр яких не представлений на вітчизняному ринку тощо.

В результаті, такий обмін та поживлення інтересу до нього викликає необхідність дослідження форм міжнародних розрахунків при здійсненні експортно-імпорتنих операцій, можливості застосування тієї чи іншої форми на практиці, переваг та недоліків кожної з них. Дане питання є особливо важливим для України, оскільки наша економіка націлена на активну участь в міжнародній торгівлі шляхом поглиблення експортної орієнтації вітчизняними підприємствами.

Загалом, виникнення міжнародних розрахунків пов'язане з розвитком та поглибленням процесу інтернаціоналізації товарного виробництва, під час здійснення якого відбивається відносна відособленість руху грошей в міжнародному обороті шляхом неспівпадіння періоду виробництва та безпосередньої реалізації товарів, віддаленості ринків збуту [1].

Значне висвітлення міжнародних розрахункових операцій наведено в роботах Д. Михайлова, Б. Івасіва, М. Наконечного, Л. Руденко, В. Слєпцова, А. Голубовича, А. Єфремова. Разом з тим, динамічність інтеграції української економіки у глобальний економічний простір обумовлює поглиблення теоретичних аспектів критеріїв вибору форм міжнародних розрахунків як передумови забезпечення їх ефективності.

Міжнародні розрахунки – це регулювання платежів та грошових вимог і зобов'язань, що виникають у зв'язку з економічними, політичними і культурними відносинами між юридичними особами і громадянами різних країн.

Міжнародні розрахунки включають, з одного боку, умови і порядок здійснення платежів, вироблені практикою і закріплені міжнародними документами і звичаями, з іншого – щоденну практичну діяльність банків по їх проведенню. Зазвичай розрахунки здійснюються безготівковим шляхом за допомогою записів на рахунках банків. При цьому провідну роль в міжнародних розрахунках грають найбільші банки.

Міжнародні розрахунки охоплюють зовнішню торгівлю товарами й послугами, а також некомерційні операції, кредити і рух капіталу між державами. Більша частина всіх міжнародних розрахунків здійснюється в процесі опосередкування міжнародних торгових угод.

Основними суб'єктами міжнародних розрахунків являються експортери, імпортери й банки, що їх обслуговують. Вони вступають в певні відносини між собою з приводу руху товаросупроводжуючих документів і поточного оформлення платежів. При цьому головна роль в міжнародних розрахунках належить банкам. В сучасних умовах банки виступають не тільки в ролі посередників між експортерами й імпортерами. Вони виконують функції кредиторів, що фінансують зовнішньоторгові угоди, функції контролю, виступають також в ролі гарантів (в залежності від умов платежу). Банки можуть висувати свої вимоги до умов розрахунку і форм платежу, які експортери й імпортери зобов'язані приймати до уваги.

Ступінь впливу банків в міжнародних розрахунках залежить від ряду факторів, частково від масштабів зовнішньоекономічних зв'язків країни, участі фірм і підприємств у зовнішньоекономічній діяльності, купівельної спроможності валюти, спеціалізації банків, їх

фінансового становища і ділової репутації. Великий вплив на здійснення міжнародних розрахунків здійснює й загальний рівень розвитку кредитно-банківської системи і її інститутів в країні і регіонах країни.

На стан міжнародних розрахунків впливає багато різних обставин, наприклад, економічні і політичні відносини між країнами; становище країни на товарних і грошових ринках; ступінь державного регулювання і його ефективність; валютне законодавство; міжнародні торгові правила і звичаї; стан платіжних балансів та ін.

Виходячи з міжнародної торгової і банківської практики, виділяють 4 основні форми розрахунків: авансовий платіж, інкасо, акредитив і відкритий рахунок. Включення в цю класифікацію розрахунків з допомогою чеків, банківських переказів і векселів вважається недоцільним. Дані платіжні інструменти швидше являються способами платежу, за допомогою яких проходить реалізація основних розрахункових форм [2].

100 % аванс (авансові платежі, передплата) – дуже рідкісне явище у нормальних міжнародних відносинах.

Акредитивні розрахунки – це доручення банку (клієнтом якого є імпортер) одному або декільком банкам здійснити платежі фізичній або юридичній особі в межах визначеної суми на умовах, указаних в акредитиві.

Інкасо – це банківська операція, коли банк за дорученням свого клієнта і на основі розрахункових документів отримує грошові суми від покупця з подальшим зарахуванням цих сум на рахунок свого клієнта.

Розрахунки при відкритому рахунку – це форма розрахунків, при якій відсутні надійні гарантії для експортера, котрий направляє на адресу покупця товар і товарні документи, а імпортер протягом обумовленого терміну повинен переказати на рахунок експортера гроші.

Кожна форма міжнародних розрахунків в тій чи іншій мірі пов'язана з ризиком для експортера й імпортера. Це залежить від багатьох факторів – від виду товару, ступеня взаємної довіри партнерів, їх платоспроможності, надійності банків, залучених до даної угоди і т. д. Тому кожен учасник угоди прагне відстояти ту форму розрахунків, яка являється для нього більш вигідною і в меншій мірі пов'язана з ризиком.

Кожній формі міжнародних розрахунків властиві свої переваги і недоліки. Так, наприклад, авансовий платіж дуже привабливий для експортера, тому що він одержує гроші відразу ж, іноді навіть до виробництва товарів, тоді як імпортер для того, щоб використовувати авансовий платіж повинен знайти зайві гроші і відвернути їх з обороту. Відкритий рахунок, в свою чергу не вимагає від імпортера відвернення грошей з обороту, тому як дає можливість розрахуватися з постачальником через деякий час після реалізації товарів. Акредитивна і інкасова форма розрахунків не мають таких недоліків (є надійнішими), але проводяться за участю банківських установ, що приводить до значного дорожчання таких форм розрахунків.

Отже, міжнародні розрахунки являють собою систему організації і регулювання платежів за грошовими вимогами й зобов'язаннями, які з'являються при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності між державами, фірмами, підприємствами і громадянами на території різних країн. Форми міжнародних розрахунків, які розроблені міжнародною практикою є свого роду захисними методами від валютних ризиків і відрізняються один від одного механізмом, ступенем гарантованості і формою участі в розрахунках банків. Від вибору форм і умов розрахунків залежать швидкість і гарантія отримання платежу, сума витрат, пов'язаних з проведення операцій через банки.

Список використаних джерел

1. Бердар М.М. Фінанси підприємств / М.М. Бердар [навч. посіб]. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
2. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України «Нормативно-правові акти з питань безготівкових розрахунків» URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66326.

Андріяш А.С., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ З УКРАЇНИ ДО КРАЇН ЄС

На сьогоднішній день сільське господарство залишається найперспективнішою галуззю економіки України. З 41,5 млн. га сільськогосподарських угідь, що займають 70 % території країни, і близько 25 % світових запасів чорнозему, сільське господарство є найбільшою експортною галуззю України. У 2020 році аграрний сектор України забезпечив 9,3% ВВП.

Виробництво в першу чергу поділяється на дві групи сільськогосподарські підприємства та домашні господарства. Перші виробляють 55 % валової продукції, що складається з 45 тис. підприємств. Другу групу складають понад 4 мільйони домогосподарств, які обробляють у середньому 1,23 га землі кожне, що виробляє майже 45 % валової продукції сільського господарства.

У сільському господарстві України домінує рослинництво, на яке припадає 73 % сільськогосподарської продукції. Кукурудза, пшениця та ячмінь є основними зерновими культурами України. Протягом п'яти років поспіль (2013-2017) Україна збирала понад 60 млн. тонн зернових та зернобобових культур щорічно. У 2018 та 2019 роках Україна продовжила нарощувати обсяги виробництва зерна до 70 та 74 млн. тонн відповідно.

2020 рік був неспокійним для України у контексті економічної ситуації та обмежень пов'язаних із COVID-19, а також через нетипові погодні умови. У 2020 році валовий збір зерна склав 65,4 млн. тонн, що все одно втричі більше ніж потреби внутрішнього ринку. При значному покращенні врожайності, за оцінками багатьох експертів, загальний потенціал виробництва зернових в Україні становить 140 млн. тонн [9].

Олійне насіння є другим за значимістю видом продукції в українському рослинництві. Основними олійними культурами є соняшник, соя, ріпак. У середині 2000-х років, після запровадження експортних тарифів на необроблене насіння соняшнику, Україна розвинула провідну галузь соняшnikової олії та стала експортером соняшnikової олії номер один у світі [2,3].

В умовах скорочення загального обсягу експорту зростає частка експорту сільськогосподарської продукції. Частка сільського господарства в експортних доходах для України зросла з 26% у 2012 році до 45% у 2020 році і становила 22,2 млрд. доларів. Основою сільськогосподарського експорту як і раніше є експорт сировини, а саме продуктів рослинного походження, зокрема кукурудзи, пшениці, ріпаку, сої. Соняшnikова олія є другим за величиною експортним продуктом після кукурудзи, на нього припадає 5,8 млрд. доларів, або 7,6 % усього експорту. Виробляє також значні обсяги птиці, кормових і кормових культур, картоплі, цукрових буряків, різноманітних фруктів і овочів [4,5]. Розглянувши цю діаграму можна чітко побачити, найменша частка експорту сільськогосподарської продукції припадає на 2010 рік. Найбільший показник в експорті сільськогосподарської продукції припадає на 2018 рік.

В 2020 році у зв'язку з погіршенням епідеміологічною ситуації COVID-19 в світі експорт сільськогосподарської продукції склав лише 13.1 млрд. дол.

Основну частку сільськогосподарського експорту складають зернові культури, олійні та олійні культури, залишки, а також м'ясо та субпродукти. Разом вони склали понад 85% надходжень від експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції на світові ринки.

Найбільші імпортери сільськогосподарської продукції в 2020 році

Країна	Прибуток
1. Китай	1.41 млрд.дол.
2. Єгипет	789 млн.дол.
3. Індія	743 млн.дол.
4. Нідерланди	709 млн.дол.
5. Іспанія	302 млн.дол.
6. Польща	357 млн.дол.
7. Італія	302 млн. дол.
8. Ірак	272 млн.дол.
9. Білорусь	250 млн. дол.
10. Туреччина	45 млн. дол.

Джерело: складено автором на основі [2,4,5,6].

Україна має доволі багато постійних імпортерів сільськогосподарської продукції. В 2020 році основним імпортером був Китай. Щодо імпортерів сільськогосподарської продукції серед країн ЄС то основними є: Нідерланди, Іспанія та Італія.

Згідно з даними Державної митної служби, з липня 2021 року по січень 2022-го Україна експортувала майже 17 млн. т пшениці [8,9].

Органічний же ринок України у свою чергу не стоїть на місці та стрімко розвивається щороку. Завдяки розмірам країни, географічному положенні, близькості до потенційних міжнародних покупців та доволі гарним і родючим чорноземам Україна має сприятливі умови для органічного господарства. На наш погляд саме розвиток органічного виробництва в Україні сприятиме не лише підвищенню економічної ефективності сільського господарства країни, а й відновленню навколишнього середовища та соціального становища населення.

Список використаних джерел

1. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiki-zaprovadzhennya-derzhpidtrimki-organichnogo-virobnictva-ye-stimulom-dlya-investicij-u-galuz>.
2. Найбільші імпортери сільськогосподарської продукції. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/02/20/657297/>.
3. Німецько – Українська співпраця у галузі органічного сільського господарства. URL: <http://www.coa-ukraine.com/ua/>.
4. Органік в Україні. URL: Режим доступу : <https://www.ifoam.bio/>.
5. Органічний ринок в Україні – аналітика. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/415-organichniy-rinok-v-ukrayini--analitika>
6. Рейтинг : органічних агрокомпаній України. URL: <https://latifundist.com/rating/toporganic#29>
7. Український проект бізнес – розвитку плодоовочівництва. URL: <https://uhbdp.org/>
8. Extra – EU trade in agricultural goods. URL: . https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Extra-EU_trade_in_agricultural_goods#EU_trade_in_agricultural_products:_surplus_of_.E2.82.AC43_billion.
9. Leading Sectors for US Export and Investments. URL.: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ukraine-agricultural-machinery>.

УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ РИНКУ РОБОЧОЇ СИЛИ

Поряд з міжнародним ринком капіталів, з ринком товарів і послуг, все більшу силу набирає й міжнародний ринок робочої сили, який є не просто сумою національних ринків, а представляє собою якісно новий розвиток ринку людських ресурсів в умовах посилення глобалізаційних процесів, інтернаціоналізації виробництва та зростання комунікацій

Глобальні наслідки трудової міграції можуть бути різними як для розвитку світового ринку праці, суспільств, так і для міжнародної економіки загалом. Розширення можливостей реалізації людського потенціалу, збагачення суспільного життя, збільшення обсягів наукових досягнень та покращення спілкування виступають позитивними моментами [1].

Ключові фактори, що мали вплив на ринок праці в Україні: уповільнення зростання кількості вакансій, зареєстрованих у ДСЗУ; висока економічна активність суб'єктів господарювання, переважно сфери послуг; зменшення масового вивільнення працівників; розширення діяльності з надання профорієнтаційних послуг; продовження заходів з працевлаштування молоді; сприяння працевлаштуванню приватними агентствами зайнятості

У 2021 році, за даними Інституту демографії та соціальних досліджень, кількість трудових мігрантів становить 2,5-3 млн. Через пандемію частина людей відклала плани щодо міграції, важче знайти роботу, яка дозволить надовго залишитися жити за кордоном.

Серед головних причин – задоволення мінімальних потреб сім'ї (50% опитаних). 27% хотіли полишити країну заради самореалізації, 17% – через відсутність перспектив в Україні. У 2019 році, за опитуванням все того ж «Рейтингу», 38% думали над тим, щоб виїхати з України, 61% – не думали. Трохи змінилися мотиви: 45% – для задоволення потреб сім'ї, 23% – для самореалізації і 25% – через відсутність перспектив.

За характеристиками ефективності використання кваліфікованих співробітників у контексті ефективності ринку праці Україна отримала досить високі оцінки. Зокрема, за індикаторами «оплата праці та продуктивність» і «частка жінок у загальній кількості зайнятих» Україна розміщується відповідно на 55 та 60 місцях. Такі закономірності притаманні переважній більшості країн СНД. За даними обстеження домогосподарств України з питань економічної активності, не за фахом працює 70% осіб з вищою освітою у галузі фізичних, математичних та технічних, 46% - біологічних, агрономічних та медичних наук, 76% - прикладних наук і техніки [2].

На ринку праці України тривають позитивні тенденції щодо зростання зайнятості та скорочення безробіття. Продовжується зниження рівня неформальної зайнятості. Темпи зростання заробітної плати залишаються високими. Підприємства продовжують збільшувати попит на робочу силу, однак нижчими темпами порівняно з попередніми роками. Зберігається висока економічна активність та зростання оплати праці на тлі високого попиту роботодавців на кваліфіковану робочу силу.

Список використаних джерел

1. Sardak S., Korneyev M., Dzhyndzhoian V., Fedotova T., Tryfonova O. Current trends in global demographic processes. Problems and Perspectives in Management. 2018. Vol.16 (1), pp. 48—57. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(1\).05](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(1).05).
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Міністерство економіки України <https://www.me.gov.ua>

ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ В ПРОСУВАННІ ТРЕВЕЛ-БЛОГУ

На сьогоднішній день, маркетинг грає досить важливу роль у розвитку будь-якого бізнесу. Це наукова дисципліна, яка несе в собі різноманітні елементи, цінову політику, вивчення психології споживачів, рекламу. Основна її суть – це вивчення ринку для якісного просування продукту, управління взаємовідносинами з покупцями, що в кінцевому результаті принести прибуток для компанії.

Мета маркетингу досить проста – задовольнити потреби клієнтів. Багато хто помилково думає, що основною метою є продаж товарів або послуг, їх просування всіма можливими способами, часом навіть застосовуючи обманні прийоми, але це невірне розуміння цілей.

У вузькому розумінні, суть діяльності маркетингу полягає в залученні нового покупця, і збереженні вже існуючого клієнта, враховуючи, що запити регулярно змінюються [1].

Так само, як туристична індустрія та поведінка мандрівників змінилися, так само змінилося і те, як ми продаємо туристичні продукти та послуги. І ось тут вступає в гру туристичний маркетинг. У двох словах, туристичний маркетинг – це маркетингова стратегія, яка використовує специфічний маркетинговий план і методи для просування туристичних продуктів і послуг, таких як напрямки, готелі та транспортні послуги тощо.

Коли ми говоримо про туристичний маркетинг, має сенс зосередитися на цифровому маркетингу, оскільки в туристичній індустрії більше, ніж у будь-якій іншій галузі, онлайн-комунікація стає важливішою через специфіку процесу споживання: клієнти планують свої поїздки на великій відстані, далеко від постачальника послуг.

Туристичний маркетинг дійсно включає в себе багато прийомів, схожих на традиційний цифровий маркетинг, але він має свою специфіку. Однією з найбільших відмінностей є подорож покупця, або, у випадку туристичного маркетингу, подорож мандрівника.

Покладаючись переважно на методи цифрового маркетингу, туристичний маркетинг має конкретні стратегії, засоби та канали, які найкраще працюють у туристичному секторі.

В сучасному світі соціальні мережі стали частиною нашого життя та буденності. При цьому, соцмережі можна розглядати не лише як розважальний ресурс, а й чудову платформу для реклами свого бренду, закладу та це саме те, що потрібно для розвитку туризму.

Іноземні маркетингові компанії вважають, що інтернет – це найефективніший спосіб рекламувати свої тури. Це можна робити у вигляді звичайних постів, але аби зацікавити потенційного туриста та «піймати його на гачок» – треба бути більш винахідливим.

Задля приваблення нових туристів на територію України, варто розглянути такий інноваційний інформаційний продукт як тревел-блог. Кількість каналів про подорожі на Youtube сьогодні зашкалює; за своєю популярністю ця тема може змагатися хіба що з б'юті, та й то не факт. Звісно більшість відеороликів пов'язані саме з подорожами закордоном, але саме такі відео справляють враження на майбутнього туриста. Тому є можливість створивши цікавий тревел-блог, зацікавити іноземного туриста та тим самим звернути увагу на красу нашої країни.

Враховуючи події сьогодення, на нашу країну привертається досить багато уваги, тому коли настане мирний час (а для самих сміливих – навіть зараз) – більшість іноземців захочуть відвідати Україну. А для тих хто боїться ризиків, варто показати, завдяки тревел-

блогу, наші гарні краєвиди, смачну українську кухню, традиції тощо, щоб наштотувати їх на приїзд в нашу країну.

Аби просувати подібний продукт, необхідна гарна маркетингова стратегія. Розробити стратегію просування та скласти план публікацій необхідно, якщо хочете залучати нових підписників і утримувати наявних. Правильна стратегія – перший крок на шляху до мільйонів переглядів і продажів через YouTube. Отже, стратегія просування:

1. Визначитися, навіщо потрібен канал.
2. Сформулювати, в чому його унікальність.
3. Визначити свою цільову аудиторію та сегментувати її.
4. Розробити дизайн каналу та продумати плейлисти та рубрики.
5. Скласти контент-план і графік публікації.
6. Продумати стратегію рекламної кампанії.
7. Вибрати способи безкоштовного просування в YouTube.

Головна вимога до відеороликів на YouTube – якість. Причому суть не в техніці зйомки та дорогій професійній камері, а в змісті ролика. Саме тому не рідкість, коли «вистрілюють» відео, зняті на телефон за 5 хвилин – вони цікаві чи корисні підписникам.

Як будь-який контент для просування, відеоролики потребують оптимізації. Як власний проєкт, Google виділяє YouTube серед інших майданчиків і ранжує відеоролики згідно з результатами органічної видачі. Тому варто оптимізувати відео з урахуванням вимог пошукової системи, для чого використовуються такі ж методи, як і в SEO – створення семантичного ядра, підбір і використання ключових фраз, заповнення тегів та інше.

Безкоштовні методи просування відео на YouTube.

Оптимізація ролика – використання тегів, ключових слів і закликів – якраз відноситься до безкоштовних методів просування на майданчику. Але є і ряд інших методів, які також можуть допомогти просунути відео на YouTube безкоштовно:

1. Публікація анонсів та інформації про нові ролики в соцмережах, на сайті, в email-розсилці – так ви будете забезпечувати перші перегляди;
2. Активне спілкування з підписниками – відповідайте на коментарі, оцінюйте їх, додавайте корисні посилання та інший супутній роликам контент;
3. Співпрацюйте з іншими каналами та блогерами схожої тематики для обміну трафіком.

Платні методи просування відео на YouTube.

Саме платні методи найбільш ефективні та забезпечують найбільш швидкий приріст підписників. Це теж може бути колаборація з іншими каналами – вже на платній основі, а також:

1. Реклама в інших соціальних мережах;
2. Контекстна реклама в Google ads;
3. Реклама на Youtube у блогера зі згадуванням вашого каналу в описі ролика або в самому відео.

Для найкращих результатів рекомендуємо використовувати і платні, і безкоштовні методи [2].

Отже, тревел-блог – це досить інноваційний інформаційний продукт в розвитку туризму. Для просування можна використовувати різноманітні маркетингові інструментарії, які зроблять гарну рекламу та будуть заохочувати майбутніх туристів відвідати нашу країну.

Список використаних джерел

1. Маркетинг – що це таке, як працює та навіщо потрібен URL: <https://termin.in.ua/marketynh/>
2. Кіра Сорокіна, редактор блогу Ланет CLICK. Як просунути відео в YouTube URL: <https://lanet.click/prosuvannia-video-na-youtube/>

ОСНОВНІ ТРЕНДИ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ

Компанія має поетапно дотримуватися стратегії, яку використовує сучасний Інтернет-маркетинг. Для визначення потреб цільової аудиторії потрібно створювати та просувати контент, спробувати заохотити відвідувачів сайта задля придбання пропонованого продукту.

Основними трендами, що домінують у сфері Інтернет-маркетингу, є наступні рис.1.

1. Динамічна активізація мобільного маркетингу.

- Результати дослідження Morgan Stanley, великого американського банківського холдингу, свідчать про те, що у 2018 р. кожен середньостатистичний інтернет-користувач проводив зі смартфоном близько 2,8 години, що становить відповідно 51% від усього часу, відданого мережі

2. Активне використання веб-аналізу.

- Без систем веб-аналізу неможливо визначити ефективність компанії в інтернеті, особливо це стосується сфери комунікацій. Веб-аналітика – це збирання, аналіз і складання звітів про використання сайта і поведіння користувачів: якими розділами цікавляться відвідувачі, звідки вони переходять на сайт, як часто роблять ті чи інші запити на сторінки тощо.

3. Реклама у відеоформаті.

- Відеоформат масово набирає популярності, й усе більше компаній звертають на нього увагу та інвестують у впровадження.

4. Маркетинг впливу – це стратегія, яка передбачає, що спеціальні люди донесуть до обраної аудиторії потрібний посил

- Маркетинг впливу існував практично завжди, але тільки в 2016 році оформлений як спеціальна стратегія, відтоді маркетинг впливу піднявся в топ-5 найбільш обговорюваних маркетингових тем.

5. E-mail-маркетинг, один з інструментів Інтернет-маркетингу.

- Дає змогу охоплювати велику цільову аудиторію, а повідомлення на e-mail можуть бути надіслані в найкоротші терміни.

6. Контент-маркетинг.

- це регулярний процес створення цікавого, корисного і релевантного контенту, спрямованого на цільову аудиторію, з метою збереження або зміни її поведінкового сценарію

7. Просування в Instagram,

- що є соціальною мережею із додатками, повністю орієнтованою на фотоконтент.

8. Чат-боти і месенджери.

- Месенджери перестали бути тільки каналом спілкування і вже перетворилися на перспективний канал інтернет-маркетингу.

9. Перехід від індивідуалізму до спільної творчості.

- Очікується збільшення популярності використання месенджерів з рекламною метою та інтенсифікація використання інструментів автоматизації, наприклад, чат-ботів.

Рис. 1. Тренди Інтернет-маркетингу

Ефективними та корисними є мобільні додатки, наявність яких істотно впливає на просування бренду компанії, залучення нових споживачів, підвищення лояльності постійної цільової аудиторії, оптимізацію роботи зі споживачами і, як наслідок, збільшення чистого прибутку.

Виділимо ряд позитивних рис мобільного маркетингу: за допомогою попереднього збору інформації про конкретного клієнта можна оформити повідомлення відповідно до його бажань і вподобань. Мобільна інформація легко і з мінімальними витратами потрапляє до потрібного адресата, а при легкому доступі до неї ефективність розпізнавання та реакції з боку покупця максимальна. Зараз мобільний маркетинг є одним із найперспективніших напрямків рекламних послуг у світі та в Україні зокрема. За різними даними, в залежності від тематики, показник мобільного трафіку на комерційних сайтах зараз коливається від 50 до 80%. Адаптація вашого веб-ресурсу до різного роду гаджетів дуже важлива, оскільки близько 80% користувачів Інтернету використовують мобільні телефони для перегляду пошти, відео, пошуку інформації чи покупки товарів [1].

Інтернет-маркетологи використовують цю інформацію для оцінки ефективності роботи компанії в мережі та оптимізації ресурсу відповідно до таких завдань: збільшення частоти та кількості відвідувань, збільшення глибини перегляду сторінок, кількості замовлень та користувачів, які підписалися на список розсилки [2]. У сучасному світі функціонування компаній з різним рівнем прибутку та використання більш досконалих методів аналітики є передумовою ефективною оптимізації витрат для компаній з різним рівнем прибутковості. Фахівці, що спеціалізуються на просуванні малого та середнього бізнесу, використовують все більш витончені підходи до вимірювання результатів у різних сферах інтернет-маркетингу. Це дозволяє приймати рішення про доцільне використання бюджетних коштів за каналами, тактиками і компаніями, допомагає зрозуміти поведінку відвідувачів сайту, вивчити споживача і взаємозв'язок між продажами з різних джерел.

У процесі просування в Інтернеті сайт є точкою комунікації потенційних споживачів з компанією. Він відповідає за те, щоб користувач продовжив спілкування і зв'язався з співробітниками компанії – відправив запит, зробив дзвінок, зробив замовлення. Власники бізнесу часто забувають, що остаточний продаж часто не залежить від сайту. Навіть у разі просування Інтернет-магазинів, коли людина може повністю оформити та оплатити замовлення, важливу роль відіграє швидкість підтвердження замовлення, оперативність доставки тощо. У разі, коли зацікавлена особа телефонує або залишає свої контакти для зв'язку, відповідальність за продаж несе працівник, який прийняв заявку чи дзвінок. Процес спілкування між відділом продажів і потенційним клієнтом, наявність чітко розроблених сценаріїв розмови, ввічливість і оперативність відіграють ключову роль в успішному продажі. Рекламне повідомлення та сайт, які людина прочитала раніше, мають непрямий вплив, формуючи очікування від розмови з керівником.

Отже, Інтернет-маркетинг доцільно використовувати в комплексі, застосовуючи найновіші тренди, інструменти, а не вибірково чи не системно.

Список використаних джерел

1. Що таке інтернет-маркетинг – повний огляд для новачків + основні інструменти і стратегії просування. URL: <http://itstatti.in.ua/internet-marketing/51-shcho-take-internet-marketing-povnij-oglyad-dlya-novachkiv-osnovni-instrumenti-i-strategiji-prosuvannya.html>
2. Шаховалов Н. Н. Інтернет-технології у туризмі. [/ Н. Н. Шаховалов. URL: http://tourlib.net/books_tourism/shahovalov13.htm

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Унікальний земельно-ресурсний потенціал України обумовлює її особливе місце серед інших європейських країн. Земля завжди була, є і буде обмеженим ресурсом. Дбаючи про успішне майбутнє країни, ми повинні розумно та оцадливо розпоряджатися національним багатством – українською землею, забезпечувати ефективність її використання.

В умовах зростання чисельності населення світу та зменшення площ, придатних до вирощування сільськогосподарських культур, Україні вкрай важливо максимально повно та ефективно використовувати потенціал землі як однієї з конкурентних переваг вітчизняного сільського господарства. За оцінками експертів, українські землі здатні забезпечити продуктами харчування 140-145 млн осіб, тому підвищення ефективності використання земельних ресурсів сприятиме збільшенню обсягів виробництва високоякісної, екологічно чистої продукції і забезпеченню продовольчої безпеки України, а також розширенню експорту сільськогосподарської продукції, збереженню ландшафтного і біологічного різноманіття країни [3].

Земля є одним з головних видів сільськогосподарських ресурсів. Потенціал технічних засобів, виробничих фондів і живої праці реалізується через ефективність використання у виробничому процесі земельних ресурсів. У процесі виробничої діяльності людина, працюючи на землі, за допомогою системи агротехнічних, агрохімічних, меліоративних та інших заходів підвищує її економічну родючість.

Потенціал землі визначається її природногенетичними властивостями і реалізується у виробничому процесі, який забезпечує певний обсяг сільськогосподарської продукції лише внаслідок доцільної діяльності людини. Особлива проблема – незадовільне виконання фінансових зобов'язань за програмами підвищення родючості земель. Роботи, пов'язані з відновленням деградованих угідь, можна розділити на два види, суттєві для організації їх подальшого фінансування.

Перший – це технологічно-екологічні роботи, спрямовані на поліпшення використання сільськогосподарських земель (дотримання сівозмін, мінімізація обробок, внесення органічних добрив, вапнування, промивка ґрунтів, усунення причин потрапляння у водойми гною, мінеральних добрив і т.п.).

Другий вид – еколого-технологічні (осушення, збільшення вмісту гумусу, посадка лісосмуг в зоні вітрової ерозії, ліквідація ярів і усуненням водної ерозії, очищення озер і ставків і т.п.) [2].

Перший вид – це в основному роботи, здійснювані безпосередньо у господарствах та силами господарств, другий – виконувати міжгосподарськими та спеціалізованими організаціями. Перші більшою мірою можуть забезпечуватися коштами господарств, другі – коштами держави, спеціальних фондів, джерелами яких можуть бути :

- земельний податок, який повинен повністю використовуватися на цілі збереження земельних ресурсів;
- приватні кошти інвесторів;
- штрафні санкції до підприємств галузей економіки, що наносять шкоди навколишньому середовищу;

- кошти сільськогосподарських організацій, селянських господарств на відновлювальні роботи із землею на своїх ділянках.

Таким чином, варто підкреслити, що підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення на основі раціональної системи землеробства можна досягти за умови наявності декількох факторів:

- раціональна обробка ґрунтів (система машин і добрив);
- регулювання водного режиму;
- система заходів щодо захисту ґрунту від водної та вітрової ерозії;
- боротьба з переущільненням ґрунтів;
- боротьба з бур'янами, шкідниками та хворобами сільгоспкультур;
- вапнування кислих і гіпсування засолених ґрунтів;
- покращення природних кормових угідь (сіножатей, пасовищ);
- ведення системи сівозмін;
- удосконалення системи насінництва;
- організаційно-економічні та соціальні заходи [1]

Постійне збільшення продуктивної сили землі являється актуальною проблемою державного значення, від успішного вирішення якої залежать темпи розвитку галузей національної економіки, рівень добробуту населення, економіка країни в цілому. У даний час особливо актуальним є питання вироблення чіткої державної політики щодо земель сільськогосподарського призначення, основних напрямів та механізмів удосконалення регулювання земельних відносин у сільському господарстві, впорядкування землекористування [4].

Результати дослідження вказують на важливість ефективного використання земель сільськогосподарського призначення. Регулювання земельного обороту з метою подальшого його розвитку має стати першочерговим завданням держави і бути спрямоване на забезпечення раціонального та ефективного використання всіх категорій земель, на захист прав власників, користувачів, на охорону земель шляхом нормативно-правового забезпечення, адміністративного та економічного впливу. Одночасно з цим кожне сільгосппідприємство повинно ефективно використовувати землю, бережно ставитися до неї, підвищувати її родючість, не допускати ерозії ґрунтів, заболочування, заростання бур'янами і т.д. Всі ці заходи дозволять зберегти головне багатство нашої країни – родючість землі, що є особливо важливим в сучасних умовах воєнного стану та після закінчення війни для відновлення економіки і зростання експорту сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел

1. Гуторов О. І. Земельно-ресурсний потенціал та проблеми його раціонального використання / О. І. Гуторов. – Х. : Харк. нац. аграр. ун-т, 2008. – 70 с.
2. Добряк Д. С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві : монографія / Д. С. Добряк, А. Г. Тихонов, Н. В. Гребенюк. – К. : Урожай, 2014. – 134 с.
3. Ковальчук Т. Проблема ефективного землекористування в Україні / Т. Ковальчук, О. Розинка // Банківська справа. – 2016. – № 1. – С. 6 – 16.
4. Хвесик М. А. Інституціональні трансформації та фінансово-економічне регулювання землекористування в Україні: Монографія. / М. А. Хвесик, В. А. Голян, А. І. Крисак. – К.: Кондор, 2007. – 522 с.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

. Міжнародне економічне співробітництво країни є об'єктивною основою для формування та реалізації національної економічної моделі. Системна трансформація економіки України є важливою передумовою формування ефективної моделі міжнародних економічних відносин країни з зовнішнім світом. Водночас реформування економіки України не можливе без удосконалення системи міжнародної економічної діяльності, яка є і складовою національної економіки, і потужним каталізатором її подальшого розвитку.

В умовах, коли значна частина території України була тимчасово окупована або перетворена на поле бою, а решта зазнала менш тяжких, але все ж таки травмуючих потрясінь від військових руйнувань, країна багато втрачає в економічному плані. Через сьгоднішні події велика кількість загиблих, руйнування житла та інфраструктури, гуманітарна катастрофа величезного масштабу мають руйнівні економічні наслідки.

Експортні можливості сильно скоротилися у зв'язку з блокування російським флотом українських портів, бойовими діями, що розгорнулися у східному та південному регіонах, та масштабним логістичним колапсом. Міністерство економіки повідомило в прес-релізі про березневий експорт у розмірі \$2,7 млрд (50% від лютневого обсягу) та імпорт у розмірі \$1,8 млрд (30% від лютневого обсягу). Четверть експорту складала залізна руда, тоді як експорт металів майже припинився. Експорт сільськогосподарської продукції знизився вчетверо порівняно з лютим.

Морська логістика (62% від загальної доларової вартості товарів, що експортувалися в 2021 році) була фактично закрита блокадою морських портів з боку Росії. Залізничні (12%) та автомобільні (23%) перевезення були серйозно ускладнені. Через масову евакуацію українців на західному кордоні утворилися автомобільні пробки і черги сягали 5-6 днів, численні внутрішні блок-пости затримували рух товарів, а українська залізниця була перевантажена евакуаційними поїздами, залишаючи лише невеликий простір для комерційних перевезень. Імпорт скоротився не лише через логістичні проблеми та скорочення попиту, а й через заборону на некритичні імпорتنі операції, запроваджену Національним банком України, щоб уникнути волатильності валюти. Дозволявся імпорт лише «критичних товарів» із спеціального списку, а також операції держави.

Інвестиції заморожені. Нові інвестиції можуть бути пов'язані тільки з перебазуванням виробничих потужностей компаній (більше 1000 компаній подали заявки на участь у відповідній державній програмі), будівництвом житла для внутрішньо переміщених осіб та державними інвестиціями у відновлення окремих об'єктів інфраструктури. Вкрай високі ризики стримуватимуть значні приватні інвестиції у нові виробничі потужності чи модернізацію. Досвід Донецької та Луганської областей України, де російська агресія розпочалася у 2014 році, показує, що навіть за умов замороженого конфлікту без сильних стимулів та додаткових гарантій безпеки інвестиції навряд чи відновляться навіть у горизонті кількох років. Банківський сектор втратив значну частину своїх активів у регіонах, що постраждали від війни.

Знецінення валюти було незначним завдяки блискавичній реакції Національного банку України. Офіційний обмінний курс одразу після вторгнення було зафіксовано на рівні 29,25 грн/дол. США, а негайна заборона на операції в іноземних валютах послабила тиск на гривню (див. подробиці у розділі 5.3. ціє записки). Курс чорного готівкового ринку на початок квітня становив 31-33 UAH/USD, в межах 10% від офіційного.

17.03.2022 уряд оголосив програму переміщення бізнесу, зобов'язуючись надати безкоштовний переїзд, необхідні виробничі приміщення та допомогу з переміщенням працівників. П'ять західних регіонів також пропонують регіональні програми переїзду. Станом на 28.03.2022 до Мінекономіки надійшло 1164 заяви про переміщення, 108 підприємств було переміщено, 50 – у процесі, знайдено 377 нових локацій для бізнесу. Деякі з переміщених підприємств були досить великими (для переміщення одного з них знадобилося 140 вагонів). Окрім офіційних зобов'язань, міністерство допомагало підприємствам у підключенні до інженерних мереж та навіть у пошуку клієнтів. Уряд також затвердив низку програм, спрямованих на фінансову підтримку бізнесу через банківські кредити. Інвестиційні позики та позики рефінансування видаються на термін до 5 років, а фінансування оборотних коштів доступне на термін до 3 років. 2. Часткові державні гарантії для українських банків за портфелями кредитів МСП (до 80% загальної вартості). 3. Компенсація процентних ставок за кредитами (тіло до 50 млн. грн.) для малого та середнього сільськогосподарського бізнесу (річний оборот до 20 млн. євро) на посівну кампанію. 4. Експортно-кредитне агентство уповноважено забезпечувати кредитування українських експортерів, що дозволяє знизити вартість фінансування. Для підтримки економіки України у часи війни необхідні як внутрішні, так і зовнішні заходи

Швидкі та продумані рішення НБУ в перший день повномасштабного вторгнення попередили фінансову кризу та зберегли банківську систему платежів. Податки та прибутки державних підприємств за 2021 рік разом зі швидкими позиками та допомогою від МФО та двосторонніх партнерів допомогли профінансувати бюджетні видатки першого місяця війни. Ми вважаємо, що уряд має утриматися від широких податкових пільг, подібних до введення єдиного податку з низькою ставкою, і подумати про її підвищення, якщо війна затягнеться на місяці. Обмежені бюджетні ресурси краще витратити на цільову підтримку підприємств, які зазнали збитків, працюють у критичних галузях та потребують релокації, а також на підтримку ВПО та безробітних.

Що ж стосується зовнішніх заходів, то Міжнародна підтримка у подоланні бюджетного розриву зараз є найважливішою для української економіки. Збільшуючи міжнародні резерви НБУ, це також дозволить лібералізувати валютний контроль.

Ми твердо переконані, що зменшення боргового навантаження та подальші варіанти фінансової підтримки українського боргу мають базуватися на наступних принципах: 1) надавати гранти, а не позики, щоб уникнути нагромадження боргового тягаря; Економіка України під час війни; 2) скасування наявного боргу, що має бути реалізоване так, щоб не спричинити крос-дефолт інших українських боргів, у т.ч. євробондів, або нашкодити репутації України як надійного позичальника; 3) обсяги безумовної бюджетної підтримки мають значно вирости порівняно з поточними рівнями; 4) значна частка нових боргів має бути деномінована в українській валюті, щоб уникнути майбутніх валютних ризиків для України у ближньому повоєнні.

По закінченню війни, масштабна програма підтримки відбудови України має бути задіяна одразу, щоб Україні не довелося чекати на закінчення процедур вилучення російських активів. До того моменту український уряд та його партнери з громадянського суспільства матимуть хороші оцінки грошової вартості пошкоджень та втрат. На більш довгострокову перспективу значний вплив матиме надання Україні статусу кандидата на вступ у ЄС. Це стане якорем програми реконструкції та політик у цілому, а також зробить Україну більш привабливою для бізнесу та інвестицій.

Список використаних джерел

1. Пойта І.О. Світовий досвід розвитку ринку послуг та можливості його застосування в Україні. Економіка в умовах сталого розвитку: контекст підприємств, регіонів, країн : матеріали міжнародної наукової конференції, м. Дніпропетровськ, 20 листопада 2013 р. ; ред. кол.: В.Я. Швець та ін. Дніпропетровськ : НГУ, 2013. С. 29–31. URL : http://eprints.zu.edu.ua/11719/1/тези_світовий_досвід_розвитку.pdf.

Безрукова Н.В., к.е.н., доцент; Геращенко Д.І., студент
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

РОЗВИТОК БІРЖОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів світової економіки відбуваються суттєві зміни елементів інфраструктури ринку загалом та модифікація біржової торгівлі в системі економічних відносин, зокрема. Адже, формування і розвиток інфраструктури ринку відбувається за умови гармонійної взаємодії всіх її структурних елементів, їх розвитку як системи. Сукупність та стійкість елементів системи забезпечують безперебійне функціонування господарських взаємозв'язків та взаємодії суб'єктів ринкової економіки, утворюючи єдину цілісну багаторівневу систему. Одним із основних елементів організаційно-маркетингової інфраструктури ринку є біржі, як найбільш досконала форма організації торгівлі. Світовий біржовий ринок протягом останніх десятиліть розростається по усіх регіонах світу. У загальній структурі світового біржового ринку домінуючим є біржовий фінансовий ринок. Світовий біржовий товарний ринок відзначається певною стабільністю та появою нових видів інструментів. Водночас діапазон вітчизняного біржового ринку як елемента інфраструктури ринкової економіки є незначним.

Нині прослідковується тенденція щодо об'єднання міжнародних бірж у світові торговельні майданчики із використанням сучасних технологій біржової торгівлі задля раціоналізації функціонування біржового ринку. Злиття біржових площадок «обнуляє» міжнаціональні кордони для учасників біржових торгів та сприяє загостренню конкурентності на світовому біржовому ринку, забезпечує швидкі зміни біржового механізму. Біржі перетворюються на всесвітні осередки укладання деривативів, формування прозорого ціноутворення, трансферту інвестиційного капіталу на інтерконтинентальному рівні [2]. Можливість використання різноманітних інструментів та методів біржового ринку дає можливість до залучення більшої кількості учасників економічних відносин, як суб'єктів господарювання так і трейдерів, інвестиційних компаній, фінансових установ.

У сучасних умовах міжнародний біржовий ринок – це ринок досить тісної конкуренції між біржовими об'єднаннями [2]. Одним із основних елементів організаційно-маркетингової інфраструктури ринку є біржі, як найбільш досконала форма організації торгівлі. Нормальне (звичайне) функціонування біржі можливе лише в умовах ринкового середовища, самостійності підприємств різних форм власності й господарювання, наповнення ринку біржовими товарами, присутність значної кількості покупців, продавців та посередників, стабільності грошової системи та розвинутої інфраструктури.

Враховуючи особливості функціонування біржі, як елемента інфраструктури ринку, нині вона вбачається як взаємодія суб'єктів біржового ринку, які розмежовуються за характеристикою товару, учасниками торгу, їх місцем знаходження та технічних можливостей [2]. Сучасна біржа – це торгові точки, здатні обслуговувати учасників дистанційно за допомогою спеціальних програм і робочих терміналів. Отже, біржа – це платформа взаємодії покупців та продавців для укладання контрактів та здійснення торгових операцій, а також встановлення цін, попиту та пропозиції на визначені види товарів.

Протягом останнього десятиліття світовий біржовий ринок значно розростається по усіх регіонах світу. Так, у 2020 р. торгова активність на світових біржових ринках деривативів досягнула 46,77 мільярда угод та зросла на 35,6% у порівнянні з 2019 р. Тенденція, коли світові ринки деривативів, якими торгують на біржі, встановлюють рекорд загальної торгової діяльності спостерігається протягом останніх трьох років. Як і в попередні роки значне зростання спостерігається на біржах у Бразилії, Китаю та Індії, що знаходить відображення і у структурі міжнародного біржового ринку за географічними регіонами.

Найбільшу відсоткову частку світової торгівельної активності протягом десяти років займає Азіатсько-Тихоокеанський регіон з незначними коливаннями до зменшення від 50% світового обсягу торгів у 2010 році до 45% у 2020 році. Північна Америка займає у структурі друге місце із тенденцією до зменшення на 11 %, у 2010р. з 40% до 29,% світового обсягу торгівлі у 2020р. Протягом 10 років частка світового обсягу торгівлі, що припадає на біржі Латинської Америки коливалась в сторону зростання та в 2020р. збільшилась 6%. Частка світового обсягу торгів Європи протягом 2010-2015 різко зросла на 18%, а в наступні 5 років зменшилась на 6%. У кожній частині світу з'являються нові біржі, які здійснюють біржові операції переважно фінансовими інструментами.

В світі нині нараховується близько 180 фондових бірж та близько 50 міжнародних товарних бірж. Варто зазначити, що у багатьох країнах світу функціонує лише одна біржа. Проте, аналіз статистичних даних Асоціації ф'ючерсної індустрії свідчить про переважний вплив на розвиток біржової торгівлі 10 лідируючих на світовому ринку бірж та біржових об'єднань, які забезпечують біля 60% біржових угод. Протягом тривалого періоду у загальній структурі світової біржової торгівлі домінуючим залишається біржовий фінансовий ринок, частка якого становить 70-72%, тоді як на біржовий товарний ринок припадає лише 19-20 %. Зокрема, якщо відобразити річні зміни у структурі укладених біржових контрактів в 2015 р. порівняно з 2014 р. зростання спостерігається по біржових інструментах групи «Інші види» – в 2,3рази, «Кольорові метали» – 47,1%, «Валюта» – 31,1%, «Енергоресурси» – 21,5%, «Аграрна продукція» – 18,0% , «Фондові індекси» – 13,6%. Водночас зниження обсягів світової біржової торгівлі спостерігається на «Дорогоцінні метали» – 14%, «Відсоткові ставки» – мінус 1,3 %, а також «Цінні папери» – 1%. Якщо ж прослідкувати зміни у довгостроковому періоді (5 та більше років) слід відмітити, що найбільше зростання у структурі світової біржової торгівлі в 2020 р. порівняно з 2014 р. спостерігається по біржових інструментах групи «Інші види» – в 3рази, «Енергоресурси» – в 2,7 рази та «Фондові індекси» – в 2,5 рази. Водночас значне зростання обсягів торгів спостерігається по групах «Цінні папери» – в 2р, «Аграрна продукція» – 84,9%, «Кольорові метали» – 80,4%, «Валюта» – 67,9%, «Відсоткові ставки» – 26,1 %. Значення показників групи «Дорогоцінні метали» залишається майже не змінним та зросло лише на 2%.

В останні роки обороти товарних та товарно-сировинних бірж також є досить великими, а тому вони також відіграють велику роль та мають вплив на розвиток економіки [2]. Так, у 2020 р. кількість біржових угод, укладених у світі щодо агропродовольчої продукції, збільшилась порівняно з 2010 р. у 3 рази. За останнє десятиліття біржовий ринок аграрної продукції досить розширився, адже на світових товарних біржах з'являються нові види інструментів. Розглядаючи економічну роль товарних бірж, варто відмітити, що біржові торги завжди відбуваються з дотриманням принципів відкритості і публічності та з суворим дотриманням правил біржової торгівлі, що полегшує функціонування ринкового механізму. Сформовані на біржах котирувальні ціни розглядаються як базові для розрахунків представниками торгової, фінансової та промислової сфер. Саме тут формуються світові ціни товарні активи: зерно, енергоресурси, метали, тощо.

Набквз поширення біржова торгівля в Україні. Загальна кількість товарних бірж за даними Державної служби статистики України у 2018 р становила 622, станом на початок 2021 року – 620 одиниць [1]. З огляду на тенденцію попередніх років, можна припускати, що в Україні станом на 2021 р кількість діючих бірж може становити до 200 одиниць. Незважаючи на значну кількість товарних бірж, в Україні до цього часу не відбулося створення повномасштабного біржового аграрного ринку.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Внутрішня торгівля. Кількість бірж. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 1 квітня 2021).
2. Солодкий М.О., Яворська В.О. Біржовий ринок в умовах глобалізації: стан та перспективи розвитку. Інфраструктура ринку. 2021. Вип. 1. С. 188-193.

Белодєд М.Ю., Сергієнко Т.А., студенти
*Національний університет «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Часто вважається, якщо країна має вільний ринок, то він зазнає малого або взагалі ніякого втручання з боку держави.

Мета втручання уряду у ринки фінансових послуг – його стабілізація, регулювання угод, створення інституціональних рамок і забезпечення дотримання правил, що стосуються договірної права і прав власності.

Держава має аналізувати динамічні тенденції розвитку основних галузей економіки, що забезпечують вагомі частки надходжень податку до бюджету, здійснювати прогностичну оцінку факторів, які впливатимуть на рентабельність діяльності підприємств та обсяг фінансового результату до оподаткування. Існує ряд чинників, які ускладнюють аналіз та впливають на точність прогнозу податкових надходжень на середньострокову перспективу [1].

Основна форма здійснення державного регулювання – прийняття актів законодавства з питань діяльності ринку фінансових послуг, що забезпечує вплив на діяльність та поведінку всіх учасників цього ринку та утворює необхідний нормативно-правовий базис, у межах якого учасники ринкових взаємовідносин, у тому числі держава та її уповноважені органи реалізують свої права, обов'язки, повноваження та інтереси. Законодавче регулювання ринку фінансових послуг України - це багаторівнева структура, в основу якої покладено конституційні принципи.

Так, стаття 92 Конституції України проголошує, що основи створення і функціонування фінансового, кредитного та інвестиційного ринків встановлюються лише законами України [2].

Державне регулювання торкається сектору фінансових послуг у багатьох відношеннях, проте конкретна дія залежить від характеру регулювання. Його посилення, як правило, призводить до збільшення робочого навантаження співробітників фінансових служб, оскільки для адаптації ділової практики, що відповідає новим положенням, потрібно час і зусилля. Хоча збільшення часу і робочого навантаження в результаті державного регулювання може завдати збитку окремим компаніям, що займаються фінансовими або кредитними послугами, в короткостроковій перспективі, державне регулювання може також принести користь сектору фінансових послуг в цілому в довгостроковій перспективі. Закон Сарбейнса-Окслі був ухвалений Конгресом США в 2002 році у відповідь на численні фінансові скандали за участю великих конгломератів, таких як Enron і WorldCom. [3, 4].

Державне регулювання може чинити позитивну і негативну дію на фінансову галузь: основним недоліком є те, що це збільшує робоче навантаження для людей в галузі, які забезпечують дотримання правил, а позитивним моментом є те, що деякі нормативні акти допомагають забезпечити підзвітність компаній і посилити внутрішній контроль, як, наприклад, Закон Сарбейнса-Окслі 2002 рік [3].

Кожна держава має основний регулюючий орган для фондового ринку, що захищає інвесторів від безгосподарності і шахрайства, які підвищують довіру інвесторів і інвестиції.

Розглянемо правила, що впливають на фондовий ринок. Комісія з цінних паперів і бірж регулює діяльність ринків цінних паперів і займається захистом інвесторів від зловживань і шахрайства. Взагалі, такого роду регулювання також сприяє збільшенню інвестицій і допомагає захистити стабільність компаній, що надають фінансові послуги. Як показала

фінансова криза 2007 року, це не завжди працює [5]. Наразі Україна успішно розміщує на ринкових аукціонах військові облігації та залучає комерційне фінансування до державного бюджету. За результатами проведених у квітні 2022 р. трьох аукціонів з розміщення військових облігацій залучено 15343925783грн.[6]

Таким чином помірне втручання подібного виду характеризується розвитком економіки у довгостроковій перспективі.

Інші види регулювання не приносять ніякої користі фінансовим послугам або управлінню активами, а спрямовані на захист інших інтересів за межами корпоративного світу. Загальним прикладом цього є екологічні норми. Агентство з охорони довкілля (англ. – EPA) часто вимагає від компанії або галузі модернізувати устаткування і використати більш бюджетозатратні процеси для зменшення дії на довкілля. Ці види регулювання часто мають хвилястий ефект, викликаючи потрясіння на фондовому ринку і загальну нестабільність у фінансовому секторі у міру вступу в силу цих положень [7]. Це ще одна причина, чому екологічні норми часто суперечливі.

Державне регулювання також використовувалося у минулому для порятунку підприємств, які інакше не змогли б вижити. Програма допомоги проблемним активам надавала йому право вливати мільярди доларів у фінансову систему США для стабілізації її після фінансової кризи 2007 і 2008 рр. Цей тип державного втручання, як правило, не схвалюється, але екстремальний характер кризи зажадав швидких і рішучих дій, щоб запобігти повному фінансовому краху [8].

Отже, держава грає роль посередника між брокерськими фірмами і споживачами. Надмірне регулювання може задушити інновації і підвищити витрати, тоді як занадто мало може привести до неправильного управління, корупції і колапсу. Це є перешкодою визначення точної дії державного регулювання на сектор фінансових послуг, проте ця дія, як правило, носить далекосяжний і довгостроковий характер.

Список використаних джерел

1. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави : монографія / М. Д. Пасічний. – Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. – 440 с. Режим доступу: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/5a47f49fe8f5570fce00fa8ab1c50936.pdf>
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України № 2664-III від 12.07.2001 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
3. 107th U.S. Congress. "H.R.3763 - Sarbanes-Oxley Act of 2002." Accessed April 8, 2021.
4. St. John's University School of Law. "Enron's Legislative Aftermath: Some Reflections on the Deterrence Aspects of the Sarbanes-Oxley Act of 2002," Page 671. Accessed March 21, 2021.
5. U.S. Securities and Exchange Commission. "Final Rule: Alternative Net Capital Requirements for Broker-Dealers That Are Part of Consolidated Supervised Entities." Accessed March 21, 2021.
6. <https://www.mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-aukcioniiv>
7. Congressional Budget Office. "Financial Regulation and the Federal Budget." Accessed March 21, 2021.
8. Congressional Budget Office. "The Troubled Asset Relief Program: Report on Transactions Through December 31, 2008." Accessed March 21, 2021.

РОЛЬ МВФ У ВЗАЄМВІДНОСИНАХ З УКРАЇНОЮ

Фінансова співпраця Україні МВФ за час співробітництва надавалася у трьох правових формах: Програмою системної трансформаційної позики (STF); за Програмою (SBA) для підтримки фінансування дефіциту платіжного балансу; за Програмою розширеного фінансування (EFF). Основним фінансовим органом валютного регулювання, що за час співробітництва з МВФ прийняв чисельну кількість нормативних актів є Національний банк України.

Аналітики відмічають, що права і обов'язки НБУ щодо регулювання валютно-фінансової сфери в Україні містяться повноваження як законодавчої (прийняття постанов, що регулюють валютні відносини), так і виконавчої влади (здійснення контролю за виконанням суб'єктами валютних відносин, встановлених правил проведення валютних операцій). Водночас, існує думка, що, це не зовсім узгоджується з положенням ст. 6 Конституції України про розподіл влади між трьома її гілками. Окрім того, НБУ наділений і правозастосовною функцією, що надає йому можливість стягувати штраф за деякі правопорушення валютного законодавства. Аналітики також пропонують внести статтю, в якій буде зосереджено виключний перелік валютних операцій, які суб'єкти валютних відносин можуть здійснювати без відповідних дозволів і ліцензій.

Основні напрями співпраці України та Національного банку з МВФ – співпраця за програмами підтримки платіжного балансу (stand-by та механізм розширеного фінансування), щорічні консультації в межах статті IV Статей Угоди Міжнародного валютного фонду, технічна допомога, а також реалізація іншої діяльності в межах членства.

У червні 2020 року МВФ схвалив нову 18-ти місячну програму Stand-By Arrangement на суму близько 5 млрд дол. США, що спрямована на підтримку бюджету, а саме на подолання негативних наслідки COVID-19. Перший транш у розмірі 2,1 млрд дол. США Україна отримала 11 червня 2020 року. Другий транш у розмірі 500 млн спеціальних прав запозичень (близько 700 млн дол. США) Україна отримала 24 листопада 2021 року. Отримані кошти спрямовані на фінансування державного бюджету України [1]

Під час збройного нападу Росії на Україну держава звернулася до МВФ із проханням завершити діючу програму Stand-By Arrangement та виділити Україні екстрену фінансову допомогу в розмірі 1,4 мільярда доларів США через Інструмент прискореного фінансування (Rapid Financing Instrument, RFI). Виконавча рада МВФ 9 березня 2022 року ухвалила відповідне рішення. У квітні МВФ відкрив спеціальний адміністративний рахунок для України, який надає потенційним донорам безпечний інструмент для прямої фінансової допомоги Україні. Він призначений для того, щоби спрямовувати гранти і позики донорів на допомогу Україні – з метою утримання платіжного балансу, задоволення бюджетних потреб і стабілізації економіки [2].

У цілому програма RFI спрямована на фінансування першочергових витрат та нагальних потреб платіжного балансу, що виникають у зв'язку з триваючим воєнним конфліктом, які, якщо їх не вирішити, призведуть до негативних економічних наслідків

Список використаних джерел

1. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/international/financial-institutions>
2. У МВФ оцінили дії уряду України на початку війни. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3464731-zaslugovue-na-povagu-u-mvf-ocinili-dii-uradu-ukraini-na-pocatku-vijni.html>.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТА В'ЇЗНОГО ТУРИЗМУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Внутрішній та в'їзний туризм є тими видами туризму, що спрямовані на поповнення державної скарбниці та створення додаткових робочих місць. Внутрішній та в'їзний туризм є джерелом доходу економічної системи країни, каталізатором соціально-економічного розвитку країни, а також сприяє інтенсифікації відносин між країнами туристичного процесу на міжнародній арені.

Відобразимо особливості формування сучасних етапів розвитку внутрішнього та в'їзного туризму в Україні через історичну структуру враховуючи динаміку руху туристичних потоків (рис. 1).

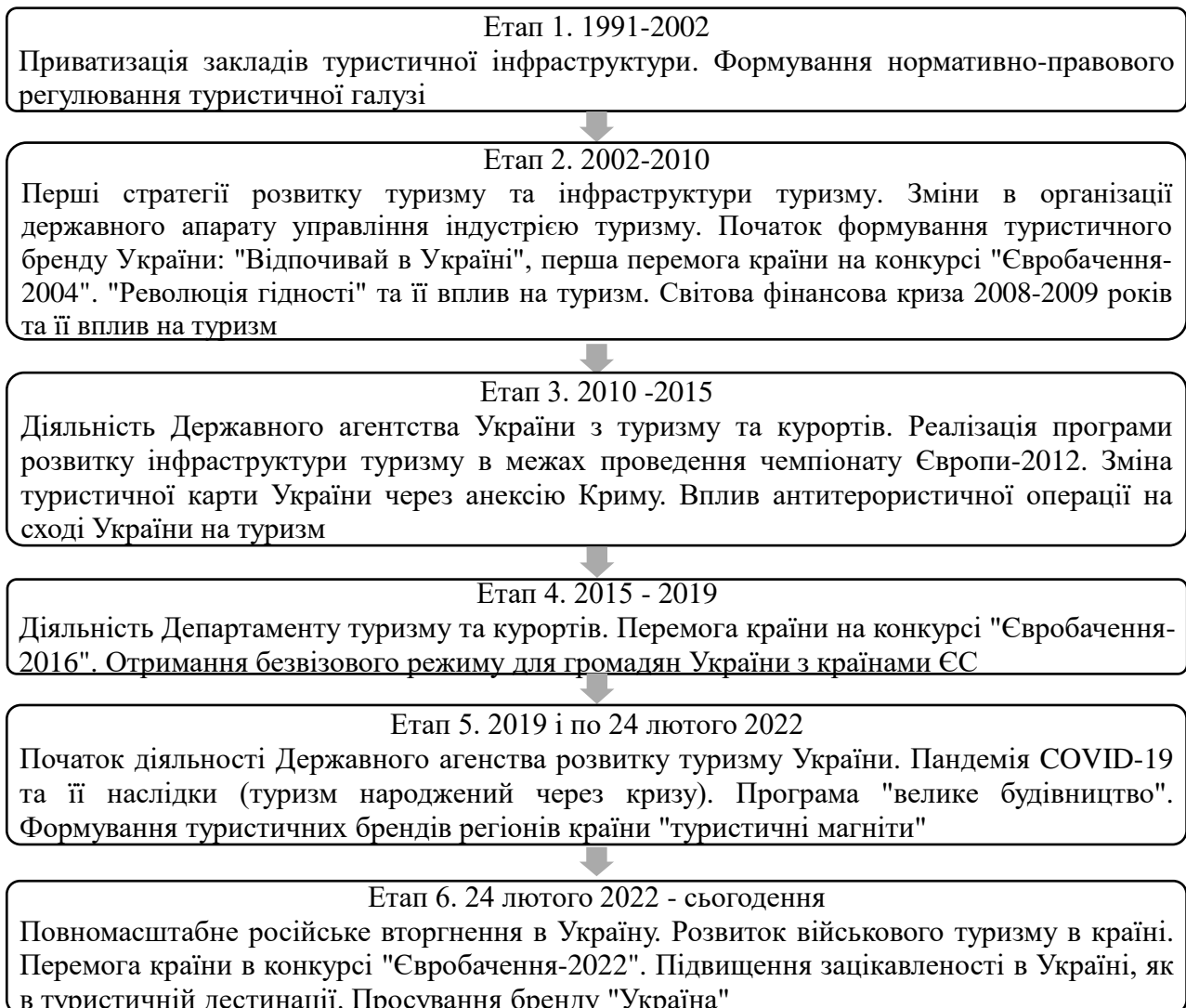

Рис.1. Сучасні етапи розвитку внутрішнього та в'їзного туризму

Кожен з наданих етапів є певним кроком, який супроводжується кризовими явищами для сфери туризму та виявленням потенційно важливих шляхів подальшого розвитку.

Буряк А.А., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН З УКРАЇНОЮ: АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ, ТЕНДЕНЦІЙ ТА РИЗИКІВ В УМОВАХ НОВОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОРЯДКУ

У квітні 2022 р. Єврокомісія подала на розгляд Ради міністрів Європейського Союзу (ЄС) та Європарламенту пакет пропозицій щодо тимчасової лібералізації торгівлі, який доповнює торгові поступки, що застосовуються до української продукції в рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1].

Широкомасштабна військова агресія РФ проти України має глибокий негативний вплив на здатність українських підприємств здійснювати експортно-імпорتنі операції з іншими країнами світу, зокрема через повне або часткове знищення виробничих потужностей, а також через блокування логістичних маршрутів у Чорному морі. За таких складних умов Україна звернулася до Європейського Союзу із проханням максимально спростити торговельні умови з метою підтримки експортно-імпорتنих операцій та подальшого поглиблення торговельних відносин із ЄС.

Заходи, які запроваджуються Євросоюзом з метою максимального спрощення торговельних умов включають, зокрема полегшення сухопутної логістики, а також підвищення ступеня лібералізації ринку і запроваджуються у вигляді трьох наступних інструментів протягом одного календарного року:

1. Тимчасове призупинення дії усіх тарифів відповідно до розділу IV Угоди про створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі між ЄС та Україною. Це стосується трьох основних експортних категорій:

- промислової продукції (підлягає поступовому скасуванню тарифів до кінця 2022 р.);
- фруктів та овочів;
- сільськогосподарської продукції та переробленої сільськогосподарської продукції, що підпадає під тарифну квоту.

2. Тимчасове нестягнення антидемпінгових мит на імпорт з України (на дату набрання чинності Положення);

3. Тимчасове призупинення застосування загальних правил для імпорту щодо товарів, походженням із України [2].

Заходи з лібералізації торгівлі, передбачені пропозицією ЄС вживаються із дотриманням зобов'язань статті 2 Угоди про асоціацію, яка закріплює як істотний елемент Угоди сприяння принципам суверенітету та територіальної цілісності, непорушності кордонів та незалежності. Варто констатувати, що заходи із лібералізації торгівлі залежатимуть від поваги до основних принципів, викладених у статті 2, включаючи ті, що передбачають умову, за якої повага до демократичних принципів, прав людини та основних свобод і повага до принципу правління Законом є істотними елементами Угоди про створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі між ЄС та Україною.

Загалом, ці тимчасові та виняткові заходи сприятимуть підтримці та розвитку існуючих торговельних потоків з України до Європейського Союзу, що відповідає одній із головних цілей Угоди про асоціацію, яка має створити належні умови задля посилення економічних та торговельних відносин, що у свою чергу, призведуть до поступової інтеграції України на внутрішній ринок ЄС.

Рішення Євросоюзу з приводу лібералізації доступу вітчизняних товарів до європейського ринку сприятиме підтримці як українських товаровиробників, так й

експортерів у складних умовах воєнного стану та перспективам нарощування експорту в післявоєнний період. Варто констатувати, що на обсяги українського експорту суттєво вплинуть наслідки широкомасштабної воєнної агресії РФ проти України та втрата значної частини промислового й сільськогосподарського потенціалу. Крім того, за умов тимчасового блокування морських портів одним з основних питань залишається налагодження альтернативних логістичних маршрутів, які зможуть забезпечити безперебійне постачання українського експорту. Рішення європейського уряду слугуватиме позитивним сигналом для інших держав та їх об'єднань, що підтримують суверенітет, територіальну цілісність та незалежність України, запровадити подібний режим торгівлі з Україною задля додаткової підтримки української економіки.

Велика Британія у квітні 2022 р. також оголосила про нові заходи у сфері торгівлі, що запроваджуються з метою економічної підтримки України у її спротиві російській воєнній агресії. Зокрема, Велика Британія в односторонньому порядку застосовуватиме нульову ставку ввізного мита на всі товари українського походження та скасує всі тарифні квоти в рамках Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. Запровадженням режиму безмитної торгівлі Велика Британія та Євросоюз створює передумови для відновлення й нарощування експорту традиційної та нової номенклатури товарів – і сільськогосподарських, і промислових, у т. ч. з високою доданою вартістю. Зважаючи на це, важливим є пошук гнучких рішень щодо забезпечення функціонування експортної логістики на належному рівні та вирішення питання стосовно відповідності товарів вимогам і стандартам країни-імпортера. За окремими оцінками, український експорт раніше обкладався митами в середньому за ставкою приблизно 22%, але після формальних процедур мито справлятиметься за нульовою ставкою, що буде суттєвою автономною торговельною преференцією для України [3].

Отже, лібералізація Великою Британією та ЄС торгівлі з Україною загалом справлятиме позитивний ефект, оскільки буде спрямована на:

- забезпечення українським експортерам додаткових можливостей конкурувати на європейському ринку та збільшення торговельних потоків у складних умовах;
- підтримку внутрішнього виробництва сільськогосподарської та промислової продукції;
- пом'якшення інфляційного тиску за рахунок збільшення обсягів торгівлі з Україною, а також можливого виконання посередницьких функцій;
- заохочення інших країн та їх об'єднань до лібералізації торгівлі з Україною та кумулятивний ефект від цього;
- продовження інтеграції української економіки до світової торговельної системи.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>.

2. Regulation of the European parliament and of the council on temporary trade liberalisation supplementing trade concessions applicable to Ukrainian products under the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, an Ukraine, of the other part / Brussels, 27.04.2022. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0195>.

3. Широкий Г. Лібералізація Великою Британією торгівлі з Україною: аналіз можливостей для українського експорту. Центр зовнішньополітичних досліджень НІСД України. URL: <https://niss.gov.ua>.

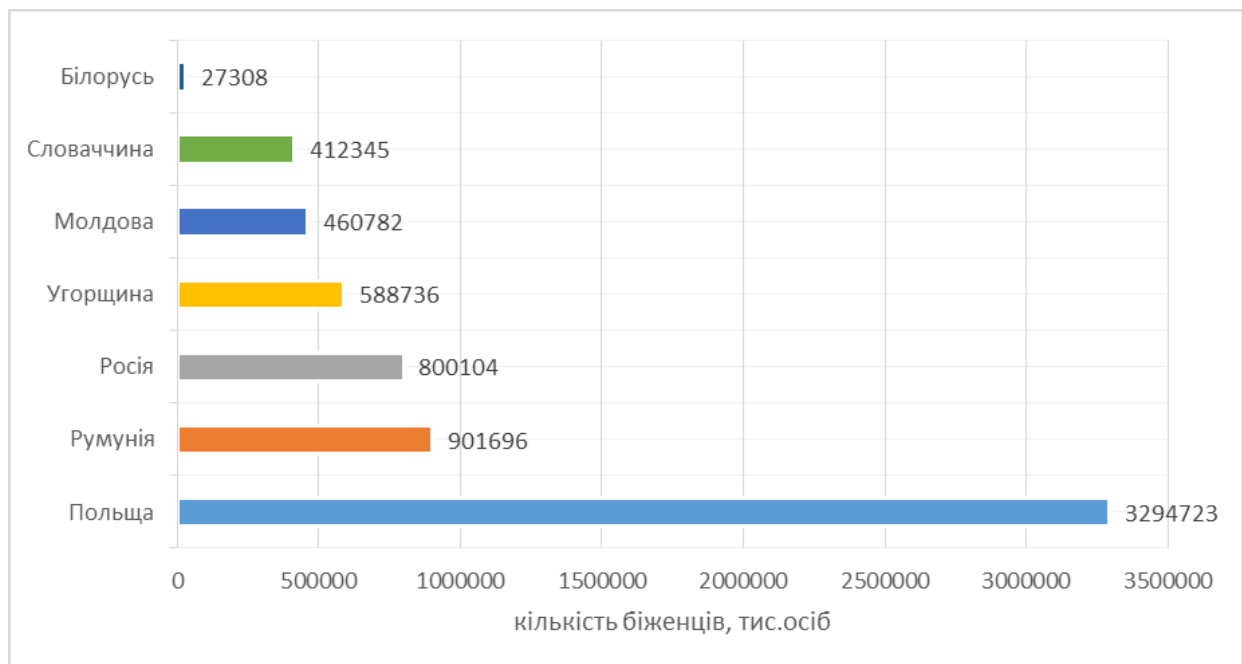
МІГРАЦІЙНИЙ РУХ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Міграція населення – це механічні переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього. Міграційний рух населення – це складний суспільний процес, що впливає на різні сторони соціально-економічного життя людства.

На сьогоднішній день питання міграції населення, зокрема українців, постало досить гостро, особливо в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Однією з головних причин міграції українців стали політичні чинники, які безпосередньо пов'язані з війною та зміною політичної ситуації в країні.

Результатом даних подій є збільшення кількості біженців в країнах Європи, що призвело до тривалої кризи біженців. З моменту повномасштабного вторгнення Україну покинули понад 6,1 мільйона біженців. Вторгнення Російської Федерації в Україну викликало найбільшу в Європі кризу біженців з часів Другої світової війни, його наслідки є першими у своєму роді в Європі після югославських воєн 1900-х років, і є однією з найбільших криз біженців у XXI столітті з найвищим рівнем біженців в усьому світі.

Кількість біженців швидко змінюється (рис. 1). Переміщення з країни в країну не обов'язково реєструють офіційно. Українцям дозволено подорожувати в деякі країни Європи без візи і може бути дозволено залишатися в країні протягом більш тривалого періоду без спеціального дозволу. В інших місцях вони повинні подати заяву про надання притулку. Завдяки шенгенським угодам, в'їхавши в будь-яку країну Шенгенської угоди, біженці можуть подорожувати в інші країни Шенгенської угоди без будь-яких віз або прикордонних перевірок.

**Складено автором*

Рис. 1. Кількість біженців в країнах, що межують з Україною

Переважна більшість біженців станом на 11 травня 2022 року знаходиться в Польщі, а саме 3 294 723 осіб. Інші сусідні країни з Україною, які прийняли біженців, - це Румунія, Молдова, Угорщина та Словаччина. Зважаючи на те, що Росія є країною-агресором, вона займається примусовою депортацією населення України на територію Російської Федерації, тим самим видаючи людей за біженців. Однак спостерігаючи перебіг війни, можна зазначити, що швидше за все, більшість з переміщених осіб, залишаються там де вони знаходяться зараз, тому що жорсткі ринки праці, доступні міста і вже існуюча діаспора зробили ці країни більш привабливими альтернативами для українців, які знаходять більш тонкі варіанти на Заході Європи.

Також є інші країни, які прийняли більше 10 000 українських біженців, серед них: Німеччина, Чеська Республіка, Болгарія, Італія, Туреччина, Іспанія, Австрія, Франція, Литва, Естонія, Швеція, Ізраїль, Португалія, Бельгія, Данія, Латвія, Велика Британія, Швейцарія, Ірландія, Фінляндія, Греція, Нідерланди, Республіка Словенія, Хорватія, Норвегія.

За оцінками на основі загальнонаціонального опитування Міжнародної організації з міграції, яке було проведене 9–16 березня 2022 року, з різних регіонів у межах України виїхала така кількість людей: 2 344 936 — схід, 1 936 839 — Київ та область, 1 302 022 — північ, 485 829 — південь, 220 243 — центр, 187 854 — захід.

Негативні наслідки міграції абсолютно справедливо обумовлюють ріст стурбованості суспільства за майбутнє української держави. Йдеться про загрози інтелектуальній безпеці держави в умовах посилення еміграційних процесів з України та її регіонів. Справді, міграція провокує «втрату найконкурентоспроможнішої частини власної робочої сили (особливо науковців і фахівців), що призводить до: уповільнення темпів науковотехнічного прогресу; втрату кваліфікації більшості трудових мігрантів, оскільки особи з високим рівнем професійної підготовки здебільшого виконують за кордоном малокваліфіковану роботу; вкладання державою коштів у підготовку фахівців для потреб власної економіки (затрати на навчання на всіх освітніх рівнях), які, в результаті, створюють додану вартість за межами країни; нелегальну трудову міграцію, яка не сприяє наповненню бюджету держави через відсутність відрахувань від заробітної плати заробітчанин; виникнення політичних та економічних претензій до України з боку країнреципієнтів у зв'язку зі збільшенням нелегальної трудової міграції українців; зростання злочинності і соціальної напруженості у суспільстві через міжнаціональні конфлікти; погіршення сімейних стосунків через довготривалу відсутність членів родин; соціальну проблему покинутих дітей; повернення трудових мігрантів пенсійного віку в Україну, що призводить до проблеми їхнього утримання; погіршення демографічної ситуації в Україні через отримання трудовими мігрантами громадянства країни, в якій вона перебуває».

Таким чином, від 24 лютого, коли Росія розгорнула повномасштабну війну, свої домівки полишили понад 10 млн українців: 6,5 млн людей переїхали до інших регіонів нашої країни, переважно до західних; ще 4,24 млн осіб виїхали за кордон. При оптимістичному сценарії та завершенні війни найближчим часом багато біженців повернуться до своїх домівок. В іншому випадку наші співгромадяни можуть інтегруватися у суспільство країн, які їх прихистили, отримати додаткову освіту та можливість працевлаштуватися на рівних правах з місцевими жителями, що може змінити ситуацію на ринку праці ЄС.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Стаття «Криза біженців в Україні 2022 року». URL: https://translated.turbopages.org/proxy_u/en-ru.ru.d894aa10-627fa69d-fe42072a-74722d776562/https/en.wikipedia.org/wiki/2022_Ukrainian_refugee_crisis
3. Стаття «Міграція населення». URL: Міграція населення — Вікіпедія (wikipedia.org).

РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Попри всі виклики воєнного часу та ризики, які пов'язані з ним, українські підприємці намагаються втриматися і пристосуватися до нових реалій життя. Серед найголовніших проблем, з якими стикається бізнес – відтік персоналу, переміщення населення з місця постійного проживання, втрата платоспроможності, підвищення цін; порушені логістичні ланцюги та знищення інфраструктури внаслідок активних бойових дій.

За даними агентства ООН у справах біженців більше 6 мільйонів людей виїхали з України. Ще понад 8 мільйонів українців перемістилися всередині країни (згідно з останнім звітом Міжнародної організації з міграції).

З початку повномасштабної війни Уряд запроваджує низку заходів для підтримки бізнесу в Україні [1]: часткове або повне звільнення від сплати ЄСВ, відтермінування впровадження РРО, скасування всіх заходів ринкового та споживчого нагляду у всіх питаннях, крім регулювання цін та контролю за ціноутворенням, встановлено мораторій на проведення перевірок всіх видів для бізнесу

Із числа запропонованих заходів Урядом, також актуальним є реалізація Програми евакуації підприємств із зони бойових дій на захід України. Підприємствам будуть створені на лежні умови для роботи на новому місці та можливо працевлаштування людей [2]. Це забезпечення безкоштовного переїзду до місця тимчасового переміщення, а також для: підбору відповідних площ для розміщення виробництва; переміщення та розселення персоналу; підбору працівників в місці дислокації після переїзду.

Реалізація програми здійснюється на основі нормативно-правових актів. Обмежень для участі в даній програмі, окрім загального критерію розташування підприємства в зоні активних бойових дій, немає. Утім, в першу чергу допомогу держави для вимушеної релокації отримають стратегічно важливі підприємства та ті, які виробляють товари першої необхідності (хліб, їжа, питна вода, одяг та інше) для забезпечення потреб цивільного населення та ЗСУ. Наразі в усіх регіонах заходу України створюють контактні центри для комунікації з підприємцями, які хочуть перенести виробництво. Це допомагає з пошуком приміщень, складів для запуску бізнесу, поселення фахівців.

Водночас у період дії воєнного стану роботодавець має право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (крім переведення на роботу в іншу місцевість, на території якої тривають активні бойові дії), якщо така робота не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій, а також інших обставин, що ставлять або можуть становити загрозу життю чи нормальним життєвим умовам людей, з оплатою праці за виконану роботу не нижче середньої заробітної плати за попередньою роботою..

Таким чином, держава допомагає підприємцям зберегти виробництво, робочі місця, виготовляти та реалізувати товари у відносно безпечних місцях, що в свою чергу підтримує національну економіку.

Список використаних джерел

1. Державна підтримка бізнесу під час війни: що треба знати. Європейська Бізнес Асоціація [сайт]. URL: <https://eba.com.ua/about-us/>.
2. Підтримка бізнесу в умовах війни. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України [веб-портал]. URL: <https://thedigital.gov.ua>.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Від розвитку сільського господарства залежить зростання всієї економіки країни. Якщо держава зацікавлена у стабільній і сильній економіці, вона має на законодавчому та виконавчому рівнях сприяти створенню сприятливого інвестиційного клімату. Тому питання залучення інвестицій у сільське господарство залишається одним із ключових у розвитку економіки країни.

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» інвестиції визначаються як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [1, с. 1].

В Україні ж на даний час можна зробити загальну оцінку інвестиційної привабливості зі сторони іноземців в сільське господарство.

Так не дивлячись на нестабільну ситуацію в країні, у 2021 році найбільше інвестує в сільське господарство України - Кіпр. Компанії, зареєстровані в цій країні, інвестували в Україну \$14,958 млрд. На другому місці – Нідерланди (\$10,005 млрд), на третьому – Велика Британія (\$2,953 млрд) [2].

Сучасні сільгоспідприємства діють у складному, нестабільному економічному середовищі з високим рівнем невизначеності, тому вміння здійснювати необхідні зміни є сьогодні найважливішим завданням, що забезпечить їхню конкурентоспроможність і успішне функціонування в довгостроковій перспективі.

Для організації залучення та освоєння інвестиційних ресурсів (чи іноземних інвестицій) необхідно застосовувати методи регулювання, спрямовані в першу чергу на підвищення ефективності інвестиційної діяльності, яка має відповідати певному рівню розвитку (циклу) національної економіки. Питання регулювання інвестиційної діяльності у сільському господарстві є ключовими у реалізації національних цілей та інтересів України.

У свою чергу для держави це дозволить забезпечити стале економічне зростання, підвищити добробут та рівень життя населення за рахунок модернізації економіки та, відповідно, розширення інвестиційної діяльності, здійснення ефективного перетворення економічної системи країни з метою підвищення результативності та гнучкості її інститутів, захист національних інтересів зовнішньоекономічних відносин.

Для суб'єкта ж господарювання передбачено розробку стратегії (тактики) розвитку підприємства, що вимагатиме обґрунтування напрямів інвестиційної діяльності, обґрунтування інвестиційних витрат, джерел їх здійснення, фінансових результатів, періоду окупності, ефективності здійснення інвестицій; організація виконання заходів у межах інвестиційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 20 жовтня 2019 року № 1560-ХІІ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> .
2. Названо найбільших інвесторів України. URL: <https://agropolit.com/news/20191-nazvano-naybilshih-investoriv-ukrayini>.

Красун Я.А., Мартосенко Ю.М., студентки,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ЕКСПОРТ ЗЕРНОВИХ ТА ЗЕРНОБОБОВИХ КУЛЬТУР З УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Природно-кліматичні умови та родючі землі України сприяють вирощуванню зернових культур і дозволяють отримувати високоякісне продовольче зерно в обсягах, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і формування експортного потенціалу. Зернове господарство України є стратегічною і найбільш ефективною галуззю народної економіки. Зерно і вироблені з нього продукти становлять основу продовольчої безпеки держави. Відтак дослідження питань розвитку зернового ринку є актуальними.

Впродовж останніх років переважали тенденції до зростання виробництва та експорту зернових культур, сформувався високий рівень експортоорієнтованості даного виробництва. Чому виникає інтерес до аграрного сектора? Аграрна галузь економіки, зазвичай, менше піддається впливу кризових ситуацій, на відміну від інших галузей. Позитивний розвиток аграрного сектора економіки останніх років посприяв стабілізації в країні [1].

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України створено інфографіку, яка дозволяє детально розглянути об'єми експорту зернових і зернобобових та продуктів їхньої переробки у 2013-2021 маркетингових роках (рис. 1) [2].

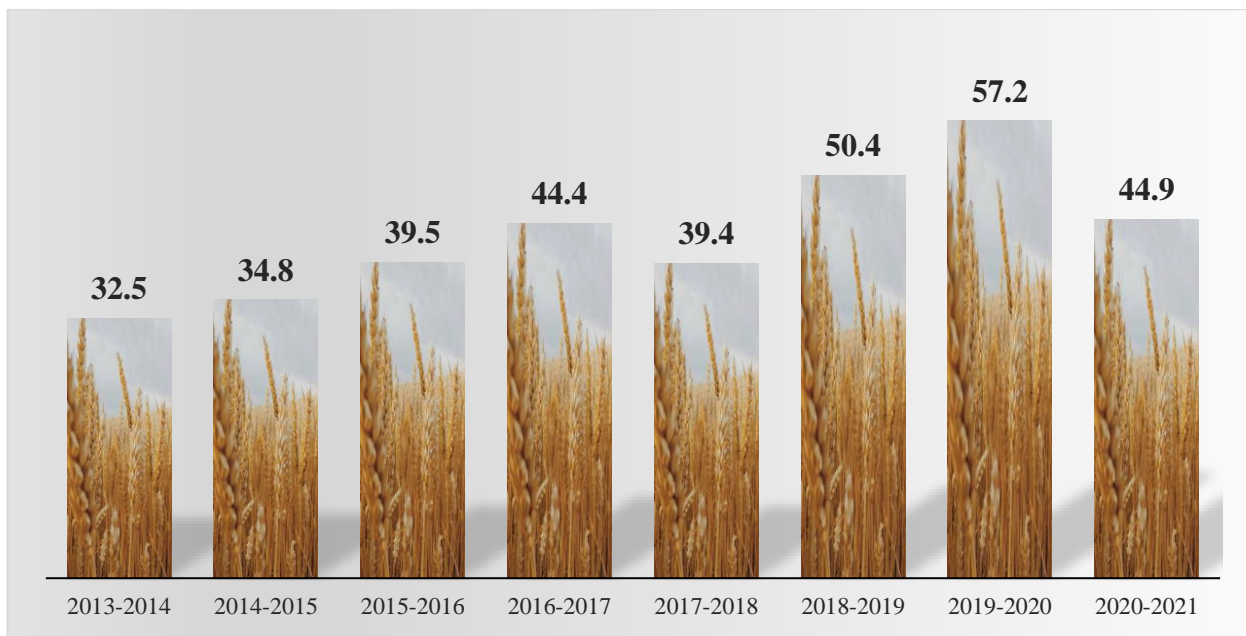

Рис.1 Обсяги експорту зернових і зернобобових та продуктів їхньої переробки у 2013-2021 маркетингових роках, млн.т

Ситуація суттєво дестабілізувалася 24 лютого 2022 р. з початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Було введено воєнний стан, що призвів до ускладнень ведення операційної діяльності всього бізнес-середовища України. Зміна планів та роботи торкнулися й агробізнесу.

За звичайних умов 75% українського зерна експортувалося. Найбільшими покупцями вітчизняного зерна у 2021 році, як і раніше, були країни Азії, Африки та Європи. Характерною рисою 2021 року стало подальше посилення позицій Китаю, який у 2020 році вперше очолив ТОП-10 імпортерів українського зерна, закупивши близько 1/5 вартісних обсягів вітчизняного експорту зернових. До списку основних імпортерів вітчизняних зернових також увійшли: Єгипет (1386 млн дол.), Туреччина (918 млн дол.), Індонезія (750 млн дол.), Іспанія (645 млн дол.), Нідерланди (552 млн дол.), Іран (533 млн дол.), Пакистан (355 млн дол.), Лівія (342 млн дол.), Туніс (306 млн дол.) [2].

Основні обсяги експорту зернових в Україні до нападу росії на Україну проходили через порти Миколаєва, Південної Одеси та Чорноморська. Сумарно це 95% зернових вантажів, що вивозили морськими шляхами.

Ще 5% припадало на Маріуполь та Бердянськ. Здебільшого зерно в порти транспортувалося залізницею. Станом на середину травня 2022 р., доступ до 4 українських портів у Херсонській, Донецькій та Запорізькій областях заблоковано. Неможливий вхід та вихід суден і до Білгород-Дністровського порту через відсутність у ньому вантажів та флоту. Порти Миколаїв, Ольвія, Чорноморськ та Одеса частково працюють, проте вхід та вихід суден також неможливий. Через порти Чорного моря ми могли експортувати близько 6 млн т на місяць. А зараз через залізничні переходи та по Дунаю наш експорт лише трохи перевищує 1 млн т., тобто, він знизився в шість разів [3].

В аграрній політиці України зерно, особливо пшениця, займає центральне місце. Зерно є стратегічним продуктом і одним з основних показників стану сільського господарства.

Україна має великі шанси, але через зруйновану інфраструктуру та логістичні шляхи обмежені можливості для реалізації зернового потенціалу, де можливе нарощування обсягів аграрного виробництва як за рахунок врожайності, так і за рахунок розширення посівних площ.

Внаслідок високого попиту існує постійна загроза дефіциту продукції, що залишатиметься дестабілізуючим фактором при ціноутворенні. Нема підстав прогнозувати суттєве зниження попиту та цін на зернові, навпаки, в подальшому вони будуть не тільки рости, але й матимуть схильність до різких коливань, що робитиме ринок ще більш привабливим і стимулюватиме інвестування у вирощування зернових культур. Задля того, аби не зазнавати вкрай великих збитків, Україні вже зараз варто розробляти альтернативні логістичні шляхи, через які вона експортуватиме свою продукцію до Європи та далі.

Список використаних джерел

1. Боднар О.В. Формування цінових тенденцій на зерновому ринку України / О.В. Боднар // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – Випуск 154.1. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2010_154_1/10bov.pdf
2. Міністерстві аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna>
3. Суворий експорт 2022: як під час війни продати українське зерно та запобігти продовольчій катастрофі у світі? URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/969-suvorij-eksport-2022-yak-pid-chas-vijni-prodati-ukrayinske-zerno-ta-zapobigti-prodovolchij-katastrofi-u-sviti>

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТРЕНДИ У СФЕРІ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

З погляду прискорення динамічних змін при провадженні організаційно-економічних процесів і зростанні значимості фактору часу, на сучасному етапі розвитку репутаційної економіки, великого значення набувають питання вивчення світового досвіду реалізації стратегій деяких провідних компаній у сфері корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу вже стала невід'ємною частиною ділової репутації українських і міжнародних компаній. Епоха репутаційної економіки диктує свої правила і визначає нові пріоритети. Для багатьох стейкхолдерів зараз важливіше те, що являє собою компанія, ніж те, яку продукцію вона виробляє. Згідно з дослідженням 2018 року Global RepTrak 100, ключовими чинниками, що мають максимальний вплив на корпоративну репутацію, стали якість продуктів і послуг (20,5%), управління (15,0%), корпоративна культура (14,4%) [2]. Глобальними лідерами в області КСВ є Google, Microsoft, The Walt Disney Company, BMW Group, LEGO Group, Daimler, Apple, Rolls-Royce, Rolex і Intel (Global CSR RepTrak). Вісім з них потрапили і в Топ-10 компаній з найвищою репутацією. Сім визнавалися лідерами в сфері КСВ протягом трьох років поспіль.

Світові тренди вказують на прямий зв'язок соціальної відповідальності та репутації компаній. Як засвідчили результати дослідження 2019 Global RepTrak [2], провідна роль факторів управління та корпоративної культури і громадянського суспільства складають 15,1% і 14,2% у діловій репутації відповідно. Поряд із цим, вплив фактору умов праці за рік підвищилась на 0,4% та зараз складає 11,2% корпоративної репутації. Таким чином, загальний внесок основних факторів КСВ у формування репутації компанії складає 40,5%. Зазначимо, що значимість цих факторів збільшується пропорційно зниженню загального рівня репутації компанії. За результатами дослідження, експертами також було визначено найбільш важливим фактором репутації компаній є якість товарів та послуг (21,1%), далі варто відзначити управління (15,1%) та корпоративне громадянство (14,2%).

LEGO Group – приклад компанії, що успішно реалізовує корпоративну відповідальність та має чудові результати в бізнесі. Основною перевагою лідерства у КСВ є підтримка споживачів (57% респондентів заявили, що обов'язково будуть купувати продукцію LEGO, що на 13,7 п.п. вище середнього показника CR RepTrak 100) [2]. Поряд із The LEGO Group, високі оцінки у сфері КСВ отримали Natura, Microsoft, Google и The Walt Disney Company. Uber значно покращив показники етичної поведінки та відкритості. Завершує рейтинг 2019 Global CR RepTrak 100 знаменита мережа кофейнь Starbucks, яка змогла значно покращити основні фактори КСВ – корпоративну культуру та громадянську позицію, управління та умови праці [2]. Ураховуючи майже завжди не високі оцінки енергетичних компаній у сфері КСВ, значний прогрес соціальної активності відмічено у ExxonMobil, Chevron і Shell. Хоча ExxonMobil ще треба отримати місце у топ100 найбільш соціально відповідальних компаній, американському гіганту вдалося досягнути значних успіхів у цьому напрямі. Компанія інвестувала \$100 млн у розроблення нових методів зниження емісій парникових газів. У цілому, з 2018 року ExxonMobil виділила \$16,5 млрд на впровадження енергозберігаючих технологій, результатом чого стало підвищення за рік показника КСВ на 4,9 бали [3].

Зазначимо, що участь в соціальних ініціативах має різне значення для різних галузей. Підтримка проектів в сфері КСВ найбільш важлива для представників енергетичного сектора, охорони здоров'я і масмедіа. Менший вплив надає подібна активність на бізнес рітейлерів і виробників товарів широкого вжитку. Фахівці в сфері КСВ наголошують, що

важливо не тільки підтримувати програми КСВ, а й переконати суспільство в своїй щирості. Згідно з даними дослідження FleishmanHillard Celebrates Two Silver PR Lions with Aflac [8], 38% менеджерів з КСВ вважають, що їх компанії в соціальних проектах більше зосереджені на створенні позитивного іміджу, ніж на досягненні корисного результату від КСВ і її цілей. У той же час як 62% менеджерів з КСВ вважають, що все керівництво компанії підтримує соціальні ініціативи, 30% переконані, що зміни в складі топ-менеджменту дозволили б досягти великих успіхів. Довіра і скептицизм одночасно присутні і в ставленні до КСВ рядових споживачів. Споживачі вважають, що головною рушійною силою у вирішенні актуальних соціальних проблем є окремі особистості.

Дані Глобального звіту про корпоративну соціальну відповідальність і ритейл-аудиту свідчать, що реалізація продукції компаній, які популяризують свої програми сталого розвитку, в світі зростає в середньому на 4% на рік, тоді як у виробників, які не мають подібних програм, - менш ніж на 1% [1]. За даними досліджень CR RepTrak, підвищення показника КСВ на 5 одиниць призводить до зростання бажання купувати продукцію компанії на 8% та рівня довіри серед споживачів – на 6%. Поряд із цим, також зазначимо, що дотримання компанією прозорості та підвищення етичних стандартів є справедливою відповіддю більшості світових компаній на кризу довіри до бізнесу, яка досить яскраво проявила себе у 2019 році. Отже, соціальні кампанії, на нашу думку, можна розглядати як інвестиції в репутацію виробника, що надають змогу завоювати довіру та підвищують соціальний капітал компанії. Добровільно беручи на себе підвищені зобов'язання, бізнес розділяє зі споживачами турботу про їхнє майбутнє, показуючи своє «людське» обличчя, що для багатьох стає вирішальним аргументом на користь покупки. Багато в чому своїми нинішніми успіхами відомий автовиробник «BMW Group» завдячує саме активній участі в соціальних проектах. Стратегічне значення має саме екологічна ефективність. Ще в 1973 р. автовиробник «BMW Group» стала першим автовиробником, який ввів посаду Environmental Officer - співробітника, відповідального за дотримання екологічних норм виробництва. За останні десять років автовиробнику «BMW Group» вдалося скоротити викиди своїх нових авто, що продаються в Європі, на 40%. Впровадження прогресивних технологій дозволяє значно скоротити споживання палива і емісію газів. Компанія «BMW Group» підтримує також масштабні освітні програми, займається проблемами дорожньої безпеки, бере участь в лікуванні пацієнтів з ВІЛ/СНІД. Автовиробник «BMW Group» Foundation Herbert Quandt і The Eberhard von Kuenheim Foundation вносять свій внесок у розвиток сучасного мистецтва, джазу, класичної музики, дизайну та архітектури.. Багато ідей і практик КСВ принесли в Україну саме міжнародні компанії і завдяки інтеграції в українські реалії своїх глобальних проектів. Проте за останні десять років український бізнес теж зробив своєрідний «соціально відповідальний» прорив, розвиваючи непрофільні для себе види діяльності, які мають соціальну і репутаційну складові. Українські компанії нерідко демонструють абсолютно нові, адаптовані під місцеві реалії формати роботи в сфері КСВ. Щирість і активна участь в соціальних проектах створює безліч відчутних переваг для українського бізнесу. Отже, соціальна відповідальність, благодійність, турбота про екологію в останні роки стали більше означати для українців, в тому числі при виборі виробника продукції.

Список використаних джерел

1. Котлер Ф., Лі Н., Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства Пер. з англ. С. Яринич. К.: Стандарт, 2005. 302 с.
2. Global RepTrak 100 (Reputation Institut): URL: <https://www.reputationinstitute.com/about-ri/pressrelease/reputation-institute-says-its-reputation-judgement-day-2019-global-reprtrak>
3. The Top Ten Trends in CSR Reporting in 2019: URL: <https://www.conecomm.com/insightsblog/2019/10/10/the-top-ten-trends-in-csr-reporting-in-2019>

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

За офіційними даними Міністерства економіки України (Мінекономіки) у зв'язку з агресією росії лише у березні 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт - більш ніж втричі, порівняно з даними за лютий 2022 року.

Передусім зазначимо, що базовий Закон України "Про правовий режим воєнного стану" не містить жодних універсальних правил або обов'язкових заборон, які мали б застосовуватись до імпорту або експорту на період воєнного стану. Зокрема, у законі відсутні вимоги щодо запровадження ембарго на торгівлю з країною-агресором або навіть країною-окупантом.

Відповідно до положень ст. 9 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (Закон "Про ЗЕД") Верховна Рада України (ВРУ) є найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, і саме до її повноважень належить прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав шляхом встановлення повного/часткового ембарго на торгівлю, позбавлення РНС або пільгового спеціального режиму.

24 лютого, одразу після нападу росії, Державна митна служба України опублікувала коротке зведення щодо припинення роботи окремих митних пунктів пропуску на кордоні з росією та Білоруссю. В подальшому було опубліковано Розпорядження КМУ № 188-р від 26 лютого 2022 року, згідно з яким було офіційно тимчасово закрито низку пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю (переважно тих, що знаходяться на кордоні з росією та Білоруссю, або у безпосередній близькості від районів, де ведуться активні бойові дії). Отже, митне оформлення товарів з росії та Білорусі фактично припинене.

Вже зараз до імпорту товарів з росії не застосовуються запроваджені Урядом правила щодо спрощеного порядку митного оформлення, про які йтиметься нижче. Щодо Білорусі - то наразі це виключення щодо білоруських товарів не діє, оскільки ВРУ не визнала Білорусь державою-агресором.

Додатково, 7 квітня 2022 року Прем'єр-міністр України анонсував запроваджене Україною ембарго на торгівлю товарами з РФ (вочевидь йтиметься про повну заборону на імпорт російських товарів, оскільки часткове ембарго запроваджено Україною вже зараз).

З початку війни перелік товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню Мінекономіки згідно з Постановою КМУ № 1424 від 29 грудня 2021 року, було змінено КМУ вже декілька разів.

Так, згідно з Постановою № 207 від 5 березня 2022 року та Постановою № 259 від 12 березня 2022 року КМУ вніс до переліку товарів, експорт яких підлягає квотуванню та ліцензуванню, м'ясо великої рогатої худоби за окремими позиціями, жито, овес, гречку, просо, цукор, сіль, а також мінеральні добрива (азотні, фосфорні, калійні та комплексні). Для усіх таких товарних позицій постановами від 5 та 12 березня було запроваджено квоти у розмірі 0 тонн, тобто фактично експорт таких товарів з України було тимчасово заборонено. Також було запроваджено необхідність ліцензування експорту пшениці, меслину, м'яса і яєць курей, кукурудзи та соняшникової олії. Щодо останніх двох позицій такі заходи, щоправда, були досить оперативно скасовані Постановою № 352 від 24 березня 2022 року.

Не виключено, що цей перелік буде в подальшому доповнюватись КМУ залежно від актуальних потреб населення і стану економіки, тож варто його регулярно моніторити.

Статтею 13 Закону України "Про валюту і валютні операції" передбачено право НБУ встановлювати граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товару. 24

лютого 2022 року Правління Національного банку України (НБУ) видало Постанову № 18 "Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану".

Саме такими змінами від 4 квітня 2022 року було передбачено зміну граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. Так, починаючи з 5 квітня 2022 року для всіх експортно-імпортних операцій застосовуються граничні строки розрахунків тривалістю 90 календарних днів. Це є суттєвим скороченням строків, порівняно з правилами мирного часу, коли вони становили 365 календарних днів.

6. Критичний імпорт: критерії та актуальний перелік

Постанова КМУ № 153 від 24 лютого 2022 року "Про перелік товарів критичного імпорту" стала другою постановою, опублікованою КМУ на своєму веб-порталі у перший день війни. Згідно із зазначеною постановою було, зокрема, рекомендовано НБУ забезпечити здійснення транскордонних валютних платежів за операції з імпорту товарів, що вважаються критичним імпортом.

Дійсно, одним з вимушених кроків влади стало запровадження обмежень на перекази валютних цінностей та коштів. Як зазначалося вище, 24 лютого 2022 року Правління НБУ видало Постанову № 18, яка передбачає, як повинна функціонувати банківська система під час воєнного стану. Стосовно розрахунків Постановою № 18 передбачено заборону здійснювати транскордонний переказ валютних цінностей з України/переказ коштів на кореспондентські рахунки, крім певних випадків. Серед таких випадків, зокрема, зазначено:

1) імпортні операції резидентів з купівлі товарів критичного імпорту за переліком, затвердженим КМУ;

2) операції з переказу іноземної валюти, що ініціюється з метою сприяння підвищенню обороноздатності України фізичною особою, яка не є суб'єктом господарської діяльності, за товари, що містяться в Переліку товарів критичного імпорту, за чітко визначеними кодами УКТЗЕД та в межах 400 000 гривень.

Окрім зазначених пунктів щодо критичного імпорту, Постанова № 18 передбачає досить жорсткий перелік випадків, за яких можливий транскордонний переказ коштів, і більшою мірою вони покликані забезпечити потреби безпеки та оборони, належний рівень життя осіб, що тимчасово виїхали з України, а також стабільність роботи державних органів. Тож у випадку з приватним бізнесом найбільш актуальними стали саме пункти щодо критичного імпорту.

Проблемним моментом певний час було те, що у законодавстві України відсутнє визначення поняття "критичного імпорту".

Цю прогалину було усунуто завдяки прийняттю КМУ Постанови № 289 від 16 березня 2022 року, якою сформовано перелік критеріїв визначення критичного імпорту для чотирьох секторів: енергетики, безпеки та оборони, забезпечення життєдіяльності населення, а також функціонування виробничих підприємств. Тож наразі бізнес має достатньо можливостей для відновлення роботи навіть за умови залежності виробничого процесу від імпортової сировини.

Окремо бізнесу варто пам'ятати про імовірність застосування до товарів, з якими він має справу у своїй зовнішньоекономічній діяльності, спеціальних правил на період воєнного стану на додаток до тих, що вже згадані вище. Як показує практика, регулювання зовнішньоекономічної діяльності наразі здійснюється доволі динамічно задля забезпечення спільної перемоги.

Список використаних джерел

1. «Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА"», 2022 р.; Автор: Олеся Кривецька; Тетяна Бебик; Джерело: <https://ips.ligazakon.net/document/DG220097?an=28>.

КРОС-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЯХ

В теорії міжнародного менеджменту визначено, що національна культура є значимим фактором, що визначає специфіку організаційної поведінки і розвитку, роль менеджера в організації, характер комунікації зі співробітниками та стиль прийняття рішень у фірмі. Приналежність співробітника організації до певної культурної групи впливає на те, як він взаємодіє з іншими в умовах субординації, колегіальності та конфліктів. у всіх цих взаємовідносинах важливі три питання: 1. Коли фактори культурної приналежності мають вирішальне значення для вибору моделі поведінки? 2. Коли інші фактори мають більше значення? 3. Як можна визначити значимість цих факторів для конкретних ситуацій? Для того щоб відповісти на ці питання, необхідно провести аналіз феномену організаційної поведінки з точки зору культурного впливу. Розуміння культурної специфіки організаційної поведінки допомагає менеджеру зробити правильний вибір технологій управління персоналом в компанії.

Для об'єктивної оцінки культурного впливу на організаційну поведінку та управління персоналом необхідно розглянути результати досліджень, які проводяться у різних країнах протягом останніх десяти-п'ятнадцяти років. Для реалізації управлінських технологій сьогодні співробітник компанії повинен мати кроскультурні навички, тобто здатність у чужому та змішаному культурному середовищі демонструвати послідовну поведінку, яка призводить до досягнення поставлених цілей. До крос-культурних навичок належать: розуміння природи культури та того, що культура впливає на поведінку людини на його робочому місці; розуміння відмінностей між культурами; розуміння того, як культурні фактори впливають на організацію структур, систем та пріоритетів; уміння запроваджувати елементи однієї культури в іншу; розуміння того, як глибоко елементи однієї культури можуть бути запроваджені в іншу, та навпаки.

Протипоказанням в роботі інтернаціонального менеджера є етноцентризм, тобто бажання «вписати» представників однієї культури в рамки своєї та очікувати від них відповідної цим нормам поведінки. Управління персоналом організації, яка працює в декількох країнах, у змішаному чи різноманітному культурному середовищі має на меті аналіз культурного впливу на основні галузі організаційної поведінки та функції управління персоналом: організаційну культуру та структуру; організаційні комунікації; конфлікти в організації; мотивацію персоналу; відбір та адаптацію, навчання персоналу. Менеджер, який опинився в організації чи на переговорах з представниками незнайомої культури, відчуває необхідність в отриманні інформації для орієнтації. Джерелом інформації можуть бути дослідження, статистика, розповіді експертів з однієї сторони та власний досвід – з іншої. У тих випадках, коли суспільство дуже швидко змінюється та публікації досліджень не відповідають дійсності, чи коли необхідно вивчити специфічну субкультуру даного суспільства, інформації про яку відсутня, може знадобитися самостійна діагностика культури.

Менеджер, який працює у мультикультурному середовищі повинен бути готовий до фіксації неконгруентних для нього зразків поведінки при вітанні, взаємодії з підлеглими та керівництвом, вирішенні конфліктів, мотивації. Проблеми, які виникають у міжкультурній комунікації, пов'язані у першу чергу з тим, що відправник та отримувач інформації, інтерпретує один і той же текст по різному, в рамках різного контексту. В кожній культурі є своя модель ідеальної комунікації, так для американського стиля характерна «прямолінійність», яка не є ефективною для всіх культурних контекстів. У Японії дуже часто

уникають прямої констатації фактів, щоб підлеглі могли уникнути конфронтації та «не втратити свого обличчя». Вибір усної чи письмової форми для свого спілкування також керується культурою. Так, англійські менеджери віддають перевагу письмовій комунікації засобом електронної пошти. Більшість українських менеджерів – заходять у сусідній відділ та ведуть переговори з партнером особисто, очікуючи більшого ефекту від особистої комунікації.

Тайський менеджер надішле звіт своєму начальнику, але з колегами поспілкується усно, висловлюючи їм свої почуття, що для нього важливо. Англійські культури сприймають певний ступінь конфліктності як необхідну умову для креативності та ініціативності. Напруження в межах організації розглядається як норма та є ознакою здорової організації. Добре керовані спори та дискусії призводять до «енергетичної підзарядки» учасників та зародження нових ідей. Культури з цінностями «діяння», у протиріччя культурам з цінностями «буття», більш орієнтовані на конфлікт як фактор, сприятливий створенню нового, тоді як культури другого типу уникають конфлікту як фактору, руйнуючого групову гармонію. Прийняття групового рішення у колективістських культурах, як правило, потребує значно більшого часу, ніж в культурах індивідуалістських. Час потрачений на прийняття консенсуса, узгодження інтересів усіх учасників, - потім таке рішення, прийняте усіма, майже неможливо змінити.

Крос-культурні аспекти залучення, відбору та адаптації персоналу виокремлюють наступні різновиди інтернаціональної політики у мультинаціональних компаніях: етноцентрична політика: заповнення ключових позицій у своїх представництвах світу тільки персоналом із країни материнської компанії; поліцентрична політика: використання місцевих жителів для управління іноземними представництвами та менеджерів із країн материнської компанії у якості топ-менеджерів штаб-квартири компанії; геоцентрична політика: здійснювати набір найкращих та розвивати персонал, в незалежності від національності, на ключові позиції в будь якій мультинаціональній системі. У різних країнах підходи щодо набору персоналу варіюється. Американські та європейські мультинаціональні компанії зазвичай використовують місцевих менеджерів та менше експатріантів у своїх іноземних філіях, ніж японські. Питання вибору місцевого менеджера чи експатріанта для керівництва філіалом повинен вирішуватися в залежності від цілого ряду факторів – вимог до єдиної стандартизації продукції, знання місцевих ринків тощо. Досвід університетів США відображає, що в останні 15 років слухачами затребувані короткострокові освітні програми, присвячені специфіці конкретних культур (Японія, Китай, Індонезія і т.д.). Активна форма навчання та змішаний склад учасників створюють унікальне середовище кроскультурного навчання. Українські школи бізнесу поступово включають у професійну підготовку та перепідготовку менеджерів теоретичні курси з крос-культурного менеджменту. Логічним продовженням розвитку програм бізнес-освіти є розробка практичних короткострокових програм крос-культурного тренінгу та учбових посібників з формування крос-культурних навиків менеджера.

Список використаних джерел

1. Black J., Mendenhall M. Cross-culture training effectiveness: a revive and theoretical framework for future research. *Academy of Management Review*. 2015. №15. pp.1131-1136.
2. Evans S. Conflict can be positive. *HR Magazine*. 2014. № 37 (5). pp. 49-51
3. Laurent A. The Cross-cultural Puzzle of International Human Resources Management. *Human Resources Management*. 2016. № 25 (1). pp.91-102.
7. Романуха О. Роль крос-культурних комунікацій у менеджменті організацій. *Економіка і суспільство*. 2019. Вип. 9. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/103.pdf.

ВІЙСЬКОВИЙ ТУРИЗМ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Бажання будь-якої людини дізнатися щось нове, відвідати інші країни, познайомитись з іншими людьми, їх культурою та традиціями є одними з основних мотивів до подорожі. Люди з давніх часів прагнули вивчати свою історію й минуле, а сьогодні це є особливо важливим. Одним з відомих та популярних видів туризму є військовий. Мільйони людей зачаровані певними історичними місцями та похмурих минулим, що пов'язане з військовими подіями охоче відвідують місця, де були військові дії. Хоча не так просто привести цифри для вимірювання зростання індустрії військового туризму, ми все ж таки можемо сказати, що ширша індустрія «пригодницького туризму», яка включає поїздки в зони конфліктів і політично нестабільні райони, за останні роки пережила бум. Так, з 2018 р. галузь військового туризму росла в середньому на 65% щорічно за останні 4 роки і в даний час оцінюється в 263 млрд дол. За своєю суттю військовий туризм (мілітарі-туризм, зброярський туризм) можна охарактеризувати як туризм на місцях боїв і історичних битв для всіх зацікавлених, а також для ветеранів і родичів загиблих воїнів, відвідування існуючих та історичних військових об'єктів і полігонів, бойових морських кораблів, підводних човнів, катання на військовій техніці, стрільба зі зброї на полігонах і в тирах, участь у військових навчаннях та маневрах, перебування на полігонах в якості глядачів – *military tour*, до таких також можна віднести і тури щодо відвідування воєнних концтаборів та в'язниць [1].

Зв'язок між війною та туризмом часто розуміють з точки зору туризму вже після завершення бойових дій шляхом відвідування колишніх полів битв чи місць пам'яті. Однак під сферу військового туризму досить часто включають подорожі під час війни. Дійсно, у двох світових війнах продовжував розвиватись туризм. Туристичні мандрівки здійснювали солдати у відпустці, подорожуючи курортами та готелями, які залишалися відкритими, незважаючи на обставини. Більше того, у своїх листах до близьких або по поверненні додому ці мільйони солдатів з усього світу згадували краєвиди та зустрічі, розпалюючи уяву своїми розповідями про місця, які вони бачили тим самим формуючи інтерес інших відвідати певні місця. Туризм і війна не виключають один одного. Справді, туризм завжди існував у різних формах під час війни, у тих районах, що безпосередньо за лініями фронту, або там, де відпочивали або відновлювали сили солдати [2]. Військові об'єкти залучають частину туристів, яких збуджують пригоди та адреналін, гострі відчуття. Сьогодні туроператори навіть виділяють нову групу подорожуючих – військові туристи. Військові туристи «в реальному часі» складають нішеву групу, для якої наявність або близькість конфлікту є спокусою, а не стримуючим фактором. Ці туристи мають різні мотиви, такі як бажання отримати інформацію про конфліктну ситуацію з перших рук, а не покладатися на наративи ЗМІ, випробувати гострі відчуття від небезпеки, зрозуміти історії тих, хто постраждав від насильства або, що найбільш проблематично, розглядати конфлікт як видовище для їх розваги.

Отже, військовий туризм є різновидом туризму, метою якого є відвідування місцевості, пов'язаної з військовими та воєнними діями. Людство завжди приваблювали війни, як агенти-творці історії, міцно пов'язані з колективною психікою і є глибоко укорінені фундаментальні символи в різних культурах, які виступають як імперативні інструменти для побудови соціальної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник. К., 2013. 334 с.
2. Walton J., (1996), "Leisure towns in wartime: the impact of the First World War in Blackpool and San Sebastian", *Journal of contemporary history*, 31, 4.

ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА РОЗВИТОК

Більше половини українського експорту дають такі галузі національної економіки, як металургійна, сільськогосподарська, машинобудівна та хімічна. Останніми роками експортний потенціал України нарощувався за рахунок продажу чорних та кольорових металів, зернових культур (пшениця, ячмінь), а також соняшникового насіння та олії.

Основною причиною збільшення товарообігу України протягом 2021 року на 35,3% проти аналогічного періоду 2020 року є зростання світових цін на провідні товарні позиції українського експорту. При цьому зростання по експорту (на 38,2 %) було більшим за зростання по імпорту (на 32,6 %). Така ситуація дозволила частково зменшити негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Більша половина цього зростання була сформована експортом металів та виробів з них, а також мінеральних продуктів. Зокрема, експорт металів та виробів з них зріс майже на три чверті або на 5 млрд дол. США. Експорт мінеральних продуктів зріс майже у два рази або на 3,2 млрд дол. США. В основі цього зростання було збільшення експорту залізної руди до ЄС та Китаю – на 0,8 млрд дол. США. Також збільшився експорт продукції хімічної промисловості (на 36,8 %) і машин, устаткування та транспорту (на 14,8 %). Збільшення експорту продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції на 2,6 млрд дол. США (або на 16,6 %) відбулось попри скорочення їх фізичних обсягів на 16,5 % [1].

Україна є одними з найважливіших виробників сільськогосподарської продукції у світі. Країна є чистим експортером сільськогосподарської продукції і відіграє провідну позицію на світових ринках харчових продуктів і добрив. Є багато країн, які сильно залежать від імпортованих продуктів харчування та добрив, у тому числі ті, що входять до групи найменш розвинених країн та країн з низьким рівнем доходу, які мають дефіцит продовольства.

У 2022 році через конфлікт в Україні викликає занепокоєння щодо того, чи буде зібраний урожай, і чи буде можливим експорт продукції. Війна вже призвела до припинення перевезення зерна через порти Чорного моря, призупинення операцій з дроблення олійних культур і введення вимог щодо експортного ліцензування деяких видів продукції. До війни маршрути Маріуполя та Одеси становили половину всієї зовнішньої торгівлі України і 90% від торгівлі зерном. Україна є найбільшим експортером пшениці, але уряд заборонив експорт зернових та інших товарів, оскільки прагне забезпечити продовольчу безпеку більш ніж 6,5 мільйонів людей, які переміщені всередині країни [1]. Все це може вплинути на експорт країни у наступні місяці. Постачання деяких з цих ресурсів вже припинилося або зменшилось, що впливає на загальний рівень цін і ставить сільськогосподарський сектор деяких країн в нестабільне становище. Війна в Україні та пандемія вкотре показали, що кризи можуть завдати широкого економічного збитку в багатьох країнах світу.

Список використаних джерел

1. Щодо стану зовнішньої торгівлі товарами України за 9 місяців 2021 року: URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-10/ukraine-trade-9-months_29102021_0.pdf
2. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict: URL: Режим доступу: <https://reliefweb.int/report/ukraine/information-note-importance-ukraine-and-russian-federation-global-agricultural>.

КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА СВІТОВОМУ АВТОМОБІЛЬНОМУ РИНКУ

Автомобільна промисловість (автомобілебудування) є однією з найважливіших галузей машинобудування, що обумовлено масштабами виробництва кінцевої продукції (в межах 56,3 – 97,3 млн авто на рік протягом періоду 2001 – 2021 рр.) та мультиплікативним ефектом, який ця галузь справляє на інші галузі промисловості (чорна та кольорова металургія, хімічна промисловість, скляна промисловість, електроніка, електротехніка, комп'ютерна техніка та ін.) та сферу послуг (продаж та обслуговування автомобілів, розвиток та утримання транспортної інфраструктури) [1]. Деяким країнам Центральної та Східної Європи вдалося досягти значних успіхів у розвитку автомобільної промисловості, а окремим країнам цього зробити не вдалося. До найуспішніших слід віднести Чехію та Словаччину, у яких автомобілебудування забезпечує створення близько 10 % ВВП, понад 20 % загальних обсягів промислового виробництва та займає найбільшу частку у експорті цих країн. Україна, навпаки, після 2008 р. зазнала суттєвого скорочення обсягів виробництва автомобілів. Це зумовлює доцільність проведення аналізу зміни обсягів виробництва автомобілів протягом ХХІ ст. у країнах Європи, загалом, та у країнах Центральної та Східної Європи, зокрема.

Автомобілебудування є однією з найбільш важливих галузей промисловості в економіці багатьох розвинутих країн (Німеччина, Японія, Південна Корея, США, Канада та ін.) та в економіці країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою (Мексика, Бразилія, Таїланд та ін.). Автомобілебудування позитивно впливає на розвиток інших галузей економіки забезпечуючи, на одне робоче місце, до 3 – 5 робочих місць в інших галузях промисловості, а враховуючи сферу послуг до 7 – 10 робочих місць. У ХХІ ст. світове автомобілебудування динамічно розвивалося, але було зафіксовано декілька періодів зі скорочення загальносвітових обсягів виробництва автомобілів. У 2000 р. загальносвітові обсяги виробництва автомобілів становили 58,4 млн шт., а за підсумками 2020 р. – 76,1 млн шт. (зростання на 30,3 %). Найменший обсяг виробництва автомобілів у ХХІ ст. було зафіксовано у 2001 р. на рівні 56,3 млн шт., а найвищий у 2017 р. на рівні 97,3 млн шт. (зростання на 72,8 %) [1,3].

Скорочення обсягів виробництва автомобілів у ХХІ ст. були зафіксовані у 2008 – 2009 рр. (у 2007 р. обсяги виробництва становили 73,3 млн шт., у 2008 р. – 70,7 млн шт., а у 2009 – 61,8 млн шт., скорочення на 15,7 %) та починаючи з 2017 р. по 2020 р. включно (скорочення на 21,8 %).

Також, світове автомобілебудування зазнало суттєвих трансформацій, серед яких можна виділити такі: - втрата транснаціональними корпораціями (ТНК) зі США (GM, Ford, Chrysler) лідируючих позицій у світовому автомобілебудуванні та вихід у лідери японської компанії Toyota у 2008 р., німецької компанії Volkswagen у 2012 р., а в подальшому ці дві компанії періодично змінюють одна одну на вершині світового рейтингу найбільших виробників автомобілів; - зростання виробничих потужностей у країнах з перехідною економікою та в країнах, що розвиваються, а також зростання частки країн Азії у загальносвітовому автомобільному виробництві; - протягом другого десятиліття ХХІ ст. відбувається поступовий перехід від дослідного до промислового виробництва електромобілів та анонсується відмова від виробництва автомобілів з двигунами внутрішнього згорання у наступні 10 – 20 років провідними автовиробниками. У 90-х роках ХХ ст. у світовому автомобілебудуванні можна було розглядати три основні центри (США, країни Західної Європи, Японія) то, наразі, доцільно розглядати також три центри

автомобілебудування, але у розширеному вигляді: Північна Америка (США, Канада, Мексика), Європа (Німеччина та ін.), Азія (Китай, Японія, Південна Корея, Індія та ін.).

Найбільше зростання виробництва автомобілів протягом цього періоду було досягнуто у країнах Азії, а на рівні окремої країни у Китаї. Китайська Народна Республіка у 2009 р. за обсягом виробництва автомобілів (13,8 млн шт.), яке зросло на 48,3 % до попереднього року, випередила Японію (7,9 млн шт.), яка зазнала спаду майже на третину (–31,5 %) і вийшла на перше місце у світі. За підсумками 2020 р. до першої п'ятірки провідних виробників автомобілів входило три країни з Азії: Китай (25,2 млн шт., перше місце), Японія (8,0 млн шт., 3-є місце), Південна Корея (3,5 млн шт., 5-те місце). Індія знаходилась на шостому місці (3,4 млн шт.) у загальносвітовому рейтингу провідних автовиробників. Якщо на світовому автомобільному ринку зростає роль країн Азії, то на рівні Європи можна прослідкувати послаблення позицій країн Західної Європи та посилення позиції країн Центральної та Східної Європи [1].

Так, загальні обсяги виробництва автомобілів у країнах Західної Європи скоротилися з 17 488 тис. шт. у 2000 р. до 10 036 тис. шт. у 2020 р. (на 42,6 %). Відповідно, частка виробництва автомобілів країн Західної Європи у загальноєвропейському виробництві скоротилася з 86,4 % у 2000 р. до 68,6 % у 2020 р., а у загальносвітовому виробництві скорочення частки країн Західної Європи становило з 30,0 % у 2000 р. до 13,2 % у 2020 р. [1; 4]. Країни Центральної та Східної Європи, навпаки, збільшили загальні обсяги виробництва автомобілів та свою частку у загальноєвропейському і загальносвітовому виробництві автомобілів. Так, загальні обсяги виробництва автомобілів у країнах Центральної та Східної Європи зросли з 2 749 тис. шт. у 2000 р. до 4 596 тис. шт. у 2020 р. (на 67,2 %). Найбільших обсягів виробництва у ХХІ ст. було досягнуто у 2019 р. на рівні 6 163 тис. шт. Відповідно, частка виробництва автомобілів країн Центральної та Східної Європи у загальноєвропейському виробництві зросла з 13,6 % у 2000 р. до 31,4 % у 2020 р., а у загальносвітовому виробництві зростання частки країн Центральної та Східної Європи становило з 4,7 % у 2000 р. до 6,0 % у 2020 р. Найвищого рівня у загальносвітовому виробництві автомобілів частка країн Центральної та Східної Європи досягла у 2019 р. на рівні 6,7 %. Тож, можна констатувати, що у Європі відбувається поступове переміщення виробничих потужностей автомобільної промисловості з країн Західної Європи у країни Центральної та Східної Європи.

Країни Центральної та Східної Європи, переважно, збільшили обсяги виробництва автомобілів у ХХІ ст., а також свою частку у загальноєвропейському та загальносвітовому виробництві. Російська Федерація суттєво відрізняється від інших країн Центральної та Східної Європи, що зумовлено масштабом країни (площа, чисельність населення, обсяг економіки), особливостями моделі соціально-економічного розвитку.

Починаючи з 2015 р. обсяги виробництва автомобілів в Україні складають менш 10 тис. авто/рік, а за підсумками 2020 р. вони становили 4 952 шт. Це найнижчий показник за усі роки незалежності [2]. На початок 2021 р. найбільші виробничі потужності з виробництва автомобілів в Україні мають ЗАЗ (150 тис. легкових авто/рік), Eurocar (100 тис. легкових авто/рік), корпорація Богдан (120 тис. легкових авто/рік, 6 тис. автобусів/рік, 15 тис. вантажних авто/рік). Інші виробники автомобільної техніки мають значно менші виробничі потужності, але загальні наявні потужності з виробництва автомобілів в Україні можуть забезпечити виготовлення близько 400 тис. авто/рік. Тож, для України головним завданням є завантаження існуючих виробничих потужностей, а не будівництво нових підприємств з виробництва автомобілів.

Список використаних джерел

1. International Organization of Motor Vehicle Manufacturers (OICA). URL: <https://www.oica.net/>.
2. Асоціація автовиробників України (Укравтопром). URL: <https://ukrautoprom.com.ua>.
3. European Automobile Manufacturers Association (ACEA). URL: <https://www.acea>.

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЙОГО ВИМІР В УМОВАХ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Глобалізація – процес, без якого важко уявити сучасне світове господарство. Це комплексне поняття, яке стосується усіх сфер суспільного життя та містить багато суперечностей стосовно свого теоретичного трактування. Вивченням даного процесу займалось чимало вчених, і у кожного з них різне ставлення: одні вважають, що глобалізація є основним рушієм взаємозалежності та інтеграції держав, інші наголошують на негативних наслідках глобалізації (наприклад, безробіття або нерівність розподілу капіталу) [1].

Надалі під поняттям глобалізації матимемо на увазі процес трансформації світового господарства в єдиний економічний, політичний, інформаційний, соціальний, фінансовий простір внаслідок прискорення і інтенсифікації взаємовідносин між країнами. Глобалізація має як позитивні (наприклад, зростання кількості робочих місць, удосконалення технічних засобів виробництва, зростання рівня життя населення загалом), так і негативні наслідки. Виділимо наступні негативні наслідки: необхідність підтримки постійних темпів економічного зростання, яке вимірюється зростанням ВВП, що, на нашу думку, має значні недоліки; нерівність розподілу доходів; надмірне споживання; негативний вплив на навколишнє середовище.

Сучасний етап розвитку глобалізаційних процесів характеризується зростанням обсягів виробництва. Під «збільшенням обсягу виробленої продукції» найбільш правильно було б вважати економічне зростання – один з найголовніших термінів, який використовується у побудові політики будь-якої країни, неважливо на якій стадії економічного розвитку вона знаходиться зараз. Оскільки метою статті є висвітлення проблематики сучасного стану світової економіки в умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів, а однією з характерних рис глобалізації є безпосередньо економічне зростання, актуальним постає питання доцільності тих темпів економічного зростання в розвинених країнах, які характерні їм зараз. Чи настільки воно важливе в контексті інтенсивності сучасної глобалізації та її негативних проявів, і чи можливо вибудувати таку державну політику, основною метою якої не буде постійне збільшення ВВП в майбутній перспективі? ВВП як показник виміру добробуту країни: негативні наслідки зростання та недоцільність сучасного використання. Для вимірювання економічного зростання використовують такі показники, як: збільшення обсягів ВВП за обраний період часу, збільшення обсягу ВВП на особу та збільшення обсягу ВВП на одного зайнятого.

Варто звернути увагу на ще одну, не менш важливу проблему сучасної світової економіки: вплив виробництва на навколишнє середовище. Наслідки прискорення глобалізаційних процесів в цілому та економічного зростання зокрема, особливо у розвинених країнах, негативно впливають на навколишнє середовище. Розвинені країни мають більший обсяг виробництва, як наслідок, більші викиди вуглекислого газу, збільшення споживання електроенергії, вирубка лісів та урбанізація. Стало зрозуміло, що людство використовує та потребує значно більше ресурсів, ніж ті, що наявні на нашій планеті. Згідно з прогнозами МВФ, в 2021 світовий ВВП зросте на 5.2%, це на 2.7% більше, ніж в 2019. Нагадаємо, що внесок у світовий ВВП нерівномірний: більшу частину продукції виробляють розвинені країни. Для того, щоб економіка зростала такими ж темпами, як зараз в США, потрібно 5 наших планет, Франція та Німеччина – 4, Японія – 3 [4]. Загалом, в період з 2000 по 2019 роки викиди вуглекислого газу збільшилися на 44%. В сукупності, країни з високим та середнім рівнем доходу викидають 86% від загальної кількості CO₂, країни з нижчим рівнем доходу – лише 14%, найбідніші країни, де проживає всього 9%

населення, - 0,5% CO₂. Це досить чітко зображує відношення забруднення повітря до рівня доходів країни та кількості населення.

Цікавим є той факт, що навіть приріст у кілька мільярдів людей в країнах з низьким рівнем доходу залишив би глобальний викид вуглекислого газу майже без змін в той час, як збільшення кількості населення країн з високим рівнем доходу хоча б на 1 мільярд призведе до збільшення CO₂ в повітрі майже на третину [4]. Методами вирішення проблеми негативного впливу економічного зростання на навколишнє середовище в розвинених країнах можуть бути: - впровадження ефективної державної політики, яка відповідає екологічним потребам країн і вдало імплементована у національну нормативну базу; - нові перспективи виробництва: виробляти продукцію, яка в процесі використання не несе негативного впливу на загальний екологічний стан; - виробництво електроенергії «екологічно чистим» способом; - методи транспортування, які або не забруднюють повітря або забруднюють його меншими темпами, ніж зараз: збільшення кількості велосипедних доріжок, перевага громадському транспорту, який вміщує більшу кількість людей; один з найдієвіших методів – скоротити обсяги виробництва, а разом з ними, і обсяги економічного зростання.

Разом з посиленням глобалізаційних процесів збільшуються і потреби людства. Виникає певна суперечність, адже людські потреби мають властивість збільшуватись до нескінченності в той час, як ресурси нашої планети лише меншають, що значно порушує баланс. За умови глобалізаційних процесів часто причинами цього є прискорення міжнародної торгівлі та зростання обсягів виробництва, а разом з ним і швидке зростання потреб споживачів. Крім того, до основних причин важливо додати також і розвиток капіталізму, адже явище суспільного споживання є його логічним та неминучим наслідком. З точки зору маркетингу, суспільство масового споживання бере початок з «маркетингової революції», в ході якої задоволення та надмірна увага до потреб споживачів стали основною метою будь-якої компанії. В XXI столітті маркетингова політика стала ще більш агресивною, споживач скоріше виступає «беззахисним» під її нав'язливим натиском, тому ще одним важливим аспектом сучасності є регулятивна політика в сфері захисту прав та безпеки споживачів, особливо в країнах з високим рівнем виробництва та доходів. З іншого боку, культура суспільного споживання говорить про значний розвиток суспільства в цілому: доходи людей дозволяють купувати їм не лише ті товари, які задовольняють базові потреби, а й навіть ті товари або ж послуги, які їм не потрібні.

В 2018 році до списку країн з найбільш нерівномірним рівнем розподілу доходів ввійшли саме розвинені країни: Японія, Ізраїль, Корея, Латвія, Велика Британія, Литва, США, Туреччина, Мексика, Чилі. Для подолання всіх цих проблем потрібно зрозуміти, що на сучасному етапі розвитку питання формулювання політики економічного зростання в розвинених країнах є нагальною потребою. Необхідне помірне зростання, яке використовує мінімум природних ресурсів. Для цього потрібен перегляд політичних та соціальних пріоритетів економічно розвинутих країн. Найбільш популярними концепціями економічного зростання в XXI столітті є: «зелене зростання» (а поруч з ним і «блакитне зростання»), концепція нульового та від'ємного росту, сталий розвиток. Кожна з них має свої плюси й мінуси, говорити про пріоритети у виборі тієї чи іншої концепції поки зарано. Проте, все більше стає зрозуміло, що проблема заміни моделі економічного зростання вже назріла.

Список використаних джерел

1. Білорус О. Проблеми глобалізму і глобальної інтеграції розвитку. Україна дипломатична. 2009. №10. С. 118-137.
2. Гальчинський А. С. Політична нооекономіка: початок оновленої парадигми економічних знань. Київ : Либідь, 2013. 472 с.
3. Герасименко А.Г. Місце України у глобальній економіці: сучасний стан та перспективи. Проблеми системного підходу в економіці. 2020. 4 (78). С.45-50.
4. Our World in Data URL: <https://ourworldindata.org/>

ВИКЛИКИ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російські загарбники продовжують знищувати національну економіку України – інфраструктуру, виробничі об'єкти, об'єкти комунальної та соціальної сфери, прагнучи знищити майбутнє вільної України. Експерти зазначають, що оптимальною моделлю економіки на період військового стану має бути гібридна. З одного боку – планова (мобілізаційна) економіка в частині військових потреб та військових товарів, а також, за потреби – життєво важливих товарів та послуг у тих місцях, де їх постачання обмежене. З іншого боку – акцент потрібно робити на лібералізацію роботи бізнесу, саме він має зараз забезпечити потреби населення.

Наразі національна економіка стикнулася з кількома непростими викликами. З початком війни закриті аеро- та морські порти, зупинений експорт зерна і металу, призупинена майже вся міжнародна торгівля. Заблоковані основні логістичні склади, створюють великі складнощі для внутрішньої торгівлі. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей.

Так, протягом першого місяця війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн, а решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність). Більше 10% орних земель країни виявились недоступними для проведення посівної кампанії, що суттєво вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету. Станом на початок квітня понад 50% українців втратили роботу. Насамперед це стосується працівників великих промислових підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України. Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів (які забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, передусім за рахунок металургійної та аграрної продукції) становитимуть орієнтовно 3-5 млрд доларів щомісяця (і це без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури внаслідок системних бомбардувань). Враховуючи зазначене уряд в екстреному порядку запровадив низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Зокрема, було дозволено переходити на третю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку із оборотом до 10 млрд грн із необмеженою кількістю працівників. Платники за новими правилами «спрощенки» мають сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Відбулась певна лібералізація митного законодавства, зокрема частково скасовано обов'язкові платежі при імпорті товарів та автомобілів. Окреслені заходи з лібералізації економіки свідчать, що в уряді чітко усвідомлюють прямий взаємозв'язок, який існує між ступенем економічної свободи і темпами економічного розвитку [1].

Таким чином, слід констатувати, що бюджетне фінансування слід спрямовувати на гарантування населенню базових медичних та освітніх послуг, а також на підтримку закладів культури.

Список використаних джерел

1. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL:<https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>

РОЛЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСАХ

Успішне функціонування національної економіки у світовому економічному просторі передбачає її інтеграцію в систему міжнародних фінансів і всебічне використання переваг такої інтеграції. Однією з особливостей процесів глобалізації, інтернаціоналізації та транснаціоналізації системи міжнародних фінансів на сучасному етапі розвитку є постійне зростання обсягів прямих іноземних інвестицій, поява нових якісних характеристик їхнього руху. Сучасні міжнародні фінанси ґрунтуються на певних стандартах, у тому числі й певних шляхів та правил залучення і освоєння іноземних інвестицій. Слід зауважити, що прямі іноземні інвестиції є не тільки засобом зовнішнього джерела фінансування інвестиційних проектів чи сучасних технологій або передового управлінського досвіду, а й фактором забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку та економічного зростання національної економіки.

Міжнародні фінанси як економічна категорія трактується як сукупність відносин зі створення і використання грошових коштів, необхідних для здійснення зовнішньоекономічної діяльності економічними суб'єктами різних рівнів. Загальна система таких відносин включає декілька сфер (міжнародні розрахунки та їх баланси, оподаткування в галузі зовнішньоекономічної діяльності, валютні системи, світовий фінансовий ринок, вивіз капіталу та іноземні інвестиції), через механізм функціонування яких відбувається розподіл і перерозподіл світового продукту, що визначається об'єктивними закономірностями прибутковості капіталу, невизначеності і ризиків, пропорційності розвитку [6]. Важливими каналами руху фінансових потоків у світовій економічній системі є іноземні інвестиції. Згідно Закону України «Про режим іноземного інвестування» «іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту» [3].

Експерти Міжнародного валютного фонду (МВФ) та організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) визначають іноземні інвестиції прямими, якщо вони здійснюються за межами національних кордонів з метою розширення виробництва товарів і послуг, закупівлі товарів для імпорту в країну базування або експорту в треті країни. При цьому інвесторові належить управлінський контроль над підприємствами, а інвестиції перебувають у формі акціонерного капіталу і коротко- та довгострокових міжфірмових позик [2]. До прямих іноземних інвестицій відносяться первинні вкладення і реінвестиції, тобто частка доходу об'єкта інвестування, яка не розподіляється, а також внутрішньокорпоративні перекази капіталу у формі кредитів і позик між прямим інвестором і філіями, дочірніми та асоційованими компаніями. Кількісним критерієм розмежування прямих і портфельних інвестицій вважається 10 % об'єкта інвестування. Проте прямою може бути інвестиція з меншою часткою участі, але яка забезпечує участь в прийнятті управлінських рішень інвестором. Інвестиція не вважатиметься прямою, якщо інвестор не має контролю над об'єктом інвестування, навіть якщо його складає понад 10%.

У цілому міжнародні інвестиції мають різну інвестиційну природу і цільову орієнтацію, різні види і форми, величину, терміни і джерела [1]. На масштаби, динаміку та результативність міжнародної інвестиційної діяльності впливає сукупність взаємопов'язаних факторів, під впливом яких формується орієнтація країн базування та приймаючих. У країнах базування (переважно промислово розвинуті країни) вирішальним макроекономічним фактором регулювання експорту прямих інвестицій є балансу ввозу і вивозу інвестицій. Розрізняють такі групи країн: переважно експортери капіталу (Японія); ті, що зберігають

приблизну рівновагу експорту та імпорту капіталу (Німеччина, Франція); 3) нетто-імпортери (Ірландія, Португалія, Іспанія, Туреччина, США). Останнім часом великими експортерами капіталу стали Південна Корея, Тайвань, Китай, країни Близького Сходу. Характерно, що на сьогодні набуває поширення експорт капіталу в промислово розвинуті країни (наприклад, Тайвань близько 60% інвестицій експортує у США) [2]. Для економічної системи приймаючої країни прямі іноземні інвестиції мають більше значення порівняно з кредитами або іншими формами руху міжнародного капіталу. Так, за прямого іноземного інвестування інвестор безпосередньо зацікавлений у ефективній реалізації своїх інвестиційних проєктів, оскільки віддача від інвестицій становить його прибуток. Часто це супроводжується отриманням нової технології, допомоги в організації виробництва та збуту продукції та іншими економічними і соціальними ефектами.

Отже, характерною ознакою прямих іноземних інвестицій є їх безпосередня участь у підприємницькій діяльності, а саме у виробництві товарів і послуг та їх переміщенні між країнами [1].

Інвестиційноінноваційна безпека – це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти у розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [2].

Механізм інвестиційної безпеки будується на координації економічних інтересів з метою досягнення цілей національної економічної безпеки. Такий механізм є динамічною системою економічних взаємозв'язків з елементами стихійного і керованого, формального і неформального, об'єктивного і суб'єктивного. Конкретні організаційно-економічні форми реалізації такого механізму визначаються співвідношенням ринкового і державного секторів, методів державного і ринкового впливу. Основними заходами щодо підвищення рівня інвестиційної безпеки є подальше проведення структурних реформ з метою посилення довіри іноземних інвесторів до України; стабілізація показників макроекономічного розвитку для збільшення обсягів інвестиційних ресурсів; стимулювання вкладень у стратегічно важливі для держави галузі економіки; впровадження ефективної системи надання податкових пільг для інвесторів, стабілізація політичної ситуації в країні.

На сучасному етапі розвитку системи міжнародних фінансів і економічних відносин в цілому особливо важливу роль відіграють транснаціональні компанії. Причому переважна частина прямих іноземних інвестицій вкладається і контролюється саме такими компаніями, що зумовлено лібералізацією регулювання прямих іноземних інвестицій в більшості країн світу в межах загальної тенденції політики заохочення розвитку ринкових відносин. На ринку України представлені такі транснаціональні корпорації, як Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco, а також потужні виробничі FMCGкомпанії, що виробляють товари щоденного попиту (продукти харчування, напої, косметика, побутову хімію). Coca Cola, Volkswagen, Panasonic, Sony та деякі інші виходили на український ринок з початковими інвестиціями, але більшість цих корпорацій уклали угоди злиття та поглинання. У сучасній нестабільній соціально-економічній ситуації такі процеси зменшують уразливість підприємств і сприяють реорганізації та модернізації виробництва, підвищенню конкурентоспроможності, збільшенню зайнятості [1].

Список використаних джерел

1. Воскобоева О.В., Ромащенко О.С. Транснаціональні корпорації в умовах глобалізації економіки України. Бізнес-інформ. 2021. № 1. С. 21 – 27.
2. Д'якова І.І., Журава Ф.О., Макаренко М.І. Міжнародні фінанси. Київ : КНЕУ, 2013. 548 с.
3. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.04.2021).

НЕТРАДИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

В останні роки набір нетрадиційних інструментів маркетингової комунікації набув все більше відбивається на комунікації. Крім посилення творчої частини (event marketing, buzz marketing, guerilla marketing) є значною частиною змін пов'язані з Інтернетом і з програмами на його основі або на його основі. Що тоді, в останні роки, крім традиційних інструментів, що впливають на маркетингові комунікації:

1. Продакт-плейсмент: називається «використання розмітки в аудіовізуальному творі» (фільм, телешоу, серіали чи комп'ютерні ігри).

2. Партизанський маркетинг: метою є досягнення максимального ефекту з мінімумом ресурсів. Поєднання слів Guerilla і маркетинг створює враження, що відбувається при агресивній рекламній кампанії можна використовувати наступні прийоми, однак найкраще використовувати для боротьби зі значно сильнішою конкуренцією, проти якої успішне застосування традиційних інструментів маркетингових комунікацій завдяки силі власної компанії є нереально

3. Маркетинговий інструмент Buzz має на меті підняти галас, шум (гуркіт), який стосується певного бренд, продукт, компанія чи подія. Його мета – створити важливу тему для обговорення між ними людей (усний – усний маркетинг) і в ЗМІ.

4. Вірусний маркетинг форма комунікації, яка використовується переважно в Інтернеті. Це є вплив творчої форми, наприклад, привітання, зображення, відео, програма або повідомлення з шокуючий контент, який користувачі Інтернету надсилають один одному всіма віртуальними каналами та пересилають неконтрольоване поширення інформації, лавина, що викликає вірусну епідемію.

5. eWOM: зміни ринкового середовища, економіки, стилю життя, нові можливості для споживачі та ін. змінили важливість WOM, і ми все частіше зустрічаємося з термін eWOM (тобто електронна передача з вуст в уста). eWOM – це: «Будь-який позитивний чи негативний декларація, зроблена потенційними, реальними або колишніми клієнтами продукту чи компанії, яка є стала доступною для великої кількості людей та установ через Інтернет». [Важливість eWOM все ще зростає, що змінює мислення бізнесу та маркетингологів і змушуючи їх все більше і більше працювати з контентом, який буде розповсюджуватися онлайн-середовище. Це все про соціальні мережі, блоги, форуми, електронну пошту, віруси.

6. Цифровий маркетинг – це альтернативна назва інтернет-маркетингу. Це також часто відсортований як частина прямих маркетингових комунікацій. Цифровий маркетинг включає все маркетингова комунікація, яка використовує цифрові технології.

7. Мобільний маркетинг: з технічної точки зору це використання додатків і можливості мобільних телефонів і планшетів, такі як SMS, MMS, логотипи операторів, мелодії дзвінка, SMS-повідомлення тощо. Інша спеціальна підмножина називається безпосереднім маркетингом, що використовує Bluetooth модуль. Мобільний маркетинг є важливою частиною вже успішного маркетингу комунікації фірм, організацій або місць призначення.

8. Соціальні медіа в Інтернеті належать до основних трендових інструментів за останні 5 років. Соціальні медіа – це інструменти, які використовуються для обміну вмістом, ідеями, думками, думками або досвід, і в основному є розширенням веб-сайту. У соцмережах користувачі в зокрема шукають розваги, втечі, відчуття причетності та особливо інформації. Вони є джерелом натхнення для того, що робити, куди йти, що «в» або чого слід уникати. Соціальний ЗМІ стали глобальною революцією в комунікації.

СТАЛІЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

За своєю суттю воєнний стан є особливим правовим режимом, який може бути введений за певних умов на території всієї України або окремих її місцевостях. Підставами для введення воєнного стану може стати як збройна агресія чи загроза нападу, так і небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Обмеження, які діють під час воєнного стану:

Можуть посилити охорону стратегічних об'єктів, ввести комендантську годину, заборонити акції та масові зібрання.

Серед можливих обмежень та зобов'язань — трудова повинність чи обов'язкові суспільно корисні роботи, примусове відчуження приватного майна. Також можуть заборонити діяльність певних політичних партій чи громадських об'єднань, які ведуть роботу проти незалежності України.

Крім того можлива заборона торгівлі і зобов'язання не покидати місце проживання.

Під час воєнного стану неможливо припинити повноваження президента, Верховної ради, уряду, судів, омбудсмена та деяких інших органів влади. Не можна внести зміни до Конституції та провести вибори.

Згідно із законом, під час воєнного стану влада і зокрема військове командування має право перевіряти документи, оглядати речі, багаж, вантаж та навіть приватне майно.

Бізнес можуть змусити віддати майно у користування військовим. Також з підприємств можуть забрати працівників через мобілізацію.

Із усіх видів людської діяльності війна найгірше впливає на довкілля: з одного боку військові дії негативно позначаються на навколишньому середовищі, а з іншого — ресурси, що йдуть на війну, могли б витратитися на збереження довкілля або на ресурс-ефективні технології. Тому за умов відкритих бойових дій слід розрізняти прямі і непрямі впливи, а також втрачені можливості.

До прямих впливів належать вибухи, які руйнують екосистему. У свою чергу пряме потрапляння снарядів та забруднення згорілою військовою технікою повністю руйнує екосистему. Усі набої, які розриваються, горіння неметалевих деталей військової техніки забруднюють ґрунти та воду важкими металами і токсичними елементами. Не говорячи вже про тони металобрухту, які розкидані по лісопосадках.

Непрямі наслідки бойових дій на довкілля виникають не від пожеж чи розриву снарядів, а, скажімо, від знеструмлення шахти, з якої треба відкачувати воду. Без електроенергії не працюють насоси і шахта затоплюється разом із токсичними та радіоактивними відходами, які можуть проникати у ґрунтові води. Іншим прикладом непрямого впливу є неконтрольовані викиди неочищених відходів підприємств у воду чи атмосферу.

Також необхідно зазначити, що людям, які постраждали від війни виплачується державна соціальна допомога протягом дії воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування.

Державна соціальна допомога виплачується малозабезпеченим сім'ям, на дітей одиницями матерям, на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за нею, дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме, внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату.

Війна – це завжди великий стрес для країни. Це перевірка усіх державних інституцій на ефективність щодо гарантування безпеки. І хоча війна не піддається повному контролю, проте вона виявляє зони розвитку в сфері державного управління, а також є поштовхом до пошуку нових рішень політичного та практичного характеру, які матимуть на меті захист країни та людей від руйнівних наслідків війни. Очевидно, дороги, мости, відновлення електромереж і водопостачання держава має робити централізовано за кредитні кошти або за рахунок допомоги інших країн.

Тому вже зараз варто думати про Програму відбудови України після війни, причому із врахуванням усіх попередніх планів щодо впровадження в Україні принципів сталого розвитку, а також враховуючи уроки цієї війни. Зокрема, потрібно думати про порядок використання коштів з цих фондів, джерел їхнього наповнення тощо.

Список використаних джерел

1. <https://profprensa.com/news/vvedennia-voienno-go-stanu-i-aki-naslidki-ta-obmezhenia>
2. <https://r2p.org.ua/vid-znannya-pro-ryzyky-do-stalogo-vidnovlennya/>
3. <https://suspilne.media/amp/231917-ak-vijna-vplivae-na-dovkilla-i-ak-mozna-dopomogti-jogo-vidnovluvati-rozpovidaie-ekologina/>.

УДК 339.9

Туренко В.Ю., Вовк Д.С., студентки

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

МЕХАНІЗМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЄВРОСОЮЗУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

На думку фахівців, Євросоюз вже зараз в умовах воєнного стану може суттєво допомогти українському бізнесу – без залучення великих фінансових ресурсів і навіть з вигодою для європейських підприємців. Розглянемо, як саме ЄС може допомогти українському бізнесу, які саме інструменти підтримки застосувати та як вони працюють.

Для цього слід зробити дві речі [1]. Перша – поширити на Україну інструмент підтримки зайнятості, друга – профінансувати систему ваучерів. Це підвищить попит на продукцію українських компаній і дозволить їм вийти на ринок ЄС.

Як працюють ці механізми економічної підтримки Євросоюзу та як їх можна використати, щоб допомогти українському бізнес-сектору під час війни та після перемоги?

Ваучерні схеми. У ЄС є багато ваучерних схем на національному та місцевому рівнях, а також на рівні транскордонного співробітництва. Як показують опитування, у половині випадків вартість ваучерів не перевищує 10 тис євро і лише в 13% вона більша за 20 тис євро [1].

Як цей інструмент може допомогти українському малому і середньому бізнесу? Ваучерні схеми Євросоюзу можна використати для підтримки співпраці між українським бізнесом та бізнесом з ЄС. Деякі з них слід адаптувати та доповнити У-ваучерами для підтримки співпраці між малими та середніми підприємствами (МСП), які функціонують у ЄС, і наявними або новими партнерами в Україні.

Виділяють три цілі такої підтримки:

1. Короткострокова співпраця, наприклад, у вигляді придбання товарів і послуг.
2. Довгострокова співпраця, наприклад, через входження українського бізнесу в мережі міжнародного співробітництва та ланцюги створення вартості.
3. Спільні проекти у сферах дослідження, розробок, інновацій та цифровізації. Технічно У-ваучери отримуватимуть українські фізичні особи-підприємці та самозайняті особи, а кошти за їх використання виплачуватимуться підприємцям з ЄС. Умовою їх виплати останнім повинна стати співпраця з українськими бізнес-партнерами.

Наприклад серед типів ваучерів, які можна використовувати для підтримки співпраці з українськими партнерами, виділяють ваучери на інтернаціоналізацію. Такі ваучери надаються для покриття витрат на сертифікацію якості продукції, дослідження ринку, реєстрацію патентів і торгових марок, участь у міжнародних ярмарках та інших промоційних заходах. Їх застосування для підтримки співпраці з українськими бізнес-партнерами має бути чітким і простим.

Також серед пріоритетних напрямів підтримки Європейського Союзу можна виділити такі [2]:

1. Експорт. Станом на зараз необхідно максимально відновити об'єми експорту основних товарів на тлі високих світових цін – зерна (у сховищах залишається близько 25 млн тонн пшениці та кукурудзи, що перебиває внутрішні потреби у кілька разів), руди та металу. Потрібно максимально розширювати можливості для експорту залізницею в напрямку найближчих портів Польщі та Румунії, створювати так звані сухі порти, а також перевалку у неглибоководних українських портах на Дунаї.

2. Виробництво продуктів харчування. Крім закупівлі продуктових наборів за кошти Держбюджету (її необхідно продовжити для формування запасів продовольства на випадок активізації бойових дій та підтримки населення найбільш постраждалих регіонів), варто розглянути підтримання споживчого попиту шляхом запровадження регулярних виплат для громадян, що залишилися в Україні і не мають роботи (можливо, поширивши започатковану програму щомісячних виплат по 2-3 тис. грн для переселенців у західних областях на всю Україну, де це можливо).

3. Захист внутрішнього виробника і протидія імпорту. Одна з важливих причин зростання імпорту під час війни – валютний курс. Нацбанк фактично «заморозив» курс гривні станом на початок повномасштабної війни і покриває платіжний дисбаланс за рахунок резервів і зовнішніх надходжень. Наразі це рішення допомогло запобігти паніці і зберегти банківську систему, не допустити гіперінфляції.

4. Держзамовлення як необхідний чинник збереження стратегічних галузей. Головним інвестором найближчим часом буде держава, тому потрібно терміново переглянути саме принципи державного замовлення і спрямовувати їх у відповідні галузі. У сфері машинобудування та легкої промисловості (де внутрішній попит зараз практично відсутній, а експорт – надзвичайно ускладнений).

За підсумками 2022 року інфляція може перевищити позначку 20%, але залишатиметься контрольованою [3].

Подорожчання товарів і послуг зумовлюватимуть, зокрема:

- порушення виробничих процесів;

- ефекти перенесення девальвації обмінного курсу гривні, яка відбулася напередодні війни;
- високу вартість енергоносіїв у світі, що тиснуче на вартість палива та товарів і послуг зі значною часткою енергоносіїв у собівартості.

Таким чином, запорукою швидкого відновлення України є подальше проведення структурних реформ, залучення масштабної міжнародної підтримки та інтеграція в Європейський союз. Виходячи з цього, ми маємо розуміти, що в найближчі роки ми будемо дотаційною державою, де певний період часу, головним інвестором буде саме держава. І від того, які пріоритети поставить держава, залежатиме, як довго ми будемо виходити з кризи.

Список використаних джерел

1. Як ЄС уже зараз може допомогти українському бізнесу. Інструменти підтримки URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/17/687133/>
2. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/>
3. Коментар Національного банку про поточний стан та перспективи економіки України URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-pro-potochniy-stand-ta-perspektivi-ekonomiki-ukrayini>

УДК 338.48

Удовіченко О.О., студентка; Білоусова А.Ю., к.е.н., доцент кафедри
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
 (м. Полтава, Україна)

ПОПИТ НА ОКРЕМІ ВИДИ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Існуючи фактори розвитку внутрішнього туризму визначають обсяг туристичного попиту та його вибірковість до конкретних умов. Так, попит на внутрішній туризм багато в чому залежить від особливостей туристичних ресурсів, стану туристичної інфраструктури та економіко-географічного становища регіону куди планується подорож.

Для аналізу попиту туристів на український туристичний продукт, було проведено дослідження компанією «Хьюмен Ресерч» на замовлення Державного агентства розвитку туризму. В даному дослідженні взяло участь понад 23 480 респондентів, дослідження проводилось в кінці 2021 р.

В першу чергу було виявлено інтерес до внутрішнього туризму серед респондентів. Від так, 38% українців віком від 15 до 70 років подорожують Україною щонайменше 1 раз на рік. На рис. 1 показано дані щодо інтенсивності подорожей за різними віковими ознаками.

Згідно з рис. 1, основна частка респондентів взагалі не подорожує Україною, та обгрунтовують це невідповідністю ціни та якості пропозиції.

Рис. 1. Залученість українців до внутрішнього туризму (%) [1]

Суттєвий вплив на попит на окремі види внутрішнього туризму здійснює тип населеного пункту, де проживають українці. Від так, частіше подорожують міські жителі, при цьому дещо частіше – мешканці великих міст (обласних центрів). Показники туристичної активності в різних регіонах України не мають великих розбіжностей. Певною мірою активніше подорожують мешканці східних та західних областей України, дещо менше – жителі південних і центральних областей. Найпоширенішою метою подорожі (72% респондентів) є подорожі Україною з метою відпустки, дозвілля чи відпочинку. Респонденти надають перевагу пляжному відпочинку (48%) та екскурсійному туризму (36%).

На підставі дослідження можна зробити висновок, що в умовах підвищення якості туристичних послуг попит на внутрішній туризм буде збільшуватися. Однак, в умовах сьогодення під час вибору регіону для відпочинку туристи будуть звертати увагу на безпеку в регіоні. Таким чином, відсоток прихильників пляжного відпочинку значно зменшиться.

Список використаних джерел

1. Звіт за результатами опитування «Проведення дослідження внутрішнього та виїзного туризму українців». URL : <http://surl.li/catlt>

УДК 658.86

Челембієнко К. С., аспірант

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ДІЯЛЬНІСТЬ ТУРОПЕРАТОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Туризм є однією з головних галузей світової економіки і в 2019 році на неї припадало 7% світової торгівлі. Для деяких країн це може становити понад 20% їхнього ВВП, і загалом це третій за величиною експортний сектор світової економіки. Туризм є одним із секторів, які найбільше постраждали від пандемії Covid-19, що впливає на економіку, засоби до існування, державні послуги та можливості на всіх континентах. Постраждали всі частини його величезного ланцюга створення вартості.

Туристична індустрія зазнає негативного економічного впливу за час 2020-2022 років. З 2020 року період пандемії змусив туристичний сектор підлаштовуватися під новий режим роботи, а туристичний потік в разі зменшився через введення обмежень. У 2022 році через воєнний стан туристичні підприємства адаптують свій режим роботи до нових умов. Виїзний туризм почав нести в собі новий характер.

Туристичні оператори почали більше реалізувати послуги наземного обслуговуваннями в країнах Європи, запущені евакуаційні рейси з України. Туроператор «Джоін Ап» пропонує свою програму наземного обслуговування «Як вдома»: тимчасове житло в інших країнах. Тривалість таких турів складає 14-60 днів за спеціальними цінами в наступних країнах: Чорногорія, Іспанія та Грузія. До місця призначення туристи повинні добратися самостійно, а в пакет послуг входить медичне страхування, яке обов'язково покриває ризики, пов'язані з Covid-19. Що ж то повних пакетних турів, то туроператор «Джоін Ап» пропонує дані послуги з вильотом із Молдови до Естонії, Латвії та Литви. За такими напрямками як: Анталія, грецькі острови Анталії, Крит, Закінтос, Корфу, Албанія, Туніс, Чорногорія, Хургада та Шарм-ель-Шейх можна придбати тури без страхування, тобто вони включають в себе переліт та проживання. Необхідно зазначити, що трансфер, це скоріше виключення, ніж постійна послуга в пакеті, як звикли українці, які купляли пакетні тури раніше.

Підчас бронювання наземного обслуговування у туроператора «Анекс Тур» обов'язково добавляється послуга страхування. Деякі туристи самостійно бронюють наземне обслуговування через «Booking», для порівняння розглянемо готель в Туреччині Atlas Beach Hotel 5* на дати 01.06-11.06.2022 р. на 2 дорослих, туроператор «Анекс Тур» пропонує

проживання та страхування на ці дати від 20800 грн на номер економ без балкона, тоді як «Booking» пропонує таку ж категорія номеру в даному готелі від 29600 грн, тобто за даним напрямом туристам вигідніше бронювати через туроператорів, що є економічно вигідно.

Туроператор «TRG» пропонує туристам із 12.06.2022 автобусні тури до Чорногорії, Хорватії та Албанії, а також авіа тури в Шарм-ель-Шейх з вильотом із Баку, а до Баку туристи мають добратися самостійно. Також туроператор «TRG» пропонує автобусні тури до Анталійського побережжя від 6 до 30 ночей з 11.06. Зараз даний туроператор реалізує автобусні тури до Болгарії, які є не високі за вартістю. Проведемо порівняння ціни, як ми робили це вище. Розглянемо ті ж дати дати 01.06-11.06.2022 р. на 2 дорослих, туроператор «TRG» пропонує Royal Sun Apart 4* на 8 ночей за 9658 грн включно з страхуванням та переїздом, тоді як «Booking» пропонує лише проживання на 8 ночей за 11647 грн.

Отже, туристичні оператори в умовах воєнного часу адаптують свої послуги під туристів та нові реалії, через відсутність авіасполучення з України запускаються автобусні тури з України. Необхідно зазначити, що туристам вигідніше планувати свої поїздки закордон через туроператорів, так як нами було виявлено, що це є доцільно через нижчу ціну при наявності більшого асортименту послуг (страхування, переїзд) у туроператора. Реалізація наземного обслуговування та автобусних турів допомагає туроператорам витримати кризу в Україні.

УДК 339.9 (075)

Черницький Б.Г., студент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

За офіційними даними Міністерства економіки України (Мінекономіки) у зв'язку з агресією росії лише у березні 2022 року експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт - більш ніж втричі, порівняно з даними за лютий 2022 року [1]. Пропоную короткий огляд, як все ж таки змінилась міжнародна діяльність України і що її чекає в умовах військового стану.

З початку повномасштабного вторгнення росії в економіці України прийшлося стати на, як кажуть, на «військові рейки». Не оминуло важливих змін і Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Відтепер, зовнішньоекономічна діяльність, що підлягає ліцензуванню, в умовах воєнного стану не може провадитися виключно на підставі подання до Мінекономіки декларації - ліцензії повинні надалі отримуватись тоді, коли це необхідно. Стосовно експортних товарів які підлягають ліцензуванню КМУ виніс постанову з переліком товарів, експорт яких підлягає квотуванню та ліцензуванню - м'ясо великої рогатої худоби за окремими позиціями, жито, овес, гречку, просо, цукор, сіль, а також мінеральні добрива (азотні, фосфорні, калійні та комплексні). Для усіх таких товарних позицій постановами від 5 та 12 березня було запроваджено квоти у розмірі 0 тонн, тобто фактично експорт таких товарів з України було тимчасово заборонено. Також було запроваджено необхідність ліцензування експорту пшениці, маслину, м'яса і яєць курей.

Реформ також зазнало питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів. Згідно з новою постановою запроваджено можливість імпорту більшості товарів за спрощеним способом на підставі подання попередньої митної декларації без справляння митних платежів (у тому числі ПДВ, акцизного податку, ввізного мита), без проведення митного огляду, фіто санітарного контролю, а також заходів нетарифного регулювання. Подібні реформи обумовлені тим, що треба пришвидшити темпи надходження критично важливих економічних товарів, які надаються західними партнерами України. Таким чином, нові правила стосовно митного оформлення (мабуть, найбільш ліберальні за всю історію незалежної України) почали діяти вже з 6 квітня 2022 року.

Змін також зазнав валютний контроль щодо строків розрахунків у ЗЕД. НБУ було передбачено зміну граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів. Так, починаючи з 5 квітня 2022 року для всіх експортно-імпортних операцій застосовуються граничні строки розрахунків тривалістю 90 календарних днів. Це є суттєвим скороченням строків, порівняно з правилами мирного часу, коли вони становили 365 календарних днів, та має на меті забезпечення стабільності системи, аби запобігти виведенню капіталу за кордон а не допустити виникнення макроекономічних дисбалансів.

КМУ одним з найперших своїх рішень зробив зміни до Постанови "Про перелік товарів критичного імпорту". Згідно із зазначеною постановою було, зокрема, рекомендовано НБУ забезпечити здійснення транскордонних валютних платежів за операції з імпорту товарів, що вважаються критичним імпортом. Серед таких випадків, зокрема, зазначено:

- імпортні операції резидентів з купівлі товарів критичного імпорту за переліком, затвердженим КМУ;
- операції з переказу іноземної валюти, що ініціюється з метою сприяння підвищенню обороноздатності України фізичною особою, яка не є суб'єктом господарської діяльності, за товари, що містяться в Переліку товарів критичного імпорту, за чітко визначеними кодами УКТЗЕД та в межах 400000 гривень.

Додатком до цієї постанови було сформовано перелік критеріїв визначення критичного імпорту для чотирьох секторів: енергетики, безпеки та оборони, забезпечення життєдіяльності населення, а також функціонування виробничих підприємств. Щодо останнього сектору встановлено доволі широкі критерії, а саме - товар повинен бути сировиною або складовою виробничого циклу українських підприємств, без яких неможливо виробити готову продукцію, що постачається для внутрішнього ринку або на експорт. Тож наразі бізнес має достатньо можливостей для відновлення роботи навіть за умови залежності виробничого процесу від імпортової сировини.

Які ж перспективи України в МЕД за умови продовження війни? Понад половини компаній-членів Європейської бізнес-асоціації в Україні припинили або призупинили свою діяльність у воєнний час (57%). Серед меншого бізнесу ситуація схожа. За даними опитування КШЕ та Gradus, близько 39% компаній зупинили свою діяльність і ще 20% практично не працюють [2]. Наразі ділова активність відновлюється дуже повільно.

Експорт товарів з України обмежений логістикою. Російські війська заблокували українські порти в Азовському та Чорному морях. Водночас дорожня та залізнична інфраструктура може переправити обмежені обсяги товарів в Україну в ЄС, в тому числі через масову евакуацію українців та блокпости. Залізниця була переважана евакуаційними поїздами. Морем Україна перевозила 62% загальної доларової вартості товарів, залізницею - 12%, автомобільним транспортом - 23%. В березні Україна експортувала 50% товарів від лютого обсягу (\$2,7 млрд). Четверть експорту - залізна руда, водночас експорт металів майже припинився. Експорт сільськогосподарської продукції знизився вчетверо порівняно з лютим. У разі відсутності нової масштабної ескалації, у квітні ситуація з логістикою експорту має покращитись. Оскільки автодороги та залізничний транспорт мають стати доступнішими для експорту. Проте вартість та тривалість логістики буде суттєво вищою порівняно з минулим роком.

У березні імпорт товарів в Україну становив 30% (\$1,8 млрд) від лютого обсягу. Імпорт скоротився не лише через логістичні проблеми та скорочення попиту, а й через заборону на некритичні імпортні операції, запроваджену Національним банком, щоб уникнути девальвації гривні. У середньостроковій перспективі споживчий та інвестиційний попит залишиться дуже пригніченим, що не дозволить імпорту відновитись.

Всі інвестиції в Україну - заморожені. Нові інвестиції будуть пов'язані тільки з перебудуванням виробничих потужностей компаній (більше 1500 компаній подали заявки на релокацію) із "гарячих регіонів", будівництвом житла для внутрішньо переміщених осіб та державними інвестиціями у відновлення інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Зовнішньоекономічна діяльність в умовах війни. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210611_zovnshnoekonomchna-dyalnst-v-umovakh-vyni
2. Що відбувається з економікою України під час війни URL: https://biz.censor.net/resonance/3334083/scho_vidbuvayetsya_z_ekonomikoyu_ukrayiny_pid_chas_viyiny.

УДК 339.9

Ширмовська Т.О., Потькало.К.О., студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ВИКЛИКИ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російські загарбники продовжують знищувати національну економіку України – інфраструктуру, виробничі об'єкти, об'єкти комунальної та соціальної сфери, прагнучи знищити майбутнє вільної України. Експерти зазначають, що оптимальною моделлю економіки на період військового стану має бути гібридна. З одного боку – планова (мобілізаційна) економіка в частині військових потреб та військових товарів, а також, за потреби – життєво важливих товарів та послуг у тих місцях, де їх постачання обмежене. З іншого боку – акцент потрібно робити на лібералізацію роботи бізнесу, саме він має зараз забезпечити потреби населення.

Наразі національна економіка стикнулася з кількома непростими викликами. З початком війни закриті аеро- та морські порти, зупинений експорт зерна і металу, призупинена майже вся міжнародна торгівля. Заблоковані основні логістичні склади, створюють великі складнощі для внутрішньої торгівлі. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей.

Так, протягом першого місяця війни лише 17% великих підприємств продовжували працювати без будь-яких обмежень (ще 30% змогли перейти на роботу в онлайн, а решта або не працювали зовсім, або призупинили діяльність). Більше 10% орних земель країни виявились недоступними для проведення посівної кампанії, що суттєво вдарило як по експортному потенціалу країни, так і по наповнюваності державного бюджету. Станом на початок квітня понад 50% українців втратили роботу. Насамперед це стосується працівників великих промислових підприємств, розташованих у південно-східному регіоні України. Загальні втрати від транспортної блокади, зокрема морських торговельних портів (які забезпечували до 65% міжнародної торгівлі України, передусім за рахунок металургійної та аграрної продукції) становитимуть орієнтовно 3-5 млрд доларів щомісяця (і це без урахування пошкодження об'єктів інфраструктури внаслідок системних бомбардувань). Враховуючи зазначене уряд в екстреному порядку запровадив низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Зокрема, було дозволено переходити на третю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку із оборотом до 10 млрд грн із необмеженою кількістю працівників. Платники за новими правилами «спрощенки» мають сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Відбулась певна лібералізація митного законодавства, зокрема частково скасовано обов'язкові платежі при імпорті товарів та автомобілів. Окреслені заходи з лібералізації економіки свідчать, що в уряді чітко усвідомлюють прямий взаємозв'язок, який існує між ступенем економічної свободи і темпами економічного розвитку [1]. Таким чином, слід констатувати, що бюджетне фінансування слід спрямовувати на гарантування населенню базових медичних та освітніх послуг, а також на підтримку закладів культури.

Список використаних джерел

1. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL:<https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>

УДК 329.09

Ширяєва А.О., Сторчова В.А. студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ТА ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Міжнародна економічна діяльність країни є важливою сферою процесів відтворення, усього суспільного життя. Для України врегулювання механізмів співробітництва з іншими державами світу стає важливою умовою відновлення після війни ефективного національного господарства.

Світові процеси глобалізації визначають тенденції розвитку сучасної міжнародної економіки, яка характеризується посиленням взаємозалежності всіх учасників міжнародної економічної системи. На зміну індустріальній приходить постіндустріальна стадія її розвитку. На перший план виходять інноваційні тренди розвитку. В рамках цих процесів змінюється структура міжнародної економіки. Цьому сприяють такі ключові процеси, як інтернаціоналізація діяльності підприємств, збільшення інтеграційних об'єднань, поява нових типів міжнародного поділу праці. Посилюється міжнародна конкуренція серед учасників зовнішньоекономічної діяльності [1].

Зважаючи на це, підвищується значення зовнішньоекономічної діяльності країни в цілому та суб'єктів господарювання, зокрема, адже всі трансформації економічної системи чинять безпосередній вплив на особливості розвитку зазначеної сфери діяльності. Зовнішньоекономічні зв'язки відіграють важливу роль у національній економіці, забезпечують економічне зростання та створюють конкурентне ринкове середовище. Нині в середньому кожен третій український продукт або послуга реалізуються за допомогою зовнішніх економічних зв'язків, що відіграють помітну роль у національній економіці та істотно впливають на темпи і пропорції економічного зростання, створення конкурентного ринкового середовища і на весь системний трансформаційний процес. Важливою складовою частиною господарської діяльності підприємств, фірм, усіх учасників ринкових відносин є зовнішньоекономічна діяльність, яка пов'язана з міжнародною виробничою та науково-технічною кооперацією, експортом та імпортом товарів, послуг, виходом підприємств, організацій на зовнішній ринок.

Сучасна економічна та політична криза в Україні під час воєнного стану призвела до низького рівня платоспроможності на внутрішньому ринку, тому експорт товарів та послуг стає визначальним чинником розвитку українських підприємств, особливо у видобувних і обробних галузях промисловості, а також в агропромисловому та енергетичному комплексах країни, однак використовується він, на жаль, не на достатньому рівні і малоефективно.

У цих умовах все гостріше постає питання про вибір українськими підприємствами оптимальної стратегії економічного розвитку в довгостроковій перспективі, невід'ємною частиною якої повинна бути зовнішньоекономічна стратегія. Стратегія міжнародної економічної діяльності передбачає обґрунтування довгострокових цілей фірми у спектрі її зовнішньоекономічних інтересів. Підкреслимо, що план розвитку зовнішньоекономічної діяльності повинен бути взаємозв'язаний із загальноекономічною стратегією розвитку підприємства у цілому.

Список використаних джерел

1. Національна економічна діяльність і міжнародні економічні відносини: сучасний стан та тенденції розвитку: колективна монографія / Ірина Степанівна Гурська, Ігор Осипович Федуняк. - Полтава: ПП «Астроя», 2020. - 251 с.

УДК 339.92

Шумський І.К., к.ю.н., старший викладач
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ФОНДУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

З початку російської агресії 24 - го лютого 2022 року для України одним з критичних стало питання забезпечення економічної стабільності під час запровадження воєнного стану та активних бойових дій.

Знищення об'єктів інфраструктури, порушення транспортних мереж, вимушене переміщення вилебезної кількості людей, втрата робочих місць - лише декілька з факторів, які руйнують економічну систему України.

Критично важливою є співпраця Уряду України з міжнародними організаціями, однією яких є Міжнародний валютний фонд (далі МВФ). Протягом усіх років співпраці з Україною міжнародний валютний фонд став надійним партнером нашої держави, який у скрутні для економіки часи для нашої держави завжди надавав фінансову допомогу, тим самим забезпечуючи стабільність національної грошової одиниці та фінансового стану в країні загалом. [1, с. 99].

Змінами у співпраці України та МВФ під час воєнного стану стало скасування угоди «Stand by» з метою подальшої розробки урядом нової угоди.

В перші тижні військових дій Виконавча рада МВФ схвалила рішення про надання Україні 1,4 мільярда доларів США через Інструмент прискореного фінансування (Rapid Financing Instrument (RFI)), щоб допомогти задовольнити нагальні потреби у фінансуванні та пом'якшити економічні наслідки війни. [2]

Такі кроки з боку МВФ стали поштовхом для початку надання суттєвої фінансової допомоги українському бюджету зі сторони інших міжнародних організацій, фондів, а також фінансових вливань з боку іноземних урядів. Крок МВФ став своєрідним каталізатором широкомасштабної мобілізації додаткового пільгового фінансування, потрібного для покриття дефіциту фінансування та пом'якшення економічних наслідків війни. [2]

Ситуація, що складається в економіці країни під час воєнного стану свідчить про те, що потреба у фінансових ресурсах буде зростати й очевидно, що МВФ буде й надалі відігравати вагомий роль у підтримці економічної стабільності України. Очевидно, що в майбутньому міжнародні фінансові інституції будуть приймати концептуально нові рішення, які будуть покликані на відбудову та оновлення України та її економіки.

Все це дає змогу говорити про те, що співпраця України та МВФ є критично важливою, а в майбутньому ця співпраця буде набувати інших форм, що являє собою по суті новий етап в відносинах між Україною та МВФ зокрема та між Україною та усім демократичним світом з його фінансовими інституціями загалом.

Список використаних джерел

1. Ливдар М.В., Ярошевич Н.Б., Антошук І.А. Україна і міжнародний валютний фонд: особливості співпраці. *Підприємництво та інновації*. Випуск 13, 2020. С. 99 - 104

2. Прес-реліз Міжнародного валютного фонду від 09.03.2022. URL:
<file:///Users/macbook/Downloads/pr2269-ukr-ukraine.pdf> .

СЕКЦІЯ 4
ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

UDK 330

Bauchadze B., Academic Doctor of Business Management
Shota Rustaveli Batumi State University (Batumi, Georgia),
Chichulina K., PhD, Assistant Professor
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»
(Poltava, Ukraine)

ENTERPRISE RESOURCES: MODERN CLASSIFICATION TRENDS

The understanding of the essence of resources has been formed in the modern economic literature and covers a wide range of classification systems. According to different classification criteria, different types of resources are allocated (Fig. 1)[1]. Some authors divide resources into natural, labor, material, and financial ones. During the study, we came to the conclusion that the classification given in Figure 2 is the most convenient and complete. So, let's briefly consider each group in Figure 3.

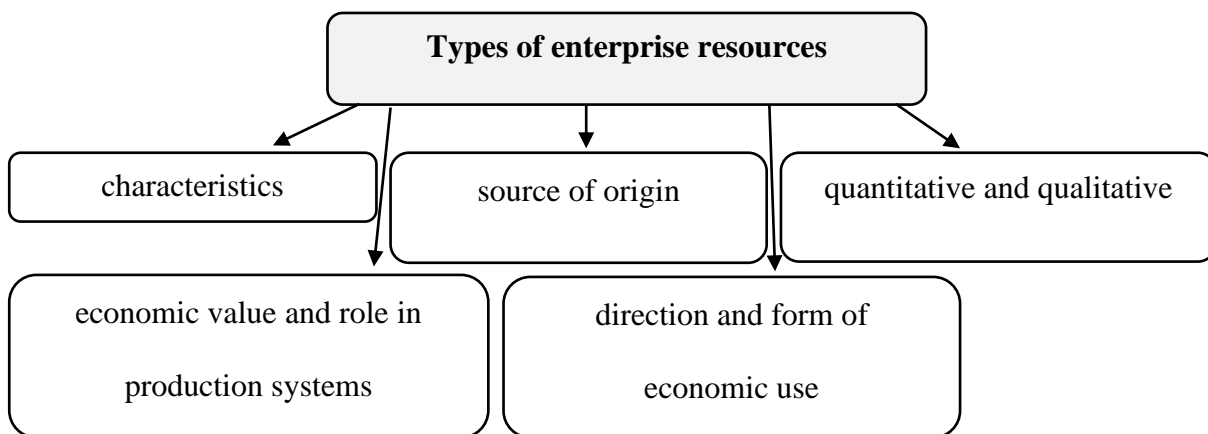

Fig. 1. Types of enterprise resources

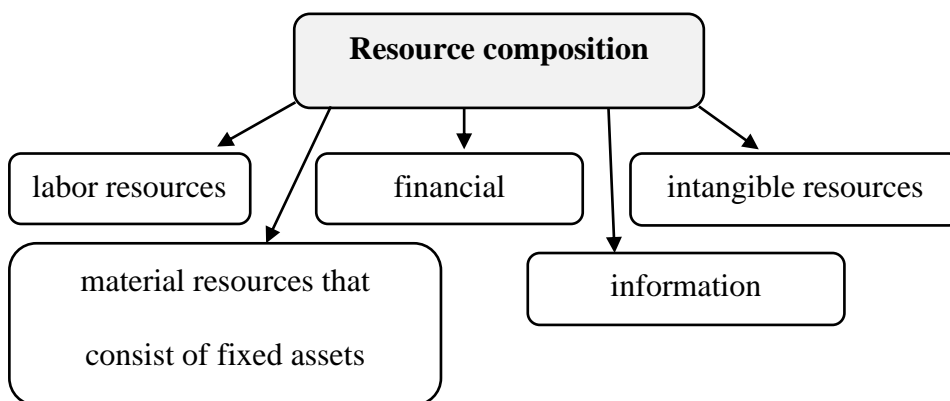

Fig. 2. Composition of enterprise resources

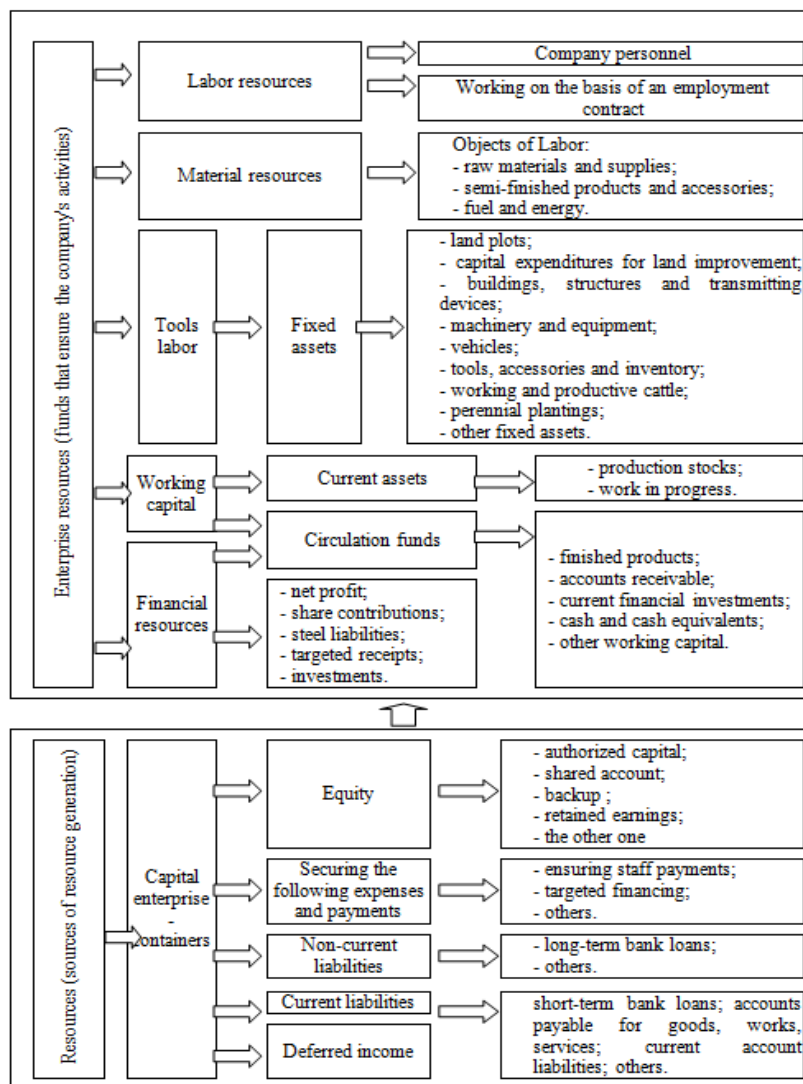

Fig. 3. Enterprise resources

References

1. Chichulina K., Oleshko K. (2020) Analysis of the concept "resources" and the mechanism of their effective formation. *Economy and region* №4(79). P.43-53. URL: <http://eir.nupp.edu.ua/uk/archive>

UDC 330.8

Dubischev V., Doctor of Sciences (Economics), Professor DSc
Chornovol N., student

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic» (Poltava Ukraine)

BEHAVIORAL ECONOMY IN THE DIMENSIONS OF MAINSTREAM ECONOMIC THEORIES

Behavioral economics is a branch of economic theory that studies the influence of psychological factors on people's decisions in various economic situations. Much attention is paid to situations where people behave differently than predicted by classical economic theory with its assumption of rationality and selfishness[1].

Mainstream economics is a mainstream economy, a collection of knowledge, theories and models of economics taught by universities around the world, which are usually accepted by economists as a basis for discussion.

Contributions to the development of behavioral economics were made by such scientists as D. Kahneman, A. Tversky, G. Simon, J. Cato, F. Heukel, J. Lowenstein, E. Angner, who studied the process of economic decision-making in conditions of uncertainty and risk.

The non-economic content of the assessment and analysis of the economic situation is directly and indirectly reflected in economic sociology, institutionalism, and behavioral economics. According to the authors of theses, this methodological approach cannot be completely separated from the basic economic assessments and the corresponding analysis - that is, at the level of its absolutization.

The level of the ratio of economic and non-economic principles of assessment and analysis of the situation should be compared with the relevant era of analysis.

The mainstream period of classical political economy of the eighteenth and early nineteenth centuries, as the period of the classical theory of A. Smith, D. Ricardo, J. B. Sessa, differed in the transition from the shop, manufactory to factory and factory stage of forms of management. For this period, the demand for labor was naturally high without economic crises, which allowed the classics to conclude on the absoluteness of the self-regulatory nature of the market to ensure full employment of resources.

Thus, the beginning of the crisis really fell on the period of the late eighteenth and early nineteenth centuries, namely: 1788. - economic crisis in France; 1825 - the first international financial crisis; 1836 - stock crisis in England; 1847 - stock crisis in Europe; 1857 - the first world economic crisis, etc [2].

The mainstream theory of marginalists K. Menger, L. Walras, W. Jevons in the mid-nineteenth century. the basis for the separation of non-economic principles of assessment and analysis of the situation. This manifested itself in the development of sociology of M. Weber, institutionalism of T. Veblen, liberal utilitarianism of D. Mill, as a successor of the axiological ideas of Socrates and utilitarianism of D. Bentham.

Manifestation in the theories of non-economic analysis of this period is a derivative factor influencing the producer by the consumer in terms of large-scale machine production and the corresponding increase in productivity.

Consumer behavior in deciding whether to buy or not to invest or not to choose which asset to choose becomes more dominant and, in turn, creates a manifestation of non-economic factors of influence, based on their subjective preferences [2].

It is reasonable to assume that this process was the beginning of the crisis of methodology and classical institutionalism T. Veblen, where the initial category was considered "institution", and a derivative of personality. And its transformation into the methodology of post-institutionalism of R. Coase, where the original is the individual, and the derivative - "institute".

The mainstream period of macroeconomic theories of the twentieth century. D. Keynes, M. Friedman and theories of neoclassical synthesis D. Hicks, F. Modigliani, P. Samuelson should be considered as providing ideas of classical political economy on market self-regulation in crisis situations and exit from them through the role of the state and monetary regulation through two levels. banking system. Economic behavior based on consumer preferences of this period depended on economic cycles, namely projected unemployment, inflation expectations, etc.

The current stage of the mainstream of globalization ideas in its modern forms and the corresponding type of behavior of members of society in relation to economic decision-making by the authors is studied at the methodological level, in particular the evaluation mechanism of non-economic factors in behavioral economics, sociology and institutionalism.

The mainstream theory of the period of modern globalization assumes environmental economics. At the beginning of the globalization period, the authors of the theses assume a period of formation of the first world monetary system - the Paris Conference of 1867.

References

1. Rudenko, L. A., Smiianov, V. A., & Smiianova, O. I. (2020). Basic principles of behavioral economics and prospects for their application in the public health system.
2. V.P Yakobchuk, Yu.V. Bogoyavlenskaya and S.V Tishchenko "History of economics and economic thought: a textbook" (2015).

Ostapenko V.M., Ph.D., Associate Professor
Ivanova D.S., the graduate of higher education
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Kharkiv, Ukraine)

BASIC CONCEPTS OF UKRAINIAN BUSINESS STIMULATION DURING MARTIAL LAW

The work of business under the conditions of martial law is one of the driving forces of ensuring financial stability of the national economy. At the same time, the state is trying to encourage entrepreneurs to resume their work, especially in the central and western regions of Ukraine, for which the relevant laws, which state changes in tax and customs legislation during the period of the war, are being adopted.

Simplified import procedure. The Cabinet of Ministers resolution № 236 of 09.03.2022 defines the peculiarities of customs operations in a simplified regime. Customs clearance is carried out on submission of the previous customs declaration; the import duty is not obligatory for payment; control measures on customs post have been canceled [1]. In general, the procedure lasts up to one hour and promotes accelerated circulation of goods and their rapid delivery to the place of destination. Among the risks of implementation of this law can be identified the threat of import of prohibited goods, as well as the deviation from payment of customs payments in the future, when the term of delay will be finished.

Individual simplification of customs formalities. At the time of the martial law in Ukraine, the government canceled the implementation of non-food products by the customs authorities [2]. Additionally, planned and unplanned measures of state control and state market supervision [3] have been suspended.

Import of cars. Road transport, which is now important for carrying out evacuation measures, delivery of humanitarian aid cargoes, and also provides for the needs of the Armed Forces of Ukraine, according to the simplified procedure can be imported to the territory of Ukraine without VAT, excise duty and import duty [4]. The implementation of the optimization procedure for the import of motor, cargo and passenger transport will facilitate their rapid transportation in order to meet the above-mentioned needs. However, an open threat remains the import of motor transport in this way for personal needs, which shows the skill of goals in the conditions of martial law, as well as a significant impact on the reduction of incomes to the budget of the country, as taxation forms a significant part of it.

Simplified tax system. For private entrepreneurs who are on the third group of taxation, the single tax rate was reduced to 2%. The single tax at the rate of 2% is in fact a new system of taxation for the period of the martial law, which is voluntary and is carried out by submitting a corresponding application to the tax. Individuals-entrepreneurs I, II and III groups, and legal entities, including those who have previously been on the general system of taxation, can take advantage of the transition to such a system of taxation and become a single tax payer. The value-added tax system is suspended for the entire period of martial law [4]. The main purpose of these decisions is to encourage entrepreneurs to return to production, setting it up at the expense of saving money, which should be transferred to the payment of taxes. The possibility of voluntary payment of a single tax and a single social contribution [4] is approved for entrepreneurs who are on both the first and second group of taxation, aiming to achieve the above-mentioned result. As a result, the provision of tax discounts and tax holidays for entrepreneurs should stimulate the economy of the whole country at the national level, creating a solid basis for ensuring the possibility of further tax payments. Besides, this concept is aimed at establishing a close relationship between the state and entrepreneurs, which should demonstrate the loyalty of both parties.

Environmental tax and real estate tax. Privileges for the calculation and payment of these taxes apply to territories where active combat actions are being taken, as well as temporarily occupied territories. As for the ecological tax, its payment has been canceled for the current year

and until the year of completion of the martial law in the above-mentioned territories [4]. Secondly, it is allowed to cancel the payment of property tax (residential and non-residential) for the current and previous years [4].

Inspection and supervision. In accordance with the package of decisions adopted by the Cabinet of Ministers of Ukraine, all measures of market and consumer supervision (except for price regulation and price control) were canceled during the period of martial law, as well as a moratorium on any kind of inspections for business [4]. However, the government was allowed to control prices for socially important food, medicine and fuel, responsible for which were appointed military administrations, police and state service of Ukraine on drugs and drug control.

Fiscal policy. In connection with the introduction of the martial law on the territory of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine has postponed the introduction of settlement operations to the registrar, which was introduced as mandatory for doing business on January 1, 2022 [4].

Credit holidays. Credit holidays were provided to citizens automatically. To use them, consumers do not need to contact separate financial institutions. Initially, credit holidays were set by the end of March, now being postponed until the summer. Banks during the period of credit holidays should not charge interest for the use of credit, as well as fines for overdue payments. However, bankers appeal to citizens and businessmen to continue paying credit debts if possible. In addition, it should be remembered that credit holidays are only a temporary delay for the period of the martial law, hence debts will not be written off.

Thus, in the conditions of the martial law, the Ukrainian state authorities created favorable conditions for the restoration and gradual continuation of production and work, encouraging citizens to seek to ensure a stable working regime on safe areas. In addition, the relevant implementation is aimed at creating a strong base for further expansion of Ukrainian business, which requires synergy between the state, entrepreneurs and consumers. An important aspect remains the loyalty of entrepreneurs, who must accept forced innovations as a possibility and an inspiration for their business development, including the provision of replenishment of the state budget at the expense of taxes for the period of completion of the military condition, period of restoration and stabilization. In terms of customs innovations, the opportunities created will facilitate rapid turnover of goods and prompt delivery of humanitarian cargoes by the territory of Ukraine. The actual concept of simplification of customs procedures is preservation of the integrity of persons responsible for the delivery and transportation of certain goods and means of transport, as it is the primary purpose of business stimulation, as well as satisfaction of the priority needs of citizens and military.

References

1. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 09.03.2022 № 236 «Deiaki pytannia mytnoho oformlennia tovariv, shcho vvoziatsia na mytnu terytoriiu Ukrainy u period dii voiennoho stanu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-%D0%BF#Text> (accessed 09.05.2022)

2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 03.05.2022 № 550 «Pro pryypynennia zdiisnennia derzhavnoho kontroliu nekharchovoi produktsii v umovakh voiennoho stanu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/550-2022-%D0%BF#Text> (accessed 17.05.2022)

3. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 13.03.2022 № 303 «Pro pryypynennia zakhodiv derzhavnoho nahliadu (kontroliu) i derzhavnoho rynkovoho nahliadu v umovakh voiennoho stanu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-%D0%BF#Text> (accessed 16.05.2022)

4. The Law of Ukraine of 15.03.2022 № 2120-IX «Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo dii norm na period voiennoho stanu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-%D0%86%D0%A5#Text> (accessed 09.05.2022)

ЗМІНИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗА МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Міжнародні стандарти ФАФТ, які прийняті 2012 року, відзначають своє 10-річчя і постійно оновлюються і вдосконалюються [3]. На останньому пленарному засіданні 02-04 березня 2022 року ФАФТ прийняв Публічна заяву щодо ситуації в Україні [2], в якій висловлено глибокий жаль щодо втрати людських життів у зв'язку з трагічними подіями в Україні, пов'язаними із агресією РФ. Враховуючи, що в основі роботи ФАТФ лежать принципи міжнародного співробітництва, діалогу та взаємоповаги між країнами, ця міжнародна організація має вжити заходів до визначення дій країни-агресора щодо фінансового моніторингу. У даний особливий період військового вторгнення РФ в Україну ФАТФ, як глобальний орган, що встановлює міжнародні антилегалізаційні стандарти, висловила серйозну стурбованість впливом вторгнення на відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження збройної масового знищення середовище ризику, а також цілісність фінансової системи, безпеки економіки.

Дії Уряду РФ за оцінкою ФАТФ суперечать основним принципам цієї міжнародної організації, є грубим порушенням тих зобов'язань, згідно з якими міністри країн, які виконують міжнародні стандарти ФАТФ, погоджуються їх підтримувати. Тому ФАТФ заявила, що переглядає роль РФ в ФАТФ і опрацює, які майбутні кроки необхідні для підтримки цих основних цінностей. У кінці травня 2022 року через збройне вторгнення в Україну ФАТФ усунула РФ від впливу на прийняття рішень в організації та аналізує віднесення її до "чорного списку" країн-терористів [1].

Враховуючи, що Україна зверталась до цієї організації із вимогою щодо вжиття санкційних заходів до РФ, Держфінмоніторинг України одержав відповідь, де відзначено, що члени ФАТФ провели інтенсивні дискусії щодо поточної ситуації в Україні. ФАТФ уважно стежить за ситуацією і можна відзначити, що вплив РФ значно зменшився. У світлі військового вторгнення РФ в Україну у ФАТФ занепокоєні впливом цього вторгнення на середовище ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму (ВК/ФТ). Тому в своїй публічній заяві [2] ФАТФ закликає компетентні органи всіх юрисдикцій надавати рекомендації та сприяти обміну інформацією з їхніми приватними секторами щодо оцінки та протидії виявленим ризикам ВК/ФТ.

Окремий напрям протидії стосується віртуальних активів, а також інших загроз, зокрема, в кіберпросторі. ФАТФ зазначає, що зловмисна кіберактивність, спрямована на фінансові установи та системи, вона підриває фінансову цілісність і стабільність, і може поставити під загрозу здатність приватного сектору та компетентних органів впроваджувати та відстежувати засоби контролю щодо ПВК/ФТ, тому навіть в особливий період Україна має забезпечувати виконання міжнародних стандартів, на чому наголошує ФАТФ. Отже, зміни фінансового моніторингу мають бути спрямовані на підвищення безпеки життя.

Список використаних джерел

1. Матяш Т. FATF усунула Росію від впливу на прийняття рішень та розглядає віднесення її до "чорного списку" URL: https://lb.ua/world/2022/05/29/518316_fatf_usunula_rosiyu_vid_vplivu.html
2. FATF Public Statement on the Situation in Ukraine. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/ukraine-2022.html>
3. The FATF Recommendations URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

В Україні більшість машинобудівних компаній переживали період скорочення виробництва у 2019-2020 роках. Оцінка вищевказаних показників промислової продукції машинобудування показує, що в період з 2010 по 2014 рік виробництво різко впало з 142,4% у 2010 році до 79,4% у 2014 році. З 2015 по 2018 рік обсяги виробництва машинобудування зросли в середньому на 112,4% у 2018 році, потім знизилися на 32,4% за 2 роки і знизилися до 80,4% у 2020 році.

Аналіз індексу промислової продукції машинобудування в різних галузях за 2010-2020 рр. показує, що найбільш позитивною тенденцією розвитку є виробництво електрообладнання. У 2014 р. Зростання склало 9,8%, тоді як в інших підгалузях відбулося скорочення виробництва, а в 2020 році було найменше скорочення в галузі – лише 4,6%.

Найбільшу тенденцію до зниження продемонструвала промисловість автомобілів, причепів і напівпричепів – у 2014 році її ІЦВ був найнижчим за десятиліття – 64,3%, а виробництво впало з 115,3% до 71% у 2019-2020 роках. До основних факторів, що знижують обсяги виробництва машинобудівної галузі, експерти виділяють наступні: складна економічна ситуація в країні, недостатня державна підтримка виробників, зниження виробництва експортної продукції через втрату частки ринку, нижча купівельна спроможність на внутрішньому ринку, підвищення тарифів на комунальні послуги, відсутність ліквідності та інвестицій у виробництво, низький рівень корпоративного ринку. інновації, знос основних засобів

Обсяг реалізації продукції машинобудування в Україні за 2010-2018 рр. збільшився на 111,171 млрд грн. Зростання цього показника спостерігається у всіх галузях машинобудування. Серед них продажі комп'ютерної, електронної та оптичної продукції зросли на 11,645 млрд грн, виробництво електрообладнання – на 28,130 млрд грн, виробництво механічного обладнання – на 39,160 млрд грн, а також виробництво транспортних засобів, таких як автомобілі, причепа. та напівпричепів зросла на 32,436 млрд грн.

У структурі збуту продукції машинобудівних підприємств найбільшу питому вагу займає виробництво автомобілів та механічного устаткування, найменшу – наукомістких виробництв комп'ютерної, електронної та оптичної продукції. Продажі також зросли в 2010-2012 і 2015-2018 роках і знизилися між 2013 і 2015 роками.

Протягом 2013-2015 років українські машинобудівні підприємства перебували у збитковому стані. Порівнюючи 2012-2015 роки, можна зробити висновок, що найбільші втрати припали на 2014 рік. Однак слід зазначити, що частка компаній, які досягли прибутковості у 2014 році, становила близько 65%, звідки можна припустити, що найменш прибутковими є великі компанії. Частка машинобудівних підприємств, які досягли рентабельності у 2018 році, порівняно з 2010 роком зросла на 17%.

Список використаних джерел

1. Амоша О. І., Вишневський В. П., Збаразська Л. О. Концептуальні орієнтири промислової політики України (на середньострокову перспективу). Економіка промисловості. 2008. № 43.
2. Дикань В. Л., Кірдіна О. Г. Сутнісні аспекти конкурентоспроможності національної економіки. Вісник економіки транспорту та промисловості. 2009. № 28. С. 5- 11.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Як зазначено в Законі України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що передбачає надання органам державної влади особливих повноважень, необхідних для протидії загрози. Передбачається тимчасове обмеження прав і свобод громадян, а також тимчасове обмеження законних інтересів юридичних осіб [1].

Від так, із початком воєнної агресії Росії проти України 24.02.2022 в Україні впроваджено воєнний стан, тривалістю 30 діб, який наразі подовжено 2 рази та буде тривати до закінчення воєнних дій агресора на нашій території. В таких умовах, малий бізнес було повністю зупинено тривалістю до 10 днів, після чого спостерігались заклики органів влади через соціальні мережі, ЗМІ та інші звернення до підприємстві відносно поновлення роботи та потреби в активізації діяльності

Але одних закликів було замало, саме тому зі сторони Кабінету міністрів України прийнято ряд економічних заходів, наприклад таких, як спрощення умов ведення бізнесу для таких форм господарювання як Фізична особа-підприємець.

З 01 березня 2022 та до закінчення 12 місяців після завершення або скасування військового становища вправі не накопичувати, не обчислювати та не виплачувати податкові внески, такі категорії суб'єктів господарювання, як: фізичні особи, зокрема ту, що перейшли на спрощений режим оподаткування; особи, які здійснюють незалежну професійну, релігійну (місіонерську) або прирівняну до неї діяльність, члени фермерських господарств [2].

З 1 квітня 2022 року до скасування або припинення військового стану ФОП 1-ї та 2-ї групи мають право не сплачувати єдиний податок, відповідно декларація не заповнюється у період несплати податку. Водночас період ФОП 3 групи та юридичні особи (за винятком окремих осіб) мають право (відповідно до скасованого обмеження, щодо річного доходу 10 млрд. грн):

перейти на спеціальну систему оподаткування та сплачувати єдину ставку податку – 2% (замість 5%);

фізичні особи - підприємці, які входять до другої та третьої групи індивідуальних платників податків, а також юридичні особи, що входять до третьої групи індивідуальних платників податків, мають право не сплачувати єдиний внесок за працівників, покликаних на військову службу до Збройних сил. Сила України [3].

Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок, що українська влада йде на зустріч малому бізнесу, в першу чергу піклуючись платоспроможністю самих підприємств та надаючи можливість триматись на плаву. Від так, спостерігається продовження функціонування таких закладів як кав'ярні, перукарні, інтернет-торгівля та інших представників малого бізнесу. Які хоч і не наповнюють місцеві бюджети, але дають роботу людям та можливість самостійного забезпечення без дотацій від держави.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» ВВР), 2015, № 28, ст.250) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Інтернет-джерело: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків в період воєнного, надзвичайного стану» №7234. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна нині розвивається у нових для себе в період незалежності умовах, – умовах воєнного стану. За два з половиною місяців повномасштабної війни Україна зазнала суттєвих втрат: людських, інфраструктурних, фінансових, втратила значний обсяг ВВП. На перший план вийшли бойові дії, які тривають майже по всій території України. Водночас у період війни важливого значення має й другий фронт – економічний, який багато людей недооцінюють. Водночас війна коштує щоденно мільярдів доларів для економіки України. З метою забезпечення обороноздатності країни, підтримки армії, подальшого відновлення інфраструктури важливого значення мають стан економіки, здатність її швидко генерувати новий потік грошових коштів.

Національна економіка України уже зустрілася з безпрецедентними загрозами та проблемами. Так, однією з найвагоміших проблем є демографічна, що викликано міграцією жінок та дітей за кордон, а іншої частини з регіонів, де ведуться активні бойові дії у більш безпечніших регіонах. За останніми даними офіційно Україну покинуло 5,5 млн. людей. Відповідно через це виник дефіцит робочої сили на окремі професії, а з іншої сторони бізнес втратив велику кількість потенційних споживачів їх продукції та послуг [1].

Інші проблеми пов'язані з логістикою. Так, важливою перевагою України був доступ до моря. Водночас у період війни російський флот блокує українські порти та доступ до них. Як наслідок українські порти не працюють, завантажені зерном торгові судна заблоковані стоять у портах. Залізничний рух на території, де активно ведуться бойові дії припинено. У великій кількості регіонів залізничні станції та колії знищено, що унеможливило рух залізниць. На період воєнного стану припинено авіаційний рух. Автомобільні шляхи переповнені, наявність блокпостів значно тормозить рух автомобільного транспорту. Експорт до інших країн через відсутність доступу до портів фактично зупинений. Тому можемо констатувати, що у період воєнного стану логістика практично припинено, що ускладнює роботу бізнесу [2].

Основою національної економіки є бізнес, який створює робочі місця, сплачує податкові надходження до Державного бюджету. Водночас в умовах воєнного стану робота великої кількості бізнесу повністю паралізована. У регіонах, де тривають військові дії фізично неможливе продовження діяльності бізнесу, багато складів та інших основних засобів суб'єктів підприємництва знищено, через міграцію населення зменшився попит на ряд товарів, інша частина підприємств, які не виробляють продукти першої необхідності не мають змоги повноцінно працювати. Тому можемо прогнозувати, що фінансові результати українських підприємств суттєво погіршаться, що негативно вплине на розвиток національної економіки.

Таким чином, у період воєнного стану велике навантаження покладається на національну економіку, яка є другим фронтом. Від неї залежить підтримка армії, можливість оперативного відновлення важливої зруйнованої інфраструктури та багато чого іншого. Економіка повинна розвиватися у будь-яких умовах, лише за цих умов можна сподіватися на перемогу у війні та прискорює її успішне завершення.

Початок війни та воєнний стан створив значні перешкоди та проблеми для розвитку національної економіки. Зокрема, до основних проблем відносяться: демографічна криза через масову міграцію населення, блокування моря та морських портів, руйнування залізничних колій, повне припинення авіаційного транспорту, неможливість повноцінної

експортної діяльності, дефіцит пального тощо. Всі ці проблеми на контролі українського уряду й намагаються бути вирішеними.

Водночас повне вирішення багатьох з них можливе лише після припинення війни. Тому на разі на перший план виходить питання всеможлива підтримка українського бізнесу.

Список використаних джерел

3. Що втрачає українська економіка через війну та як держава допомагає бізнесу відновити роботу?. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/15/685810/> (дата звернення: 11.05.2022)

4. Щодо економічного становища в умовах воєнного стану та напрямів його покращення. URL: <https://economics.org.ua/index.php/blog/377-economika-vv>. (дата звернення: 11.05.2022)

УДК 334.722:355.271(477)

Бикова І.Д., магістрант; Кулакова С.Ю., к.е.н., доцент
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
(м. Полтава, Україна)*

РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запроваджений наприкінці лютого 2022 року воєнний стан став початком чи не найскладнішого періоду для економіки України. Скорочення виробництва, складнощі з експортуванням, знищення логістичної, інженерної, соціальної інфраструктури, великий відтік інвестицій та кадрів – усе це завдає величезної шкоди економічній системі нашої держави.

За таких умов економічний фронт України повинен стати не менш пріоритетним, ніж оборонний. Від того, наскільки він буде міцним, залежатиме не тільки перебіг війни, а і здатність нашої держави швидко та ефективно відбудуватися у майбутньому. Для цього, окрім залучення іноземних інвестицій та донорського фінансування, необхідно максимально зберегти вітчизняний бізнес та його потужності.

Наразі активні бойові дії в деяких регіонах спричинили руйнування або тимчасове призупинення діяльності багатьох суб'єктів господарювання. Саме тому Уряд разом із Міністерством економіки України заустив програму релокації підприємств, які перебувають в такій зоні, до Західної України, де наразі більш безпечно. Даний проєкт має на меті допомогти бізнесу відновити свою роботу і є безкоштовним [1].

У процесі реалізації програми задіяні більше, ніж 20 органів виконавчої влади та лідери національної транспортної галузі Укрзалізниця та Укрпошта. Однак релокація відбувається лише у випадках, коли це можливо з логістичної точки зору та не несе великої загрози для перевізників.

Здійснення даного проєкту відбувається на основі розпорядження Кабінету Міністрів № 246-р від 25.03.2022 р., що відображає план переміщення виробничих потужностей, якщо це потрібно [3], та постанови Уряду № 305 від 17.03.2022, яка передбачає безкоштовне перевезення майна бізнесу відповідно до переліку, сформованого Міністерством економіки України [2].

У рамках реалізації вищевказаної програми суб'єкт господарювання отримує пакет підтримки від держави, який включає:

- пошук потенційного місця розташування потужностей для виробництва;
- безоплатна допомога з транспортуванням на обрану локацію;

- пошук місця проживання для співробітників підприємства та сприяння потоку нових працівників;
- підтримка у закупівлі сировини, встановленні логістики, реалізації продукції.

Після монтування обладнання, підключення до мереж і запуску роботи підприємства, органи місцевого самоврядування разом із іншими державними службами беруть його під свою опіку та допомагають облаштовуватися.

Окрім цього, ДП «Прозорро.Продажі» за сприяння Міністерства економіки України та за підтримки Міністерства цифрової трансформації і проєкту «Дія.Бізнес» створило єдину онлайн-платформу для спрощення процесу релокації. Зокрема ця ІТ-система дає змогу подавати заявку не лише потребуючим переміщення підприємствам, а і компаніям, що мають вільні приміщення або інші активи для орендування. Органи державної влади у той же час завдяки цій платформі можуть швидко опрацьовувати всі звернення і наглядати над ефективністю їх виконання [1].

Таким чином, в умовах воєнного стану функціонування економіки потребує нестандартних рішень, одним із яких виступає релокація підприємств. Це можливість не лише врятувати бізнес, а і підвищити його ефективність.

Однак обирати потенційне місце розташування потрібно стратегічно, оскільки після завершення військових дій тимчасово переміщені підприємства матимуть шанс масштабувати своє виробництво і здійснювати свою діяльність на двох напрямках. Держава ж, у свою чергу, повинна намагатися підтримувати максимально сприятливі умови для такого бізнесу та напрацьовувати якомога більше варіантів запобігання руйнуванню національної економіки.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства економіки України URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 12.05.2022).
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану» від 17 березня 2022 року № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-p#Text> (дата звернення: 12.05.2022).
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» від 25 березня 2022 року №246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-p#Text> (дата звернення 11.05.2022).

УДК 334.012.42

Богдан Б.В., магістрант; Скрильник А.С., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ВЕКТОРИ ПРИСКОРЕННЯ ТЕМПІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ КРИЗИ

Найважливішою економічною метою національних економічних систем передових країн світу є збереження можливості розвитку підприємництва та ефективне використання нових технологій.

Розвиток малого та середнього підприємництва в Україні має великі резерви та великі перспективи, адже немає іншого шляху формування та зміцнення держави, крім розвитку

ринкової економіки, заснованої насамперед на приватному бізнесі, особистої ініціативи, яка дає можливість кожному для самореалізації та самоствердження.

Первинну основу у розвиток підприємництва закладає держава. Уряд вважає одним із своїх найважливіших завдань розвиток інвестиційної діяльності, створення вільного доступу до всіх сегментів ринку за єдиними правилами, у зв'язку з чим приділяє значну увагу покращенню умов ведення бізнесу та створенню сприятливого бізнес-середовища.

Для підтримки України реалізуються щорічні заходи Національної програми розвитку малого бізнесу та регіональних програм розвитку підприємництва. Зокрема, серйозними проблемами для українського бізнесу сьогодні є тривалий та суттєво витратний процес отримання ліцензій, дозволів, погоджень, експертних висновків у будівництві; складна процедура закриття бізнесу і т.д [1].

Основні інструменти на макрорівні зниження впливу криз на ефективність введення підприємницької діяльності є: захист бізнесу від незаконного захоплення підприємств (рейдерства); спрощення механізмів отримання дозволів; удосконалення механізмів фінансової підтримки суб'єктів підприємництва; спрощення системи оподаткування та реєстрації суб'єктів підприємництва; скорочення видів діяльності, що підлягають ліцензуванню.

На другому рівні розвиток підприємництва та зниження впливу на його діяльність кризових процесів в економіці країни забезпечують регіони – райони та міста. На регіональному рівні запроваджено механізм часткового відшкодування відсоткових ставок із місцевих бюджетів за кредитами, залученими суб'єктами господарювання для реалізації інвестиційних проектів.

Основними інструментами на регіональному рівні для зниження впливу криз на ефективність підприємств є: забезпечення деконцентрації економічних ресурсів та демонополізації ринків, «прозорий» доступ до нерухомості, земельних ділянок, що перебувають у власності місцевій громаді; забезпечення всебічної державної організаційної, економічної та фінансової підтримки малих підприємств; створення сприятливого економічного середовища для ведення бізнесу, забезпечення рівних прав органів державного управління, малого та великого бізнесу; розвиток повноцінної бізнес-інфраструктури; створення доступної системи отримання необхідних знань та навчання та навичок для відкриття та розвитку бізнесу, пошуку перспективних ніш для ведення бізнесу [2,3].

На рівні підприємства його розвиток відбувається за рахунок власних ресурсів: персоналу підприємства; прибутку від операційної діяльності, наявних у підприємства основних фондів та оборотних коштів, нематеріальні активи – тобто інноваційні розробки, торгові марки, забезпечення гарної репутації на ринку.

За підсумками раціонального використання наявних ресурсів підприємство забезпечує функціонування системи розвитку, а перспективі - зростання економічних показників [3].

За часів кризи та в період економічного зростання підприємства різних галузей та сфер діяльності реагують по-різному. За видами економічної діяльності підприємства можна поділити за рівнем впливу кризи та невизначеності. Одні з них розвиваються, інші занепадають.

На рисунку 1 автором складено схему розвитку та занепаду різних видів економічної діяльності в період розвитку або кризи економічних процесів держави.

В умовах зростання ефективності економічних процесів на рівні держави чи окремого регіону, активно розвиваються суб'єкти підприємницької діяльності I групи, а суб'єкти підприємницької діяльності II групи занепадають.

У період погіршення загальнонаціональних і регіональних економічних процесів суб'єкти підприємницької діяльності III групи активно розвиваються, а суб'єкти підприємницької діяльності IV групи занепадають.

Необхідно відмітити, що в незалежності від кризових процесів на рівні держави чи регіону, в Україні суб'єкти бізнесу III групи знаходяться завжди в сталому стані.

	Розвиток	Криза
Зростання	Продаж автомобілів, готельно-ресторанний бізнес, делікатесні продукти харчування, таксі, платне лікування, одяг, взуття та аксесуари, електронна та побутова техніка, туризм, розважальні заклади, кінотеатри, телебачення	Ремонт взуття та одягу, громадський транспорт, ринок вторинного житла, ремонт побутової техніки, комп'ютерів, телефонів, телебачення, ринок реклами, сільське господарство, б/в автомобілі
Сталий стан	Сільське господарство, кондитерська галузь, харчові продукти, побутова хімія та засоби гігієни, лікарські засоби, комунальні послуги, бензин, торгівля	
Погіршення	Ремонт взуття та одягу, громадський транспорт, ринок вторинного житла, ремонт побутової техніки, комп'ютерів, телефонів, ринок реклами, сільське господарство, б/в автомобілі	Продаж автомобілів, готельно-ресторанний бізнес, делікатесні продукти харчування, таксі, платне лікування, одяг, взуття та аксесуари, електронна та побутова техніка, туризм, розважальні заклади, кінотеатри

Рис. 1. Розподіл видів економічної діяльності за рівнем впливу кризи та невизначеності

Список використаних джерел

1. Фролова Н. Л. Сучасний стан і перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах коронакризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 19. С. 16–21. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.19.16
2. Скопенко Н. С., Когут О. О. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення стійкого розвитку підприємств в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9869> (дата звернення: 23.05.2022).
3. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Львів, 19 лютого 2021 р.) : тези доповідей. – Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2021. – 344 с

УДК 65.012.22

Бондаренко А.В., магістрант; Хадарцев О.В., к.е.н., доцент
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
 (м. Полтава, Україна)

ДІАГНОСТИКА РИЗИКОСТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ІНДИКАТОРИ ВИЗНАЧЕННЯ

Сучасне бізнес-середовище характеризується такими поняттями як нестабільність та невизначеність. Особливо це проявляється сьогодні, коли військовий стан впливає на дестабілізацію бізнесу, що приводить до того, що компанії стали акцентувати увагу на розвитку здатності оперативно виявляти і використовувати нові можливості. В умовах нинішньої економічної невизначеності, викликаній коливаннями цін на енергоносії,

нестійким фондовим ринком, уповільненими темпами зростання національних економік, переважна частина топ-менеджерів провідних корпорацій бачать більше ризиків, ніж можливостей для бізнесу. Слід відмітити, що у науковій і методичній літературі не існує однозначного розуміння щодо критеріїв та індикаторів ризикостійкості. Більшість дослідників відзначає, що ризикостійкість хоч і є системною характеристикою що кількісно визначає його взаємодії та можливості функціонування, проте її оцінка є моментною і відображає конкретну економічну ситуацію, що склалася в певний момент часу під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів [1]. Відповідно, для забезпечення подальшого розвитку й необхідно здійснювати ефективне управління взаємодією із факторами внутрішнього і зовнішнього середовища, для того щоб забезпечити дотримання належного певного рівня ризикостійкості. Також слід зазначити, що фахівці у сфері дослідження методології оцінювання ризикостійкості відзначають двобічну роль даної категорії, що відображено у багатьох наукових працях. Така двобічність розкривається наступним чином [2]:

1) створення умов для цілеспрямованого функціонування та розвитку, вплив на підсумкові (або як вказують дослідники інтегральні) результати діяльності;

2) комплекс взаємодії з іншими організаційно-економічними системами (як зазначають дослідники – системами вищого рівня) які можуть сформувати нову дієву групу внутрішніх та зовнішніх факторів ризику.

У залежності від реакції підприємства на зміни науковці виділяють такі види стійкості:

- статична економічна стійкість – здатність підтримувати показники діяльності та параметри функціонування в умовах впливу деструктивних факторів;

- динамічна економічна стійкість – здатність утримувати динамічну рівновагу, або коли відхилення у функціонуванні знаходяться у допустимих межах;

- сталий розвиток – здатність підтримувати оптимальний напрям розвитку підприємства при постійних зовнішніх та внутрішніх впливах.

Такий підхід теж передбачає виділення певних зон або рівнів ризикостійкості. Відповідно до знаходження підприємства у даних зонах, визначається стратегія управління ризикостійкістю яка може бути спрямована: на подолання кризи чи вихід із нестійкого становища; впровадження інновацій та забезпечення розвитку підприємства; адаптивний розвиток підприємства чи впровадження непринципових змін у його діяльності. Відповідно кожному виду економічної стійкості приводять відповідні джерела приросту доданої вартості, як-то оптимізація витрат, збільшення обсягів виробництва, інвестиції в капітал, та інше. Тому пропонується у якості індикатора використання показника EVA – економічної доданої вартості, що характеризує результативність фінансово-інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства. Економічна додана вартість або EVA (англ. economic value added) це один з методів оцінки економічної прибутку. Вперше термін EVA був використаний в 1989 році П. Фінеганом, були наведені приклади успішних американських компаній, що використовують EVA як критерій виміру ефективності діяльності. Після цього концепція EVA викликала велику зацікавленість бізнес-спільноти, включаючи такі компанії, як The Coca-Cola Company, Eli Lilly and Company, Bausch&Lomb, Matsushita, Briggs&Stratton та ряду інших. EVA – це чистий операційний прибуток після сплати податків за вирахуванням витрат на капітал:

$$EVA = NOPAT - WACC \cdot IC, \quad (1)$$

де: NOPAT – чистий операційний прибуток після сплати податків;
WACC – середньозважена вартість капіталу;
IC – інвестований капітал.

Стани підприємства за співвідношенням показників рівня ризикостійкості

Значення показника економічної доданої вартості	Рівень ризикостійкості підприємства			
	Абсолютний (76-100%)	Відносний (51-75%)	Критичний (26-50%)	Кризовий (0-25%)
$EVA > 0$	A	A	B	C
$EVA = 0$	A	B	C	D
$EVA < 0$	B	C	D	D

Відповідно до показника EVA, фахівцями пропонується наступний розподіл зон ризику [1; 3]:

A – зона нормального економічного стану підприємства, характеризується вищим від середнього рівня ризикостійкості та невід’ємними значеннями EVA;

B – зона допустимого ризику, включає середні показники ризикостійкості при невід’ємному значенні EVA, а також від’ємний показник EVA при абсолютній ризикостійкості;

C – зона незадовільного економічного стану, характеризується середнім рівнем ризикостійкості, але недодатним значенням EVA, або низькою (кризовою) ризикостійкістю при додатному показнику EVA;

D – зона критичного ризику, нижчі від середнього рівня ризикостійкості при від’ємних значеннях EVA.

Таким чином, представлені критерії та індикатори дозволяють сформувати дієвий інструмент для адекватного оцінювання і управління ризикостійкістю підприємства. Також застосування критеріїв оцінки ризиків щодо ключових бізнес-процесів дозволяє формувати стратегічні передумови ризикостійкості у прийнятті рішень щодо розвитку підприємства в умовах нечіткої невизначеності середовища господарювання. Проте така методологія не є простою і вимагає наявності певного експертного досвіду щодо оцінювання зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, а також навиків математичної інтерпретації економічних процесів, їх прив’язки до конкретних показників господарювання.

Список використаних джерел

1. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств: монографія / С.М. Ілляшенко, О.А. Біловодська. – Суми: Університетська книга, 2010. 281 с.
2. Захаркін О.О. Оцінка ризикостійкості підприємства при управлінні його інноваційним розвитком. *Економічний простір*. 2015. № 98. С. 165-176.
3. Кравченко О.С. Ризикостійкість як передумова ефективного розвитку підприємства: індикатори визначення та методика діагностики. *Вісник ДонНУЕТ*. 2013. №4 (60). С. 81-90.

УДК 330

Бут М.М., студентка

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

За умови воєнного стану ефективність діяльності аграрних підприємств посідає важливе місце та набуває актуального значення для економіки України. Ефективність сільськогосподарських формувань є головною характеристикою їхньої господарської діяльності, тому поняття «ефективність» є складною дефініцією, що пов’язана з дією

об'єктивних економічних законів та впливом зовнішніх чинників, які створюють умови невизначеності та мають безпосередній вплив на кінцеві результати господарської діяльності аграрних підприємств.

В економіці виділяють чотири типи ефективності: технологічна, економічна, соціальна та екологічна.

Технологічна ефективність характеризується використанням ресурсів виробництва, основним її критерієм є максимальний вихід продукції з одиниці землі за збереження природного середовища і дотримання екологічної рівноваги.

Економічна ефективність відображає ступінь реалізації виробничих відносин і визначає ефективність виробництва продукції. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва – це отримання продукції з одного гектара земельної площі, від однієї голови худоби за найменших затрат праці і коштів на виробництво одиниці продукції. Ефективність сільського господарства включає не тільки співвідношення результатів і витрат виробництва, у ній відбиваються також якість продукції та її здатність задовольняти ті чи інші потреби споживача.

Соціальна ефективність характеризує соціальний розвиток і полягає у скороченні тривалості робочого тижня, збільшенні кількості нових робочих місць і рівня зайнятості працівників, поліпшенні умов праці та побуту.

Своєю чергою, екологічна ефективність пов'язана з таким використанням ресурсного потенціалу підприємства, що не завдає шкоди довкіллю і забезпечує виробництво екологічно чистої продукції. Екологічна ефективність для аграрних підприємств досягається шляхом створення конкурентоспроможних за ціною товарів і послуг, які задовольняють потреби людей і підвищують якість життя, одночасно зменшуючи вплив на навколишнє середовище і ресурсомісткість.

З-поміж чотирьох видів ефективності найбільш повно вона трансформується в поняття економічної ефективності виробництва, яке може відображати отриманий ефект від діяльності як у вартісних, так і в натуральних показниках, що, своєю чергою, призводить до більш удакої оцінки функціонування суб'єктів господарювання. Тому економічна ефективність – це досягнення виробництвом найвищих результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці у вартісних та натуральних показниках.

Ще, науковці класифікують ефективність виробництва за трьома факторами впливу: за напрямками формування; за ресурсами і витратами; за рівнем господарювання.

Це дає змогу кожному суб'єкту господарювання оцінити власну діяльність, дослідивши та вивчивши її за ключовими критеріями, які дають можливість визначити, наскільки їх функціонування є прибутковим чи збитковим.

Позитивний економічний ефект сільськогосподарського виробництва безпосередньо залежить від рівня спеціалізації: чим вищою вона є, тим результативнішою буде діяльність суб'єкта господарювання. Своєю чергою, розвиток науково-технічного прогресу в аграрній сфері веде до збільшення засобів виробництва, підвищення їх технічної досконалості і поліпшення технології використання, зниження собівартості продукції, що досягається за рахунок підвищення врожайності культур і продуктивності худоби через упровадження нових прогресивних ресурсозберігаючих технологій, що призводить до забезпечення змін в умовах виробництва і в подальшому – до підвищення ефективності діяльності підприємств. Ступінь інтегрованості має прямий вплив на економічну ефективність: чим сильніше підприємство інтегроване у систему господарських відносин, тим вищим є ступінь нейтралізації та розподілу ризиків, вищі конкурентоспроможність та мобільність ресурсів.

Наступна класифікаційна ознака за ресурсами і витратами дає змогу, за умови інтенсивного відтворення і раціонального використання основних фондів підприємства, забезпечити високий темп виробництва продукції (розвитку підприємства) та підвищити ефективності виробничого процесу в цілому.

Вплив факторів за рівнем господарювання передусім призводить до аналізу діяльності суб'єкта господарювання на макрорівні. Вплив зміни факторів макросередовища на кінцеві

показники діяльності підприємства проводиться на основі таких груп факторів: економічних, демографічних, соціально-культурних, природно-ресурсних, техніко-технологічних, політико-правових, міжнародних. Макросередовище впливає на діяльність суб'єкта господарювання не прямо, проте його фактори позначаються на його результатах діяльності, хоча і не безпосередньо. Мікрорівень представляє сукупність об'єктів, що формують найближче оточення організації і мають безпосередній вплив на його виробничо-господарську діяльність.

Зважаючи на всі підходи та фактори, оцінка ефективності виробництва можлива лише на основі поглибленого аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства з використанням системи економічних показників.

При цьому головним та основним показником під час оцінки діяльності будь-якого комерційного підприємства є прибуток, оскільки в ньому знаходять своє відображення резерви всіх складових елементів функціонування господарюючого суб'єкта: виробництво і реалізація, якість і асортимент, використання виробничих ресурсів, собівартість продукції. Для визначення економічної ефективності виробництва в цілому по сільськогосподарських підприємствах використовується система показників: вартість валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1-го середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 100 грн. виробничих витрат, на 100 грн. основних виробничих фондів; розмір чистої продукції (валового доходу), чистого доходу та прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь, на одного середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 100 грн. витрат виробництва, на 100 грн. виробничих фондів, продуктивність праці; рівень рентабельності й норма прибутку. Для аграрних підприємств рівень норми прибутку повинен становити 15–20%, за цих умов можливе здійснення розширеного відтворення виробництва на основі інтенсивного оновлення матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання.

Таким чином, ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств – це досягнення стратегічного прибутку на кожному етапі розвитку аграрного підприємства за забезпечення фінансової сталості та платоспроможності, оптимального співвідношення рентабельності та ризику.

Список використаних джерел

1. Коваленко Ю.С., Охріменко І.В., Демченко О.В. Факторний аналіз економічної ефективності аграрних підприємств України. *Економіка АПК*. 2007. № 4. С. 60–67
2. Вернюк Н. О. Організаційно-економічні засади управління ефективністю виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами. *Економіка та управління АПК*. 2014. №1. С. 118-123.

УДК 620.92:00.67

Валявський С.М., к.е.н., доцент; Сидоренко Д.О., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЦУКРОВИХ ЗАВОДІВ

Значне збільшення об'ємів виробництва цукру в Україні, нарощування потужностей цукрових заводів та скорочення об'ємів споживання палива на них досягає максимуму. Подальше підвищення ефективності підприємств галузі можливе шляхом диверсифікації діяльності цукрових заводів.

Потужним резервом розвитку заводів є глибока переробка вторинних матеріальних ресурсів – меласи та жому. До інноваційних технологій, що реалізуються на цукрових заводах країн ЄС та започатковані в Україні при виробництві біоетанолу і біогазу можна

віднести виробництво біоетанолу з меляси і дифузійного соку; виробництво біогазу з жому та спиртової барди з генерацією так званої «зеленої» електроенергії; виробництво біогазу з транспортерно-мийної води; виробництво бетаїну-сирцю з меласної барди; упарювання дагестату меласної барди з метою отримання екологічно чистих біодобрих.

При правильному підході, технічному, апаратурному виконанні та експлуатації переробка вторинних матеріальних ресурсів по дохідності наблизиться до виробництва цукру. Переробка меласи на біоетанол дозволяє отримувати по ходу технологічного процесу скраплений CO₂ та меласну барду. Подальша глибока переробка барди на бетаїни та біогаз ще більше оптимізує економіку. Виробництво біогазу з барди дозволить забезпечити виробництво електроенергією та паром. Спільна метанізація меласи та жому з виробництвом «зеленої» електроенергії та біодобрих завершить повний робочий цикл.

Враховуючи постійно зростаючу вартість природного газу, перспективним є використання цієї технології на цукрових заводах України. Оптимальною сировиною на цукровому заводі для застосування цієї технології є жом. З енергетичної точки зору, буряковий жом має достатній потенціал – згідно з дослідженнями, з 1 тонни жому з вологістю 75-82% можна отримати 100 м³ біогазу, що є достатнім вважати цю технологію ефективною. Наприклад, з 1 т гною великої рогатої худоби можна отримати 60 м³ біогазу з вологістю 84-87%, а метанові заводи з цього виду відходів працюють вже давно в усьому світі та в Україні.

При метануванні жому на цукровому заводі можна використовувати біомасу легких домішок, уловлювану з мийного відділення заводу та збитих буряків і хвостів після класифікатора. Додавання цих відходів може позитивно вплинути на вихід біогазу, оскільки вони мають вищий енергетичний потенціал, ніж жом (з 1 т бадилля та стебел буряка можна отримати 200 т біогазу) [3].

Враховуючи, що існує щонайменше два основних мотиви будівництва біогазових установок на базі цукрового заводу: утилізація відходів, що накопичилися під час сезону переробки цукрових буряків, та заміна природного газу, агрохолдинг «Астарта-Київ» у 2014 побудувала у місті Глобино біоенергетичний комплекс (БЕК) потужністю 150 тис. м³ біогазу на добу, ТОВ «Юзефо-Миколаївська біогазова компанія» у 2019 році ввела в експлуатацію першу чергу «Юзефо-Миколаївської біогазової електростанції» потужністю 3 МВт з подальшим запуском 2-ї черги проєкту потужністю 5 МВт.

Побудуваний в 2014 г. в м. Глобино біоенергетичний комплекс (БЕК) потужністю 150 тис. м³ біогазу на добу використовує в якості сировини побічну продукцію виробництва цукру, відходи переробки сої та інші рослинницькі залишки. Біоенергетичний комплекс «Астарті» функціонує цілий рік. У весняно-літній період біогаз поставляється на Глобинський соєпереробний завод; з осені, з початком сезону цукроваріння – на цукровий завод. Компанія за рахунок біогазу на 50% забезпечує потреби свого Глобинського цукрового заводу. Наразі агрохолдинг «Астарта-Київ» впроваджує проєкт комплексу з виробництва біогазу, електроенергії та пару на базі когенераційної установки потужністю 12 МВт.

В Україні створюються механізми регуляторної та стимулюючої державної політики, які передбачають обов'язкову норму добавки біоетанолу і біодизеля в усе автомобільне паливо, що продається в країні. У ВР України зареєстровано законопроект №7348, який пройшов вже кілька обговорень на комітеті з ПЕК. Проєктом закону передбачається, що з 1 січня 2019 р сумарна місткість біокомпонентів для бензинів повинна становити вагових 5%, а з 1 липня 2020 року – не менше 7%. За відмову додавати біокомпоненти в автомобільне паливо передбачені штрафи. У разі затвердження документа на Україні буде створено гарантований ринок збуту для 350 тис. тон етанолу на рік.

Слід зазначити, що весь бензин, який продається в ЄС, зазвичай містить 5% етанолу (E5 – «Е» – етанол, а «5» – відсоток вмісту етанолу), і це вже протягом ряду років. Він широко доступний як вибір бензину за замовчуванням. Переважна більшість комерційно

доступних бензинових автомобілів, побудованих з 2000 року, можуть працювати на суміші бензину і до 10% етанолу, також відомого як E10.

E10 можна використовувати приблизно в 90% всіх бензинових автомобілів, що використовуються в Європі, і 99,7% бензинових автомобілів, випущених з 2010 року. Зараз E10 складає 32% від обсягу продажів бензину у Франції і 63% в Фінляндії. Його частка на ринку бензину в Німеччині в 2016 році склала 12,6%.

Наразі в Україні нараховується 13 виробників біоетанолу. Шість з них працюють досить успішно – Зарубінський, Гайсинський спиртзаводи, приватні заводи Екоенергія і Фазор, а також Узинський і Гнідавський цукрові заводи. Вони за минулий рік виробили 80 тис.т біоетанолу. Хоча законодавством України визначено використання біоетанолу як добавки до автомобільного пального, фактично етанол використовується в різних видах без акцизних кисневмісних добавках – розчинниках, сольвентах, оксорах і т.д.

Виробництво біоетанолу на цукрових заводах буде набагато конкурентнішим порівняно з його виробництвом на застарілих існуючих в Україні спиртових заводах. Враховуючи світовий досвід, виробництво біоетанолу з меласи слід здійснювати за новими технологіями на цукрових заводах, а не на застарілих спеціалізованих (меласних) спиртових заводах. При цьому спиртова барда як відходи бродильного виробництва слугуватиме вторинними ресурсами нарівні з жомом для отримання біогазу, виробництва «зеленої» електроенергії, біодобрив.

Реалізацію проектів диверсифікації діяльності цукрових заводів слід розпочинати з досвідченими в цій галузі компаніями. В майбутньому вбачається трансформація цукрових підприємств України за європейським зразком в напрямку створення комплексів глибокої переробки вихідної сировини як багатопрофільних виробництв цукру, біоетанолу, біогазу, бетаїну, комбікормів, тощо.

Список використаних джерел

1. Сайт www.ukrtechcom.com
2. Сайт www.ukrsugar.com. Матеріали II Міжнародного конгресу Sugar World 2018
3. Оцінки Інституту відновлюваної енергетики Національної академії наук України. Офіційний сайт Національної академії наук України [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nas.gov.ua.
4. Романчук С.В. Детермінанти еколого-економічної ефективності переробки відходів на цукрових заводах. С.В. Романчук. Young Scientist. 2015. № 3 (18). С. 39-43.

УДК 620.92:00.67

Валявський С.М., к.е.н., доцент; Хурса В.В., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ БІОЕНЕРГЕТИКИ В СИСТЕМІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Збереження високого рівня залежності України від зовнішніх поставок окремих енергоресурсів створює ризики національній безпеці. Зокрема, триваюча збройна агресія Російської Федерації проти України, спрямована в тому числі на порушення енергетичної інфраструктури, перешкоджання стабільній роботі енергетичних ринків в Україні.

Використання нових технологій виробництва, транспортування, зберігання та споживання енергії, використання відновлюваних та місцевих джерел енергії, дозволяє наблизити джерела виробництва енергії до споживача та збалансувати режими роботи енергосистем.

Використання відходів агропромислового виробництва, слід розглядати як напрям забезпечення енергетичної безпеки промислових компаній при високому рівні залежності України від зовнішніх поставок окремих енергоносіїв та енергетичні технології.

Нині біометан виробляють 725 заводів у 15 країнах Європи. Прогнозне виробництво біометану в країнах ЄС має досягти 18 млрд м³ в 2030 році. Одним із світових лідерів з виробництва та використання біогазу є Німеччина, в 2018 році на 200 заводах вироблено близько половини європейського біометану (≈ 11.5 ТВт-год). Короткотермінова ціль виробництва біометану в Італії 6-8 ТВт-год/рік у 2023 році, довгострокова ціль – досягти 30% від загального споживання природного газу. Національні цілі у Швеції полягають у зниженні викидів парникових газів на 70% на внутрішньому транспорті до 2030 року порівняно з 2010 роком за рахунок біометану. Данія планує повне заміщення використання природного газу за рахунок біометану до 2035 року (виробництво природного газу в північному морі припиниться у 2035 році. Динамічно розвивається ринок виробництва біометану у Великобританії – між 2011 і 2018 рр. вироблено 6,7 ТВт-год біометану.

Основним фактором розвитку біоенергетики в країнах, Німеччині зокрема, є створення так званих «рамкових» умов для цього процесу. У країні діє фіксована бонусна система розрахунку розміру «зеленого» тарифу: диференціація фіксованих тарифів на енергоносії з біогазу здійснюється залежно від масштабів її виробничих проектів. Друга відмінність – наявність надбавок до основної ставки «зеленого» тарифу з урахуванням виду використовуваної сировини та особливостей технології переробки. Така система дає змогу вибрати найбільш відповідний для сучасних умов шлях розвитку, стимулюючи не тільки кількісні показники виробництва енергії з біогазу, а й регулювати шляхи їх досягнення та використання отриманої енергії. В результаті така «рамкова» система дозволила забезпечити 25% потреби в енергії за рахунок біогазу [1].

Подібна система гнучких стимулів може бути доречною в контексті внутрішнього енергопостачання. Одним із можливих напрямків використання відпрацьованої біомаси як джерела енергії є отримання біогазу, який на 50-80% складається з метану. Потенціал виробництва біогазу в Україні за всіма типами сировини 7,8 млрд м³ СН₄ або 25% природного газу в Україні, в тому числі з поживних рештків 3864 млн. м³, силосу кукурудзи – 2709 млн. м³, пташиного посліду – 467 млн. м³, жому цукрових буряків – 363 млн. м³, гною ВРХ та свиней – 403 млн. м³. Проте в Україні виробництво енергії з біогазу знаходиться на початковій стадії: для виробництва енергії використовується лише трохи більше 1% біомаси, в основному жом цукрових буряків, лушпиння соняшнику, відходи деревини, дрова для населення [2].

Враховуючи постійно зростаючу вартість природного газу, перспективним є використання цієї технології на цукрових заводах України. Оптимальною сировиною на цукровому заводі для застосування цієї технології є жом. З енергетичної точки зору, буряковий жом має достатній потенціал – згідно з дослідженнями, з 1 тонни жому з вологістю 75-82% можна отримати 100 м³ біогазу, що є достатнім вважати цю технологію ефективною. Наприклад, з 1 т гною великої рогатої худоби можна отримати 60 м³ біогазу з вологістю 84-87%, а метанові заводи з цього виду відходів працюють вже давно в усьому світі та в Україні.

Першочерговою причиною, яка не дає біогазовому сектору динамічно розвиватися є інертність державної політики. При цьому Україна має вигідніші умови, ніж Німеччина, яка є одним із європейських та світових лідерів у розвитку біогазових технологій та аспектах їх практичного впровадження. Зокрема, в Україні майже в 3 рази більше орних земель, основний фонд яких утворюють чорноземи. Проте в Україні близько 15% ріллі (3,6 млн га) не використовується за основним призначенням (виращування сільськогосподарських культур), а тому потенційно може використовуватися для отримання енергетичних культур, у тому числі для виробництва біогазу, кукурудзи на силос, цукрове сорго, топінамбур, конюшина, традиційні злаки) [4]. Крім того, Україна має значний потенціал для підвищення продуктивності сільськогосподарських культур загалом і енергетики зокрема.

За оцінками експертів, загальний річний потенціал видобутку біогазу в Україні становить 40 млрд м³, що в перерахунку на аналог природного газу становить 22-23 млрд м³ [2, 4].

Основним напрямком дій на найближчі п'ять років щодо розширення використання ВДЕ в Україні має стати перегляд державної політики щодо стимулювання використання ВДЕ з метою підвищення їх економічної ефективності. Тому необхідно:

1. Застосувати механізми регуляторної та стимулюючої державної політики щодо впровадження технологій використання ВДЕ, які мають конкурентну перевагу перед технологіями, заснованими на використанні викопного палива. Перш за все, це заміна природного газу ресурсами біологічного походження (деревна біомаса, сільськогосподарська біомаса, біогаз тощо) в системах централізованого опалення та автономного опалення.

2. Розробити та запровадити механізми стимулювання використання ВДЕ приватними домогосподарствами (фізичними особами). Перш за все, такі механізми мають бути спрямовані на заміну природного газу, який використовується для опалення, гарячого водопостачання (ГВП) та електроенергії в приватних будинках. Одним із найперспективніших ВДЕ у цій галузі є тверда біомаса (спалювання в котлах). Основними механізмами стимулювання розвитку ВДЕ у цьому секторі мають бути грошові інструменти (безпроцентні кредити, цільові пільгові кредити, відшкодування частини витрат, часткове або повне покриття банківських відсотків за цільовими кредитами комерційних банків тощо). та податкові пільги.

Для збільшення частки відновлюваних джерел енергії в кінцевому споживанні енергії необхідно розробити критерії сталості для рідкого та газоподібного палива, виробленого з біомаси та використовуваного на транспорті, а також для рідкого палива, виробленого з біомаси та призначеного для використання іншої енергії, ніж транспорт.

Список використаних джерел

1. Георгій Гелетуха, Петро Кучерук, Юрій Матвеев, Дмитро Науменко, Андрій Станєв, Леся Матіюк. Розвиток біогазових технологій в Україні та Німеччині: нормативно-правове поле, стан та перспективи. Київ-Гюльцов, 2013 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.uabio.org/img/files/news/pdf/Razvitie_biogazovyh_tehnologiy_1.pdf.

2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sugar.ru/node/17046>.

3. Національний агропортал Latifundist.com [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.Latifundist.com.

4. Оцінки Інституту відновлюваної енергетики Національної академії наук України. Офіційний сайт Національної академії наук України [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nas.gov.ua.

УДК 338.1:658.8

Васюта В.Б., к.т.н., доцент; Житник О.М., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ТОРГОВЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Важливим підґрунтям пришвидшення зростання внутрішньоринкової конкуренції, під призою сучасних тенденцій сталого розвитку економіки України, слугує у першу чергу сфера торгівлі, оскільки саме цей вид ведення бізнесу характеризується високим динамізмом. При цьому серед підгалузей торговельного сектору більшу рентабельність несе у собі безпосередньо роздрібна торгівля. Говорячи про українську торговельну сферу, варто зауважити, що для неї характерним є високий рівень конкурентної боротьби, що свідчить про наявність позитивних тенденцій розвитку галузі.

Динамічний розвиток, котрий притаманний роздрібній торгівлі, та посилення внутрішньоринкової конкуренції провокує виникнення численних інноваційних принципів ведення даного виду підприємництва. Однак потрібно констатувати, що зараз роздрібна торгівля перебуває на стадії повноцінного становлення та не відповідає жорстким вимогам сучасного ринку. Це у свою чергу потребує від менеджерів і керівників прийняття раціональних й обґрунтованих рішень [1, с.120-121]. Функціонування підприємств роздрібною торгівлі відбувається під негативним впливом різних факторів. Одним із таких однозначно варто зазначити зниження платоспроможності, зменшення обсягу споживчого попиту і результативне пониження ділової активності підприємців. Згадане вище викликане, наприклад, коронакризою, під якою розуміється економічна криза, що спровокована пандемією коронавірусу SARS-CoV-2. Таким чином українська економіка вкотре повернулася до стану рецесії на фоні наслідків коронакризи та підвищення облікової ставки НБУ. Такі дії були запроваджені задля уникнення інфляції.

У 2014 році стан справ погіршився через початок військового протистояння на Сході України. У зв'язку із збройною агресією Росії проти України розпочалася економічна криза 2014–2015 років, ВВП держави скоротилося на 15%. Зниження реального доходу домогосподарств становило 30%. Рівень споживчої інфляції у 2015-му складав цілих 43,3%. Дані позначки є рекордними, починаючи з 1996 року. Максимального економічного відновлення було досягнуто у 2019, тоді в окремих періодах ВВП зростав на понад 4%. Надалі розвитку перешкодила світова пандемія Covid-19.

Вже 24 лютого 2022 року стало датою виникнення найбільш негативного чинника розвитку не лише роздрібних торговельних підприємств, а й усієї економіки України. Мова йде про запровадження воєнного стану, уведеного урядом країни через війну із Російською Федерацією.

Загалом показники ефективності діяльності українських підприємств роздрібною торгівлі у період 2020-2021 років стали відображати більш позитивну динаміку. Зокрема, навіть в умовах ведення війни станом на перше квітня 2022 року країна мала сукупне збільшення чисельності ФОПів. Дане зростання склало з 435904 одиниць у січні до 437171 одиниць у квітні. Однак із 37 видів роздрібною торгівлі лише 15 з них зазнали цього збільшення, решта видів зазнали зменшення кількості підприємств [2].

Доцільно зауважити, що в останні роки український внутрішній роздрібний ринок характеризується вагомим поширенням діяльності транснаціональних корпорацій. Наприклад, нині на вітчизняному ринку непогані позиції займають деякі іноземні торговельні мережі: «Metro Cash&Carry», «Auchan», «Zara», «Bershka», «Stradivarius» тощо. Як наслідок переважну частку українських суб'єктів роздрібною торгівлі не можна віднести до якогось одного загальноприйнятого в світовій практиці формату в чистому вигляді. Зазвичай вони пристосовуються до особливостей регіональних ринків. Відтак, український варіант «Cash&Carry» передбачає, що суттєвий обсяг збуту продукції припадає на роздрібних споживачів, гіпермаркети та супермаркети можуть встановлювати як роздрібні, так і дрібнодрібні ціни, а дискаунтери пропонують широкий товарний асортимент [3, с. 218].

Важливим показником соціально-економічного розвитку регіонів чи держави у цілому виступає роздрібний товарооборот. Тобто, розмір товарообороту роздрібних торговельних підприємств становить собою універсальний економічний показник, який характеризує масштаби та рівень задоволення попиту споживачів продукції, і відповідно, обсяги залучення купівельних фондів населення [4, с. 141].

На рисунку 1 зображено величину роздрібною товарообороту в січні 2021 та 2022 року. Таким чином, дослідивши зазначені дані варто сказати, що у 2022 році прослідковується позитивна динаміка зміни обсягу обороту підприємств роздрібною торгівлі, підсумкове збільшення становить 28230,0 млн. грн.

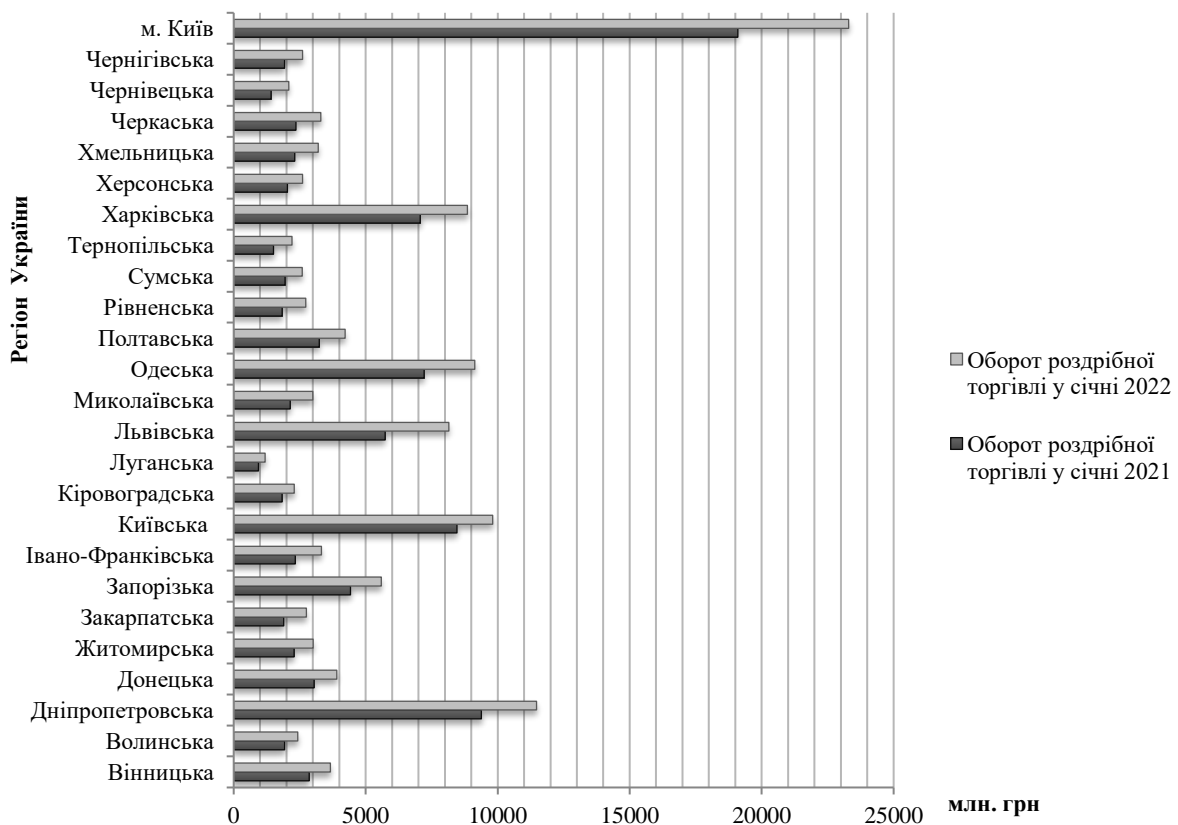

Рис. 1. Динаміка роздрібного товарообороту України (у млн. грн)

У цілому перші 25 днів ведення війни на території України призвели до того, що близько 29% торговельних підприємств, або 3946 одиниць, припинили своє функціонування з тих чи інших причин. Як наслідок, станом на 21 березня 2022 загальна чисельність працюючих роздрібних суб'єктів склала 9701 одиниць при загальній кількості у 13674 компаній. Близько 15-18% серед функціонуючих фірм діють за специфічним графіком, з урахуванням обмежень воєнного стану (наприклад уведення комендантської години).

Отже, наразі роздрібні торговельні підприємства України переживають процес адаптації до ведення своєї діяльності в умовах воєнного стану. Останній на території держави провокує численні негативні для розвитку чинники, серед яких знищення певної кількості складів торгових мереж, порушення більшості транспортних шляхів, нестача персоналу та інші.

Список використаних джерел

1. Кашперська А. І. Ринок роздрібної торгівлі України: стан і тенденції розвитку. *Бізнес Інформ*. 2021. №4. С. 120–127. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-120-127>
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Чернявська М. К. Роздрібна торгівля України: сучасний стан та перспективи розвитку. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 15. С. 216-221. URL: http://bses.in.ua/journals/2017/15_2017/46.pdf
4. Коптева Г.М. Сучасний стан та тенденції розвитку підприємств роздрібної торгівлі. *Приазовський економічний вісник: електрон. наук. журн.* 2019. Вип. 6 (17). С. 140–143.

УКРАЇНСЬКЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Вже третій місяць українці із зброєю в руках героїчно протистоять російському вторгненню. Не менш важливим для України наразі є фронт економічний. Війна в Україні викликала швидке зростання безробіття. За даними соціологічної групи «Рейтинг», на початок квітня 2022 року 53% українців втратили роботу, 22% – працюють у звичному режимі, 21% – віддалено або частково, і лише 2% – знайшли нову роботу. Більшість людей, що втратили роботу – це мешканці східних областей України. Такі високі показники свідчать, що більше половини українців втратили джерело постійного доходу, який би покривав базові потреби людини, давав відчуття безпеки та знижував тривогу перед невизначеним майбутнім. Відповідно до даних опитування, економічне становище внаслідок війни значною мірою погіршилося на 52% у порівнянні з довоєнним часом [1].

Вітчизняний бізнес показав свою здатність працювати і в умовах війни, підтримуючи національну економіку, забезпечуючи потреби фронту. Важливим для наповнення бюджету, збереження платоспроможності населення України та підтримання соціальних стандартів є налагодження роботи національного бізнесу у цих критично складних умовах. Саме тому парламентом та урядом було запроваджено ряд ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва під час війни. Нові правила дозволять вітчизняному бізнесу продовжувати функціонувати під час війни (рис. 1).

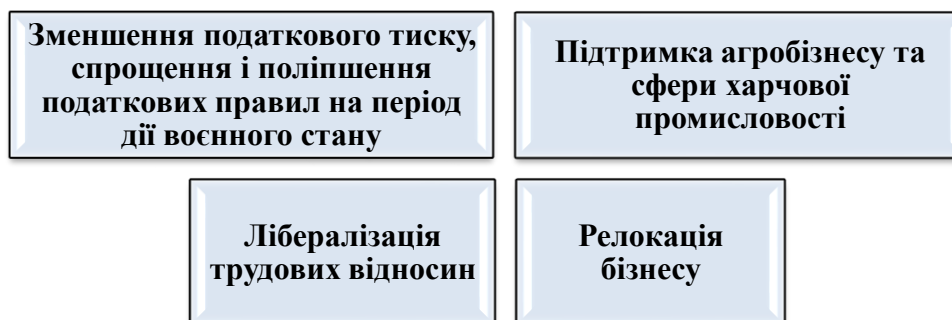

Рис. 1. Нові правила ведення бізнесу в Україні під час війни

Підприємці мають можливість реалізувати свої ідеї та лідерські навички, організувати громадську діяльність та зробити свій внесок у вирішення багатьох соціальних проблем, які найбільше проявилися в умовах воєнного стану в Україні. В першу чергу це стосується питань соціального забезпечення найбільш вразливих категорій населення, працевлаштування внутрішньо переміщених осіб та розповсюдження гуманітарної допомоги, виробництва необхідних товарів та надання послуг вразливим категоріям населення.

Саме завдяки підтримці підприємництва з боку держави стає можливим вихід із соціально-економічної кризи та розвиток майбутнього України.

Список використаних джерел

1. Тил працює – Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>
2. Ачкасова О.В. Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1217/1172>
3. Кузьменко А.С. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/>

ОБҐРУНТУВАННЯ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Формування ефективної цінової політики торговельних підприємств виступає запорукою їх успішної діяльності та функціонування в умовах посилення ринкової конкуренції.

Розмір доходів торговельного підприємства, який отримується під річних видів діяльності, є функцією від обсягу проведення відповідних операцій (торговельних посередницьких, виробничих) (O) та рівня цін, які встановлюються на них (C):

$$D = f(O, C). \quad (1)$$

Обґрунтування визначення цін на товари (продукцію, роботи, послуги) підприємства належать до визначальних рішень, від яких залежить успіх усієї комерційної діяльності підприємства, ефективності його функціонування.

Практична реалізація самостійності підприємств з питань встановлення цін на товари (продукцію, роботи, послуги), які реалізуються, передбачає розробку його цінової політики, яка являє собою систему рішень підприємства, пов'язаних з визначенням рівня цін.

Розробка цінової політики підприємства покликана забезпечити умови досягнення його стратегічних цілей і завдань та окреслити принципи ціноутворення, методи визначення базового рівня цін, умови і розміри їх диференціації та коригування.

Підприємство, враховуючи специфіку свого положення на ринку, може реалізовувати різні цінові стратегії.

Виходячи з принципів, покладених в основу ціноутворення, розрізняють стратегії, які ґрунтуються на:

збуті, вони полягають у орієнтації на збільшення обсягів реалізації та максимізації своєї частки ринку у боротьбі з конкурентами;

прибутку, вони полягають в орієнтації на отримання підприємством цільової норми та маси прибутку з кожної одиниці товарів, що реалізуються;

ринковій ситуації, яка склалася. Вони полягають у визначенні рівня ціни, виходячи з кон'юнктури ринку, що склалася.

З точки зору активності та ініціативи підприємства з питань ціноутворення прийнято розрізняти активну та пасивну стратегії ціноутворення. Активну стратегію цін здійснюють фірми, які більш або менш автономно встановлюють ціни на свою продукцію (товари), орієнтуючись на ринкові умови реалізації. Пасивна стратегія цін характеризується пасивністю фірми при встановленні цін, їх орієнтацією, перш-за все, на дії конкурентів. Застосовуючи активну стратегію ціноутворення, підприємство може реалізувати різні тенденції щодо рівня цін та їх руху у часі.

Висока ціна на види товарів (продукції), які просуваються на ринок (стратегія високих цін), обирається, коли попит нееластичний (кількість продукції, що реалізується, не залежить від ціни) і відсутня конкуренція. Вона використовується, перш за все, для нових видів продукції за умови дефіцитного ринку, для споживчого ринку на іміджеві та модні товари. Стратегія високої ціни може реалізовуватись досить довгий час за умови високої якості продукції, її відповідності світовим стандартам, захисту прав підприємства на її випуск (патенти, ноу-хау).

Стратегія вилучення є продовженням стратегії високих цін у випадках небезпеки виникнення імітаторів і конкурентів. В цей час витрати на просування товарів (продукції) на

ринок вже покриті, отримані високі початкові прибутки дозволяють розширити виробничі потужності та збільшити пропозицію продукції. Обсяг виробництва тепер підприємство може запропонувати за більш низькими цінами, розширюючи коло потенційних споживачів продукції.

Низька ціна на товар, який просувається на ринок (стратегія низьких цін), може бути доцільна у тому разі, коли товар зустрічає дуже гнучкий (еластичний) попит, існує безпосередня небезпека конкурентів, наявні виробничі потужності дозволяють забезпечити високий обсяг реалізації продукції. У даному випадку підприємство робить ставку не на прибуток, який отримується з одиниці продукції, а на максимізацію маси отриманого прибутку завдяки великому обсягу збуту.

Стратегія проникнення полягає у встановленні низької ціни лише у разі впровадження товару на ринок з подальшим підвищенням рівня цін. Це здається можливим завдяки тому, що споживачі вже звикли до товару, підприємство має перевагу перед конкурентами за рахунок його якості, іміджу, мережі збуту або що.

Стратегія пульсації характеризується систематичними змінами цін. Відчутне зниження ціни стимулює покупця і розширює можливості збуту, після чого ціни починають поступово зростати.

Визначення стратегії ціноутворення – це складне завдання, так як необхідно врахувати: стадію та динаміку життєвого циклу товару (продукції); можливість збільшення попиту (орієнтація на попит); наявність і активність конкурентів (орієнтація на стан ринку); повні та змінні витрати на виробництво та реалізацію продукції (орієнтація на витрати), які визначають мінімальний рівень ціни, забезпечуючи беззбитковість діяльності підприємства.

Для розрахунку мінімального рівня ціни продукції використовуються об'єктивні методи ціноутворення, в основі яких лежить калькуляція ціни. Наприклад, розрахунок ціни на основі:

змінних витрат на виробництво та реалізацію одиниці продукції (робіт, послуг), які визначають мінімальний, демпінговий рівень цін;

повних витрат на виробництво та реалізацію продукції які забезпечують беззбитковість діяльності;

середніх витрат плюс прибуток, рівень якого може встановлюватися, виходячи з вимог державного регулювання рівня рентабельності, або, виходячи з господарської доцільності в отриманні певної маси прибутку.

В будь-якому з випадків, які розглядалися, до складу ціни, крім витрат та прибутку підприємства, включаються також податки та відрахування, встановлені державою.

Крім калькуляційних методів розрахунку рівня цін можуть застосовуватися суб'єктивні методи встановлення цін, які ґрунтуються на вивченні ринку збуту продукції, досвіду практиків чи знань експертів. Такими методами ціноутворення є: визначення ціни з урахуванням суб'єктивно відчутної цінності виробу чи сприйняття цін споживачами; встановлення ціни за результатами пробних продаж невеликих партій продукції за різними цінами; встановлення свідомо завищеної ціни з наступним її поступовим зниженням до рівня, який створює масовий попит; проведення аукціонів з випадковими учасниками; використання інформації про рівень цін на виробі-аналоги; запрошення експертів.

Оптимальне ціноутворення не може орієнтуватися тільки на ринок або тільки на витрати. Найчастіше необхідно брати до уваги обидва аспекти і використовувати не один, а декілька методів ціноутворення.

Список використаних джерел

1. Височин І.В. Теоретичні аспекти планування товарообороту підприємства роздрібною торгівлю. *Економіка та держава*. 2012. №5. С. 17-20.
2. Мишко О.А., Камінська І.М. Формування цінової політики торговельних підприємств в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2021. №23. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-25>.

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

За останні 10 років українці вже не раз переживали вплив повномасштабних криз. Важким був 2009, коли країну «поховало» під уламками глобальної фінансової катастрофи. Тоді ВВП держави скоротився на 15%. Початок війни з Росією у 2014 викликав скорочення економіки спочатку на 6,6%, а за рік вже на 10%. Пандемія коронавірусу у 2020 відзначилася падінням у 5%.

За два місяці війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки поки що важко оцінити, адже бойові дії тривають. За оцінками Національного банку, економіка поступово відновлюватиметься, однак реальний ВВП у 2022 може скоротитися не менш ніж на 35% за усіма складовими.

Аби вижити та відновити роботу у найближчий час українському бізнесу варто:

- Переорієнтуватися під потреби ринку та запити потенційних покупців усередині країни. Споживацький попит змінився від початку війни, виросли так звані волонтерські категорії та набувають обертів категорії, що затребувані у воєнний час: взуття, одяг, мала побутова техніка, товари для тварин, дитячі товари.

- Виходити на міжнародний ринок.
- Переміщатися географічно Україною.
- Створювати та запускати нові напрямки.

Економічний фронт держави під час війни є одним із питань, забезпечення діяльності якого сприяє поповненню бюджету та збереженню платоспроможності населення. Тому для держави дуже важливо підтримувати український бізнес.

Державна підтримка, урядові програми та ініціативи допомагають бізнесу вразі його знаходження в областях де ведуться або велися бойові дії отримати державну допомогу в переміщенні своїх потужностей до західних областей України. Для цього запущено програму з релокації українських виробництв за підтримки держави. Підприємствам, що планують переміститись до безпечних областей, буде надана допомога у підборі місць для їх виробничих потужностей, перевезенні та розселенні персоналу, пошуку нових працівників. Учасником може бути не лише велике виробництво, але й малі бізнеси з 10-20 людьми у штаті.

У рамках підтримки створення робочих місць запроваджується програма компенсації роботодавцям витрат на зарплату працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб у розмірі 6,5 тис грн за кожного такого працівника протягом двох місяців. Для участі в програмі підприємству потрібно укласти трудовий контракт з громадянином, який є внутрішньо переміщеною особою, і зареєструвати дані про працевлаштовану особу через портал Дія або надати заяву до Державної служби зайнятості.

Подати заяву на виплати за працевлаштування ВПО можуть тільки роботодавці, які:

- Працевлаштували ВПО після 24.02.22, за умови, що переселенець отримав статус ВПО також після 24 лютого.
- Виплачували їм зарплату не меншу за мінімальну (6500 грн).
- Сплачують єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Подали податкову звітність за 4 квартал 2021 або весь 2021 рік.

Також працюють інші державні ініціативи:

- великому бізнесу, обсяг доходу якого за календарний рік не перевищував 10 млрд грн, дозволяється користуватися спрощеною системою та сплачувати єдиний податок 2%;

- підприємці-єдинники, які не мають доходу, звільняються від ЄСВ за себе, а також за мобілізованих на військову службу працівників;
- зниження ПДВ на пальне до 7% та скасування акцизу;
- видача позик до 60 млн грн будь-якому бізнесу під 0% на час воєнного стану плюс один місяць після війни. Далі діятиме мінімальна ставка – 5%.

На порталі Дія запущено гранти на підтримку бізнесу під час війни. Грантовий фонд розрахований на підтримку 300 підприємств мікро- і малих підприємств. Обсяг - 125 тисяч гривень (€4000).

Заявку може подати:

- бізнес, який розміщений в області, де ведуться або велися бойові дії;
- бізнес, який виїхав з цих областей та тимчасово розгорнувся в більш безпечному місті;
- бізнес, який постраждав внаслідок бойових дій, але все одно продовжує працювати та може це підтвердити.

Пріоритет у відборі надається компаніям, які створюють життєво необхідні товари для українців та ЗСУ.

В умовах війни кожен має працювати на своєму фронті та робити свій вклад у забезпечення роботи економіки країни. Нажаль, частина бізнесу, що розташована у зонах активних бойових дій, назавжди втрачена, заблокована, розкрадена. Проте інша частина може здійснити релокацію, зберегти (і частково надати) робочі місця і таким чином забезпечити власну платоспроможність, платоспроможність населення та забезпечити надходження до бюджету держави.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. URL:<https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-pro-potochniy-stand-ta-perspektivi-ekonomiki-ukrayini> (дата звернення 13.05.2022).
2. Бізнес під час війни: як змінюються та відновлюються українські компанії. URL:<https://promodo.ua/ua/blog/biznes-vo-vremya-vojni.html> (дата звернення 13.05.2022)
3. Портал Дія. URL:<https://diia.gov.ua/services/otrimannya-minigrantu-vid-eu4business> (дата звернення 13.05.2022)
4. Портал Дія. URL:<https://business.diia.gov.ua/wartime> (дата звернення 13.05.2022)

УДК 345.4.21

Гречкосій Д.А., Мурейко В.В., студенти

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах війни економіка України не лише втратила значну частку потенціалу створення доданої вартості, але й зазнала суттєвих структурних змін. Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України від початку повномасштабного російського вторгнення вживають заходи для адаптації економіки до умов воєнного стану.

Але враховуючи проблематику - можна визначити наступні ключові проблеми для економіки України в умовах ВС: 1. Суттєва зміна структури попиту та виробництва; 2. Втрата ринків збуту; 3. Втрата персоналу; 4. Руйнування економічної зв'язності через порушення логістики та ланцюжків створення доданої вартості.

По-перше, з позиції «праці», вже близько 5 млн українців виїхало за кордон. Кількість громадян, яка перемістилася до Західної України також вимірюється мільйонами та постійно

збільшується. Тобто кількість економічно активного населення, залученого до створення доданої вартості, різко зменшується.

По-друге, з позицій логістики:

А) відбувається морська блокада;

Б) зупинено залізничний рух на території ведення бойових дій;

В) зупинено авіаційних рух;

Г) автомобільні шляхи перевантажені біженцями на захід;

Д) актуальною залишається проблема «хаотичних» блокпостів.

По-третє, з позицій бізнесу:

А) зменшилась можливість створення продукції та послуг через брак людських та матеріальних (фізичних) ресурсів;

Б) зменшення попиту в регіонах ведення бойових дій та прилеглих до них територій через відтік населення;

В) фізична неможливість ведення бізнесу через бойові дії. Наприклад, це актуально для металургійного комплексу (Маріуполь), організація посівної на частині територій тощо.

Г) неможливість збути продукцію на експорт через логістичні проблеми.

В умовах воєнного стану Україна всіляко намагається підтримати підприємців. Верховна Рада раніше ухвалила закон, що передбачає спрощену систему оподаткування для великого бізнесу, скасування акцизів на пальне та зниження податку на додану вартість, звільнення підприємців у статусі ФОП від плати єдиного соціального внеску тощо. Все йде до загального спрощення, розширюється мораторій на перевірки. Влада робить все можливе, аби бізнес міг працювати в цих умовах.

Також Кабмін запустив програму евакуації приватних підприємств з «гарячих» точок країни у західні області. Ця програма покликана зберегти стратегічно важливі виробництва та робочі місця до повної перемоги України. Крім того, щоб наповнити бюджет, окремим законом Рада також суттєво збільшила рентну плату за видобуток копалин. Штрафи за порушення закону про РРО не застосовуватимуться до завершення воєнного стану.

Крім того, майже всі вимоги для отримання дозволів на підприємницьку діяльність будуть скасовані.

Наразі у великому бізнесі майже третина компаній, що призупинили свою діяльність, хочуть її відновлювати. Тільки 1% великого бізнесу в Україні планує закритися. Із дрібним бізнесом все складніше. Майже чверть дрібних та середніх підприємців вже повідомляє про "повну відсутність резервних фінансових коштів". Водночас близько третини кажуть, що їхній "запас міцності" - це кілька місяців. 22% мають можливість "потерпіти" місяць, перш ніж будуть змушені припинити роботу. Пів року і більше можуть протриматися лише 9% опитаних асоціацією малих та середніх бізнесів.

За прогнозом МВФ, через війну українська економіка цього року може скоротитися на 10%. І це у випадку, якщо війна не затягнеться. Але після перемоги Українська економіка відновиться, все буде Україна.

Список використаних джерел

1. Щодо економічного становища в умовах воєнного стану та напрямів його покращення. *Економічна Експертна Платформа*. URL: <https://economics.org.ua/index.php/blog/377-ekonomika-vv> (дата звернення: 08.05.2022).

2. Бізнес в умовах воєнного стану – Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги. *Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги*. URL: <https://www.ucla.org.ua/?p=1361> (дата звернення: 08.05.2022).

3. Як працюватиме економіка в умовах воєнного стану. *finance.ua*. URL: <https://finance.ua/ua/saving/kak-budet-rabotat-ekonomika-v-usloviah-voennogo-polozhenia> (дата звернення: 08.05.2022).

4. Бізнес під час війни: яку підтримку запропонувала влада і як виживає бізнес - BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453> (дата звернення: 08.05.2022).

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Протягом останніх декількох років національна економіка активно розвивалася, зміцнювалася. Водночас усе змінила повномасштабна війна в Україні, яку розпочала Російська Федерація наприкінці лютого 2022 р. У результаті цього президент України негайно оголосив воєнний стан по всій території України, який офіційно триватиме до 25 травня 2022 р., але з впевненістю можна прогнозувати його подальше продовження через бойові дії. Звичайно, що такі події негативно вплинули на економіку цілої країни та окремі регіони.

Через війну та введення воєнного стану постраждали усі без винятку регіони, лише у різній мірі. Полтавська область у порівнянні з Харківською, Сумською, Херсонською, Запорізькою областю постраждала відчутно менше, оскільки на її території активні бойові дії не велися. Водночас саме Полтавська область стала міцним форпостом, тилом для інших регіонів, чому сприяє наближеність області до регіонів, де активно ведуться бойові дії.

Зауважимо, що у Полтавській області в перші місяці введення воєнного стану практично зупинився приватний бізнес, який не відносився до сфери забезпечення критичної інфраструктури. Це обумовлено, по-перше, гуртуванням усіх громадян для захисту територіальної цілісності регіону. По-друге, високим рівнем невизначеності та ризику продовження ведення бізнесу. Нині ж на середину третього місяця ведення війни, коли бізнес адаптувався до нових умов, стабілізувалася військова ситуація поблизу Полтавської області, ряд підприємств знову починає запускати свій бізнес. Зокрема, за останніми даними 82 % закладів громадського харчування, які призупиняли діяльність після 24 лютого, відновили свою роботу. Серед сфери побутових послуг таких закладів запрацювало 84 %, підприємств будівельної галузі – 60 %, торгових точок із будматеріалами – 85 % [1].

Як видно з представлених даних, не всі представники полтавського бізнесу продовжили свою діяльність в умовах воєнного стану. Тому можемо констатувати, що місцевий бюджет однозначно недоотримає значні фінансові резерви через зменшення податкових надходжень.

Позитивним для Полтавської області є те, що аграрії незважаючи на воєнний стан та загрозу обстрілів здійснюють посівну кампанію згідно плану. Ранні зернові, які займають 92,2 тис. га орної землі уже посіяно, що складає 100 % від плану, а посів інших культур триває [2]. Це особливо важливо, оскільки аграрний сектор в Україні є пріоритетний. Він може забезпечити в умовах воєнного стану не лише зміцнення національної економіки, але й гарантувати продовольчу безпеку як Полтавського регіону, так і країни в цілому.

Окрім того, до Полтавщини переїжджають підприємства з тих регіонів, де тривають бойові дії. Це, здебільшого, харківські організації.

Наприклад, ТОВ «Велмаш-Україна», прописане у Дергачах, яке виробляє сільськогосподарську техніку та комплектуючі до неї або ПрАТ «Комплекс Безлюдівський м'ясокомбінат», який наразі обирає місце для релокації бізнесу із кількох запропонованих. Також у списку є підприємства, які займаються оптовою торгівлею будівельними матеріалами, електронікою, ветеринарні клініки тощо. Така релокація підприємств стала можлива, зокрема, завдяки Урядовій програмі евакуації підприємств із зони бойових дій. За нею бізнес може отримати допомогу в переміщенні обладнання на безпечні території, пошуку виробничих приміщень та розселенні працівників [1].

Слід зазначити, що коли для інших регіонів характерна демографічна криза через масовий відтік населення, у Полтавській області помітний демографічний бум. Оскільки

Полтавська область є відносно безпечним місцем і з ближніх регіонів населення евакуйовується саме у даний регіон. Тому на разі для Полтавської області існує проблема працевлаштування вимушених переселенців. Це є вкрай складним завданням з огляду на те, що не весь бізнес запрацював, а поява нового є досить малоімовірна в умовах воєнного стану. Підприємці у таких умовах також ризикують інвестувати кошти у розвиток бізнесу.

Треба також зазначити, що збільшення населення Полтавської області позитивно впливає на галузь будівництва, зокрема, житлових комплексів. За даними Департаменту економічного розвитку Полтавської ОВА, підприємства будівельної галузі відновили роботу на 60%, а торгові точки із будматеріалами на 85% [3]. В той же час потрібно відмітити суттєве зростання вартості будівництва через зростання цін на будівельні матеріали, проблем логістики тощо.

Таким чином, війна в Україні та введення воєнного стану негативно впливає на економіку Полтавської області, як власне й на інші регіони. Водночас, Полтавська область порівняно з іншими регіонами, де ведуться активні бойові дії, постраждала у цьому плані значно менше. На перших етапах ведення війни приватний бізнес, який складає основу економіки та від якого залежить наповненість місцевого бюджету, на Полтавщині був практично паралізований. Водночас станом на початок травня 2022 р. бізнес на Полтавщині починає оживати. За останніми даними від 60 % до 80 % підприємств різних сфер діяльності, які припинили свою діяльність через війну, відновив свою роботу [1]. Аграрії Полтавщини згідно плану здійснюють посівну роботу, а демографічна криза за збереження наявної ситуації не загрожує. Полтавська область стала надійним форпостом та тилом для сусідніх регіонів, які потерпають від військових дій. Можемо спрогнозувати, що економіка Полтавської області суттєво не дорахує надходжень до місцевого бюджету, але порівняно з іншими регіонами в даному плані вона постраждає відчутно менше.

Список використаних джерел

1. На Полтавщині 82% закладів громадського харчування відновили свою роботу. URL: <https://poltava.to/news/65831/> (дата звернення: 14.05.2022)
2. На Полтавщині завершили посівну ранніх зернових і почали сіяти соняшник та кукурудзу. URL: <https://poltava.to/news/65694/> (дата звернення: 14.05.2022)
3. Більшість полтавських забудовників відновили роботу. URL: <https://poltava.to/news/65863/> (дата звернення 17.05.2022)

УДК 330

Даніленко А.В., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Наукове обґрунтування пріоритетів розвитку сільського господарства, як елемента внутрішньоекономічної та зовнішньоекономічної політики неможливе без побудови економіко-математичних моделей і реалізації їх засобами програмного забезпечення, що дозволяє розробити та проаналізувати сценарії розвитку галузі.

Економічна ситуація, що невинно змінюється, вимагає від управлінців, котрим доводиться приймати рішення як в приватному секторі, так і за його межами, системного бачення майбутнього, розуміння процесів, які відбуваються в аграрній галузі. Вірогідний рівень попиту на продукцію, ступінь зайнятості населення, очікуваний рівень цін і доходів регіону - ці та багато інших чинників є актуальними питаннями сталого розвитку. Тому економіко-математичні методи та моделі використовуються як один із напрямів наукового пізнання реальності.

Саме застосування економіко-математичних методів та моделей надають такі можливості, як формальний опис зв'язків між економічними процесами, відображення специфіки виробничих процесів, розв'язання задачі оптимізації планування та управління, виявлення залежності між параметрами економічної системи та адекватне коректування планів й управлінських рішень, своєчасне реагування на зміни поставлених цілей. Стан, в якому знаходиться сільськогосподарське виробництво та інші галузі агропромислового комплексу, вимагає обґрунтованого визначення стратегічних напрямків здійснення аграрної політики зупинення спаду і забезпечення нарощування обсягів виробництва, відновлення внутрішнього і зовнішнього ринків продовольства, прискорення соціально-економічних перетворень на селі.

Вектор аграрної політики має бути спрямований на гарантування продовольчої безпеки країни, забезпечення пріоритетного розвитку агропромислового комплексу з визнанням сільського господарства базовою галуззю економіки національного господарства, створення умов для стабілізації та нарощування виробництва сільськогосподарської продукції. Необхідно сприяти формуванню багатокладної аграрної політики, забезпечити свободу вибору селянам нових організаційно-правових форм господарювання на основі приватної власності на землю й засоби виробництва, досягти збалансованого поєднання державного регулювання економіки агропромислового виробництва з економічною свободою підприємств і організацій при переході до ринкових відносин. У полі зору державної аграрної політики постійно має знаходитися проблема вдосконалення організаційно-економічних механізмів, цінового регулювання, кредитно-фінансової системи й податкової політики.

Особливе місце повинні займати соціальний розвиток села та інфраструктура сільських поселень: освіта, культурно-побутові умови, охорона здоров'я, газифікація, дороги з твердим покриттям, транспорт, зв'язок, об'єкти побутового обслуговування. Необхідно створити цілісну систему економічного регулювання земельних відносин і земельного ринку. Назріла необхідність прискорення демонополізації заготівельних, переробних та сервісних підприємств агропромислового комплексу шляхом створення конкурентоспроможних акціонерних і кооперативних асоціацій та товариств, що забезпечить вільний вибір товаровиробниками форм і напрямків реалізації продукції, право розпоряджатися результатами своєї праці.

Отже, потреба у застосуванні методології дослідження аграрної галузі за допомогою економіко-математичного моделювання із застосуванням, відповідно, організаційно-правових чинників є нагальною і невідкладною. Математичне моделювання при вивченні процесів в аграрній галузі економіки застосовується з метою визначення оптимального поєднання галузей, тобто збалансування виробництва і використання ресурсів таким чином, щоб забезпечити:

- раціональне використання наявних ресурсів виробництва;
- найкраще розміщення та спеціалізацію сільськогосподарського виробництва;
- оптимальне використання складу машинно-тракторного та автомобільного парку;
- оптимальний оборот та структуру стада;
- оптимальні раціони харчування тварин та використання кормів тощо.

Сьогодні український аграрний сектор знаходиться на роздоріжжі економічного розвитку, маючи перед собою цілу низку варіантів вибору. І тому, саме економіко-математичні моделі можуть бути важливим інструментом в руках менеджерів аграрної сфери для передбачення можливих наслідків будь-яких здійснених заходів. Слід зазначити, що система моделей будуються за принципом цілеспрямованого розвитку галузей та має на меті оптимізувати виробничу програму на рівні аграрного підприємства.

Список використаних джерел

1. Дьяченко Н.К. Особливості застосування математичних методів та моделей в управлінні аграрними підприємствами URL: http://www.agrosvit.info/pdf/9_2020/18.pdf
2. Забуранна Л.В. Оптимізаційні методи та моделі URL: <https://nubip.edu.ua/sites/default/>

СУЧАСНІ МЕТОДИ РЕКЛАМУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ В МЕРЕЖІ INTERNET ЯК ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Реклама – це певний вид маркетингової діяльності, який спрямований на поширення завідомо оплаченої інформації для залучення споживачів і збільшення обсягів продажів. Реклама представляє собою неособисті форми комунікації, здійснювані у вигляді платних засобів поширення інформації з чітко зазначеним джерелом фінансування [1].

Рекламний процес в загальному вигляді можна представити наступним чином: рекламодавці використовують рекламних посередників, які через засоби розповсюдження реклами доводять їх звернення до потенційних споживачів.

Багато сучасних рекламних методів з'явилися в результаті створення інтернету. Реклама у сучасну епоху повністю відрізняється від традиційної реклами.

Вибираючи той чи інший метод, необхідно чітко розуміти, що він може дати в конкретній ситуації.

SEO. Пошукова оптимізація сайтів Search Engine Optimization або пошукова оптимізація – комплекс заходів, які застосовуються фахівцями відповідного профілю з метою збільшення видимості сайту в пошукових системах за ключовими словами для забезпечення зростання трафіку (відвідуваності). Користувачі шукають товари або послуги, вводячи ключові слова в Google або інших системах, а потім вибирають з представлених результатів. Очевидно, що якщо рекламований сайт буде знаходитися на першій сторінці, то більше шансів переходу саме на нього. На сьогоднішній день цей вид онлайн-реклами в більшості випадків є найбільш ефективним з точки зору вартості залучення кінцевого клієнта. Механізм цього методу полягає в такій доробці сайту, яка дозволяє підняти його у видачі пошукових машин. Це досягається за допомогою комплексу заходів, які можна розділити на дві групи: оптимізація внутрішніх (робота над контентом, структурою сайту, тегами тощо) і зовнішніх чинників (нарощування певної маси лінків, що враховується практично всіма пошуковими машинами при ранжируванні).

Контекстна реклама. Показ оголошень, заснований на відповідності предмета реклами змісту сторінки, на якій вона розміщена. Саме алгоритми цих сервісів відповідають за розміщення оголошень. Можна виділити два види контекстної реклами:

- пошукова – вид контекстної реклами, при якому рекламні оголошення відображаються на сторінці результатів пошуку використовуваної пошукової системи, а тематика оголошень максимально відповідає сфері інтересу користувача, вираженої через пошуковий запит;
- тематична – вид контекстної реклами, при якому рекламний матеріал відображається на інтернет-сторінках, відповідній тематиці рекламного матеріалу за змістом.

Реклама в соцмережах. Вона найбільш різноманітна за підходами, що використовуються. Умовно їх можна розділити на дві групи:

1). SMM (Social Media Marketing) і таргетовану рекламу, тобто використання соціальної мережі як майданчика для оголошень з націлюванням на певну групу потенційних клієнтів. SMM – просування полягає в створенні сторінок брендів, спільнот, публікації різних матеріалів, участь у дискусіях та багато іншого. Цей вид діяльності ще можна охарактеризувати як роботу з аудиторією з метою просування бренду, товарів або послуг.

2). Таргетована реклама являє собою оголошення, які показуються за заданими параметрами. Таргетинг включає безліч налаштувань, за допомогою яких можна точно задавати цільову аудиторію. Аналіз показує, що даний спосіб підходить для нових тематик, тобто знайомства користувачів з брендами. Ціна може змінюватись відчутно, але в більшості

випадків при ефективному налаштуванні вона залишається на прийнятному рівні і підходить для малого бізнесу.

Instagram. Кожна з них має свої особливості, як в аудиторії, так і в механізмах підходу до самої реклами. Але все одно в будь якій з них максимальний ефект дають два за суттю протилежних підходи: має сенс або голосно заявляти про себе, працюючи на межі спаму, або намагатися достукатися до вузької аудиторії, чітко налаштовуючи таргетинг або виділяючи невеликі цільові групи.

Медійна реклама. Медійна (банерна) реклама полягає в розміщенні графічних носіїв на сторінках сайтів. Як правило, банери встановлюють на сайтах з великою відвідуваністю, щоб охопити велику аудиторію. Самі графічні оголошення можуть бути як статичними, так і містити анімацію, що позитивно позначається на залученні користувачів. Цей вид реклами можна порівняти з оголошеннями в друкованих виданнях. У даний час використання однієї лише медійної реклами в переважній більшості випадків недоцільно, оскільки бюджет може значно перевищити межі. Банери можуть стати непоганим додатковим способом реклами, але не основним.

Пряма поштова реклама (Direct mail). В сучасних умовах роботи підприємств пряма поштова реклама виступає в якості важливого засобу комунікації та налагодження нових, а також відновлення перерваних господарських зв'язків. Пряма поштова реклама (англ. Direct mail) – засіб рекламного впливу на покупця за допомогою поштових відправлень. Проте термін «пряма поштова реклама» не охоплює всіх аспектів діяльності. Велика частина прямої реклами розсилається поштою, але значний обсяг її роздають перехожим, вручається покупцям у магазинах, опускається безпосередньо в поштові ящики або віддається в руки мешканцям будинку. Практика показує, що найкращий результат Direct mail дає, якщо рекламні листи надсилаються за однією і тією ж адресою декілька разів: після першого листа відгукується 3-5 % адресатів, після другого – до 15 %, після п'ятого – до 95 %.

Виходячи з сучасних тенденцій, варто впроваджувати нові засоби для підвищення ефективності методів реклами продукції. Якщо розглядати соціальну рекламу, звичайні пости з рекламою у Instagram втрачають свою цікавість, тож треба іншим способом залучати клієнтів, наприклад використання онлайн-квестів з певним маленьким виграшем у кінці в соціальних мережах. Це, з однієї сторони, збільшить зацікавленість користувачів, а з іншої – збільшить відвідуваність сайтів[2].

На сьогодні реклама – це неймовірний інструмент та ціле мистецтво, яке включає в себе безліч методів. Сучасна цивілізована реклама не тільки інформує майбутніх покупців і споживачів про можливість придбання товару[3]. Вона дозволяє зробити цю покупку більш ефективною, оскільки споживачі отримують об'єктивну інформацію про ціну, якість, способи використання та інше, що необхідно знати покупцям, щоб зробити правильний вибір. Можливості для реклами та просування бренду безмежні, будь то друкована реклама, реклама на радіо, телевізійна реклама чи просування у соціальних мережах.

Список використаних джерел

1. Букліб. Реклама як ефективний інструмент маркетингу. URL: <https://buklib.net/books/23413/>
2. Основні види інтернет реклами. URL: <https://cikavosti.com/osnovni-vidi-internet-reklami/>
3. Статті. Що таке реклама? URL: <https://itstatti.in.ua/internet-marketing/477-shcho-take-reklama.html>
4. Лук'янець Т. І. Маркетингова політика комунікацій навч. посібник. К.: КНЕУ, 2018. 380 с.
5. Павленко А.Ф., Войчак А. В., Т.О. Приймак Маркетингові комунікації: сучасна теорія і практика. К.: КНЕУ, 2015. 408 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Російські загарбники продовжують методично й цинічно знищувати не лише мирне населення, але й національну економіку України – інфраструктуру, виробничі об'єкти, об'єкти комунальної та соціальної сфери, прагнучи знищити майбутню вільної України.

Найгостріша проблема всіх власників сільськогосподарських товариств — безпека працівників під час польових робіт. Навіть якщо поле на вигляд не має небезпечних об'єктів (мін, нерозірваних боеприпасів або снарядів), це ще не значить, що міни різних типів не будуть закопані в родючу землю, тож їх неможливо виявити без спеціальних приладів чи відповідної техніки. Для збереження безпеки працівників на полях компанія Feodal спільно з Міністерством аграрної політики України запустила проект Military.feodal.online, який допомагає аграріям оперативно передавати інформацію про заміновані поля до органів ДСНС та ЗСУ, щоб якнайшвидше знешкодити залишені небезпечні об'єкти.

Спостерігається, що у південних регіонах вже погодні умови сприятливі, щоб розпочати посівну кампанію. Але Херсонська область фактично в окупації, Миколаївська область - все під обстрілами.

Що ж до інших регіонів, то там посівна цього року почалася пізніше, - це більше навіть пов'язано із погодними умовами - у Центральній та Західній Україні були затяжні морози, тому там стартували на початку квітня. В цих регіонах катастрофічно не вистачає засобів для захисту рослин і дизпалива.

Близько 70% пального в країні було це Білорусь-Росія.. Зараз для нас залишається лише європейський ринок. Тому наразі експерти збирають по аграріях дані, кому скільки потрібно для аграрних робіт, і працюють над тим, щоб завезти на територію України це паливо. Певні зміни відбудуться і в тому, що сіятимуть цієї весни. Головні зусилля будуть спрямовані на те, щоб у максимально короткі терміни виростити те, що потрібно всередині України. "Всі розуміють, що йде війна. Експорт зараз не настільки важливий, ставки на кукурудзу та соняшник вже не будуть такими високими. Потрібно думати над забезпеченням продовольчої безпеки всередині країни. І щоб було чим годувати ЗСУ.

За словами експертів, варто очікувати, що цього року у західних регіонах буде більше гречки, гороху - "того, що можна вже влітку зібрати і принаймні себе забезпечити продовольством на цей період часу". Соняшнику буде посіяно менше, бо основна частина переробної промисловості там, де вже не можна його переробляти. З іншого боку, для нашого внутрішнього ринку не треба так багато, як є вже вироблено". Українського рису цього року не буде, тому що рис вирощується на південній зоні. Зате і з цукром, і з картоплею проблем бути не повинно, вважають експерти. Цукровий буряк будуть сіяти - і зона вирощування, і зона переробки поки поза межами бойових дій. Картопля - так само. Цими культурами країна буде забезпечена.

У складних воєнних умовах селянські господарства потребуватимуть підтримки — сприяння постачанню молодняка тварин, кормів, насінневого матеріалу, агрохімії, обробітку землі, реалізації продукції домогосподарств на місцевих ринках, закупівлі продукції для переробки та для задоволення потреб соціальної інфраструктури.

Реалізація первинних рушіїв перезавантаження економіки у воєнних умовах – перший крок до економічного відродження після Перемоги.

Список використаних джерел

1. Жаліло Я.А. Як швидко "перезапустити" економіку у воєнних умовах. URL:: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/17/684234/>
2. Шевчук С.О. Економіка зникає до воєнного часу. URL:: <https://forbes.ua/inside/ekonomika-zvikaє-do-voennogo-chasu-zastupnikgolovi-nbu-sergiy-nikolaychuk-pro-padinnya-vvp-dopomogu-partneriv-ta-ukrainskiyplan-marshalla-18032022-4800>

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В УКРАЇНІ

З плином часу, поняття «війни» розширюється, додаються нові способи її ведення та ін., усе заради того, аби отримати перемогу у конфлікті. У зв'язку з початком повномасштабної війни в нашій країні, особлива увага приділяється терміну «інформаційна війна». Взагалі, цей термін бере початок ще з древніх часів, робилося це, аби ввести в оману свого ворога, і такі дії на той час називалися «військовою хитрістю». На сьогоднішній день інформаційна війна набула набагато ширшого значення, тепер вона стосується кожного громадянина країни.

Інформаційна війна насамперед означає вплив на населення іншої країни у мирний/військовий час за допомогою розповсюдження маніпулятивної інформації, яка формує у суспільстві потрібну точку зору, громадську думку, систему поглядів на окремі питання на користь того, хто організує інформаційну пропаганду [1].

Пропагандистська кампанія, розпочата Російською Федерацією проти України, є досить глибокою, багатозаровою агресією. Він містить багато факторів, спрямованих на політичне, економічне, військове, інформаційне послаблення України, щоб усе міжнародне співтовариство не тримало Україну з порядку денного. Повністю окупувати Україну і ще більше знищити всі деморалізовані зусилля опору. Росія заточила інформаційну війну проти України ще у часи розколу СРСР, яка триває і донині. Але активні дії, спрямовані на введення в оману мирного населення, почали розгортатися у 2013-2014 роках. Ще на початку збройного конфлікту, який стосувався анексії Криму, дослідники Національного інституту стратегічних досліджень України зазначили, що намагання РФ у проведенні кампанії із введенням збройних сил до АР Крим, супроводжувалось діями, які мали всі ознаки інформаційно-психологічної спецоперації, яка була скерована в першу чергу на російську аудиторію, а з іншого боку на українську та західну аудиторію.

Для ефективної протидії інформаційній війні потрібно регулярно вживати заходи протидії. Велика роль у вирішенні цього завдання відводиться засобам масової інформації. Саме факти, які висвітлюють медіа, акценти на певні явища чи аспекти протистояння, формують думку аудиторії про конфлікт, стимулюючи до потрібної реакції. Засоби масової інформації надають можливості перетворити маленький конфлікт на велике протистояння або, навпаки, – швидко нівелювати серйозну проблему. Саме від ставлення медіа до події, їхньої упередженості та заангажованості значною мірою залежить перебіг самого конфлікту. Велику роль у протидії інформаційній війні відіграє громадськість, особи з активною життєвою позицією, які через мережу Інтернет доносять інформацію відмінну від тієї, яка нав'язується суспільству ззовні [2].

Найбільш складним та часовитратним, проте достатньо ефективним методом протидії інформаційній війні, вважаємо, є підвищення у суспільства аналітичних здібностей, навчання методам критичного аналізу повідомлень, убезпечення від інформаційних диверсій. Для цього необхідно в навчальних закладах усіх рівнів ввести навчальні дисципліни щодо інформаційної гігієни та протиборству їй.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія сучасної України URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12460
2. Інформаційна війна проти України та методи її ведення. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2021/04/informacijna-vijna-proti-ukraini/>

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ КРИЗ ТА КАТАСТРОФ

Актуальність теми даної теми полягає в тому, що після руйнівних процесів, обумовлених військовими діями та їх наслідками, перед адміністраціями територіальних громад України постануть проблеми, зумовлені необхідністю залучення інвестиційних ресурсів, кваліфікованої робочої сили тощо. Для того, щоб забезпечити конкурентоспроможність адміністративного регіону в таких умовах, необхідно виявляти та максимально використовувати можливості регіону, які визначатимуть його привабливість. При цьому завданнями місцевої влади є створення та підтримка унікальності адміністративного регіону для інвесторів, формування сприятливих умов для ведення бізнесу, працевлаштування та проживання, а також представлення цих переваг цільовим групам. Це вимагає пошуку нових підходів до управління адміністративним регіоном, які б дозволили реалізувати поставлені цілі та забезпечити активне представлення можливостей регіону, за допомогою використання маркетингових інструментів. Тому актуальності набуває формування системи маркетингу, ефективне створення якої дозволить підвищити рівень привабливості адміністративного регіону та, як наслідок, забезпечить його ефективне соціально-економічне відновлення та розвиток. Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні підходи до формування системи маркетингу адміністративного регіону.

В умовах завантаженості влади на рівні країни глобальними питаннями територія поступово стає відносно самостійним економічним суб'єктом, який набирає конкурентні відносини. Становлення території суб'єктом конкурентних відносин означає формування в економічній системі нових властивостей і стандартів якості цієї системи. Такою новою властивістю стає конкурентоспроможність, що відображає потребу збереження і розвитку території як економічного суб'єкта, що функціонує в умовах конкуренції.

Конкурентоспроможність територій залежить від багатьох чинників: розмір території, локалізація економіки, урбанізація економіки [4]. Також дуже багато залежить і від характеру державної політики, яка існує в країні, яка здійснює таку діяльність. Л. Бадд [3] виділяє два види конкуренції: по-перше, конкуренція між економічними зонами (дії на ринку), які існують в міському середовищі; по-друге конкуренція між характеристиками територій, а також між характеристиками сприйняття. Існують і інші погляди. Широко відомо і багатьма підтримується підхід М. Портера, заснований на тому, що конкурують між собою не території, а фірми, і території в цілому являють собою лише середовище, яке сприятиме (або не сприяє) конкурентоспроможності фірм.

Часто територіальну конкуренцію пов'язують лише з конкуренцією за державні ресурси. При цьому в останні роки яскраво проявляється тенденція до конкуренції територій за інвесторів, за збереження постійних жителів, зростання їх зайнятості та добробуту, за робочу силу.

Територія містить в собі чотири ознаки: територія як місце, населення/ спільнота людей, соціальну взаємодію і почуття спільноти/психологічна ідентифікація зі спільнотою. У зв'язку з цим в умовах ринкової економіки необхідно відмовитися від розгляду території як об'єкту управління і визнати територію активним ринковим суб'єктом. Цим пояснюється розгляд території як раціональної бізнес одиниці, що має власні ресурси, якими необхідно ефективно розпоряджатися з метою економічного розвитку.

Територію можна також сприймати як сукупність природних і виробничих ресурсів, кадрових і організаційних, фінансових та інших ресурсів. Саме тому територія виступає в

якості рівноправного суб'єкта в бізнес-процесах, що використовують її ресурси. Дані положення дають певну економічну самостійність для територій, яка виражається у відокремленому майні та бюджетах, які територія формує самостійно і розпоряджається на свій розсуд.

В умовах гострої обмеженості ресурсів території прагнуть використовувати всі наявні в них можливості для розвитку. Обмеженими ресурсами є природні ресурси і сама територія як простір для місця проживання і ведення підприємницької діяльності. Одними з найбільш обмежених ресурсів є людські ресурси. Є істотна різниця і в їх кваліфікаційному складі на кожній окремій території. Таким чином, проблема зайнятості перестає бути проблемою зруйнованих територій, вона визначає зустрічний інтерес місцевої влади і стає причиною залучення місцевих громад в економічний розвиток.

Все це пояснює необхідність застосування сучасних технологій стратегічного планування в управлінні місцевим розвитком, необхідність самостійного визначення стратегій територіального розвитку в мінливій конкурентному середовищі, а, отже, необхідність застосування маркетингового інструментарію дослідження ринкового середовища. При цьому ми вважаємо важливим використання маркетингу не стільки як самостійного виду діяльності, спрямованого на вивчення ринку, а діяльності, вбудованої в процес стратегічного планування, що передбачається його логікою і технологією. Інакше кажучи, мова повинна йти про маркетингове забезпечення стратегічних планів, про паралельність і взаємозв'язку цих процесів, що в теорії не виділяється як особлива проблема, але на практиці є, на наш погляд, однією з серйозних причин, що викликають труднощі в розробці стратегічних планів в адміністративних одиницях.

Узагальнення сучасних досліджень, присвячених проблемам територіального планування, показало, що відповідно до змін глобальних і локальних тенденцій соціально-економічного розвитку відбувалися зміни в змісті планування діяльності. Цікаво, що зміни в змісті і спрямованості планування йшли одночасно з розвитком ідей територіального маркетингу. Розвиток підходів до планування територіального економічного розвитку, їх відмінності представлені в роботах цілого ряду вчених. Це праці американських учених – Блейклі Е., Брайсона Д. [1], [2] та ін.. На думку вище перерахованих вчених, під стратегічним плануванням варто розуміти погляд з майбутнього в минуле і сьогодення, процес визначення того, яким хоче бачити себе місцеве співтовариство в майбутньому і що для цього потрібно змінити в цьому [1], [2], [4].

Вирішення цього питання пов'язане з розглядом території в рамках ринкових умов, і сприйняття території в якості товару. Такий погляд робить територіальне управління все більш схожим на корпоративний менеджмент. Отже, джерелом механізмів підвищення ефективності управління територією, повинен стати маркетинг. Необхідне здійснення переходу від стратегічного управління до стратегічного управління з маркетинговим забезпеченням. Такий перехід є природною еволюцією територіального управління в умовах, що склалися.

Список використаних джерел

1. Blakely E. Planning Local Economic Development. Theory and Practice. SAGE Publications. 1994.P.75.
2. Bryson J.M. Strategic Planning for Public and Nonprofit Organisations. Ed. By Jossey Bass, 1995.
3. Budd, L ,1998: 'Territorial Competition and Globalisation: Scylla and Charybdis of European Cities', Urban Studies, vol. 35, no 4, pp. 663-685
4. Louis, Didier; Lombart, Cindy (2010). "Impact of brand personality on three major relational consequences (trust, attachment, and commitment to the brand)". Journal of Product & Brand Management. 19 (2): 114. doi:10.1108/10610421011033467.

ФРАНЧАЙЗИНГ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ КРИЗ

Доцільним засобом швидкого відновлення бізнесової активності після криз та руйнувань економіки є форма взаємодії великого і малого підприємництва, особливо у сфері послуг і торгівлі, що базується на договірних відносин під назвою «франчайзинг». Назва походить від французького «франчайзер», що означає «пільга», «привілей». Ефективність даного типу підприємництва полягає у можливості невеликих фірм використовувати сучасні технології, відому і популярну торгову марку, навчати персонал і одержувати необхідні консультації [1]. Франчайзинг – це спосіб організації бізнесу, при якому компанія-власник марки (бренду) – франчайзер передає незалежному бізнесмену чи компанії (франчайзі) право на виробництво або продаж товарів чи послуг цієї компанії в обмін на зобов'язання франчайзі оплачувати це право [2].

Існують різноманітні форми франчайзингу. Вибір франчайзингу залежить: від виду господарської діяльності; стабільності франчайзера і його місця на ринку товарів і послуг; особливостей ринку місцевого франчайзі. Виділяють три основних види франчайзингу – товарний франчайзинг, виробничий і діловий. Товарний франчайзинг іноді називають «франчайзинг продукту» – це франчайзинг у сфері торгівлі, спрямований на продаж готового товару. Як правило, для товарного франчайзингу характерна вузька спеціалізація франчайзі на реалізації одного виду товарів і послуг. Другим видом франчайзингу є виробничий франчайзинг. Цей вид франчайзингу найбільш широко представлений у виробництві безалкогольних напоїв. Кожен з місцевих чи регіональних розливальних і пакувальних заводів є франчайзі від основної компанії. Третій вид франчайзингу – діловий франчайзинг, який ще називають «франчайзинг бізнес-формату». При цьому франчайзер продає ліцензію приватним особам чи іншим компаніям на право відкриття магазинів, кіосків, або цілих груп магазинів для продажу покупцям набору продуктів і послуг під ім'ям франчайзера. При реалізації ділового франчайзингу потрібно, щоб франчайзі оплачував постійні внески, а також робив внески в рекламний фонд, що знаходиться у власності франчайзера [3].

Взаємини франчайзингу можуть зацікавити велику, часто закордонну фірму, якій складно і витратно освоювати ринки, що знаходяться у процесі відновлення, а також невелику місцеву фірму, яка не може самостійно створювати високотехнологічну продукцію та популярний бренд. Франчайзінгові взаємини можуть бути прибутковими для обох сторін. Франчайзі зацікавлений у максимальних продажах при мінімальних витратах. Франчайзі повинен виконувати правила ведення бізнесу по франшизі і брати участь у рекламних і маркетингових компаніях франчайзера. Франчайзер зосереджено працює над тим, щоб лідирувати в конкурентній боротьбі, що було б дуже важко зробити одному франчайзі. Франчайзер надає необхідну підтримку, для того щоб франчайзі міг приділяти всю увагу своїм щоденним операціям.

Список використаних джерел

1. Франчайзинг як сучасна форма міжнародного руху технологій. URL: <http://library.if.ua/book/54/3949.html>
2. Франчайзинг. URL: <http://www.chipsaway.ua/franchising/ua>
3. Особливості маркетингу та франчайзингу на підприємствах малого бізнесу. URL: http://ua-referat.com/Особливості_маркетингу_та_франчайзингу_на_підприємствах_малого_бізнесу

ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В сучасному глобалізованому світі все більшого розвитку набуває туризм. Туризм як сфера зайнятості в багатьох країнах світу приносить значні доходи в бюджет країн. В останні десятиліття особливого розвитку набуває зелений туризм. Україна з її прекрасною природою, історичними пам'ятками, багатою культурою існують великі потенційні можливості для розвитку зеленого туризму. Згідно з офіційними статистичними даними Всесвітньої туристичної організації «зелені» подорожі охоплюють від 7 до 20 % загального об'єму туристичних поїздок.

В сучасній науковій літературі України цілий ряд вчених присвячують свої дослідження розвитку зеленого туризму в країні. В працях Н. Гордецької, Ф. Заставного, О. Єрмакова, М. Костриці, В. Липчука, Л. Мармуль, М. Рутинський, Л. Чернюк та ін. В цих роботах висвітлюються науково-методичні та практично-прикладні підходи до аналізу розвитку та удосконалення зеленого туристичного бізнесу в нашій країні з використанням феноменів самотності побуту, народних традицій і промислів, етнокультурних особливостей сільської місцевості, сільського способу життя.

Метою тез є дослідження характеристики та визначень економічної категорії «зелений туризм», його основних видів, проблем та перспектив розвитку в нашій державі.

Сьогодні індустрія туризму – одна з галузей сфери послуг світового господарства, що найбільш динамічно розвивається. У відповідності з міжнародною статистикою, туристом вважається будь-яка людина, яка відвідує іншу країну з будь-якою метою, крім професійної діяльності, оплачуваної в цій країні.

Науковцями-практиками доведено, що туризм може забезпечити як переваги, так і недоліки в окремому туристичному регіоні та й країні в цілому. Завдяки ефективному застосуванню основних управлінських функцій, зокрема ретельному плануванню, туризм може сприяти створенню нових робочих місць і збільшенню надходжень до бюджетів різних рівнів. Розширення туристичної діяльності має позитивний вплив на кваліфікацію і рівень підготовки робочої сили. Зелений туризм виник як альтернатива класичному курортному відпочинку. Треба зазначити що зелений туризм в Україні почав розвиватися в 70 х роках 19 ст., і набув досить гарного розвитку на початку 20 ст. Адже ще на початку ХХ ст. до карпатських сіл приїздили на відпочинок відомі українські письменники, художники, артисти, політики.

Законодавча база в Україні для розвитку зеленого туризму створена, але вона має ряд недоліків, а саме: відсутнє чітке визначення терміну «зелений туризм», а це створює незручності в бізнесі (проблеми оформлення, реєстрації, податкового обліку тощо). Ст. 4 Закону «Про туризм» визначає, що залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак поряд з такими видами туризму, як дитячий, гірський, пригодницький та інші, існує екологічний (зелений) та сільський туризм. Зазначається також, що розвиток тих чи інших видів туризму регулюється законами і що серед основних пріоритетних напрямів державної політики в галузі туризму є розвиток сільського та екологічного (зеленого) туризму.

Зелений і сільський туризм — це господарська діяльність в сфері туристичних послуг, яка включає в себе, як мінімум, надання місця для проживання чи знаходження туриста на лоні природи, як от в лісі, в горах, в селі тощо.

Таким чином термін «зелений туризм» є більш широке поняття, що у тому числі включає в себе категорію «сільський зелений туризм». В сучасній туристичній сфері

розглядають три різновиди зеленого туризму: активно-спортивний – до нього відносяться кінні, піші, велосипедні маршрути, рафтинг, катання на гірських та бігових лижах, сноубордах, техніка подолання природних перешкод – скелелазіння, топографія та орієнтування у лісовій, гірській місцевостях, техніка в'язання вузлів; активно-навчальний – арт-тури (навчання народним ремеслам – живопис, гончарна справа, ковальство, різьблення по дереву, лозоплетіння та ін.), етнологічні тури (приготування місцевих страв та напоїв) та ін.; пасивний (лікувальний) – збирання ягід, трав, грибів, недовготривалі прогулянки, тематичні вечори, народні spa-процедури (апітерапія та фітотерапія та ін.).

В сьогоденних умовах важливими факторами розвитку зеленого туризму є: невеликий стартовий капітал, сприятлива кон'юнктура ринку, конкуренція на ринку туристичних послуг, вихід українського туристичного продукту на світовий ринок.

Поряд з позитивними аспектами розвитку зеленого туризму в Україні існує ряд перешкод на його шляху: законодавча, організаційна невизначеність, слабка рекламна діяльність, відсутність фінансової підтримки з боку держави, відсутність чітко сформованої стратегії розвитку зеленого туризму в Україні, нестача кадрів на селі.

Отже, для широкого розвитку зеленого туризму в Україні є зростаючий попит на відпочинок у сільській місцевості як мешканців українських міст, так і іноземців, а також є значна пропозиція на названий попит: унікальні природно-історичні ресурси українського села, відносно вільний сільський житловий фонд для прийняття туристів, вільні трудові ресурси для їх обслуговування, традиційна гостинність господарів.

По-перше, в Україні відсутня сприятлива законодавча база для розвитку зеленого туризму. На рівні законів не визначено статус господарів, які приймають на відпочинок туристів.

По-друге, село потребує створення інфраструктури зеленого туризму: фінансових установ для кредитування господарів, системи підготовки кадрів для зеленого туризму, культурно-побутової бази села, транспортної мережі. Зеленому туризму України також необхідне рекламно-інформаційне забезпечення, у тому числі із залученням Інтернету.

Список використаних джерел

1. Про туризм: Закон України із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 29.05.2001 р. № 2470-III, від 18.11.2003 р. № 1282-IV (Законом України від 18.11.2003 р. № 1282-IV цей Закон викладено в новій редакції), від 16.04.2009 р. № 1276-VI, від 08.07.2010 р. № 2468-VI, від 19.10.2010 р. № 2608-VI, від 08.07.2011 р. № 3679-VI
2. Про внесення змін до Зфакону України “Про туризм”: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 13. Ст. 180) із змінами, внесеними згідно із Законом № 222-VIII (222-19) від 02.03.2015 р. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 23. Ст. 158.
3. Проект Закону України “Про сільський зелений туризм” № 4299 від 23.10.2003 р.; Сесія реєстрації: 4 сесія IV скликання ВРУ.
4. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2008. № 1 (6). С. 138–143.

УДК 330

Доля А.Ю., студентка
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Економіка України під час військового стану працює на 40-45%. Це пов'язано з закриттям портів, підприємств, масовою еміграцією за кордон. За оцінками Мінекономіки,

прямі збитки (без урахування втрат економічного зростання) для інфраструктури України сягають щонайменше 120 млрд доларів США або майже 3,6 трлн гривень. Також, за розрахунками Національного банку, у період воєнного стану економіка України втрачає 50% "невиробленого" ВВП, тобто кожен тиждень воєнних дій "коштує" національній економіці понад 50 млрд гривень.

Багато підприємств та працівників переїжджають в західні області країни, але до таких кроків закликав Кабмін аби врятувати економіку, всі витрати пов'язані з цим кроком обіцяють відшкодувати. Кабінет України юридично закріпив рішення про припинення торговельних відносин з Росією, заборона такого імпорту блокуватиме щорічні надходження до країни-агресорки близько 6 млрд доларів. Уряд працює над тим, щоб економіка продовжувала розвиватися, залучають партнерські кошти, розглядають перехід на спрощену систему оподаткування, забезпечуть проведення посівної в областях в яких це можливо, адже заміновані поля навіть у визволених областях несуть велику небезпеку для здоров'я людей. Аграріям держава надала фінансування на більш ніж 20 млрд грн, кредити під 0%. За перший тиждень травня підприємці отримали 900 пільгових кредитів на суму 3,48 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%»

Україна працює також над тим, щоб всі конфісковані російські активи світу пішли на відбудову української економіки на сьогодні. Арештовані резерви становлять близько 415 млрд доларів. Україна домовилась з Болгарією про експорт енергетики та використання її портів для продажу українських товарів. США ввели закон про ленд-ліз, цей закон вже практикувався в роки Другої світової. Якщо коротко то Україна зможе отримати озброєння і військову техніку в оренду, або віддати вцілілу техніку після перемоги, що дуже допоможе нашій економіці, бо зараз в країні немає бюджету на такі витрати. Також у перспективі Україна зможе отримувати таку зброю, на яку подаватиме запит. Від Всесвітнього банку вона отримає 495 млн євро додаткової грантової допомоги.

В Україні ж вже запрацювали чотири фонди відновлення економіки після війни:

- Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури;
- Фонд відновлення та трансформації економіки;
- Фонд підтримки малого та середнього бізнесу;
- Фонд обслуговування та погашення державного боргу.

Не менш важливими збитками є втрати людського капіталу. За даними Соціологічної групи «Рейтинг» в наслідок війни 41% громадян України припинили працювати. Серед тих, хто продовжує працювати – 24% працюють частково або віддалено.

За результатами Дев'ятого загальнонаціонального опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» 26 квітня 2022 року, 20% дорослого населення зазначили, що їм довелося змінити місце проживання. Найбільше тих, хто змушений виїхати, у східних регіонах (58%) та серед молоді (33%).

З початку квітня дещо зменшилася кількість тих, хто планує повернутися додому найближчим часом (з 29% до 22%). Натомість побільшало тих, хто хотів би повернутися, але трохи пізніше (з 24% до 31%). Майже не змінилася кількість тих, хто має намір повернутися додому, але після завершення війни (43%).

29 квітня КМУ прийняв постанову, яка додатково спрощує порядок реєстрації безробітних під час воєнного стану, зокрема надає право отримати статус безробітного за відсутності повного пакету передбачених документів.

Станом на 2 травня Кабмін виділив міністерству економіки ще 1,882 мільярди гривень для виплат українцям по 6500 грн за програмою «Підтримка». Право на цю допомогу має людина яка отримала статус безробітного.

Необхідні кроки для підтримки економічного відновлення

1. Створення Фонду економічного відновлення із залученням міжнародної фінансової підтримки.

2. Розширення зони вільної торгівлі з ЄС.

3. Розширення державних програм підтримки бізнесу.

4. Ефективна реалізація інвестиційних проєктів міжнародних організацій.
5. Активізація монетарних та фіскальних стимулів інвестиційної активності.
6. Проведення структурних реформ.

Список використаних джерел

1. <https://www.mof.gov.ua/uk>
2. <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/14/683967/>
3. https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyatyy_obschenacionalnyy_opros_socialno-ekonomicheskie_problemy_vo_vremya_voyny_26_aprelya_2022.html
4. <https://eba.com.ua/bezrobittya-pid-chas-vijny-novi-pravyla-dlya-biznesu-ta-nezajnyatyh/>
5. https://t.me/ukrpravda_news
6. https://t.me/TCH_channel

УДК 768.67.34

Дуброва К.О., Коваленко В.В., студенти
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ЕКОНОМІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в країні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності країни чи її територіальній цілісності. Як працюватиме економіка в умовах воєнного стану?

У податковій сфері Верховна Рада ухвалила законопроекти особливостей оподаткування й подання звітності у період дії воєнного стану, які, зокрема, передбачають:

- звільнення від сплати податку за землю та орендної плати за землю державної та комунальної власності на всіх територіях, де ведуться бойові дії;
- підприємства з обігом до 10 млрд. гривень зможуть перейти на сплату єдиного податку;
- замість ПДВ та податку на прибуток підприємці платитимуть лише 2% від обороту. Не буде сплачуватись ПДВ за товари, які були знищені під час війни, а також передані на потреби оборони;
- скасовано акциз на пальне, а ставка ПДВ по цих позиціях буде зменшена з 20% до 7%.

Щодо валютного ринку, то офіційний курс гривні зафіксовано на рівні 29,25 та запроваджено низку тимчасових валютних обмежень. Так, деяким установам заборонено здійснювати торгівлю валютними цінностями, крім операцій з купівлі іноземної валюти для придбання товарів критичного імпорту, а також валютних операцій для проведення інших заходів у сферах забезпечення національної безпеки та оборони. Також Національний банк ввів заборону на здійснення транскордонних валютних платежів. Винятком до відповідної заборони є розрахунки та отримання готівки з використанням платіжних карток за кордоном та низка інших операцій. Фінансовий ринок на час воєнного стану дозволяє купувати цінні папери в емітентів. Послаблювати вимоги до достатності капіталу банків на час війни та надавати низку послаблень щодо фінансового моніторингу.

Для оптимального функціонування грошового та фінансового ринку у воєнний час необхідно:

- усунути всі заборони на використання іноземної валюти у зовнішніх та внутрішніх розрахунках суб'єктів економіки України;
- дозволити використання електронних платіжних інструментів у внутрішніх та зовнішніх розрахунках;

- скасувати всі обмеження щодо використання готівки в усіх платіжних операціях; • запровадити спрощену процедуру повідомленого принципу реєстрації фінансового посередника (банку, фінансової компанії, фонду) для надання фінансових, платіжних послуг суб'єктам економіки;
- використовувати валютні надходження (благодійність, підтримка оборонного потенціалу країни, інвестиції) для досягнення цілей макроекономічної стабільності;
- скасувати блокування та заборони на всі платіжні картки, випущені банками України.

Безпосередній вплив воєнного стану на підприємництво. Якщо воєнний стан буде введено на всій території України, то Національний банк має право прийняти рішення про обмеження, зупинення здійснення безготівкових розрахунків у банках, які зареєстровані у місцевостях, у яких введено воєнний стан (тобто по всій Україні). При цьому НБУ може прийняти рішення щодо здійснення безготівкових розрахунків тільки через визначені уповноважені банки.

Якщо під час військових дій буде введено з ладу електронну систему платежів, безготівкові розрахунки будуть здійснюватися на підставі паперових платіжних доручень. Також використання готівкових розрахунків під час воєнного стану не розширене, у порівнянні з мирним часом. Навпаки, НБУ під час воєнного стану має право вводити обмеження на зняття готівки підприємствами, організаціями, фізичними особами-підприємцями та населенням з поточних і вкладних рахунків. Увесь український та іноземний бізнес на території України у разі введення воєнного стану зіткнеться із радикальною зміною управління бізнесом.

Це пов'язано, зокрема з:

- можливістю примусового перепрофілювання бізнесу на виробництво необхідної для обороноздатності країни продукції;
- можливістю примусового відчуження майна бізнесу за незрозумілою процедурою та ціноутворенням;
- загрозою вилучення, як міри покарання за невиконання умов воєнного стану та наказів коменданта, електронного комунікаційного обладнання, телевізійної, відео і аудіоапаратури, комп'ютерів та інших технічних засобів зв'язку;
- вилучення навчальної та бойової техніки, вибухових, радіоактивних речовин і матеріалів, сильнодіючих хімічних та отруйних речовин;
- забороною торгівлі алкогольними напоями;
- необхідністю надавати свої приміщення для військово-квартирної повинності тощо.

Список використаних джерел

1. Макаровська Т.П. Економіка підприємства: Навч. посіб. Для студ. вищ. навч. зал. Т.П. Макаровська, Н.М. Бондар К.: МАУП, 2003. С. 120-130.
2. Гой І.В. Підприємництво: Навчальний посібники І.В. Гой, Т.П. Смелянська. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 368с.
3. Закон про затвердження Положення про порядок здійснення безготівкових розрахунків в Україні в національній валюті в особливий період : Постанова, Положення від 23.12.2003 № 577: URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/REG8649?an=140>
4. Що бізнесу потрібно знати про воєнний стан? : URL : https://biz.ligazakon.net/aktualno/11623_shcho-bznesu-potrбно-znati-pro-vonniy-stan
5. Особливості трудових відносин та оплати праці в умовах воєнного стану : URL : <https://profpressa.com/blogs/osoblivosti-trudovikh-vidnosin-ta-oplati-pratsi-v-umovakh-voienno-go-stanu>
6. Для підтримки підприємництва під час воєнного стану створюються сприятливі умови :URL : <http://www.golos.com.ua/article/358869>

АДАПТАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України від початку повномасштабного російського вторгнення вживають заходи для адаптації економіки до умов воєнного стану.

Вже вдалось реалізувати кроки у промисловості, сільському господарстві, податковій і соціальній сферах, а також на валютному та фінансовому ринках.

Промисловість. Підприємства у зоні активних бойових дій можуть отримати державну допомогу в переміщенні потужностей до західних регіонів України. Для всіх підприємств будуть створені умови для забезпечення безкоштовного переїзду до місця тимчасового переміщення, а також підбору відповідних площ для розміщення виробництва, переміщення та розселення персоналу, а також підбору працівників в місці дислокації після переїзду.

Сільське господарство. Запроваджені нульові квоти на експорт, що підлягає ліцензуванню таких товарів, як жито, овес, гречка, просо, цукор та сіль, придана для споживання людьми. Також запроваджені квоти на експорт живої великої рогатої худоби та її мороженого м'яса, м'яса та істівних субпродуктів, солоних або в розсолі, сушених або копчених; істівного борошна з м'яса або м'ясних субпродуктів; м'яса великої рогатої худоби. Запроваджено ліцензування на експорт таких товарів як пшениця та суміш пшениці й жита, кукурудза, м'ясо свійських курей, яйця свійських курей та соняшникова олія.

Аграріям дозволили експлуатувати сільськогосподарські машини без їх реєстрації. Це стосується, зокрема, тракторів, самохідних шасі, самохідних с/г, дорожньо-будівельних та меліоративних машин й інших с/г машин та їх складових вітчизняного й іноземного виробництва.

Аграріям компенсують відсоткову ставку за залученими кредитами. Це розповсюджуватиметься виключно на малих та середніх аграрних виробників з оборотом не більше 20 мільйонів євро на рік, що є еквівалентом підприємства, яке обробляє до 10 тис. га.

Максимальна сума кредиту, на який поширюється компенсація відсоткової ставки становить до 50 млн. грн. Кредитування надається для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період дії воєнного стану.

Для отримання кредитування суб'єкт підприємства також повинен бути сільгосптоваровиробником у значенні, наведеному у законодавстві. Термін дії кредиту становить 6 місяців. Встановлено максимальний розмір державної гарантії за портфельними кредитами до 80%.

Податкова сфера. Верховна Рада ухвалила законопроекти щодо особливостей оподаткування й подання звітності у період дії воєнного стану, як, зокрема, передбачають:

- надання можливості подання звітів та інших документів через 90 днів після припинення чи скасування воєнного стану;
- відсутність будь-яких перевірок підприємств щодо своєчасності й повноти подання звітів чи документів звітного характеру;
- звільнення від адміністративної чи кримінальної відповідальності платників у разі неможливості виконання ними своїх обов'язків.

Якщо фізособи, юрособи чи підприємці не встигають відзвітуватися перед податковою навіть після завершення воєнного стану через те, що вони брали участь у бойових діях, їх також звільняють від будь-якої відповідальності.

Соціальна сфера. Під час воєнного стану, працівники можуть звернутись до Фонду соціального страхування України за місцем тимчасового перебування внаслідок

переміщення через бойові дії, за місцем реєстрації або в іншому зручному місці, і отримати безпосередньо від нього виплату «лікарняних» або допомоги по вагітності та пологах.

Посилено захист людей з інвалідністю, зокрема до сукупного доходу сім'ї при визначенні права на отримання та розміру соціальних допомог, які надаються з урахуванням доходу, не включається державна соціальна допомога, яка виплачується з надбавкою на догляд:

- за дитиною з інвалідністю підгрупи А;
- за особою з інвалідністю з дитинства І групи підгрупи А.

Це стосується всіх соціальних виплат, які надаються з урахуванням доходу, зокрема допомоги малозабезпеченим сім'ям і житлових субсидій.

Забезпечено право внутрішньопереміщених осіб отримувати допомогу на проживання під час воєнного стану, зокрема так, що проживають в місцевостях, де через активні бойові дії органи соціального захисту не працюють.

Держава продовжить виплачувати призначені державні соціальні допомоги людям протягом часу дії воєнного стану плюс один місяць після його завершення.

Валютний ринок. Офіційний курс гривні зафіксовано на рівні 29,25 та запроваджено низку тимчасових валютних обмежень. Так, уповноваженим установам заборонено здійснювати торгівлю валютним цінностям, крім операцій з купівлі іноземної валюти для придбання товарів критичного імпорту за переліком, затвердженим Кабінетом міністрів України, а також валютних операцій для проведення мобілізаційних й інших заходів у сферах забезпечення національної безпеки та оборони.

Національний банк ввів заборону на здійснення транскордонних валютних платежів. Винятком до відповідної заборони є розрахунки та отримання готівки з використанням платіжних карток за кордоном та низку інших операцій.

Національний банк повернув вимогу щодо надання громадянам підтвердних документів банків під час переміщення валютних цінностей за межі України у сумі, що перевищує 10 тис. євро (в еквіваленті), зокрема документи про зняття готівки з власних рахунків або щодо придбання банківських металів.

Фінансовий ринок. Нацбанку на час воєнного стану дозволяється купувати цінні папери в емітентів.

Клієнти банків також отримують пільги. Зокрема, усувається відповідальність за несвоєчасну сплату за споживчими кредитами. Після війни ще місяць забороняється стягувати майно за іпотекою та виселення мешканців.

Міністерство фінансів розпочало випуск військових ОВДП, кошти від яких будуть використанні на забезпечення потреб Збройних сил України та безперервне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану.

Основні умови військових ОВДП наступні:

- номінальна вартість однієї облигації – 1 тис. гривень;
- строк обігу – 1 рік;
- ставка доходності буде визначена на аукціоні.
- Для створення найсприятливішого бізнес-клімату економіки воєнного часу в Україні необхідно:

- знання всіх заборон, обмежень та дозволів на виробництво товарів і послуг, які не становлять прямої загрози життю та здоров'ю людини;

- скасування всіх документів, які держава придумала для перевірки якості товарів і послуг, сертифікати якості, походження, а також документи, які повинні підтверджувати спроможність підприємця виробляти товари/послуги, є корисними.

Список використаних джерел

1. Як працюватиме економіка в умовах воєнного стану [<https://finance.ua/ua/saving/kak-budet-rabotat-ekonomika-v-usloviah-voennogo-polozhenia>].

ОПЛАТА ПРАЦІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Введення воєнного стану значною мірою вплинуло на функціонування бізнесу в Україні. Роботодавці зіштовхнулись з необхідністю перенесенням робочих процесів та працівників у відносно безпечні регіони країни, а також були вимушені шукати способи мінімізації витрат, зокрема на оплату праці. Заробітна плата є надважливим елементом трудових відносин між працівником та роботодавцем, тож будь-які її зміни потребують особливої уваги. Законодавчо оплата праці регулюється Кодексом законів про працю України, Законом України «Про оплату праці», а тепер і новим Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який має тимчасову дію та втратить чинність після припинення або скасування воєнного стану.

Умовно можна виділити дві категорії причин, які вимагають змін порядку оплати праці:

- відсутність працівника на робочому місці (служба в Збройних силах України, територіальній обороні або відсутність на роботі з інших причин);
- економічно-господарські (відсутність роботи або коштів на оплату праці).

На сьогодні певна кількість працівників була вимушена залишити свої робочі місця з метою забезпечення власної безпеки та безпеки своїх близьких, для виконання своїх конституційних обов'язків або взагалі зникла. Залежно від причини відсутності на робочому місці, змінюються й особливості нарахування й виплати заробітної плати. Так, якщо працівника було мобілізовано, або якщо він став добровольцем територіальної оборони, окрім посади та робочого місця за таким працівником зберігається середня заробітна плата. Процедура нарахування заробітної плати для таких категорій працівників залишається незмінною - не рідше двох разів на місяць. Працівники, які залишили територію бойових дій, але мають можливість виконувати свої трудові обов'язки віддалено, можуть продовжувати працювати за попередніми умовами оплати праці. В такому разі роботодавцю буде достатньо видати наказ про переведення працівника на дистанційну (надомну) форму роботи. З метою контролю у такому наказі також доречно одразу врегулювати всі умови віддаленої роботи.

До працівників, трудові завдання яких не можуть бути виконані дистанційно, рекомендується застосовувати нововведення трудового законодавства, зокрема, призупинити дію трудових договорів

Якщо неможливо відновити зв'язок з працівниками протягом тривалого часу в роботодавця є наступні варіанти дій:

- продовжити виплату заробітної плати у звичайному режимі і табелювати робочий час як відсутність з нез'ясованих причин;
- звільнити працівника за прогул, скоротивши в такий спосіб витрати на заробітну плату;
- призупинити дію трудового договору разом з оплатою праці;
- звернутися до суду із заявою про визнання працівника безвісно відсутнім.

24 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який значно спростив більшість процедур пов'язаних з виплатою заробітної плати.

Основними новаціями стали:

- спрощення процедури зміни умов праці;
- відтермінування виплати заробітної плати;
- надання відпустки за власним бажанням без збереження заробітної плати;

– призупинення дії трудового договору. У зв'язку з тимчасовим скасуванням строків попередження про зміну істотних умов праці, роботодавці можуть у значно коротші терміни оновлювати систему та умови оплати роботи працівників.

Роботодавець може запровадити погодинну або відрядну системи оплати праці.

Законом було розширено можливості продовження строків виплати заробітної плати, роботодавці звільняються від відповідальності за порушення строків оплати праці у разі відтермінування її виплати.

Новим Законом було надано можливість роботодавцям направляти працівників у відпустку без збереження заробітної плати на будь-який строк. Проте слід врахувати, що умовою надання такої відпустки є добровільна заява працівника, а не самостійне рішення роботодавця. За відсутності відповідного звернення про надання відпустки дії роботодавця можуть бути кваліфіковані як порушення законодавства. Призупинення дії трудового договору є одним із найдієвіших серед інших нововведень: роботодавець звільняється від обов'язку надавати працівнику роботу, а працівник - її виконувати. Підставою для призупинення трудового договору буде сам факт військової агресії проти України, що виключає можливість надання та виконання роботи. Законом не обмежується склад працівників, з якими трудовий договір може бути призупинено. Відповідно, реалізація цього механізму можлива як щодо всього штату підприємства, так і стосовно окремих позицій або підрозділів. Закон передбачив можливість збільшення максимальної тривалості робочого часу до 60 годин на тиждень. За умови такого збільшення, роботодавцю необхідно пам'ятати, що заробітна плата повинна розраховуватись з урахуванням додаткових робочих годин. Також, до завершення дії воєнного стану роботодавці зобов'язані поновити на посаді та продовжити виплату заробітної плати працівникам, які були відсторонені через відсутність обов'язкового профілактичного щеплення від хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Отже, наразі значна кількість проблемних питань щодо оплати праці може бути врегульована роботодавцями на підставі діючого законодавства. Чітко простежується, що основним напрямком тимчасових норм трудового права є забезпечення належного функціонування бізнес-процесів в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20>

2. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/210454_vse-pro-oplatu-prats-pd-chas-vyni-rekomendats-robotodavtsyam

УДК 567.31

Заруба М.О., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

СУЧАСНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна, яка почалась 24 лютого 2022 рік в Україні назавжди закарбується в нашій історії однією із найболючіших подій, а в економіці початком нового етапу. Колосальні збитки, які поніс українських бізнес не прирівняти до кризи 2008 року чи до пандемії Коронавірусу, це зміни, до яких неможливо так швидко адаптуватися чи прийняти. Саме тому уряд нашої країни зробив правильні кроки, почавши створювати комфортні умови для розвитку бізнесу, який являється основою економіки та основним джерело коштів в бюджет. Дослідження теми державної підтримки українського бізнесу у воєнний час є вельми

актуальною на сьогодні, так як саме від бізнесу залежить майбутнє не тільки нашої економіки, але й України як держави загалом.

Українська економіка від початку війни втратила приблизно 30-50% виробничих потужностей, які знаходились на Сході України. Зруйновані не тільки великі фабрики й заводи зруйновано, а вся міська інфраструктура, яка забезпечувала життєдіяльність міст. За прогнозами світового банку ВВП України повинно впасти на 45,1%, якого не було за всю історію нашої країни.

За межами України наслідки російського вторгнення вже викликали у гуманітаріїв серйозне занепокоєння щодо можливої глобальної продовольчої безпеки, оскільки в Україні постраждало виробництво зернових та інших основних продуктів харчування, а Україна як відомо входила в десятку найбільших експортерів сільськогосподарської продукції в Європі.

Також на основі аналітики даних світових джерел від війни в Україні постраждає і світова економіка, так як більшість держав є залежними від російських енергоносіїв та газу, а недавня відмова від них зачепить і їхні економіки. Криза яка в майбутньому чекає весь світ може стати однією із найбільших у світовій економіці, і уряди країн почали допомагати Україні в цей складний для нашої країни час, так як кожен з них прекрасно розуміє, що швидке закінчення війни і перемога України буде і їхньої власною перемогою.

Війна завдала величезної шкоди як українському бізнесу і державі так і мирному населенню. Детальніше про втрати, які відбулись в українській економіці на рисунку 1.

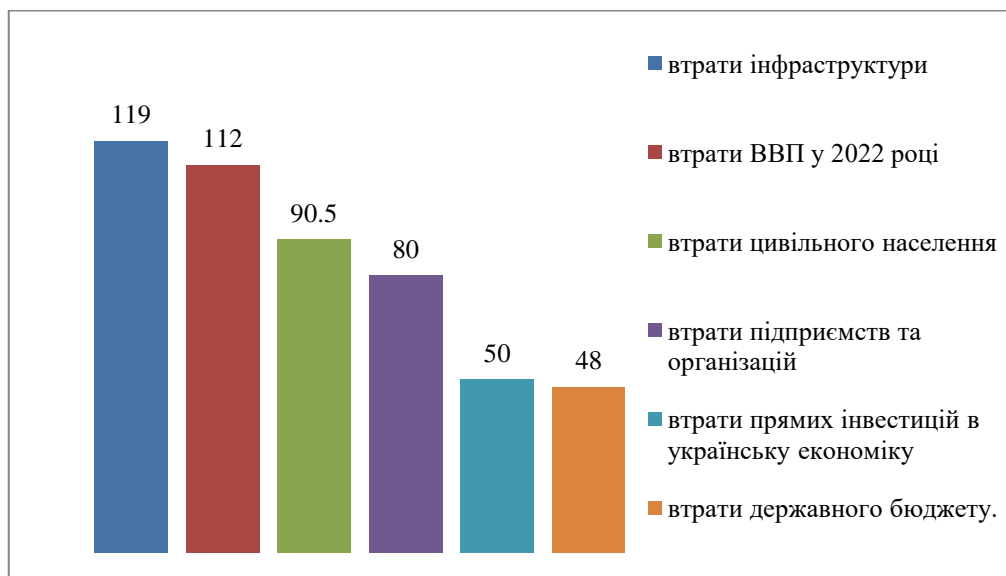

Рис.1 Втрати українського економіки під час війни з Росією станом на березень 2022 року, млрд. дол США

Джерело [1, 2]

На основі рисунку 1 ми бачимо що сумарні втрати України у війні станом на кінець березня 2022 сягають близько 500 млрд. Дол. США, з них 80 млрд. – це втрати бізнесу, який ці кошти міг би вкласти в розвиток економіки та на відновлення якого знадобляться роки.

Українські підприємства поступово починають адаптуватись під нові реалії своєї роботи та максимально швидко реагувати на нові зміни і використовувати можливості, які їм надає держава. Зараз як ніколи потрібно подумати про своє майбутнє в Україні і про розбудову нашої держави, адже це наша з вами країна, яка в нас вірить і ми в свою чергу повинні її в цьому допомогти. За всі роки незалежності України не було зроблено стільки робіт у підтримці бізнесу як за останній місяць. Діючий українських уряд швидко пристосувався до роботи в умовах війни і так само швидко пристосовується і український бізнес.

Працюючи разом з державою та роблячи правильні дії українські підприємства домагаються долати ворога економічно, ще раз доводять що так само як і український дух – український бізнес є незламний!

Список використаних джерел

1. Ярослав Голобородько (2022) Війна в Україні: економіка, бізнес, логістика, допомога URL: <https://trans.info/ru/viy-na-v-ukrayini-ekonomika-biznes-logistika-dopomoga-279148> (дата звернення: 12. 05.2022).
2. Європейська Бізнес Асоціація (2022) Підтримують команди та армію: як працює бізнес в умовах війни URL: <https://eba.com.ua/pidtrymuuyut-komandy-ta-armiyu-yak-pratsyuye-biznes-v-umovah-vijny/> (дата звернення: 12. 05.2022).

УДК 331.5

Іваницька С.Б., к.е.н., доцент; Борисов Д.Р., Архіпова А.І., студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

РИНОК ПРАЦІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ринок праці є комплексною системою суспільних відносин, пов'язаних з купівлею та продажем товарних послуг праці, економічним простором, в якому відбувається взаємодія покупців і продавців праці, або ж механізм, який забезпечує узгодження цін і умов праці між роботодавцями та найманими працівниками. Загалом, це сфера формування попиту та пропозиції на робочу силу.

Людина на ринку праці є суб'єктом, та, перш за все, зацікавлена якомога вигідніше продати свою робочу силу. Це бажання стимулює її до підвищення професіоналізму, і є могутнім мотиватором до руху за кращі умови праці. Також існує конкуренція, як додатковий стимул робітникам покращувати свої професійні вміння, оскільки завжди існує ризик зі сторони вільної робочої сили на ринку праці. А роботодавцям, у цьому випадку, властиве прагнення першими отримати найкращих працівників [1, С. 220].

Ринок праці одночасно є елементом економічної системи, що визначає вектор і темпи динаміки макроекономіки, та елементом, який опосередковує вплив макроекономічної політики і розвитку на добробут населення та різні соціальні процеси [2, С. 1074]. Саме через це, стан ринку праці наочно демонструє докорінні зміни, які відбуваються в Україні, та світі у цілому, протягом останніх років.

Виходячи з інформації Державної служби статистики, у період з 2017 по 2019 рік, рівень безробіття знижувався та спостерігалось загальне покращення ситуації на ринку праці. Проте, із початком пандемії COVID-19, почався зворотній процес. Відтак, станом на кінець 2019 року, рівень безробіття в Україні становив 8,6%, а у 2021 склав вже 10,3%. Однак ще більші зміни відбулися із початком військових дій на території країни.

Наразі, в Україні діє воєнний стан, який, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», є особливим правовим режимом, що вводиться в країні або її окремих місцевостях у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України або її територіальній цілісності. Це передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки та усунення вищезазначених загроз, а також тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Серед пунктів, що містяться у законі та стосуються трудових відносин є дозвіл військовому командуванню разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення):

1. Самостійно або із залученням органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення, не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в цей період, та залучати їх до суспільно корисних робіт, що виконуються з метою задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та системи забезпечення життєдіяльності населення і не потребують, як правило, спеціальної професійної підготовки осіб.

2. Використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю [3].

Зазначимо, що у процесі трудової діяльності осіб, щодо яких запроваджена трудова повинність, має забезпечуватися дотримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний термін відпустки та час відпочинку між змінами, максимальний робочий час, врахування стану здоров'я особи тощо. На час залучення працюючої особи до виконання трудової повинності поза місцем її роботи за трудовим договором, за нею після закінчення виконання таких робіт зберігається відповідне робоче місце [3]. Також, існує Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який деталізує усі ці процеси.

Говорячи про зміни на ринку праці, розглянемо інформацію із сайту соціологічної групи Рейтинг, згідно з якою, станом на 19 березня 2022 року, 53% українців, що до війни мали роботу, не мали змоги працювати з тих чи інших причин, 23% працювали у звичайному режимі та 21% – віддалено. До того ж, 52% відзначили значне погіршення власного матеріального становища.

Однак, зараз ми спостерігаємо деякі позитивні тенденції. У ході дев'ятого загальнонаціонального опитування щодо соціально-економічних проблем під час війни, що відбулося 26 квітня 2022 року, було визначено:

- 39% українців наразі не працюють, але 32% повернулися до роботи у звичайному режимі, 24% працюють дистанційно та 3% влаштувалися на нову роботу;

- найвищий відсоток працюючих у звичайному режимі на заході України – 39%, там же, у віддаленому або частковому режимі, продовжують роботу 26%, 4% – знайшли нове робоче місце, натомість 29% – не працюють;

- найбільше серед тих, хто повернувся до звичайної роботи, осіб віком 50+ – 36%, у інших вікових категоріях: 18-35 років – 28%, 36-50 років – 34%, у той же час, серед категорії 50+ спостерігається і найбільша частка не працюючих – 46%, тоді як серед 18-35 та 36-50 років вона складає по 36%;

- кількість жінок і чоловіків, що працюють у звичайному режимі однакова, і становить 32%, проте не працюють зовсім – 34% чоловіків проти 44% жінок [4].

Отже, воєнний стан має надзвичайно сильний вплив на становище ринку праці, що зумовлено появою певних обмежень, встановлених на законодавчому рівні, але, з часом та в міру пристосування суспільством до нових умов життя, спостерігається позитивна динаміка та поступове відновлення функціонування ринку праці та трудових відносин.

Список використаних джерел

1. Бутенко С. С. Ринок праці / С. С. Бутенко ; наук. кер. В. В. Бугас // Наукові розробки молоді на сучасному етапі: тези доповідей XVIII Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених та студентів (18-19 квітня 2019 р., Київ). Київ: КНУТД. 2019.

Т. 3. Економіка інноваційної діяльності підприємств. с. 220-221. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/14155/1/NRMSE2019_V3_P220-221.pdf

2. Кваша О.С. Ринок праці в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи розвитку. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2018. №22. С.1074-1079. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/199.pdf>

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 28, ст. 250; із змінами, внесеними Законом України від 15 березня 2022 року № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>

4. Соціологічна група Рейтинг Дев'яте загальнонаціональне опитування: соціально-економічні проблеми під час війни (26 квітні 2022) URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyatyy_obschenacionalnyy_opros_socialno-ekonomicheskie_problemy_vo_vremya_voyny_26_aprelya_2022.html

УДК 331.5:338.1

Іваницька С.Б., к.е.н., доцент; Житник О.М., студентка
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗРОБІТТЯ ПІД ПРИЗМОЮ ВОЄННОГО СТАНУ

Відчутною перепоною покращення економічного стану України та зростання добробуду її громадян постає безробіття. Воно являє собою багатоаспектне макроекономічне явище економіки держави та окремих регіонів, яка є підґрунтям для еміграції «умів» закордон, погіршення ефективності інноваційної діяльності та платоспроможності населення тощо. Наразі українська держава переживає один з найтяжчих етапів свого існування, і безробіття є певним підводним каменем котрий ладен значно погіршити теперішній стан справ. Пришвидшення рецесії у зв'язку з черговою економічною кризою та веденням бойових дій на території України спричиняє зменшення кількості робочих місць. Безробіття швидкими темпами набує масового характеру перетворюючись тим самим у пряму загрозу економічній безпеці держави. Усе вище зазначене актуалізує необхідність пошуку методів вирішення існуючої проблеми або бодай пом'якшення її соціально-економічних наслідків.

При дослідженні окресленої нами тематики доцільно звертатися до чинного законодавства. Так, воно дає нам роз'яснення, що під безробіттям варто розуміти кількість осіб віком 15-70 років, які через відсутність робочих місць не мають змоги реалізувати своє право на працю та отримання винагороди за неї як основного джерела існування [1].

Реалізацію державної політики у сфері зайнятості провадить зокрема Державна служба зайнятості. Проаналізувавши звітності якої ми можемо констатувати, що станом на перше квітня 2022 року статус безробітного мало 286,9 тис. осіб. Це у свою чергу на 36% менше, аніж першого квітня 2021 року. Більш ґрунтовний аналіз чисельності населення зі статусом безробітного зображено на рисунку 1 [2].

Збройна агресія РФ проти України безумовно спричинила не лише економічну, а й руйнівну гуманітарну кризу, що призвело до найшвидшого примусового руху населення з часів Другої світової війни. З 24 лютого 2022 року позначка біженців до Польщі, Румунії, Молдови, Угорщини та Словаччини сягнула 5,23 млн. осіб. Окрім цього, понад 1,48 мільйона біженців переїхали також до інших країн. До того ж близько 7,7 млн. осіб станом на 17 квітня вважаються внутрішньо переміщеними через війну. Показово, що переважну частку біженців складають жінки, діти та особи старші 60-ти років.

Поки на території України триває ще активна фаза конфлікту, МОП намагається проводити оцінку ситуації та здійснювати прогнозування. Так на їх думку, уже було втрачено 4,8 млн. робочих місць, якщо вести порівняння з довоєнним періодом, що рівняється 30% зайнятості до уведення воєнного стану. Фахівці говорять, що за умови

негайного припинення війни цілком можливо відбудеться швидке відновлення ринку праці з поверненням 3,4 млн. робочих місць. Це допоможе зменшити втрати ринку праці до 8,9%. Однак за продовження військової ескалації втрати ринку працевлаштування підвищаться до 7 млн. або 43,5%. Із зазначеного випливає, що воєнний стан і економічна криза спровокували зміни в системі соціального захисту населення: збільшення видатків і зменшення доходів. Таким чином, наразі український уряд намагається максимально забезпечити функціонування національної системи соціального захисту населення, наприклад гарантуючи виплату різноманітних допомог [3, с. 1-3].

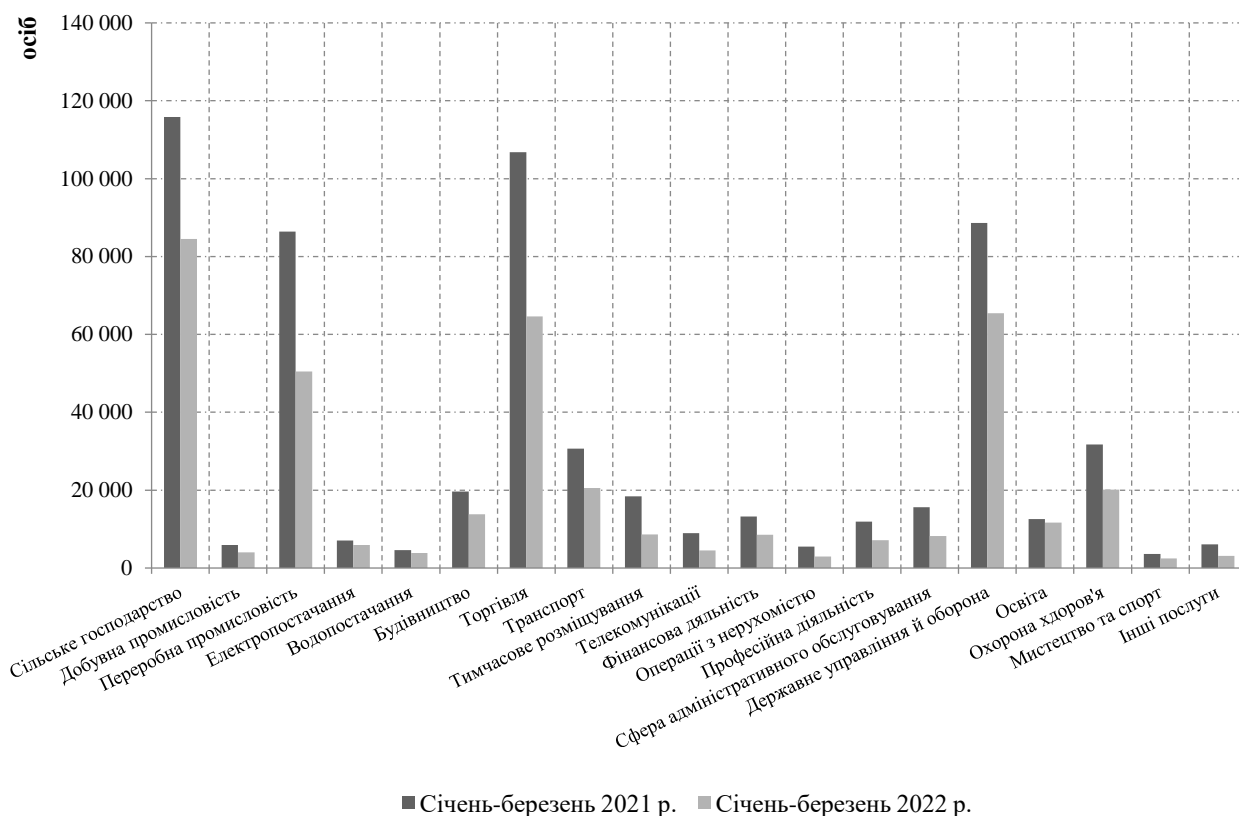

Рис. 1. Порівняльний аналіз кількості осіб із статусом безробітного за видами економічної діяльності

Структура ООН Жінки та організація CARE провели 2-6 квітня 2022 року аналіз, який заснований на опитуваннях та інтерв'ю з людьми в 19 регіонах України. Результати аналізу свідчать, що війна та уведений воєнний стан непропорційно впливають на внутрішньо переміщених осіб та маргіналізовані групи, зокрема наступних: очолювані жінками домогосподарства, ромські спільноти, ЛГБТКІА+ та людей з інвалідністю. Чимала кількість опитаних, представників ромських громад, вказували на жорстку дискримінацію як у повсякденному житті, так і щодо їх доступу до гуманітарної допомоги. Зараз більшість чоловіків втратили роботу та приступили до військової служби, через що жінкам доводиться опановувати нові для себе ролі та працювати одночасно на декількох роботах, задля підтримки сімейного доходу. При цьому закриття шкіл і високий попит на роботу волонтерів тягар неоплачуваної роботи ліг у великій мірі саме на жінок.

Як наслідок воєнний стан наростаючим масштабом чинитиме вплив на рівень безробіття серед усіх категорій населення, та, власне, підштовхуватиме жінок до праці у незахищених неформальних секторах економіки. Очікується і подальше зростання залежності домогосподарств очолюваних жінками від державних соціальних виплат [4, с. 7].

Із усього вище зазначеного можна дійти висновку, що наявні економічні проблеми в поєднанні з величезним потоком біженців і масштабним внутрішнім переміщенням осіб

стали причиною разючих втрат у сфері зайнятості та отримання доходів населенням. Щоправда ведення точного оцінювання розміру втрат робочих місць сьогодні є дуже складним процесом у зв'язку з обмеженою доступністю до необхідних даних та надзвичайною невизначеністю і швидкоплинністю обставин, які впливають на Україну.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 №5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 16.05.2022)
2. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/>
3. International Labour Organization. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. 11.05.2022. URL: https://www.ilo.org/europe/publications/WCMS_844295/lang--en/index.htm
4. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women). Rapid Gender Analysis of Ukraine. 04.05.2022. URL: <https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/05/rapid-gender-analysis-of-ukraine-0>

УДК 631.1:334:338.4

Карась Ю.М., аспірант

Полтавська державна аграрна академія (м. Полтава, Україна)

АУТСОРСИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України перед підприємствами, в тому числі і аграрного сектору, постало безліч питань щодо організації своєї діяльності. Важливим питанням аграріїв було і є - проведення посівної і забезпечення продовольчої безпеки країни. При цьому, не слід забувати про підтримання відповідного рівня економічної стійкості самих підприємств. Адже саме зараз проявляється вплив низки негативних факторів і чинників на їх діяльність. Основною проблемою на сьогодні є недостатня кількість персоналу, для забезпечення ефективного робочого процесу. Адже сучасні реалії такі, що більшість кваліфікованого персоналу покинули країну або призвані до лав ЗСУ. Ще однією проблемою являється відсутність необхідної кількості техніки і обладнання, адже в результаті воєнних дій деякі території окуповані, сільськогосподарська техніка та елеватори знищені або розграбовані. Відповідно, виникає ідея, використавши досвід підприємств інших галузей і країн, застосувати аутсорсинг і в сільському господарстві з метою підтримання рівня економічної стійкості. Передаючи аутсорсинговій компанії частину виробничих і організаційних обов'язків с/г підприємства можуть скоротити свої витрати на організацію виробничо-господарської діяльності і сконцентрувати грошові фонди на більш необхідні статті (такі як посівний матеріал, засоби захисту рослин, добрива і т.д).

Питання аутсорсингу вивчали, як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, такі як Б. Анікін, О.Дідух, Р. Жарлінська, Т.Єрмакова, Є.Куцин, О.Микало, Н.Омарова, В.Сіняєв, В. Сусіденко, Ю.Фролова, Т.Шарчук, Л.Яновська. Більшість їх робіт присвячені визначенню поняття "аутсорсинг", виділенню його форм та видів, а також аналізу механізму функціонування. Незважаючи на те, що переймаючи досвід закордонних компаній питання аутсорсингу стає все більш актуальним в Україні, дуже мало уваги вчених присвячено саме впровадженню аутсорсингу на підприємствах аграрної галузі.

Метою даної роботи є обґрунтування поняття аутсорсинг в сільському господарстві. Визначення основних переваг, загроз та шляхів активізації використання аутсорсингу в умовах воєнного стану.

В останні роки на ринку послуг все більше з'являються агро-консалтингових та аутсорсингових компаній. І якщо перші лише надають консультації і не несуть

відповідальність за їх організацію та впровадження, то останні приймають на себе частину виробничого або управлінського процесу. Вони повністю відповідають за отриманий результат, адже керують безпосередньо самим процесом. Термін «аутсорсинг» («outsourcing») походить від англійського «outside resource using» – використання зовнішніх ресурсів. [2 с.20] Визначимо: де, коли і в якій мірі доцільно перекласти виконання певних повноважень на аутсорсингову компанію та залучити зовнішні ресурси.

Обробіток ґрунту, посів, внесення добрив, захист посівів — процеси, в яких один день може вплинути на весь сезон. Всі ці процеси можна виконати на умовах аутсорсингу, використавши агрономічний супровід. Компанії, які на постійній основі надають дану послугу постійно "тримають руку на пульсі", відслідковуючи останні тенденції в новітніх технологіях, переймаючи досвід інших країн, таких як США, Канада та ін. Враховуючи кадрові проблеми і відсутність необхідної кількості техніки, даний сервіс буде актуальним у період воєнного стану. Таке залучення сторонніх фахівців знизить витрати підприємств і дозволить вчасно та ефективно пройти виробничий цикл.

Завершальною стадією виробничого циклу в аграрному підприємстві є збирання врожаю. Це - робота в полі, логістика, транспортування до місця зберігання та саме зберігання продукції. Перевагами в передачі на аутсорсинг цих видів робіт є те, що це швидше і дешевше. Адже не треба тримати та обслуговувати в себе цілий парк зернозбиральної техніки та зерновозів. Практика оренди техніки з екіпажем в останні роки є досить поширеною в Україні, навіть такі агрохолдинги, як "Кернел" та "Агрейн", маючи в своєму арсеналі великий технологічний парк під час збиральної кампанії додатково орендують для вчасного виконання усіх робіт автотранспорт та зернозбиральні комбайни. Негативною стороною є можливість натрапити на орендодавця, який у першу чергу працює у власному господарстві, а орендарям надає послуги за остаточним принципом.[3 с.77]. Але це вже питання прискіпливого відбору компанії надавача послуг. Зберігання також доцільно передати на аутсорс, враховуючи високий рівень витрат на будівництво елеваторів. Більшість малих фермерських господарств намагаються продати продукцію самостійно, по факту продаж здійснюється тим самим посередникам, але на їх умовах. Наразі експорт певних видів сільськогосподарської продукції заборонений і вихід до портів закритий, що унеможливує даний процес навіть попри заборону. Постає також інше питання, зараз елеватори наповнені на 80% і новий урожай просто буде ніде зберігати, якщо в найближчий час не вирішити питання з експортом. У мирний час український агровиробник міг самостійно впоратися із тим, щоб підшукати можливості збуту своєї продукції. Надто, якщо вже були напрацьовані роками логістичні канали та контакти покупців. Війна внесла свої корективи, зруйнувавши усе, що було напрацьовано раніше.

Окремо можна розглянути питання щодо використання аутсорсингу в управлінській системі підприємства. А саме залучення на таких умовах ІТ спеціалістів, юристів, бухгалтерів. Передача цього блоку є досить поширеною, адже в аутсорсингових ІТ, бухгалтерських та правових компаніях засереджено найбільш кваліфікований персонал. З введенням воєнного стану ми постійно спостерігаємо зміни в законодавстві і допущені помилки можуть коштувати дуже дорого.

Якщо коротко, то більшість господарств ще намагаються працювати "по старому", але в ситуації, що склалася нині, виникає багато прогавин в виробничому процесі, які необхідно закрити і при цьому зберегти економічну стійкість. Тож одним із інструментів збереження економічної стійкості аграрного підприємства під час воєнного стану може виступати аутсорсинг. Майбутнє в аграрного аутсорсингу в Україні є, адже це реальна економія ресурсів, часу та коштів.

Список використаних джерел

1. Шуст А.О. До питання використання аутсорингу в практичній діяльності аграрних підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 5. С. 101-104.

2. Зорій, О.М., Коваленко Т.В. Особливості застосування аутсорсингу. *Економічний аналіз* : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2013. - Том 14. № 3. С. 18-28.

3. Гейко О.Л. Аутсорсинг у сільському господарстві провідних країн світу - досвід для України. *Агросвіт*. 2021. №3. С. 75-80

4. Дідух О.В. Основні види аутсорсингу в господарській діяльності підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2012. №2 т.1. С. 29-33.

УДК 351.865(477)

Кулакова С.Ю., к.е.н, доцент; Богдан Б.В., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

КІБЕРРИЗИКИ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні актуальність проблеми захисту від кіберризиків не викликає ніяких сумнівів. Щодня кожен з нас стикається з необхідністю використання інформаційних технологій: від соціальних мереж, розміщення інформації про свої персональні дані в інтернеті, до користування банкоматами, банківськими рахунками тощо.

У сучасних умовах агресії російської федерації проти України кібертероризм лише зростає. Так, протягом січня 2022 року українські державні органи та банки зазнали двох помітних атак. У ніч з 13 на 14 січня хакери зламали понад 70 державних сайтів. Кілька годин не працювали веб-ресурси Міноборони, МЗС, ДСНС, «Дії». Проте за даними Держспецзв'язку ні зміст сайтів, ні дані користувачів не постраждали. Через місяць, 15 лютого, DDoS-атаки зазнали сайти та додатки банків, сайти Міноборони та інших відомств. Користувачі ПриватБанку, Ощадбанку, Монобанку, А-Банку та Альфа-Банку скаржилися на труднощі з доступом до програм протягом кількох годин. Атака тривала близько доби, і за оцінками фахівців міністерства цифрової трансформації України її вартість складала мільйони доларів. «Витоку даних, спотворення чи руйнування елементів інфраструктури немає», – цитує «Економічна правда» заступника голови Держспецзв'язку Віктора Жору [1].

У традиційній війні зазвичай є чіткий початок і кінець: агресія, перехід військами кордону та укладення мирного договору. Віртуальна війна триває весь час, і атака починається задовго до того, як буде завдано реальної шкоди. Все це змушує задуматися про важливість передчасної підготовки бізнесу до кіберзагроз, адже вони можуть за кілька днів знищити накопичені роками досягнення компаній. Щоб убезпечити свій бізнес від цих кібератак варто взагалі знати, що це таке, які вони бувають і як від них можна боронитися.

Кібератака – навмисна спроба зламати ваші комп'ютерні системи чи мережі, використовуючи шкідливі програмні забезпечення для порушення цих систем.

В Україні вже з початку року відбулися наймасштабніші атаки кіберзлочинців як на державні структури, так і на бізнес: 13-14 січня, 15-16 лютого, в ніч з 23 лютого та протягом березня-квітня 2022 року. Держспецзв'язок підтверджує, що протягом лютого-березня на українські підприємства та організації було спрямовано близько 2800 кібератак, а також рекордну 271 DDoS-атаку на добу та 362 хакерські атаки за перші 1,5 місяці війни. Лише за місяць воєнного стану було майже втричі більше хакерських атак на українські державні установи та бізнес, ніж у 2021 році за аналогічний період. Як повідомляє Держспецзв'язок, більшість з них були невдалими і не зачепили важливу інформаційну інфраструктуру.

Найпопулярнішими сферами атаки є державна та місцева влада, сектор безпеки та оборони, комерційні організації різних сфер діяльності, фінансовий сектор, телекомунікаційна інфраструктура та розробники програмного забезпечення, ЗМІ та ресурси,

які збирають інформацію про російські військові злочини в Україні. Вони атакують за допомогою фішингових розсилок, розповсюдження шкідливих програм і DDoS-атак. Більше половини всіх атак за перші 1,5 місяці війни було здійснено з метою збору інформації або поширення шкідливого коду.

Нова реальність активної інформаційної війни 2021-2022 років змушує всі підприємства та організації, незалежно від масштабу та сфери діяльності, комерційної чи державної форми власності, вивчати можливості захисту, інвестувати в новітні технології «кіберзброї» та залучати кращих спеціалістів «кіберфронту» [2].

Зараз в найбільшому ступені атака загрожує державним установам, критично важливій інфраструктурі, великим підприємствам, а також середнім підприємствам, які надають послуги уряду та приватним компаніям. Як ні дивно, але зазвичай кібератаки починаються з людського фактора, коли працівники бізнесу недбало ставляться до безпеки своїх пристроїв. Росія та її проксі-хакерські групи знаходять вразливість, використовують її та створюють каскадний ефект. Він завдає шкоди низці бізнесів – від фінансового та банківського секторів, логістики та власників серверів до цілих індустрій і критичної інфраструктури в енергетичному секторі.

Враховуючи підвищену стурбованість кіберзагрозами, є сенс переглянути ключові набори контролів кібербезпеки, які можуть допомогти знизити імовірність успішності атак – зокрема тих, які допомагають захиститися від загроз від держави-агресора або організованих угруповань, які активізували свою діяльність під час війни.

Для цього достатніми є інвестиції у найпростіші способи захисту. Найпопулярнішими методами кібератак російських військових хакерів є: фішингові розсилання, внаслідок яких вони можуть отримати облікові дані для доступу до інформаційних систем; розсилання шкідливого програмного забезпечення, яке спрямоване на викрадення даних або знищення інфраструктури; використання відомих вразливостей.

Убезпечитись або мінімізувати ризики цих кібератак можна завдяки дотриманню правил кібергігієни, відповідальному ставленню до політики використання паролів, вчасному оновленню програмного забезпечення. Слід вивчати слабкі місця кіберзахисту компанії та укріплювати їх. Хакери постійно здійснюють розвідувальні операції в Україні, знаходять найслабші місця у захисті компаній та атакують через них. Не існує на 100% захищених систем. Проте що менше коштуватиме хакерам злом корпоративної системи, то вищою буде їхня мотивація.

Загарбники здійснюють кібератаки не лише на урядові структури - жертвами зламів і викрадення даних стають і пересічні громадяни. Забезпечте безпеку для кожного працівника. Хакери можуть атакувати компанію чи установу і через співробітників, викравши їхні дані. В особливій небезпеці — військові та державні діячі. Фізична безпека користувачів критичної інформаційної інфраструктури така ж важлива, як і захист їхніх облікових записів. Російські хакери можуть використовувати облікові дані користувачів, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Компанії мають усвідомлювати, що фізична безпека їхніх працівників – це також інвестиція в їхній кіберзахист [3].

Отже, кіберризики сьогодні виходять далеко за межі крадіжки і шахрайства. Складність кіберризику в Україні, на жаль, у подальшому буде тільки зростати. Більше підключених пристроїв, більше джерел даних, більше автоматизації процесів, сторонні стосунки створюють нові можливості для кібератак та інцидентів. Бізнесові організації сьогодні повинні вкладати кошти в обґрунтовані заходи контролю безпеки для захисту своїх найважливіших активів від кібер-ризику, що також дуже важливо з точки зору економічної складової нашої Перемоги.

Список використаних джерел

1. Кібератаки на Україні. Чи можливо в 2022 році залишити країну без світла, інтернету і зв'язку. – URL : <https://forbes.ua/innovations/sim-rokiv-tomu-vpershe-v-sviti-khakeri->

znestrumili-tsiliy-region-tse-bulo-v-ukraini-chi-mozhlivo-v-2022-rotsi-zalishiti-krainu-bez-svitla-internetu-i-zvyazku-17022022-3714

2. Кіберзахист компанії в умовах війни: перемагають сучасні технології. – URL : <https://hub.kyivstar.ua/news/kiberzahyst-kompaniyi-v-umovah-vijny-peremagayut-suchasni-tehnologiyi/>

3. Як приватним компаніям посилити кіберзахист від рф. – URL : <https://yur-gazeta.com/golovna/yak-privatnim-kompaniyam-posiliti-kiberzahist-vid-rf.html>

4. Як приватним компаніям посилити кіберзахист від рф – URL : <https://www.golovbukh.ua/news/29895-yak-privatnim-kompanyam-posiliti-kberzahist-vd-rf>

УДК 334.722:355.271(477)

Кулакова С.Ю., к.е.н., доцент; Миколаєнко М. Ф., магістрант
*Національний університет «Полтавська Політехніка Імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день українське суспільство перебуває на шляху випробувань воєнного часу, наслідком якого стають суттєві критичні зміни в економічному, соціальному та політичному напрямках. При цьому важливі питання, що вимагають необхідних рішень та ресурсів зростають лише в геометричній прогресії у порівнянні з обмеженим потенціалом їх вирішення. Одним із найпроблемніших стає соціальний сектор, який лише збільшується за рахунок безробіття та вразливих груп населення.

Нинішня криза стала масштабним потрясінням, українське суспільство зіткнулося із безпрецедентною ситуацією. Турбулентність зовнішнього середовища, що спричинена пандемією COVID-19, ще більше підвищилась через введення воєнного стану та бойові дії на значній території України. Ці події викликали стрімке зростання безробіття, збільшення чисельності вразливих категорій населення та послаблення їх соціального захисту.

Так, за даними досліджень соціологічної групи «Рейтинг», станом на початок квітня 2022 року близько половини (53%) українців, що втратили роботу через війну, 22% продовжують працювати у звичному режимі, 21% – частково або віддалено і лише 2% – змогли знайти собі нову роботу. Найбільша кількість людей, що втратили роботу – це звісно мешканці східних областей України [1]. Найбільше складнощів відчувають ті, хто вимушено змінили місце проживання, особливо мешканці східних областей. Отже, можливість якнайшвидше відновити роботу, запустити підприємства залишається вкрай важливим для відносної нормалізації життя українців під час війни [2].

Одним із дієвих інструментів вирішення проблем цього напрямку може бути діяльність соціальних підприємств. На відміну від традиційного, соціальне підприємництво створюється у тому числі для вирішення суспільних проблем. При всьому бажанні в сучасних умовах, обтяжених воєнним станом, держава не може вирішити всі соціальні проблеми. Так само традиційне підприємництво нечасто зацікавлене в їх подоланні. Проте сьогодні необхідна допомога більшості із тих українців, які наразі цього потребують, перебуваючи в складному як соціальному, так і економічному становищі.

Тому соціальне підприємництво в Україні має зайняти вільну нішу в економіці і суспільстві. Воно хоча б частково вирішує проблеми малих груп. Зокрема, допомагає у подоланні соціальної ізоляції, працевлаштовуючи людей з обмеженими фізичними і психічними можливостями, безробітних, представників груп ризику і знаходить шляхи для реформування державних соціальних послуг, знижує навантаження на місцеві бюджети у вирішенні суспільних проблем.

Соціальним підприємством є організація, пріоритетною метою якої є вид суспільної (публічної) діяльності, суть якої полягає у вирішенні соціальних проблем шляхом реалізації для цього відповідних функцій. Саме мета створення бізнесу є основною відмінністю класичного підприємства від соціального. У першому випадку підприємство створюється з метою збагачення, у другому – для вирішення соціальних завдань. На сьогоднішній день цей вид специфічної підприємницької діяльності є визнаним у світі дієвим інструментом створення передумов економічного та соціального розвитку [3].

Для бізнесу соціальна діяльність є побічною, тобто спеціальний фонд був створений після того, як накопичилися надлишки прибутку. Для соціального підприємництва це не побічна діяльність, а основна. Так, якщо бізнес систематично віддає 10% доходу на соціальні потреби, це не означає, що він є соціальним. У цій ситуації краще казати про податкове вирахування в межах діяльності з корпоративної соціальної відповідальності.

Для соціального підприємства соціальний ефект є прямим цілеспрямованим результатом, а не побічним продуктом діяльності. Генеруючи прибуток, соціальне підприємство, спрямовує його, перш за все, на вирішення соціальних проблем, а не на збагачення його власників. Першим кроком у цьому напрямку має стати координація та консолідація зусиль як самого соціального підприємства, так і всієї мережі організацій з їхніми мереживними зв'язками для визначення наявних ресурсів та прорахунку подальших кроків. Адже передусім визначення ключових напрямків діяльності та безпосередніх учасників з їхньою ресурсною базою стає базисом для подальших дій. Наступним кроком повинен бути процес планування. Адже вже визначені наявні ресурси повинні будуть розподілені найбільшим оптимальним та пріоритетним чином. Таким чином, навіть ті проблеми, які не можуть бути вирішені за наявних можливостей, у будь якому разі отримають важливу допомогу вже зараз. Наприклад, якщо розглядати проблематику безробіття, можливість працювати та заробляти, мають отримати в першу чергу ті, хто потребує цього більше за інших.

Відповідно, останнім елементом стає процес реалізації визначених планів, щодо загальної стратегії. В першу чергу, він повинен передбачати комплексність вирішення існуючої проблематики та враховувати можливі зміни в подальшому. Адже, наразі короткострокове планування із можливістю корегування на відміну довгостроковому має більшу результативність в сьогоднішньому динамічному середовищі.

Отже, на сьогоднішній день в умовах воєнного часу, пріоритетними напрямками, що потребують важливих критичних змін, стає економічне та соціальне середовище. Одним із дієвих наявних інструментів для вирішення проблематики цих напрямків, є діяльність соціального підприємства. Комплекс заходів якого, з урахуванням рекомендаційних кроків з подальшою консолідацією зусиль в процесі планування та відповідно реалізації визначеної стратегії, стає важливим елементом задля покращення наявної ситуації в економічному та соціальному середовищах.

Список використаних джерел

1. Шосте загальнонаціональне опитування: Адаптація українців до умов війни (19 березня 2022) / Соціальна група «Рейтинг». – URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/shestoy_obschenacionalnyy_opros_adaptaciya_ukraincev_k_usloviyam_voynu_19_marta_2022.html (дата звернення: 16.05.2022)

2. Ачкасова, О. (2022). Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (37). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-40> (дата звернення: 16.05.2022)

3. Лункіна Т. І., Іваненко Г. Ю. Особливості розвитку соціального підприємництва: закордонний досвід. *Modern Economics*. 2019. № 15(2019). С. 142-147. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-20). (дата звернення: 16.05.2022)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах військового стану економіка будь-якої країни стимульована на оптимізацію державних процесів, а також на оборону країни. В таких умовах підприємства можуть відчувати збитки, а звичайні громадяни – зменшення їх доходів. Також, банківська система є досить вразливою до таких випадків, а це в свою чергу заважає правильній роботі підприємств, особливо якщо вони орієнтовані на зовнішній ринок. Виходом із таких ситуацій можуть стати криптовалюти (біткоїн, ефіріум та інші), які менш вразливі до зовнішніх факторів економіки.

З початку російського вторгнення інтерес до криптовалют значно підвищився. Вони допомагають «утекти» від девальвації, підтримати ЗСУ та українців. Як війна змінює крипториннок

Війна – добрий стимул для розвитку криптоплатежів. Це швидко, дешево, надійно та не підпадає під регуляторні обмеження. «Транзакція за допомогою криптовалюти займає до п'яти – десяти хвилин, – каже заступник міністра цифрової трансформації з питань розвитку ІТ Олександр Борняков. – Водночас SWIFT-платіж обробляється близько трьох днів» [1].

Під час війни крипта стала більш привабливою альтернативою звичайним грошам, засобом заощаджень та способом виведення грошей за кордон.

За допомогою крипт волонтери навчилися закуповувати необхідну військову та гуманітарну допомогу. За словами Борнякова, десь у 50% випадків постачальники готові приймати криптовалюту безпосередньо і не вимагають конвертації у фіатні валюти. «Офіційно крипто можна платити у багатьох західних країнах – Польщі, Німеччині, США», – каже Борняков.

Розглянемо один із самих новітніх та ліквідних токенів – NFT, а також, яким чином їх можливо використовувати підприємствам в умовах військового стану.

Токен – це одиниця обліку в мережі блокчейн, за допомогою якої можна створювати цифрові цінності. Блокчейн – це децентралізована мережа, яка функціонує за принципом послідовного ланцюга блоків, які містять інформацію щодо операцій із токенами. Записи у блокчейні не підлягають змінам та є загальнопублічними, тому це дозволяє уникнути маніпуляцій з даними та забезпечити їх безпеку.

Токени в таких мережах бувають двох типів: взаємозамінні (fungible tokens) та невзаємозамінні (non-fungible token). Ось простий приклад: усім відома криптовалюта біткоїн є взаємозамінним токеном, оскільки будь-який біткоїн має таку ж вартість, як і інший, та може служити об'єктом для обміну з іншими криптоактивами. «Невзаємозамінний» ж у цьому контексті означає, що він унікальний, як із погляду об'єкту, що він описує, так і вартості. Тобто колекційна картинка, яка представлена токеном і є єдиною у своєму роді, не може бути замінена іншою аналогічною, бо іншої такої в природі вже не існує.

Іншими словами сам NFT – це тип цифрових активів, створений на блокчейні, який дозволяє отримати право власності на товар, що існує винятково в мережі, наприклад зображення, анімацію або відео, водночас засвідчити його оригінальність.

З технологічної точки зору NFT-актив є цифровим сертифікатом, що прикріплений до будь-якого «цифрового товару», наприклад до зображення, відео, аудіо тощо. У цьому сертифікаті (токені) буде міститися вся інформація про товар.

Токен – це ексклюзивне право на товар, тому володіючи ним, купуючи, продаючи або обмінюючи, усі ці операції здійснюються із самим товаром. Ми завжди можемо дізнатися ким був такий товар створений або кому він зараз належить, тому що токени зберігаються у

відкритому блокчейні й саме через це інформація про товар, історія його операцій буде доступна та достовірна завжди. Отже, це ідеальна можливість закріпити свої права на будь-який унікальний об'єкт.

Потенційно використання токенів NFT дозволяє оцифрувати або ж перевести в блокчейн будь-який товар. Вони можуть застосовуватися як для реальних/матеріальних активів (оригінальних творів мистецтва), так і для повністю цифрових продуктів. Але варто зауважити, з цим існує багато складнощів, оскільки сфера лише зараз набула популярності й тільки починає свій активний розвиток. І якщо з переведенням із фізичного світу у віртуальний виникають труднощі, то цифрові предмети просто ідеально підходять для цього.

Самі по собі умови смарт-контрактів, які застосовуються при токенизації цифрових активів, можуть бути цілком звичними для законодавства з інтелектуальної власності більшості юрисдикції (щодо переходу прав, виплати винагороди, наданням дозволу на певні види використання та контролю за таким використанням). Тому забезпечення відповідності вимогам та нормам поширення творів як об'єктів авторського права із національними законодавствами за допомогою NFT — не критична проблема. Але все ж вона потребує вирішення.

Особливо це стосується визначення правової природи самого токена як цифрового активу. Зважаючи, що «можна токенизувати все», інколи проблематично визначити його як нематеріальний/цифровий актив, майнові права ІВ чи цінні папери.

В Україні токенизація активів не є популярною й достатньо розвинутою, оскільки існують особливості законодавчої бази. Позитивними зрушеннями в цьому напрямку можемо вважати прийняття Верховною Радою України в першому читанні законопроект № 3637 «Про віртуальні активи» та його підписання Президентом України Володимиром Зеленським 16 березня 2022 р. Цей закон створює умови для запуску в Україні легального ринку віртуальних активів. Регулюватиме новий ринок Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Закон передбачає зміни, що застосовуються до правовідносин, що виникають у зв'язку з обігом віртуальних активів в Україні, визначає права та обов'язки учасників ринку, засади державної політики у сфері обігу віртуальних активів.

Головними властивостями криптовалют, що визначають перспективи розвитку крипторинку, є: обмеженість їх ресурсу, що запобігає інфляції криптовалют; захищеність даних від зовнішніх впливів та атак; анонімність користувачів системи; прозорість транзакцій, дані про кожну з яких доступні з будь-якого вузла системи; відсутність комісій на транзакції між країнами; відсутність контролю транзакцій з боку банків, податкових служб або інших наглядових органів. Саме через ці переваги, а також внаслідок зменшення довіри до існуючого фінансового ринку, мінливості валютних курсів і нестійкості фінансових активів криптовалюти зайняли своє місце в сучасній фінансовій системі та поступово його розширює.

В недалекому майбутньому планується поява кріптокарт, за допомогою яких можна буде розраховуватися в крамницях як і звичайними кредитними картками, тобто використання карт для задоволення повсякденних потреб їх власників. В умовах військового стану підприємства можуть розраховуватись в криптовалютах задля стійкості самого підприємства. Після ж перемоги мирна Україна може стати привабливим місцем для криптобізнесу, залучивши багато компаній, та топовою країною у диджитал-банкінгу.

Списки використаної літератури

1. Світлана Заражевська. Крипта йде у маси. Допомагають страх, бажання підтримати ЗСУ та валютні обмеження НБУ. URL: <https://forbes.ua/inside/kripta-idet-v-massy-pomogayut-strakh-zhelanie-pomoch-zsu-i-valyutnye-ogranicheniya-nbu-09042022-5366>
2. Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX «Про віртуальні активи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
3. Melanie Swan. Blockchain: Blueprint for a New Economy. – 2015. – 152 p.

ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна з 24 лютого 2022 р. переживає один із найтяжчих періодів своєї незалежності. Саме тоді офіційно Російська Федерація розпочала повномасштабну війну в Україні й посягнула на територіальну цілісність країни, її суверенітет та демократію. Як результат, президент України та уряд оголосив повну мобілізацію та введення по всій території країни воєнного стану. Під загрозою через війну опинилося все населення України, інфраструктура, а також паралізований бізнес. Утім вищі посадовці закликають насамперед працювати бізнес, який опинився у вкрай складному стані. Адже, війна вимагає значних фінансів, необхідний запас на післявоєнну відбудову, а за попередніми оцінками національна економіка працює лише на 40%. Певне надходження до Державного бюджету можливе лише від підприємств, який вкрай складно функціонувати в умовах воєнного стану. Саме тому держава розробляє комплекс заходів, спрямованих на підтримку бізнесу в умовах воєнного стану.

Для підтримки бізнесу в умовах воєнного стану в Україні діють державні та донорські програми, приватні ініціативи підтримки підприємців в умовах війни, що допомагає зберегти бізнес, робочі місця та підтримати національну економіку. Зокрема, в Україні стартувала урядова програма працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Згідно неї роботодавцям, які працевлаштували у себе тимчасово переміщених через війну осіб, компенсують за кожного такого працівника 6500 грн. Для участі в даній програмі підприємствам слід укласти трудовий контракт з внутрішньо переміщеною особою і зареєструвати його через портал «Дія». Дана програма підтримує як роботодавців, так і внутрішньо переміщених громадян [1].

Іншою програмою підтримки бізнесу є тимчасове переміщення підприємств із постраждалих під час війни регіонів. У тих регіонах, де активно тривають бойові дії підприємства не мали можливість проводити свій бізнес і ризикували втратити власні потужності. Тому уряд України розробив програму щодо безпечного переміщення підприємства до безпечного місця в іншому регіоні. Для цього створені умови для безкоштовного переїзду до місця тимчасового переміщення. Держава зобов'язується надавати допомогу в підборі відповідних площ для розміщення виробництва, переміщення та розселення персоналу, підборі працівників в місці тимчасової дислокації.

Також в умовах воєнного стану в Україні введено ряд програм для фінансової підтримки бізнесу. Зокрема, в Україні діє кредитування підприємств за програмою «5-7-9 %». Кредит за низькими відсотковими ставками може отримати кожен бізнес, власником якого є українець з часткою мінімум 50%, а кредит сягає до 60 млн. грн. При цьому на час дії воєнного стану українські підприємства мають змогу не сплачувати відсотки по кредиту. Окремою когортою бізнесу є аграрії, від діяльності яких залежить продовольча безпека цілої країни. Для підтримки аграрних підприємств в Україні введено кредитування для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період воєнного стану. Згідно даної програми надається компенсація відсоткової ставки за залученими кредитами. Підтримку можуть отримати малі та середні аграрні підприємства з оборотом не більше 20 млн. євро в рік та обробляє до 10 тис. га землі [2].

Також з метою зниження навантаження на бізнесу в Україні для українських підприємств введено єдиний податок у 2% від обороту без ПДВ. Крім того підприємців на період воєнного стану звільнено від сплати ЄСВ, штрафів, пені та перевірок з боку фіскальних служб. Такі заходи здійснено з метою зниження навантаження на український бізнес та його підтримки на період воєнного стану. Окрім того держава надає ряд

безкоштовних консультаційних послуг по допомозі бізнесу в його реорганізації, рестарту на нових територіях тощо [3].

Таким чином, період воєнного стану є досить складним для всієї економіки України. Український уряд вживає ряд заходів, ініціатив для підтримки вітчизняного бізнесу. Уже офіційно запущено ряд програм підтримки, які мають фінансову, організаційну та консультаційну направленість. Зокрема, в Україні впроваджено кредитування бізнесу за програмою «5-8-9 %», зниження податкового навантаження на бізнесу в період воєнного стану, допомога в переміщенні підприємства на безпечну територію, компенсація підприємцям, які працевлаштували внутрішньо переміщених громадян тощо. Вагому підтримку Україна надає аграріям, від діяльності яких залежить продовольча безпека нації, для здійснення посівної. При цьому розробка державних програм підтримки бізнесу продовжується й розраховані також і на післявоєнний період.

Список використаних джерел

1. Бізнес під час війни. URL: https://biz.ligazakon.net/ru/aktualno/11677_bznes-pd-chas-vyni-dopovnyutsya (дата звернення: 11.05.2022)
2. Підтримка бізнесу в умовах війни. URL: <https://business.diaa.gov.ua/wartime>. (дата звернення: 11.05.2022)
3. Тил працює – Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html> (дата звернення: 11.05.2022)

УДК 330

Кулик П.С., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні українська економіка стикнулася з небаченим за всю свою історію шоком. Повномасштабне військове вторгнення північних сусідів завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави.

Вивчення та аналіз наукової літератури свідчить, що війна призвела чимало проблем економіки України. До основних проблем національної економіки в умовах воєнного стану можна віднести:

1. Зменшення кількості економічно активного населення, залученого до створення доданої вартості. Вже близько 2,5 млн українців виїхало за кордон. Кількість громадян, яка перемістилася до Західної України також вимірюється мільйонами та постійно збільшується. Одночасно, в містах, де мають місце бойові дії, також знаходяться мільйони осіб.

2. Обмеження логістичних можливостей. З початку війни морські порти закриті через мінну небезпеку, а також через загрозу піратства з боку Чорноморського флоту Російської Федерації. Всього через логістику під загрозою опинились близько двох третин річного товарного експорту України. Крім того розірвались ланцюги постачань компонентів виробництв – тканин, фурнітури, мікročіпів, барвників, комплектуючих для виробничих ліній, тощо через руйнування логістики чи позицію контрагентів, які не хочуть ризикувати. [1]

3. Необхідності заміщення імпортованого з Росії та Білорусі бензину та дизельного палива (42% та 63% у структурі імпорту відповідно). Українські вітчизняні нафтопереробні заводи задовольняли лише 46% внутрішнього попиту на бензин та 14% внутрішнього попиту на дизельне паливо.

4. Зростання інфляції в Україні продовжує посилюватися. У квітні споживча інфляція прискорилась з 13,7% до 16,4%, що понад як утричі перевищує цільовий рівень

Національного банку (5+/-1%). Зміна індексу споживчих цін у квітні 2022 р. становила 3,1%, що (за виключенням березня 2022 р.) є її найбільшим місячним значенням за останні 8 років (з квітня 2016 року).

5. Зруйнування вітроенергетичних потужностей України – лише 27% від загальних вітроенергетичних потужностей в Україні зараз виробляють електроенергію, решту виведено з експлуатації [2].

Отже, враховуючи проблематику - можна визначити наступні ключові проблеми для економіки України в умовах воєнного стану: суттєва зміна структури попиту та виробництва; втрата ринків збуту; втрата персоналу; руйнування економічної зв'язності через порушення логістики та ланцюжків створення доданої вартості. У цій ситуації доцільно застосувати шаблон заходів воєнної економіки. Він передбачає одночасні дії/зусилля в наступних напрямках: макроекономічна стабільність; підтримка купівельної спроможності/внутрішнього попиту; збереження виробництва/промисловості.

Список використаних джерел

1. Щодо економічного становища в умовах воєнного стану та напрямів його покращення. URL: <https://economics.org.ua/index.php/blog/377-economika-vv>

2. GМК Center завершив цикл досліджень економіки України під час війни. Економічне становище в умовах воєнного стану. URL: <https://gmk.center/ua/news/gmk-center-zavershyv-tsycl-doslidzhen-ekonomiky-ukrainy-pid-chas-vijny/>

УДК 330.4

Кунатенко М.О., студент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ОПТИМІЗАЦІЙНІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВА

У ринкових умовах господарювання економіко-математичні методи стають важливим інструментом отримання більш глибоких і повних знань про кількісні та якісні сторони економічного механізму тих чи інших процесів і явищ.

Внутрішньою характеристикою раціонального керування господарського комплексу та його складників є оптимальність, тобто вибір із множини можливих варіантів економічного розвитку такого, який дає можливість найефективніше використовувати наявні виробничі, фінансові та інші ресурси.

З позиції оптимального планування та керування, підприємство або структурний підрозділ розглядається як система, в якій комплексно відображаються технологічні, економічні та організаційні взаємозв'язки керованого об'єкта, а також його складників.

Оптимальні плани виробничих та господарських структур повинні забезпечувати балансовий взаємозв'язок завдань для випуску продукції з виробничими та фінансовими ресурсами, які є в наявності. Наступне завдання оптимального планування – ефективно використання виробничих, фінансових та інших ресурсів при дотриманні оптимальних структурних пропорцій.

Оптимальний – це такий план, який забезпечує виконання окремої виробничої програми при мінімальних виробничих витратах або максимальний виробничий ефект при заданому обсязі ресурсів.

З оптимальним планом безпосередньо взаємодіє поняття економіко-математичної моделі, яка є концентрованим виразом існуючих взаємозв'язків і закономірностей процесу функціонування економічної системи в математичній формі і складається із сукупності пов'язаних між собою математичних залежностей у вигляді формул, рівнянь, нерівностей,

логічних умов та факторних величин, всі або частина яких має економічний зміст.

Моделювання – процес побудови моделі, за допомогою якого вивчається функціонування об'єктів різної природи. Він складається з трьох основних елементів: суб'єкта, об'єкта дослідження та моделі, з допомогою якої суб'єкт пізнає об'єкт.

Математичну модель розуміють як формалізований, тобто представлений математичними співвідношеннями, набір правил, що описує фактори суттєвого впливу на функціонування об'єкта дослідження. Отже, математична модель є системою математичних формул, нерівностей або рівнянь, які більш-менш адекватно описують явища та процеси, що властиві для оригіналу. Тому процес побудови та використання математичної моделі для її розв'язання з допомогою прикладних задач називається математичним моделюванням. Опис математичної моделі виконується термінами кількісних характеристик-показників (змінних, невідомих), значення яких підлягає визначенню в процесі розв'язку задачі та параметрів, величини котрих апріорно відомі.

Моделювання служить передумовою та інструментом аналізу економіки і процесів, які функціонують у ній, а також як засіб обґрунтування прийняття рішень, прогнозування, бізнес-планування та керування економічними об'єктами. Модель економічного об'єкта переважно підтримується реальними статистичними та емпіричними даними, а результати розрахунків, виконані в межах побудованої моделі, дають можливість будувати прогнози на майбутнє та давати об'єктивні оцінки корисності об'єктів дослідження. У більшості випадків об'єктом моделювання може бути реальна господарська система чи один або два процеси, що відбуваються в ній. Для побудови моделі необхідно не просто вибрати об'єкт, але й подати його структурний опис у вигляді системи, тобто визначити межі його взаємодії з зовнішнім середовищем. Моделі одного й того ж об'єкта можуть бути різними та відображати його з різних сторін.

Економіко-математичні моделі не створюють нових і не змінюють існуючих принципів та методологічних основ економічної теорії, вони змінюють способи їх використання для всебічного кількісного та якісного аналізу закономірностей і взаємозв'язків економічних процесів. Процес моделювання тісно пов'язаний із множиною процедур, а саме: вибором цільової функції, змінних, параметрів, форм зв'язку та іншими. Тому при побудові економіко-математичної моделі слід вміло володіти такими поняттями: критерієм оптимальності, цільовою функцією, системою обмежень, рівняннями зв'язку, розв'язком моделі.

Критерієм оптимальності називається деякий показник, який має економічний зміст та служить способом формалізації конкретної мети керування і виражається за допомогою цільової функції через фактори моделі. Критерій оптимальності визначає розуміння змісту цільової функції. У деяких випадках в якості критерію оптимальності може виступати одна із вихідних характеристик об'єкта моделювання. Цільова функція математично зв'язує між собою фактори моделі, і її значення визначається значеннями цих величин. Змістовне тлумачення цільовій функції надає тільки критерій оптимальності.

Змінні в моделях класифікуються як змінні стану, росту, додаткові та керовані. Змінні стану визначають або допомагають визначити стан системи в будь-який момент часу. Прикладом таких змінних можуть бути обсяги продажу і прибуток.

Змінні росту – характеристики, що описують процес, який протікає в системі в заданий момент часу. Досліджуваний процес можна кваліфікувати або як перетворення, або як переміщення.

Додаткові змінні допомагають глибше вивчити об'єкт, а в окремих випадках спрощують співставлення результатів дослідження. Керовані змінні – входи моделі, значення котрих змінюється в часі незалежно від поведінки об'єкта дослідження. Зростання обсягів виробництва – результат керування зі сторони зовнішнім середовищем, дію якого на окремих стадіях можна розглядати як постійну величину. Керовану змінну можна представити як функцію від часу.

Параметри та константи – це незалежні від часу економічні показники та нормативні

коефіцієнти, які характерні для об'єкта і включаються до моделі через систему обмежень.

Система обмежень визначає границі існування області дійсних та допустимих розв'язків і характеризує основні зовнішні та внутрішні властивості об'єкта. Обмеження визначають область відбуття процесу, границі зміни параметрів та характеристик об'єкта.

Розв'язком математичної моделі називається такий набір (сукупність) значень змінних, які задовольняють її рівняння зв'язку. Розв'язки, які мають економічний зміст, називаються структурно допустимими. Моделі, які мають багато розв'язків, називаються варіантними на відміну від без варіантних, які мають один розв'язок. Серед структурно допустимих варіантних розв'язків моделі, як правило, знаходиться один розв'язок, при якому цільова функція в залежності від змісту моделі має найбільше або найменше значення. Такий розв'язок, як і відповідне значення цільової функції, називається оптимальним.

Список використаних джерел

1. Математичні методи і моделі в управлінні економічними процесами: монографія / Л.М. Малярець, Є.Ю. Місюра, В.В. Койбічук та ін. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 420 с.
2. Вітлінський В.В., Терещенко Т.О., Савіна С.С. Економіко-математичні методи та моделі: оптимізація: навч. посібник. К.: ХНЕУ, 2016. 303 с.

УДК 338.34.

Курилех Д.С., студент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЕКОНОМІКА ЯПОНІЇ

Японія - економічно найрозвинутіша країна Азії. Наявність значного економічного потенціалу, високі темпи економічного зростання, вигідне геополітичне положення в північно-західній частині Тихого океану дають підставу вважати цю країну одним із найважливіших центрів світового господарства. Японія має потужну промисловість з найновішими технологіями, значні валютно-фінансові ресурси, займає міцні позиції в системі міжнародних економічних відносин.

У другій половині ХХ ст. вона пройшла період небаченого в її історії економічного піднесення і вступила в етап постіндустріального розвитку. Країна розташована на невеликих за площею островах біля узбережжя Східної Азії. Це морська країна, для якої Тихий океан - найбільш універсальна та зручна дорога у всі кінці світу.

Держава і підприємці проводять активну діяльність на світовому ринку. І Економіка Японії після Другої світової війни пройшла два етапи розвитку. В 50-60-ті роки склалися чи не найсприятливіші умови розвитку за всю історію Японії. Інтенсивно використовувалася висококваліфікована і водночас ще дешева робоча сила, активно впроваджувалися найновіші досягнення світового науково-технічного прогресу, відбулися реорганізація капіталу, аграрні реформи на селі. Скористалась Японія і заощадженням на воєнних витратах, що вивільнили додаткові кошти, сприятливою кон'юнктурою на світових ринках дешевої сировини.

У 70-80-ті роки сприятливі чинники попередніх десятиліть вичерпали себе. Тільки кваліфікована робоча сила (але тепер уже одна з найдорожчих у світі) як і раніше відіграє важливу роль. Японія від практики залучення іноземних технологій перейшла до інтенсивного розвитку власних наукових досліджень.

Нині країна має трудові ресурси з високим рівнем професійної підготовки, культури праці та професійної мобільності. Рівень продуктивності праці - один з найвищих у світі. Господарство має сучасну технічну оснащеність, використовує сучасне Устаткування і сучасні технології виробництва. Проблема нестачі місцевих Природних ресурсів розв'язується шляхом впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій у поєднанні з

гнучкою політикою на зарубіжних ринках сировини.

Як основні внутрішні ресурси розвитку використовуються ті можливості, які надає науково-технічний прогрес. Зовнішні ресурси розвитку утворюються за рахунок реалізації на світових ринках високоякісної і конкурентоспроможної продукції наукоємних галузей господарства, науково-технічної інформації та експорту капіталу.

Становим хребтом японської промисловості стали потужні корпорації, які входять до великих фінансово-монополістичних груп: Фуїо, Міцубісі, Сумітомо, Міцуї, Дайїті тощо. Основні виробництва зосереджені в руках окремих великих концернів. Але водночас важливу роль відіграє діяльність і численних малих та середніх підприємств. Японська промисловість активно пов'язана зі світовими ринками. З одного боку, для її потреб довозиться 79% необхідного вугілля, 99% нафти, 98% залізної руди, 70% лісу, 100% фосфатів, бокситів, бавовни, вовни тощо. З другого боку, на експорт іде половина вироблених автомобілів, майже 90% годинників, 95% відеомагнітофонів, 75% копіювальних машин, понад 50% телевізорів та калькуляторів, понад 40% верстатів тощо.

В Японії висока територіальна концентрація виробництва. В межах "Тихоокеанського промислового поясу", територія якого становить тільки 1/4 частину площі країни, виробляється 4/5 промислової продукції Японії. Зона мегалополісів, особливо агломерації Кейхін (Токіо - Йогогама), Хансін (Осака, Кобе, Кіото), Тюкьо (Нагоя) є зосередженням наукоємних виробництв.

Провідні машинобудівні концерни є основою експортної бази Японії, адже за межі Японії вивозиться 1/4 продукції машинобудування. Провідними галузями японського машинобудування є електромашинобудування (1/3 продукції галузі), де половину продукції дає радіоелектроніка; транспортне машинобудування, в якому провідне місце посідає автомобілебудування (10,5 млн. автомобілів у 1994 році) та суднобудування; загальне машинобудування з великими фірмами, що виробляють промислове устаткування і верстати.

Список використаних джерел

1. Економіка Японії уповільнилася. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2010/08/100816_japan_economy_oh.

УДК 347

Курило Б.В., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ У ВОЄННИЙ ЧАС

Одну з найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форм власності та сфер господарювання [1]. Незважаючи на те, що воєнні дії і наступні кризові явища в економічній системі країни практично підірвали фінансову систему, кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків.

Війна, окрім інших жахливих наслідків, призвела до того, що українці стали економічно вразливими, адже чийсь заробітки суттєво зменшилися, а хтось взагалі втратив не тільки роботу, а й житло та інше майно. При цьому у багатьох людей залишаються кредитні зобов'язання, в тому числі за договорами споживчого кредитування.

В умовах воєнного стану з метою полегшення ситуації для позичальників за договором споживчого кредиту законодавством України і визначено наступне: у період дії в Україні воєнного стану та у 30-денний строк після дня його закінчення споживач звільняється від відповідальності перед кредитодавцем у разі прострочення

виконання (невиконання, часткового виконання) зобов'язань за договором про споживчий кредит, а саме, від обов'язку сплати неустойки (штрафу, пені) та інших платежів, сплата яких передбачена договором [2].

При цьому варто пам'ятати, що договір про споживчий кредит передбачає, що споживач зобов'язується сплатити проценти за користування кредитом на умовах, встановлених договором. Вищевказаними змінами до законодавства скасування сплати відсотків за користування кредитними коштами не передбачено.

Звільнення від обов'язку сплати неустойки (штрафу, пені), інших платежів за договором та заборона збільшення процентної справки також розповсюджуються на: договори, що містять умову про споживчий кредит у формі кредитування рахунку зі строком погашення кредиту до 1-го місяця; договори позики, що не передбачають сплати будь-яких платежів за користування наданими коштами; кредитні договори, метою яких є надання споживачу права вчиняти правочини з фінансовими інструментами, якщо такі правочини вчиняються за участю чи за посередництвом кредитодавця або іншого професійного учасника ринку цінних паперів; кредити, що надаються за договорами, укладеними в результаті врегулювання спору шляхом укладання мирової угоди, затвердженої судом; кредити, що надаються виключно в рамках відповідних державних програм або програм органів місцевого самоврядування визначеному колу фізичних осіб; несанкціонований овердрафт (перевищення суми операції, здійсненої за рахунком, над сумою обумовленого договором кредитного ліміту); кредити, що надаються ломбардами у разі передання предмета застави на збереження ломбарду, за умови що зобов'язання споживача обмежуються вартістю предмета застави. Неустойка (штраф, пеня) та інші платежі, сплата яких передбачена договором про споживчий кредит, нараховані включно з 24.02.22 р. за прострочення виконання (невиконання, часткове виконання) за таким договором, підлягають списанню.

Список використаних джерел

1. Трач С.С. Банківське кредитування в Україні: вітчизняний та міжнародний досвід США і Великої Британії. Науковий вісник національної академії внутрішніх справ, № 4, 2014. С. 233-244.

2. Споживчий кредит в умовах воєнного стану: що варто знати позичальнику? URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/spozhyvchyj-kredyt-v-umovah-voyennogo-stanu-shho-arto-znaty-pozychalnyku>

УДК 331.91

Кушніренко Є.В., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Міграційні явища і процеси впливають на різні сторони життя та праці громадян України. В умовах воєнного стану перерозподіл людських ресурсів є руйнівним чинником для економіки й ринку праці.

Розгортання воєнних дій змусили значну частину населення покинути своє постійне місце проживання: 22% змінили місце проживання в межах України, зокрема, серед населення віком 18–24 та 25–34 роки – відповідно 36% та 34%, за кордон змушені були виїхати 6% населення України [1]. Майже 40% усіх внутрішньо переміщених осіб перебувають на заході України. 30% від загальної кількості прибули з Києва, понад 36% тікали зі східних районів України та 20% - з півночі. У місцях перебування переселенці мають проблеми з житлом і труднощі з пошуком роботи, якщо вони не працюють віддалено.

З початку війни в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 4431 житловий будинок, 92 заводів / підприємств, 378 закладів освіти, 138 закладів охорони

здоров'я, 8 цивільних аеропортів та 10 військових аеродромів, 7 ТЕС / ГЕС тощо. Тому це є однією з причин міграції населення. Навіть коли війна закінчиться, потрібен час на відновлення житлової та соціальної інфраструктури.

Тривалість активних бойових дій визначатиме результати міграції як внутрішньої, так і зовнішньої. Більш ніж кожна десята знову переміщена людина (13,5%) вже мала попередній досвід переміщення під час війни на Донбасі у 2014-2015 роках. Цілком імовірно, що люди, які не втратили власне житло, повернуться на колишні місця проживання. Проте студенти та школярі, які завершать навчання в інших країнах, можуть стати неповоротними мігрантами. Осідання молоді в країнах, що приймають, прискорить старіння населення в Україні.

Війна внесла суттєві зміни в роботу українського бізнесу: в режим часткової роботи або взагалі до припинення функціонування вдалося до 85% бізнесу, серед яких 1% припинили діяльність та не планують відновлення, а 35% призупинили діяльність, чекаючи кращих часів [2]. Більшість втрачає роботу, часто без можливості працевлаштування. Наразі дуже складно знайти роботу, адже на 1 вакансію претендує 10+ людей (в залежності від області). Тому значно зросла кількість вимушено мігрованих осіб.

Можливості відновлення економіки та соціально-трудової сфери, вважаємо, потрібно вишукувати ще під час воєнних дій – на територіях, не задіяних у конфлікті. Будь-які можливості слід використовувати задля відродження інституцій, ринків і підприємств; реконструкції інфраструктури; відновлення довіри й очікувань. По завершенні воєнних дій слід використати дивіденди миру задля поліпшення життя й добробуту населення. Найголовнішим задля швидкого відновлення економіки є забезпечення робочими місцями та можливостей гідної зайнятості.

Список використаних джерел

1. Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною. URL: https://gradus.app/documents/203/GradusResearch_Report_KSE_citizens_13042022.pdf
2. Діагностування стану українського бізнесу під час повномасштабної війни Росії з Україною. URL: https://gradus.app/documents/188/BusinessInWar_Gradus_KSE_Report_30032022_ua.pdf

УДК 336.14

Лаптева О.С., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне військове вторгнення північних сусідів завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Відновлення роботи національного бізнесу є запорукою економічної стійкості держави та її спроможності ефективно протистояти агресору. Саме тому держава робить все можливе для підтримки і заохочення підприємництва під час війни.

У мовах сьогодення достатньо багато кроків зроблено з боку держави для полегшення роботи бізнесу, зокрема відміна податкових перевірок, введення спрощеної системи оподаткування (2% від обороту) тощо. Також держава зараз пропонує доступні кредити, що передусім пов'язано з посівною. Також слід відзначити дії Національного банку України, який зробив швидке замороження курсу гривні й обмеження відтоку грошей. Ці кроки дозволили зберегти стабільну ситуацію.

Ще одним вкрай важливим завданням є залучення якомога більшої кількості працездатного населення на тих територіях, де це можливо. Саме тому уряд виділив кошти на покриття частини заробітної плати вимушених переселенців, яких працевлаштували

роботодавці. Також, у програми по відновленню житла та інфраструктури експерти радять залучати місцеву робочу силу, створювати ринок збуту для вітчизняних підприємств. З цією ж метою, держава зараз намагається якомога більше продуктів закупляти у вітчизняних виробників, щоб завантажити їх замовленнями.

Збереження географії експорту, спрощення експортно-імпортних процедур мають бути одним із пріоритетів, оскільки результат вкладень у цей напрямок забезпечує фінансові ресурси в майбутньому. По-перше, це розмінування, відновлення та будівництво транспортної та логістичної інфраструктури (дороги, склади, пункти оформлення товару). А по-друге, створення додаткових (резервних) маршрутів, зокрема з переорієнтацією частини товаропотоків із моря на сушу [1].

Також у зв'язку з воєнним станом може здійснюватися повна або часткова релокація потужностей бізнесу у більш безпечні для його функціонування райони. До програми може долучитися будь-яке підприємство, що наближене або знаходиться у зоні бойових дій. Пакет державної підтримки включає в себе: підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомога з перевезенням на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників; підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту [2].

Отже, в умовах воєнного стану держава запроваджує ряд ініціатив, що спрямовані на підтримку і заохочення бізнесу та підприємців. Вона зменшує податковий тиск, спрощує податкові правила на цей період, здійснює кредитування та компенсації для бізнесу, вдало керує умовами логістики та географії експорту, впроваджує різні програми, зокрема такі, як програма релокації підприємств. Усі ці заходи застосовуються з метою відновлення роботи національного бізнесу та економічної стійкості держави в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б. Як держава може підтримати бізнес в умовах війни URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>
2. Міністерство економіки України. Програма релокації підприємств. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>

УДК 330

Левкова І.М., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах війни вкрай важливим є стабільне та надійне функціонування банківської та фінансової системи країни, які регулює та забезпечує монетарна політика.

Монетарна або кредитно-грошова політика – це інструмент державного регулювання економіки, за допомогою якого держава впливає на грошову масу та відсоткові ставки, які, водночас, значною мірою визначають споживчий та інвестиційний попит [1].

Інструменти монетарної політики — це певний регулятивний захід центрального банку, спрямований на зміну кон'юнктури грошового ринку, передусім пропозиції грошей, унаслідок чого змінюється поведінка економічних суб'єктів на інших сегментах ринку [2].

У більшості країн світу спрямованість монетарної політики суттєвим чином пов'язана із вибором стратегічних цілей економічної політики, що варто розглядати як глобальні макроекономічні завдання, які є постійними для усіх країн з розвинутою ринковою економікою.

У зв'язку з воєнним станом у країні, монетарна політика зазнає змін, тим самим

приспосовується до поточних умов та подій, які відбуваються. Основним монетарним інструментом в даний період є адміністративні обмеження, які стосуються як валютного ринку, так і роботи банків в цілому. Йдеться передусім про заходи зі стабілізації банківського сектору шляхом надання йому додаткової ліквідності, застосування додаткових довгострокових операцій рефінансування. Кожна країна орієнтується і вносить зміни в межах своїх можливостей, задля подальшого повернення до звичного режиму роботи.

Пропоную розглянути зміни в монетарній політиці під час воєнного стану в Україні.

Одним із кроків до налагодження даної політики в Україні було затвердження Радою НБУ документа про "Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану". Документ включає в себе такі положення:

1. Фінансування з боку регулятора лише критичних видатків уряду та якнайшвидшу повну відмову від цього інструменту з метою уникнення фіскального домінування та високої інфляції, зниження довіри до НБУ, ускладнення процесу євроінтеграції України та співпраці з міжнародними фінансовими донорами.

2. Збереження власної інституційної, фінансової та операційної незалежності регулятора для належного виконання ним власних функцій.

3. Подальшу підтримку стабільної роботи банківської системи.

4. Активну протидію агресії на фінансовому фронті.

5. Сприяння розв'язанню проблем українських біженців.

6. Недопущення звуження сфери застосування гривні як єдиного законного платіжного засобу в Україні.

7. Сприяння залученню зовнішнього фінансування й запровадження реформ в Україні. [3]

Національний банк України при нормальному функціонуванні економіки та фінансової системи має зобов'язання у мінімально достатні строки повернутися до застосування принципів та інструментів монетарної політики визначених Стратегією монетарної політики Національного банку України та Основними засадами грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу, тобто повернутися до попереднього режиму роботи.

Забезпечення середовища з низькою та стабільною інфляцією в умовах плаваючого обмінного курсу залишатиметься основним внеском з боку Національного банку в стійке відновлення економіки України в повоєнний час. [4]

Отже, в умовах воєнного стану монетарна політика є найбільш дієвим інструментом у економічній політиці держави. Оскільки завдяки їй встановлюється певне підґрунтя для цінової стабільності та нормального функціонування банкових систем, що запобігає виникненню фінансової кризи. Монетарна політика хоч і зазнає суттєвих змін, під час воєнного стану, при нормальному функціонуванні має на меті повернення до стабільного режиму діяльності.

Список використаних джерел

1. Ривак О.С. Фіскальна і монетарна політика в Україні та необхідність їх координації. Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.13. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2012/22_13/249_Ryw.pdf

2. Гроші та кредит : підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та Г 86 ін.] ; за наук. ред. М. І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2011. 589, [3] с

3. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (01– 15.04.2022 року) URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voeyennoho>

4. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf

Лук'янова А.Ю., Черноус Я.В., студенти
 Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
 (м. Полтава, Україна)

ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС: ПОДАТКОВІ НОВАЦІЇ

З кожним днем збитки від воєнних дій зростають. Економічна активність в Україні внаслідок війни зупинилася на $\frac{3}{4}$. Тобто 75% бізнесу тимчасово або на постійній основі припинили роботу. За опитуванням Європейської бізнесасоціації, близько 56% компаній-членів не працюють на період воєнних дій, а перші втрати ВВП України через війну з росією економічне відомство почне підраховувати у квітні. Підрахунок збитків, звісно, річ потрібна, але влада закликає українців, які мають роботу та можливість працювати, повернутися до справ та підтримувати економічний фронт держави [1].

Сьогодні у звернення Зеленського лунають заклики до повернення малого та середнього бізнесу. «На вулицях міст має з'явитися життя. Там, де дозволяє безпека. Там, де це можуть забезпечити люди. Аптеки, торгівля, будь-який бізнес, який може просто працювати сьогодні. Щоб країна жила. Щоб уже починалося відновлення України. І це залежить від кожного з нас, від кожного, хто здатний працювати. Економічне придушення України – це одне із завдань війни проти нас сьогодні. І ми маємо відбитися також і від цього. Зберегти нашу економіку, зберегти наших людей» [2].

На сьогодні уряд отримав чітке доручення – повернути малий і середній бізнес, максимально послабити податки, прибрати всі складнощі та тиск системи. І як кажуть, не словом, а ділом. 15 березня, ВРУ підтримала за основу і в цілому Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу та інших законодавчих актів щодо дії норм на період воєнного стану» [3]. В таблиці 1 узагальнено податкові складові переформатування вітчизняної економіки [3], [4].

Таблиця 1

Податкові складові переформатування національної економіки

Податки та збори	Новації на час військового стану
Єдиний податок	<ul style="list-style-type: none"> - можливість скористатися опцією єдиного податку; - підвищення ліміту обмеження доходу з 10 млн до 10 млрд; - єдиний податок 2% від обороту; - зняття для 3 групи платників єдиного податку обмеження по кількості робітників; - зняття обмежень по видам діяльності (окрім підакцизних товарів та грального бізнесу) - уряд отримує право визначати порядок сплати податку.
Акцизний податок	<p>Не вважається постачанням (= не оподатковується) передача пального через примусове відчуження чи вилучення майна для потреб держави, передача ЗСУ та іншим, а також надання пального як гуманітарної допомоги. Також таке пальне звільняється від акцизу.</p> <p>Встановлення 0 ставки акцизу на пальне</p>
ПДФО	<p>Благодійна допомога, надана учасникам бойових дій та особам, які проживають на території бойових дій, не оподатковується ПДФО.</p> <p>Також не оподатковується ПДФО вся нецільова благодійна допомога, яка надається особам, які постраждали внаслідок збройної агресії.</p> <p>Надано право на податкову знижку у розмірі 16% (замість 4% зараз) на пожертвування неприбутковим організаціям.</p>

Податки та збори	Новації на час військового стану
ПДВ	<p>Уточнено, що звільнення від оподаткування ПДВ за ввезення в Україну і постачання в Україні ЗІЗ також надається, якщо ця продукція надається для потреб добровольчих формувань територіальних громад.</p> <p>Уточнено, що не сплачується ПДВ за товари, що були знищені під час війни, а також передані на потреби оборони.</p> <p>Дозволяється включати до податкового кредиту з ПДВ суми, по яких ще не зареєстровані податкові накладні, але наявні необхідні первинні документи. Такі накладні повинні бути зареєстровані протягом 6 міс з моменту припинення воєнного стану.</p> <p>Встановлення ставки 7% ПДВ на пальне.</p>
Плата за землю	<p>з 24 лютого 2022 до кінця року звільняються від сплати плати за землю платники за землю, що розташована на територіях, на яких ведуться бойові дії. Перелік територій визначається КМУ.</p>
Податкові перевірки	<p>Зупиняється перебіг всіх строків, контроль за дотриманням яких покладається на ДПС на час воєнного стану.</p> <p>Відновлення всіх фактичних перевірок (навіть ті, які зараз були заборонені на час карантину) .</p> <p>Відновлення камеральних перевірок по деклараціях, по яких подано заяву на повернення бюджетного відшкодування ПДВ.</p> <p>На період воєнного стану та протягом 3 міс після його закінчення по ЄСВ перевірки не проводяться.</p>
Порушення, штрафи, пеня	<p>Пеня не нараховуватиметься за порушення, які виникли внаслідок форсмажорів під час воєнного стану.</p> <p>Пеня за несвоєчасне бюджетне відшкодування ПДВ не буде нараховуватися, якщо несвоєчасність відшкодування відбулося внаслідок форс-мажорних обставин.</p> <p>Не вважається порушенням вимог щодо діяльності неприбуткових організацій передача коштів на ЗСУ та ін, а також для закладів охорони здоров'я, незалежно від виду благодійної діяльності зазначеної в статутних документах.</p> <p>Встановлюється штраф за незабезпечення можливості оплачувати картками.</p> <p>Санкції за порушення закону про РРО не застосовуються до завершення воєнного стану.</p> <p>На період воєнного стану та протягом 3 міс після його закінчення штрафи та пеня по ЄСВ не застосовуються.</p>

Отже, для всіх суб'єктів податкової системи очевидно, що податкова система, яка існувала у мирний час, не може бути відповіддю на ті виклики, які у нас є зараз. Перебудова економіки під нові реалії має стати ключовим фундаментом для перемоги.

Список використаних джерел

1. Лише прямі збитки від війни сягають 120 мільярдів доларів. Економічна правда. 11 березня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/11/683796/> (дата звернення 20.03.2022).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2120-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 20.03.2022).
3. З 17 березня діють нові податкові пільги для ФОПів та підприємств під час війни! URL: <https://news.dtki.ua/taxation/common/75358> (дата звернення 20.03.2022).
4. Президент України. Володимир Зеленський. Офіційне інтернетпредставництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/mi-pracyuemo-nadtim-shob-druzyami-ukrayini-buv-uves-svit-z-73705> (дата звернення 20.03.2022).

КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Реалії сьогодення свідчать про те, що кібербезпека наразі важлива як ніколи. Росією постійно вчиняються масові кібератаки проти державних структур України та бізнесу. Атаки часто спрямовуються на знищення комп'ютерних систем, збирання розвідувальних даних та поширення дезінформації. Тому кіберфронт – повноцінний фронт в умовах воєнного стану в Україні.

Масовані кібератаки проти державних структур України та бізнесу розпочалися ще до повномасштабного вторгнення. За даними Держспецзв'язку у період з середини лютого до початку березня українські організації зазнали близько 2800 кібератак, а історичний рекорд за добу для України склав 271 DDoS-атак. Для порівняння: за весь 2021 рік було 2200 кібератак. Їхня кількість за три останні роки зросла в 5 разів [1].

Лише за місяць воєнного стану відбулося майже втричі більше хакерських атак проти українських держструктур та бізнесу, ніж у 2021 році за аналогічний період. Держспецзв'язку повідомляє, що більшість із них були безуспішні та не вплинули на важливу інформаційну інфраструктуру.

Найпопулярнішими сферами, які атакуються, є державні та місцеві органи влади, сектор безпеки та оборони, комерційні організації різних напрямків діяльності, фінансовий сектор, телеком-інфраструктура та розробники програмного забезпечення, медіа та ресурси, що збирають інформацію про воєнні злочини Росії в Україні. Понад половина усіх атак за перші 1,5 місяці війни були здійснені з метою збору інформації або розповсюдження шкідливого програмного коду. Прикладами кібератак є фішингові листи, злам акаунтів і крадіжки особистих або корпоративних даних, програми, які приховують файли та блокують доступи

Кіберзахист для організацій будь-якого розміру та сфери діяльності набуває особливого значення під час воєнного стану. Основна увага у сфері кіберзахисту полягає в захисті власних мереж, роботі в кіберпросторі, допомозі союзникам підвищити свою національну стійкість і забезпечити платформу для політичних консультацій і колективних дій.

Для захисту бізнесу від кіберзагроз не завжди потрібно мати у штаті досвідченого ІТ-спеціаліста. Великі компанії рекомендують довірити свій захист даних хмарному провайдеру. Провайдери на хмарних платформах можуть допомогти із переміщенням даних та захистом від кібератак. Вкрай важливо стежити за тим, щоб працівники були кіберосвіченими та знали, що загальна безпека залежить від уважності кожного з них: не відкривали листи, файли чи посилання від незнайомих відправників, не встановлювали на робочі пристрої неперевірене програмне забезпечення, не використовували незахищені мережі для під'єднання до корпоративних систем.

Таким чином, в умовах воєнного стану захист від кіберзагроз набуває особливого значення. Адже цей фронт ворог також не залишає без уваги. Крадіжка інформації, доступ до даних, блокування роботи організацій – це те, що підриває обороноздатність країни та її економіку. Тож піклування про кіберзахист – стратегічне завдання бізнесу та держустанов.

Список використаних джерел

1. Кібербезпека для бізнесу під час війни: як завадити шкідливому трафіку, фішинговим атакам, зараженню вірусами та іншим загрозам. URL: <https://mind.ua/publications/20238234-kiberbezpeka-dlya-biznesu-pid-chas-vijni-yak-zavaditi-shkidlivomu-trafik-u-fishingovim-atakam-zarazhennyu/>

МАЛИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Економічний фронт держави під час війни є одним із питань, забезпечення діяльності якого сприяє поповненню бюджету та збереженню платоспроможності населення. Підприємці та бізнес, здатні стабільно працювати в умовах війни, – це справжній хребет української економіки. Активізація бізнес-діяльності – ключовий фактор посилення економічної стійкості держави, а отже, і її здатності ефективно протистояти агресору [1].

Мале підприємництво є рушійною силою всієї економіки держави. Цю тезу підтверджує практичний досвід України та зарубіжних країн. Великий бізнес досить швидко адаптується до викликів криз, але мале підприємництво не завжди адекватно реагує на них і є найуразливішою сферою, оскільки суб'єкти малого підприємництва переважно не мають фінансового резерву, який би дозволив утриматися і не збанкрутіти при настанні фінансової кризи.

За два місяці війни український бізнес втратив більше, ніж за весь період пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають. Тому для того, щоб Україна і надалі мала можливість ефективно боротися з агресором, парламентом та урядом було запроваджено ряд ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва під час війни. До останніх законодавчих змін та нововведень: можна віднести наступне:

- зменшення податкового тиску, спрощення і поліпшення податкових правил на період дії воєнного стану: знижено ставку ПДВ з 20% до 7% для операцій з постачання та ввезення на митну територію України бензинів, важких дистилатів та скрапленого газу, нафти та ін;
- послаблення вимог щодо отримання та перевірок дозвільних документів (ліцензій).
- спрощення умов ведення бізнесу для ФОПів;
- кредитування та компенсація для бізнесу: під час воєнного стану та протягом 30 днів після його завершення роботодавці мають змогу отримувати компенсацію в розмірі 6500 грн щомісячно за кожного працевлаштованого вимушеного переселенця;
- підтримка агробізнесу та сфери харчової промисловості;
- лібералізація трудових відносин: працівника без його згоди можна перевести на іншу, не обумовлену трудовим договором роботу;
- релокація бізнесу: за сприяння державних і місцевих органів влади створюються умови для безоплатного переїзду підприємств та ін. [2].

Налагодження роботи національного бізнесу є запорукою того, що державний бюджет буде наповнюватися, а населення зберігатиме платоспроможність. Активізація бізнес-діяльності - ключовий фактор посилення економічної стійкості держави, а отже, і її здатності ефективно протистояти агресору.

Список використаних джерел

1. Бізнес в умовах війни: зупинення діяльності відокремлених підрозділів. URL: <https://kadrovik.isu.net.ua/news/545172-biznes-v-umovakh-viyny-zupynennya-diyalnosti-vidokremlenykh-pidrozdiliv>.
2. Тил працює – Україна воює: яка підтримка бізнесу діє в умовах воєнного стану? URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>.

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сьогодні українська економіка стикнулася з небаченим за всю свою історію шоком. Повномасштабне військове вторгнення північних сусідів завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Знизилося виробництво основних видів продукції, зокрема тієї, що становить основу експортного потенціалу України. Крім того, заблоковані порти, а відтак і лівова частка зовнішньої торгівлі. Нищиться транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей.

В умовах, коли значна частина території України була тимчасово окупована або перетворена на поле бою, а решта зазнала менш тяжких, але все ж таки травмуючих потрясінь від військових руйнувань, країна багато втрачає в економічному плані. Саме тому Україні потрібно задіяти якомога більше ресурсів для боротьби з ворогом. Для цього необхідно зберегти економічну стійкість країни.

Під час дослідження наявних даних про економіку України було виявлено:

- ВВП. На дев'ять найбільш постраждалих регіонів припадає 30% національного ВВП. За різними прогнозами падіння ВВП у 2022-му році становитиме від -10% до -35-40% (за умови що окуповані території не збільшаться, а активна фаза триватиме кілька місяців). Ці цифри відповідають зниженню споживання електроенергії приблизно на 35% (опубліковано ДТЕК). Джерела принаймні 70% українського ВВП залишаються більш-менш недоторканими.

- Збитки. Станом на 8 квітня 2022 року загальні фізичні збитки оцінювалися в 80 млрд дол. Здебільшого ця сума припадає на транспортну інфраструктуру (\$39 млрд.) та житло (\$29 млрд.).

- Бюджет. Дефіцит загального фонду бюджету за I квартал 2022 року становить 67,5 млрд грн (близько 2,3 млрд доларів). Але, ймовірно, він швидко погіршиться навіть у порівнянні з березневим рівнем. Близько 30% надходжень загального бюджету, або 32,5 млрд грн, припадало на виплату дивідендів держпідприємствами (не враховуючи 19 млрд грн надходжень від НБУ наприкінці лютого), це джерело вичерпано. Решта 70% надходжень, ймовірно, знизяться

- Міграція. За оцінками ООН, з 24 лютого 2022 року з України виїхало 4,2 млн осіб. До цього у період з 21 по 23 лютого з Донецької та Луганської областей до РФ переїхало 113 тис осіб. Майже 6,48 мільйона людей є переміщеними особами в Україні внаслідок війни. Ці втрати можуть призвести до дефіциту робочої сили в Україні та уповільнення темпів відновлення економіки після війни.

- Агро. Українське сільське господарство є прямою жертвою російської агресії, оскільки бойові дії часто відбуваються на українських полях та на фермах. Близько 13% території України заміновано росіянами. Існує ризик затяжної війни у Харківській, Луганській, Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях – їхня частка виробництва пшениці становить 23%, кукурудзи – 3%, ячменю – 21%, насіння соняшника – 20%.

- Промисловість. Збитки промислових активів становлять \$6,7 млрд (повідомлялося про пошкодження чи руйнування близько ста промислових підприємств). Металургія втратила щонайменше 30% своїх активів. Серед найбільших втрат: “Азовсталь” та “ММК Ілліча”, відповідно другий і третій за розмірами металургійні заводи України.

Сьогодні, для покращення та підтримки стану економіки, наша держава має сфокусуватися на кількох пунктах: потреби армії; продовольча безпека; проблема експорту; переселенці й переселення підприємств; робота фінансового сектора.

Список використаних джерел

1. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/>
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах все більшого значення набуває здатність держави впливати на зовнішню та внутрішню громадськість через ідеї та цілеспрямовані інформаційні потоки. Поряд з державними пріоритетами (такими як інновації, інфраструктура, економічне зростання) особливе місце займає імідж – як передумова стратегічного розвитку держави, як шлях до необхідного та успішного захисту інтересів країни та її громадян, підтримка внутрішньої та зовнішньої політики як одна з передумов безпеки. Імідж держави зазвичай визначають як свідомо сформований (фахівцями зі зв'язків з громадськістю та політичною елітою) імідж країни. Це стереотипний, емоційно забарвлений образ країни в основних сферах життя (політика, економіка, соціальні питання, культура, наука, спорт, навколишнє середовище). До іміджу країни висувається ряд вимог: синтетичність (використання символіки при плануванні), достовірність (визначення основних переваг держави), імідж повинен бути посередником між державою та міжнародним співтовариством [1, с. 108].

На думку дослідника А.М.Іщенко, міжнародний імідж держави виконує кілька основних функцій: соціокультурна та політична ідентифікація, що дозволяє аудиторії ідентифікувати образи країни з конкретною політичною та культурною традицією; ідеалізація іміджу шляхом надання позитивного інформаційного поля навколо держави; інформаційно-комунікативний: дозволяє вести конструктивний діалог з іншими державами на міжнародному рівні [1, с.109].

Зважаючи на всі успіхи та досягнення, Україна не змогла заявити про себе так, як у протистоянні країні-агресору. Військові дії привернули увагу всього світу до нашої країни, тим самим Україна стала відома і тепер дуже важливо показати всі плюси країни. Основним інструментом у формуванні позитивного іміджу України в нинішній ситуації є інформація: ЗМІ, соціальні мережі, мирні мітинги та зустрічі українців за кордоном, інформаційний марафон в режимі онлайн. Все це пропагує позитивний імідж сильної, стійкої та гордої нації, яка прагне свободи.

Пропагування позитивного іміджу країни – далеко не нове явище, але за останні роки умови створення м'якої сили різко змінилися [2]. Сучасне інтегроване глобальне суспільство визнало силу та міць інформації. Важливо підкреслити, що в таких умовах не можна нехтувати іміджем держави: для досягнення успіху у віртуальному світі символів та образів необхідна цілеспрямована реалізація довгострокової іміджевої стратегії.

Таким чином, багато вже зроблено для створення привабливого іміджу на міжнародній арені, але ще багато чого ще потрібно зробити. За роки своєї незалежності Україна формувала імідж навколо себе, про те саме воєнні дії дали новий поштовх до того, щоб про Україну почув весь світ. Завдання покращення іміджу в очах іноземної аудиторії є довгостроковою перспективою вітчизняної зовнішньої політики. Його вирішення вимагає постійних зусиль як з боку політичної влади, так і громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Іщенко А. М., Сінчук А.А. Формування позитивного іміджу державних службовців в Україні в умовах цифрової трансформації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 24. С. 108–114
2. Вербицька Г. Міжнародний імідж України: проблеми та шляхи формування. URL: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_1/knukim_zbirka_170x265mm_#СМΥК_part2_print.pdf

Мінняйленко І.В., к.е.н., доцент; Коротченко Є.А., магістрант;
Щур-Дунець О.І., студент
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ГЕОЛОГОРОЗВІДКИ

Історично складалося так, що основними факторами виробництва завжди вважалися праця та капітал. Але у сучасному світі до цих факторів, безперечно, можна віднести і інновації. Світовий досвід розвинених країн (США, Західна Європа, Японія, Китай) демонструє, що в сучасності інноваційний розвиток є одним з надважливих факторів виробництва, як країн, так і окремих фірм. Насамперед розвинені країни досягли успіхів, в першу чергу, завдяки технічному прогресу, розвитку технологій, впровадженням інноваційної концепції «бережливого виробництва» та ін. Інакше кажучи в сучасності економічне зростання залежить в першу чергу від інноваційної активності країн та зокрема фірм [1].

Нарощування інноваційної активності можливо за рахунок реалізації інноваційних проектів та вдосконалення інноваційного підприємництва.

Особливості інноваційного підприємництва та впровадження інноваційних проектів розглядали такі видатні спеціалісти як: Р. Брейлі, Ю.Брігхем, Е.Долан, П.Друкер, Ф. Котлер, Г. Фостер, Ф. Бегьюллі та інші [2].

Перехід на інтенсивний розвиток виробництва та формування інноваційного підприємництва на підприємствах у сфері геологорозвідки – одна з найважливіших задач, важливість якої, дуже складно перебільшити. Адже стратегічний фактор розвитку таких підприємств є інновації, які сприяють росту доходності підприємства. Саме впровадження інноваційних технологій дає змогу таким підприємствам йти «в ногу з часом», та дає здатність до повноцінної конкуренції з іншими фірмами.

Інновації на підприємстві «Укрнаукагеоцентр» знаходяться на досить високому рівні – на підприємстві використовується високотехнологічне лабораторне обладнання німецького виробництва, яке було передано підприємству у 2014 році. На вітчизняному ринку це обладнання має дуже важливе значення, незважаючи на те, що у Німеччині вже застаріло і не використовується.

Також впроваджуються окремі інноваційні рішення, які позитивно впливають на діяльність даного підприємства. Так, у 2018 році головним енергетиком (по сумісництву інженером з дослідження свердловин) було розроблено пристрій, що дозволяє вимірювати опір матеріалів, завдяки чому у 2019 році було додатково виграно два тендери, брати участь в якому без наявності даного пристрою на балансі підприємства було б неможливо. Також у 2016 році було впроваджено автоматичну систему опалення будинку офісу підприємства за рахунок чого було зменшено витрати об'ємів газу на 21% в наступному опалювальному сезоні 2018-2019 року та на 32% у 2019-2020 році в порівнянні з середніми розрахунками на період 2013-2017 рр. У сфері охорони праці впроваджується інноваційна концепція «нульового травматизму», реалізація якої забезпечило дуже низький рівень травматизму на підприємстві.

Втім на досліджуваному підприємстві не має централізованої системи впровадження інноваційних проектів, що призводить до значних втрат в конкурентоспроможності підприємства у порівнянні з найближчими конкурентами. Інноваційна діяльність на підприємстві носить ситуативний характер, тобто інноваційні заходи на підприємстві впроваджуються у разі їх очевидної необхідності. При виникненні ситуації, коли потрібно

провести модернізацію процесу або технології чи обладнання, то це питання вирішується на рівні генерального директора, без якого цей процес неможливо не те що впровадити, але й запропонувати. Іншими словами на підприємстві не має відповідальної особи за інноваційну діяльність. Це негативно відображається на ефективності діяльності ДП «Укрнаукагеоцентр», так як в повній мірі не використовується його інноваційний потенціал.

У своїй більшості інноваційне підприємництво на ДП «Укрнаукагеоцентр» зосереджена на моніторингу ключових конкурентів на ринку геологорозвідки та аналізу їх можливостей, технологій та обладнання, які мають стратегічне значення у конкурентоспроможності фірм. Тому ДП «Укрнаукагеоцентр» має недостатню швидкість впровадження сучасних технологій – інноваційний потенціал у підприємства набагато більше, ніж його використовують.

Це призводить до значних втрат ринку збуту. Так, приблизно 75-80 % прибутку підприємство отримує через тендери (публічні закупівлі через систему «PROZORRO»). Підприємство одержує перемогу приблизно у 20% (один із п'яти) всіх тендерів, в яких бере участь. При цьому, часто вартість, яку пропонує через тендерні закупівлі у ДП «Укрнаукагеоцентр» – найнижча, але закупівля може не відбуватися (перевагу надають конкурентові). Така ситуація зумовлена тим, що крім економічної вигоди для замовника важливі і інші фактори, наприклад експлуатаційні витрати об'єкту (свердловини), умови гарантійного обслуговування об'єкту, терміни виконання договору, або можливість обслуговування об'єкту після завершення робіт. І досить часто ДП «Укрнаукагеоцентр» програє тендери через банальну нестачу окремих видів обладнання, яке заявлене в тендерній документації як необхідне, або їх невідповідності вимогам замовлення.

На думку авторів у сфері тендерних закупок є можливість за рахунок впровадження інноваційних проектів збільшити:

по-перше, кількість тендерів в яких може брати участь підприємство. Цього можна досягти забезпеченням підприємства тими засобами та послугами, яких не вистачає для участі у тих тендерах;

по-друге, можливо збільшити кількість виграних тендерів за рахунок впровадження тендерного комітету, в якому б мали працювати професіонали.

У сфері внутрішньої діяльності підприємства можна зазначити наступні потенціальні сфери впровадження інновацій:

економія електроенергії (зменшення фактичного енергопостачання) за рахунок впровадження систем збереження електроенергії, оскільки на даній ділянці можна впровадити більш раціональне витрачання електроенергії;

економія палива, або зменшення витрат на паливо за рахунок забезпечення автопарку, який витрачає найбільшу кількість палива тими засобами, які мають їх знизити.

З урахуванням вищезгаданих потенціальних можливостей доцільно розробити механізм вдосконалення інноваційного підприємництва та портфель інноваційних проектів для ДП «Укрнаукагеоцентр».

Список використаних джерел

1. Інновації в цифровій економіці: рекомендації британських вчених. *Експертний центр електронного державного управління*. URL: <http://d-russia.ru/innovatsii-v-tsifrovoj-ekonomike-rekomendatsiibritanskikh-uchyonyh.html>

2. Kelly K. *New Rules for the New Economy: 10 radical strategies for a connected world*. New York: Viking, 1998. 224 p.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Розвиток будь-якої економічної системи відбувається під впливом факторів ризику та невизначеності, врахування яких має вирішальне значення для вироблення та обґрунтування управлінських рішень, особливо довгострокових та стратегічних. З іншого боку, на багато параметрів функціонування таких систем одночасно впливає ряд факторів, деякі з яких є певними та стабільними або мають стійкі тенденції до змін, що робить їх прогнози дуже точними. Про те, деякі фактори не є а ні стабільними, а ні передбачуваними, як наприклад воєнний стан в країні.

На сьогодні сільськогосподарські підприємства є однією з базових галузей економіки держави, яка забезпечує продовольчу безпеку України, створює територіальний ресурсний потенціал. Як одна з ключових галузей економіки, розвиток сільського господарства сприяє:

- 1) збільшення кількості робочих місць і, як наслідок, збільшення обсягу виробництва;
- 2) збільшення площ посівних угідь, у тому числі шляхом впровадження інноваційних технологій і методів обробітку земельних ресурсів;
- 3) підвищення конкурентоспроможності готової продукції та переробленої сировини, підвищення фінансової стійкості виробничих підприємств;
- 4) збільшення обсягів експорту промислової продукції та створення експортоорієнтованої інфраструктури розподілу товарів;
- 5) інфраструктурне перетворення сільської місцевості та покращення якості життя населення.

Враховуючи місце та роль сільського господарства у розвитку економіки України в умови війни, структуруємо ключові проблеми пов'язані з цим [1]:

1) Окупація посівних територій. Наприклад, земельний фонд Херсонської області становить 2845,9 тис. га, або 4,69% площі України. Відповідно до цільового використання у структурі фонду сільськогосподарські угіддя займають 1968,3 тис. га (69,2% до загальної площі території), у тому числі рілля – 1776,5 тис.

2) Закритий доступ до портів. Порти м. Одеса та м. Миколаїв – це основний шлях експорту вітчизняного зерна, за виручені кошти з якого сільськогосподарські підприємства мають можливість придбати нове насіння, паливо, оновити парк транспортних засобів та закупити добрива. Через низьку вартість реалізації продукції, аграрії недоотримали прибуток, а від так не можуть забезпечити якість та потрібну кількість посівів.

3) Мінування посівних полів. На Чернігівщині, посівна кампанія була затримана на 15 днів через масове мінування території. Така затримка сільськогосподарським підприємствам буде коштувати частини врожаю.

Отже, для мінімізації наслідків воєнної окупації необхідно розробити механізм державної підтримки галузі через впровадження особливих умов кредитування, страхування та оподаткування сільського господарства.

Список використаних джерел

1. Кузовкін Є. Аграрні відносини під час війни: як держава допомагає аграріям з регіонів, що постраждали від воєнних дій. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/agrarni-vidnosini-pid-chas-viyni-yak-derzhava-dopomagaе-agrariyam-z-regioniv-shcho-postrazhdali-vid.html>

УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ: ІНСТРУМЕНТИ ТА МОДЕЛІ

Поточний стан більшості суб'єктів підприємництва в Україні визнають експерти кризовим. Розвиток кризових явищ, з одного боку, та зацікавленість держави у максимальному збереженні підприємств з необхідним потенціалом виживання та стратегічно важливих для країни загалом або окремих регіонів, з іншого, призвели до виникнення та розповсюдження нових підходів антикризового управління бізнесом.

Антикризове управління розглядається як самостійний вид професійної діяльності, спрямованої на запобігання кризовим ситуаціям та їх подолання на підприємстві на основі раціонального використання наявних ресурсів та виживання, мінімізації матеріальних та фінансових витрат за рахунок використання відповідних витрат, принципів та методів їх подолання. Об'єктом антикризового управління є кризові явища на підприємстві (виникнення, розвиток, усунення та запобігання) [1,3].

Впровадження антикризового управління потребує вирішення складних та багатогранних питань, як концепція циклічного економічного розвитку та методологія вивчення кризи мікроекономічних систем; теоретичні основи антикризового управління підприємством (сутність, принципи, порядок та інструменти управлінського впливу); методичні основи та практичні інструменти діагностики криз та загроз банкрутства, у тому числі методичне забезпечення діагностики фінансового стану та загрози банкрутства, перспективної оцінки фінансових наслідків банкрутства, прогнозування здатності підприємства долати кризи; теоретичні та методологічні засади розробки антикризової програми підприємства; фінансово-економічні аспекти обґрунтування окремих антикризових заходів (використання внутрішніх резервів для відновлення платоспроможності, реструктуризація активів та пасивів підприємства, зовнішня та внутрішня реорганізація, продаж підприємства як цілісного майнового комплексу та ін.), методологічні засади оцінки ефективності тощо.

Основні напрямки антикризового управління [2,3]:

1. Фінансовий менеджмент:

Проведення ринкових реформ у країні, високий рівень нестабільності зовнішніх фінансових факторів та низка інших причин зумовили проведення досліджень у цій галузі у сфері управління бізнесом. Специфіка антикризового фінансового управління характеризується двома тезами:

- по-перше, це комплекс превентивних заходів, спрямованих на запобігання фінансовій кризі: систематичний аналіз сильних та слабких сторін підприємства, оцінка банкрутства, управління ризиками (виявлення, оцінка та нейтралізація), здійснення запобіжних заходів тощо.

- по-друге, це система управління фінансами, спрямована на виведення підприємства із кризи, зокрема за рахунок оздоровлення чи реструктуризації підприємства [69].

Фінансова стабілізація на підприємствах України у період загострення кризових ситуацій має здійснюватися у такі етапи: ліквідація неплатоспроможності підприємства; відновлення фінансової стійкості підприємства; змінити фінансову стратегію із метою прискорення економічного зростання підприємства.

2. Маркетингова політика

Не менш важливим елементом антикризової програми компанії є маркетингова стратегія, яка передбачає поглиблений аналіз ринку, прогнозування його подальшого розвитку, визначення його становища на ринку цінової та асортиментної політики, оцінку

комерційного ризику, пов'язаного із зміною кон'юнктури ринку, навчання висококваліфікованих маркетологів. Програма маркетингу включає заходи, які мають стабілізувати ринковий стан для суб'єктів підприємництва та виходу з кризи неплатоспроможності, некерованості, неконкурентоспроможності.

3. Інвестиційна політика та управління інвестиціями

Важливе місце у створенні антикризової програми займає інвестиційна політика як частину стратегічного планування. Вона включає такі основні напрями: управління ризиками; програмно-цільове управління та підготовка кошторису капітальних витрат; стратегічний аналіз; стратегічне управління, яке охоплює три напрями прийняття рішень: інвестиції, фінансування, виробнича діяльність.

4. Управління персоналом

Управління персоналом є сукупність цілеспрямованих дій керівництва компанії та структурних підрозділів з управління підлеглими, вкладених у досягнення загальних і конкретних цілей організації.

5. Організаційне управління та оперативне управління

Вихід компанії із кризи передбачає розробку стратегії організаційних заходів. Для цього необхідно проаналізувати складові організаційної структури підприємства, а саме:

- рівень спеціалізації, концентрації, кооперації, централізації виробництва; процеси управління, склад управлінських одиниць та їхню взаємодію, ступінь централізації управління;
- рівень господарської самостійності підприємства, його підрозділів та філій;
- рівень використання економічних, організаційних та соціально-психологічних методів управління та інші.

Розглянемо існуючі моделі антикризового управління в підприємстві у табл. 1

Таблиця 1

Моделі антикризового управління діяльності суб'єктів підприємництва в умовах кризи

Моделі антикризового управління підприємством		
Модель антикризового управління на базі контролінгу	Фінансова діагностика як інструмент антикризового управління підприємством	Антикризова стратегія підприємства
Модель реструктуризації у процесі антикризового управління	Модель фінансової санації	Система антикризового інноваційного управління підприємством
Реінжиніринг як складова антикризового управління	Диверсифікація як активний метод реагування на зовнішні загрози	Інвестиційний менеджмент в стратегії антикризового управління
Маркетинг в антикризовому управлінні	Процедура банкрутства як метод антикризового управління	Консалтинговий менеджмент як елемент антикризового управління

Список використаних джерел

1. Шатайло О. А. Змістовна характеристика системи антикризового управління. *Бізнесінформ*. 2019. № 5. С.217-221
2. Юринець О.В. Сутність та значення ургентних інструментів антикризового управління підприємствами. *Economic journal Odessa polytechnic university*. №1(15), 2021. С.92-100
3. Ахновська, І. О., & Панасюк, П. І. (2021). Антикризове управління підприємством в умовах економіки мінімального контакту. *Економічний простір*, (166), 42-47. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-7>

АВТОМОБІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ США

Вся історія американського автомобілебудування - безперервна зміна піків і спалов. У кінці 50-х років США проводили 50% автомобілів капіталістичного світу. У цей час на перше місце в світі вийшла Японія (біля 8 млн. легкових автомобілів), а США поміщаються другу. Японські автомобілі впроваджуються на внутрішній ринок США як шляхом експорту, так і шляхом будівництва японських заводів в самих США. Причому вони задовольняють 25% внутрішніх попоти на автомобілі.

Автомобілебудування поширене в 20 штатах США. Однак головним районом виробництва залишається Пріозерье, особливо штат Мічіган з «автомобільною столицею» Детройтом. Все більші міста цього району (Толидо, Чікаго, Клівленд, Буффало і інш.) є великими центрами автомобілебудування.

Ця галузь є в США найбільшим споживачем стали, свинця, нікеля, каучуку, пластмас і інших матеріалів, впливаючи великий чином на рівень виробництва в ряді галузей обробляючої промисловості. У автомобілебудуванні проводиться автоматизація і роботизація галузі (використовується до 30% всього парку роботів). Створюється автомобільна електроніка на базі сисеми машинного зору і штучного інтелекту. Однак модернізація приводить до скорочення числа зайнятих в галузі, збільшенню безробіття.

Після спаду початку 90-х практично не виникало сумнівів, що цій галузі вже не вибратися з кризи. Крім того, згідно із звичайними стандартами промислової еволюції, ця галузь, внаслідок свого віку (Форду -90 років, Крайслеру - 69 років, Дженерал Моторс - 86 років), повинна зазнавати постійного спаду [1]. Проте криза була успішно преодолена.

З 43 найбільших автомобільних компаній світу по продажу перше місце займають GENERAL MOTORS і FORD MOTOR, CRISLER - на 7 місці, з цих 43 компаній - 8 американських. Американська автомобільна промисловість - найсильніша в світі.

Дана галузь не відноситься до розряду дуже прибуткових- максимальний прибуток - у FORD MOTOR (2529 млн. долл.) і у GENERAL MOTORS (2466 млн. долл.), в той час, як 6 з 22 найбільших корпорацій (CHRISLER, NAVISTAR INTERNATIONAL, BORG WARNER AUTOMOTIVE, INTERNATIONAL CONTROLS, EAGLE PICHER INDUSTRIES) несуть збитки. На першому місці по прибутковості- FORD MOTOR, на другому- GENERAL MOTORS, на третьому - TRW.

Однією з самих збиткових компаній є CHRYSLER(рентабельність=-5,5%), можливо, це пояснюється тим, що, не оцінивши ситуацію на ринку, CHRYSLER дійсно втратив великі гроші на пасажирських автомобілях в минулому році більше, ніж відшкодував продажем мини-фургонів, що користуються зараз ажиотажним попитом: за 1 JEEP GRAND CHEROKEE CHRYSLER отримував прибуток в 6500 \$: такі машини відносно дешево проводити, а через більшого попит на них накручують великі ціни. У той же час інші компанії врахували активність цього ринку, почавши виробляти мініатюрні і спортивні машини і мини-фургони, продаж яких виріс з 200000 10 років тому до 2,3 млн. в 1993 р.). Найменше ж рентабельний EAGLE-PICHER INDUSTRIES, що поніс збитки в 1157 млн. долл.(2 місце після CHRYSLER) і що має рентабельність= - 63,6%. На передостанньому місці по рентабельності - HARWARD INDUSTRIES(-17,5%), що має мінімальний об'єм продажу і збитки в 131 млн. долл. Також негативну рентабельність має BORG WARNER AUTOMOTIVE(-9%), NAVISTAR INTERNATIONAL(-9,6%), CHRYSLER(-5,5%), а також INTERNATIONAL CONTROL(- 4,5%). Найбільш же рентабельними виявилися не гіганти автомобільної промисловості- GENERAL MOTORS і FORD MOTOR (насправді вони

поміщаються відповідно 12 і 11), а досить маловідомі UIS(6%), SPX(5,7%), ECHLIN(5,1%) і RACCAR(4,4%).

Низька рентабельність може пояснюватися низькими прибутками: в список найбільших американських корпорацій, одержуючих найбільші прибутки увійшли лише FORD MOTOR і GENERAL MOTORS(а по продажу вони займають 2 і 1 місця). У списку компаній з самими великими темпами зростання прибутку присутній тільки RACCAR(37 місце). Але, в порівнянні з попереднім роком в галузі, як вже відмічалось, спостерігається прогрес: на 7,4 % виросли прибутки (ця галузь - на 11 місці). У продажу, природно, також спостерігалось зростання (8,3%), але тут автомобільна промисловість - на 4 місці.

Одна з причин низької рентабельності даної галузі-то, що вона трудомістка: GENERAL MOTORS- на 1 місці по зайнятих у виробництві серед 50 найбільших корпорацій всіх галузей американської економіки: разом з FORD MOTOR і CHRYSLER зайняте 22,8% працівників однак, зараз тенденції такі, що прагнуть не збільшувати зайнятість, а відкликати з вимушених відпусків або використати понаднормові, вважають за краще використати фіксовану оплату труда замість тієї, що варіює. Великим попитом, на відміну від некваліфікованого, користується висококваліфікований труд, причому ці трудові ресурси притягуються з інших галузей (наприклад, аерокосмічної), що, в свою чергу впливає на їх положення .

Список використаних джерел

1. Як змінилася автомобільна промисловість США. URL: <https://ua.nesrakonk.ru/auto-industry/>

УДК 339.72

Мозуль А.Р., студентка

*Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ПЛАН МАРШАЛЛА ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність теми обумовлена нинішнім політичним станом в країні, а саме повномасштабним вторгненням росії в Україну. Оскільки, майже кожне місто України постраждало, деякі регіони взагалі зруйновані вщент, треба вже зараз думати про відбудову. Тут дуже корисним є досвід відновлення країн після подібних катастроф, зокрема Другої світової, Корейської війни та війн у таких країнах, як Афганістан, Ірак, В'єтнам тощо. Зрозуміло, що нам знадобляться десятки років та чимала матеріальна допомога, але разом з тим вже сьогодні ми повинні мати чіткий план та стратегію по відновленню країни.

Цікавим досвідом на думку фахівців є повоєнний «План Маршалла», завдяки якому США надали підтримку економіці Європейських країн, яка полягала не в прямому фінансуванні економіки, а в підвищенні продуктивності праці, відновленні довіри інвесторів шляхом стабілізації державних фінансів та переходу до розвиненої ринкової економіки.

Звісно, що Україні відновлюватися буде досить тяжко, якщо це буде відбуватися через кредити і позики. Важливо також нагадати, що кошти згідно плану Маршалла видавалися на 90% як гранти і лише на 10% як позики [1].

Зазвичай все починається з підрахунків вартості реконструкції. Все залежить від масштабів руйнацій. Оскільки допомога почала виділятися ще під час бойових дій, то ми маємо всі шанси почати її отримувати вже зараз. Для цього спочатку потрібно визначитися з нашою стратегією розвитку та сильними сторонами. До цієї задачі треба підходити з розумом, треба відновити роботу тих проектів, які мають найменші ризики та найбільші результати.

Важливим аспектом, від якого буде залежати обсяг фінансової допомоги – це відданість демократичним цінностям та викорінення проросійської ідеології, адже саме це

буде показувати нашу готовність та прагнення до змін економічного та соціального ладу в країні. Треба розуміти, що країни заходу є досить бюрократичними, тому для використання коштів, скоріш за все, буде створений спеціальний контролюючий орган, адже ми всі знаємо, що в нашій країні має місце корупція, тому державні зміни відбудуться, тоді, коли суспільство буде дійсно до цього готове.

Стан нашої економіки далекий від того, щоб після реалізації цього плану вона становила велику конкурентну загрозу для країн - економічних гігантів світу. Ну, а по-друге, оскільки певна конкуренція між країнами, подовжує економічний прогрес в світі, в цьому зацікавлені не тільки ми, а й наші країни-партнери. Серед ймовірних країн, що можуть надати цю допомогу є США та країни ЄС. Крім того, сподіваємося на справедливість світового суспільства щодо того, що через спричинені руйнування російською федерацією, ми маємо юридичні права на компенсацію, тобто репарації [2].

Отже, Україна потребує світової підтримки, вона має залучати інвесторів та зробити для них максимально комфортні умови, забезпечити експорт продукції, а найголовніше – забезпечити прозорість використання коштів, аби не підірвати довіру партнерів.

Список використаних джерел

1. Відновлення з попелу. Чим план Маршалла допоміг повоєнній Західній Європі і чому Україна сподівається на його «реінкарнацію». URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/shcho-take-plan-marshalla-i-yak-vin-mozhe-dopomogti-ukrajini-50241295.html>

2. Економісти розповіли, яким бачать «план Маршалла» для України. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2022/04/07/ekonomisty-rozpovily-yakym-bachat-plan-marshalla-dlya-ukrayiny/>

УДК 369.013

Молько А.О., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Унікальний земельно-ресурсний потенціал України обумовлює її особливе місце серед інших європейських країн. Земля завжди була, є і буде обмеженим ресурсом. Дбаючи про успішне майбутнє країни, ми повинні розумно та ощадливо розпоряджатися національним багатством – українською землею, забезпечувати ефективність її використання.

В умовах зростання чисельності населення світу та зменшення площ, придатних до вирощування сільськогосподарських культур, Україні вкрай важливо максимально повно та ефективно використовувати потенціал землі як однієї з конкурентних переваг вітчизняного сільського господарства. За оцінками експертів, українські землі здатні забезпечити продуктами харчування 140-145 млн осіб, тому підвищення ефективності використання земельних ресурсів сприятиме збільшенню обсягів виробництва високоякісної, екологічно чистої продукції і забезпеченню продовольчої безпеки України, а також розширенню експорту сільськогосподарської продукції, збереженню ландшафтного і біологічного різноманіття країни.[3]

Земля є одним з головних видів сільськогосподарських ресурсів. Потенціал технічних засобів, виробничих фондів і живої праці реалізується через ефективність використання у виробничому процесі земельних ресурсів. У процесі виробничої діяльності людина, діючи на землю за допомогою системи агротехнічних, агрохімічних, меліоративних та інших заходів

підвищує її економічну родючість. Потенціал землі визначається її природногенетичними властивостями і реалізується у виробничому процесі, який забезпечує певний обсяг сільськогосподарської продукції лише внаслідок доцільної діяльності людини.

Особлива проблема – незадовільне виконання фінансових зобов'язань за програмами підвищення родючості земель. Роботи, пов'язані з відновленням деградованих угідь, можна розділити на два види, суттєві для організації їх подальшого фінансування. Перший – це технологічно-екологічні роботи, спрямовані на поліпшення використання сільськогосподарських земель (дотримання сівозмін, мінімізація обробок, внесення органічних добрив, вапнування, промивка ґрунтів, усунення причин потрапляння у водойми гною, мінеральних добрив і т.п.). Другий вид – еколого-технологічні (осушення, збільшення вмісту гумусу, посадка лісосмуг в зоні вітрової ерозії, ліквідація ярів і усунення водної ерозії, очищення озер і ставків і т.п.). [2]

Перший вид – це в основному роботи, здійснювані безпосередньо у господарствах та силами господарств, другий – виконувати міжгосподарськими та спеціалізованими організаціями. Перші більшою мірою можуть забезпечуватися коштами господарств, другі – коштами держави, спеціальних фондів, джерелами яких можуть бути :

- земельний податок, який повинен повністю використовуватися на цілі збереження земельних ресурсів;
- приватні кошти інвесторів;
- штрафні санкції до підприємств галузей економіки, що наносять шкоди навколишньому середовищу;
- кошти сільськогосподарських організацій, селянських господарств на відновлювальні роботи із землею на своїх ділянках.

Таким чином, варто підкреслити, що підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення на основі раціональної системи землеробства можна досягти за умови наявності декількох факторів:

- раціональна обробка ґрунтів (система машин і добрив);
- регулювання водного режиму;
- система заходів щодо захисту ґрунту від водної та вітрової ерозії;
- боротьба з переущільненням ґрунтів;
- боротьба з бур'янами, шкідниками та хворобами сільгоспкультур;
- вапнування кислих і гіпсування засолених ґрунтів;
- покращення природних кормових угідь (сіножатей, пасовищ);
- ведення системи сівозмін;
- удосконалення системи насінництва;
- організаційно-економічні та соціальні заходи [1]

Постійне збільшення продуктивної сили землі являється актуальною проблемою державного значення, від успішного вирішення якої залежать темпи розвитку галузей народного господарства, рівень добробуту населення, економіка країни в цілому. У даний час особливо актуальним є питання вироблення чіткої державної політики щодо земель сільськогосподарського призначення, основних напрямів та механізмів удосконалення регулювання земельних відносин у сільському господарстві, впорядкування землекористування.

Результати дослідження вказують на важливість ефективного використання земель сільськогосподарського призначення. Регулювання земельного обороту з метою подальшого його розвитку має стати першочерговим завданням держави і бути спрямоване на забезпечення раціонального та ефективного використання всіх категорій земель, на захист прав власників, користувачів, на охорону земель шляхом нормативно-правового забезпечення, адміністративного та економічного впливу. Одночасно з цим кожне сільгосппідприємство повинно ефективно використовувати землю, бережно ставитися до неї, підвищувати її родючість, не допускати ерозії ґрунтів, заболочування, заростання бур'янами і т.д. Всі ці заходи дозволять зберегти головне багатство нашої країни – родючість землі. [4]

Список використаних джерел

1. Гуторов О. І. Земельно-ресурсний потенціал та проблеми його раціонального використання / О. І. Гуторов. – Х. : Харк. нац. аграр. ун-т, 2002. – 70 с.
2. Добряк Д. С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві : монографія / Д. С. Добряк, А. Г. Тихонов, Н. В. Гребенюк. – К. : Урожай, 2004. – 134 с.
3. Ковальчук Т. Проблема ефективного землекористування в Україні / Т. Ковальчук, О. Розинка // Банківська справа. – 2006. – № 1. – С. 6 – 16.
4. Хвесик М. А. Інституціональні трансформації та фінансово-економічне регулювання землекористування в Україні: Монографія. / М. А. Хвесик, В. А. Голян, А. І. Крисак. – К.: Кондор, 2007. – 522 с.

УДК 330

Москаленко Д.П., Одинець Є.В., студенти
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Унаслідок широкомасштабної агресії РФ проти України значно зріс рівень усіх ризиків, які впливають на стабільність фінансової системи. Втрати ВВП України в 2022 році будуть суттєвими. Інфляційний тиск залишається значним через виведення з ладу об'єктів виробничої та транспортної інфраструктури, вищі виробничі витрати. Відповідно значно зростає обсяг бюджетних витрат на підтримку бізнесу та поступове відновлення економіки. У I кварталі доходи бюджету вдалося підтримати за рахунок авансових виплат дивідендів державними підприємствами та перерахування прибутку НБУ. З урахуванням очікуваних обмежених надходжень у II кварталі все вагомішою є подальша підтримка від міжнародних донорів. Фіксація обмінного курсу на момент початку війни та запровадження обмежень на рух капіталу значно знизили тиск на валютний ринок. Рівень міжнародних резервів НБУ залишається на прийнятному рівні, проте експортний потенціал значно обмежено, зокрема логістичними проблемами. Ціни на енергоносії, особливо на природний газ, зросли швидкими темпами. Війна також спричинила погіршення прогнозів світового зростання та скорочення глобальної торгівлі.

Ділова активність у країні сильно знизилася. Зрозуміло, що в першу чергу в областях, де тривають бойові дії. Інші території страждають від розриву ланцюгів поставок та втрати робочої сили через участь у обороні країни та вимушену міграцію. Однак після шоку перших днів війни економіка почала пристосовуватися до умов воєнного часу. Дуже важливо, що продовжує нормально працювати фінансовий сектор: банки забезпечують платежі, немає проблем із готівковою гривнею, нам у цілому вдалося зберегти фінансову стабільність.

Зовнішні економічні ризики: після підвищення цін на товари та зменшення імпорту 2020 році, Україна повернулася до дефіциту рахунку поточних операцій, оскільки внутрішній попит відновився через кризу Covid-19 у 2021 році. Поточний рахунок повертається до профіциту протягом 2022 року (4% ВВП) як крах імпорту під час цього конфлікту. Чисті прямі іноземні інвестиції склали 3.1% ВВП за рік до третього кварталу 2021 року. Однак, очевидно, що прямі іноземні інвестиції будуть послаблені в умовах поточної військової напруженості.

Тим не менш, буфери зовнішнього сектору залишаються неадекватними в умовах більш важкої або тривалої кризи з огляду на скромне резервування 56% короткострокового зовнішнього боргу станом на січень 2022 року. У той час, як Україна протягом останніх

років перебудувала свої попередні буфери, резерви скоротилися з грудня 2021-го до 27,5 млрд. доларів США у січні. Однак, оскільки резерви виснажені в умовах прискорення капітальних потоків, ризику продажу за гривню зростають.

Загальносистемна доларизація, після помірності перед цим конфліктом, у січні 2022 року змінилася, депозити в іноземній валюті піднялися до 35% (з 32% у грудні 2021 року), з кредитами в іноземній валюті 30% (29% у грудні 2021 року). Подальше збільшення доларизації очікується через попит на валюту під час економічної невизначеності. Українська економіка, як очікується, впаде в глибоку рецесію в 2022 році – з масштабним зривом економічної діяльності в умовах війни з РФ і кризи біженців. Світовий банк прогнозує, що українська економіка скоротиться на 45%, так як відрізані критичні експортні маршрути через чорноморські порти України в Маріуполі та Одесі. Маріуполь був обстріляний російським бомбардуванням, а Одеса фактично знаходиться під блокадою з боку російських військово-морських сил. До війни ці маршрути становили половину всієї зовнішньої торгівлі України і 90% від торгівлі зерном. Україна є найбільшим експортером пшениці, але уряд заборонив експорт зернових та інших товарів, оскільки прагне забезпечити продовольчу безпеку більш ніж 6.5 мільйонів людей, які переміщені всередині країни.

У період дії воєнного стану Національний банк України (НБУ) продовжує реалізацію спрямованих на підтримання фінансової стійкості заходів у монетарній політиці та регулюванні фінансового сектору. Станом на 19 квітня 2022 р. на потреби військових зі спецрахунку, відкритого для підтримки ЗСУ, перераховано 15,2 млрд грн. Загалом на цей спецрахунок від дня його відкриття було перераховано понад 15,2 млрд грн, зокрема понад 4,8 млрд грн (в еквіваленті) надійшло з-за кордону в іноземній валюті.

Уряд вжив заходів щодо переорієнтування бюджету країни на воєнні цілі та здійснення найнеобхідніших соціальних видатків, спрямованих на підтримку життєдіяльності населення. Здійснення інших видатків, зокрема капітальних, тимчасово призупинене. Так, за оперативною інформацією ДКСУ, за січень-березень 2022 р. касові видатки загального фонду державного бюджету становили 356,4 млрд грн, або 67,8 % від розпису звітнього періоду. Загальний фонд державного бюджету за січень-березень 2022 р. було виконано з дефіцитом 67,5 млрд грн при запланованому дефіциті на I кв. 2022 р. у сумі 266,1 млрд грн. Члени РФС погодилися, що для збереження фінансової стабільності емісійне фінансування державного бюджету Національним банком має бути і надалі мінімізовано. Для досягнення цього потрібно продовжувати докладати зусиль для залучення офіційного фінансування від міжнародних партнерів на пільгових умовах, а також дотримуватися максимально можливої економії бюджетних ресурсів і міжнародних резервів в умовах воєнного стану. Збільшення бюджетних видатків має відбуватися насамперед на пріоритетні напрями – забезпечення обороноздатності країни та соціального захисту населення, водночас надання податкових пільг має носити виключний, а не всеохоплюючий характер.

Список використаних джерел

1. Аналіз Scope Group “Ukraine. Rating report (1 March 2022)”.
2. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/04/ukraine-economy-decline-war/>
3. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho>
4. Підсумки засідання Ради фінансової безпеки: НБУ; URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/sistemni-riziki-ye-visokimi-prote-kontrolovanimi--pidsumki-zasidannya-radi-z-finansovoyi-stabilnosti>

ВИКОНАННЯ ДЕРЖБЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Держбюджет займає одне із ключових місць у фінансовій системі та системі регулювання держави. Він відображає грошові відносини, які виникають між державою і підприємствами, установами всіх форм власності і фізичних осіб, щодо утворення фонду грошових коштів держави і використання на його відтворення, підвищення рівня життя й задоволення інших суспільних потреб. Завдяки бюджету відповідно до Конституції України держава має зосередити фінансові ресурси на важливих ділянках економічного та соціального розвитку.

Із 24 лютого економіка нашої країни призупинилася. Через це сьогодні режим роботи державних фінансів у воєнний час докорінно відрізняється від звичайного. В цих умовах дуже важливо забезпечити оперативне, безперервне та гідне виконання держбюджету.[1]

За січень-березень 2022 р. доходи загального фонду державного бюджету надійшли у сумі 289,7 млрд грн, що становить 24% річного уточненого плану. Зокрема, у структурі цих доходів найбільшими за обсягом були надходження від: податку на додану вартість (120 млрд грн, або 19,7% уточненого річного плану), податку на прибуток підприємств (36,1 млрд грн, або 22,8% річного плану), частини прибутку державних підприємств та дивідендів на державну частку (35,2 млрд грн, або 72,6% річного плану), податку на доходи фізичних осіб та військового збору (31,8 млрд грн, або 21,2% річного плану), рентної плати за користування надрами (21,3 млрд грн, або 32,4% річного плану), коштів, що перераховується Національним банком (18,8 млрд грн, або 138,3% річного плану).

Що стосується видатків держбюджету, то за I квартал 2022 р. касові видатки загального фонду державного бюджету проведені у сумі 356,4 млрд грн, або 67,8% уточненого плану на цей період. Унаслідок військового вторгнення Російської Федерації на територію України Урядом негайно були вжиті першочергові заходи щодо переорієнтування державного бюджету на військові цілі та здійснення найнеобхідніших соціальних видатків, спрямованих на підтримку життєдіяльності населення. Зокрема, видатки державного бюджету збільшено передусім на реалізацію заходів щодо підвищення обороноздатності і безпеки держави (у сумі 22,7 млрд грн за загальним фондом, а також у сумі 67,56 млрд грн за спеціальним фондом) [2].

При введенні в Україні воєнного стану бюджетні кошти почали спрямовуватися на здійснення заходів із вшанування пам'яті загиблих захисників України, виготовлення відомчих заохочувальних відзнак (крім апарату Мінветеранів); збір та узагальнення інформації щодо бойових подвигів захисників України [3].

Таким чином, в умовах воєнного стану першочерговим завданням є пошук джерел наповнення бюджету України. Виконання цього завдання залежатиме від швидкості відновлення вітчизняної економіки - як важкої промисловості, так і малого й середнього бізнесу.

Список використаних джерел

1. Що з держфінансами та чи вистачить Україні грошей. Пояснення. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/5/685230/>
2. У Комітеті з питань бюджету інформують про поточний стан виконання державного бюджету. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/221434.html>
3. Кабінет міністрів України. Постанова від 19.03.2022 р. №319 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/319-2022-%D0%BF#Text>

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДАТКІВ ТА ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Державний бюджет грає важливу роль у житті суспільства, так як він чинить вплив на соціальну та економічну сфери. Держбюджет – це централізований фонд грошових ресурсів, який є в розпорядженні уряду для фінансування держапарату, збройних сил та виконання соціально-економічних функцій. Доходи державного бюджету утворюються за рахунок надходжень на безповоротній основі, справляння яких передбачене законодавством України. Якщо говорити про видатки, то це кошти, які спрямовуються на здійснення програм та заходів, які передбачалися законом про держбюджет. Необхідність вивчення доходів та видатків є одним із найважливіших аспектів для прийняття ефективних управлінських рішень у галузі фінансів.

Із початком повномасштабної війни економіка України різко зупинилася. Тому зараз робота фінансів нашої держави у стані війни сильно відрізняється від того, яка вона зазвичай. На сьогодні дуже важливо забезпечити оперативне, безперервне та гідне виконання держбюджету, проведемо аналіз доходів та видатків.

На початок 2022 року Держбюджет України отримав 208,4 млрд грн, що на 64,9 млрд. грн. (45,2%) більше, ніж у цей період 2021 р. Касові видатки Держбюджету України рівні 183 млрд грн, що на 18,7 млрд. грн.(11,4%) більше, ніж цей період 2021 [1].

У структурі доходів держбюджету найбільше грошей надходить від: податкових надходжень – 169,3 млрд. грн. (81.26% від усієї суми доходу); неподаткових надходжень – 33,6 млрд. грн. (16.12%); надходжень від операцій з капіталом – 4,8 млн. грн. (0.00%); від органів держуправління – 1,7 млрд. грн. (0.83%); від Євросоюзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, тощо – 3,7 млрд. грн. (1.78%); цільові фонди – 26,95 млн. грн. (0.01%) [2].

За даними Державної казначейської служби до фонду держбюджету у березні надійшло 103,4 млрд. грн. Ці кошти отримані за рахунок дивідендів від підприємств з державною часткою – 32,5 млрд грн., податку на прибуток підприємств – 26,6 млрд грн; податку на додану вартість – 22,6 млрд грн; податку на доходи фізичних осіб та військового збору – 9,8 млрд грн; рентної плати за користування надрами – 6,3 млрд гривень.

Країна позичає кошти через випуск ОВДП (27,7 млрд. грн.), запозичення в міжнародних фінансових організацій та ЄС (96,7 млрд. грн.) та залученням грантового фінансуванням. Держава відмовилася від приблизно 140 млрд. грн. видатків, що повинні піти на капітальне будівництво та розвиток [3].

Після внесення відповідних змін до Статуту, Фонд розвитку інновацій за погодженням з Міністерством фінансів України зможе купити облігацій внутрішньої державної позики на 175 млн грн. Ці кошти підуть на фінансування Державного бюджету будуть направлені на потреби сектору безпеки і оборони України [4]. Прем'єр-міністр України зазначає, що доходи бюджету скоротяться вдвічі від планових показників за підсумками квітня, на противагу тому, що у березні його виконано на 95% [5].

У структурі видатків лівова частка грошей іде на такі потреби: загальнодержавні функції – 31,35 млрд. грн. (17.13%); оборона – 12,95 млрд. грн. (7.08%); громадський порядок, безпека, судова влада - 22280383966.34 грн. (12.18%); економічна діяльність – 5,47 млрд. грн. (2.99%); охорона природи – 519,7 млн. грн. (0.28%); охорона здоров'я – 23,6 млрд. грн. (12.91%); духовний та фізичний розвиток – 1,36 млрд. грн. (0.75%); освіта – 8,5 млрд. грн. (4.66%); соцзахист та соцзабезпечення – 52,5 млрд. грн. (28.7%); міжбюджетні трансферти – 24,37 млрд. грн. (13.32%). [2]

З моменту вторгнення росії на нашу країну уряд вжив заходи по перерозподілу коштів у першу чергу на національну безпеку і оборону та на здійснення заходів правового режиму воєнного стану (51 млрд. грн.). Далі здійснюються видатки загального фонду: погашення та обслуговування державного та місцевого боргу, виконання гарантійних зобов'язань; виплата пенсій, надбавок; соціальне забезпечення, придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів; придбання води питної та продуктів харчування; медичне обслуговування населення; комунальні послуги та енергоносії; поточні трансферти місцевим бюджетам; експлуатаційні послуги, пов'язані з утриманням будинків і споруд та прибудинкових територій; обслуговування установок з біоочищення господарсько-побутових стічних вод; усунення аварій в житловому фонді, бюджетних установах і т. д. [6].

Із введенням у державі воєнного стану бюджетні кошти стали спрямовувати на здійснення заходів із вшанування пам'яті загиблих захисників України, виготовлення відомчих заохочувальних відзнак (крім апарату Мінветеранів); збір та узагальнення інформації щодо бойових подвигів захисників України. [7]

Гроші, що є на рахунках місцевих бюджетів станом на 1.01.2022 використовують на заходи територіальної оборони, задоволення продовольчих потреб для громадян, їхню евакуацію/переміщення із місцевості, де ведуться бойові дії, та небезпечних територій у безпечні місця. Кошти витратять на оплату послуг транспортування, пального, мастила, на облаштування місць розміщення населення, що залишили дім через бойові дії і т. д..

Що стосується платежів з погашення державного боргу, то за січень-березень поточного року вони склали 96,1 млрд. грн. (93,1% плану), а платежі з обслуговування становили 39,2 млрд. грн. (94,5% плану). Також ВРУ 21.04.2022 ухвалила зміни до держбюджету на цей рік, розширивши бюджетний дефіцит на 200 млрд. грн. для фінансування безпеки, оборони та підтримки внутрішньо переміщених осіб. Державне фінансування неперіоритетних напрямів скорочено на 107 млрд. грн. [8].

Наразі ВР дозволила уряду під час воєнного стану не розголошувати інформацію щодо виконання державного бюджету, скасувала необхідність складання Бюджетної декларації, прогнозів місцевих бюджетів, а також перерозподіляти кошти між загальним і спецфондом держбюджету без змін до закону про держбюджет.

Список використаних джерел

1. Інформація про стан виконання зведеного та держбюджетів України. /URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2_%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0_%D1%81%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2022.docx
2. Державний веб-портал бюджету для громадян./ URL: <https://openbudget.gov.ua/>
3. Ua.news. В умовах воєнного стану: як виконується держбюджет України./ URL: <https://ua.news/ua/v-uslovyuah-voennogo-polozhenyua-kak-vypolnyaetsya-gosbyudzheta-ukrayny/>
4. Урядовий портал. Мінфін: В умовах воєнного стану місячний розпис державного бюджету України виконано на 92,9%. / URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-v-umovah-voennogo-stanu-misyachnij-rozpis-derzhavnogo-byudzheta-ukrayini-vikonano-na-929>
5. Фінбаланс. Шмигаль: доходи держбюджету в квітні можуть бути менші, ніж планувалося. / URL: <https://finbalance.com.ua/news/shmihal-dokhodi-derzhbyudzheta-v-kvitni-mozhut-buti-vdvichi-menshi-nizh-planuvalosya>
6. Децентралізація. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану. / URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14654>
7. Кабінет міністрів України. Постанова від 19.03.2022 р. №319 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/319-2022-%D0%BF#Text>
8. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. / URL: <https://www.ukrinform.ua/>

МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ РИНКУ ПРАЦІ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

З початком повномасштабної війни в Україні життя усіх груп населення докорінно змінилось: хтось мав залишити свої домівки і роботу, хтось залишився працювати чи боронити країну, але усіма нами усвідомлено, що треба відповідати на нові виклики сьогодення, щоб утримувати життя, країну, її економіку у робочому стані. Одним з таких викликів є зайнятість населення в умовах воєнного стану та перспективи її трансформації в післявоєнний час.. Зокрема, як діяти найманим працівникам, які у мирний час працювали за трудовим договором, мали соціальні гарантії та регулярний дохід, а також як реалізувати свою економічну активність у мирний час. Аналогічні питання ставлять собі роботодавці і Державна служба зайнятості.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про оборону України» особливий період настав із введенням воєнного стану в Україні і частково охоплюватиме відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Загалом, наймані працівники в особливий період умовно можуть бути віднесені до таких категорій:

- мобілізовані;
- добровольці територіальної оборони;
- евакуйовані та/або залучені дистанційно;
- залучені до суспільно корисних робіт;
- ті, хто продовжують виконувати трудові обов'язки у штатному режимі;
- тимчасово позбавлені можливості працювати без альтернативної зайнятості [1].

За результатами аналізу матеріалу, підготовленого Міністерством економіки України, зокрема Директоратом розвитку ринку праці та умов оплати праці, за попередні роки пандемії COVID-19 віддалена робота стала звичною для багатьох українців, про що свідчать відповідні законодавчі зміни – до КЗпП були додані статті 60-1, 60-2, якими відповідно регулюються:

1) *Надомна робота* – форма організації праці, за якої робота виконується працівником за місцем його проживання або в інших визначених ним приміщеннях, що характеризуються відповідними ознаками.

2) *Дистанційна робота* – форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

3) Може бути запроваджено *гнучкий режим робочого часу* – форма організації праці, за якою допускається встановлення іншого режиму роботи, ніж визначений правилами внутрішнього трудового розпорядку, за умови дотримання встановленої денної, тижневої чи іншої, встановленої на певний обліковий період (тиждень, місяць, квартал, рік тощо), норми тривалості робочого часу [2].

В умовах війни практично всі підприємства зазнають суттєвих втрат: людських – в зв'язку з призовом до лав озброєних сил; фінансових – в умовах скорочення виробництва та реалізації продукції; матеріальних – якщо військові дії відбуваються на території розташування підприємства. Тому надзвичайно важливим в умовах воєнного стану стає безупинна робота підприємств на тих територіях, де це можливе; відновлення виробництва на звільнених територіях, релокація бізнесу до безпечних регіонів. В умовах воєнного та післявоєнного періоду ринок праці гостро відчуватиме потребу у фахівцях робітничих

професій. Можливість працювати дистанційно на глобальний ринок також очікується, що охопить все, що може потенційно охопити. Архітектори, дизайнери, консультанти, працюючі у сфері комунікацій, перекладачі, інженери, технологи, науковці, викладачі, фінансисти, економісти, юристи, агрономи – з кожним роком інформаційні технології дозволять працювати віддалено для більшої кількості людей і професій. Цьому сприятиме як глобальні рухи, так і локальний контекст.

Вже сьогодні західні країни спільно з українською владою розробляють план повоєнного відновлення України. Вони також готові взяти на себе більшу частину видатків, які знадобляться для відновлення нашої країни з руїн. Проте проблему залучення додаткових робочих рук нашої державі доведеться вирішувати самій, і недорого за західними мірками робочу силу доведеться шукати на сході України. Звичайно, з-за кордону в Україну можуть масово прибути будівельники, водії та різнороби, але щоб надати їм роботу на законних підставах, потрібно певним чином змінити трудове законодавство. Згідно з чинною законодавчою нормою, в Україні можна брати на роботу іноземців лише за умови, що їм платитимуть не менше 10 мінімальних зарплат [4].

Ураховуючи сучасні тенденції на вітчизняному ринку праці, провідні економісти країни намагаються давати не лише кількісні, а й якісні прогнози. Зокрема, фахівці припускають значне підвищення попиту уже у найближчий час на наступні професії: професійні військові, висококваліфіковані психологи, лікарі та медичні працівники, будівельники та архітектори, спеціалісти енергетичної галузі, робітники оборонної промисловості, педагоги й викладачі, представники мікропідприємництва послуг на експорт. Разом з тим, наголошується, що в умовах економічно-політичної кризи зміни дістануться абсолютно кожної сфери діяльності [4].

Міністерство економіки спільно з українськими економістами, офісами «Великої четвірки» та іншими провідними консалтинговими компаніями запропонувало ключові принципи для включення до плану післявоєнного відновлення та розвитку України. Відповідно до «Дорожньої карти» економічного розвитку України, локалізація буде не менше 60%: у відновленні України будуть задіяні українські компанії та виробники. Це дасть поштовх економіці, створить нові робочі місця, пожвавить підприємницьку активність.

Найменше постраждали від війни фахівці, які можуть працювати віддалено, а замовлення у них є в усьому світі. Такий формат зайнятості дозволяє спокійно змінювати місце проживання. Якщо зараз це стосується ІТ-сектору та окремих фрілансерів, то після війни перехід від стаціонарного робочого місця до формату фрілансу стане набагато більш популярною формою зайнятості населення. Це, відповідно, буде потребувати створення і підтримки відповідної інфраструктури, мати сервіси для пошуку замовлень, коворкінги, заходи, спільноти тощо.

Отже період воєнних випробувань та післявоєнний час потребуватимуть від усіх стейкхолдерів на ринку праці відповідних дій та рішень, які повинні бути спрямовані на забезпечення максимально можливої ефективної зайнятості усіх груп економічно активного населення та задоволення попиту економіки на робочу силу.

Список використаних джерел

1. Робота під час війни: заробітна плата, робоче місце, гарантії, відповідальність, державна підтримка. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/roboata-pid-chas-viyny-zarobitna-plata-roboche-mistse-harantii-vidpovidalnist-derzhavna-pidtrymka/>
2. Кодекс законів про працю в Україні URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Марченко Любов. Після війни в Україні очікують великий вплив працівників із Середньої Азії: як зміниться ринок праці. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/1/685047/>
4. Філатов Владислав. Як зміниться ринок праці в Україні через війну. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/1/685047/>

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННІЙ ЧАС

Війна внесла кардинальні зміни до повсякденного життя українців. Мільйонам людей довелося покинути свої будинки і виїхати в безпечніші регіони України або за кордон, а хтось залишився взагалі без житла. З початком війни більше половини українців втратили роботу та засоби для існування [3]. Очевидно, що частина тимчасово безробітних знайдуть нову роботу за кордоном або в західних регіонах України. Деякі підприємства дещо адаптуються до нових умов і таким чином забезпечують зайнятість працівників.

Більшість фактично безробітних без перекваліфікації не зможуть залишитись на тому ж рівні соціального статусу та на тому ж рівні доходів [1].

Після війни ситуація на ринку праці зміниться ще більше. Частина популярних професій утратить актуальність, а найбільш затребуваними стануть фахівці з відновлення країни.

Від атак російських військ інфраструктура багатьох українських міст сильно постраждала: зруйновано житлові будинки, адміністративні будівлі, об'єкти соціальної інфраструктури, дороги та комунікації. Тому після закінчення військових дій найбільша потреба буде у спеціалістах будівельної сфери. Для будівництва та реконструкції об'єктів залучатимуть архітекторів, проектувальників, технологів, дизайнерів. Причому знадобляться не тільки інженери та фахівці з реконструкції будинків, а й робітники будівельних професій – малярі, штукатури, облицювальники, зварювальники. Для відновлення фабрик, заводів, комбінатів потрібні будуть інженери у сфері будівництва, машинобудування. Експерти вважають, що після війни активно розвиватиметься оборонно-промисловий комплекс, у зв'язку з чим будуть потрібні кваліфіковані інженери в цій галузі.

Зросте попит на логістичні професії, починаючи від водіїв, операторів перевезень до працівників портів і транспортних терміналів. Це пов'язано з тим, що після закриття сполучення з росією та білоруссю Україна може успішно включитися у міжнародні транспортні коридори. Також водії будуть потрібні при відновленні інфраструктури міст, на будівництві, в агропромисловому секторі.

Раніше популярні професії маркетолога та менеджера з продажу залишаться на ринку праці і після війни, але передбачається, що попит споживачів зменшиться. Актуальними стануть будівельні товари та послуги з ремонту. Тому більше будуть потрібні фахівці зі знанням цієї сфери.

Енергетична незалежність стане одним з основних завдань у Європі та в нашій країні після війни. Розвиток альтернативної енергетики, розроблення власних родовищ, розвиток інфраструктури з розподілу енергії спричинить попит на ринку праці на професіоналів у сфері енергетики.

ІТ-сфера в Україні продовжить розвиватися. Після закінчення війни будуть потрібні програмісти, які спеціалізуються на цифровізації економіки, зокрема у сфері цифрової безпеки, щоб мінімізувати можливі втрати у разі нових небезпек, оскільки передбачається, що український бізнес переходитиме на цифрові продукти.

Війна залишила важкий відбиток у житті кожного українця. Для багатьох потрясіння останніх місяців неприємно позначилися на здоров'ї у вигляді панічних атак, неврозів та ін. Психологічна підтримка під час війни та після її закінчення буде дуже важливою для і військових, і для мирних громадян. Затребуваними будуть психологи та психотерапевти, зокрема й дитячі психологи.

Медичні працівники потрібні у будь-який час. Але після закінчення війни найактуальнішими виявляться професії хірурга, кардіолога, реабілітолога, фізіотерапевта, спеціаліста лікувального масажу [2].

Оборонна промисловість отримає небувалий поштовх. Іншого шляху, ніж як у Ізраїлю, у нас немає. Україна має інвестувати у власну оборонну промисловість. Великий потенціал у партнерських проєктів, на кшталт співпраці з турецьким «Байрактаром». Все це потребує висококваліфікованих розробників, інженерів, науковців, а також підприємців. Адже найефективніший власник – це приватний власник. Держава має замовляти і оплачувати, а виконувати – приватні компанії.

Це не новий досвід, так працюють інші країни. Потрібно розуміти, що в цьому «бізнесі» важливі і військові з досвідом, адже вони краще за всіх знають, що потрібно, що працює, а що ні. Тому на нашу продукцію може і має бути великий попит у інших країн. Ми хотіли мати українські продуктові глобальні компанії – це прекрасний шанс. На допомогу бізнесу залучатимуться бізнес-консультанти.

Все вищеперераховане неможливе без якісної освіти. Перша черга нових спеціалістів у більшості випадків пройдуть швидкі курси, будуть набувати досвід шляхом помилок. Проте наступне покоління потребуватиме якісно нових спеціалістів.

Тож посада вчителя чи викладача знову стане престижною. Більше того, високий запит на науку з інших сфер буде сприяти інвестиціям в освітній сектор додатково.

Все це зупинить відтік найкращих кадрів з системи і зробить освітянина конкурентним на ринку праці.

У цьому контексті важливо розуміти, що навчати потрібно буде також абсолютно нових професій для нашої країни, тож основною навичкою освітянина майбутнього буде адаптивність і здатність вчитися самому.

Також люди почнуть цінувати переваги страхування життя, особливо якщо Україна увійде до складу ЄС, де страхування є обов'язковою умовою успішного будівництва нової країни.

Окремо хочеться сказати про такий напрямок бізнесу, як внутрішній туризм: впевнені, що багато іноземців матимуть бажання після закінчення війни відвідати Україну та побачити на власні очі цю сміливу країну, її людей, які так завзято захищали свою батьківщину та її незалежність, побачити, як вона відновлюється та розквітає.

Війна в Україні змінить немало. Зокрема, зміниться розстановка пріоритетів на ринку праці нашої країни. Професії, які раніше були популярними, можуть втратити актуальність. При цьому ті фахівці, які були менш затребувані, виявляться в ціні [4].

Список використаних джерел

1. Філатов В. Як зміниться ринок праці в Україні через війну? Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/1/685047/> (дата звернення: 16.05.2022)
2. Березина А. Ці професії будуть актуальними в Україні після війни. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/stylar/professii-budut-aktualny-ukraine-voyny-1649700587.html> (дата звернення: 16.05.2022)
3. Гудкова С. Ринок праці оживає: яких фахівців шукають в Україні та хто буде потрібен після війни. Апостроф. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2022-04-16/ryinok-truda-ojivaet-kakih-spetsialistov-ischut-v-ukraine-i-kto-budet-vostrebovan-posle-voyny/45372> (дата звернення: 16.05.2022)
4. Janina. Професії, яких найбільше потребуватиме Україна після війни. [Національна служба новин. URL: <https://nikopolnews.net/ukraina/janina-professii-yakih-najbilshe-potrebuvatime-ukraina-pislya-vijni/> (дата звернення: 16.05.2022)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Велике значення для розвитку економіки країни має прибуток сільськогосподарських підприємств, який виконує роль джерела їх розвитку на основі реінвестування, задоволення соціальних потреб суспільства, і передусім у контексті забезпечення робочих місць для сільського населення, є запорукою стабільної діяльності суб'єктів господарювання. Крім того, наявність прибутку у підприємств аграрного сектору дає їм змогу систематично наповнювати ринок вітчизняною сільськогосподарською продукцією, що підвищує продовольчу незалежність держави.

Ефективне управління прибутком базується на всебічному аналізі його динаміки, структури, джерел надходження та напрямів розподілу, а також передбачає всебічний аналіз факторів як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, що можуть мати суттєвий вплив на процес формування прибутковості суб'єктів господарювання.

Основними завданнями управління прибутком є прогнозування та планування оптимального розміру прибутку для здійснення ефективної господарської діяльності. Виявлення впливу суб'єктивних та об'єктивних факторів на фінансові результати дає змогу управляти ризиками, які виникають у процесі пошуку та використання резервів збільшення суми прибутку та рентабельності для забезпечення сталого розвитку підприємства, а також підвищення ефективності його діяльності. Основу механізму управління прибутком на підприємстві становлять системи та методи його планування.

Серед якісних показників, що характеризують не лише фінансову стабільність суб'єкта господарювання, а і його можливості розвитку в майбутньому, найважливішими є наявність відповідного рівня прибутку та висока рентабельність. Ці категорії є взаємопов'язаними, оскільки підвищення рентабельності відображає зростання абсолютної величини прибутку, який одержало підприємство у звітному періоді щодо попередніх.

Управління прибутковістю, а особливо таким її складником, як рентабельність, для сільськогосподарських підприємств передбачає врахування певних особливостей, що характеризують як виробничий процес, так і ступінь впливу на нього різних факторів, що приводять до зміни величини прибутку.

Найхарактернішою рисою підприємств аграрного сектору є високий ступінь ризику їхньої діяльності, який спричинено впливом на виробничий процес різного роду природних факторів. Поряд із цим кліматичні умови, якість ґрунтів та біологічні закони є чинниками, вплив яких на сільськогосподарське виробництво, а отже, і на величину прибутку та рентабельність неможливо нівелювати. Сезонність сільськогосподарського виробництва означає нерівномірне надходження продукції, залучення трудових ресурсів і, як наслідок, нерівномірне зростання витрат, низьку оборотність та нерегулярні надходження коштів від реалізації продукції протягом року. Відповідно до цього інвестиційна привабливість аграрної галузі порівняно з іншими галузями народного господарства є нижчою, має місце складність залучення кредитних коштів. Це спричинено тривалістю виробничого циклу та складністю управління сільськогосподарським виробництвом. З урахуванням вищезазначеного можна виділити такі особливості формування прибутку сільськогосподарських підприємств:

вища ймовірність неотримання прибутку в результаті обставин, що не залежать від підприємства (війна, епідемія, навала сарани, посуха, ураган);

частину прибутку спрямовують на придбання та утримання дорогих основних засобів;

формування прибутку відбувається залежно від періоду закінчення виробничого процесу, оскільки він не збігається з календарним роком;

за частиною продукції не формуються фінансові результати, бо вона надходить до внутрішнього обороту, тобто спрямовується на внутрішньогосподарське споживання;

застосовується різний порядок формування і розподілу прибутку, оскільки передбачено особливі організаційно-правові форми аграрних підприємств;

значний вплив на процес формування прибутку мають природно-кліматичні фактори (сезонність виробництва).

Не менш важливим завданням, яке постає перед підприємствами аграрного сектору, є визначення системи розподілу прибутку. Вона має певну послідовність. На першому етапі після отримання валового доходу підприємство має сплатити всі податки, збори та обов'язкові платежі до державного бюджету. Далі йде повернення боргів та сплата відсотків за надані кредити. Подальшим кроком є здійснення виплат працівникам і керівництву. Кошти, що залишилися, зазначаються в балансі як нерозподілений прибуток, який на розсуд власників може бути віднесений до резервного фонду або ж витрачений на інвестиційні потреби.

Для точнішої оцінки результатів господарської діяльності використовують не лише абсолютні показники прибутків, а й відносні у розрахунку на одиницю ресурсів, тобто показники рентабельності. Ці показники розраховуються з метою вивчення економічних результатів роботи сільськогосподарських підприємств

Аналіз рівня рентабельності виробництва продукції допомагає виявити питання поліпшення структури сільськогосподарського виробництва, його спеціалізації, територіального розміщення, визначити ефективність виробництва тієї чи іншої сільськогосподарської продукції.

Крім того, з огляду на низку обставин існують певні види сільськогосподарської продукції, виробництво яких об'єктивно може бути низкорентабельним або нерентабельним зовсім, але важливим для суспільства, що, зумовлює необхідність підтримки сільськогосподарських підприємств. На базі показників рівня рентабельності продукції встановлюються відповідні рівні закупівельних цін на сільськогосподарське виробництво продукції, обсяги та напрями державної підтримки сільського господарства тощо. У зв'язку із цим аналіз рентабельності продукції сільського господарства становить великий інтерес і має вагомe значення для визначення шляхів підвищення ефективності функціонування галузі.

Управління рентабельністю суб'єкта господарювання полягає у формуванні такого рівня рентабельності, який давав би змогу забезпечити найбільш оптимальні пропорції між розміром отриманого прибутку та досягнутими економічними результатами. Основними цілями управління рентабельністю є мінімізація витрат і, як наслідок, максимізація прибутку, підтримання сталих темпів зростання економічного потенціалу підприємства, забезпечення максимізації ринкової вартості підприємства, мінімізація фінансових невдач і запобігання банкрутству. Для реалізації цих цілей, підприємствам аграрного сектору в Україні необхідна державна підтримка, в основу якої має бути покладено вдосконалення цінової, податкової, кредитної та митної політики щодо сільськогосподарських товаровиробників. Крім того, особливе значення для отримання максимального прибутку аграрними підприємства має оптимізація структури посівів, яка не потребує додаткових інвестицій, але сприяє збільшенню виробництва продукції.

Список використаних джерел

1. Мартиненко В.П., Кушик І.Л. Управління рентабельністю сільськогосподарських підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. №17. С. 370-374.

2. Масюк Ю.В., Боюн В.Ю. Управління фінансовими результатами діяльності сільськогосподарського підприємства. *Економіка та держава*. 2021. №10. С. 93-96.

Петрін В.П., студент
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

МАШИНОБУДІВНИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ

Машинобудування виникло в Україні у першій половині XIX ст. Першим промисловим машинобудівним підприємством України можна вважати машинобудівний комбінат на хуторі Дмитрівському Конотопського повіту (Чернігівщина), де з 1841 р. почали випускати сільськогосподарські машини, парові котли, устаткування для цукрових, текстильних і швейних підприємств.

Наприкінці XIX ст. активно працювали Луганський та Харківський паровозобудівні заводи. У 1913 р. на українській території вироблялось 25% продукції машинобудування всієї Російської імперії.

На початку XX ст. акцент у розвитку машинобудування робився на сільськогосподарському й транспортному машинобудуванні (виробництво паровозів, вагонів, суден). Потім створено нові галузі – приладобудування, авіаційна електронна промисловість, виробництво обчислювальної техніки та ін.

Основною сировиною для машинобудування є продукція металургійного комплексу. Поряд з тим воно не може обійтися без великої кількості конструкційних матеріалів, які виробляють лісова, хімічна, легка галузі промисловості. Деякі види машинобудування (виробництво екскаваторів, устаткування для металургії тощо) потребують великої кількості металу; їх відносять до металомістких галузей комплексу.

Підприємства машинобудування в Україні споживають третину виготовленого прокату, а також 40% чавунного та 2/3 сталевого литва. Більшість галузей машинобудівного комплексу необхідно віднести до трудомістких. Особливо це характерно для приладобудування, електронного машинобудування, де металу споживається мало, але необхідно затратити багато праці для виробництва продукції. На цих підприємствах зайнята велика кількість кваліфікованих трудових ресурсів.

Основні проблеми машинобудівного комплексу України пов'язані із необхідністю розвитку економічних зв'язків у постачанні комплектуючих, втратою традиційних ринків збуту продукції, орієнтацією підприємств на випуск продукції військового призначення, а також технічною відсталістю і низькою, порівняно з міжнародними стандартами, якістю виробів

Для машинобудування характерні спеціалізація і кооперування підприємств. Це зумовлено тим, що для виробництва більшості сучасних машин (літаків, комп'ютерів, телевізорів) потрібно десятки тисяч різноманітних деталей. Налагодити їхній випуск на одному підприємстві просто неможливо. Тому машинобудівні заводи часто мають вузьку спеціалізацію (подетальну й предметну).

Машинобудівні підприємства повинні мати десятки, а то й сотні зв'язків з іншими підприємствами, які постачають деталі, сировину. Тобто, кооперування є необхідною формою організації виробництва у машинобудівному комплексі.

Список використаних джерел

1. Пігуль Н. Г., Пігуль Є. І. Сучасний стан та перспективи розвитку машинобудівного комплексу України. Економіка та суспільство. Мукачівський державний університет, 2018. № 15. С. 444–449.
2. Зарічна Т. С., Тарасова К. І. Машинобудування України: сучасний стан, структура та тенденції розвитку галузі. Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 5. Частина I. ОНЕУ. Одеса, 2019. С. 68–76.

ВАЛЮТНИЙ КУРС В УКРАЇНІ

В наш час, більшість зовнішньоекономічних операцій пов'язані з обміном однієї національної валюти на іншу. Тож виникає необхідність у встановленні співвідношення обміну між валютами, тобто валютного курсу.

Валютний курс визначається як співвідношення, за яким одна валюта обмінюється на іншу; або ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошовій одиниці іншої країни.

Загалом валютний курс є відображенням взаємодії середовищ національної та світової економіки. Його використовують при купівлі та продажу валюти у зв'язку з експортом та імпортом товарів чи послуг, надходженні в країну або вивозі за кордон капіталів, кредитів, прибутків тощо.[1]

Валютний курс виконує наступні економічні функції:

- Подолання національних обмежень грошової одиниці;
- Локальна цінність грошової одиниці перетворюється в міжнародну;
- Виступає засобом інтернаціоналізації грошових відносин;
- Сприяє утворенню цілісної світової системи грошей.

На валютний курс впливають такі фактори як зміна обсягів ВВП, стан торговельного балансу країни, рівень інфляції, внутрішня та зовнішня пропозиція грошей, відсоткові ставки, перспективи політичного розвитку, державне регулювання валютного курсу. У реальній практиці міжнародних відносин застосовуються наступні два види валютних курсів: фіксовані та плаваючі.

Фіксовані курси – це система, що припускає наявність зареєстрованих паритетів, які знаходяться в основі валютних курсів, що підтримуються державними валютними органами. Фіксований валютний курс офіційно встановлюється центральним банком з врахуванням співвідношення цін у даній країні з цінами країн головних партнерів, рівня валютних резервів, стану торговельного балансу. Фіксований валютний курс найбільш доцільний за умов внутрішніх кризових ситуацій в нестабільній економіці, тому що забезпечує нижчі темпи інфляції, стабільні умови для зовнішньоекономічної діяльності, створює можливість прогнозувати розвиток ситуації в країні. Загалом курси національних валют, у тому числі і української гривні, перебувають у жорсткій відповідності з курсом долару США.

Плаваючі курси – це система, при якій у валют відсутні офіційні паритети. Розрізняють плаваючі курси, які змінюються в залежності від попиту та пропозиції на ринку та курси, які змінюються в залежності від попиту і пропозиції на ринку, але корегуються валютними інтервенціями центральних банків. В разі використання плаваючого валютного курсу рух іноземної валюти не впливає на грошову базу, і центральний банк може проводити свою грошово-кредитну політику, передбачаючи, що це не вплине значною мірою на стан платіжного балансу. Системи валютних курсів у країнах, що розвиваються, часто характеризуються одночасним використанням різних валютних курсів, кожний з яких використовується з певною метою.

Визначення курсу валют називають котируванням, яким займаються офіційні державні органи. При котируванні валют вказується курс продавця, за яким банки продають валюту, і курс покупця, за яким банки купують цю валюту. Котирування може бути обов'язковим для суб'єктів валютних операцій або суто номінальним, орієнтовним. Тоді валютний курс визначений котируванням може не збігатися з курсом конкретної угоди. [2]

Що стосується ступеню довіри до валюти, то він визначається станом економіки та політичною обстановкою у країні. При цьому враховуються не лише темпи економічного зростання, інфляції, рівень купівельної спроможності валюти, а й перспективи їх динаміки. Крім того, валютний курсу надзвичайно чутливий до чинників, що визначають політичну та соціальну ситуацію в країні.[1]

Становлення та розвиток економіки України неможливі без створення та ефективного функціонування національної валютної системи, що розпочалося з серпня 1995 року, коли відповідно до Указу Президента України було припинено використання в нашій країні іноземної валюти. В зв'язку з цим зростає роль національного валютного законодавства у визначенні порядку обігу іноземної валюти на території України з врахуванням необхідності збереження пріоритету гривні, захисту її купівельної спроможності та врегулювання факторів, які впливають на конвертованість національної грошової одиниці.[2]

Проаналізуємо, як змінювався курс долара в Україні станом з 1996 року і по сьогодні.

У 1996-му середньорічний курс долара був лише 1,83 гривні, в 1997-му – 1,86 грн. У 1998 році долар подорожчав до 2,45 грн, а в 1999-му – до 4,13 грн.

У 2000-2008 роках курс долара в Україні був відносно стабільним. Його мінімальне значення в цей період становило 5,05 грн у 2006-2007 роках, а максимальне – 5,44 грн в 2000-му.

Відчутно курс долара виріс в 2009 році – до 7,79 грн. У 2010-му середньорічний курс склав 7,94 грн за долар, в 2011-му – 7,97 грн за долар, в 2012-2013-му – 7,99 грн за долар.

Різкий стрибок курсу Україна пережила в 2014-2015 роках. У 2014-му гривня ослабла до 11,89 за долар, а в 2015-му – до 21,84 за долар.

Середньорічний курс долара продовжував зростати до: 2016 рік – 25,55 грн, 2017 рік – 26,6 грн, 2018 рік – 27,2 грн. У 2019 гривня зміцнилася до 25,85 за долар.

Середньорічний курс в 2020-му становив 26,96 грн за долар, в поточному році – 27,7 грн за долар.[3]

У 2021-му гривня постійно зміцнювалася. Свого піку цей тренд досяг 22 жовтня, коли за долар давали 26,2 грн, що на 7,3% менше, ніж на початку року. В кінці 2021 року - 27,28 грн за долар.

Станом на 01.02.2022 року курс долара був 28,45 грн за долар, а станом на 23.02.2022 за долар давали 29,45 грн.

Після нападу Росії на Україну, Національний банк України зафіксував курс валют станом на 24.02.2022 року.

Отже, валютний курс являється невід'ємною частиною економіки країни яка веде міжнародні відносини. А курс гривні щодо іноземної валюти складається під впливом багатьох факторів : стану платіжного та торговельного балансу, рівне реального ВВП, скорочення бюджетного дефіциту, обсягу валютних інтервенцій та валютних резервів, а також економічної та політичної ситуації, як у країні, так і у світі.

Список використаних джерел

1. Стаття «Курсова політика та валютний курс», URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/bank/19971/>

2. Стаття «Валютний курс та його види», URL: https://buklib.net/books/25024/#валютний_курс_та_його_види/

3. Стаття «30 років Незалежності: як змінювався курс долара», URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/23/infografika/finansy/30-rokiv-nezalezhnosti-yak-zminyuvavsya-kurs-dolara>

ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ

Із початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну економіка нашої держави знаходиться в стадії стагнації. Як зазначає Уряд України, для того аби не ускладнити дане становище ще більше, потрібно щоб ті, хто не задіяні у війні, працювали.

Ключовим гравцем в тилу воєнних дій на економічному фронті є сільськогосподарські підприємства. Але на сьогодні більшість підприємств знаходяться в стані, коли відсутній необхідний обсяг сировини для здійснення посівів та догляду за врожаєм, відсутня інформація про потенційні ринки збуту, а тому постає питання потреби в ефективному плануванні та прогнозуванні.

Економічна категорія «план» є одним із понять наукового передбачення [1]. Планова діяльність в умовах воєнного стану, змістом якої є прогнозування майбутнього процесу, впливу на нього, включає низку послідовних етапів:

1) Гіпотеза. Розглядається як наукове пророцтво, засноване на теоретичному осмисленні закономірностей розвитку та зміни якісних характеристик тих чи інших об'єктів під впливом різних факторів. Гіпотеза може бути основою для подальшого прогнозування та планування;

2) Прогноз. В аграрній сфері слід розуміти науково обґрунтований прогноз можливого розвитку сільського господарства із зазначенням кількісних та якісних параметрів або варіантів, сценаріїв, шляхів та строків отримання намічених результатів. Основні функції прогнозу: аналіз соціально-економічних процесів та тенденцій; оцінка поточної ситуації та виявлення проблем у розвитку галузей; оцінка майбутніх тенденцій; визначення економічних умов; визначення альтернатив розвитку у майбутньому; накопичення економічної інформації для обґрунтування вибору та прийняття оптимального управлінського рішення. Сукупність таких прогнозів дозволить судити про можливі наслідки прийняття рішень в умовах воєнного стану та може стати основою для вибору стратегії розвитку сільськогосподарського виробництва;

3) Концепція. Це специфічним способом інтерпретації найбільш імовірних соціально-економічних процесів у сільському господарстві та сферах його обслуговування;

4) Програма. Її слід розглядати як систему орієнтирів соціально-економічного розвитку кожної галузі економіки, що показують шляхи та засоби її реалізації. При розробці програм мають бути визначені пріоритетні напрямки розвитку галузей, обсяги інвестицій та терміни їх розвитку.

5) План. Містить більш конкретні дані про результати розвитку галузі економіки, ніж у програмі, чітко вказує цілі, дає детальну характеристику бажаних кількісних і якісних параметрів досліджуваного об'єкта, а також їх обґрунтування, шляхи їх досягнення. Найважливішою особливістю плану в сільському господарстві є його суворо захищеність з урахуванням джерел фінансування, формування і розвитку кооперативних зв'язків, інтеграційних процесів [2].

Отже, наведені етапи планування та прогнозування в умовах воєнного стану взаємопов'язані. Кожен з послідовних етапів його побудови доповнює попередній. Пріоритетні цілі програми згідно з планом реалізовуватимуться через механізми регулювання та управління галузями сільськогосподарського виробництва.

Список використаних джерел

1. Щодо економічного становища в умовах воєнного стану та напрямів його покращення. Економічна експертна платформа. URL: <https://economics.org.ua/index.php/blog/377-economika-vv> (дата звернення: 16.05.2022)
2. Держава запроваджує додаткові заходи підтримки аграріїв в умовах воєнного стану. Дебет-Кредит: електрон. версія газ. 15.03.2022. URL: <https://news.dtki.ua/state/other/75352> (дата звернення: 16.05.2022)

УДК 338.2

Помінова І.І., к.е.н., доцент,
Державний біотехнологічний університет (м. Харків, Україна)
Кривошей Д.С., магістрант
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після початку військової агресії з боку російської федерації 24 лютого 2022 року та оголошення на території України воєнного стану майже весь український бізнес був фактично паралізований. Серед основних причин припинення господарської діяльності або значного її скорочення можна виділити такі: неможливість практичної діяльності суб'єктами, що знаходяться на території проведення бойових дій; переривання логістичних ланцюгів доставки ресурсів або готової продукції; зменшення робочої сили з причини мобілізації; загальний спад ділової активності внаслідок морального та психологічного шоку тощо.

На думку експертів [1], поряд із реальним воєнним фронтом, кіберфронтом очевидним та життєво необхідним є запуск потужного економічного фронту, бо в умовах воєнного стану повноцінне функціонування держави неможливе без економічної активності. Це так званий внутрішній (оборонний) напрям економічної війни [2], що є надзвичайно важливим для суспільства в такій ситуації. Саме з цією метою українська влада почала активно впроваджувати до законодавства комплексні зміни, спрямовані на підтримку української економіки.

По-перше, Кабмін запровадив декларативний принцип набуття права на провадження господарської діяльності без необхідності отримання документів дозвільного характеру, ліцензій тощо (замість 600 різних видів ліцензій та дозволів чинними залишилися близько 50).

По-друге, внесення під час дії воєнного стану змін до Трудового кодексу (можливість збільшення тривалості робочого тижня шляхом подовження робочого часу з 40 до 60 год. та зменшення обов'язкового вихідного дня до одного, можливість призупинення дії трудового договору в зонах ведення активних бойових дій та ін.) сприяло лібералізації трудових відносин.

По-третє, значні зміни в механізмі оподаткування суб'єктів господарювання (введення ставки податку 2% від доходу замість 18% податку на прибуток; відміна сплати 20% ПДВ з операцій на території України та ін.) стимулювали відновлення діяльності. Також на час дії воєнного стану було скасовано податкові перевірки, суттєво послаблені вимоги щодо термінів податкової звітності та сплати податків.

По-четверте, були спрощені вимоги до маркування харчової продукції, що дозволило здійснювати реалізацію імпортованих продуктів та кормів, затребуваних в умовах воєнного стану, з інформацією викладеною іноземною мовою.

По-п'яте, особливу увагу було приділено підтримці аграрного сектора у зв'язку з необхідністю проведення планової посівної кампанії. Зміни стосувалися, насамперед, подоланню проблеми дефіциту пального та його високої вартості, а також на час воєнного

стану було скасовано додаткові процедури із сертифікації насіння та реєстрації сільськогосподарської техніки.

По-шосте, було збільшено державне замовлення на товари першої необхідності, продукти харчування, що забезпечило робочі місця і накопичувати необхідні резерви продуктів та інших товарів. З цією ж метою державою була запущена програма релокації виробничих потужностей із зони бойових дій в більш безпечні регіони України.

Визначені вище та інші способи підтримки державою українського бізнесу досить швидко почали демонструвати свою ефективність, що дуже важливо з точки зору економічної складової нашої Перемоги.

Список використаних джерел

1. Кузьменко А., Рубаник Р. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. – URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/>.

2. Тарасюк Т. Економіка війни: як виглядає сучасний перехід на військові рейки? – URL : <https://savelife.in.ua/ua/ekonomika-vijny-yak-vyglydaye-suchasnyj-perehid-na-vijskovi-rejky/>.

УДК: 316:355.01.073

Подкопова Д.С., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЗМІНИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ЗА ЧАС ВІЙНИ

Фундаментом міцної та стабільної економіки є безпека. На жаль, на сьогоднішній день цей фактор відсутній. Воєнні дії призводять до руйнування не лише інфраструктури міст і сіл. Вони також є великим ударом по економіці нашої країни. До чого це призводить? Інфляція, дестабілізація курсу гривні, проблеми з логістикою.

Швидко відреагувавши на вторгнення російських військ, 24 лютого 2022 року Національний банк України ухвалив постанову №18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» (4 травня 2022 року внесено останні зміни). Було заборонено будь-які інвестиції та репарації компаній за кордон та зафіксовано обмінний курс. Основні пункти постанови №18 НБУ :

1. Банки продовжують роботу з урахуванням обмежень.

2. Заборонено видачу в Україні готівкових коштів у гривнях з рахунку клієнта в національній валюті в обсязі, що перевищує 100000 гривень у день (без урахування комісії банку), окрім випадків, зазначених в першому абзаці пункту 3.

3. Заборонено видачу в Україні готівкових коштів в іноземній валюті з рахунку клієнта в іноземній валюті в обсязі, що перевищує в еквіваленті 100000 гривень у день (без урахування комісії банку), окрім випадків, зазначених в першому абзаці пункту 5.

4. Заборонено видачу за межами України готівкових коштів з рахунку клієнта банку, відкритого в Україні у національній валюті, в обсязі, що перевищує в еквіваленті 100000 гривень на календарний місяць.

5. Платежі Уряду здійснювати без обмежень згідно законодавства про особливий період.

6. НБУ здійснює бланкове рефінансування банків для підтримки ліквідності без обмежень по сумі терміном до 1 року з можливістю пролонгації ще на 1 рік.

7. Уповноваженим установам забороняється здійснювати торгівлю валютними цінностями, крім виключень, зазначених в пункті 12.

8. Зафіксувати офіційний курс гривні до долара США на рівні, на якому він діяв 24 лютого 2022 року.

9. Банки мають право здійснювати продаж клієнтам іноземної валюти за рахунок власної валютної позиції для виконання цими клієнтами власних зобов'язань за кредитними договорами (включаючи відсотки) перед банками.

Прогнози Національного банку є невтішними. Зокрема, передбачається зростання інфляції на 20% на кінець 2022 року. Однією з причин такого сценарію є емісія грошових коштів. Задля забезпечення соціальних виплат: допомога особам, що втратили роботу чи бізнес через воєнні дії; допомога внутрішнім переселенцям; виплати роботодавцям, що надають робочі місця біженцям з інших регіонів, було прийнято рішення про друк додаткових коштів. До того ж, 12 березня уряд ухвалив постанови № 274 та № 312 (з поправками до програми «5-7-9»), які зробили можливим кредитування бізнесу під нуль відсотків в умовах воєнного стану.

Для підтримки бізнесу та забезпечення обігу коштів, 15 березня Верховна Рада України ухвалила законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану». Ключові положення:

1. ФОП та юридичні особи з оборотом до 10 мільярдів гривень сплачують лише єдиний податок з обороту в обсязі 2%, тобто звільнюються від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів;

2. Для ФОП 1-ї та 2-ї груп сплата єдиного податку є добровільною;

3. Зменшення ПДВ до 7% та звільнення від акцизу з пального;

4. Звільнення споживачів від відповідальності перед кредитором за прострочення виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит.

Дії уряду є зваженими та вірними, адже підтримка населення та підприємств є однією з умов розвитку економіки. Та попри полегшуючі заходи, підприємства, що функціонують в сьогоднішніх умовах, не зможуть забезпечити ту кількість товарів, яка б підтримала зростаючу грошову масу. Товарні запаси вичерпуються, що призводить до зростання цін. Наслідком такої ситуації на ринку є неминуха інфляція.

Підтримка міжнародних партнерів у вигляді грантів та кредитів є досить важливою. Завдяки їй вдається збалансувати бюджет (скорочення дефіциту, соцвиплати тощо) та утримати валютний курс, але лише частково. Допомога іноземних компаній не зможе нівелювати проблему включеного додатково надрукованих коштів. В теорії є можливість закуповлі імпортованих товарів за долари, та поставки їх в Україну. Але через бойові дії виникли значні складнощі з логістикою.

Більша частина товарообігу забезпечувалась завдяки морським портам, але практично всі вони заблоковані російськими військовими. У фермерів виникли проблеми з відправкою зернових та олійних культур до Індії, Єгипту, Китаю, Туреччини. Виходом з цієї ситуації могло б стати переорієнтування товарних шляхів на наземний транспорт (залізничний та автомобільний). Але пропускна здатність такого логістичного ланцюжка в рази нижча, ніж при доставці морем, отже це буде набагато повільніше й дорожче. Тобто, забезпечити достатній обсяг імпорту для країни не вийде. Зрештою, це знову ж таки призводить до інфляції.

Варто зазначити, що Україну очікує не лише гривнева, а й доларова інфляція. Яка стане наслідком фіксації курсу, що підтримується виключно силами Національного банку та тими адміністративними інструментами, які він застосовує.

Отже, за найгіршим сценарієм ми маємо бути готові до обмежень в споживанні товару. Якщо ж найближчим часом вдасться розблокувати українські порти, то імпортні потоки швидко відновляться і цього не відбудеться.

В будь-якому випадку, зараз обов'язок кожного громадянина, що не задіяний в воєнних діях – бути працездатним та платоспроможним. За можливості сплачувати кредити, здійснювати покупки, ходити на роботу – тобто, всіляко підтримувати економіку нашої країни в цей складний для неї період.

Список використаних джерел

1. Правління НБУ Постанова 24.02.2022 № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>
2. Кабінет міністрів України Постанова 12 березня 2022 р. № 274 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України» від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-п#Text>

УДК 330

Потькало К.О., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російські загарбники продовжують методично й цинічно знищувати не лише мирне українське населення, але й національну економіку України – інфраструктуру, виробничі об'єкти, об'єкти комунальної та соціальної сфери. Експерти зазначають, що оптимальною моделлю економіки на період військового стану має бути гібридна. З одного боку – планова (мобілізаційна) економіка в частині військових потреб та військових товарів, а також, за потреби – життєво важливих товарів та послуг у тих місцях, де їх постачання обмежене. З іншого боку – акцент потрібно робити на лібералізацію роботи бізнесу, саме він має зараз забезпечити потреби населення.

Наразі національна економіка стикнулася з кількома непростими викликами. З початком війни закриті аеро- та морські порти, зупинений експорт зерна і металу, призупинена майже вся міжнародна торгівля. Заблоковані основні логістичні склади, що розташовувалися під Києвом, створюють великі складнощі для внутрішньої торгівлі. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей.

Враховуючи зазначене уряд в екстреному порядку запровадив низку важливих регуляторних новацій, покликаних зменшити фіскальне навантаження на бізнес та стимулювати розвиток малого підприємництва. Зокрема, було дозволено переходити на третю групу спрощеної системи оподаткування платникам податку із оборотом до 10 млрд грн із необмеженою кількістю працівників. Платники за новими правилами «спрощенки» мають сплачувати 2-відсотковий податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Відбулась певна лібералізація митного законодавства, зокрема частково скасовано обов'язкові платежі при імпорті товарів та автомобілів. Окреслені заходи з лібералізації економіки свідчать, що в уряді чітко усвідомлюють прямий взаємозв'язок, який існує між ступенем економічної свободи і темпами економічного розвитку [1].

В світі вже існує певний досвід, згідно якого підприємства працюють не намагаючись заробити якомога більше прибутку, а перелаштовуються на військові потреби, щоб бути корисними населенню та економіці в цілому. Так, наприклад під час Другої світової війни в Сполучених Штатах корпорація General Motors розпочала виробництво військової техніки. На заводах Cadillac за роки війни було виготовлено 5000 танків M5 Stuart та його модифікацій, 1700 гаубиць M8 і 3500 танків M24 Chaffee. Таким чином, працівники не залишились без роботи та заробітної плати, яку витрачали, надаючи кошти для підтримки інших галузей економіки [2].

Що стосується українських підприємств, то вони максимально швидко підстроюються під сьогодення і намагаються досягти максимальної ефективності.

Таким чином, завдання всієї української економіки - навчитися бути мобільною і адаптуватися до нових реалій, переходять на воєнні рейки, шукають нові можливості для розвитку в екстремальних умовах.

Список використаних джерел

1. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya>
2. Вербицький Д. Як утримати економічний фронт України. URL: https://biz.censor.net/columns/3335299/yak_utrymaty_ekonomichnyyi_front_ukrayiny.

УДК 369.06.

Садова Н.О., Іванов Ю.Ю., студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в Україні активно розглядається питання загальнообов'язкового медичного страхування. Саме через те, що в Україні слабо розвинена система охорони здоров'я. Країна займає 79 місце в рейтингу національних систем охорони здоров'я. У країнах Євросоюзу звичайною практикою є обов'язкове державне медичне страхування.

За роки незалежності не відбулось кардинального реформування медицини, проте, в міру стабілізації економіки, підвищення рівня населення виникла потреба у покращенні функціонування медичної системи. Одним із шляхів до забезпечення належної організації охорони здоров'я є розвиток системи страхової медицини.

3 серпня 2016 року розглядається Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування». Його планують впровадити з січня 2018 року, але подібний законопроект не вирішує, крім захисту інтересів самого «фонду» ніяких питань системи охорони здоров'я і поліпшення якості обслуговування населення, проблем оплати праці і відповідальності лікарів». Основною ціллю законопроекту є створення за будь-яку ціну «Фонду страхування» та забезпечення гарантованого і негайного надходження в «Фонд» коштів. Всі принципові питання по організації, впровадження та розробці системи страхування складання програм страхування, страхових тарифів, визначення груп, які підлягають страхуванню, питання взаємин з медичними закладами відкладені «на потім», як і співвідношення в ньому обов'язкового медичного та добровільного медичного страхування, яке існує в Україні та досить успішно розвивається, залишаються не врегульованими. Ухвалення закону буде мати дуже негативні соціальні наслідки. Довіра до страхової системи, в разі прийняття проекту в такій формі буде підірвано.

Для України більш перспективним є шлях прийняття трирівневої системи страхування.

Перший рівень – базовий, фінансування за рахунок бюджетних коштів.

Другий рівень – основний, фінансування за рахунок обов'язкових страхових внесків громадян.

Третій рівень – сервісний, фінансується за рахунок добровільних страхових програм і включає ті послуги, що не покриваються першими двома рівнями.

Як і у будь-якій системі обов'язкового страхування є свої переваги та недоліки. Для України характерні такі недоліки:

- Асиметрична інформація на ринку страхових послуг;
- Вибір медичного закладу, який буде надавати певний спектр послуг, здійснюється на основі тендеру, який, на жаль, через корупцію не завжди буде чесним;

- Немає гарантій, що кошти, які щомісячно будуть надходити до страхової компанії, дійсно будуть фінансувати заробітні плати лікарям та оновлення медичного устаткування;
- Не покривається вартість лікування в приватних клініках та проведення деяких операцій;
- Відсутність права вибору лікарських засобів, тому що перевага надається найдешевшим.

Але звісно є і сильні сторони ОМС:

- Проста процедура отримання відшкодування;
- Відокремленість від державних коштів;
- Зняття навантаження з державного бюджету.

Отже, не дивлячись на вагомі переваги, сьогодні Україна не готова до прийняття загальнообов'язкового медичного страхування через відсутність налагодженої системи фінансування та недовіру населення. За соціальним опитуванням 74% українців не згодні сплачувати регулярні страхові внески, але при цьому вони готові платити за медичні послуги, в разі необхідності.

Тому трирівнева система страхування є найбільш вдалим рішенням для країни сьогодні.

Список використаних джерел

1. Проект Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування" URL: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20081223_0.html
2. Короткий аналіз проекту закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» пропонуваному на третьому читанні у Верховну раду України. Юридичний і економічний аспект // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 2002.
3. Офіційний сайт державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 338.27

Сензерліхт М.В., здобувач ступеня доктора філософії з економіки
Київський університет імені Бориса Грінченка (м. Київ, Україна)

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІ ЯК ОДИН З ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах, через зміни у соціальному житті, стан на ринку праці сильно змінюється і є доволі динамічним. В умовах пандемічної кризи, ситуація на ринку праці стала загостреною, підприємства скорочували штат персоналу, багато потенційних робочих місць для молоді були закриті. До того ж, через закриття кордонів, повернулося багато заробітчан, через що напруга на ринку праці збільшилася. Ще одні суттєві корективи у функціонування ринку праці внесла війна. Через обмеження можливостей зайнятості та у зв'язку зі зміною місця проживання погіршилася ситуація у сфері зайнятості. У цих складних обставинах українці не втрачають оптимістичних настроїв щодо майбутнього економіки та зайнятості населення. Значна частка української молоді висловлює бажання щодо власного професійного розвитку в повоєнний час. Через прагнення до матеріального благополуччя та бажання зайняти гідне місце в суспільстві, молодь обирає такі напрями, що можуть зумовити досягнення поставлених цілей. Отримання нових знань є дуже актуальним напрямом планів, адже в період відновлення країни відбудуться відчутні зміни в професійній структурі попиту на працю.

Досліджуючи законодавчі акти, які регулюють зайнятість і правові умови професійної самореалізації молоді, що є основою для забезпечення підвищення рівня зайнятості молоді визначено, що молодіжна політика та молодіжна робота створюють умови для самореалізації та психологічної адаптації молоді в процесі працевлаштування. Важливим механізмом в активізації процесу самореалізації молоді є волонтерська діяльність і сприяння розвитку молодіжного підприємництва. В Україні існують давні традиції допомоги військовим, взаємодопомоги, піклування про ближніх та інших форм діяльності, яку нині називають волонтерською. До провадження волонтерської діяльності залучається значна кількість установ в Україні, але здебільш це молодіжне волонтерство. В сучасних умовах коли в Україні діє воєнний стан волонтерська діяльність набула чималої популярності. Але чи є волонтерство видом зайнятості? Чи має правовий статус? Чи зможе стати інструментом, що допоможе побороти проблеми переходу від освіти до ринку праці. За інформацією Міністерства молоді та спорту, до початку воєнних дій в Україні 4,1% молодих людей брали участь у волонтерській діяльності, водночас за результатами загальнонаціонального дослідження, проведеного волонтерами ООН 26% молоді коли-небудь волонтерили. Зараз ми бачимо, що вмотивована зовнішньою агресією молодь набуває нечуваних масштабів, здається, немає людини, яка б так чи інакше не була задіяна у допомозі армії, біженцям, лікарням, або тим, хто не може сам про себе подбати. Порахувати усіх - завдання неможливе, жоден з сайтів-реєстрів не здатен охопити весь багатомільйонний рух, якому піддалась ціла країна.

Волонтерська діяльність впливає на економіку та розвиток послуг, а також генерує нові напрямки у сфері та є одним з трендів на ринку. Волонтерство дозволяє більш гнучко реагувати на поточні проблеми. Переваги волонтерства для розвитку економіки:

- Надає послуги, які необхідні, але не надаються приватним або державним сектором
- Організовує доступ до послуг, які потрібні людям
- Волонтерські організації є експертами з місцевих потреб та вимог
- Заохочує прогрес у державному секторі
- Підприємства створюють позитивні соціальні зміни завдяки практиці корпоративної соціальної відповідальності.

Вплив корпоративної волонтерської діяльності починається з індивідуального рівня, а потім має ширшу сферу – на робочому місці та в громаді. Вона впливає на фізичне та психічне здоров'я, зв'язки та мережі, громадську поведінку та навіть економіку. Усі ці переваги свідчать про величезну важливість та ексклюзивність волонтерської діяльності як явища, що важливо не лише для об'єкта волонтерства, а й для волонтера.

Отже, хочеться зазначити, що дуже важливо щоб молоді люди запрошувалися до участі у волонтерській діяльності, оскільки вони є одним з головних амбасадорів соціальних змін, що забезпечують енергію, креативність ідеї і рішучість у створенні інновацій та реформ. Волонтерство є одним із важливих і дедалі популярніших механізмів для молоді у досягненні позитивних змін в суспільстві й активізації процесу самореалізації.

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма "Молодь України" на 2021–2025 роки затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text>

2. Ільч Л.М. Структурні трансформації транзитивного ринку праці України: монографія. – К.: Алерта, 2017. – 608 с.

3. Про волонтерську діяльність : Закон України від 03 липня 2020 р. № 3236. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>

4. Social Program “Youth of Ukraine” for 2016–2020. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248881138>

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Економіка усієї країни та світу не може функціонувати належним чином на благо соціуму без взаємозв'язку з окремими підприємствами або ж приватними підприємцями. Аналізуючи дану взаємодію, повинна йти на зустріч підприємцям як держава, підтримуючи діяльність бізнесу законодавчо, так і фірми з ФОПами належним оподаткуванням, офіційним працевлаштуванням. Війна створює бар'єри для вищезазначеного взаємозв'язку, саме тому уряд України приймає певні рішення для відновлення діяльності підприємств в умовах воєнного стану.

Державою розроблені відповідні програми для підтримки бізнесу.

Компенсація роботодавцям витрат на зарплату працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб у розмірі 6,5 тис грн за кожного такого працівника протягом двох місяців. Для участі підприємству потрібно укласти трудовий контракт з громадянином, який є внутрішньо переміщеною особою, і зареєструвати дані про працевлаштовану особу через портал Дія або надати заяву до Державної служби зайнятості. [1]

Для підприємств, які подадуть заявку, будуть створені умови для забезпечення безкоштовного переїзду до місця тимчасового переміщення. Буде надана допомога в підборі відповідних площ для розміщення виробництва; переміщення та розселення персоналу; підборі працівників в місці дислокації після переїзду. [1]

Підприємствам, що планують переміститись до безпечних областей, буде надана допомога у підборі місць для їх виробничих потужностей, перевезенні та розселенні персоналу, пошуку нових працівників. Програма спрямована на збереження виробничого і трудового потенціалу України і орієнтована на усі підприємства, які бажають перемістити виробництво на території Західної України. [1]

Кредитування підприємств за програмою «5-7-9%»

На реалізацію інвестиційного проекту та на рефінансування заборгованості кредит надається щонайбільше на 5 років. Для фінансування оборотного капіталу — на 3 роки. Розширено перелік інструментів, які дозволять банкам надавати кредити в рамках програми «5-7-9%» у разі нестачі забезпечення. Експортно-кредитне агентство зможе страхувати кредити підприємців-експортерів, що спрощує доступ до дешевого фінансування. Кредит зможе отримати будь-яка українська компанія, де кінцевими бенефіціарами з часткою понад 50% є українці. [1]

Одна з переваг функціонування бізнесу зараз – можливість несплати податків за людину, котра перебуває за кордоном. Даний фактор регулюється шляхом підписання відповідних наказів зі сторони директора компанії.

Також нещодавно ВР ухвалила пакет податкових пільг для бізнесу 24 березня. Серед них – 2% замість 5% від обороту для підприємців на «спрощенці», у тому числі для великих компаній, скасування мит та ПДВ на ввезення імпортованих товарів, а також мораторій на податкові перевірки. [2]

Вже у квітні депутати побачили, що допомога бізнесу створює іншу проблему. За розрахунками Мінфіну, які були надані нардепам, тільки через скасування імпортованого ПДВ та ввізних мит держбюджет втрачає близько 3,4 млрд грн на місяць. Усього у квітні держбюджет отримав 76,2 млрд грн доходів – майже на 20% нижче ніж у квітні 2021-го. [2]

Наразі депутати Верховної Ради шукають способи як повернути частину податків, скасованих у перший місяць війни з Росією. Від ідеї відмінити ряд пільг одразу депутати відмовились. Однак податки все ж повернуться – по черзі. [2]

Отже, проаналізувавши концепцію уряду відносно підтримки підприємців з точки зору макро- та мікроекономіки, тенденцію відношення підприємців та бізнесменів із їх власних думок щодо даних законодавчих постанов, можна сказати, що надивлячись на бажання держави та Президента особисто підтримати фірми у даний час, ситуація для економіки критична та може бути виправлена із залученням до відбудови країни саме українського бізнесу.

Список використаних джерел

1. Національний банк України. URL:<https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-pro-potochniy-stan-ta-perspektivi-ekonomiki-ukrayini> (дата звернення 13.05.2022).
2. Бізнес під час війни: як змінюються та відновлюються українські компанії. URL:<https://promodo.ua/ua/blog/biznes-vo-vremya-vojny.html> (дата звернення 13.05.2022)
3. Портал Дія. URL:<https://diia.gov.ua/services/otrimannya-minigrantu-vid-eu4business> (дата звернення 13.05.2022)
4. Портал Дія. URL:<https://business.diia.gov.ua/wartime> (дата звернення 13.05.2022)

УДК 334.722:355.271(477)

Сидоренко Д.О., магістрант; Кулакова С.Ю., доцент, к.е.н.

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

НАСЛІДКИ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ ДЛЯ БІЗНЕСУ

З початком 2014 р. українські підприємства функціонували у досить складних умовах господарювання, що у першу чергу було обумовлено веденням на сході України АТО, дестабілізацією політико-економічної системи. Однак уже в 2022 р. українському бізнесу довелося зустрітися з новими викликами, а саме введення по всій території України воєнного стану. Це було здійснено через повномасштабну війну в Україні, розпочату 24 лютого 2022 р. російською федерацією. Як наслідок, усі ресурси були мобілізовані для захисту територіальної цілісності України, а введення воєнного стану стало необхідною мірою.

З початком введення воєнного стану умови для ведення бізнесу на території України суттєво змінилися. Зокрема, під охорону армії та правоохоронних органів перейшли об'єкти державного значення та об'єкти транспортної системи. На дорогах організувалися блокпости, що суттєво тормозить рух автотранспорту, а це для бізнесу втрата часу та коштів. Також в Україні оголошена загальна мобілізація, що передбачає залучення військовозобов'язаних до служби в ЗСУ та захисту країни. Відповідно велика кількість підприємств втратила цінні кадри. Крім того, підприємства зобов'язані зберігати робочі місця за мобілізованими і виплачувати їм заробітну плату. Це додатковий тягар для бізнесу [1].

Також в умовах воєнного стану військові адміністрації отримали можливість відчужувати майно підприємств на потреби ЗСУ. Відповідно це породжувало ризики для бізнесу залишитися без важливих основних засобів. Крім того на певний час в умовах воєнного стану діяла заборона продажу алкоголю, через що суттєво недорахувалися доходи велика кількість підприємств. Обмеження бізнес зазнав і з боку банківської системи. Адже, в умовах воєнного стану було призупинено роботу валютного ринку України, що триває і зараз. Також обмежено знаття готівки у банку з рахунку в обсязі не більше 100 тис. грн. на день. Усі ці обмеження накладаються на стабільному функціонуванні підприємства [2].

Водночас не можемо не згадати й про підтримку бізнесу в умовах воєнного стану. Зокрема, український уряд прийняв рішення щодо компенсації 6500 грн. підприємства за

кожного працевлаштованого вимушеного переселенця, надання «дешевих» кредитів, можливість не сплачувати усі податки, інформаційна підтримка тощо [1].

Серед головних проблем воєнного стану та тривалої війни для бізнесу можемо відзначити наступні: зниження логістичних коридорів; проблеми постачання паливно-мастильних матеріалів; зниження частини підприємницької інфраструктури; неможливість проведення діяльності в окупованих територіях, а також територіях, на яких тривають бойові дії; демографічна криза через міграцію населення; припинення діяльності або втрата платоспроможності партнерів, божників тощо.

Таким чином, введення воєнного стану наклало значних обмежень для діяльності бізнесу. Бізнес повинен був адаптуватися до нових умов функціонування, і це він потроху успішно уже робить. Слід розуміти, що введення воєнного стану – вимушена міра, а не тиск на бізнес. До того ж в умовах бізнесу в Україні прийнято ряд ініціатив для підтримки вітчизняного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Введення воєнного стану: які наслідки та обмеження. https://jurliga.ligazakon.net/news/209360_vvedennya-vonnogo-stanu-yak-nasltdki-ta-obmezhennya.
2. Воєнний стан в Україні: що це означає для бізнесу?. URL: <https://eba.com.ua/voyennyj-stan-v-ukrayini-shho-tse-oznachaye-dlya-biznesu/>

УДК 519.87

Терещенко А.О., студент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

У кризових умовах господарювання сільськогосподарські підприємства функціонують в умовах обмеженої наявності матеріальних та грошових ресурсів, саме тому виникає нагальна необхідність у більш ґрунтовному вивченні економічних показників їх діяльності на підставі застосування математичних методів дослідження та розробки комплексних економіко-математичних моделей.

Для стабільного розвитку кожного аграрного підприємства ключовим є своєчасне проведення стратегічного, економіко-математичного й статистичного аналізу його діяльності, за рахунок виявлення та оцінювання сильних та слабких боків, а також з'ясування впливу чинників його макрооточення. До переваг відносять такі показники, як якість сільськогосподарської продукції, гнучкість системи постачання, широкий асортимент продукції; ефективна система збуту. Водночас під час розробки стратегії роботи агропідприємства потрібно враховувати проблемні зони: сезонність виробництва, відсутність ефективного маркетингу, наявність внутрішніх оперативних проблем, залежність виробництва від ґрунтово-кліматичних умов, плінність кадрів, слабку автоматизацію управління; значні виробничі витрати; фінансову нестабільність тощо. До пріоритетних чинників ризику, як правило, відносять погодні умови, інфляцію та зміну реалізаційної ціни на продукцію.

Головним методом дослідження економічних показників господарювання агроформувань є метод моделювання економічних процесів, який визначає комплекс різнобічних прийомів. Водночас математичне моделювання виступає універсальним та ефективним інструментом вивчення внутрішніх закономірностей певних явищ та процесів, дає можливість дослідити кількісний взаємозв'язок та взаємозалежності моделі та розробити проектне вдосконалення розвитку та подальшого функціонування системи агробізнесу.

Під час розв'язування економіко-математичних моделей необхідно враховувати певні системні характеристики: ефективність; стійкість; маневреність; надійність; гнучкість; інерційність; адаптивність; економічні ризики тощо. У процесі управління бізнес-процесами аграрних підприємств сучасні підходи до моделювання мають бути спрямованими на розвиток таких принципів управління, як системність, комплексність, багатоваріантність розрахунків, що досягається за допомогою впровадження системи економіко-математичних моделей.

В сільському господарстві економіко-математичні методи використовуються за трьома головними напрямками:

розробка та розв'язок економіко-математичних задач внутрішньогосподарського аналізу та планування;

розробка та розв'язок економіко-математичних задач на рівні агропромислового комплексу;

розробка та розв'язок економіко-математичних задач галузевого аналізу та планування.

У процесі управління виробничо-економічною діяльністю аграрних підприємств під час застосування економіко-математичних методів потрібно враховувати певні чинники, що впливають на їх діяльність, а саме: природні; кліматичні; біологічні; економічні; агротехнічні тощо. Проте найбільш вагомю проблемою під час вибору критерію оптимальності є визначення оптимуму цільової функції. У зв'язку з чим, зазначимо, що основною метою діяльності сільськогосподарського підприємства є максимізація прибутку у разі мінімізації витрат. Під час оптимізації виробничих витрат науковці обирають різні критерії оптимальності, а саме: максимум прибутку від реалізації продукції, максимум прибутку або максимум доходу від реалізації продукції.

Роль математичних методів та моделей під час управління виробничо-збутовою діяльністю сільськогосподарських підприємств визначається не тільки їх властивостями, але й рівнем розвитку інформаційних засобів та технологій. Також встановлено, що застосування математичних методів та моделей слугує засобом прогнозування, наукового аналізу, аналітичного планування різних соціально-економічних процесів.

Деякі вчені класифікують економіко-математичні моделі, що використовуються в агровиробництві за такими ознаками:

загально цільове призначення: теоретико-аналітичні (використовується під час вивчення загальних властивостей та закономірностей економічних процесів), прикладні (застосовуються під час розв'язку конкретних економічних завдань);

за ступенем агрегування: мікроекономічні (відображають діяльність сільськогосподарських підприємств), макроекономічні (відображають функціонування економіки загалом);

за конкретним призначенням: оптимізаційні моделі (необхідні для вибору найкращого варіанту з усіх існуючих), імітаційні моделі (необхідні для використання комп'ютерної імітації процесів, що вивчаються), ігрові (необхідні для об'єкту моделювання при невизначеності параметрів, що вивчаються);

за врахуванням чиннику часу: статистичні, динамічні.

У зв'язку з появою інноваційних типів моделей наведена класифікація постійно уточнюється. Наприклад, у сільському господарстві є вже готові типові моделі, які експериментально вивірені та приносять високий ефект. До таких моделей можливо віднести оптимізацію структури посівних площ, структури та обороту стада, використання ріллі та добрив, меліоративних заходів, поєднання та спеціалізація галузей сільського господарства. Якщо конкретна економічна проблема не вирішується на підставі відомих моделей, то створюється оригінальна модель, що проходить всі необхідні стадії, в тому числі практичну апробацію, і тільки після цього її використовують на практиці.

Під час побудови оптимізаційної моделі використовують такі способи:

Врахування вимог щодо впровадження сівозмін та агротехнічної доцільності вирощування сільськогосподарських культур під час оптимізації структури посівних площ.

Узгодженість запланованої структури посівних площ з фактичними схемами сівозміни під час оптимізації галузей сільськогосподарської організації.

Вибір кращих можливих схем послідовності сільськогосподарських культур.

Розміщення певних типів і видів сільськогосподарських культур у сівозміні з врахуванням якості ґрунту.

Отже стає можливим вирішити завдання виробничо-галузевої структури загалом й отримати оптимальне рішення, виявити ресурси, які не використані в повному обсязі, визначити напрям їх ефективного використання, здійснити оптимізацію виробничої програми та структуру посівних площ, визначити структурні зміни та перспективи розвитку аграрного підприємства.

Список використаних джерел

1. Дьяченко Н.К. Особливості застосування математичних методів та моделей в управлінні аграрними підприємствами. *Агросвіт*. 2020. №9. С. 121-126.

2. Нужна С.А., Самарець Н.М. Оптимізація використання виробничих ресурсів підприємствами аграрного сектору. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 4. С. 225-234.

УДК 338.64

Туз В. Ю., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ПОДАТКОВА РЕФОРМА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Податкові надходження є суттєвим важелем у економіці країни. Адже вони займають вагому частину всіх надходжень державного бюджету. У попередньому році податкові надходження до державного бюджету України склали 85,37% усіх доходів. Проте в цьому році, у зв'язку з початком повномасштабної війни, стягнення податків ускладнюється, тому що більшість підприємств або частково припинили свою роботу або повністю були зруйновані

Податкова реформа вкрай важлива для економічного стану України на сьогоднішній день тому, що основні області, на які припадала половина ВВП, наразі не функціонують в повному обсязі. Втрати України можуть становити від третини до половини ВВП (у грошах йдеться про \$500 млрд.) [1]. Війна, зупинка та руйнування підприємств, блокування Росією українських портів, розірвання логістичних ланцюжків вносять величезні негативні корективи у національну економіку.

Верховна Рада України внесла зміни до Податкового кодексу та запровадила міні-податкову реформу, яка повинна покращити стан економіки в період воєнного стану. Її ключовими елементами стали:

- для фізичних осіб-підприємців (ФОПів) 1-ї та 2-ї груп сплата єдиного податку є добровільною;
- визначаються особливості нарахування окремих податків та зборів в умовах воєнного стану, зокрема ЄСВ, плати за землю, екологічного податку;
- зменшується ПДВ до 7% та звільнення від акцизу з пального;
- споживачі звільняються від відповідальності перед кредитором за прострочення виконання зобов'язань за договором про споживчий кредит;
- допомога постраждалим від військової агресії РФ звільняється від оподаткування ПДФО;
- зупиняється дія норм, які надавали право іпотекодержателю виселяти з іпотечного житла його мешканців, набувати право власності на предмет іпотеки або продавати його (виселити із житла, яке знаходиться в іпотеці, на період війни не можуть).

Отже, нові положення податкового законодавства покликані не тільки зменшити податкове навантаження на бізнес, стабілізувати такі важливі сегменти економіки як імпорт палива, а й стимулювати благодійну допомогу Збройним силам України та іншим державним органам, підприємствам, організаціям, діяльність яких є критично важливою у період воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Що передбачає податкова реформа в умовах війни. URL: <https://zerkalo.mk.ua/novini/shho-peredbachaye-podatkova-reforma-v-umovax-vijni.html>
2. Бородкін О. Податкова реформа в період воєнного стану. Що прийняли 15 березня? URL: <https://vkr.ua/publication/podatkova-reforma-v-period-voienного-stanu-shcho-priynjali-15-berezhnya>

УДК 519.8

Туз В. Ю., студентка

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ДИНАМІЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ ЗАДАЧ

Серед методів оптимізації динамічне програмування займає особливе місце. Цей метод виключно привабливий завдяки простоті і ясності свого основного принципу – принципу оптимальності. Сфера застосування принципу оптимальності надзвичайно широка, коло завдань, до яких він може бути застосований, до теперішнього часу ще повністю не окреслено. Динамічне програмування виступає як засіб практичного вирішення завдань оптимізації.

На відміну від задач лінійного та нелінійного програмування, розв'язок яких одержується за один крок, задачі динамічного програмування є багатокроковими.

Необхідними умовами застосування методу динамічного програмування до розв'язування оптимізаційних задач є:

- функція мети повинна бути адитивною, тобто складатись із суми функцій, кожна з яких залежить лише від відповідної змінної;
- задача повинна допускати інтерпретацію як багатокроковий процес прийняття рішень;
- задача повинна бути визначена для довільної кількості кроків і мати структуру, яка не залежить від їх кількості.

До задач динамічного програмування належать такі, що пов'язані з оптимальним розподілом капіталовкладень, розподілом продукції між різними регіонами, визначенням найкоротшого шляху завезення товарів споживачам, задачі заміни устаткування, оптимального управління запасами та ін.

Усі згадані економічні процеси можна подати такими, що складені з кількох етапів (кроків), на кожному з яких здійснюється вплив на розвиток усього процесу. Тому при плануванні багатоетапних процесів, прийняття рішень на кожному з етапів має враховувати попередні зміни та бути підпорядковане кінцевому результату. Динамічне програмування дає

можливість прийняти ряд послідовних рішень, що забезпечує оптимальність розвитку процесу в цілому.

Принцип динамічного програмування не припускає, що кожний крок оптимізується окремо, незалежно від інших. Тому, плануючи багатокроковий процес, треба вибирати керування на кожному кроці, крім останнього, з врахуванням його майбутніх наслідків на наступних кроках. Останній крок можна планувати так, щоб керування на цьому кроці принесло найбільшу вигоду.

Отже, в процесі оптимізації керування методом динамічного програмування багатокроковий процес треба “проходити” двічі. Перший раз – від кінця до початку, в результаті чого знаходять умовні оптимальні керування і умовні оптимальні виграші на всіх кроках. Другий раз – від початку до кінця, в результаті чого знаходять оптимальні керування на кожному кроці і, відповідно, оптимальне керування процесом в цілому.

Представимо задачу динамічного програмування в загальному вигляді. Нехай аналізується деякий керований процес, подання якого допускає декомпозицію на послідовні етапи (кроки), кількість яких n задана. Ефективність всього процесу Z може бути подана як сума ефективностей $Z_j (j = \overline{1, n})$ окремих кроків, тобто

$$Z = \sum_{j=1}^n Z_j,$$

що має назву адитивного критерію (або як добуток ефективностей $Z_j (j = \overline{1, n})$ окремих кроків у вигляді $Z = \prod_{j=1}^n Z_j$, що має назву мультиплікативного критерію).

З кожним етапом (кроком) задачі пов’язане прийняття певного рішення, так званого *крокового управління* $x_j (j = \overline{1, n})$, що визначає як ефективність даного етапу, так і всієї операції.

Розв’язування задачі динамічного програмування полягає в пошуку такого управління $X = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ процесом, яке максимізує загальну ефективність: $\max Z = \sum_{j=1}^n Z_j$,
($\max Z = \prod_{j=1}^n Z_j$).

Оптимальним розв’язком цієї задачі є управління X^* , що складається з сукупності оптимальних покрокових управлінь $X^* = (x_1^*, x_2^*, \dots, x_n^*)$ і дозволяє досягнути максимальної ефективності

$$Z^* = \max_{x \in X} \{Z(x)\}.$$

Список використаних джерел

1. Вітлінський В.В., Терещенко Т.О., Савіна С.С. Економіко-математичні методи та моделі: оптимізація: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2016. 303 с.
2. Гончаренко Я.В. Математичне програмування. К.:НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. 184 с.
3. Denardo E. V. Dynamic Programming: Models and Applications / Eric V. Denardo. – NY: Dover Publications, 2003.

Туренко В.Ю., Вовк Д.С., студенти
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Історія українських грошей бере свій початок з часів Київської Русі. З XI ст. у Київській Русі в обігу були так звані «київські» гривни, які мали шестикутну форму і важили 150 г. срібла – ці гроші існували до татаро-монгольського нашествия. Крім того, існували й «новгородські гривни». Вони мали вигляд довгих срібних паличок і важили 240 г. Перехідною від «київської» до «новгородської» була «чернігівська» гривна, за формою дуже близька до «київської», а за вагою - до «новгородської». Але найцікавіша форма у «волзької» гривні: майстри створювали її у вигляді маленького човна.

Невдовзі після хрещення Володимиром Русі, розпочалося монетне карбування. Так, Володимир Святославич Великий (980–1015) випускав т. зв. «златники» та «срібляники» - золоті та срібні монети, на лицевому боці яких розміщено зображення князя з усіма регаліями, а на зворотньому – княжий герб.

Певні зміни у житті гривни виникли, коли для новгородських злитків срібла, поруч із назвою «гривна» почала вживатися назва «рубль». Рублі були частинами гривні. Вже у XV ст. злитки взагалі виходять з обігу, а рубль залишається як грошово-лічильна одиниця.

Першим грошовим знаком Української Народної Республіки 19 грудня 1917 року став карбованець, художником якого був Георгій Нарбут. Вважається, що саме завдяки йому було відновлено пам'ять нашому давньому символу Тризубу, який використовував ще Володимир як символ роду Рюриковичів, і який згодом став Державним Гербом України. Тоді Нарбут використовував Тризуб при оформленні банкнот. Але вже 1 березня 1918 року замість карбованців було введено гривню. Перші гривні друкували в Берліні. Гривня дорівнювала 1/2 карбованця і ділилася на 100 шагів. В обігу перебували грошові знаки вартістю 10, 25, 50, 100, 250, 1000 карбованців, а також 2, 5, 100, 500, 1000 і 2000 гривень.

Розмінна монета - шаги, випускались у вигляді поштових марок, номінальною вартістю 10, 20, 30, 40 та 50 шагів за гетьманату Павла Скоропадського.

У квітні 1918 року Павло Скоропадський знову ввів карбованці.

Після переходу влади в Україні у грудні 1918 року до рук Директорії на чолі з Володимиром Винниченком та Симоном Петлюрою основною грошовою одиницею відновленої УНР знову було проголошено гривню.

Під час німецької окупації України у м. Рівному діяв німецький банк «Україна». Окупаційними грошима на території України служили карбованці Рейхскомісаріату, які перебували в обігу лише на окупованій Рейхом території України паралельно з рейхс- та окупаційними марками.

Історія грошей незалежної України починається в 1991 році з відривних купонів. Після розпаду СРСР Україна залишилася з рублями – грошима вже неіснуючої держави, емісія яких перейшла до Російської Федерації. З вересня 1991 року Центральний банк РФ перестав постачати в Україну готівкові рублі і молода незалежна держава, крім низки економічних проблем, постала перед проблемою відсутності власної грошової одиниці. У січні 1992 року паралельно з рублем в обіг було випущено тимчасову (як планувалося, на 4-6 місяців), грошову одиницю – купуно-карбованець багаторазового використання. Який, втім, перебував в обігу до вересня 1996 року до введення гривні, заповнивши до квітня 1992 року весь готівковий оборот, витіснивши рубль.

Відповідно до Указу Президента України «Про грошову реформу», грошова реформа проводилась з 2 по 16 вересня 1996 року. Початком реформи стало впровадження в обіг гривні, яка обмінювалась у співвідношенні 1 гривня за 100 000 купуно-карбованців.

У 1992 році перші зразки української гривні були виготовлені в Канаді компанією Canadian Bank Note Company (105 контейнерів номіналом до 20 гривень) та британською компанією De La Rue plc, яка розміщувалася на Мальті (номіналами 50, 100 та 200 гривень) за ескізами В. І. Лопати за участю Бориса Максимова. Для виготовлення купюр була використана комбінована техніка – гравюра на сталі і літографія.

1994 році на банкнотній фабриці Національного банку України була введена у дію перша лінія по виготовленню банкнот, де їх виготовляють до сьогодні. Банкнотна фабрика відкрита у 1994 році, розташована у м. Києві. Монетний двір був заснований у 1998 році. Тоді ж Національний банк України отримав власну виробничу базу з виготовлення монет масового обігу, пам'ятних і ювілейних монет, нагородної продукції.

Список використаних джерел

1. Історія грошей в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%B9_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96
2. Про банкноти. URL: <https://bank.gov.ua/ua/uah/obig-banknote>

УДК 330

Фарзалієв Сахіб, к.т.н., доцент, завідувач кафедрою технології, організації й управління будівельного виробництва

Азербайджанський архітектурно-будівельний університет (м. Баку, Азербайджан)

Чичуліна К.В., к.т.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «ЕЛЕКТРОМОТОР»

Важлива роль у забезпеченні оптимального рівня собівартості належить аналізу, основна мета якого – виявлення можливості раціональнішого використання виробничих ресурсів, зменшення витрат на виробництво, реалізацію і забезпечення зростання прибутку. Аналіз собівартості є важливим інструментом управління витратами.

Калькулювання собівартості продукції на ПрАТ «Електромотор» представляє собою процес визначення об'єму і структури питомих операційних затрат на виробництво і реалізацію окремих видів продукції.

ПрАТ «Електромотор» є підприємством з масовим та великосерійним характером виробництва, де виробляється різноманітна і складна продукція, що складається з великої кількості деталей та вузлів.

Чинною системою калькулювання визначено калькулювання собівартості продукції за виробничими витратами та за повними витратами.

Повну собівартість формують сума виробничої собівартості, адміністративних витрат та витрат на збут.

При розподіленні змінних загально виробничих витрат, адміністративних витрат, витрат на збут на окремі вироби базою розподілу слугують витрати на основну та додаткову заробітну плату робітників.

Аналіз системи калькулювання свідчить про використання нормативної системи за повними витратами. На підприємстві складаються планові калькуляції собівартості окремих виробів складаються з використання норм витрат окремих видів ресурсів та нормативів на їх використання.

Про ефективність системи калькулювання собівартості можна судити певною мірою з оцінювання формування собівартості та ефективності витрат.

Операційні витрати виробництва пов'язані з забезпеченням основного виду діяльності, вони характеризують витрати, які формують продукції, товарів, робіт, послуг. Розглянемо динаміку витрат собівартості реалізованої продукції за три роки у таблиці 1.

Матеріальні витрати, що включають вартість випущеної сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, енергії, паливо-мастильних матеріалів, запасних частин для ремонту основних фондів та інше, у 2017 році порівняно з 2016 роком зменшилися на 812 тис. грн., або на 0,63 %, також у 2018 році порівняно з 2017 роком відбулося зменшення матеріальних витрат на 32611 тис грн., або на 25,29 %. До цього могло призвести коливання обсягів виробництва, можливе введення нового виду продукції або збільшення цін і тарифів на матеріальні ресурси.

Таблиця 1

Аналіз динаміки операційних витрат (собівартості) з реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) за 2016-2018 рр., тис.грн.

Показники	Значення по роках			Абсолютне відхилення		Темп зростання,%	
	2016	2017	2018	2017	2018	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8
Операційні витрати реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	167413	173030	138971	5617	-34059	103,36	80,32
з них: матеріальні витрати	129737	128925	96314	-812	-32611	99,37	74,71
амортизація	1021	1225	1197	204	-28	119,98	97,71
витрати на оплату праці	25341	30278	28230	4937	-2048	119,48	93,24
відрахування на соціальні заходи	5826	7069	6662	1243	-407	121,34	94,24
інші операційні витрати	5488	5533	6568	45	1035	100,82	118,71

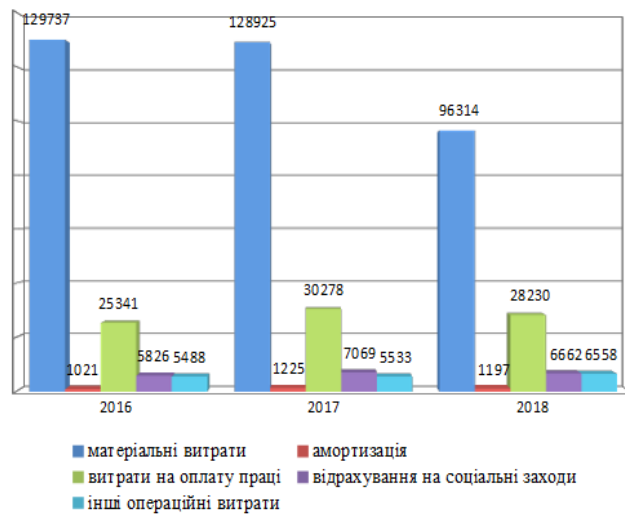
Амортизаційні відрахування у 2017 році порівняно з 2016 роком збільшилися на 204 тис. грн., або на 19,98 %, а вже у 2018 році порівняно з 2017 роком відбулося зменшення на 28 тис. грн., або на 2,29 % свідчить про зменшення вартості основних засобів за рахунок відсутності проведення модернізації, введення нових основних фондів та проведення реконструкції виробничих потужностей, введення нових основних фондів та реконструкції.

Що стосується витрат на оплату праці, сюди включаються витрати підприємства на основну заробітну плату та додаткову. Якщо порівняти 2017 рік з 2016 роком то вони збільшилися на 4937 тис. грн. або 19,48 %, причиною стало підняття мінімальної заробітної плати та зміни у штаті працівників. У 2018 році порівняно з 2017 роком витрати на оплату праці зменшилися на 2048 тис. грн. або на 6,76 %.

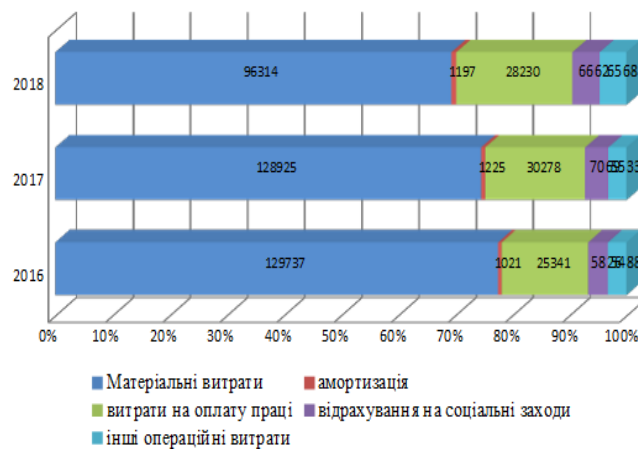
В свою чергу інші операційні витрати, до складу яких відноситься оплата послуг сторонніх організацій, охорона, послуги зв'язку, розрахунково-касове обслуговування та інші, у 2017 році зросли на 45 тис. грн., у 2018 році порівняно з 2017 роком збільшилися на 1035 тис. грн. (18,71 %).

Динаміку окремих операційних витрат та склад й структуру можна відстежити з рисунку 1, а, б.

Аналіз собівартості продукції за економічними елементами дозволяє визначити ресурсний склад витрат та вивчити вплив на рівень собівартості використання трудових ресурсів, основних фондів і оборотних засобів. Дані такого аналізу являються базою для: встановлення потреб підприємства в матеріальних ресурсах, оборотних засобах, матеріально-технічному постачанню; визначення завдань по одиниці собівартості продукції; складання кошторису витрат за плановий період; розрахунку суми затрат на весь випуск продукції по кожному елементу.

а)

б)

Рис. 1 а) Динаміка окремих операційних витрат, тис. грн.;
б) Склад та структура операційних витрат, тис. грн.

Для виявлення причин зміни рівня собівартості вивчається склад і структуру затрат на виробництво. З цією метою визначимо і питому вагу кожного елементу в загальній сумі затрат на виробництво в відсотках.

Це дозволить намітити основні напрями аналізу затрат, знайти резерви зниження собівартості продукції за рахунок зниження її матеріально-, трудо-, енерго- фондомісткості. Розглянемо аналіз структури витрат собівартості продукції за три роки (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз структури операційних витрат за 2016-2018 рр.

Показники	Значення по роках						Відхилення у питомій вазі	
	2016		2017		2018		2017	2018
	Всього, тис.грн.	Питома вага,%	Всього, тис.грн.	Питома вага,%	Всього, тис.грн.	Питома вага, %		
Операційні витрати реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	167413	100	173030	100	138971	100	-	-
з них :матеріальні витрати	129737	77,50	128925	74,51	96314	69,31	-2,98	-5,21
амортизація	1021	0,61	1225	0,71	1197	0,86	0,10	0,15
витрати на оплату праці	25341	15,14	30278	17,50	28230	20,31	2,36	2,81
відрахування на соціальні заходи	5826	3,48	7069	4,09	6662	4,79	0,61	0,71
інші операційні витрати	5488	3,28	5533	3,20	6568	4,73	-0,08	1,53

З таблиці 2 видно, що найбільшу питому вагу мають матеріальні витрати, це загалом є логічним для такого великого виробничого підприємства. Ці елементи витрат включаються до розрахунку собівартості. Проте варто відміти, що частка матеріальних витрат зменшується. Якщо в 2016 році вони складали майже 77,50%, то в 2018 вже менше 69,31%.

Групування затрат за економічними елементами дозволяє визначити загальну суму затрат на виробництво по підприємству в цілому і їх структуру, але не дає можливість обчислити собівартість продукції розподілити затрати по видам продукції і цільовому призначенню. Це досягається шляхом аналізу затрат по статтях калькуляції.

Розрахувавши калькуляції собівартості окремих виробів ПрАТ «Електромотор» за 2016-2018 роки та проаналізувавши дані собівартості трьох видів продукції на ПрАТ «Електромотор», можна зробити такі висновки:

1. найбільшу частку в собівартості одиниці продукції займає стаття витрат «сировина та матеріали» від 57,96% до 79,08%, що цілком обґрунтовано, адже це промислове виробництво;

2. спостерігаємо збільшення повної собівартості продукції «АИРМ 63» 2017р. від 2016 р. на 70,03 грн, або 10,08%; 2018 р. від 2017р. 253,62 грн. або на 33,15%. Це відбулося через збільшення витрат на оплату праці робітників та відрахування з неї;

3. аналізуючи собівартість «АИР 100», бачимо що собівартість збільшилася 2017 р. від 2016 р. на 954,26 грн, або на 41,09 % (через збільшення витрат на статтю сировина та витрати аж на 900,99 грн, або на 53,31 %, а також через збільшення витрат на оплату праці та відрахування з неї на 32,03 %); порівнюючи 2018 р. від 2017 р. повна собівартість знизилася на 135,06 грн, або на 4,12 %, це відбулося за рахунок зниження витрат на сировину та матеріали на 206,46грн, або на 7,97 %.

4. розглядаючи повну собівартість продукції «АИР 80», спостерігаємо що вона збільшилася 2017 р. від 2016 р. на 231,39 грн або на 15,98 %, (через збільшення витрат на сировину та матеріали на 25,71 %, та на оплату праці та відрахування з неї на 31,95%);

5. 2018 р. від 2017 р. також бачимо збільшення на 416,54 грн, а це на 24,8 % (через збільшення витрат на загальновиробничі витрати на 74,54%).

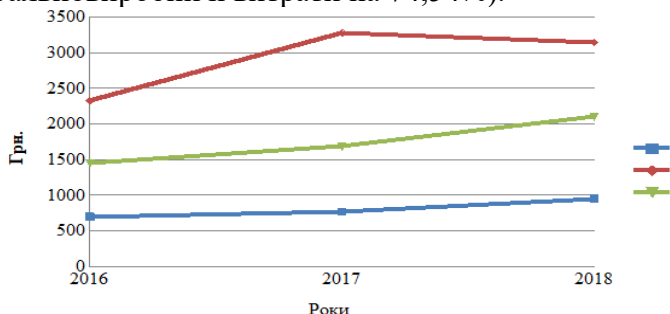

Рис. 2 Динаміка зміни повної собівартості одиниці продукції на ПрАТ «Електромотор» по трьох видах продукції за 2016-2018рр.

У ході аналізу собівартості продукції важливим напрямом є виявлення відхилень фактичної суми витрат від планової. Оскільки складання калькуляції на підприємстві здійснюється нормативним методом. Цей же розрахунок дозволяє встановити фактичні відхилення витрат від нормативних.

Список використаних джерел

1. Гайдаржинська О. М., Коверга Д. О. Основні методи калькулювання собівартості продукції та різновиди систем обліку витрат. Економіка і суспільство. Випуск # 7. 2018. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/17_ukr/94.pdf.

2. Chichulina K. Enterprise resources: Concept and their Composition, Resource utilization Indicators. 11th International Conference on Engineering, Project, and Production Management: EPPM 2021. BOOK OF ABSTRACTS / Edited by Anna Kononiuk, Andrzej Magruk, Dorota Leończuk, 19-21 September 2021. P. 23.

3. Чичуліна К.В. Напрями зниження собівартості продукції у меблевій індустрії. II International Scientific Conference The Modern Trends in the Development of Business Social Responsibility, Part II, June 29th, 2018. Lisbon, Portugal. P. 77-80.

Чижевська М.Б., к.е.н., доцент

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

Романовська Н.І., к.е.н., доцент

Венгер В.В., д.е.н., с.н.с.

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», (м. Київ, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

XXI століття характеризується бурхливим розвитком інформаційних мереж, активний сплеск яких припадає на останні роки, які стали знаковими у зміні парадигми суспільних комунікацій, що спричинило активізацію їх цифровізації.

Цивілізація вступила в еру інформаційного суспільства, в якому інформація стає вирішальним чинником у багатьох сферах життєдіяльності. Сьогодні практично неможливо знайти площину соціальної активності, яка б не зазнала впливу інформаційних технологій: політика, право, економіка, медицина, освіта, культура, релігія, сфера послуг і розваги [1].

Не викликає заперечень той факт, що інформаційна сфера стала системоутворюючим фактором життя суспільства й активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових частин безпеки країни, нові загрози стають набагато масштабнішими, ніж раніше. І головною метою інформаційної безпеки як ніколи постає проблема забезпечення безперервності функціонування держави, захищення інформаційних даних та інфраструктури від випадкового або навмисного втручання, що може стати причиною втрати даних або їх несанкціонованої зміни.

Розглядаючи проблему інформаційної безпеки, важливо виділити загрози для інформаційної безпеки - явища, дії факторів, що мають негативний характер або процеси, що зумовлюють: часткове або повне втрачання можливості забезпечити власні інтереси в межах інформаційної сфери соціальними об'єктами, які підлягають інформаційній безпеці; порушення нормальної життєдіяльності, здійснення руйнації або стримування розвитку об'єктів технічного інформаційного спрямування у сфері безпеки [2].

До політичної відносяться система державного управління; системи підготовки прийняття політичних рішень; виборчі системи; телекомунікаційні системи спеціального призначення. Якщо розглядати економічну сферу, то тут зазначимо систему прийняття рішень; банківську інфраструктуру; управління економічним станом в умовах надзвичайних ситуацій; систему управління державними комунікаціями, які мають економічний характер; корпоративні війни і промисловий шпідіаж. До суспільної відносять загрози для системи формування громадської думки; системи ЗМК; структури політичних партій, громадських рухів, релігійних організацій; структури забезпечення основних прав і свобод людини. В науково-технічній: системи накопичення ноу-хау; об'єкти інтелектуальної власності; структури фундаментальних і прикладних досліджень; структури аналізу та прогнозування тенденцій в науково-технічній сфері; бази і банки даних конфіденційного характеру. Але головна увага на сьогодні зосереджена саме на воєнній: інформаційні ресурси збройних сил; системи управління військами; системи постійного контролю і спостереження; канали надходження інформації стратегічного, оперативного і розвідувального характеру.

Від 24 лютого 2022 року на території всієї України був запроваджений воєнний стан, пов'язаний з порушенням територіальної цілісності України, збройної агресії і відкритим нападом російської федерації.

Загрозами інформаційної безпеки, в тому числі телекомунікаційних систем на території України наразі є: протиправні збирання та використання інформації; порушення технології обробки інформації; впровадження в апаратні і програмні вироби компонентів, що

реалізують функції, не передбачені документацією на ці вироби; розробка і поширення програм, що порушують нормальне функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем, зокрема систем захисту інформації; знищення, пошкодження, радіоелектронне придушення або руйнування засобів і систем обробки інформації, телекомунікацій і зв'язку; вплив на пароліно-ключові системи захисту автоматизованих систем обробки і передачі інформації; компрометація ключів і засобів криптографічного захисту інформації; витік інформації по технічних каналах; впровадження електронних пристроїв для перехоплення інформації в технічні засоби обробки, збереження та передачі інформації, а також у службові приміщення органів державної влади, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності; знищення, пошкодження, руйнування або розкрадання машинних та інших носіїв інформації; перехоплення інформації в мережах передачі даних і на лініях зв'язку, дешифрування цієї інформації і нав'язування помилкової інформації; використання несертифікованих вітчизняних і закордонних інформаційних технологій, засобів захисту інформації, засобів інформатизації, телекомунікації і зв'язку під час створення й розвитку української інформаційної інфраструктури; несанкціонований доступ до інформації, що знаходиться в банках і базах даних; порушення законних обмежень на поширення інформації [3].

У сучасних умовах інформаційна війна розглядається військовими теоретиками як якісно новий вид бойових дій, активна протидія в інформаційному просторі, а інформація при цьому - як потенційна зброя та зручна ціль [4]. Якщо раніше за допомогою інформації людям лише повідомляли про події державного та світового масштабу, то нині інформація використовується як додаткова і досить дієва зброя з метою посилення дестабілізації політичної системи в державі, втраті довіри до влади, приниження демократичних цінностей.

Дбаючи про захист інформаційних інтересів, «враховуючи пряму військову агресію з боку російської федерації, активне поширення державою-агресором дезінформації, викривлення відомостей, а також виправдовування або заперечення збройної агресії російської федерації проти України, з метою донесення правди про війну, забезпечення єдиної інформаційної політики в період дії в Україні правового режиму воєнного стану», РНБО України вирішило: «установити, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, програмне наповнення яких складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних передач на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації – цілодобовому інформаційному марафоні “Єдині новини #UАразом”». Президент України підписав Указ №152/2022, яким ввів в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану».

Список використаних джерел

1. Гаврильців М.Т. Інформаційна безпека держави в системі національної безпеки країни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №2. С. 200-203. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/54.pdf
2. Горбулін В.П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. К.: НіСД, 2014. № 4. С. 5-12.
3. Турчак А.В. Перспективні напрямки застосування механізмів реалізації державної політики інформаційної безпеки в Україні. *Економіка та держава. Серія державне управління*. 2019. №4 (12). С. 114-117.
4. Горбулін В. П., Додонов О.Г., Ланде Д.В. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія. Київ : Інтертехнологія, 2009. 164 с.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ключовими напрямками Європейського зеленого курсу (ЄЗК), представленого Європарламентом у 2019 році є боротьба з кліматичними змінами, перехід до чистої енергетики, покращення стану довкілля, стала промисловість та захист біологічного різноманіття.

Проте ЄЗК скоріше стосується модернізації економіки та відповідного стимулювання економічного зростання. Зокрема для досягнення поточних кліматичних та енергетичних цілей даної програми передбачено 260 млрд євро додаткових щорічних інвестицій до 2030 року [1].

Україна неодноразово заявляла про свої наміри стати учасником даної ініціативи та у квітні 2021 року представила проект Аналітичного огляду Другого Національного визначеного внеску до Паризької угоди (НВВ2), що базується на основі економіко-математичного моделювання варіантів розвитку усіх секторів економіки [4]. Основні принципи НВВ2 представлені на рис.1.

Рис. 1. Принципи НВВ2

Однак умови воєнного стану, в яких опинилася Україна з початку 2022 року, можуть суттєво знизити пріоритетність для неї ЄЗК. Тому ряд українських організацій, зокрема Міжнародний фонд «Відродження» разом із партнерами Екологічної ініціативи (EPAIU) та проекту EU4USociety, виступили з пропозицією запровадити ряд принципів повоєнної відбудови України, основна мета яких полягає у повноцінній розбудові та інтегруванні до ЄС на ідеях сталого розвитку та одночасного підтримання ЄЗК, що в свою чергу є гарантією дотримання Копенгагенських критеріїв приєднання до Європейського співтовариства[3].

Найбільшим викликом, що постає перед державою, в такому разі є пошук необхідного фінансування та залучення інвестицій. Оскільки місцеві та державні бюджети будуть надто обмеженими у післявоєнний період, Україні потрібна підтримка іноземних партнерів. Зрозуміло, що першочерговим завданням перед владою постане відновлення критичної інфраструктури країни, яке має бути швидким та оперативним. Але для нового капітального будівництва варто враховувати не лише терміни та вартість таких проєктів, а і їх довгострокову перспективу.

Низка країн та організацій вже виявила бажання надати нам технічну та фінансову підтримку для відновлення. Тому дуже важливо скоординувати майбутні стратегії відбудови зі стратегіями ЄЗК, оскільки перспектива запровадження механізму прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) у Європейському співтоваристві в майбутньому може призвести до суттєвих негативних наслідків для України, таких як імовірне збільшення ціни для кінцевого споживача українських товарів, погіршення конкурентоспроможності вітчизняних виробників та гальмування економічної інтеграції до ЄС.

Водночас зі свого боку Україна повинна забезпечити всі механізми прозорого та відкритого використання усіх залучених ресурсів. Для цього необхідно створити незалежні регуляторні органи, котрі забезпечать контроль над спрямуванням цільового фінансування за призначенням. Також доцільно залучати різні місцеві громадські організації та об'єднання, які не лише зможуть виступати наглядачами щодо ефективності реалізації отриманих інвестицій, а і сприятимуть формуванню екологічно чистого менталітету серед суспільства.

Таким чином, для України Європейський зелений курс є необхідним напрямком проведення стратегічної політики післявоєнного відновлення, котрий повинен стати невід'ємною складовою майбутнього процесу євроінтеграції.

При цьому готовність до такого переходу залежатиме як від політичної волі нашої держави, так і Європейського співтовариства, а також від забезпечення відповідних інституційних умов. Тому разом із новоствореною Національною радою з відновлення України від наслідків війни потрібно якнайшвидше напрацьовувати нову дорожню карту відбудови з урахуванням ініціатив ЄЗК.

Список використаних джерел

4. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM(2019) 640 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640> (дата звернення: 10.05.2022).

5. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України. Аналітичний документ. – Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2020. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/587/files/european-green-dealwebfinal.pdf> (дата звернення: 16.05.2022).

6. Зелена відбудова України: Позиція громадськості. *Офіційний сайт МФ «Відродження»*. URL: https://www.irf.ua/green_recovery_ukraine/ (дата звернення: 10.05.2022).

7. Проєкт Аналітичного огляду Другого Національного визначеного внеску до Паризької угоди – Міністерство захисту навколишнього середовища і природних ресурсів, квітень 2021 р. стор. 6. URL: <https://mepr.gov.ua/files/docs/Proekt/02042021/проєкт%20інформаційно%20аналітичного%20огляду%20НВВ2%20квітень%202021.pdf> (дата звернення: 10.05.2022).

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ПІДТРИМЦІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано нагальні проблеми України, які стосуються функціонування підприємств, саме в умовах воєнного стану та перспектив залучення іноземних інвестицій. Удосконалення бази законодавчих актів з питань регулювання та забезпечення захисту інвестиційної діяльності.

Ефективна діяльність національних підприємств опинилася під загрозою через збройне вторгнення агресора Російської Федерації на територію України. За даними Державної служби статистики пошкодження чи руйнування близько ста промислових підприємств зазнають збитків промислових активів у розмірі \$6,7 млрд. На постраждалих регіони припадає 30% національного ВВП України [1].

Метою дослідження є визначення проблем та напрямів розвитку підприємств в умовах обмеженої економічної діяльності та окреслення необхідних умов для залучення іноземного капіталу.

Від часу повномасштабного вторгнення український уряд спрогнозував зменшення важливого макроекономічного показника ВВП до 35-45%, що згубно впливає на функціонування підприємств та національної економіки в цілому. Влада України була змушена запустити друкарські верстати для емісії коштів, проте вітчизняні підприємства не в змозі виготовляти необхідну кількість продукції для підкріплення платоспроможності грошей.

Це зумовлено тим, що 42% малих та середніх підприємств припинили працювати, лише 13% із загальної маси підприємств продовжують функціонувати у повному обсязі. Представники великих підприємств зазначили, що третина підприємств припинили свою діяльність на момент вторгнення, проте планують її відновити й 1 % підприємств планує припинити своє функціонування. Таким чином, виявлено, що ефективність діяльності підприємств значно знизилася.

Українські підприємці були змушені приймати нестандартні рішення, включаючи перебазування та репрофілювання. Впродовж двох місяців підприємства змінювали свій напрямок діяльності:

✓ Комерційні компанії, які у довоєнний час займалися меблевою промисловістю, концентрують свою увагу на виготовленні одномісних та двоповерхових ліжок для внутрішньо – переміщених осіб, Збройних сил України чи територіальної оборони;

✓ Вагонобудівна галузь України почала виготовляти протитанкові їжаки із залізничних рейок.

✓ Швейна промисловість почала виготовляти розвантажувальні жилети, військові портфелі, термобілизну тощо;

✓ Підприємства, що виготовляли зразки для заливки тротуарної плитки, зосередилися на виробництві протитанкових їжаків, бронежилетних плит та тактичних інструментів для знешкодження вибухонебезпечних предметів;

✓ Фермерські господарства почали вирощувати сезонні овочі для забезпечення продовольства України.

У такий тяжкий час держава виступає на захист національних підприємств, шляхом запровадження наступних раціональних змін в податковій та іншій політиках [2] (таблиця 1):

Особливості оподаткування суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану

Група осіб чи підприємців на яких розповсюджується законодавче рішення	Сутність законодавчого рішення
Великі підприємства	Даний вид підприємства на час дії воєнного стану має право скористатися спрощеною системою оподаткування та сплачувати єдиний податок за зразком малого підприємництва.
ФОП I та II групи	Представники даних груп можуть сплачувати єдиний податок на власний розсуд, але якщо вони не отримують прибуток, то можуть не сплачувати ЄСВ взагалі.
ФОП II – III групи	За працівників даних груп, котрі боронять країну від агресора єдиний податок сплачується коштом державного бюджету.
Власники підприємств	Мають право не сплачувати податок на землі, які знаходяться на територіях активних бойових дій.

Слід зауважити, що зменшення податку на додану вартість з 20 % до 7%, дозволить підтримати функціонуючі підприємства та економіку країни в цілому.

Важливим чинником у підтримці національних підприємств відіграє залучення іноземного капіталу. Іноземні інвестиції перспективна для відбудови України та розвитку підприємств форма капіталовкладень. Проте елементи державної політики мають зосередити увагу на поліпшенні системи оцінки інвестиційного клімату, створенні позитивного іміджу для приваблення зарубіжних інвесторів, зміни форм господарювання на користь корпоративного правління. Головною перешкодою інвестування в нашу країну, є обмежена адміністративно-правова база, яка потребує модифікації.

Інвестування у будівельну галузь має стати ключовим елементом примноження багатств інвесторів та поліпшення умов функціонування підприємств даного виду. Наведена галузь є витратною, через що грошовий потік встановлений на низькому рівні. Проте, Україна потребуватиме капіталовкладень наведеного характеру для відбудови житла та інфраструктури держави. Своєю чергою національна будівельна галузь має ефективно використовувати виробничі ресурси, запроваджувати модерні технології виробництва та залучення висококваліфікованих працівників.

Підсумовуючи вищенаведений матеріал, зазначимо, що головною перешкодою розвитку та ефективного функціонування підприємств є війна на території України. Проте, національні підприємства вчасно зреагували та пристосувалися до сучасних умов ведення господарської діяльності, тим самим підтримуючи національні сектори економіки. Держава сприяє та заохочує українських підприємців до роботи під час воєнного стану. Подальші дослідження окресленої нами проблеми стосуватимуться пошуку рушійних проблем функціонування підприємств у післявоєнний час та шляхів залучення інвестиційних капіталовкладень у національний сектор господарювання.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики: Офіційний сайт Державної служби статистики. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

Чорноус Я.В., Лук'янова Я.В., студентки
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ДИНАМІКА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

З кожним днем війни економіка агресора зазнає збитків у зв'язку з впровадженням потужних санкцій, зокрема, замороження рахунків, вихід провідних компаній з російського ринку, у тому числі, завдяки консолідованій взаємодії влади України з представниками країн-партнерів.

Світові економісти прогнозують країні-агресору нищівну поразку і перший за століття (з 1917 року) зовнішній дефолт.

З такою блискавичною швидкістю падіння економіки невдовзі ми побачимо не лише суттєве зменшення їхніх золотовалютних резервів (частина з яких заморожені на заході), а й значне скорочення запасів зброї.

Війна – це неймовірно дорого. І видатки нашої держави на комплексний захист та підтримку економіки становлять близько 2 млрд гривень щодня. І тут мова лише про прямі видатки, не враховуючи наші збитки. В окремих містах, зокрема Бучі, Ірпені, Бородянці, Волновасі, Охтирці, Чернігові, Харкові, Маріуполі – окупанти діяли і діють за воєнною філософією спаленої землі.

Оцінка української економіки під час війни за допомогою таких фактів:

- ВВП. В результаті повномасштабного вторгнення Росії, падіння ВВП України у 2022 році може становити від -10% (прогноз МВФ) до -35-40% (попередній прогноз українського уряду).

- Ділова активність. Понад половина компаній-членів Європейської бізнес-асоціації в Україні припинили або призупинили свою діяльність у воєнний час (57%). Серед меншого бізнесу ситуація схожа. За даними опитування КШЕ та Gradus, близько 39% компаній зупинили свою діяльність і ще 20% практично не працюють. Наразі ділова активність відновлюється дуже повільно.

- Експорт. Експорт товарів з України обмежений логістикою. Російські війська заблокували українські порти в Азовському та Чорному морях. Водночас дорожня та залізнична інфраструктура може переправити обмежені обсяги товарів в Україну в ЄС. Залізниця була перевантажена евакуаційними поїздами.

- Морем Україна перевозила 62% загальної доларової вартості товарів, залізницею - 12%, автомобільним транспортом - 23%.

- Експорт. В березні 2022р. Україна експортувала 50% товарів від лютого обсягу (\$2,7 млрд). Четверть експорту - залізна руда, водночас експорт металів майже припинився. Експорт сільськогосподарської продукції знизився вчетверо порівняно з лютим.

- Інфляція. Дані інфляції, опубліковані Держслужбою статистики, показують зростання споживчих цін у березні на 4,5% порівняно з лютим. У річному вираженні зростання цін, ймовірно, опиниться у районі 15-20%. Зараз зростання цін стримується регульованими цінами на пальне, газ, опалення та електроенергію, а також фіксованим обмінним курсом.

- Інвестиції. Всі інвестиції в Україну - заморожені. Нові інвестиції будуть пов'язані тільки з перебазуванням виробничих потужностей компаній (більше 1500 компаній подали заявки на релокацію) із "гарячих регіонів", будівництвом житла для внутрішньо переміщених осіб та державними інвестиціями у відновлення інфраструктури.

- Банківський сектор. За попередніми оцінками кількох банків, було втрачено 50-70% грошового потоку від кредитів - відсотки та погашення. Однак проблеми з ліквідністю були вирішені завдяки наданню НБУ бланкових кредитів рефінансування. До кінця війни було скасовано норми пруденційного регулювання: вимоги до капіталу, ліквідності, кредитного ризику. Знецінення валюти було незначним завдяки блискавичній реакції НБУ, який зафіксував офіційний обмінний курс одразу після вторгнення на рівні 29,25 UAH/USD, а заборона на операції в іноземних валютах послабила тиск на гривню. Курс чорного готівкового ринку на початок квітня 2022р. становив 31-33 UAH/USD, в межах 10% від офіційного.

- Збитки. На 8 квітня 2022р.у загальні задокументовані фізичні збитки оцінювалися в \$80 млрд, підрахував консорціум Інституту КШЕ (аналітичний підрозділ Київської школи економіки). Здебільшого ця сума припадає на транспортну інфраструктуру, автошляхи, залізниці, мости, порти та аеропорти (\$39 млрд) а також житловий фонд (\$29 млрд). Повідомлялося про пошкодження чи руйнування близько ста промислових підприємств. Збитки промислових активів становлять \$6,7 млрд. На дев'ять найбільш постраждалих регіонів припадає 30% національного ВВП України.

- Металургія. Металургія втратила щонайменше 30% своїх активів. Маріупольські метпідприємства "Азовсталь" та "ММК Ілліча" відповідно другий і третій за розмірами металургійні заводи України. Наразі вони фактично зруйновані. Найбільший коксохім - Авдіївський коксохімічний завод сильно пошкоджено. Інші металургійні заводи - найбільший комбінат "АрселорМіттал Кривий Ріг" і четверта за величиною "Запоріжсталь" були зупинені. Обидва заводи поступово відновлюють виробництво. Підприємства з видобутку залізної руди працюють на 30-40% потужності.

- Паливо та енергетика. Збитки у цьому секторі обмежилися руйнуванням Кременчуцького нафтопереробного заводу, деяких об'єктів відновлюваної енергетики, мереж передачі електроенергії та розподілу газу. Кременчуцький НПЗ - був єдиним в Україні нафтопереробним заводом. Росія також свідомо атакувала паливні сховища по всій території України. В результаті паливо тепер на 100% імпортується із інших країн. Незважаючи на жакливі картини нападу на Запорізьку атомну електростанцію, електрогенерація переважно не пошкоджена, за винятком кількох теплових станцій на північному сході. У перші дні війни Україна від'єдналася від російсько-білоруської енергосистеми та підключилася до ENTSO-E, єдиного європейського ринку електроенергії.

- Міграція та людський капітал. За оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, з 24 лютого 2022 року з України виїхало 4,2 млн осіб. До цього у період з 21 по 23 лютого з Донецької та Луганської областей до Російської Федерації переїхало 113 000 осіб.

- Внутрішня міграція дуже впливає на розвиток людського капіталу і може стати істотним фактором перерозподілу людських ресурсів усередині країни. Дослідження внутрішньої міграції в Україні, проведене Міжнародною організацією з міграції (МОМ) у період з 9 по 16 березня, показало, що майже 6,48 мільйона людей є переміщеними особами в Україні внаслідок війни - переважна більшість з них залишила свої будинки або на початку війни, або коли вона досягла їхнього району.

Список використаних джерел

1. Бізнес Цензор, Що відбувається з економікою України під час війни, 2022. URL: https://biz.censor.net/resonance/3334083/scho_vidbuvayetsya_z_ekonomikoyu_ukrayiny_pid_chas_viyiny

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ДЛЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України та введення в країні воєнного стану вплинуло на всі сфери не тільки національної економіки, а й нанесла всьому світу вагомі економічні збитки. Світова економіка, яка не встигла повністю відновитись після спаду, пов'язаного з пандемією, може опинитися на порозі нової кризи у 2022 році. За даними дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), війна Росії проти України може призвести до скорочення зростання глобальної економіки більш ніж на один відсоток [1].

Вплив агресивних дій Росії на світову економіку багатогранний. Західні санкції, прийняті проти Російської Федерації, вкрай негативно позначилися на ринках сировинних товарів, оскільки конфлікт призвів до перебоїв у постачанні сировини нафти, природного газу, зерна, добрив та металів, що призвело до зростання цін на енергоносії, продукти харчування та сировинні товари. Стрибок цін на енергоресурси збільшує витрати промисловості та знижує реальні доходи споживачів. За оцінками ОЕСР, внаслідок російської агресії інфляція у світі в середньому зростає на 2,5 п.п. Fitch очікує, що цього року базова інфляція в США становитиме близько 7% (у порівнянні з прогнозом грудня 2021 року – 4,5%), у Єврозоні – 5% (2,6%), у Великій Британії – 6,6% (4,5%). Для боротьби з інфляцією Федеральна резервна система США змушена реагувати підвищенням відсоткових ставок швидшими темпами, ніж планувалося раніше. Це певною мірою гальмуватиме економічне зростання як у США, так і у світі [2].

Ще один можливий наслідок війни – поряд із серйозною небезпекою економічної кризи в окремих країнах – гуманітарна катастрофа зі зростанням голоду та злиднів у найбільш неблагополучних регіонах світу. За даними ОЕСР, на Україну та Росію припадає 30% світового експорту пшениці та 20% експорту кукурудзи. Ці дві країни є провідними експортерами агропродукції до багатьох країн Близького Сходу та Північної Африки. Логістичні збої через російську агресію вже призвели до зростання цін на хліб та інші основні продукти в цьому регіоні.

ООН вже прогнозує голод у країнах, залежних від поставок агропродукції з України та Росії, а також руйнування продовольчої системи світу. За оцінками Мінагрополітики України, наша країна забезпечує продовольством понад 400 млн людей у всьому світі без урахування власного населення. На продовольчу безпеку, пов'язану зі скороченням поставок з України та Росії, США виділять \$11 млрд, а Європа – €2,5 млрд. [2].

Викликом для Європи є також потік біженців з України. Перший рік прийом трьох мільйонів біженців призведе до прямих витрат у розмірі 0,25 відсотка ВВП Євросоюзу. У зв'язку з цим Світовий банк готує програми надання підтримки сусіднім країнам, щоб забезпечити зростаючі потреби у фінансуванні через збільшення потоку біженців.

Таким чином, економічні наслідки російського вторгнення негативно вплинуло на світову економіку за багатьма напрямками, включаючи сировинні та фінансові ринки, торговельні та міграційні зв'язки та призвела до економічної невизначеності.

Список використаних джерел

1. ОЕСР розповіла про вплив війни в Україні на світову економіку URL: <https://www.dw.com/ru/oesr-rasskazala-o-vliyanii-voyny-v-ukraine-na-mirovuyu-ekonomiku/a-61165093>.
2. Вплив агресії: що чекає на світову економіку через війну РФ та України. URL: <https://gmk.center/ua/posts/vpliv-agresii-shho-chekaie-na-svitovu-ekonomiku-cherez-vijnu-rf-ta-ukraini/>

РИНОК ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України та введення в країні воєнного стану вплинуло на всі сфери суспільного життя. Істотних змін зазнав і ринок праці в Україні: одні підприємства припинили повністю або частково роботу, інші, навпаки, перейшли в посилений режим роботи і відчують гостру нестачу трудових ресурсів.

Через звуження поля прикладання праці й у зв'язку зі зміною місця проживання погіршилася ситуація у сфері зайнятості та доходів населення, що працює. Сайт з пошуку роботи Work.ua опитав роботодавців і з'ясував, що майже 29% українських компаній тимчасово не працюють або повністю зупинили роботу. Трохи більше ніж 61,5% бізнесів продовжують працювати у своїх містах, а майже 10% евакуювали підприємства [1].

Згідно даних Державна служба зайнятості з 1 по 31 березня 2022 року статус безробітного отримала 31 тисяча українців, а загалом, станом на 1 квітня в країні було 287 тисяч безробітних. Минулого року цей показник був на 36% більшим. Найбільша кількість безробітних у Дніпропетровській області – 21 тисяча, Харківській – 19 тисяч, Вінницькій – 18 тисяч та Полтавській – 17 тисяч.

За даними Державної служби зайнятості станом на 1 квітня цього року в країні було 34 тисячі вакансій, що на 43 тисячі менше ніж рік тому. Найбільша кількість відкритих вакансій у Дніпропетровській області – 3,4 тисячі, у Києві – 3 тисячі та у Львівській області – 2,8 тисяч [2].

Через складну ситуацію, що склалась у сфері зайнятості України, та значний вплив працездатного населення з ринку праці, зокрема до лав Збройних сил України, сил територіальної оборони, волонтерських організацій, зростає потреба в максимально раціональному використанні робочої сили та забезпеченні сприятливого рівня адаптивності працездатного населення до змін на ринку праці, а це потребує виважених державних рішень.

Отже, першочерговим завданням відновлення економіки є збереження людського потенціалу, який є вагомим джерелом ділової активності. Важливим для залучення робочої сили в поле зайнятості в умовах воєнного стану залишається забезпечення мобільності робочої сили, що визначає рівень адаптивності до змін умов прикладання праці та сприяє задоволенню потреб підприємств у робочій силі.

Список використаних джерел

1. Ринок праці в умовах війни. Кого шукають роботодавці в Україні та що пропонують за кордоном URL: <https://suspilne.media/227295-rinok-praci-v-umovah-vijni-kogo-sukaut-robotodavci-v-ukraini-ta-so-proponuut-za-kordonom/>
2. Мобільність робочої сили України в умовах воєнної економіки. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9009>

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІРЖОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Здійснення біржових операцій передбачає необхідність прийняття рішень щодо фінансових інструментів, якими варто наповнити інвестиційний портфель. Зокрема, У. Шарп, зазначає, що аналіз включає в себе вивчення окремих видів активів, ціллю такої оцінки є визначення тих цінних паперів, які є неправильно оціненими в даний момент. Так Кравченко Ю.А. притримується думки, щодо необхідності проведення аналізу, оскільки оцінка акцій має на увазі визначення внутрішньої вартості цієї акції для порівняння цієї вартості з поточними ринковим курсом акції [1].

Технічний аналіз є одним з найпоширених підходів, що застосовуються при купівлі-продажу біржових активів. Технічний аналіз передбачає вивчення внутрішньої інформації біржі. Вихідними даними для технічного аналізу є ціни – найбільша і найменша ціна, ціна відкриття і закриття за певний період часу, обсяг операцій. Вважається, що будь-який чинник, що впливає на ціну - економічний, політичний або психологічний – вже врахований ринком і включений в неї.

Оскільки технічний аналіз ґрунтується на логічному припущенні про те, що всі чинники відбиваються у динаміці цін, то у цій динаміці можуть існувати відповідні тенденції, які можуть бути стійкими і їх можна простежити й спрогнозувати з певним ступенем імовірності. Проте є певні особливості. Методи технічного аналізу застосовні тільки до ліквідного і високо конкурентному фондового ринку, де ціни на цінні папери встановлюються в результаті спонтанної «координації» попиту і пропозиції. Це ринок, на якому ви завжди можете купити або продати відповідний актив. Також на цьому ринку не повинно бути суб'єктів, здатних істотно вплинути на зміну цін і конкуренцію.

Технічні аналітики вивчають стан ринку, щоб вибрати момент купівлі або продажу фінансових інструментів. Основними об'єктами технічного аналізу є динаміка ставок (цін) та динаміка обсягів торгів фінансовими інструментами. Але слід також звернути увагу на основні недоліки технічного аналізу.

1. Технічний аналітик приймає рішення купувати або продавати фінансові інструменти лише після того, як продемонстрована тенденція, і в той же час на ринку можуть бути значні коливання цін, що може призвести до збитків для технічного аналітика та його клієнтів.

2. Ефективність технічного аналізу зменшується зі збільшенням кількості користувачів результатів технічного аналізу. Тільки ті учасники, які бачили тенденцію раніше за інших або продавали або купували фінансові інструменти до того моменту, коли ціна досягла рівня опору або ліній підтримки, можуть отримати позитивні результати.

Так інвестор Е. Найман, вважає, що фундаментальний аналіз вивчає лише рухи цін на макрорівні, та сприяє виявленню головного ринкового тренду. Але для встановлення поточного стану прийняття рішення щодо біржової угоди фундаментального аналізу недостатньо [1]. Це пояснюється наступними факторами:

- процес фундаментального аналізу вимагає опрацювання дуже великої кількості факторів та часових затрат – в результаті отримуються висновки неоднозначного трактування;

- фундаментальний аналіз не показує короткострокової поведінки ціни, а дає лише трендові прогнози в довгостроковому періоді.

О.Г. Шевченко дотримується аналогічної думки, оскільки вважає, що фундаментальний аналіз має з'ясувати, який актив треба купувати, технічний аналіз – коли

саме це здійснити [2]. Також є поширеним на світових фондових ринках так званий тест Баффета для прийняття правильного біржового рішення [3]: 1. Чи достатньо інформації про бізнес компанії? 2. Як компанія проявила себе за останні роки? 3. Чи є довгострокові перспективи? 4. Чи діють менеджери компанії раціонально? 5. Чи відкриті менеджери? 6. Чи ставлять менеджери інтереси акціонерів вище своїх? 7. Наскільки рентабельна компанія? 8. Чи достатній вільний грошовий потік для акціонерів? 9. Яка віддача на вкладений капітал? 10. Чи має компанія явні конкурентні переваги? 11. Яка справедлива ціна акцій компанії?

Так, питання оцінюється за п'ятибальною шкалою:

- значення 5 означає максимально позитивну відповідь;

- значення 1 – максимально негативну відповідь.

За кожним питанням розраховується середній бал на основі оцінок експертів за наступною формулою:

$$M_i = \frac{\sum e_{ij}}{n} \quad (1)$$

де M_i – оцінка (бал) на i -те питання;

e_{ij} – оцінка (бал) на i -те питання, j -ого експерта;

n – кількість експертів, що оцінили i -те питання.

Далі визначається підсумкова оцінка за всіма питаннями, яка виступає критерієм, для прийняття інвестиційного рішення. Підсумкова оцінка – середня з усіх оцінок (балів), помножених на коригуючі коефіцієнти, з допомогою наступної формули:

$$IK = \frac{\sum M_i \cdot k_i}{11} \quad (2)$$

де IK – підсумкова оцінка за всіма питаннями, яка виступає інвестиційним критерієм;

M_i – оцінка (бал) на i -те питання;

k_i – коригуючий коефіцієнт для i -ого питання, за умови, що $\sum k_i = 11$.

Коригуючий коефіцієнт відображає ступінь важливості конкретного питання з точки зору аналізу інвестиційної привабливості компанії-емітента – якщо питання є більш важливим, коригуючий коефіцієнт встановлюються більше 1, у випадку, якщо питання є менш важливим – менше 1. Сума корегуючи коефіцієнтів обов'язково повинна дорівнювати 11. Значення коригуючи коефіцієнтів, доцільно встановлювати згідно консенсусної думки експертів. Інвестиційне рішення, щодо купівлі цінного паперу приймається в тому випадку, якщо підсумкова оцінка (інвестиційний критерій) більше 4 балів. Якщо вона дорівнює менше 4, то інвестиційне рішення стосовно купівлі цінних паперів, згідно даного тесту, приймати недоцільно. Якщо підсумкова кількість балів дорівнює 4, то індикатор на купівлю цінних паперів відсутній, а отже прийняття кінцевого рішення залишається за інвестором.

Список використаних джерел

1. Фундаментальний та технічний аналіз цін товарних та фінансових ринків. Навчальний посібник / Сохацька О.М., Роговська-Іщук І.В., Вінницький С.І. К. :Кондор, 2012. 305 с.

2. Згурська, О.М., Сьомкіна Т.В., Гужавіна І.В.. Фундаментальні тренди розвитку світової біржової торгівлі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №24. С. 5-9.

3. Солодкий М.О. Біржовий ринок: Навч. посіб. / М.О. Солодкий. 2-ге вид., випр. К. : Джерела-М, 2015. 336 с.

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна тривалий час позиціонується як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн осіб.

Воєнні дії, що ведуться РФ на території України, вкрай негативно вплинуть на функціонування продовольчих систем, що привело до наступних наслідків:

– порушення цілісних ланцюгів постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності щодо створення доданої вартості в АПК, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів;

– зрив посівної кампанії, особливо в тих областях де ведуться активні бойові дії. Сукупно це призведе до зменшення врожайності, зборів і експорту зернових;

– ускладнений експорт української продукції на зовнішні ринки через блокування портів України з боку РФ (60 % сільськогосподарської продукції України експортується морем), що негативно вплине насамперед на країни, які залежать від імпорту харчової продукції [1].

Кабінет міністрів України затвердив план заходів щодо забезпечення продовольчої безпеки під час воєнного стану та визначив кількісну та видову потребу в окремих видах продовольчих запасів. Уряд розробив комплекс дій за багатьма напрямками: моніторинг стану продовольчої безпеки та сільськогосподарської інфраструктури в цілому; національним виробникам харчових продуктів надаватиметься держпідтримка; найбільш соціально вразливе населення отримуватиме адресну продовольчу допомогу.

Крім того, під особливим контролем держави буде моніторинг та відповідне регулювання продуктових цін. Так, міністерства, Держстат, обласні військові адміністрації регулярно відстежуватимуть, зокрема, статистику за балансом основних продуктів харчування. Контролюватимуть рівень торговельних надбавок. Обсяги вітчизняної сільськогосподарської продукції під експорт і надалі на період воєнного стану регулюватимуться державою з урахуванням внутрішніх потреб [2].

З метою підтримання продовольчого сегменту української економіки державою вжито ряд заходів. Так тимчасово на період з березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком в якому блуде припинено або скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю за земельні ділянки, що розташовані на територіях, на яких ведуться бойові дії або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації.

Таким чином держава повністю забезпечить підприємства, які працюють у сфері сільськогосподарського виробництва, можливостями для подальшої роботи. І гарантує нашій державі та її громадянам стійку продовольчу безпеку в цей небезпечний час війни.

Список використаних джерел

1. Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни. URL:<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny>
2. ВРУ підтримала закон щодо продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. URL:<https://agravery.com/uk/posts/show/vru-pidtrimala-zakon-sodo-prodovolcoi-bezpeki-v-umovah-voennogo-stanu/>

ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Міністерство економіки спільно з українськими економістами, офісами "Великої четвірки" та іншими провідними консалтинговими компаніями запропонувало ключові принципи для включення до плану післявоєнного відновлення та розвитку України.

Перше, Україна має отримати повний доступ до ринків країн G7 та Євросоюзу. Тобто для наших товарів уряди цих країн мають скасувати всі квоти та імпорتنі мита, зокрема захисні та антидемпінгові. Таким чином українські виробники зможуть вільно експортувати свою продукцію на ринки, що охоплюють 54% світової економіки. Найближчими днями за підсумками двосторонніх перемовин британці оголосять про повне відкриття своїх ринків для України. Експорт дає можливість промисловості розвиватися і виробляти більше товарів. А головне – інтегруватися в сучасні ланцюги виробництва. Це не лише експорт, але і трансфер технологій до України, що не менш важливо для промислової модернізації.

Друге, повноцінний вступ України до Європейського Союзу вже у 2024-му році. Ми розраховуємо отримати статус кандидата на вступ до ЄС уже влітку цього року. Першу частину заявки вже подано. Такими ж стрімкими темпами ми виконаємо всі вимоги до України як майбутнього члена ЄС. Це шлях до справжньої демократії та свободи.

Третє, повна дерегуляція та мінімальне втручання держави в роботу бізнесу. Міністерство економіки розробило відповідний законопроект, який Верховна Рада розгляне найближчим часом. Бізнес має зосередитись на основних виробничих процесах, а не на взаємовідносинах з державою. Тому маємо замінити перевірки страхуванням або іншими подібними механізмами в тих галузях, де це можливо.

Четверте, Україна має нарощувати енергетичні потужності. За європейськими мірками наша електроенергія вже сьогодні є дешевою. Маємо великі компетенції в атомній енергетиці, які можемо використати для подальшого будівництва атомних блоків та нарощування чистої енергії. Україна здатна будувати АЕС в основному власними силами – від проектування до виробництва силового обладнання, крім самого корпусу реактора.[1]

П'яте, центральною ідеєю трансформації економіки має стати кліматична модернізація. Йдеться про продовольство та металургію. За підсумком 2020-го року Україна була шостою у світі за обсягами експорту продовольства – 74 млн тонн. Для порівняння, Канада експортувала майже стільки ж – 77 млн тонн, посівши п'яту позицію. При цьому ціна експорту української агропродукції склала 22 млрд доларів, а канадської – 55 млрд доларів. Така колосальна різниця в 2,5 рази зумовлена тим, що Канада експортує здебільшого перероблену продукцію, а Україна – сировину. Саме тому основа нашої промислової політики полягатиме в стимулюванні подальшої переробки сировинної продукції, яка потім піде на експорт.

Отже, економічна частина плану відновлення має включати повне відкриття ринків G7 та ЄС для українських товарів, масштабний розвиток військово-промислового комплексу через трансфер технологій та military-tech, фокус на експорті готових товарів у традиційних галузях агро та металургії, а також швидкий розвиток енергетики та логістики на принципах "зеленої економіки".

Список використаних джерел

1. Свириденко Ю. Як буде відновлюватися Україна?
<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/21/7341214/>

Ширяєва А.О., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

В сучасних умовах глобалізації інформаційна безпека виступає одним з найголовніших чинників забезпечення умов реалізації національних інтересів, спроможності держави долати кризові явища під час зовнішньої агресії. Інформаційна сфера стала системоутворюючим фактором життя суспільства й активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових частин безпеки України в умовах воєнного часу.

Сучасна війна відбувається не тільки безпосередньо на полі бою. Вона відбувається також і в інформаційному просторі. Втім, якщо порівняти, приміром, Першу й Другу світові війни і війни сучасності, не лише нашу, то в інформаційному сенсі є суттєва різниця. Річ у тім, що раніше у держави була монополія на інформацію. Власне, вся інформація, яку люди отримували, надходила від імені держави. Відповідно, держава мала і механізми впливу на позицію суспільства, а інформація вирішувала державні завдання. Сьогодні держава втратила цю монополію, і інформація державних джерел програє подекуди навіть цивільним журналістам та блогерам. Це сталося через те, що у державних джерел інформації є декілька фільтрів, через які потрібно пропустити інформацію, перш ніж вона буде доступною суспільству. Тобто, якщо блогер одночасно з журналістами фотографує один і той самий об'єкт, то він викладе інформацію одразу, а репортер – лише пропустивши її через ці фільтри, аби не зашкодити безпеці держави[1].

Свобода слова в умовах воєнного стану обмежується інтересами оборони держави, тому важливо розуміти, що ворог отримує інформацію в основному з відкритих джерел. З метою уникнення недостовірної інформації Рада національної безпеки і оборони України постановила, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, програмне наповнення яких складається переважно з інформаційних або інформаційно-аналітичних передач на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації – цілодобовому інформаційному марафоні «Єдині новини #UАразом»[2].

Забезпечення інформаційної безпеки завдяки послідовній реалізації грамотно сформульованої національної інформаційної стратегії значною мірою може сприяти забезпеченню досягнення успіху при вирішенні завдань у політичній, військово-політичній, військовій, соціальній, економічній та інших сферах державної діяльності. Так, втілення в життя вдалої інформаційної політики може суттєво вплинути на розв'язання внутрішньополітичних, зовнішньополітичних і військових конфліктів. Чітке розуміння і виокремлення факторів, що зумовлюють загострення загроз інформаційній безпеці, мають системний характер, а тому вони охоплюють усі без винятку сфери життєдіяльності людини, суспільства і держави.

Список використаних джерел

1. Мальяр Г. Свобода слова в умовах воєнного стану обмежується інтересами оборони держави. URL:<https://armyinform.com.ua/2022/04/01/svoboda-slova-v-umovah-voyennogo-stanu-obmezhuetsya-interesamy-oborony-derzhavy-ganna-malyar/>
2. Указ Президента України №152/2022 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану». URL:<https://www.president.gov.ua/documents/1522022-41761>.

Щербініна С.А., к.е.н.; Кіт А.А., студентка
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ПРОГНОЗУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

Актуальність проблеми ефективності сільськогосподарського виробництва, зокрема галузі рослинництва, за умов воєнного стану виходить на перше місце серед інших важливих проблем. Вирішення та реалізація проблеми – це формування реального добробуту населення країни, підвищення її продовольчої безпеки. Виробництво рослинницької продукції є постійною задачею всіх господарюючих суб'єктів аграрного сектору та спрямоване на формування ринку продовольства.

Встановлено, що врожайність сільськогосподарських культур визначається рівнем культури землеробства, ґрунтово-кліматичними та погодними умовами району вирощування. Часові ряди врожайності сільськогосподарських культур (Y_t) розглядаються як сума двох складових – детермінованої складової та випадкових відхилень від неї:

$$Y_t = f(t) + E_t, \quad (1)$$

де $f(t)$ – деяка випадкова функція часу (тренд);

E_t – випадкова складова часового ряду (випадкова компонента).

Тенденція врожайності є наслідком поступового поліпшення культури землеробства при середньому значенні ґрунтово-кліматичних умов. Її рівень залежить від впровадження у виробництво досягнень науки та техніки. Зміна випадкової компоненти часових рядів визначається агрометеорологічними умовами вегетаційного періоду конкретних років.

Прогноз врожайності може здійснюватися з врахуванням обох складових часового ряду: тренду (шляхом екстраполяції за допомогою будь-якого методу прогнозу за одним часовим рядом) та відхилень врожайності від тої тенденції, яка склалася (за допомогою методів оцінки агрометеорологічних умов вирощування культури). Сума двох, отриманих таким шляхом, прогнозів дає сумарний прогноз врожайності. Методологія динаміко-статистичного прогнозування врожаїв сільськогосподарських культур спирається на застосування методів прогнозу за одним часовим рядом та на методи оцінки агрометеорологічних умов формування врожаю за допомогою динаміко-статистичних моделей продуктивності сільськогосподарських культур.

Для прогнозу врожаїв використовується формула:

$$Y_n = Y_{t+1} \cdot C, \quad (2)$$

де Y_n – тенденція врожайності сільськогосподарських культур (зернових та зернобобових в цілому) на рік, для якого складається прогноз;

C – оцінка міри відхилення агрометеорологічних умов поточного року від середніх багаторічних, на фоні яких формується тенденція врожайності.

Найбільш поширеним підходом до вирішення задач прогнозування тенденції врожайності є екстраполяція зв'язків та закономірностей, що вже існують, на майбутнє. За інформацію для вивчення взаємозв'язків приймаються часові ряди врожаїв, виявлення найбільш загальних закономірностей яких дозволяє виконувати екстраполяцію тенденції цього ряду.

При аналізі часових рядів врожайності застосовується або метод найменших квадратів, при якому усі спостереження мають однакову вагу, або метод гармонічних зважувань. Метод гармонічних зважувань має ту перевагу перед методом найменших квадратів, що в ньому

немає необхідності робити припущення відносно лінії тренду. В цьому методі за істинний тренд $f(t)$ часового ряду приймається ламана лінія, яка згладжує задану кількість точок часового ряду Y_t . Прогнозоване значення тенденції часового ряду врожайності визначається з формули:

$$Y_t = Y_{t+1} \cdot C, \quad (3)$$

При умові, що $Y_t = Y_n$. Принципова блок-схема описаного методу екстраполяції врожайності наведена на рис. 1.

Рис. 1 Блок-схема прогнозу тенденції врожайності сільськогосподарських культур

Для прогнозування тенденції врожайності сільськогосподарських культур використовуються щорічні спостереження за середньою по території врожайністю усіх категорій господарств. При складанні прогнозу тенденції розрахована величина буде тим точніша, чим довший ряд спостережень буде використовуватись для розрахунків. Кількість років, які становлять одну фазу ковзного тренда, дорівнює 16 ($K = 16$).

Отже, один із шляхів успішного вирішення завдання по отриманню високої і стабільної врожайності – широке впровадження методу прогнозування врожайності сільськогосподарських культур.

Список використаних джерел

1. Мазоренко Д.І., Мазнев Г.Є., Красноручський О.О., Гаврилович Н.Ю. Методичні підходи щодо економічного програмування урожайності сільськогосподарських культур. *Вісник СНАУ: Економічна серія*. Суми: Видавництво «Довкілля». 2006. № 9. С. 121-126.
2. Самойленко А.М. Математичне моделювання. НАН України, Ін-т математики. Київ: Наукова думка, 2015. 327 с.

СЕКЦІЯ 5

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СПІВПРАЦІ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У КОНТЕКСТІ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 330.387

РОЛЛНІК-Садовська Є., доктор філософії, асоційований професор, заступник декана факультету менеджменту

Білостоцький технологічний університет (м. Білосток, Польща)

Глебова А.О., к.е.н., доцент кафедри публічного управління адміністрування та права
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ситуація в Україні в останні два десятиліття є досить мінливою і складно прогнозованою. Поширення пандемії COVID-19 створило нові виклики не тільки для держави, але і бізнесу. Однак, в Україні у 2022 році виникло нове випробування - війна, яка посилила негативні тенденції, які виникли у результаті пандемії COVID-19. Фактично нині формується нова практика реалізації КСВ в умовах війни. Тому проаналізувавши діяльність українських підприємств [1] доцільно виділити основні напрями, які є актуальними:

1) гуманітарна допомога (мережа магазинів «Аврора», Прикарпаттяобленерго, Rozetka, Fozzy Group, Dragon Capital, Нова пошта, Укрпошта, Фонд Спандбол, Bolt food, Coca-Cola Beverages Ukraine, Interpira, KFC, L'OREAL Україна, Lookserу, Luxoft, robotu.ua, Shell)

2) допомога продуктами (Оболонь, Тас Агро, Терра Фуд, Мережа «Тростянецькі ковбаси», Піцерія Domino's Pizza, McDonalds, PepsiCo)

3) допомога пальним ЗСУ (Окко, Укргазбанк)

4) підтримка клієнтів (Приватбанк, Монобанк, ПУМБ);

5) допомога армії (Рівнегаз, Фокстрот, Хмельницькгаз, Чернівцігаз, Охоронна компанія «Шериф», Comfy, Deloitte, DF Group, ELEKS, Лінія магазинів «EVA», Ferrexpo, Intertop, Sompra);

6) логістика гуманітарної допомоги (Сільпо, Укрпошта, Нова пошта, українська асоціація меблевиків, Укрзалізниця, супермаркети «Фора», Meest Group, Racio);

7) медична допомога (Сінево, Клініка Dimedic, Медичний сервіс Helsi, Клініка ISIDA);

8) розміщення та прихисток (Укртелеком, УНІКА Україна)

9) допомога ліками (Фармак, Biopharma);

10) евакуація та автоволонтерство (BlaBlaCar, Bolt, Uber);

11) кібербезпека (Сіклум, Cityhost.ua, jooble);

12) безкоштовні доступи до сервісу (Lifecell, Liga zakon, Megogo).

Таким чином, військові дії обумовили необхідність вирішення великої кількості проблем українського суспільства і це відповідним чином вплинуло на стан корпоративної соціальної відповідальності. Спільним знаменником для українських та зарубіжних компаній стало прийняття рішення про вихід із російського ринку, що відповідним чином вплинуло на їх соціально-економічне становище і дозволило мінімізувати іміджеві ризики. Саме іміджеві ризики в умовах глобалізації та діджиталізації стають ключовими для сталого розвитку. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність удосконалення нефінансової звітності, яка дозволяє відображати не тільки програми внутрішнього розвитку, але і їх соціальну позицію у суспільстві.

Саме в умовах війни ключовим для бізнесу стали іміджеві ризики, які може нести підприємство, коли воно буде підтримувати військові дії. Водночас, вирішення одночасно великої кількості соціально-економічних проблем починаючи від інформаційної підтримки, евакуації до вирішення проблем кібербезпеки актуалізує роль і значення корпоративної соціальної відповідальності, яка дозволяє збалансовувати економічну і соціальну складову.

Список використаних джерел:

Центр розвитку КСВ в Україні [Електронний ресурс]/ <https://csr-ukraine.org/>

Бондар-Підгурська Оксана Василівна, д.е.н., доцент кафедри менеджменту
Полтавський університет економіки і торгівлі (м. Полтава, Україна)

Хоменко Ірина Іванівна, с.н.с,
*Центр досліджень інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України
(м. Київ, Україна)*

Коновалова Надія Сергіївна, головний спеціаліст відділу зовнішньоекономічної діяльності
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського
(м. Київ, Україна)*

РЕАЛІЗАЦІЯ «ЯКІСНОЇ ОСВІТИ» ЯК ОДНІЄЇ З ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА УСПІШНІ ПРАКТИКИ

Пандемія «COVID-19» і війна в Україні ускладнили як економічні, так і соціальні проблеми, а також обумовили необхідність зміни підходів до процесу надання освітніх послуг, які відіграють стратегічну роль для розвитку суспільства. Тому серед 17 основних цілей сталого розвитку четверта – «якісна освіта», стала нині спільним знаменником для решти цілей. Згідно даних моніторингового звіту «Цілі сталого розвитку України 2020» в Україні: 1) збільшилася кількість учнів денних закладів загальної середньої освіти у розрахунку на одного вчителя, на початок навчального року (2015 р. – 8,50, 2017 р. – 8,90, 2019 р. – 9,39); 2) тенденцію незначного зниження наслідую показник охоплення дітей віком 5 років закладами дошкільної освіти та структурними підрозділами юридичних осіб публічного та приватного права, % (2015 р. – 70,6; 2017 р. – 69,5; 2019 р. – 69,1); 3) знизився рівень участі населення у формальних і неформальних видах навчання та професійної підготовки, % (2015 р. – 9,2; 2017 р. – 8,7; 2019 р. – 8,0); 4) зросла частка населення, котре повідомило, що за останні 12 місяців користувалось послугами Інтернету, % (2015 р. – 48,9; 2017 р. – 58,9; 2019 р. – 70,1); 5) зросла частка закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, що мають доступ до мережі Інтернет, % (у 2015 р. – 85,9; 2017 р. – 91,1; 2019 р. – 95,2); 6) збільшився відсоток закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, в котрих комп'ютери використовуються в освітньому процесі, % (2015 р. – 72,3; 2017 р. – 96,6; 2019 р. – 98,7) [1]. Аналіз проведених тенденцій змін індикаторів реалізації цілей сталого розвитку щодо якості освіти в Україні дозволив засвідчити збільшення навантаження на викладачів і розширення доступу до освіти через мережі Інтернет, що візуалізувало проблеми та можливості одночасно.

Пандемія COVID-19 і війна в Україні обумовили необхідність впровадження дистанційних технологій та опанування навичок цифрової грамотності. При чому, від навчання в онлайн-форматі очікували змін щодо спрощення *доступу до освіти*, зниження нерівності у суспільстві. Проте практика засвідчила, що формат онлайн-навчання посилив нерівність у *засвоюванні знань* серед учнів різних верств населення. У студентів і учнів різні технічні можливості, умови навчання й особисті навички, котрі впливають на варіативність їх дистанційної підготовки [2]. Так, нинішні виклики посилили соціальні розриви між різними верстами населення та виокремили значення рівня володіння ними цифровими навичками, що призвело до різних освітніх результатів. Водночас успішні практики КСВ в Україні створюють умови для мінімізації цих розривів і ризиків. Зокрема, це впровадження проекту «Суспільство та держава» Академією ДТЕК, ІП «Кока-кола Беверіджиз Україна Лімітед» і ГС «Освіторія» проекту ILEARN – навчальної геймефікованої платформи, Новою поштою – проекту «Круто», Watsons Україна – B2S, Softserve – вдосконалення ІТ-освіти. Отже, бізнес реалізуючи соціальні освітні проекти в Україні в умовах нових викликів і загроз прагне до збільшення можливостей у доступі до якісних освітніх послуг для різних верств населення, що сприяє успішній реалізації четвертої цілі сталого розвитку – «якісна освіта». Проте питання формування цифрової культури у суспільстві стає нині передумовою розвитку якісної освіти України.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку України 2020: моніторинговий звіт. Київ: Державна служба статистики України. 2020. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/11481/file/SDG%20Ukraine%20Monitoring%20Report%202020%20ukr.pdf>.
2. Новіков В.М. Освіта в умовах пандемії. *Демографія та соціальна економіка*. 2021. 4 (46). С. 80-97. doi.org/10.15407/dse2021.04.080. URL: <https://ojs.dse.org.ua/index.php/dse/article/view/65/67>.

УДК 657.6

Гришко В.В., д.е.н., професор; Земляной Я.М., магістрант
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ВПРОВАДЖЕННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ КСВ У ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ : ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ

Впровадження нефінансової звітності у діяльність вітчизняних та зарубіжних підприємств відбувається останні два десятиліття і відбувається поступово. Так, згідно § 6 Директиви 2014/95/ЄС від 22 жовтня 2014 р. великі компанії на території Європейського союзу, мають складати нефінансовий звіт, що відображає інформацію про наступні аспекти їх функціонування: зайнятість та соціальні питання, охорона навколишнього середовища, дотримання прав людини, боротьба з корупцією і хабарництвом тощо [1].

Нині використовується більше 20 різноманітних стандартів нефінансової звітності, однак найбільшого поширення набули наступні:

- 1) GRI (включає три основних елементи: економіка організації, її соціальна та екологічна політика);
- 2) ISO 14000 (стандарт заходів по охороні і раціональному використанню навколишнього середовища);
- 3) SA8000 (світовий стандарт, акцентує увагу на трудових відносинах з урахуванням встановлених норм відповідальності роботодавця у галузі умов праці);
- 4) AA1000 (стандарт спрямований на впорядкування соціальних ініціатив компанії і підвищення їх ефективності).

Проаналізувавши практику КСВ в Україні доцільно виділити наступні проблеми впровадження нефінансової звітності (рис.1).

нерозробленість методичного і методологічного інструментарію нефінансової звітності	використання різноманітних форматів і наповненості звітів КСВ	відсутність єдиної концепції формування нефінансової звітності
відсутність чіткої періодичності публікування нефінансової звітності	високі стандарти на впровадження і публікацію нефінансової звітності	низький рівень зацікавленості стейкхолдерів у нефінансовій звітності

Рис.1. Основні проблеми впровадження нефінансової звітності у діяльність українських підприємств [узагальнено на основі 2]

Водночас, дана практика реалізації нефінансової звітності дозволила визначити і переваги від впровадження нефінансової звітності: підвищення рівня довіри стейкхолдерів до діяльності підприємства та прозорості бізнесу; зміцнення ділових відносин, можливість підвищення інвестиційної привабливості бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Царик І.М. Проблеми та перспективи розвитку нефінансової звітності як інструменту корпоративної соціальної відповідальності / Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 24. С. 89-93.
2. Центр розвитку КСВ в Україні [Електронний ресурс]/ <https://csr-ukraine.org/>

УДК 378:004

Глебова А.О., к.е.н., доцент кафедри публічного управління адміністрування та права
Герасименко К.О., магістрант
*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ЦИФРОВА ОСВІТА І ЦИФРОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ: СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ ВЛАДИ, БІЗНЕСУ І ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Особливості розвитку сучасної глобальної економіки зумовлені посиленням ролі інформації, переходом до економіки знань та посиленням ролі та значення цифрових технологій, що впливають на напрями економічного та соціального розвитку міжнародної й національної економік, регіонів та окремих міст. Швидкі темпи НТП, глобалізація, цифровізація спричиняє значні зміни у сфері економічної політики, і відповідно до цього змінюється й ставлення до трудових ресурсів. Не товар і не послуга, а персонал стає головним ресурсом будь-якої організації. Його навички та вміння стають джерелом конкурентних переваг, а компетенції здатні забезпечити сталий розвиток. Однак, цифровізація актуалізувала потребу у цифрових компетенціях, які здатні забезпечити творче, впевнене та критичне використання цифрових технологій у процесі навчання, роботи, професійної діяльності та суспільного життя [1]. Цифрова компетенція включає 5 основних блоків: інформаційна та цифрова грамотність, комунікація та співробітництво, цифровий контент, безпека, вирішення проблем.

До 2018 року термін «цифрова компетенція» в Україні не використовувався у офіційних нормативно-правових документах. Прийняття Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [2] дозволило окреслити чіткі кроки щодо цифрових компетенцій.

Вперше проведене дослідження у 2019 році дозволило встановити, що 15,1% українців не мають цифрових навичок, а 37,9% громадян мають низький рівень. Таким чином, згідно з методологією оцінки цифрової компетентності, яка використовується Європейською Комісією, та яка була використана в опитуванні, 53% українців перебувають нижче позначки «базового рівня» [2].

Найнижчим був рівень володіння програмним забезпеченням — лише 28% громадян могли похвалитися рівнем вищим за основний. Сюди входить робота з текстами та даними в MS Word та MS Excel, редагування фото та відео, створення презентацій тощо. Рівень навичок вирішення проблем також був низьким. Лише 55% громадян мали вищий за базовий рівень. Він включає оплату комунальних послуг і рахунків за мобільний телефон, онлайн-переказ грошей, перегляд відео, прослуховування музики, покупки в Інтернеті та навчання. Більше того, протягом року жертвами інтернет-шахрайства стали 34% українців, і лише 11% змогли розпізнати неправдиву інформацію в Інтернеті. Тому у 2020 році була запущена онлайн-платформа «Дія. Цифрова освіта», яка поєднувала навчання і розваги і мала на меті, щоб 3 млн. українців отримали цифрові навички. *Перші освітні серіали про базові цифрові навички на порталі Дія.Цифрова освіта були розроблені на основі європейської методології, зокрема, Європейської рамки цифрових компетентностей для громадян ЄС DigComp 2.1 [2].*

Поширення COVID-19 за даними McKinsey призвело до того, що протягом восьми тижнів 2020 року світ перескочив на п'ять років у впровадженні цифрових споживчих і бізнес-рішень. Цифрові потрясіння раптово увірвалися в життя кожного. Серед найбільш

обговорюваних тем – перехід на дистанційне навчання та віддалену роботу. Це створило реальні виклики для всіх фахівців і цифрові компетенції актуалізувало для громадян і фахівців всього світу.

Опитування KPMG показує, що 42% українських менеджерів і 69% керівників у всьому світі планують скоротити площу офісів і перевести частину своїх співробітників на віддалену роботу навіть після завершення пандемії [3]. Тому, щоб використовувати можливості діджиталізації всіх процесів у суспільстві, публічному управлінні доцільно запропонувати використовувати колесо цифрових компетенцій, яке можна використати для діагностування цифрових компетенцій як окремого працівника, так і цілого колективу <https://digital-competence.eu/> (рис.1)[4].

Рис.1. Діагностування рівня цифрових компетенцій на основі колеса цифрових компетенцій працівників [4]

Цей інструмент передбачає діагностування цифрових компетенцій працівників як бізнесу, так і громадських організацій, владив цілому, що дозволяє оцінювати цифрову культуру організації. Визначати напрями організаційного розвитку та можливостей співпраці між бізнесом і владою, владою і громадянами. Оскільки саме цифрові навички дозволяють покращувати комунікацію та співпрацю між різними органами влади, бізнесом, громадськими інституціями. Саме розвиток цифрових компетенцій сприятиме створенню нових робочих місць, освоєнню нових технологій та можливостей розширення співпраці. Створюватиме передумови для освоєння інструментів електронної демократії, що буде підвищувати участь громадян у процесі прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. The Digital Competence Framework 2.0 [Електронний ресурс]/ https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcomp/digital-competence-framework-20_en.
2. Готові до цифрового десятиліття? Вдосконалення навичок для вирішення технологічних викликів в Україні [Електронний ресурс]/ <https://eufordigital.eu/uk/ready-for-the-digital-decade-improving-skills-to-meet-the-technological-challenge-in-ukraine/>
3. Digital competence : what skills do you need to develop during the pandemic? [Електронний ресурс]/ <https://eufordigital.eu/digital-competence-what-skills-do-you-need-to-develop-during-the-pandemic/>
4. Колесо цифрових можливостей [Електронний ресурс]/ <https://digital-competence.eu/>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНИМИ ДЕРЖАВАМИ

В умовах воєнного стану в Україні зростає значення економічної функції держави. У державознавстві функції держави традиційно поділяються на зовнішні та внутрішні. Серед внутрішніх функцій однією з перших виокремлюють економічну функцію. У свою чергу, серед зовнішніх функцій також виділяють економічну функцію держави, що реалізується в межах її зовнішньої політики. Її називають зовнішньоекономічною. З огляду на це, з точки зору функціонального підходу є всі підстави для того, щоб говорити про наявність двох економічних функцій: одна реалізується у середині держави, інша – переважно поза її межами.

Функціональне спрямування у цій царині являє собою окремий напрям діяльності держави, пов'язаний з упорядкуванням економічних відносин, що здійснюється у межах усіх традиційних правових форм реалізації функцій держави загалом. Йдеться про правотворчу функцію, у межах якої створюється відповідна правова база для правового унормування основних економічних процесів, з врахуванням економічної самостійності господарюючих суб'єктів. Також економічна функція передбачає безпосереднє втілення в життя правових норм, пов'язаних з унормуванням економічних відносин. Це передбачає правозастосовну форму такої реалізації. Крім того, реалізація економічної функції здійснюється у межах контрольної, правоохоронної та деяких інших правових форм.

Отже, функціональний блок діяльності держави передбачає окремий економічний напрям, що безпосередньо охоплює реалізацію двох функцій: економічну та зовнішньоекономічну. Безперечно, з економічним напрямом діяльності держави пов'язана реалізація широкого спектру найрізноманітніших функцій (політична, соціальна, забезпечення законності тощо).

Економічний напрям діяльності держави всередині країни передбачає, насамперед, регулювання сфери економічних відносин для створення умов щодо: розвитку виробництва; організації виробництва на підставі визнання і захисту різних форм власності, підприємницької діяльності; прогнозування розвитку економіки.

На зовнішньому рівні (за межами держави) економічна функція реалізується шляхом встановлення і підтримки: торгово-економічних відносин з іноземними державами; розвитку ділового партнерства і співробітництва в економічній сфері з усіма державами, незалежно від їх державного та суспільного ладу, а також рівня розвитку; інтеграції у світову економіку.

Разом із тим, у сучасних умовах можна спостерігати тенденцію відходу від такої позиції. Такий відхід детермінований тим, що реалізація зовнішньоекономічної функції стикається з домінуванням політичної складової. При цьому, гіпертрофована політична функція може суттєвим чином домінувати над економічною функцією. Незважаючи на конституційні та законодавчі запобіжники з цього питання, держави не завжди відходять від практики такого домінування. Наприклад, в Україні до таких запобіжників можна віднести частину 4 статті 13 Конституції України, де зафіксовано, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Або, наприклад, згідно з частиною 1 статті 15 Основного Закону України, суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності.

Друга половина ХХ століття характеризується тим, що в розвинених державах світу, як у доктрині, так і в державотворчій практиці, почала виокремлюватися економічна

функція. З практичної точки зору це означає, що держава тим чи іншим чином втручається в економіку, прагне визначати темпи її зростання, встановлює правові та інші межі між окремими її галузями. Виникнення державного сектору економіки обумовлює наявність державної власності і державного управління підприємствами і організаціями. З цього приводу можуть навіть виникати ситуації, за яких держава стає найбільшим «підприємцем». Держава також може відігравати роль найпотужнішого банкіра, що зосередив у своїх руках більшу масу позичкового капіталу. Сучасна держава здатна прогнозувати і гнучко регулювати економічні процеси в масштабі всієї країни. При цьому варто враховувати і те, що економічна функція держави набуває властивостей антикризового спрямування, що в комплексі впливає на створення соціально орієнтованої ринкової економіки, у тому числі й шляхом врахування і погодження між собою інтересів виробників і споживачів. Економічна функція знаходить свій прояв у «виробництві та координації державою стратегічних напрямів розвитку економіки держави в оптимальному режимі». Економічна діяльність сучасної держави полягає в державному впливі на економічне життя суспільства в цілому, що виражається: по-перше, у формуванні бюджету та контролі за його витратами, по-друге, у створенні державних програм відповідно до масштабів соціального розвитку держави, по-третє, у фінансуванні програм наукових досліджень у цій сфері, по-четверте, у видачі субсидій та премій виробникам матеріальних благ для стимулювання виробництва. Саме тому Кабінетом Міністрів України ухвалено Прогноз економічного та соціального розвитку України на 2020-2023 роки [1] та інші нормативно-правові акти.

В Україні на реалізації економічної функції завжди було, є та буде зосереджено найпильнішу увагу не тільки посадових осіб державних структур, а й політиків, бізнесменів, громадських діячів, науковців, юристів, економістів та ін. Планування створення Бюро економічної безпеки (яке повинне послідовно замінити податкові структури) цілком логічне та яскраве тому підтвердження. Таке нововведення створить необхідність внесення змін до безлічі нормативно-правових актів. Серед яких можемо назвати: Кодекс законів про працю України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Кримінальний кодекс України; Кримінальний процесуальний кодекс України; закони України "Про оперативно-розшукову діяльність", "Про військовий обов'язок і військову службу"; "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб"; "Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні"; "Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю"; "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів"; "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві"; "Про страхування" та ін. Створення такої структури як Бюро економічної безпеки буде сприяти ефективному здійсненню Українською державою економічної функції шляхом: налагодження партнерських відносин між бізнесом та контролюючими органами; ефективності дій єдиного правоохоронного органу в боротьбі зі злочинами у сфері економіки; підвищенню позиції України в рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business, що здійснюється експертами Світового банку. Все це конче важливо з урахуванням руйнівних наслідків повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти суверенної України [2]. Тож можна зробити висновок, що економічна функція сучасної держави виступає як єдиний комплекс економічного напрямку діяльності держави, що реалізується як у межах внутрішньої, так і зовнішньої політики держави.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Прогнозу економічного та соціального розвитку України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 року № 671 / Кабінет Міністрів України. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 18.05.2022).
2. Богуцький В. В., Григоренко Є. І., Журавель А. М. Оборонна функція сучасної держави: теоретико-правовий аспект : монографія. Харків : Юрайт, 2021. 224 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Останні два десятиліття уряди багатьох країн здійснювали низку реформ, що були направлені на покращення діяльності органів публічної влади та посилення їх спроможності. У результаті почала формуватися нова форма управління у публічному секторі, яка передбачала посилення ролі і значення людини прозорості інформації, збільшення доступу громадян до державних послуг та зростання сервісної орієнтації державних послуг. Тобто основними напрямками діджиталізації публічного сектору було обрано: багатоканальне інформування та залучення громадян; відкриті дані; електронна ідентифікація громадян; розгорнута аналітика; «розумні» машини та засоби; «інтернет речей»; «цифрові» державні платформи. Вони і продовжують реалізовуватися далі і кожна країна має свої проблеми та здобутки.

Пандемія COVID- 19 стала для публічного сектору не тільки випробуванням у всьому світі, але і каталізатором процесів діджиталізації, коли потрібно було вирішувати питання забезпечення життєдіяльності як для окремих громадян, так і цілих країн. Коли вперше було введено «право на обмеження на пересування громадян», що вплинуло на необхідність зміни підходів до організації роботи бізнесу, органів влади, державних підприємств та пошуку нових моделей управління, що здатні функціонувати в умовах обмежень. Забезпечення функціонування державних інституцій та ефективного виконання ними функцій. Необхідності розробки механізмів співпраці між владою, бізнесом, державними інституціями для вирішення нагальних проблем і не допущення загострення соціально-економічної кризи, що може призвести до катастрофи. На цьому шляху кожна країна сформувала свій інструментарій та має успішні кейси. Зокрема, і Україна. Формування і розвиток корпоративної соціальної відповідальності в Україні сприяв тому, що під час пандемії бізнес активно включився до співпраці з державними інституціями та владою до вирішення нагальних проблем. Зокрема, якщо до 2018 року більшість підприємств і організацій достатньо скептично відносилися до благодійності, корпоративної соціальної відповідальності, то уже наприкінці 2021 року в Україні був створений каталог для бізнесу [1], який не стояв осторонь у процесі боротьби із наслідками пандемії COVID- 19. Надавав фінансову, матеріальну підтримку для вразливих верств населення, створював корисний позитивний контент, надавав безкоштовні продукти і послуги, здійснював ефективну роботу зі співробітниками та клієнтами.

Проаналізувавши цей каталог доцільно зазначити, що бізнес в Україні не мав таких податкових преференцій, як це було у більшості європейських країн, однак українські підприємства і організації взяли на себе значну частину матеріальних витрат для боротьби із наслідками пандемії COVID- 19 розуміючи, що саме працівники є стратегічним ресурсом розвитку їх бізнесу. Діджиталізація публічного простору дозволила надавати громадянам послуги і в умовах обмеження пересування. Зокрема, впровадження додатку «Дія» дозволило здійснити оцифрування більшості державних послуг, які широко користуються попитом у громадян і є важливими з позиції задоволення життєво важливих потреб. Саме цифровізація дозволила забезпечити широку взаємодію між державою та владою, сформувати антикризові заходи та підвищити імідж та інвестиційну привабливість українського бізнесу через публікування звітів корпоративної соціальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Каталог дій компаній для боротьби із наслідками COVID-19 [Електронний ресурс]/ <https://csr-ukraine.org/covid-19/>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Дослідження правового регулювання інформаційної безпеки проводилося нами під час підготовки та удосконалення курсу «Правові основи цифрової та інформаційної безпеки». Основою стали міжнародні та українські нормативно-правові акти, що регулюють відносини в інформаційній сфері загалом та забезпечення інформаційної безпеки, зокрема. Суттєвою була необхідність осмислення специфіки правового регулювання інформаційної безпеки в умовах гібридної війни та її переростання у гарячу фазу.

Необхідно наголосити, що вітчизняними дослідниками вже неодноразово вивчалися політико-правові засади застосування інформаційних технологій в умовах гібридної війни та адміністративно-правове врегулювання кібербезпеки. Огляд таких досліджень здійснено в дисертаційних роботах В. М. Тарасюка [1], І. В. Діордіци [2] та інших вчених.

В цих дослідженнях 2014-2021 років відзначалося, що швидкий розвиток комп'ютеризації несе з собою загрози, пов'язані з інформаційною безпекою. Ці загрози можна охарактеризувати трьома основними компонентами інформаційної безпеки, а саме: втрата конфіденційності, обмеження доступності та порушення цілісності інформації. Вказувалося, що загрози інформаційної безпеки змінилися з моменту виникнення інформаційних технологій, які залишаються ключовим інструментом інформаційної агресії. В умовах сучасних воєн інформаційна складова стає суттєвим компонентом досягнення перемоги. Відмічено також високий потенціал використання інтернету в процесах демократизації політичних режимів у Росії, Китаї, Ірані, Північній Корей [1,с.4].

Важливо відзначити, що інформаційна безпека є суттєвою частиною національної безпеки, що знайшло відображення в українському законодавстві. Так, ще в Законі України «Про основи національної безпеки» (2003 р) вказувалося на забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, кібербезпеки та кіберзахисту як складової національної безпеки (ст.1). «Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах» [3]. Суттєві доповнення до закону здійснено у 2014 роках. Зокрема, до пріоритетів національних інтересів в інформаційній сфері віднесено: «прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави;

намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації (ст 6).

Ці та інші зміни у законодавстві України були викликані наслідками російського вторгнення 2014 року, які виявили значні прогалини законодавчої бази у сфері інформаційної політики. Тому в уточнених та нових документах посилено орієнтацію на стандарти Європейського Союзу та НАТО та обмеження для впливу країни-агресора на інформаційний простір України.

У Законі України «Про національну безпеку (2018 р.) розглядалася Стратегія кібербезпеки, визначалася роль Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України тощо [4].

Суттєвим доповненням в правовому полі стало рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки»,

затверджене Указом Президента України у грудні 2021 року [5]. Метою Стратегії визначено посилення спроможностей щодо забезпечення інформаційної безпеки держави, її інформаційного простору, підтримки інформаційними засобами та заходами соціальної та політичної стабільності, оборони держави, захисту державного суверенітету, територіальної цілісності України, демократичного конституційного ладу, забезпечення прав та свобод кожного громадянина. Серед загроз та викликів інформаційній безпеці виокремлено: «збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній, інформаційну політику Російської Федерації, як загрозу не лише для України, але й для інших демократичних держав, соціальні мережі як суб'єкти впливу в інформаційному просторі, недостатній рівень медіаграмотності (медіакультури) в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій» [5].

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» 24 лютого 2022 року [6] анонсовано можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України. Необхідно акцентувати увагу на праві уповноважених органів під час дії правового режиму воєнного стану забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів. Крім того, уповноважені органи мають право регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації та забороняти передачу інформації через комп'ютерні мережі. Ураховуючи пряму військову агресію з боку Російської Федерації, активне поширення державою-агресором дезінформації, викривлення відомостей, а також виправдовування або заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України Рада національної безпеки і оборони України вирішила «установити, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки, забезпечення якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, програмне наповнення яких складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних передач на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації - цілодобовому інформаційному марафоні "Єдині новини #UАразом"» [8].

Отже, протягом 2014-2022 років в Україні значно удосконалено правове регулювання інформаційної безпеки, а після уведення воєнного стану інформаційна політика стала одним із пріоритетів досягнення перемоги.

Список використаних джерел

1. Політико-правові засади застосування інформаційних технологій в умовах гібридної війни. Дис. канд. політ. наук. К. 2018. 261 с.
2. Діордіца І.В. Адміністративно-правове регулювання кібербезпеки в Україні. Дис. д-ра юр.наук. Запоріжжя. 2018. 521 с.
3. Про основи національної безпеки України. Закон України від 19 червня 2003 року № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (Закон втратив чинність на підставі Закону № 2469-VIII від 21.06.2018)
4. Про національну безпеку. Закон України від 21 червня 2018 року 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки" Указ Президента України Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>
6. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24 лютого 2022 №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
7. Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року. Введено в дію Указом Президента України від 19 березня 2022 року № 152/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#Text>

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛІ 4 « ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ І СПРАВЕДЛИВОЇ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ ТА ЗАОХОЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ УСЬОГО ЖИТТЯ ДЛЯ ВСІХ» В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Якісна освіта впливає на добробут суспільства, а можливість навчання впродовж життя дозволяє адаптуватися до змін. Якщо до пандемії в Україні при аналізі даної цілі відзначалися позитивні здобутки, які були пов'язані із здійсненням суттєвих змін щодо управління та фінансування у сфері професійної (професійно-технічної) освіти; переформування принципів фінансування закладів освіти – перевага у фінансуванні надається закладам освіти з підготовки студентів технічних, природничих та аграрних спеціальностей. Це дозволило досягти: збільшення кількості учнів денних закладів загальної середньої освіти у розрахунку на одного вчителя, на початок навчального року з 8,50 у 2015 році до 9,39 у 2019 році завдяки здійсненню оптимізації закладів загальної середньої освіти; збільшення частки закладів загальної середньої освіти у сільській місцевості, що мають доступ до мережі Інтернет [1].

Пандемія COVID-19 у 2020 році створила нові виклики для реалізації цілей сталого розвитку. Виникла необхідність забезпечення доступу до освіти та надання освітніх послуг в умовах, коли громадяни є обмеженими у праві переміщення не тільки між регіонами, але і у місті. Таким чином, школи виявилися закриті, навчання потрібно організувати дистанційно. Особливо значним викликом це стало для сімей, де є діти з особливими потребами та багатодітних сімей, які мають низький рівень матеріального забезпечення. Для сільських сімей додатковим викликом став Інтернет, і доступ до нього. Оскільки дистанційні технології, які почали використовуватися для вирішення доступу до освітніх послуг можливо через Інтернет.

Проаналізувавши практику надання освітніх послуг в Україні у контексті боротьби з наслідками пандемії COVID-19 було встановлено, що для надання освітніх послуг в Україні було створено Всеукраїнську онлайн школу у форматі телевізійних уроків для учнів початкової та середньої школи; у серпні 2020 року було запущено онлайн-курс дистанційного та змішаного навчання для вчителів та керівників шкіл; закладам профтехосвіти та університетам були надані рекомендації щодо дистанційного та змішаного навчання [2].

Водночас, Новіков В.М [3]. зазначив, що багато країн від навчання в онлайн-форматі очікували зниження нерівності в доступі до освіти. Проте практика засвідчила, що онлайн-навчання скоріше посилює нерівність, збільшуючи розрив у засвоєнні знань між учнями, які перебувають у різних соціально-економічних верствах суспільства. Таким чином, пандемія продемонструвала, що навіть використання дистанційних технологій не дозволило повністю вирішити проблеми, які пов'язані із доступом до освітніх послуг, високим рівнем соціальних розривів між різними соціальними верствами населення, відсутності механізмів співпраці та низькому рівні довіри до інституту державної влади.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку Україна: добровільний національний огляд [Електронний ресурс]// <https://kmu.edu.ua/vpliv-covid-19-na-cili-stalogo-rozvitku-oon/>
2. Освіта в умовах пандемії COVID-19: Сергій Шкарлет взяв участь у глобальній зустрічі Юнеско з освіти [Електронний ресурс]// <https://mon.gov.ua/ua/news/osvita-v-umovah-pandemiyi-covid-19-sergij-shkarlet-vzyav-uchast-u-globalnij-zustrichi-yunesko-z-osviti>
3. Новіков В.М. Освіта в умовах пандемії/Демографія та соціальна економіка, 4 (46), 2021, 80-97, <https://doi.org/10.15407/dse2021.04.080>.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Удосконалення бази законодавчих актів з питань регулювання та забезпечення захисту інвестиційної діяльності, економічна, політична та фінансова стабільність сприяють залученню іноземного капіталу, що в свою чергу стимулюють розвиток вітчизняної економіки та благополуччя країни в цілому. Сьогодні економіка нашої країни потерпає від відкритого воєнного нападу Російської Федерації. Важливий макроекономічний показник ВВП може сягнути 30-35 %, що несе пряму загрозу для нашої економіки. Блокада Чорного моря призведе до зупинки українського експорту. Таким чином іноземні капіталовкладення в нашу країну відграють рятівну роль у відновленні та стабілізації господарського життя України.

Окреслення перешкоджаючих проблем входження зарубіжних інвесторів на український ринок. Адміністративно-правовою базою захисту законних прав та інтересів іноземних інвесторів є Закони України «Про інвестиційну діяльність» та «Про захист іноземних інвестицій». Згідно статті 1 Закону «Про режим іноземного інвестування»: іноземні інвестиції - цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту[1]. Даний Закон передбачає рівні умови господарювання національних та іноземних інвесторів, останнім забезпечує державні гарантії їх власних коштів. За даними державної служби статистики прямі іноземні інвестиції в Україну у другому кварталі 2021 року були встановлені на рівні \$1,35 млрд. У першому півріччі ПІ зросли на \$2,7 млрд порівняно з другим кварталом 2020 року. Торік чистий відтік прямих іноземних інвестицій Україну склав \$868,2 млн порівняно з їх чистим припливом у \$5,86 млрд у 2019 році[2].

Наразі ми можемо спостерігати ряд обґрунтованих причин зменшення тенденції капіталовкладень іноземних інвесторів: внутрішні, економічні та політичні заворушення – на території України введено військовий стан, економіка функціонує в умовах обмежених можливостей; активний інфляційний процес – за прогнозами радника Президента Олега Устенка протягом 2022 року інфляція буде встановлена на рівні 10-20%, що призведе до швидкого зростання рівня сукупних цін на національні товари; нерозвиненість інвестиційної інфраструктури – відсутність системи оцінки інвестиційного клімату, мінливість податкової політики, ненадійність банківської системи. Стимулювання залучення іноземних інвестицій перспективна для відбудови України форма капіталовкладень. Елементи державної політики мають зосередити увагу на поліпшенні системи оцінки інвестиційного клімату, створенні позитивного іміджу для приваблення зарубіжних інвесторів, зміни форм господарювання на користь корпоративного правління. У результаті вивчення перешкод інвестування в нашу країну, ми виявили, що адміністративно-правова база є дещо обмеженою та потребує модифікації.

Список використаних джерел

1. Про режим іноземного інвестування: [Електронний ресурс]/ Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Державна служба статистики: [Електронний ресурс]/ Офіційний сайт Державної служби статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ: ІННОВАЦІЙНИЙ КАДРОВИЙ АСПЕКТ

Одним із пріоритетних та таких, що значно поглибив проблеми у сьогоденному становищі національного публічного управління є кадровий. Кадровий склад публічного управління потребує значного інноваційного наповнення.

Професіоналізація посадових осіб місцевого самоврядування в умовах реформи та незворотного процесу інтегрування України до європейських інституцій є одним із актуальних глобальних викликів публічного управління. Важливою складовою частиною процесу професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування є професійна підготовка. Саме завдяки професійній підготовці досягається високий професіоналізм службовців, що, своєю чергою, забезпечує дієвість органів місцевого самоврядування. Ключовою проблемою, що пронизує роботу органів публічного управління, є криза управління органами місцевого самоврядування, яка полягає у непослідовності кадрової політики. Професіоналізм посадової особи покликаний забезпечити якісне виконання посадових обов'язків, здатність до вирішення складних завдань, готовність до професійного розвитку. Професійний публічний менеджеризм є основою функціонування місцевої влади в будьякій демократичній державі.

Варто зокцінтувати увага на тому, що організація системи державної служби за посадовою чи кар'єрною моделлю великою мірою зумовлює форму системи професійної підготовки публічних службовців. Кар'єрна система, що передбачає вступ на державну службу в молодому віці та перебування на ній протягом тривалого часу, приділяє більше уваги професійній підготовці публічних службовців, ніж посадова. Кар'єрна система спрямована на паралельний розвиток службовця із проходженням служби. Такий розвиток має бути професійним та на постійній основі. Важливим у цьому разі є нормативне закріплення [1] порядку й особливостей реалізації професійного постійного навчання. Необхідність постійного підвищення кваліфікації, навчання, професійного розвитку спонукує до пошуку оптимальних форм навчання, зручних і доступних програм. Професійна освіта державного службовця – це один із ключових чинників побудови системи адміністративних послуг на демократичних сервісних засадах, тому від рівня законодавчого закріплення правил її реалізації залежить загалом якість здійснення державної служби [2].

Оскільки завдання в сучасних умовах постійних трансформацій змінюються досить часто, то змінюються і системи професійної підготовки державних службовців. Серед найважливіших із них варто назвати: 1) необхідність відповідати сучасним викликам. Глобалізація, економіка знань, намагання утвердитися на світовій арені як світовому лідеру та конкуренція за вплив на різних континентах вимагають від урядів держав-членів та їхніх державних служб працювати ефективно, продуктивно, інноваційно; 2) намагання сприяти реформам і модернізації держави. Отже, що нині інститут публічної служби в контексті професійного навчання державних службовців в Україні потребує вагомого вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889–VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 03.05.2022 р.).
2. Бородін Є., Калашник Н. Роль самоосвіти у підвищенні рівня професійного розвитку державних службовців : європейський досвід. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02\(13\)/12beised.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_02(13)/12beised.pdf) (дата звернення: 03.05.2022)

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЄС

Постсоціалістичні країни — це держави, які здійснюють перехід від планової до ринкової економіки. Більшість таких країн виникла в кінці 80-х – на початку 90-х років в результаті розвалу соціалістичної системи управління. Значна частина цих країн увійшла до складу Європейського Союзу [1].

Аналізуючи підходи до забезпечення інформаційної безпеки, прийняті в країнах Європи, можна дійти висновку, що на сьогодні не існує уніфікованої моделі побудови національної системи безпеки в цій сфері. Втім, потреба реалізації ефективних заходів із протидії сучасним загрозам інформаційній безпеці зумовлює потребу у вдосконаленні форм і методів захисту інформації всіма без винятку європейськими країнами.

Ще в 1991 році на теренах Європи було сформовано ключові складові інфобезпеки - «Європейські критерії безпеки інформаційних технологій». Ними окреслені шляхи та напрями підтримки інформаційної безпеки: протидія несанкціонованого доступу та модифікації ІТ-систем, гарантія їх цілісності, захист та підтримка працездатності інформаційних мереж шляхом перешкоджання можливих загроз відмови та проблем в обслуговуванні.

Республіка Польща. Національна інформаційна політика Польщі ґрунтується на засадах заснування незалежної відкритої спільноти, гарантуванні прав громадян, формування дієвої стратегії вільного транскордонного обміну інформацією, створення та підтримки незалежних мас-медіа. Правовим фундаментом, на якому ґрунтуються базові складові інформаційної політики, є прийняті в 90-х роках минулого століття «Закон про пошту і телекомунікації», «Закон про телебачення і радіомовлення», «Закон про державні відносини з римською католицькою церквою в Республіці Польща». Зважаючи на значний вплив клерикальної інформації на світогляд польської громади, особливу увагу відведено правам церкви.

Агентство внутрішньої безпеки (ABW) є основою забезпечення кібербезпеки Польщі. Про це свідчить її діяльність щодо розробки Стратегії кібербезпеки Польщі та створення Центру криптології при Міністерстві національної оборони, що забезпечує захист інформації, кібероборону та проведення наступальних кібероперацій. ABW було сформовано урядову команду реагування на комп'ютерні атаки, напрямом основної діяльності якої є захист органів державного управління від кіберзагроз ІТ-систем та комп'ютерних мереж. Під керівництвом Агенства також було розроблено й Доктрину кібербезпеки Польщі, яка визначає базові аспекти проблем інфобезпеки, зокрема «загрози», «виклики», «ризики» тощо і є виконавчим документом Стратегії національної безпеки. Активну участь в забезпеченні інформаційної безпеки Польщі приймають і громадяни країни, шляхом створення неурядової організації - Центру аналізу пропаганди і дезінформації, яка протидіє російській пропаганді [2, с. 107].

Угорщина. Політика Угорщини здебільшого характеризується впровадженням обмежень у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Прийняття у 2010 році закону про ЗМІ викликав бурхливу критику з боку світових та європейських мас-медіа. Країну звинуватили у прагненні встановлення тоталітарного режиму, зокрема майже абсолютного контролю за ЗМІ, Інтернет-ресурсами, фактичній забороні свободи слова. Враховуючи вищезгадані обмеження, вперше до країни-члена ЄС Європейським парламентом було прийнято резолюцію щодо обмеження демократичного суспільства, прав людини та свободи слова. Незважаючи на це, парламентом Угорщини кардинальних поправок до закону внесено

не було, а лише незначні поправки, які суттєво не змінили систему управління та впливу на вітчизняні ЗМІ, при цьому викликали позитивну реакцію ЄС.

Щодо захисту персональних даних, то тут Угорщина взяла на себе роль флагмана серед усіх постсоціалістичних країн, де у 1992 році інститутом Парламентського комісара із захисту та свободи інформації був прийнятий відповідний правовий акт - «Закон про захист інформації про особу та доступ до інформації, що становить суспільний інтерес». Законом передбачено публікувати інформацію, обробку якої здійснюють органи, що виконують суспільні обов'язки, крім інформації про особу. На вирішення проблем інформаційних загроз у безпеці Угорщини спрямована дія Закону «Про електронну інформаційну безпеку державних та муніципальних органів», а також розроблення у 2012 році Стратегії національної безпеки Угорщини. Зазначена Стратегія регулює ризики й загрози, що можуть мати суттєвий вплив на державну безпеку, оборону, протидію кримінальному впливу та уникненню критичних обставин та інцидентів у кіберпросторі.

Чеська Республіка. Конституцією Чеської Республіки 1992 р. гарантується право на інформацію у ст. 17, де зібрані усі правові норми, що регламентують різні аспекти цього права: заборона цензури, обов'язок державних органів надавати інформацію щодо своєї діяльності та ін. Питаннями інформаційної безпеки країни Чехії займається Військова розвідувальна служба (ВРС). Служба відповідає за своєчасне інформування військово-політичного керівництва країни та партнерів по НАТО про потенційні загрози та агресивні плани держав, що знаходяться в зоні інтересів Чехії та Альянсу. Кадрові співробітники розвідслужби є військовослужбовцями за контрактом, а її діяльність повністю фінансується з бюджету військового відомства. До основних задач чеської розвідслужби належить забезпечення країни розвідувальною інформацією, організацією інформаційного протиборства, отримання даних про реалізацію міжнародних угод та інші. Але головним контррозвідувальним органом країни є Інформаційна служба безпеки (BIS). Вона являє собою самостійний державний інститут, що підпорядковується безпосередньо прем'єр-міністру і має пряме фінансування із національного бюджету. Інформаційна служба безпеки займається: забезпеченням країни інформацією про наміри та дії, спрямовані проти демократичних засад держави; забезпеченням захисту відомостей, що становлять державну таємницю; збором та аналізом інформації про реальні та потенційні загрози, пов'язані з експлуатацією інформаційних та комунікаційних систем [3].

Висновки. Питання забезпечення гарантій інформаційної безпеки громадян, суспільства, країни та уникнення спроб кібератак однозначно є першочерговим завданням державного управління та критеріїв захисту національних інтересів світової і, зокрема, європейської спільноти, які ґрунтуються, перш за все, на стандарти ЄС та НАТО. Ці стандарти бажано використовувати і українській ІТ-сфері в рамках процесу активного входження до Євросоюзу. Також Україні доречно було б об'єднатися з провідними державами Європи з метою інтеграції системи вітчизняної інформаційної безпеки до міжнародної для уникнення можливих загроз політичної, економічної, фінансової стабільності, зокрема кібертероризму та кіберзлочинності у цих сферах. Зміцнення національної інформаційної безпеки України та захист її національних інтересів значно зросте за умов тісного співробітництва з європейськими країнами.

Список використаних джерел

1. Постсоціалістичні країни: URL: <https://korotko.info/2476>
2. Ткачук Т.Ю. Забезпечення інформаційної безпеки в країнах Центральної Європи. Юридичний науковий електронний журнал. №5. 2017. С. 104-110 URL: http://lsej.org.ua/5_2017/30.pdf
3. Спеціальні служби Чехії: URL: http://factmil.com/publ/strana/chekhiya/specialnye_sluzhby_cheshskoj_respubliki_2017/109-1-0-1128

**ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПАРТНЕРСЬКИХ
 ВІДНОСИН – МОЖЛИВІСТЬ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ :
 16 «МИР ТА СПРАВЕДЛИВІСТЬ», 17 «ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ СТІЙКОГО
 РОЗВИТКУ»**

Реалізація на практиці цілей сталого розвитку, а саме «мир та справедливість», «партнерство заради стійкого розвитку» передбачає вирішення низки складних завдань, що пов'язані із вирішенням проблем із корупцією, забезпеченням верховенства права, розвитку партнерства між державним і приватним секторами. Аналіз практики реалізації даних цілей в Україні за останні 10 років показав, що у вітчизняній практиці є успішні практики, зокрема це реалізація проекту «Практичний досвід у протидії корупції в Україні для економічного розвитку», що реалізується АТ «Плоске». Тому розглянемо на прикладі даного проекту як можливо реалізувати цілі сталого розвитку (рис.1).

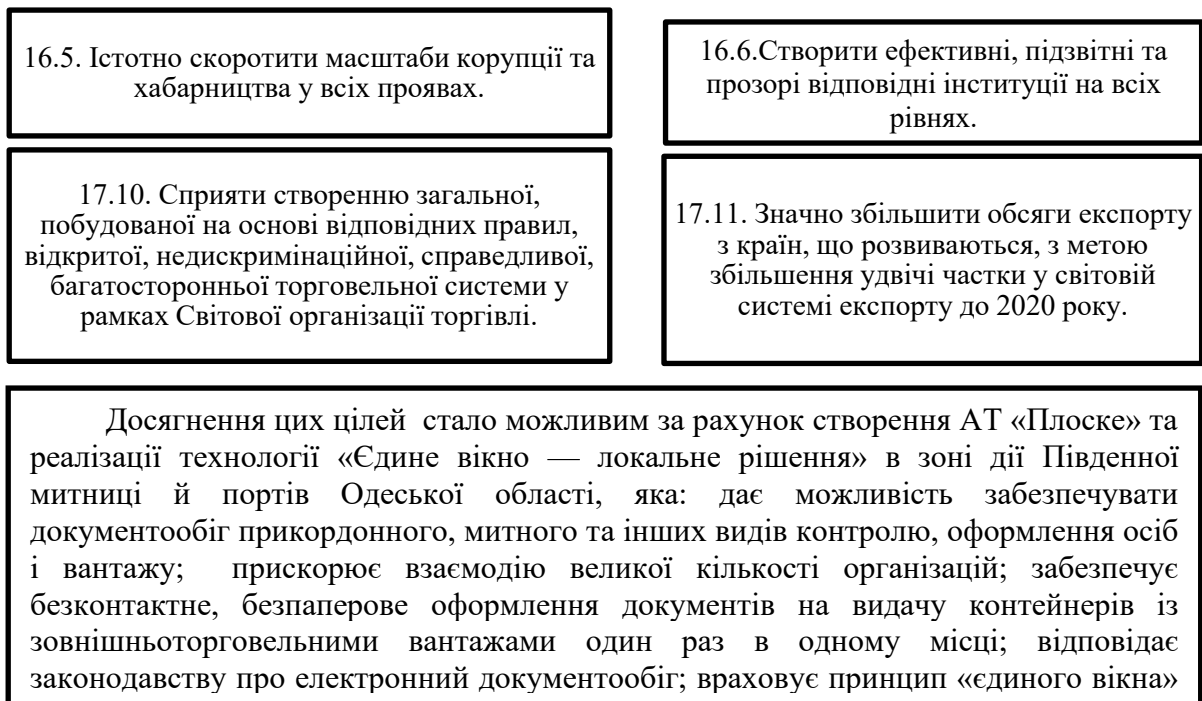

Рис.1. Реалізація цілей сталого розвитку: 16 «мир та справедливість» та 17 «партнерство заради стійкого розвитку» [1]

Таким чином, впровадження системи інформаційного обміну даними, залізничної накладної ЦІМ/СМГС (єдиного перевізного документу для інтермодальних перевезень). У 2019 році нових рекомендацій ЄЕК ООН №36, 37 «Портал для однократного подання даних». У січні 2019 р. ФАЛ ІМО як один із прикладів провідних систем Німеччини, Японії, Швеції, Франції тощо, включив українську ІСПС до «Керівництва з впровадження Морського єдиного вікна» FAL 43/9. Таким чином, реалізація даних цілей дозволяє забезпечувати сталий розвиток не тільки підприємства, але і цілого регіону.

Список використаних джерел:

1. Глобальна ціль 16 [Електронний ресурс]/ https://vnr.globalcompact.org.ua/16thgoal_plaske

СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції

Мова українська, англійська

Підписано до друку 07.06.2022
Тираж 20 прим.

Поліграфічний центр Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
36011, Полтава, Першотравневий проспект, 24
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції. Серія ДК №7019 від 19.12.2019 р.